

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TDE-YL-2014-0006

YAŞAR KEMAL, ORHAN KEMAL, KEMAL TAHİR'İN
1950-1960 YILLARI ARASINDAKİ KÖY
ROMANLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

HAZIRLAYAN
Satı SARIASLAN

TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Berna AKYÜZ SİZGEN

AYDIN-2014

**T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TDE-YL-2014-0006**

**YAŞAR KEMAL, ORHAN KEMAL, KEMAL TAHİR'İN
1950-1960 YILLARI ARASINDAKİ KÖY
ROMANLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI**

**HAZIRLAYAN
Sati SARIASLAN**

**TEZ DANIŞMANI
Yrd. Doç. Dr. Berna AKYÜZ SİZGEN**

AYDIN-2014

T.C.
ADNAN MENDERES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE
AYDIN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Satı SARIASLAN tarafından hazırlanan “Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir’in 1950-1960 Yılları Arasındaki Köy Romanlarında Halk Kültürü Unsurları" başlıklı tez, 18/09/2014 tarihinde yapılan savunma sonucunda aşağıda isimleri bulunan jüri üyelerince kabul edilmiştir.

<u>Unvanı:</u>	<u>Adı ve Soyadı:</u>	<u>Kurumu :</u>	<u>İmzası:</u>
Başkan:	Doç. Dr. Yasemin MUMCU	ADÜ	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Berna AKYÜZ SİZGEN	ADÜ	
Üye :	Yrd. Doç. Dr. Ayten CAN TUNALI	ADÜ	

Jüri üyeleri tarafından kabul edilen bu Yüksek Lisans Tezi, Enstitü Yönetim Kurulunun .....sayılı kararıyla ..... tarihinde onaylanmıştır.

Doç. Dr. Fatma Neval GENÇ

Enstitü Müdürü

Bu tezde görsel, işitsel ve yazılı biçimde sunulan tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uyularak tarafımdan elde edildiğini, tez içinde yer alan ancak bu çalışmaya özgü olmayan tüm sonuç ve bilgileri tezde kaynak göstererek belirttiğimi beyan ederim.

Adı Soyadı : Satı SARIASLAN

İmza :

Adı Soyadı: Satı SARIASLAN

**YAŞAR KEMAL, ORHAN KEMAL, KEMAL TAHİR’İN 1950-1960 YILLARI
ARASINDAKİ KÖY ROMANLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI**

ÖZET

Bu çalışmada “Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir’in 1950-1960 Yılları Arasındaki Köy Romanlarında Halk Kültürü Unsurları ” incelenmiştir.

Öncelikle giriş bölümünde halk kültürü açıklanmış, 1950-1960 yıllarında Türk romanının gelişim süreci genel hatlarıyla anlatılmış ve Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir tanıtılmıştır.

Birinci bölümde Yrd. Doç. Dr. Caner Işık’ın “Halkbilim Ürünleri Sınıflandırılması” ve Dilaver Düzgün’ün “İlk Köy Romanlarımızda Halk Kültürü Unsurları” adlı çalışmalarından faydalanılarak oluşturulan sınıflandırma verilmiştir.

İkinci bölümde Yaşar Kemal’in 1950-1960 yılları arasındaki köy romanlarında, *Teneke*, *İnce Memed 1* tespit edilen halk kültürü unsurları yukarıdaki sınıflandırmaya uygun olarak alt başlıklarla ve ayrıntılı olarak incelenmiştir. Üçüncü bölümde Orhan Kemal’in söz konusu tarihlerde yazılmış tek köy romanı olan *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında tespit edilen halk kültürü unsurları incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise, Kemal Tahir’in *Sağırdere*, *Körduman*, *Rahmet Yolları Kesti*, *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* romanlarında yer alan halk kültürü unsurları yine alt başlıklarla ve ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Çeşitli araştırmacılarımızın kitapları ve makaleleri esas alınarak halk kültürü teriminin bilimsel çerçevesi sağlamaştırılmaya çalışılmıştır. Ayrıca, yazarların romanlarında önemli yer tutan halk kültürü unsurlarının doğru biçimde ele alınabilmesi için halkbilimi çalışmalarından yararlanılmış ve köy romanlarının toplumsal ve tarihsel süreçlerle sıkı bağı göz önünde bulundurularak, yakın tarihimizle ilgili geniş bir inceleme yapılmıştır. Sonuç kısmında ise, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir’in romanlarında halk kültürü ile ilgili tespit ettiğimiz özellikler, ulaştığımız yargılar, karşılaştırmalar da yapılarak özlü bir biçimde ortaya konmuştur.

Anahtar Sözcükler: Halk Kültürü, Köy Romanı, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir

NAME TITLE: Satı SARIASLAN

**THE COMPETENTS OF THE FOLKLORIC CULTURE IN THE VILLAGER
NOVELS OF YAŞAR KEMAL, ORHAN KEMAL, KEMAL TAHİR BETWEEN
1950-1960 SUMMARY**

ABSTRACT

In this study “the competents of the folkloric culture in the villager novels of Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir between 1950-1960 were examined.

First of all, at the beginning, the folkloric culture was explained, the turkish novel between 1950-1960 was mentioned with main concerns and Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir were introduced.

In the first part, the categories which were made with the help of “The Compenents in the first villager Novels” of Dilaver Düzgün and The Classification of the Folkloric Products” of Assistant Professor Caner Işık.

In the second part, the compenents of the folkloric culture in villager novels between 1950-1960 like Yaşar Kemal’s *Teneke*, *İnce Memed 1*, Orhan Kemal’s *Bereketli Topraklar Üzerinde*, Kemal Tahir’s *Sağırdere*, *Körduman*, *Rahmet Yolları Kesti*, *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* were examined with the subtitles and details.

Based on various books and articles of different researchers, the scientific outline of the term "folkloric culture" was tried to be strenghtened. Additionally, to handle properly the important compenents of the folkloric culture which take place in in writers’ works, the folkloric culture was benefitted and an interdisciplinaty study was done by researching our near future.

And in the final part, by making comparisons as well, the properties that we determined, the judgements that we reached about the folkloric culture in the novels of Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir were revealed in summary.

Key words: Folkloric Culture, Villager Novel, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir

ÖNSÖZ

Toplumcu gerçekçilik denilince akla ilk gelen isimlerden olan, “Üç Kemal” ler, Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir, edebiyatımızın güçlü isimlerindedir. Yazarların Türk yazın dünyasında önemli bir yer edinmelerinde kuşkusuz diğer roman anlayışları doğrultusunda kaleme aldıkları eserler kadar, yazdıkları köy romanlarının da payı vardır.

“Üç Kemal”lerin romanlarındaki köyler ve köylüler Türk toplumunun gerçek birer parçasıdır. Yazarların roman kurgulamadaki ustalıkları, çarpıcı anlatımları, gerçekçi gözlemleri ve dili ustalıkla kullanmaları köy romanı konusunda başarılarının zirveye çıkmasına vesile olmuştur.

Yazarların üçü de kendi yaşam şekilleri ve düşünceleri doğrultusunda geliştirdikleri farklı bakış açılarıyla Türk köylerini ve köylülerini ele almış, bunları Türk toplumunun yakın tarihi süreci ile harmanlayarak romanlarının kurgularını oluşturmuşlardır. Yazarlarımızın 1950-1960 yılları arasındaki romanlarında halk kültürü unsurlarının incelenmesi Türk toplumunun yaşayan veya unutulmaya yüz tutmuş kültür hazinesini yeniden bilimsel temellere dayanarak gün yüzüne çıkarmaya yardımcı olacaktır.

Tez çalışmamızın birinci bölümünde, romanlarda yer alan halk kültürü unsurlarını değerlendirmeye geçmeden önce, Pertev Naili Boratav’ın çalışmalarından esinlenerek oluşturduğu, Yrd. Doç. Dr. Caner Işık’ın “Halkbilim Ürünleri Sınıflandırılması” ve Dilaver Düzgün’ün “İlk Köy Romanlarımızda Halk Kültürü Unsurları” adlı çalışmalarından yararlanılarak oluşturulan sınıflandırmaya yer verilmiştir. Bu sınıflandırmanın ortaya konması için halkbilimi, halk kültürü, halk edebiyatı gibi alanlarda da geniş literatür taraması yapılmış, çeşitli kitap ve makaleler incelenmiştir. Bu sınıflandırmaya yer verilmesindeki amaç, çalışmayı inceleyecek araştırmacılara yol haritamızı da sunarak kolaylık sağlamaktır. Ardından, çalışmamızın bel kemiğini oluşturan halk kültürü unsurları incelemesinde, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir’in 1950-1960 yılları arasındaki köy romanları ayrı bölümlerde ele alınmış ve bu bölümlerde de yazarların söz konusu döneme ait köy romanları tek tek incelenerek tespit edilen halk kültürü unsurları ayrıntılı biçimde verilmiştir.

Sonuç kısmında ise, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir'in 1950-1960 yılları arasındaki köy romanlarında halk kültürü unsurlarını ele alış, yansıtış biçimleri ile ilgili genel değerlendirmelerimiz dile getirildi. Kaynakça kısmında ise, çalışmamız sırasında yararlandığımız kaynaklar belli bir sistem içerisinde sunuldu.

1950-1960 yıllarında yayımlanan köy romanlarının sayısı oldukça fazladır. Çalışmamızın kapsam ve sınırları göz önünde bulundurularak, tüm bu romanlar ele alınmamıştır. Çalışmamızın amacı, Yaşar Kemal'in *Teneke*, *İnce Memed 1*, Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde*, Kemal Tahir'in *Sağırdere*, *Körduman*, *Rahmet Yolları Kesti*, *Yediçınar Yaylası*, *Köyün Kamburu* romanlarında halk kültürü unsurları incelemesi yaparak yazarların edebi kimliklerinin tam olarak değerlendirilmesinde katkıda bulunmaktır.

Eğitim hayatımın önemli bir parçası olan bu tez çalışması esnasında, dünyadaki varlığıma sebep olan sevgili annem Zeynep SARIASLAN ve babam Ali SARIASLAN'a, sevgileriyle bana destek olan kardeşlerim Gonca SARIASLAN, Songül SARIASLAN, Ali Eren SARIASLAN, Ahmet ve Onur DIVRAK'a, emekleri ile ablam Birsal SARIASLAN'a, bana roman hediye ederek edebiyat dünyasına "Merhaba" dememi ve eğitim hayatımda bu seviyeye gelmemi sağlayan değerli ağabeyim İsmail ALICI'ya, tüm varlığı ile yanımda olan can yoldaşım Mesut ATLI'ye ve kardeşi Cansel ATLI'ye, dostlukları ile bana her zaman destek olan Sevda EKER'e, İsmail AKKOÇ'a, Nesimi ATAĞ'a, Yasemin KOÇ'a, Gülgün ve Nilgün AKGÖZ'e, Nagahan DEMİRCİ'ye, tüm samimiyetleri ile yardımını esirgemeyen Şayeste-Alpay SERTOĞLU'na, Adnan Menderes Üniversitesi Restaurant'ında çalışan çok değerli iş arkadaşlarıma, araştırmalarımı sürdürdüğüm esnada, bana yardım etmede sabırlı ve özverili yaklaşan Adnan Menderes Üniversitesi Kütüphanesi, İzmir Milli Kütüphanesi ve Ankara Milli Kütüphanesi çalışanlarına, tüm sevgi ve içtenlikleri ile bilgilerini ve manevi yardımlarını benden esirgemeyen saygıdeğer öğretmenlerim Doç. Dr. Yasemin MUMCU'ya, Yrd. Doç. Dr. Caner IŞIK'a, Arş. Gör. Ebru Özlem İncekar'a teşekkür ederim. Ayrıca, çalışmamın her sürecinde anaç tavırlarıyla, sevgisiyle, anlayışlılığıyla, engin bilgisiyle ve bakış açılarıyla beni yetiştiren saygıdeğer öğretmenim Yrd. Doç. Dr. Berna AKYÜZ SİZGEN'e teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.

Satı SARIASLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	ii
ÖNSÖZ	iii
KISALTMALAR	xix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	
HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARININ SINIFLANDIRILMASI	
İKİNCİ BÖLÜM	
YAŞAR KEMAL'İN <i>TENEKE</i> VE <i>İNCE MEMED 1</i> ROMANLARINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	
2.1. YAŞAR KEMAL'İN <i>TENEKE</i> ROMANINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI.....	25
2.1.1. HALK EDEBİYATI.....	25
2.1.1.1. Atasözleri ve Deyimler.....	25
2.1.1.2. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	29
2.1.1.3. Alkış ve Kargışlar.....	30
2.1.1.4. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözcükler.....	32
2.1.1.5. Mahlas Kullanımı.....	33
2.1.2. ÂDET VE MERASİMLER.....	35
2.1.2.1. Konuk Ağırhlama.....	35
2.1.3. İNANIŞLAR	37
2.1.3.1. Bitkiler ve Hayvanlarla İlgili Olanlar.....	37
2.1.4. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ.....	38
2.1.4.1. Aile Akrabalık Gelenekleri	38

2.1.4.2. Otoritenin Dağılımı	38
2.1.5. GİYİM – KUŞAM SÜSLENME	40
2.1.5.1. Erkek Giyimleri.....	40
2.1.6. HALK EKONOMİSİ	41
2.1.6.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	41
2.2. YAŞAR KEMAL'İN <i>İNCE MEMED 1</i> ROMANINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	42
2.2.1. HALK ŞAİRLERİ.....	42
2.2.1.1. Metinler – Şiirler	43
2.2.1.1.1. Halk Hikâyelerine Kahraman Olmuş Âşıklar	43
2.2.2. HALK EDEBİYATI.....	45
2.2.2.1. Halk Hikâyeleri	45
2.2.2.2. Efsaneler.....	48
2.2.2.3. Türküler.....	50
2.2.2.4. Atasözleri ve Deyimler.....	58
2.2.2.5. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	64
2.2.2.6. Alkış ve Kargışlar.....	69
2.2.2.7. Kalıplaşmış İfadeler	72
2.2.2.8. Mahlas Kullanımı.....	74
2.2.3. HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ.....	77
2.2.3.1. Ezgili Halk Oyunları	78
2.2.3.2. Büyüklere Özgü Oyunlar	80
2.2.3.3. Çocuk Oyunları ve Eğlenceleri	81
2.2.4. ÂDET VE MERASİMLER.....	82
2.2.4.1. Bir İşle Beraber Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler.....	82

2.2.4.1.1. İmece – Yardımlaşma.....	82
2.2.4.1.2. Konuk Ağırılama.....	88
2.2.4.1.3. İşe Başlama-İşi Bitirme.....	91
2.2.4.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler	92
2.2.4.2.1. Eşkıyalık	92
2.2.4.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler.....	97
2.2.4.3.1. Doğum.....	97
2.2.4.3.1.1. Ad Koyma	98
2.2.4.3.2. Evlenme (Gençlik-Karasevda).....	99
2.2.4.3.3. Ölüm ve Gömme.....	102
2.2.5. İNANIŞLAR	104
2.2.5.1. İslâmiyet İnancı İle İlgili Olanlar	104
2.2.5.2. Tabiat Kuvvet, Unsur ve Olaylarla İlgili Olanlar.....	107
2.2.5.3. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar.....	108
2.2.5.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar	109
2.2.5.4.1. Din Görevlileri	109
2.2.6. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ.....	110
2.2.6.1. Aile Akrabalık Gelenekleri.....	110
2.2.6.1.1. Otoritenin Dağılımı.....	110
2.2.6.2. Aile ve Akrabalık Beklentileri.....	120
2.2.6.3. Hukuki Gelenekler.....	121
2.2.6.3.1. Yerel Kurallar	121
2.2.6.4. Köy veya Daha Büyük Bir Toplumun Yabancıya Karşı Durumları .	123
2.2.6.4.1. Yabancıya Karşı Durumları	123

2.2.7. HALK İLİMLERİ	125
2.2.7.1. Sağaltım Şifa.....	125
2.2.7.1.1. Halk Hekimliği.....	125
2.2.8. HALK EL SANATLARI	127
2.2.8.1. İŞLEMELER	127
2.2.8.1.1. Ağaç İşlemeciliği	127
2.2.8.1.2. Dokumacılık.....	128
2.2.9. GİYİM – KUŞAM SÜSLENME	132
2.2.9.1. Erkek Giyimleri	132
2.2.9.2. Kadın Giyimleri	134
2.2.10. HALK EKONOMİSİ	135
2.2.10.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	135
2.2.10.2. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler	137
2.2.10.2.1. Avcılık.....	139
2.2.10.3. İz Sürücülük.....	141
2.2.10.4. Hizmet Grubu	142
2.2.10.4.1. Hizmetçilik.....	142
2.2.10.5. Beslenme – Mutfak – Kiler	143
2.2.10.6. Barınma-Mesken-Aydınlanma-Isınma	145
2.2.11. KÖY TARİHİ.....	148
2.2.11.1. Köydeki Akrabalık Bağları, Aile Tarihleri.....	148
2.2.11.2. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi.....	149
2.2.11.3. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç).....	150

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORHAN KEMAL'İN *BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE* ROMANINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

3.1. HALK EDEBİYATI	153
3.1.1. Türküler	153
3.1.2. Maniler	156
3.1.3. Rüya Tabirleri.....	156
3.1.4. Atasözleri ve Deyimler.....	157
3.1.5. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	159
3.1.6. Alkış ve Kargışlar.....	162
3.1.7. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözler	163
3.1.8. Mahlas Kullanımı	164
3.2. HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ	165
3.2.1. Büyüklere Özgü Oyunlar.....	165
3.3. ÂDET VE MERASİMLER	166
3.3.1. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler	166
3.3.1.1. Evlenme(Gençlik-Karasevda)	166
3.4. İNANIŞLAR.....	167
3.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar	167
3.4.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar.....	169
3.4.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar	170
3.4.3.1. Din Görevlileri.....	170
3.5. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ	171
3.5.1. Aile Akrabalık Gelenekleri	171
3.5.1.1. Otoritenin Dağılımı.....	171

3.5.2. Akrabalık ve Soy Dışında Farklı Yakınlaşmalar.....	173
3.5.2.1. Hemşerilik	173
3.6. HALK EKONOMİSİ.....	175
3.6.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	175
3.6.2. İşçi – Muhtar – Memur – Öğretmenlik	175
3.6.3. Beslenme – Mutfak – Kiler	176
3.6.4. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma.....	178
3.7. KÖY TARİHİ.....	179
3.7.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi	179
3.7.2. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç)	180

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KEMAL TAHİR'İN *SAĞIRDERE*, *KÖRDUMAN*, *RAHMET YOLLARI KESTİ*, *YEDİÇINAR YAYLASI* VE *KÖYÜN KAMBURU* ROMANLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

4.1. KEMAL TAHİR'İN <i>SAĞIRDERE</i> ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI.....	182
4.1.1. HALK EDEBİYATI.....	184
4.1.1.1. Türküler.....	184
4.1.1.2. Atasözleri ve Deyimler.....	185
4.1.1.3 Rüya Tabirleri	187
4.1.1.4. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	188
4.1.1.5. Alkış ve Kargışlar.....	189
4.1.1.6. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözcükler.....	191
4.1.1.7. Mahlas Kullanımı	193
4.1.2. HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ.....	194
4.1.2.1. Ezgili Halk Oyunları.....	194

4.1.2.2. Büyüklere Özgü Oyunlar	195
4.1.3. ÂDET VE MERASİMLER	197
4.1.3.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler .	197
4.1.3.1.1. Konuk Ağır lama.....	197
4.1.3.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler.....	197
4.1.3.2.1. Eşkıyalık	197
4.1.3.2.2. Başağalık.....	198
4.1.3.2.3. Yâren.....	199
4.1.3.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler	200
4.1.3.3.1. Mektebe Başlama – Çocukluk	200
4.1.3.3.2. Evlenme(Gençlik-Karasevda).....	201
4.1.4. İNANIŞLAR	223
4.1.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar	223
4.1.4.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi..) İlgili Olanlar	226
4.1.4.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar	226
4.1.4.3.1. Peygamberler	226
4.1.4.3.2. Din Görevlileri	226
4.1.4.4. Batıl İnançlar.	227
4.1.5. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ.....	229
4.1.5.1. Aile ve Akrabalık Gelenekleri.....	229
4.1.5.1.1. Otoritenin Dağılımı.....	229
4.1.5.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı.....	230
4.1.6. HALK İLİMLERİ	231
4.1.6.1. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü.....	231

4.1.6.2. Sağaltım Şifa.....	234
4.1.6.2.1. Halk Hekimliği.....	234
4.1.6.3. Ölçüm Birimleri ve Adları.....	235
4.1.7. GİYİM – KUŞAM SÜSLENME	236
4.1.7.1. Erkek Giyimleri	236
4.1.7.2. Kadın Giyimleri	237
4.1.8. HALK EKONOMİŐİ	237
4.1.8.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	237
4.1.8.2. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler	238
4.1.8.3. Hizmet Grubu	240
4.1.8.3.1. Sığirtmaçlık.....	240
4.1.8.3.2. Hizmetçilik.....	240
4.1.8.4. İşçi – Muhtar– Memur- Öğretmenlik.....	240
4.1.8.5. Köy Koruculuğu.....	242
4.1.8.6. Leblebi Satıcılığı.....	243
4.1.8.7. Beslenme – Mutfak – Kiler.....	243
4.1.8.8. Barınma - Mesken - Aydınlanma - Isınma	145
4.1.9. KÖY TARİHİ.....	247
4.1.9.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi.....	247
4.1.9.2. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç).....	247
4.2. KEMAL TAHİR'İN <i>KÖRDUMAN</i> ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	249
4.2.1. HALK ŞAİRLERİ.....	249
4.2.1.1. Metinler – Şiirler	249
4.2.2. HALK EDEBİYATI.....	250

4.2.2.1. Dini Menkıbeler.....	250
4.2.2.2. Türküler	251
4.2.2.3. Maniler.....	251
4.2.2.4. Atasözleri ve Deyimler	252
4.2.2.5. Tekerlemeler	255
4.2.2.6. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	256
4.2.2.7. Alkış ve Kargışlar	257
4.2.2.8. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözler	259
4.2.2.9. Mahlas Kullanımı	261
4.2.3. HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ.....	262
4.2.3.1. Büyüklere Özgü Oyunlar	262
4.2.4. ÂDET VE MERASİMLER.....	263
4.2.4.1. Bir İşle Beraber Yapılan ve Bunlara Bağlı Merasimler	263
4.2.4.1.1. İmece – Yardımlaşma	263
4.2.4.1.2. Konuk Ağır lama.....	264
4.2.4.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıyalar gibi...) Ait Merasimler.....	265
4.2.4.2.1. Eşkîyalık	265
4.2.4.2.2. Başağalık.....	266
4.2.4.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler.....	271
4.2.4.3.1. Evlenme (Gençlik-karasevda).....	271
4.2.4.3.2. Ölüm ve Gömme.....	275
4.2.5. İNANIŞLAR	275
4.2.5.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar	275
4.2.5.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi) İlgili Olanlar	279

4.2.5.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar	279
4.2.5.3.1. Hızır-İlyas	279
4.2.5.3.2. Din Görevlileri	280
4.2.5.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili İnanma Uygulamaları	280
4.2.5.4.1. Türbe ve Makam Ziyaretleri	281
4.2.5.5. Batıl İnançlar	281
4.2.6. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ.....	284
4.2.6.1. Aile Akrabalık Gelenekleri.....	284
4.2.6.1.1. Otoritenin Dağılımı.....	284
4.2.6.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı.....	290
4.2.6.2. Aile ve Akrabalık Beklentileri.....	293
4.2.6.3. Hukuki Gelenekler.....	294
4.2.6.3.1. Dini Kurallar	294
4.2.7. HALK İLİMLERİ	297
4.2.7.1. Hava, İklim Bilgisi, Takvim	297
4.2.7.2. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü.....	298
4.2.7.3. Sağaltım Şifa.....	302
4.2.7.3.1. Halk Hekimliği.....	302
4.2.7.4. Ölçüm Birimleri ve Adları.....	303
4.2.8. GİYİM – KUŞAM SÜSLENME	304
4.2.8.1. Erkek Giyimleri	304
4.2.9. HALK EKONOMİSİ	304
4.2.9.1. Pazarda ve Pazar Dışında Alım Satım İlişkileri	304
4.2.9.2. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	305

4.2.9.3. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler	305
4.2.9.4. Hizmet Grubu	308
4.2.9.4.1. Sığırtmaçlık	308
4.2.9.5. İşçi – Muhtar– Memur- Öğretmenlik	309
4.2.9.6. Beslenme – Mutfak – Kiler	309
4.2.9.7. Barınma-Mesken-Aydınlanma- Isınma	311
4.2.10. KÖY TARİHİ.....	313
4.2.10.1. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç).....	313
4.3. KEMAL TAHİR'İN <i>RAHMET YOLLARI KESTİ</i> ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	314
4.3.1. HALK EDEBİYATI.....	314
4.3.1.1. Halk Hikâyeleri.....	314
4.3.1.2. Türküler	317
4.3.1.3. Deyişler.....	319
4.3.1.4. Atasözleri ve Deyimler	321
4.3.1.5. Rüya Tabirleri.....	325
4.3.1.6. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	326
4.3.1.7. Alkış ve Kargışlar	328
4.3.1.8. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözler	329
4.3.1.9. Mahlas Kullanımı	334
4.3.2. HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ.....	337
4.3.2.1. Büyüklere Özgü Oyunlar.....	337
4.3.3. ÂDET VE MERASİMLER.....	337
4.3.3.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler .	337
4.3.3.1.1. İmece – Yardımlaşma	337

4.3.3.1.2. Konuk Ağırılama.....	338
4.3.3.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi) Ait Merasimler	339
4.3.3.2.1. Eşkîyalık	339
4.3.3.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler	345
4.3.3.3.1. Evlenme(Gençlik-Karasevda).....	345
4.3.3.3.2. Ölüm ve Gömme.....	348
4.3.4. İNANIŞLAR	349
4.3.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar	349
4.3.4.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi ...) İlgili Olanlar	351
4.3.4.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar	351
4.3.4.3.1. Peygamberler	352
4.3.4.3.2. Din Görevlileri	353
4.3.4.4. Batıl İnançlar	357
4.3.5. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ.....	357
4.3.5.1. Aile Akrabalık Gelenekleri.....	357
4.3.5.1.1. Otoritenin Dağılımı.....	357
4.3.5.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı.....	359
4.3.5.2. Aile ve Akrabalık Beklentileri.....	361
4.3.5.3. Köy veya Daha Büyük Bir Toplumun Birbirine ve Yabancıya karşı Durumları.....	362
4.3.6. HALK İLİMLERİ	363
4.3.6.1. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü.....	363
4.3.6.2. Sağaltım Şifa.....	364
4.3.6.2.1. Halk Hekimliği.....	364
4.3.6.3. Ölçüm Birimleri.....	364

4.3.7. GİYİM – KUŞAM SÜSLENME	365
4.3.7.1. Erkek Giyimleri	365
4.3.7.2. Kadın Giyimleri	366
4.3.8. HALK EKONOMİSİ	366
4.3.8.1. Pazarda ve Pazar Dışında Alım Satım İlişkileri	366
4.3.8.2. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	367
4.3.8.3. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler	368
4.3.8.4. Hizmet Grubu	369
4.3.8.4.1. Hizmetçilik.....	369
4.3.8.5. İşçi – Muhtar– Memur- Öğretmenlik	370
4.3.8.6. Köy Koruculuğu	370
4.3.8.7. Beslenme – Mutfak – Kiler	371
4.3.8.8. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma.....	371
4.3.9. KÖY TARİHİ.....	373
4.3.9.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi.....	373
4.4. KEMAL TAHİR’İN <i>YEDİÇİNAR YAYLASI</i> ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	375
4.4.1. HALK EDEBİYATI.....	375
4.4.1.1. Halk Hikâyeleri.....	375
4.4.1.2. Atasözleri ve Deyimler	377
4.4.1.3. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	380
4.4.1.4. Alkış ve Kargışlar	381
4.4.1.5. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözler	382
4.4.1.6. Mahlas Kullanımı	383
4.4.2. HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ.....	385

4.4.2.1. Büyüklere Özgü Oyunlar	385
4.4.3. ÂDET VE MERASİMLER	386
4.4.3.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler .	386
4.4.3.1.1. Konuk Ağır lama.....	386
4.4.3.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler	388
4.4.3.2.1. Eşkıyalık.....	388
4.4.3.2.2. Loncalar.....	389
4.4.3.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler	389
4.4.3.3.1. Evlenme (Gençlik-Karasevda).....	391
4.4.3.3.2. Ölüm ve Gömme.....	392
4.4.4. İNANIŞLAR	393
4.4.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar	393
4.4.4.2. Tabiat Kuvvet, Unsur ve Olaylarla İlgili Olanlar	395
4.4.4.3. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar	396
4.4.4.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar	397
4.4.4.4.1. Peygamberler	397
4.4.4.4.2. Hızır-İlyas	397
4.4.4.4.3. Din Görevlileri	398
4.4.4.4.5. Ruhsal Kişiliklerle İlgili İnanma Uygulamaları	399
4.4.4.4.5.1. Türbe ve Makam Ziyaretleri	399
4.4.4.4.6. Batıl İnançlar	400
4.4.5. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ	401
4.4.5.1. Aile Akrabalık Gelenekleri	401
4.4.5.1.1. Otoritenin Dağılımı	401

4.4.5.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı.....	403
4.4.5.2. Aile ve Akraba Beklentileri	404
4.4.5.3. Köy veya Daha Büyük Bir Toplumun Birbirine ve Yabancıya karşı Durumları.....	405
4.4.6. HALK İLİMLERİ	406
4.4.6.1. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü.....	406
4.4.6.2. Sağaltım Şifa.....	407
4.4.6.2.1. Halk Hekimliği.....	407
4.4.6.3. Ölçüm Birimleri ve Adları.....	408
4.4.7. GİYİM – KUŞAM SÜSLENME	408
4.4.7.1. Erkek Giyimleri	408
4.4.8. HALK EKONOMİSİ	409
4.4.8.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	409
4.4.8.2. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler	410
4.4.8.2.1. Çobanlık.....	410
4.4.8.2.2. Avcılık.....	411
4.4.8.3. Hizmet Grubu	413
4.4.8.3.1. Hizmetçilik.....	413
4.4.8.4. Beslenme – Mutfak – Kiler	413
4.4.8.5. Barınma-Mesken-Aydınlanma- Isınma	414
4.4.9. KÖY TARİHİ.....	415
4.4.9.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi.....	415
4.5. KEMAL TAHİR'İN <i>KÖYÜN KAMBURU</i> ADLI ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI	417
4.5.1. HALK EDEBİYATI.....	417

4.5.1.1. Dini Menkıbeler.....	417
4.5.1.2. Halk Hikâyeleri.....	418
4.5.1.3. Türküler	419
4.5.1.4. Maniler.....	420
4.5.1.5. Atasözleri ve Deyimler	420
4.5.1.6. Rüya Tabirleri.....	423
4.5.1.7. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.	424
4.5.1.8. Alkış ve Kargışlar	425
4.5.1.9. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözler	426
4.5.1.10. Mahlas Kullanımı	427
4.5.2. HALK TEMAŞA SANATI.....	428
4.5.2.1. Karagöz (Umumi Olarak Gölge Oyunu)	428
4.5.3. HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ.....	430
4.5.3.1. Büyüklere Özgü Oyunlar.....	430
4.5.4. ÂDET VE MERASİMLER.....	430
4.5.4.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler .	430
4.5.4.1.1. İmece – Yardımlaşma	431
4.5.4.1.2. Konuk Ağır lama.....	432
4.5.4.2. Eski Sosyal Örgütlere (oncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler.....	432
4.5.4.2.1. Eşkîyalık	432
4.5.4.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler	433
4.5.4.3.1. Doğum.....	433
4.5.4.3.1.1. Ad Koyma	434
4.5.4.3.2. Mektebe Başlama – Çocukluk	435

4.5.4.3.3. Evlenme (Gençlik- Karasevda).....	435
4.5.4.3.4. Ölüm ve Gömme.....	438
4.5.5. İNANIŞLAR	438
4.5.5.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar	438
4.5.5.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar	440
4.5.5.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar	442
4.5.5.3.1. Hızır-İlyas	442
4.5.5.3.2. Din Görevlileri	442
4.5.5.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili İnanma Uygulamaları	444
4.5.5.4.1. Türbe ve Makam Ziyaretleri	444
4.5.6. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ.....	445
4.5.6.1. Aile Akrabalık Gelenekleri.....	445
4.5.6.1.1. Otoritenin Dağılımı.....	445
4.5.6.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı.....	447
4.5.7. HALK İLİMLERİ	449
4.5.7.1. Hava, İklim Bilgisi, Takvim	449
4.5.7.2. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü.....	450
4.5.7.3. Sağaltım Şifa.....	451
4.5.7.3.1.Halk Hekimliği.....	451
4.5.8. GİYİM – KUŞAM SÜSLENME	452
4.5.8.1. Erkek Giyimleri	452
4.5.9. HALK EKONOMİSİ	453
4.5.9.1. Pazarda ve Pazar Dışında Alım Satım İlişkileri	453
4.5.9.2. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler	454

4.5.9.3. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler	456
4.5.9.3.1. Çobanlık	457
4.5.9.3.2. Arıcılık	457
4.5.9.4. İz Sürücülük.....	458
4.5.9.5. İşçi - Muhtar - Memur - Öğretmenlik.....	458
4.5.9.6. Kalaycılık.....	459
4.5.9.7. Beslenme – Mutfak – Kiler	460
4.5.9.8. Barınma-Mesken-Aydınlanma- Isınma	461
4.5.10. KÖY TARİHİ.....	463
4.5.10.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi.....	463
SONUÇ	466
KAYNAKÇA	490
ÖZGEÇMİŞ	495

KISALTMALAR

- age** : Adı geçen eser
- agm** : Adı geçen makale

GİRİŞ

İnsan, sosyal bir varlıktır. Bu durum, insan ve toplum arasında insanın toplumu, toplumun da insanı şekillendirdiği bir tür karşılıklı ilişkinin varlığını kaçınılmaz kılar. İnsanı toplumdan soyutlayamayacağımız gibi, toplumun bir parçası olan sanatçıyı ve onun eserlerini de soyutlayamayız. Eserler, sanatçıların hayal ürünü olmasının yanı sıra içinde yaşanılan toplumun da yansımasıdır. Bu sebeple romanlarda; toplumun geçirdiği evreleri, akımları, siyasi-sosyal değişimleri, halkın gelenek ve göreneklerini, batıl inançlarını, kullandıkları dil malzemelerini görmememiz mümkün değildir.

Araştırmamızın ana kaynağı olan halkbilimini Pertev Naili Boratav şu şekilde açıklamıştır:

Şu da bir gerçektir ki, halkbiliminin nitelikleri içinde en önemlisi, onun, belli bir ülkede yaşayan “halk”a özgü kültür yaratmalarını, gelenekleri, ayrıntılarıyla ve derinliğine incelemeyi üzerine almış olmasıdır. Halkbilimi bununla da kalmayıp bir ülkenin bölgelerini ve bunların içinde de küçük toplum birliklerini, onların dil, ağız, din, mezhep ayrımlarını, onlardaki üretim ve tüketim özelliklerinden gelme farklı töreleri, törenleri, çeşitli kültür ürünlerini inceler.¹

Araştırmacılar, insanın halkbiliminin hem yaratıcısı hem de yarattığını oynayan başrol oyuncusu olduğuna dikkat çekerler. İnsansız bir kültür, kültürün içinde yaşamamış bir insan da düşünülemez; halkbilimi de bu kültürü dilinden, inancından üretim biçimine varana kadar inceler.

Halk kültürü incelemeleri halkbilim başta olmak üzere, antropoloji ve sosyolojinin de temel araştırma konusudur. Bizim burada yapmaya çalıştığımız ise romanlardaki halk kültürü unsurlarını tespit etmeye yöneliktir.

Kültür, insana doğadan armağan edilmemiş, insan onu kendi usuyla yaratmıştır. İnsana özgüdür, baştan aşağı insan kokar.

---

¹ Boratav, *100 Soruda Türk Halkedebiyatı*, s. 10-11.

Bir başka deyişle, folklor, ilk insandan günümüze kadar gelen evrelerden çeşitli insan yaşantılarının doğal afetlerin, kıtlığın, kıyımın, mitolojide, masalda, destanda, ağıtta, türküde, öyküde, romanda, resimde, yontuda, tiyatrodada, kilimde, renkte ve nakışta sağaltılarak alivyonlaşması, bir tür petrolleşmesidir.

Romanlarını incelediğimiz Yaşar Kemal'in bu konuda görüşünü almak yerinde olacaktır.

Folklor bir ülkenin kültürüdür. İçinde doğup büyüdüğümüz temel kültürümüzdür bizim. Temel kültürümüzün sanata yansımadır. Yani, destana, epopeye daha doğrusu, masala, mite, şiire yansımadır. Bu benim temel kültürümdür. Bunsuz bir Türk edebiyatı yapılamaz. Nasıl halkımı yazmak zorundaysam, yaşadığım insanları yazmak zorundaysam, o folklorun, bu kültürün içindeyim, o folkloru sonsuz bilmek zorundayım. Ve, gerçek bir edebiyat yaratılırken, hiçbir sanatçı, kendi kökeninden ayrılamaz. Folklor benim köken kültürümdür...²

Türk edebiyatı tarihinin ilk ürünleri sayılan Göktürk Abideleri ile başlayan Türk yazın hayatı; edebiyat tarihçileri tarafından yaşanan tarihi olaylar, kültürel değişimler ve akımlar ölçüt alınarak çeşitli dönemlere ayrılmıştır. Osmanlı Devleti'nin gerek siyasi gerek sosyal yapısında önemli değişimlere kapı aralayan Tanzimat Dönemi, edebiyatımız için de bir tür dönüm noktası kabul edilir. Bu süreçle birlikte, araştırmacıların Yeni Türk Edebiyatı adını verdikleri ve temel özelliği Batı edebiyatları doğrultusunda Türk edebiyatının yenileşmesini sağlamaya çalışmak olan dönem de başlamış olur.

Bir toplum hâdisesi olan edebî devirleri, belli bir yıl veya ay içinde başlamış, yine bir yıl içinde bitmiş göstermek, çok yanlış olur. Çünkü edebî devir, birden bire başlamaz. Tarihi iyice kestirilemeyen bir hazırlık dönemi geçirir. Yeni bir devir başladıktan sonra ise eski devrin kalıntıları uzun süre devam eder.³

1727'de Yirmi Sekiz Mehmet Çelebi'nin destek olduğu İbrahim Müteferrika'nın matbayı "dini eserlerin basılması" şartı ile Türkiye'ye getirmesi Batılılaşma alanında yaptığımız ilk yeniliklerdendir.

² Mercan, Yaşar Kemal: "Ben Değişmenin Romancısıyım", s. 10-11.

³ Kabaklı, Türk Edebiyatı Tarihi 3, s. 1.

Matbaada ilk olarak Arapçadan Türkçeye *Van Kulu Lügati* (1729) basılır. Daha sonra Kâtip Çelebi'nin *Cihannüma'sı* (1732), Naima'nın *Naima Tarihi* (1734), *Raşid Tarihi* (1741), Farsçadan Türkçeye *Ferhang-i Şuuri* (1742) adlı sözlük basılır.

Matbaa, Batılılaşma yolunda atılan adımların, yenileşme çabalarının en önemlilerindedir. Matbaadan sonra da bu süreç devam eder. Batılılaşma adına siyasi, sosyal, kültürel ve askeri alanlarda pek çok adım atılır.

Tüm bu yeniliklerle ilgili önemli bir nokta da, bunların çoğunun devlet eliyle gerçekleştirilmiş olduğudur. Bu durum, yeniliklerin ağırlıklı olduğu alanlarda kendini gösterir. Başlangıçta çoğu askeri nitelikli olan bu yenileşme çabalarının diğer alanlara da yayılarak sosyal ve kültürel hayata yansması biraz zaman alır. Bu süreç ilerledikçe, Batı'nın kültür dünyasıyla ilişki içinde olan, Batılı düşünce sistemini benimsemeye çalışan genç aydınlar yetişir. Bu gençlerin oluşturmaya başladıkları edebiyat da daha “yeni” ve daha “Batılı”dır.

Söz konusu yeni ve Batılı edebiyatla birlikte yeni edebi türlerle de tanışırız. Bunlardan biri de romandır.

“Bugün çok zengin ve çeşitli bir edebiyat türüne ad olarak kullandığımız roman terimi, Latince; “Gerçek veya hayali bir olayın mensur hikâyesi” anlamına gelen romanus kelimesinden çıkmıştır.”⁴

Türk edebiyatında roman Tanzimat'tan sonra başlar. Ancak, Tanzimat öncesinde de mesneviler, halk hikâyeleri gibi tahkiyeye dayanan manzum-mensur eserler bulunmaktadır.

1832'de Tercüme Odası kurulur ve odada bulunan Fransız öğretmenleri, yeni katılanlara Fransızca'yı öğretir. Fransızca bilen aydınların artması, Batı'dan yapılacak roman çevirilerine de kapı aralar. Bunun yanında, kitabet yoluyla yetişen gazeteciler de dilin gelişmesinde etkili olmuşlardır.

Batı anlamında roman bizde başlamadan önce tercüme yapılmıştır. İlk romanlar Fransızcadan çevrilmiştir. Bunların birincisi Klasik akım yazarlarından Fenelon'un Télémaque'idir (1699). Bu roman, 1859 yılında Sadrazam Yusuf Kamil Paşa tarafından çevrilmiş, 1862 Ağustosunda ilk baskısı yapılmıştır.

⁴ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 1*, s. 454.

Bundan hemen sonra Victor Hugo'nun Les Miérables (Sefiller) romanı da Mağdurun Hikâyesi adıyla çevrilip (Ekim 1862) bir gazetede tefrika edilmiştir. 1864'te Robenson Hikâyesi Arapça tercümesinden Türkçeye çevrilmiştir.⁵

Çevirilerin ardından Türk yazarlar da roman yazma denemelerine girişmişlerdir. Yayınlanan ilk telif romanlarımız şunlardır: “Şemsettin Sami *Taaşşuk-u Talât ve Fitnat* (1872), Ahmet Mithat *Hasan Mellâh* (1874), Namık Kemal *İntibah* (1876).”⁶

Ayrıca, bu dönemde gazetelerin sayısı artmış ve gazeteler halkın aydınlatılması, edebi yeniliklerin halka ulaşması, yeni edebi türlerin tanıtılması gibi amaçlara hizmet etmişlerdir. Okuyucu tarafından anlaşılma ilkesini göz önünde bulundurmamak durumunda olan gazetelerle birlikte nesir dili de yavaş yavaş sadeleşmeye başlar.

Tanzimat boyunca gelişen Batı edebiyatına yönelik hareketinin hemen en aşırı safhası olan Servet-i Fünûn, nesirde ve nazımda oldukça tutarlı bir edebi akım manzarası göstermektedir.⁷

Özellikle dildeki tutum nedeniyle “oldukça ağır, anlaşılması güç” olarak nitelenen bu dönemin roman türüne en büyük katkısı Halid Ziya Uşaklıgil gibi usta bir romancı olmuştur.

Servet-i Fünûn sonrasında Fecr-i Âtî gibi topluluklar ya da Ahmed Haşim gibi usta isimler, bazı farklılıklar içermekle birlikte temelde Servet-i Fünûn'dan çok farklı olmayan anlayışlar doğrultusunda edebiyatımızı yönlendirirler.

Yaşanan siyasi gelişmeler ve edebiyatın kendini yinelemeye başlaması dilde sadeleşme hareketleri gibi nedenlerle edebiyatımızda Milli Edebiyat adı verilen yeni bir oluşum görülür.

Milli Edebiyat: Türk Edebiyatında (1908-1940) otuz beş yıllık bir zamana yayılan Milli Edebiyat, tek başına bir akım manzarası göstermez. Bu süre içinde üst üste ve karşı karşıya fikir akımları görülmüş; takım hâlinde yahut tek tek edebi görüşler sunulmuştur.

⁵ Kabaklı, age., c., 1, s. 472.

⁶ Kabaklı, age., c., 1, s. 472.

⁷ Kabaklı, age., c., 3, s. 174.

...

Ne var ki, bu döneme yine Milli Edebiyat adı verilebilir. Çünkü yazar ve şairlerimizin temel endişesi “memlekette bahsedilen bir edebiyat” kurmaktır...⁸

Roman ve hikâyede, (1935 yıllarına kadar) Anadolu’yu yazmış olanlar daha azdır: Refik Halit Karay’ın Memleket Hikâyeleri, Yakup Kadri’nin Yaban’ı, Reşat Nuri’nin Çalığı ve Halide Edip’in milli kurtuluşu anlatan birkaç hikâyesiyle, romanı...

1935’ten sonra yurdun birçok köy ve şehirleri içlerindeki sancılı meseleler ve türlü yanlarıyla şiir, hikâye ve roman konusu oldular. Yığın halinde dertler, iktisadî çekişmeler, yoksulluk, cahillik davaları edebî eserleri doldurdu.⁹

Yukarıdaki satırlarda da belirtildiği gibi, 1935 sonrasında Anadolu coğrafyası her yönüyle edebiyatımıza daha çok yansır. Bu yansıyışta yazarlarımızın bir kısmı romantik bir bakış açısına sahipken bir kısmı da toplumcu gerçekçi bakış açısını benimser.

Cumhuriyet Dönemi Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan toplumcu gerçekçilerin köye ve köylüye yönelmesi “köy romanı” teriminin doğmasına sebep olmuştur.

İlginçtir, sözlüklerde verilen bilgilere göre, “köy” sözcüğü de Türkçe değildir. Farsça “sokak, yöre” anlamındaki “kûy” sözcüğünün Türkçe okunuşudur ve dilimize de okunduğu biçimde girmiştir.

Oysa, bugün dilimizde “salt tarımla uğraşanların oturduğu yerleşme birimi”, “tarımla uğraşılan yer” anlamına gelmektedir “köy” sözcüğü.¹⁰

Peyami Safa, edebiyatta “köy veya şehirli edebiyatı” adının kullanılmasına, köylü ya da şehirli diye edebiyatta sınıf yaratmaya karşı olduğunu dile getirir.

⁸ Kabaklı, age., c., 3, s. 304.

⁹ Kabaklı, *Türk Edebiyatı* 4, s. 17.

¹⁰ Demirtaş, *Edebiyatımızda Köy, Köylü ve “Köy Edebiyatı” Akımı*, s. 39.

Dünya edebiyatında “şehir” ve “köy” tasnifi olmadığını, edebiyatın bir memleket bütünü, hatta bir dünya ve insan bütünü içerdiğini ve büyük dünya romancılarından Tolstoy, Dostoyevski, Balzac, Zola, Steinbeck gibi birçok ünlü yazarın eserlerinde köy, köylü anlatıldığı halde “şehir” veya “köy” tanımının olmadığına¹¹ da dikkat çeker.

Yaşar Kemal de Milliyet gazetesinde yayımlanan söyleşide “köy romanı” adlandırmasını “aptalca” bulur. Faulkner ve Şolohov’un da köy konulu roman yazdıklarını; ama kimsenin onlara “köy romanı” demediğini belirterek bu duruma öfkesini dile getirir.

Yazarlar, “köy romanı” isminin kullanılmaması konusunda ortak fikre sahip olsalar da bu kavram zaman içinde kabul görür ve bu gün de belli bir roman anlayışının adı olarak kullanılmaktadır. Türk Dil Kurumu’nun Türkçe Sözlük’ünde bu kavram: “*Konusunu köyün ve kırsal hayatın özelliklerinden alan roman.*”¹² olarak tanımlanmıştır.

*Halk kültüründen alınan malzemenin modern eserlerde nasıl işlenebileceği konusu uzmanlarca tartışılmaktadır. Türk edebiyatında halk kültürüne bilinçli bir biçimde yönelme eğiliminin Tanzimat sonrasında rastlandığı biliniyor. XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yer yer tesadüf ettiğimiz bu durum, daha sonra milliyetçilik ve Türkçülük cereyanlarıyla birlikte yaygınlık kazanmış ve Ziya Gökalp’te “halka doğru” anlayışıyla belirginleşmiş, Cumhuriyet döneminde ise pek çok eser ortaya konulmuştur.*¹³

Tanzimat’la birlikte halk kültürüne bilinçli bir yönelim başlamış olsa da, “köy romanı” terimi ile kastedilen, bundan daha farklı ve yoğun bir yönelimdir.

Özellikle 1942 yılı, bu bakımdan bir anlayış değişmesinin kavşak noktasını oluşturur. Bu nokta, Türk aydınlanmasının daha radikal ve köklü olarak gerçekleştirilmesi gerektiğini düşünen aydınlarımızın köy romanı benimsemeye başladıkları noktadır...

¹¹ Safa, *Objektif: 2 (Sanat Edebiyatı Tenkit)*, s. 73-74.

¹² *Türkçe Sözlük*, s. 1240.

¹³ Düzgün, *İlk Köy Romanlarımızda Halk Kültürü Unsurları*, s. 1.

Köy gerçeği anlayışının romana yansımada ikinci önemli gelişme ise kırklı yıllarda yapılan eğitim çalışmaları süresince Köy Enstitülerinde yetişen yazarların edebiyatımıza girmeleridir. Köy enstitülerinde verilen eğitimin doğal yapısı gereği yeni bir yazar tipinin ortaya çıktığını görüyoruz...

Bu yazarların toprağa, çevreye ve insana bakışları, gerçekçilik akımı ve dönemin ideolojik yaklaşımları ile birleşince, ülkemizde 1960'lı yılların sonuna kadar yaygın bir biçimde ağırlığını hissettiren köy romanı anlayışının ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁴

Türk edebiyatında, bugünkü anlamına yakın bir şekilde ve yine Emile Zola'nın etkileri ile köyden söz eden ilk eserler Ahmet Mithat Efendi'nin Bir Gerçek Hikâye (1876) ve Bahtiyarlık (1885) adlı eserleri ile Nâbizâ-de Nâzım'ın, (doğruca) Emile Zola'dan esinlenen Karabibik (1890) adlı romanıdır.¹⁵

Cumhuriyet Devrinde 1940-1960 yılları arasında oldukça etkili olmuş bir oluşum da Köy Enstitüleri'dir. Hasan Ali Yücel'in öncülüğünde kurulmuş olan bu enstitülerde köyün başarılı çocukları köydeki yaşamlarını kolaylaştıracak tarım, ziraat, hayvancılık gibi alanlarda da eğitilerek, mezun olduktan sonra buldukları köyde hizmet etmeye yönlendirilmişlerdir.

“ Bir milleti yukarıdan aşağıya doğru terbiye etmek, bir evi üst katından başlayarak bine etmeye benzer.” Bir Zenci Pedagog

...Köy Enstitüleri üstüne, şimdiye kadar, çok şeyler yazıldı. Daha da yazılacak... Bir yandan, duralamalar, sarsıntılar, kemsözler arasında iş yürüye dursun, bir yandan da kavgası sürüp gidecek. Bu alanda, zenci pedagog'un dediği gibi, yapıyı yukardan aşağı değil, temelinden kurmak isteyenler, önce şuna inandılar ki köyü, olsa olsa, gene köylü canlandırabilir. On yıllık düzenli bir hamaratlık sonunda ortaya, yeni kafada bir köylü okumuşu çıktı. Bu adam köydeki kardeşlerine sadece okuma yazma öğretmekle kalmıyor, çevresine, işe yarayan bilgiyi, yeni üretim araçlarının, sağlık kurullarının özlemine aşlamaya çalışıyordu... ”¹⁶

¹⁴ Yalçın, *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı*, s. 83-85.

¹⁵ Kabaklı, *Türk Edebiyatı 5*, s. 457.

¹⁶ Anday, *Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler*, s. 1.

Böylelikle köylerde eğitimli, kültürlü yeni bir nesil oluşturulmak istenmiştir. Bu enstitülerde eğitim görmüş kişiler arasından edebiyat, sanat gibi alanlara da ilgi duyan isimler çıkmış olması kaçınılmazdır. Ve bu isimler o dönemin edebiyat dünyasına da kendi damgalarını vurmuşlardır.

1950’li yıllar Köy Enstitüleri’nden yetişmiş olup, köyü, köy yaşantısını gözlemlerine dayanarak anlatan bu yazarların etkili olduğu yıllardır.

1960 yılına gelinceye kadar çeşitli türlerdeki denemelerle bir hazırlık dönemi geçiren köy edebiyatı, kendisini karakterize eden ilk örneğini Bizim Köy(1950) ile verir. Ondan önce de Türk edebiyatında Anadolu köy ve kasabalarına ait gözlemleri anlatan denemeler yapılmıştır. Ancak hiçbirisi Bizim Köy’ün kazandığı başarı ve etkiye ulaşamamıştır.¹⁷

“Yaşar Kemal bir konuşmasında “Ve kendimi Mahmut Makal dışında, romancı olan ilk Türk köylüsü olarak görüyorum.” diyerek bu gerçeği içtenlikle dile getirir...”¹⁸

1950-1960 yıllarında yazılmış, Talip Apaydın *Çarığımı Yitirdiğim Tarla, Yarbükü*; Mehmet Başaran *Dertler Pazarı*; Halikarnas Balıkcısı *Ötelerin Çocuğu*; Samim Kocagöz *Yılan Hikâyesi*; Reşat Enis *Despot*; Fakir Baykurt *Yılanların Öcü*; Fahri Erdiñç *Ali’nin Biri*; Cengiz Tuncer *Hacizli Toprak*; Yaşar Kemal *Teneke, İnce Memed I*; Kemal Tahir *Sağırdere, Körduman, Esir Şehrin İnsanları, Rahmet Yolları Kesti, Yedi Çınar Yaylası, Köyün Kamburu*; Orhan Kemal *Bereketli Topraklar Üzerinde*; Orhan Hançerlioğlu *Ekilmemiş Topraklar* belli başlı köy romanlarıdır. Bu yıllarda yazılmış köy romanlarının sayısı kırk beşi geçmektedir. Bu sayı, yazarların Anadolu’ya yönelip köy romanı tarzında eserler vermelerinin 1950-1960’lı yıllar arasında yoğunlaştığının göstergesidir.

1960’lı yıllardan sonra modern edebiyat devreye girer. Edebiyat, toplumcu gerçekçilikten biraz daha uzaklaşır ve bireyi ön planda tutan, soyut ve daha çok psikolojik romanlar ağırlık kazanır. 1970 ve sonrası romanlarımızda postmodernizm kendini gösterir. 1980’li yıllarda yazarlarımız postmodern eserlerle birlikte tarihi romanlar da yazmaya yoğunlaşmışlardır.

¹⁷ Kaplan, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatı*, s. 134-135.

¹⁸ Makal, *Bizim Köy*, s. 11.

Araştırmamıza konu edindiğimiz Yaşar Kemal (d. 1922), Orhan Kemal (d. 1914-ö. 1970) ve Kemal Tahir (d. 1910-ö. 1973) tüm romanlarını köy romanı anlayışı doğrultusunda kaleme almış isimler değildir. Ancak, her üç ismin de bu anlayışla yazdıkları eserler vardır.

Araştırmamızın birinci yazarı, asıl adı Kemal Sadık Gökçeli olan

Yazı hayatına folklor derlemeciliği ve şiir yazmakla başlayan ve sonunda romanda karar kılan Yaşar Kemal (Göğçeli) (d. 1922), gerek folklorculuğunun, gerek halk içinden gelmiş olmasının avantajlarını ve halk öykücülerine özgü anlatım tekniğini, eleştirmenlerin tepkisini çekecek ölçüde, sonuna kadar kullanır. Eserlerinin yapısını jandarma, bürokrat ve devlete işbirliği içindeki ağa / varlıklı kişiler ile ırgat, köylü çatışması üzerine kuran yazar, resmî / ulusal söylemlere karşı çıkar. Anadoluculuk fikrini ve Cumhuriyet'in kazanımlarını benimsemekle birlikte tavrını “temel değer” olarak gördüğü halktan, sıradan insanlardan yana koyar. Onun Anadoluculuk çerçevesi ile sınırlı ulusçuluk temelinde ırk, dil ve din birliği yerine zengin folkloru, dil ve kültür zengisiyle geniş halk kitlesi vardır.¹⁹

Araştırmacılar, folklor derlemeciliğinin Yaşar Kemal'i besleyen en önemli kaynaklardan olduğu konusunda birleşirler.

Çocukluğundan başlayarak halk içinde, halk kültürüne çok yakın bir gözlemci olarak yaşamıştır Yaşar Kemal. Gözlemci olmanın ötesinde, halk kültürü içinde dünyayı algılamış, onunla yoğrulmuştur. Yıllar boyunca köy köy, dağ dağ, oba oba dolaşıp hikâyeler dinlemiş, âşıklarla konuşmuştur... Destanlar, türküler derlemiştir... Neredeyse elli yılı aşmış Yaşar Kemal yazarlık yaşamı, Anadolu'daki yaşam içindeki karnaval geleneğinin yazıya taşındığı bitmek bilmeyen coşkun, doğurgan, toplumsal bir gözedir sanki.²⁰

Yaşar Kemal ilk roman denemesi olan *Teneke* (1955) romanı ile köy romanına dair ilk örneğini vermiş olur. Ardından, *İnce Memed 1 i* (1955) yayımlar. Bu romanla birlikte oldukça geniş bir üne kavuşur.

¹⁹ Korkmaz, *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı*, s. 467-468.

²⁰ Akçam, *Yazıda Yenilenen Yaşam: Yaşar Kemal Romanı*, s. 27.

Araştırmamızın ikinci yazarı olan

Orhan Kemal: (Ceyhan / Adana, 15 Eylül 1914- Sofya / Bulgaristan, 2 Haziran 1970) Asıl adı Mehmet Raşit ÖĞÜTÇÜ. Orhan Kemal adını ona Kemal Sülker verdi; Orhan Raşit imzasıyla *Yürüyüş* dergisine gönderdiği bir öyküyü, dergi hakkında soruşturma açılmasın diye Kemal Sülker, Orhan Kemal imzasıyla yayımladı (1942). *Reşat Kemal* (ilk şiirinde), *Raşit Kemali* (ilk şiirlerinde), *Hayrullah Güçlü*, *Rüştü Ceyhub*, *Orhan Raşit* (Yeni Ses'teki ilk şiirlerinde [1941-43], *Yeni Edebiyat* [1941], *Yürüyüş* [1941-43] ve *Gün* [1946] dergilerindeki öykülerinde), *Ülker Uysal* (film senaryolarında), *Yıldız Okur* (kızının adı) imzalarını da kullandı.²¹

Gerçek ismininden Orhan Kemal'e dönüşmesinde etkili olan Kemal Sülker, edebiyatımızda "Üç Kemal"ler tabirinin doğmasına bir yönden katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Orhan Kemal, gerçek isminin dışında farklı isimler de kullandığı göze çarpmaktadır.

1914 yılında Adana'nın Ceyhan ilçesinde doğdu. Orta öğrenimine başladığı yıllarda, siyasi sebeplerle, yurt dışına çıkan babasıyla birlikte bir süre Lübnan'da kaldı. Yurda döndükten sonra öğrenimini tamamlamak imkânı bulamadan hayata atıldı. Çeşitli yerlerde işçilik, küçük memurluklar yaptı.

Sonra İstanbul'a yerleşerek basın hayatına atıldı. Hayatını yazıları ve film-senaryo çalışmaları ile kazandı. Orhan Kemal 1970 yılında, bir gezi için gittiği Sofya'da öldü.

*Yazı yazmaya şiirle başlayan Orhan Kemal, kısa bir süre sonra başarılı hikâye denemelerine girişti.*²²

Orhan Kemal, edebiyatımızda, hikâye ve romanlarında daha çok sosyal konulara ağırlık vermiş bir yazar olarak karşımızdadır. Ondaki bu sosyal bilincin uyanışını kendisi şu şekilde açıklamıştır.

... Bu çalıştığım yerin yanbaşında bir çukulata fabrikası vardı. Ve bu fabrikada sarı saçlı, mavi gözlü çok güzel bir Rum kızı vardı. Adı Eleni'ydi.

²¹ *Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, c. 2, s. 626.

²² Kutlu, *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*, s. 257-258.

Bütün matbaanın gençleri bu kızın çevresinde pervane gibi dönerlerdi. Bense, üstüm başım bilhassa ayakkabılarım çok kötü olduğu için uzaklarda durur, sokulamazdım. Benimle alay eder korkusuyla hep kaçırdım. Bir gün ters çevrilmiş bir gaz sandığı üzerinde otururken yanıma geldi. Zaten ufacık bir alevle parlamaya hazır olduğum için bütün gövdeyi ateş bastı. Ben kızı Türkçe bilmez sanırdım, benimle birden Türkçe konuştu. ‘Senin adın ne?’ dedi, nereli olduğumu sordu. Bir çukulata verdi. Alev isportaya değmişti artık. O günden sonra o kıza âşık oldum iyice. İşime dört elle sarıldım. Ve her gün saçlarımı taramaya başladım. Sonra buluşmalar başladı, deniz kıyılarına iniyorduk. Ve bir gün ona ayağımdaki eski pantolondan utandığımı söyledim. ‘Sen ne utanıyorsun, zenginlerimiz utansın. Aldırma böyle şeylere, boş ver’ dedi. İşte bende ilk sosyal uyanış galiba bu Rum kızı ile başladı.’²³

Orhan Kemal’de sosyal uyanış Eleni ile başlarken İsmail Usta, hayatında kısa bir zaman diliminde bulunsa da, Orhan Kemal’e verdiği kitaplarla Orhan Kemal’in Orhan Kemal olmasını sağlayan önemli kişilerden biri olmuştur.

“Yirmi yaşındayım.. Kafam bir türlü çözemediğim sorunlarla yara olmuştu.. Sanki yere basmıyor, havada boşluktaydım.. Ve bir gün, bir kahve köşesinde tanıdığım işçi dostum İsmail Usta.. Sonra kitaplar.. Birçoğu İsmail Usta’nın hediye ettiği kitaplar.. Serseriler, Stepte, İstratsi Mordasti, La Dam O Kamelya, Madam Bovari, Jerminal, Benim Üniversitelerim, Kroyçer Sonat, Umumi Tarih, Fransız İnkılâbı Tarihi...”²⁴

İsmail Usta’nın hediye ettiği kitaplar sosyal bilincin oluşmasında birer kaynak niteliğindedir. Eleni’nin attığı temel, İsmail Usta’nın hediye ettiği kitaplarla sağlamlaşmış ve bina yavaş yavaş yükselmeye başlamıştır.

Orhan Kemal’in yaşamında önemli bir dönüm noktası Bursa Cezaevi’nde Nazım Hikmet ile bir arada olmasıdır. Orhan Kemal’in şiir denemelerini beğenmeyen Nazım Hikmet, onu Dünya edebiyatı ile tanıştırır, gün içerisinde saatlerce çalıştırır, yazdıklarını eleştirir, yol gösterir. Sonunda ise hikâyelerini çok beğenir, onun şiire değil nesire yönelmesini bu yolda ilerlemesini tavsiye eder.

²³ Bezirci, *Orhan Kemal –Yaşamı, Sanatı, Eseleri, Anıları-*, s. 14.

²⁴ Bezirci, *age.*, s. 15-16.

Böylece, Orhan Kemal cezaevinde Nazım Hikmet ile yazın dünyasını öğrenmiş ve başarısını verdiği eserlerle göstermiştir.

“Roman yazabilmek için küçük ve uzun hikâyelerde “kalemin bilenmesi” gerektiği kanısında”²⁵ olan Orhan Kemal, hikâye türünde eserler verirken kendini roman yazmaya hazır hisseder ve 1954 yılında yayımladığı *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanı, yayımlandığı yıl “yılın en başarılı romanı” seçilir.

ORHAN KEMAL - .... Köy romanını neden yazdım? Hayatımda benim köy problemim var. Yani babam çiftçilik yapıyordu. Ama çiftlik işletiyordu, çiftlik beyi idi. Ağasıydı. Çocukluğum böyle geçti. Bir takım intibalar almışım çocukluğumda, bilmeyerek. Gün geldi, zaman geldi, yurdumu, insanlarımı sevdiğimi anladım. Yurdumun kalkınmasını, gelişmesini, batı ülkeleri ayarında ülkeler seviyesine çıkmasını istiyordum.

...

Memleketimin insanların kalkınmasını, refahını, yükselmesini istedim. Bu işin de köyden başlaması kanısına vardım. Ben, köyünde köylüyü yazmıyorum. Çok iyi bildiğim şeyi yazmak taraftarıyım. Görmeliyim, yaşamalıyım ve içimdeki o sanatkârlığın verdiği hız beni itmeli...²⁶

Orhan Kemal’le ilgili değerlendirmeler onun sanatı, yazdıklarını fazlasıyla içselleştirdiğine dairdir.

.... Kimi sanatı kendi dışında, bir iş gibi görüyor, kimi ise yaşıyor onu, hayatına karıştırıyor. Çağımızın yazarları, sanırım, daha çok bu ikinci yolu beğeniyorlar. Orhan Kemal de onlardan. Hani başka yazarların, yemin etseler başlarından geçtiğine inandırmayacakları olayları, düşünceleri, duyguları o hiç yorulmadan, bizi inandırmak için çırpınmağa kalkmadan, sakın sakın söylüyor. Galiba başarısının kaynaklarından biri de burada.²⁷

Ceyhun Demirtaş’ın Cumhuriyet gazetesinde Orhan Kemal’in romancılığı ile görüşleri yazarın, edebiyatımızdaki yerinin neden önemli olduğunu açıklar.

²⁵ Kudret, *Türk Edebiyatında Hikâye ve Roman 3*, s. 289.

²⁶ Tükel, *Beş Romancı Köy Romanı Üzerinde Tartışıyor*, s. 5.

²⁷ Anday, *Orhan Kemal Hakkında*, s. 1.

Hani, Orhan Kemal romanı için bugüne dek verilen en yaygın yargı nedir deseler, sanırım hepimiz birden, “basitlik” deriz. Orhan Kemal romanı öylesine basit gelir ki okuyana. Gerçekten Orhan Kemal basit midir? Yani kolay roman mıdır? Ya da, okuyanda böyle bir sanı uyandıran nedenler nelerdir acaba? Hani, öyle ki kalemi eline aldı mı adam, hemen yazıverecekmiş gibi benzerini.

Bence, Orhan Kemal romanının büyüklüğü burada...²⁸

Demirtaş’ın vurguladığı basitlik, yazarın tematik çıkış noktası açısından başka isimlerin de dikkatini çeker.

Burnunun dibinde gördüğü şu malzemeyi ve yaşadığı çevredeki birkaç insanı ele alıp, bütün ayrıntılarına kadar anlatarak yalnız küçük bir dünya değil, fakat bir memleketin toplumsal dokusunu gösteriyor. Bu dokuyu ışığa tutup, içindeki ilmeklerini göz önüne koyarak Türk edebiyatına çok realist bir yön veren Orhan Kemal, bugünkü sosyal romancıların en kıymetlilerindedir.²⁹

Orhan Kemal, yaşadıklarını, hissettiklerini, gördüklerini anlatan, hayatında yer almış kişileri hikâye ve romanlarında kahramanlaştıran ve bunu gerçekçi bir gözlemlerle, samimi, açık, yalın bir dille okuyucuya ulaştırmayı başarmış, edebiyatımızın öncüleri arasında yer almıştır.

Araştırmamızın son yazarı

Kemal Tahir: (İstanbul, 13 Mart 1910- İstanbul, 21 Haziran 1973) Asıl adı İsmail Kemalettin DEMİR. (Önceki soyadı Tipi. Benerci soyadını da kullandı.) Nurettin Demir, Cemalettin Mahir, İsmail Kemalettin, Körduman, Bedri Eser, Murat Aşkın, Samim Aşkın, Ali Gıcırlı, F. M. İkinci, Celal Dağlar imzalarını da kullandı.³⁰

Roman yazmaya köy romanı ile başlayan **Kemal Tahir** (Demir) (1910-1973), Çorum, Çankırı tutukevlerinde edindiği yaşam deneyimi ve yoğun bir bilgi birikimi ile bir süre dedektif ve macera romanları ile oyalandıktan sonra tezli romanlara yönelir. Kemal Tahir, romanında ulusalcı bir yol izler. Hatta roman yazmasını âdeta bu misyona bağlar.

²⁸ Bezirci, age., s. 132-133.

²⁹ Walls, *Bir Yabancı Gözüyle Orhan Kemal*, s. 7.

³⁰ *Tanzimat’tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi*, c. 2, s. 495.

*Ona göre Batı'da roman nasıl halk öykülerinden çıktıysa bizim halk öykülerimiz de ulusal romanımıza kaynaklık edecektir. Bu itibarla ilk romanı Sağırdere'den itibaren(1955) tarihsel süreç içinde Türk toplumunda son bir asırda meydana gelen sosyal ve siyasal değişiklikleri, determinist bir dikkatle irdeleyerek çok boyutlu bir hesaplaşmaya girişir.*³¹

Yazar, romancının neyi yazması gerektiğini, romanda aranacak esas unsurun ne olacağını şu sözlerle anlatır:

KEMAL TAHİR - .... *Binaenaleyh, romanın bence esas merkezi, çevre değil, insanın bizzat kendisidir. İnsanın bizzat kendisi de değil, insanın dramı, gelip takıldığı yer... Dram demek, insanın takıldığı yer demektir. Şimdi çevre, dünya görüşü, faydalar, romancının kültürü, romancının roman bilgisi, falan, bütün bu işi kolaylaştıran âletler gibi geliyor. Asıl mühim şey roman... Roman, bunların hepsinden başka bir şey ve başka bir keyfiyet benim kanaatimce. Binaenaleyh, romanı, kim, nerde yazar, hangi çevreden gelir, hangi çevreye yazar diye mesele konulmamalıdır. Yanlış olur. "Romanda insanı, insan dramını nasıl veriyor, insan dramı nedir?..." diye koymak lâzım...*³²

...

KEMAL TAHİR – *Bitireyim. Binaenaleyh, insan dramı şu demek: Bir insan, bir yerde takılır, akli bir yere takılır. Bu takıldığı yer, yüz insanın kolayca atlattığı yerdir. O adam atlatamaz. Atlatamayınca, dram olur. Romanlık dram olur. Diğer insanları neden ilgilendirir? ... Şundan ilgilendirir: Hepimizin öyle takıldığımız aynı yer vardır; fakat biz, o yeri atlatmışızdır. Atlamadığımız zaman, halimiz ne olacak, diye merak eder okuruz.*³³

Bu hesaplaşmayı Kemal Tahir, köy romanı serisinin romanlarından *Sağırdere* (1955), *Körduman* (1957), *Rahmet Yolları Kesti* (1957), *Yediçınar Yaylası* (1958), *Köyün Kamburu* (1959) ve *Büyük Mal* (1970) ile sürdürerek Türk edebiyatında 1950-1960 yılları arasında en çok köy romanı türünde eser veren ve eserleri ile büyük övgü toplayan yazar haline gelir.

³¹ Korkmaz, age., s. 462.

³² Tükel, age., s. 13.

³³ Tükel, age., s. 15.

*Eğer gelecekte Türk romanı diye bir şey söz edilmeyi umut ediyorsak ülkemizde bu türün kaliteli örneklerini vermiş ve romancı nitelemesini noktası noktasına hak etmiş yazarların deneyimlerine dikkat etmenin gereği vardır. Açıkcası roman söz konusu olduğunda Kemal Tahir'den daha iyi bir adres bulunamaz, çünkü Kemal Tahir Türkiye'nin en büyük romancısıdır.*³⁴

Türk edebiyatının önemli oluşumlarından “köy romanı”, yazarların ve okuyucuların Anadolu insanı ve kültürü ile tanışmalarına vesile olmuştur. Türk edebiyatının en güçlü romancılarından Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir'in köy romanlarında halk kültürünü ele alış biçimleri, kullandıkları malzemeler hem halk kültürümüzü hem de söz konusu yazarlarımızı daha doğru biçimde değerlendirebilmek için ışık tutacaktır.

---

³⁴ Çevik, *Kemal Tahir Okuma Kılavuzu*, s. 49.

BİRİNCİ BÖLÜM

HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARININ SINIFLANDIRILMASI

Çalışmamız, Türk edebiyatının yanı sıra Türk halk kültürü ile de yakından ilgili olduğu için, bu kültürün unsurları ile ilgili bilimsel bir tasniften yola çıkma zorunluluğu bizi halkbilimi ile ilgili geniş bir literatür taramasına yönlendirdi. Yaptığımız incelemeler sonucunda halk kültürü unsurlarının sınıflandırılması ile ilgili pek çok deneme yapılmış olsa da, bu konuda bilimsel bir bütünlüğe ve geçerliliğe sahip çalışmaların sayısının oldukça sınırlı olduğunu gördük. Bu bağlamda, Pertev Naili Boratav'ın çalışmalarından esinlenerek oluşturduğu, Yrd. Doç. Dr. Caner Işık'ın "Halkbilim Ürünleri Sınıflandırılması" ve Dilaver Düzgün'ün "İlk Köy Romanlarımızda Halk Kültürü Unsurları" adlı çalışmalarını temel alarak bir tasnif oluşturduk. Söz konusu tasnif, çalışmamızda bir yol haritası işlevi gördü. Bu tasnife, çalışmamızın Birinci Bölümünde yer vererek çalışmamızı inceleyecek araştırmacılara da kolaylık sağlamaya çalıştık.

a) HALK ŞAİRLERİ

Biyografi ve Menakıbnamalar

Metinler – Şiirler

Dini – Tasavvufi Karakter Taşıyan Halk Şairleri

Sünni Tarikatların Mümessilleri

Tarikat Dışında Kalmış; Fakat Mutasavvıf Karakterli Şairler

Tarikatsız Dini Şairler

Alevi – Bektaşî Şairler

Yeniçeriler ve Orduda Bulunmuş Halk Şairleri

Halk Hikâyelerine Kahraman Olmuş Âşıklar

Şehir, Köy Karakteri Karışık Şairler; Mahalli Karakteri Belli Olmayanlar

HALK EDEBİYATI

Destan

Dini Menkıbeler

Halk Hikâyeleri

Efsaneler

Masallar

Fıkralar

Türküler

Maniler

Deyişler

Atasözleri ve Deyimler

Rüya Tabirleri

Bilmeceler

Tekerlemeler

Çocuk Türküleri, Oyun Sözleri

Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Alkış ve Kargışlar

Kalıplaşmış İfadeler veya Tekrarlanan Sözler

Mahlas Kullanımı

HALK TEMAŞA SANATI

Temsili Oyunlar

Köy Temsilleri

Karagöz (Umumi Olarak Gölge Oyunu)

Kukla

Orta Oyunu

Tuluat

HALK OYUNLARI VE EĞLENCELERİ

Ezgili Halk Oyunları

Büyüklerle Özgü Oyunlar

Çocuk Oyunları ve Eğlenceleri

ÂDET VE MERASİMLER

Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler

İmece – Yardımlaşma

Konuk Ağırılama

İşe Başlama – İş Bitirme

Kutlama- Tören

Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıyalar gibi) Ait Merasimler

Eşkivalık

Başçalık

Loncalar

Yâren

Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

Doğum

Ad Koyma

Göbek Kesme

Beşik Kertme

Bebeklik ve Çocukluk Dönemi Âdetleri

Diş Çıkarma

Yürüme

Konuşma

Sünnet

Mektebe Başlama

Askere Gönderme / Karşılama

Evlenme

Hacca Gönderme / Karşılama

Ölüm ve Gömme

İNANIŞLAR

İslamiyet

Tabiat Kuvvet, Unsur ve Olaylarla İlgili Olanlar

Bitkiler ve Hayvanlarla İlgili Olanlar

İnsan Vücuduyla İlgili Olanlar

Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar

Ruhla İlgili Olanlar

Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

Peygamberler

Hızır – İlyas

Evliyalar

Mecsuplar

Din Görevlileri

Hocalar

Aleviler

Ruhsal Kişiliklerle İlgili İnanma Uygulamaları

Türbe ve Makam Ziyaretleri

Kerametler ve Bunlara İnanış

Sağlık Uygulamalarındaki İnanışlar

Batıl İnançlar

HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ

Aile Akrabalık Gelenekleri

Otoritenin Dağılımı

Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı.

Aile ve Akrabalık Beklentileri

Hukuki Gelenekler

Dini Kurallar

Yerel Kurallar (töre)

Köy veya Daha Büyük Bir Toplumun Birbirine ve Yabancıya Karşı Durumları

Birbirine Karşı Durumları

Yabancıya Karşı Durumları

Akrabalık ve Soy Dışında Farklı Yakınlaşmalar

Hemşerilik

Kan Kardeşliği

Sütkardeşliği

Kirvelik

HALK İLİMLERİ

Astronomi

Yer Bilgisi

Hava, İklim Bilgisi, Takvim

Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü.

Bakıcılık, Fal.

Sağaltım Şifa

Halk Hekimliği

Ölçüm Birimleri ve Adları

HALK EL SANATLARI

İşlemeler

Taş İşlemeciliği

Ağaç İşlemeciliği

Sert Metal İşlemeciliği

Demir

Gümüş

Altın

Dokumacılık

Halı

Motifler ve Anlamları

Renkler, Boyalar ve Anlamları

Özel Dokuma Biçim ve Teknikleri

Üretici ve Sanatçının Özellikleri

Kilim

Motifler ve Anlamları

Renkler, Boyalar ve Anlamları

Özel Dokuma Biçim ve Teknikleri

Üretici ve Sanatçının Özellikleri

Kumaş (Çorap)

Motifler ve Anlamları

Renkler, Boyalar ve Anlamları

Özel Dokuma Biçim ve Teknikleri

Üretici ve Sanatçının Özellikleri

Semer

Takı ve Süs Eşyaları

GIYİM – KUŞAM SÜSLENME

Erkek Giyimleri

Kadın Giyimleri

HALK EKONOMİSİ

Pazarda ve Pazar Dışında Alım Satım İlişkileri

Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler

Çobanlık

Arıcılık

İpekçilik

Avcılık

Balıkçılık

İz Sürücülük

Hizmet Grubu

Hizmetçilik

Sığırtmaçlık

İşçi-Muhtar-Memur-Öğretmenlik

Köy Koruculuğu

.Leblebi Satıcılığı

Kalaycılık

Beslenme-Mutfak-Kiler

Barınma-Mesken-Aydınlanma-Isınma

KÖY TARİHİ

Köydeki Akraba Bağları, Aile Tarihleri

Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi

Göçler ve Köye Etkisi (İç göç – Dış Göç)

İKİNCİ BÖLÜM

YAŞAR KEMAL'İN *TENEKE* VE İNCE MEMED 1 ROMANLARINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

2.1. YAŞAR KEMAL'İN *TENEKE* ROMANINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

2.1.1. Halk Edebiyatı

2.1.1.1. Atasözleri ve Deyimler

Pertev Naili Boratav atasözlerini ve deyimlerini şu şekilde açıklar.

... atalarsözünün halkedebiyatı türü olarak, düz konuşmadan bağımsız bir varlığı düşünülemez; yani atalarsözü, masal ya da türkü gibi, durup dururken tek başına söylenmez. “Bize bir masal anlat.” Dediğimiz zaman masalcı masalını anlatır, kendisinden bir türkü söylemesi istenince güzel sesli bir kimse türküsunü söyler, başka bir vesile olmasa da. Bir atalarsözünün söylenmesi için ise belli bir vesilenin çıkmış olması gereklidir; bu bakıma atalar sözü “fıkra” ya benzer; fıkranın ondan farkı: fıkra, bir vesile düşünce anlatmakla beraber, anlatıldığı yerde düz konuşmadan bağımsızdır, ondan kopmuş haldedir; atalarsözü ise “hasbıhâlin içinde”, ondan ayrılmaz bir parça durumundadır.

Atasözleri iki büyük kümeye ayrılırlar: 1) Asıl atasözleri, 2) atalarsözü değerinde deyimler.³⁵

Yaşar Kemal *Teneke* romanında deyimleri daha çok kullanırken atasözlerini daha az kullanmıştır. Deyimleri kullanırken de “atasözlerinin ve deyimlerin sözcükleri eş anlamlı sözcüklerle değiştirilemez, yerleri de değiştirilemez” kuralını yıkarak deyimlerin sözcüklerini değiştirmiş ve bazı deyimlerin sözleri arasına başka sözcükler de yerleştirmiştir.

---

³⁵ Boratav, age., s. 122.

Atasözlerinin kelimelerini değiştirerek şu şekilde kullanmıştır.

“... Bu susmak derebeylikten kalma bir görenekti. **Ağır taş kımıldamaz.** Onun için bütün derebeylik kalıntıları, Okçuoğlu gibi, nerede olurlarsa olsunlar, fazla hiçbir laf etmezler.”³⁶

Yaşar Kemal, “ağır taş kımıldamaz.” olarak kullanırken Aydın Oy’un *Tarih Boyunca Türk Atasözleri* adlı eserinde “ağır taş yerinden oynamaz”³⁷ şeklinde geçer. Bunun yanında Ömer Asım Aksoy’un *Atasözleri Sözlüğü* eserinde ise “ağır taş batman döver (yerinden oynamaz).”³⁸ olarak geçer.

Romanda bazı atasözlerini de hiçbir şekilde değiştirmemiş, araya sözcükler katmadan kullanmıştır.

“... **Gül dikensiz olmaz.** Çorbayı bile üflemeden içemezsin.”³⁹

“Zeyno Karı: “Okçuoğluysa, ben de Zeyno Karıyım. Benim de inadım inat. **El mi yaman, bey mi yaman,** görür Okçuoğlu...”⁴⁰

Yaşar Kemal’in *Teneke* romanında belirttiğimiz deyimlerin yanında eserde birçok deyim vardır sadece bunlarla sınırlı değildir.

...Çeltikçiyle, bu namussuzlarla **aşık atılır** mı, bu ırzı kırıklarla bir ipte oynanır mı, bilmez mi? [...] Su içinden alır. Alır ama, **burnundan fitil fitil geleceğini** de bilir. Resul Efendi rahat yaşamak ister, mümkün mertebe... **Yaş tahtaya basmamak** için elinden gelen gayreti geriye koymaz. Bilir ki çeltikçilerle **iş görmek**, itle bir çuvala girmek demektir.⁴¹

“Eee İrasul Efendi... Senin bu iyiliğin yok mu? Bu cana yakınlığın yok mu adamın **elini ayağını bağlayan** bu değil mi, İrasul Efendi! “ “⁴²

“ **Günahıma girmeyin** çoluk çocuğumun. Sokmayın beni bu işe...”

³⁶ Y. Kemal, *Teneke*, s. 25.

³⁷ Oy, *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, s. 250.

³⁸ Aksoy, *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü- Atasözleri Sözlüğü 1*, s. 122.

³⁹ Y. Kemal, age., s. 29.

⁴⁰ Y. Kemal, age., s. 61.

⁴¹ Y. Kemal, age., s. 7.

⁴² Y. Kemal, age., s. 8.

“Çeltikçiler bir gün o kadar **üstüne vardılar** ki, Resul Efendi, o halim selim adamcağız **zıvanadan çıktı**. Bar bar bağırdı.”⁴³

“**Bereket versin** ki bazı memurlar, candarma komutanı araya girdi de istifanameyi kimse okuyamadı.”⁴⁴

“ **Bıçak kemiğe dayandı...**”⁴⁵

“ Uyy,” diye inledi. “ Uuuy! **Ocağımıza incir diktiler, ocakları sönesiceler, uyy!**”⁴⁶

“... Kasabalılar bu saatta Resul Efendinin böyle koşarcasına yürüdüğünü görseydiler yahut dikkat etseydiler mutlak **küçük dillerini yutarlardı**.”⁴⁷

“ .... “**Gözümün bebeğini yesin** Murtaza Ağası onu zengin, lodr edecek... Sırtını Murtaza Ağasına dayayan zarar görmüş müdür şimdiye gadar?” ”⁴⁸

“ “**Gözümün çiçeğini ye**, Gaymakamım, diyordu. Gözümün yağını ye oğul...”⁴⁹

“ “... Aaah hükümet! Kürt, **ayağını mercimek kütüğüne dayamış, olmaz da olmaz diyor.**” ”⁵⁰

“... “Size yaptığım iyilikler **gözünüzü dizinize dursun**. Nankörler.” ”⁵¹

Yaşar Kemal, deyimleri değiştirerek kullanma özelliğini göstermiştir. “İçini yemek” deyimini değiştirerek “kurt düşmüş içine yiyip bitiriyor.” şeklinde kullanmıştır.

“Günlerce bu konuşmalar Resul Efendiyle Hanım arasında sürdü gitti. Resul Efendi arada kalmış, **doluya koysa almıyor, boşa koysa dolmuyor**. Bir **kurt düşmüş içine yiyip bitiriyor.**”⁵²

⁴³ Y. Kemal, age., s. 8.

⁴⁴ Y. Kemal, age., s. 8.

⁴⁵ Y. Kemal, age., s. 9.

⁴⁶ Y. Kemal, age., s. 11.

⁴⁷ Y. Kemal, age., s. 13.

⁴⁸ Y. Kemal, age., s. 21.

⁴⁹ Y. Kemal, age., s. 22.

⁵⁰ Y. Kemal, age., s. 28.

⁵¹ Y. Kemal, age., s. 33.

Kadınlar: “Keşkeee çıkarsa,” diye iç çektiler. “ Çıkarsa da şu Okçuoğlunun burnundan fitil fitil getirse. Nerde o günler. Nerdee öyle erkek! “

Bir kadın arsız arsız: “ Zeyno ana “ dedi, “o eskidendi. Memed Ali şimdi içdiş oldu. O gün Okçuoğlu sövdü sövdü de ağzını bile açmadı. Eski çamlar bardak olmuş.”⁵³

Yaşar Kemal, *Teneke* romanında da deyimler hazinesinin zengin oluşunu, deyimleri hemen hemen her sayfada kullanmakla beraber, kimi yerde bir diyalogun içinde birden fazla deyim kullanılarak da göstermiştir.

“... Daha **çiçeği burnunda**... Acıyorum. Acıyorum efendim. Elde değil ki acımamak. **Çiçeği burnunda**...”⁵⁴

“... “Okçuoğlu nasıl olsa o Kaymakamın **hakkından gelir**...”⁵⁵

“Etme, “ diyordu. “Etme Memed Alim. **Söndürme ocağımı.** “ ”⁵⁶

“Bu sefer Okçuoğlunun işi daha çok **sarpa sarmıştı**...”⁵⁷

“... Murtaza Ağası onu öyle bir uğurlasın ki tüm Çukurovanın **parmağı ağzında kalsın**. Ağzının içinde... Şan olsun memlekete. Bir uğurlayacağım ki onu...”⁵⁸

Yaşar Kemal’in *Teneke* romanı, *İnce Memed 1* romanına göre sayfa sayısı bakımından daha azdır. Bundan dolayı *Teneke* de kullanılan atasözleri ve deyimlerin sayısı da çok değildir. Ancak, Yaşar Kemal romanlarında atasözlerine ve deyimlerine sıkça yer verme özelliğini *Teneke* romanında da göstermiştir.

⁵² Y. Kemal, age., s. 36.

⁵³ Y. Kemal, age., s. 42-43.

⁵⁴ Y. Kemal, age., s. 56.

⁵⁵ Y. Kemal, age., s. 66.

⁵⁶ Y. Kemal, age., s. 69.

⁵⁷ Y. Kemal, age., s. 69.

⁵⁸ Y. Kemal, age., s. 75.

2.1.1.2. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük*'üne göre argo, 1. Kullanılan ortak dilden ayrı olarak aynı meslek veya topluluktaki insanların kullandığı özel dil veya söz dağırıcığı.

2. Her yerde ve her zaman kullanılmayan veya kullanılmaması gereken çoklukla eğitimsiz kişilerin kullandığı söz veya deyim. 3. mec. Serserilerin külhanbeylerinin kullandığı söz veya deyim.⁵⁹dir.

Doğal ortamda yaşayan insan toplulukların sevmeleri, kızgınlıkları ve öfkeleri de doğal olur. Kullandıkları kelimeler, hitap tarzları, argo tabirler doğal ortamın verdiği doğallıktan gelir ve gündelik yaşamın bir parçasıdır. Yaşar Kemal'in *Teneke* romanında olaylar köy yerinde geçtiği için argo tabirler konuşmalar içerisinde sıklıkla kullanılmıştır.

“Hiçbiri değil de şu Karadağlıoğlu Murtaza Ağa çekilmez. Başa bela. **Deyyusun biri...**”⁶⁰

“... Çalışma satında Resul Efendi dışarıda ha! **Vay anasını!**”⁶¹

“Hiçbir şey değil de, Kürt Memed Alinin lafları deli ediyor... Bu dil bilmez **Kürt de bir Allahın belası...**”⁶²

“ **Nankörler! Nankörler!** “ diye bas bas bağırdı. “ Osman Ağa, söyle de atımı getirsinler. Hemen, hemen, hemen getirsinler... Ben sizlere yapacağımı bilirim. Bu mahsule yaptığımız hakareti sorarım size. Allahın aziz nimetine... Çeltik icat olduğunda sizin **götünüzde don yoktu.** Adam oldunuz.”⁶³

Yazarın *Teneke* romanında argo tabirler, genellikle, kahramanların kendilerine zararı, kötülüğü dokunan, zayıf kalan kişiler ya da ağaların çıkarını alt üst eden, sözünü dinlemeyen köylüler için kullanılmıştır.

⁵⁹ age., s. 117.

⁶⁰ Y. Kemal , age., s. 7.

⁶¹ Y. Kemal, age., s. 13.

⁶² Y. Kemal, age., s. 28.

⁶³ Y. Kemal, age., s. 33.

“Memed Ali kızdı: “Defolmuşdur **it oğlu it!** Defolmuşdur! Yürü” diye bağırdı.

Çocuklar adamların arkasına sindi.

Zeyno ortaya atıldı: “**Ulan Kürt,**” dedi, “**bok yeme öyle.** Ne bağıryor kızıyorsun? Bağırarak iş bitmez. Oturun da konuşun...”⁶⁴

“Murtaza Ağa: “ Gözümün çiçeğini ye Irıza. Murtaza ağın **daşşığını yesin** senin. Göster gendini Irazam. Göster gendini. Bundan sonra senin için yok yok!”⁶⁵

“Zeyno Karı öfkeli: “Git şu **pezevenklerin** içine. Okçuoğlunun avratlarının içine. Oturmuşlar Dursunun çardağına gölgesine, düşünüyorlar. Başlarını, kopasica başlarını yere dikmişler, düşünüyorlar.”⁶⁶

““Bunun soyunda mutlak Çingenlik var. Yoksa...”

“Ayak takımına bu kadar değer vermezdi.”

“**Orospu dölü...**”⁶⁷

Yazar, argo ifadeleri köy yaşamını tüm doğallığıyla yansıtmak için aşırıya kaçmadan kullanmıştır. Argo ifadeleri, yazar kahramanların diyalogları içerisinde vermiş, kendisi kullanmamıştır. Bu durum eserin doğallığına katkıda bulunmuştur.

2.1.1.3. Alkış ve Kargışlar

Alkış ve kargışları Pertev Naili Boratav şu şekilde açıklamıştır:

...Bir bölümde sadece konuşmayı renklendiren, kısa kalıplar şeklinde alkış ve kargış (=hayır-dua, bed-dua) sözleri vardır. Bu biçimdekileri bir “halk edebiyatı türü” olarak tanımlamak yersiz olur; konuşmayı süsleyici, duyguları belirtici, anlatımı güçlendirici dil öğeleridir bunlar; kısalıkları, yoğunlukları son kertede bulunmakla ve çok kullanılır olmakla ikinci bölümlüklerden ayrılırlar:

⁶⁴ Y. Kemal, age., s. 45.

⁶⁵ Y. Kemal, age., s. 51.

⁶⁶ Y. Kemal, age., s. 63.

⁶⁷ Y. Kemal, age., s. 71.

Allah muradını versin!, Tuttuğunu altın olsun alkışlara; İnim inim inleyesin!, Allah belanı versin!, Muradına ermeyesin! Kargışlara örnek olarak gösterebilecek beylik söz kalıplarıdır...⁶⁸

Boratav, imge ve çağrışım gücünden yararlanılarak oluşturulmuş alkış ve kargışlardan da söz eder. Ancak Yaşar Kemal, *Teneke* romanında Boratav'ın açıklamasına göre alkış ve kargışların birinci bölümünü oluşturan beylik söz kalıplarını kullanmıştır. Bunlardan da hayır-duadan daha çok bed-duayı kullanmayı yeğlemiştir:

“Uuuy,” diye inledi. “ Uuuy! Ocağımıza incir diktiler, **ocakları sönesiceler, uuy!**” ”⁶⁹

“ “Uuuy! **Körolasıcılar.** Biz ne yaptık size? Uuuy!” ”⁷⁰

Romanının birçok yerinde aynı beddualar sıklıkla tekrar tekrar kullanılmıştır.

“... “Benim yaptığım iyiliği size babanız yapmaz. **Gözü çıkasıcılar,** çeltik sonu her birinizin evinde iki çuval pirinç olur.” ”⁷¹

Yaşar Kemal romanda “gözü çıkasıcılar” olarak beddua şeklinde kullanırken Ali Püsküllüoğlu *Deyimler Sözlüğü* eserinde “gözüm çıksın(ya da kör olsun)”⁷² şeklinde deyimler içerisinde vermiştir.

“Zeyno Ana gülümsedi: “ **Sizin de erkeklığınız batsın içdişler**”... ”⁷³

Romanda geçen tek alkış ise Kürt Memed Ali'nin kaymakamı uğurlarken söylediği şu sözlerdir.

“ “**Vay başım üstünde gedesen, gözüm üstünde gedesen Kaymukaymım.**” ”⁷⁴

Romanda yer alan tek alkışın, kaymakam için sarf edilmiş olması, romanın tematik dokusu içinde oldukça anlamlı bir ayrıntı olacaktır.

⁶⁸ Boratav, age., 125-126.

⁶⁹ Y. Kemal, age., s. 11.

⁷⁰ Y. Kemal, age., s. 11.

⁷¹ Y. Kemal, age., s. 33.

⁷² Püsküllüoğlu, *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, s. 399.

⁷³ Y. Kemal, age., s. 44.

⁷⁴ Y. Kemal, age., s. 81.

2.1.1.4. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözcükler

Halkın yaşayış tarzından, ekonomisinden, hayata bakış açılarından, kısacası, halkın kültüründen kaynağını alan kalıplaşmış veya tekrarlanan sözcükler halk kültürünün unsurları arasında yer almıştır.

- .... *Dilin kalıplaşmış hem çok tehlikeli, hem de bulunmaz bir ustalıktır. Kimi sözcükler çok kullanılmış, pörsümüştür. O sözcüğün dirilmesi, özsel gücüne kavuşması için yaratıcı söz ustasının eline geçmesi gerek...*

Bir de halkların yarattığı kalıplar vardır. Bu kalıplar halktan halka, dilden dile, çağdan çağa geçer. Bu kalıplaşmaları özellikle destanlarda, destanların betimlemelerinde görürüz. Bunların bir kısmı deyim de olabilir. Bu betimlemelerin birçoğunu da büyük şairlerin yarattıklarını, yaratıp halkın diline verdiklerini de biliyoruz. Yunus Emre, Karacaoğlan, Pir Sultan Abdal, Dadaloğlu, Dede Korkut, Köroğlu. Bunlar bir betimlemeyi yaratmış, halka sunmuşlar, halkın yarattıklarını da almışlar, kullanmışlardır. ... Kalıplaşmalar her zaman dilin bozulması değil, çoğunda da dilin zenginleşmesi, sağlamlaşmasıdır.⁷⁵ diyen Yaşar Kemal halkın kullandığı kalıplaşmış ifadeleri dilin zenginliği olarak görür.

“.... “Kaymakam olmayınca İrasul Efendi, siz **Abdurrahman Çelebi oluyormuşsunuz**. Öyle duyduk İrasul efendi.” ”⁷⁶

Bazı kalıplaşmış sözlerde İslam inancının izleri görülmektedir. Allah'ın yüceliği, âdemoğlu ne yaparsa yapsın Allah'ın dediğinden başkası olmaz inancı, çaresizlik nedeniyle Allah'tan medet umulması, Allah'a şükredilmesi, yiyeceklerin Allah'ın verdiği bir nimet olarak görülmesi, dualar halkın diline de yansımıştır.

“ .... “Sus Hanım sus! **Allah kerim**. “ ”⁷⁷

“ “**Çok şükür Allahıma**... Bu gününü de görecek miydim Allahım. **Çok şükür**.” ”⁷⁸

⁷⁵ Andaç, Yaşar Kemal'in Sözcüklerinde Yaşamak, s. 13.

⁷⁶ Y. Kemal, age., s. 7-8.

⁷⁷ Y. Kemal, age., s. 11.

⁷⁸ Y. Kemal, age., s. 14.

“ “Nankörler! Nankörler! ... Bu mahsule yaptığınız hakareti sorarım size. **Allahın aziz nimetine**... Kanunla birlikte kesmişler göbeklerini deyyuslarn...” ”⁷⁹

“ “İş yok. Böylesini görmedim. Bir parmak çocuk kaya gibi sert, Müftünün dediği gibi **Süphanallah! Süphanallah! Süphanallah!**” ”⁸⁰

İslami inancın yanı sıra İslam âlemimde yaşanmış tarihi olaylar da köy insanının dilinde yansımaları bulmuştur. Yezid’in Kerbela’da Hazreti Hüseyin’e yaşattıkları ve halka karşı acımasız, zalim oluşunu köylü kendisine zarar veren kişiye “Yezid” benzetmesini yaparak ifade eder.

“... Günden güne kara haberlerin şiddeti daha da artıyordu. Günden güne Hanımın ‘Uuuy’ları bir çılgılık halini alıyordu. “Uuuy uy gavurlar, **yezidler**, dinsizler, kan emiciler uuuy!” ”⁸¹

Kalıplaşmış sözlerin yanında tekrarlanan ünlemler de eserde yer almaktadır. Bu ünlem daha çok kişinin canı yandığında, üzüntüsünü daha etkili aktarabilmek için kullanılmıştır:

“ “**Uuy** ocakları sönesiceler, **uuuy!** Ne yaptık sizlere? Elden geldikçe iyilik ettik. **Uuy!**” ”⁸²

“ “**Uuuy!** Körolasıcılar. Biz ne yaptık size? **Uuuy!**” ”⁸³

Seslenme olarak da kullanılan kalıplaşmış ünlemlerden “bre” de eserde şu şekilde kullanılmıştır.

“ “**Bre** Memed Ali, sen de verme tarlanı... Ne çıkar. Senin tarlan da sahnın ortasında çiçek kalsın.” ”⁸⁴

⁷⁹ Y. Kemal, age., s. 33.

⁸⁰ Y. Kemal, age., s. 52.

⁸¹ Y. Kemal, age., s. 12.

⁸² Y. Kemal, age., s. 11.

⁸³ Y. Kemal, age., s. 11.

⁸⁴ Y. Kemal, age., s. 31.

Kalıplaşmış ifadeleri, dili zenginleştiren ve sağlamlaştıran birer unsur olarak gören Yaşar Kemal, *Teneke* romanında bu ifadelere sıkça yer vermesi bu görüşünü destekler niteliktedir.

2.1.1.5. Mahlas Kullanımı

Mahlasın bir diğer anlamı olan unvan, Türk Dil Kurumu'nun *Türkçe Sözlük*'ünde "Bir kimsenin işi, mesleği veya toplum içindeki durumu ile ilgili olarak kullanılan ad, san."⁸⁵ olarak geçer. Yaşar Kemal de romanında bu tanıma uygun olarak kişilerin mesleğine, köy yerindeki konumuna ve ek olarak sülalesine verilmiş sanları kullanmıştır. Köy yerinde her ailenin, kişinin bir mahlası vardır. Soyadları daha çok resmi işlerde kullanılır. Hatta insanlara mahlasları öyle benimsetilir ki gerçek isimleri bile unutulur.

"Hiçbiri değil de şu Karadağlıoğlu Murtaza Ağa çekilmez. Başa bela."⁸⁶

*"Var efendim. Çok namussuz mütegalibe var. Yok mu yani? O eşkıya sahiplerinin, o namussuzların hepsi duruyor. Cin Hoca namussuzu duruyor Alacalı Veli Ağa duruyor, Gümüşlüoğlu namussuzu duruyor. Türlü melaneti yapıyorlar. Bir fırsat bulsalar, yeniden yirmi otuz değil, yüz tane eşkıya çıkarırlar. Yaa efendi Gaymakamım..."*⁸⁷

".... Kim yetiştirir mekdibi, o guminist Kör Cemallen, Danacının oğlu Pehlivan Usda..."⁸⁸

"“O, Okçuoğluydu, ben de Zeyno Karıyım. Benim de inadım inat. El mi yaman, bey mi yaman, görür Okçuoğlu...”

".... Köy halkının yarısı Kürt olduğundan, onlar da Zeynebi kısaltarak, Kürt isimleri gibi 'Zeyno' diyorlardı. Köylü de alışıp Zeyno diyordu artık. Zeyno erkek gibiydi."⁸⁹

⁸⁵ age., s. 2036.

⁸⁶ Y. Kemal, age., s. 7.

⁸⁷ Y. Kemal, age., s. 19.

⁸⁸ Y. Kemal, age., s. 21.

⁸⁹ Y. Kemal, age., s. 61-62.

“ “Kim bilir aslı ne, cibiliyeti ne! Okumuş mektepte... Zurnacı Aptal Kör Velinin oğlu da okusun kaymakam olur.” ”⁹⁰

Yaşar Kemal, *İnce Memed 1* romanında olduğu gibi, *Teneke* romanında da hemen hemen her kahramanı için mahlas kullanarak mahlasın köy yerinde ne kadar önemli olduğunu göstermiştir.

2.1.2. Âdet ve Merasimler

2.1.2.1. Konuk Ağırılama

Anadolu insanının konukseverliği tüm dünya tarafından bilinir. Konukseverlik sadece aileler, akrabalar arasında değildir. Bu gelenek makam sahibi kişilerin gittikleri yerde karşılanıp ağırılanması şeklinde de görülmektedir.

Yaşar Kemal *Teneke* romanında da kasabaya atanan kaymakamın davulla zurnayla karşılanmasını, kalacak yer ayarlanmasını, geleneğin bir törene dönüştürülmesini bize ironik bir dille anlatır. Evet, makam sahibi kişiler davulla zurnayla karşılanır, yemekler verilir; fakat burada işler değişmiştir. Köylüler, yeni gelen kaymakamın gönlünü hoş tutup çeltik tarlalarının ruhsatını istedikleri şekilde imzalatmak amacındadır.

Kasabada on dört otomobil vardı. Yakın kasabalardan daha getirildi. İki de otobüs vardı. Otomobiller, otobüsler bayraklar, çiçeklerle süslendi. İki davulla zurna getirildi. Alesta... Kaymakam, Ceyhan istasyonunda bir heyet tarafından karşılanacak, alıp getirilecek.

Günü, saati, dakikayı öğrendiler. Bir alayı vala ile Cuma günü saat beşte yola çıkıldı. Otomobillere en güzel elbiselerini giyinmiş çeltikçi ağaları, memurlar binmişlerdi. Otobüslere kasabanın delikanlıları, çığırkanlar, ‘yaşa, var ol,’ diye durmadan bağırarak bindirilmişti. Otobüslerin en üstüne binmiş davulcular durmadan çalıyorlardı. Kasabadan bir hay-ühuy içinde çıkıldı.

Otomobiller Ceyhan istasyonunun önüne sırayla, güzelce dizildi. En öndeki çiçekler içinde kalmış otomobil, son model bir Kayzerdi.

---

⁹⁰ Y. Kemal, age., s. 71.

Kaymakam teker teker herkesin, karşılamaya gelen her çocuğun, delikanlının elini sıktı. Aynı muhabbet, aynı heyecanla sıktı. Herkese, davulculara bile, aynı heyecanlı, aynı sıcak sesle, “ Müşerref olduk, efendim, “ dedi.”⁹¹

“ Siz hoş gelmişsez. Başımın üstünde, gözüm üstünde gelmişsez.”⁹²

Nasıl ki eve gelen misafir güleriyle, ayakta karşılanıp ilgileniliyorsa misafirin evden ayrılışı da bir tören edasına büründürülür. *Teneke* romanında olay, çeltik ağaları ile tarlaların köylere yakın yerlere ekilmesini istemeyen köylü ve kaymakam çevresinde gelişir. Kazanan taraf, zarara uğrasalar da çeltik ağaları olmuştur ve kaymakamı dalaverelerle kasabadan tayin ettirmişlerdir. Çeltik ağaları gelen konunun uğurlamasını da ses getiren bir törenle yapar. Çocuklar kaymakamı teneke çalarak uğurlar.

.... Şimdi Murtaza Ağası onu öyle bir uğurlasın ki, felek de maşallah Murtaza desin. Murtaza Ağası onu öyle bir uğurlasın ki tüm Çukurovanın parmağı azında kalsın. Ağzının içinde... Şan olsun memlekete. Bir uğurlayacağım ki onu...
93

Köprüünün üstüne müthiş bir kalabalık toplanmıştı. Hamza Dayı bunu anladı. Otomobili daha hızlı sürdü. Otomobil, tam köprüünün üstüne, kalabalığın ortasına gelince, gök gürleri gibi bir gürültü koptu. Kaymakam korkuyla kendine geldi. Yanına yönüne bakındı. Bir sürü çocuk, her birinin elinde bir teneke, bütün güçleriyle çalıyorlardı.⁹⁴

Murtaza Ağa'nın, kendi çıkarını gözetmeyen kaymakamın ardından teneke çaldırması simgesel göndermeler içerir. “gidenin ardından teneke çalınması” hem bu gidişin ne kadar sevinçle karşılandığını anlatır hem de giden kişi için yenilgi, kınanma, utanç duyma gibi anlamlar ifade eder.

---

⁹¹ Y. Kemal, age., s. 17-18.

⁹² Y. Kemal, age., s. 68.

⁹³ Y. Kemal, age., s. 75.

⁹⁴ Y. Kemal, age., s. 80.

2.1.3. İnanışlar

2.1.3.1. Bitkiler ve Hayvanlarla İlgili Olanlar

Eski Türklerde Gökkanı inancı ve yaşayış tarzları ile bağlantılı olarak evrendeki her varlığın, canlının bir ruhu olduğuna dair inanç yaygındır. Dağ kültü, su kültü gibi kültürlerin bu inanıştan kaynağını alması kaçınılmaz bir olasıdır. Bu inançların etkisi ile Anadolu'da varlığı hâlâ devam eden kişiye veya eve, mala mülke nazar değmemesi, kötü ruhlardan korumak için hayvanların iskeletleri ve boncukları kullanma yaygındır.

Bebeğe ya da güzel bir kişiye, eve nazar değmesin diye onu çirkinleştirecek kulağının arkasına kara sürmek, evini hayvan pisliği ile korumak gibi ritüellerin romanda yer verilmesi dikkat çeken bir başka unsurdur.

.... Ev pembe boyalıydı. Tam alnında, güneye gelen kapının üstünde bir at kafası iskeleti asılıydı. İskelet mavi boncuklarla, sarımsak, tavuk pisliği, çam kozalağı ile donanmıştı. Pencerelerinden sütbeyaz, sakız gibi sütbeyaz perdeler sarkardı.

Avlu kapısı kahverengiye boyanmıştı. Her köşesine de kocaman birer at nalı çakılmıştı.⁹⁵

Doğayı seven, bitkilerin ve hayvanların da doğanın çok önemli bir parçası olduğuna inanan Yaşar Kemal, pek çok romanında bitkiler ve hayvanlarla ilgili türlü inanışlara yer vermiştir. Yazar, bazı romanlarında bu inanışlardan yararlanarak romanın figüratif kadrosu içine de yerleştirmiştir. *Teneke* romanında, bu inanışlar eve bereket getirmek, ev ve ev içindekileri kem gözlerden, kötü ruhlardan korumak gibi işlevlerle karşımıza çıkar.

---

⁹⁵ Y. Kemal, age., s. 10.

2.1.4. Halk Âdetleri ve Gelenekleri

2.1.4.1. Aile Akrabalık Gelenekleri

2.1.4.1.1. Otoritenin Dağılımı

Anadolu’da ekonomik yapıdan, düzenden kaynaklanan sosyal eşitsizlik sebebiyle var olan “ağalık” durumu köyde otoritenin dağılımında da etkilidir. Köyde otorite ağalardır. Ağaların otoriteleri, köyün zenginleri olmalarından gelir.

Yaşar Kemal, sosyal eşitsizliği vurgulayarak ağalara karşı köylünün durumunu, ağaların köyde ne kadar etkili olduğunu çarpıcı sahnelerle anlatır.

“Ağa kızdı: “ Daha ne yapacaksın yezid? Evimi başıma yıktın.”

Az kendine gelen Resul Efendi, her zamanki halini, gülümsemesini takındı, hürmetle şapkasını çıkardı. Ağayı selamladı.

“Baş üstüne Ağa hazretleri... Sayenizde her şey... Ağa hazretleri...”⁹⁶

Resul Efendi, ağanın azarlamasını bile şapka çıkarıp hürmet göstererek karşılar.

“Ağa,” diyordu, kırmızı, zayıf boynunu uzatarak. “Ağa,” diyordu, “sen bilirsin ama, köy su içinde kalır mı? Sen söyle. Yeri çukur zaten. Bana kalınca, ben kalkar yaylaya giderim. Köy bataklık olur.”⁹⁷

*.... Bu yüzdendir ki Aziz Ağa arkını kiralayan on yıl on bin dönümden aşağı çeltik ekmez. Ne kadar aşağı ekerse on bin dönümden, o kadar ziyandır. Bile bile ziyandır. Suyun altında, mümkün mertebe bol toprak bulmak ister. Gözü köy, ev, çiftlik görmez. Verir suyu. Üç yıldır da Aziz Ağa arkını Okçuoğlu kiraliyordu. Sazlıdere den alacağı bin beş yüz dönümden ne pahasına olursa olsun, vazgeçemez. Bu, bin beş yüz dönümün su içinde üç yüz bin lirası var. Göz göre göre de üç yüz bin lirayı kimse suya atmaz.*⁹⁸

⁹⁶ Y. Kemal, age., s. 13.

⁹⁷ Y. Kemal, age., s. 29-30.

⁹⁸ Y. Kemal, age., s. 41.

Bende haber gönderildi. Oradakiler de geldiler. Okçuoğlu teklifi yaptı, kimse ses çıkarmadı. Hemen oracıkta cüzdanını çıkardı. Ev paralarını verdi. “Yarın gelin,” dedi, ‘pamuk paralarını da alın. Köyde bir tek kişi kalmayacak. Öyle mi?’

“Kalmayacak,” diye cevap verdiler. Birkaç kişi itiraz edecek oldu. “Ulan delimi siniz? Okçuoğlu nasıl olsa o Kaymakamın hakkından gelir. Biz gene su içinde kalırız. Hiç olmazsa paramızı alalım. Üç yüz lira az para mı? Susun, deliler,” diye sustular.⁹⁹

Köylülerin evlerinin, tarlalarının su altında kalacak olmasını, daha fazla çeltik ekebilemek kaygısıyla hiç umursamayan Okçuoğlu, köylülere para vererek amacına ulaşmaya çalışır. Okçuoğlu’nun ağalığı, ekonomik gücü nedeniyle kaymakamı da kendi tarafına çekeceğini düşünen bazı köylüler, eninde sonunda evlerini kaybedecekleri düşüncesiyle onun teklifini kabul ederler.

Cumhuriyetin ilanı ile kentlerde ve köylerde kurulan yeni düzenle ağalık otoritesinin yerine devlet otoritesi yerleştirilmeye çalışılır. Devlet otoritesinin çok daha eşitlikçi, sosyal adaletten yana olması hedeflenmiştir. Ancak, böylesi bir yeni düzenin kurulması hiç de kolay değildir. Bu konuda, karşılaşılan engellerden biri de, kendi otoritelerini yitirmek istemeyen ağalardır. Romanda, ağalar bu konuda devletle ya da devlet otoritesini temsil eden kaymakam gibi görevlilerle açık bir biçimde çatışma yaşamazlar. Ancak, türlü oyunlarla ve yakarmalarla kaymakamı kendi taraflarında tutmaya çalışırlar.

“ “Murtaza Ağa: “Elini ayağını öpüyüm Gaymakamım. Bütün servetimi buraya yatırdım, kurudu getdi. Etme eyleme. Oğlunu öldürdüm, ocağına düştüm. Neyim varsa yatırdım. İflas edersem bu yaşta, gülerler bana. Oğlunu öldürdüm, ocağına düştüm Gaynmakamım.” ”¹⁰⁰

Ataerkiliğin tam karşılığı “babanın (veya aile reisinin) yönetimi” olsa da, feministler tarafından erkeklerin kadınlar üzerindeki her tür fiziksel, politik ve ideolojik hâkimiyetini anlatmak için kullanılmıştır.

⁹⁹ Y. Kemal, age., s. 66.

¹⁰⁰ Y. Kemal, age., s. 58.

Bu kavram özelde erkek egemen toplumlarda kadınları baskı altında tutan ve güçsüz kılan sosyal ve politik yapılar, kültürel kurumlar ve güçleri ifade etmektedir...¹⁰¹

Türklerde avcılık, toplayıcılık ve göçmenlik egemenken anaerkil toplum yapısı vardır. Yerleşik yaşama geçiş, ardından İslamiyet ile ataerkil toplum yapısı egemen olmaya başlar ve artık ailede otorite sahibi babadır. Erkeğin evdeki otoritesini Yaşar Kemal eserinde şu şekilde aksettirir.

Eve doğru, ağır ağır, yumuşacık zevcinin peşine takılır, bir adım arkadan onu izlerdi. Resul Efendi balkonun altında durur, taşlıkta ayakkabılarını çıkarır, iskemleyi altına çeker ayaklarını uzatırdı. Hanım, Resul Efendinin ayaklarını belki bir saat ova ova yıkardı. Bu arada yukardan kızı iner, on dokuzundadır. Kara kaşlı, kara gözlü, son modaya göre giyinen, uzun boylu bir kızdır:

“Hoş geldiniz babacığım, “der.

Resul Efendi başını kaldırıp gülümser.¹⁰²

“ “Hanımı gene kapının yan tarafına durdu. Resul Efendi gene eskisi gibi gülümseyerek önünden geçti. Taşlığa gelince ayakkabılarını çıkardı, leğene uzattı. Karısı geldi, ova ova yıkamaya başladı. Günlerdir zevcesinin ayaklarını ovamıyordu.” ”¹⁰³

Yaşar Kemal’in köy romanlarında köy kahramanlarının aile içinde birbirlerine sevgi ve saygı içerisinde oldukları, özellikle, karı koca ilişkilerindeki sevgi saygının varlığı ile açıkça görülmektedir.

2.1.5. Giyim – Kuşam Süslenme

2.1.5.1. Erkek Giyimleri

Köy yerinde giyilen kıyafetleri ayrıntılı biçimde vermemiştir. Sadece ağaların, aslında otoritenin ve gücün kendilerinde bulunduğunu gösteren kırbaç ve çizmelerine yer vermiştir.

¹⁰¹ Slattery, *Sosyolojide Temel Fikirler*, s. 139.

¹⁰² Y. Kemal, age., s. 10.

¹⁰³ Y. Kemal, age., s. 14.

“Köyün ortasındaki üstü cilpirti çalılarıyla örtülü çardak kahvede köylüleri başına toplamış Okçuoğlu köpürüyordu. Gümüşlü kırbacı elinde, ha bire çizmelerini dövüyor, terliyor, uzun bıyığının ucunu ağzına almış geviyordu.”¹⁰⁴

Yaşar Kemal’in romanında, köy kahramanlarından sadece ağaların çizmelerine giyimlerine yer vermesi ve bu giyim kuşamın simgelediği güç gösterimi romanın tematik konusu ile de örtüşmektedir.

2.1.6. Halk Ekonomisi

2.1.6.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Yaşar Kemal, uzun yıllar Çukurova’da yaşadığı için o yörenin insanının âdet ve geleneklerinin yanı sıra ekonomisini de çok iyi bilir.

Yazar, romanında köylünün geçim kaynağı olan çeltik tarlalarını, bu tarlaların nasıl ekilmesi gerektiğini, ruhsatlı olmasını, devlet tarafından belirlenmiş sulama zamanlarını, suyun yanlış verilmesiyle nelerin olabileceğini ayrıntılı biçimde anlatır.

Okçuoğlu otomobilde açılmıştı:

*“Bu memlekete, bu cennet yurda can feda... İlerleyecek. Ah Atatürk ölmeseydi... Talihsiz millet. Efendim, biz pirinç ekmeyi icat etmeden önce şu topraklar çöldü, bataklığı... Aaah Atatürk ölmeseydi. Köylü çırılçıplaktı. Bir lokma ekmeğe muhtaç. Şimdi ya? Şimdi ırgat olarak çalışıyor, bir. Başak topluyor, iki. Biz Çukurovaya çeltik icat etmeden bunların kursağına bir tek pirinç tanesi girmemişti. Şimdi hangi eve girsen, bir kocaman pirinç çuvalıyla karşılaşırsın. Çeltik ihya etti bu memleketi. Buralar cibinlik mibinlik görmemişti.”*¹⁰⁵

*“Ganun vardır, hükümet vardır. Ganun da vardır, kesik sulama da vardır. Kesik sulama şudur kim, on gün su verecektir, sen, kırk sekiz saat kesecektir. Sahayı gurudecektir. Köyde beş yüz metre uzak tarla. Her zaman sulama... Onda kesik yok. Ama olacak üç bin metredir uzak köyde.”*¹⁰⁶

¹⁰⁴ Y. Kemal, age., s. 28.

¹⁰⁵ Y. Kemal, age., s. 26.

¹⁰⁶ Y. Kemal, age., s. 31.

“Çeltikçiler telaşlıydılar. Mayısı geçirirlerse, çeltik ekemezlerdi. Ekseler de verimli olmazdı çeltik. Bire seksen vereceğine, kırk verirdi, çok çok elli verirdi. Bu durum karşısında önce Kaymakamı tecrübe etmeye karar verdiler.”¹⁰⁷

*Bu sefer Okçuoğlunun işi daha çok sarpa sarmıştı. Candarmalar değişmiş, yerlerine gelenlerse, yalnız geceleri bırakıyorlardı suyu. Böyle giderse, çeltik zayıf çıkacak, bire on bile vermeyecekti. Daha yeni yeni göğeriordu. Filizden çeltik çok su ister. Sakalar gündüz sular akıp gitmesin diye kanalların ağzını kapatıyorlardı ya, para etmiyordu.*¹⁰⁸

Köy halkı için geçim kaynağı olan çeltik tarlalarının ne kadar hayati önem taşıdığı, bu tarlaların varlığının da yokluğunun da onlara zarar vereceği romanda sıkça vurgulanır.

2.2. YAŞAR KEMAL’İN İNCE MEMED 1 ROMANINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

2.2.1. Halk Şairleri

Türk kültür hayatında şaman, ozan, derviş, âşık, saz şairi gibi kavramlarla anılan halk şairleri kendi tarihsel ve sosyal dönemi içinde anlamlı kavramlardır. Bu kavramlar gerek siyasi durumlar gerek sosyal olaylar sebebiyle birbirlerine karışmış, birlikte anılmış ve adları değişime uğramıştır.

15. yy.dan sonra âşık kelimesi kullanılırken Cumhuriyet ile birlikte daha çok ozan kelimesi kullanılmıştır. “ Âşık: Tanrısal olanı seven, derviş anlamındadır.”¹⁰⁹ Pertev Naili Boratav ise şairlerin âşık sözcüğünü kendileri için söylenmesini seçtiğini ve rüyalarında bade içerek badeli âşıklar olduğunu belirtir.

¹⁰⁷ Y. Kemal, age., s. 50.

¹⁰⁸ Y. Kemal, age., s. 69.

¹⁰⁹ Işık, “Derviş Ruhan” Örneğinde Alevi-Bektaşî Devîşlik Geleneği, s. 104.

Bu konuda Oğuz Öcal;

XV. yüzyıldan sonraki uzun bir süre içinde “âşık”ı karşılamak üzere kullanıldığına tanık olmadığımız “ozan” kelimesinin, XX. Yüzyılın ortalarından, özellikle 1970’li yıllardan itibaren tekrar âşık edebiyatı temsilcilerini karşılamak üzere kullanılmaya başlanmış olduğunun tespit edilebileceğini belirtmiştir. Öcal son zamanlarda “ozan” veya “halk ozanı” terimlerinin iyice yerleştiğini görmekte olduğumuzu, hatta bazı gelenek temsilcilerinin kendilerini zaman zaman “âşık” yerine ozan” veya “halk ozanı” terimleriyle takdim ettiklerinin görülebildiğini söylemektedir.

Gelenek içerisinde şaman, kam, derviş gibi isimler kullanılmış olsa da, halk şairleri için günümüzde kullanılan “âşık” ya da “ozan” dır.

Âşıklık geleneği öylesine benimsenmiş, toplumun ayrılmaz parçası haline gelmiştir ki, bağımsız olarak oluşan âşık edebiyatının yanı sıra bir de çeşitli yazılı sözlü eserlerde kendine yer edinmiştir. Örneğin; roman ve öykülerde kahramanlar âşık kimliği ile karşımıza çıkmakta, günlük hayatın küçük olaylarında büyük sosyal hareketlere kadar hemen her türden toplumsal konu âşıklık geleneğinin bir uzantısı olarak ele alınmaktadır. Bazı yazarlarda bu durum, âdeta alışkanlık halini almakta, pek çok eserde âşıkla ilgili motifler görülmektedir. Yaşar Kemal bunlardan biridir. O, yazdığı hikâye ve romanlarda bunları amaç olarak değil; ama araç olarak kullanmada oldukça başarılıdır.¹¹⁰ diyen araştırmacı Yaşar Kemal’in âşıklık geleneği ile ilgili zengin malzeme bulunduğu gerçeğine dikkat çeker.

2.2.1.1. Metinler – Şiirler

2.2.1.1.1. Halk Hikâyelerine Kahraman Olmuş Âşıklar

Günümüz araştırma kaynakları Dadaloğlu’nun asıl isminin Veli olduğunu bildirmektedir. Göçer Avşar halkına mensuptur. Avşar Türkmen boylarının konar-göçer hayat için yurt tuttuğu Çukurova / Toroslar’da yaşamıştır. 18. Yüzyıl sonlarında doğup 19. Yüzyıl ortalarında öldüğü bilinmektedir.

¹¹⁰ Üstünova, Yaşar Kemal’in Romanlarında Saz Şairleri, s. 205.

Dadaloğlu'nun Dadalı Türkmen aşiretinin büyük ozanı olan ve Kul Mustafa mahlasını da kullanan Âşık Musa'nın oğlu olduğu kabul edilmektedir. Dadaloğlu ilk eğitimini babasından, geleneksel usta-çırak okulunda alır. Babasından ve diğer Türkmen halk şairlerinden farklı bir mecrada yürür. Osmanlı Devleti'yle Türkmen-Avşar halkının sert çatışmalarının ortasında doğan Dadaloğlu, bir kavga şairi kimliğiyle öne çıkar.

Halk şiiri mecrasında kendini Pir Sultan Abdal ve Köroğlu kanında bir yer açar. Halk şiirinin üç büyük kavga ozanından biri haline gelir...

...Pir Sultan Abdal ve Köroğlu köy şiirini ve yerleşikliği, Dadaloğlu ise konar-göçer aşiretlerinin dağ-oba şiirini temsil eder.¹¹¹

Çukurova yöresinde yaşamış Dadaloğlu, yöre insanı için varlığı ile gurur duyulacak isimlerdendir. Bir halk şairi, âşık olmasına rağmen halk hikâyelerine de konu olmuştur.

Yaşar Kemal'in sözlü kültür konusundaki engin bilgisi, folklor derlemeciliğiyle giderek artmış, bu birikim eserlerine yansımış ve Türk edebiyatına başarılı bir kimlik olarak damgasını vurmasına yol açmıştır. Eserlerinde görülen kimi türkü ve ağıtların güncelliği, Karacaoğlan, Dadaloğlu gibi büyük halk şairlerinin deyişlerinden yararlanması, onların deyişlerinin benzerlerini nesir içinde başarıyla yoğunluğu yazarın sahip olduğu kültürel zenginliğin göstergeleridir.¹¹²

Yaşar Kemal yıllarca dağ oba gezip halk şairlerinden derlemeler yaptığı için köy insanı, özellikle Çukurova insanı için, Dadaloğlu'nun ne kadar önemli olduğunu bilir.

“Koca İsmail, aşiret lafı açıldı mı günlerce anlatır, yorulmazdı. Özgür bir dünyanın özlemine çekerd. Her sözünün başı, “Dadaloğlunu görmüş adamım ben,” derdi. Bununla çok övünürdü. “¹¹³

¹¹¹ Polat, *Ezilenlerin Kavga Şairi: Dadaloğlu*, s. 33-34.

¹¹² Üstünova, agm., s. 205.

¹¹³ Y. Kemal, *İnce Memed 1*, s. 291.

2.2.2. Halk Edebiyatı

2.2.2.1. Halk Hikâyeleri

Boratav, halk hikâyelerini boyutlarına ve konularına göre gruplandırır. İnce Memed’de Koca İsmail’in anlatıkları boyut açısından kısa sayılabilecek ve konu açısından da kahramanlık hikâyesi kapsamında değerlendirilebilecek anlatılardır.

Yaşar Kemal, eserlerinde halk hikâyeciliğine dair unsurlara yer vermekle beraber halk hikâyelerini roman anlatısına çevirmiştir.

Sözlü gelenekte var olan tekrarlamalar, üçlemeler gibi âşğın, dinleyicinin dikkatini canlı tutmak için araya girip farklı konulara yönelmesi, güldürücü unsurlara yer vermesi bu romanda yoktur, yazar bunları kısaltmıştır, roman okuyucusunun anlayabileceği ve ilgisini çekebileceği seviyeye getirmiştir.

Eski Çukurovayı eskiler anlatırdı. İnce Memedin eşkıyalığı zamanında doksanını geçkin bir Koca İsmail vardı. O söylerdi. Yemyeşil, çimen yeşili gözleri vardı Koca İsmailin. Çenesi bütün Türkmen çeneleri gibi ince, sakalı seyrek. Geniş omuzları daha öyle, gençliğindeki gibi sağlam duruyordu. Gözleri, şahin gözleri gibi keskindi. Daha avcılığı bile bırakmamıştı. Beli iki büklüm, tüfeği omzunda her zaman ava giderdi. Yanık Türkmen türküleri söyler, aşiret kavgalarını anlatırdı. Ve her hikâye sonunda da kavgada aldığı yarayı övünerek gösterirdi.

Bazı köye sığmaz olur, ev, köy ona dar gelirdi. Türkmenden kalan ne varsa saklamak, eski Türkmeni ömrünün her saatında yaşamak isterdi.

Bazı günlerde de tam coşardı. Sarhoşa dönerdi. Kendi eliyle bakıp büyüttüğü toy, al tayına biner, çamlı, kekik, yarpuz kokulu dağlara doludizgin sürerdi. Eski Türkmenden gelen rüzgâr gibiydi. Göçü, sürgünü, Osmanlıyla büyük kavgayı söylerdi. Aynalı tüfek, derdi. Nakışlı dibek öter çadırlarda. Derim evleri al yeşil donanır. Al yeşil bir renk cümbüşüdür iner Çukurovanın düzüne...¹¹⁴

---

¹¹⁴ Y. Kemal, age., s. 289.

Yazar, Koca İsmail'i adeta bir halk hikâyesi kahramanı şeklinde anlattığı gibi, onun Çukurova geçmişine, aşiretlerine, Osmanlı-aşiretler kavgasına dair anlattıkları da halk hikâyesi tadındadır.

“Bundan elli altmış yıl öncesine kadar,” diye başlardı Koca İsmail. Başlar susmazdı. Bir aşk, bir türkü gibi konuşurdu. “Çukurova salt bataklık, büküktü. Yalnız tepe eteklerinde el kadarcık tarlalar... Çukurovada in yok, cin yok o zamanlar. Göç başlardı gürül gürül, Türkmen göçü... Çukurova bayramlığını giyerken. Yani soyunmuş ağaçlar, soyunmuş toprak, soyunmuş dünya donanırken... Al yeşil, göç kalkardı, gürül gürül. Alırdık göçü, aşardık dağları, konardık Binboğanın yaylasına. Kış basarken de inerdik Çukurovanın düzüne. Büklerini, kamışlıklarını kaplan yaramaz. Bataklık.

Düzlüklerinde yılın on iki ayında otlar dizde. Top top olmuş cerenler gezerdi. Sürmeli gözlü ürkek cerenler... Cereni yavuz atlarla avlardık. Atığın yiğitliği ceren avında belli olur. Kamışları kavak boyu uzar giderdi. Çukurovanın. Göl kıyılarında, berdilerin tozakları gün ışığı gibi ıstık saçarak dökülürdü sulara. Bütün Çukurova tepeden tırnağa nergis açardı. Gece gündüz yelleri nergis kokardı Çukurovanın. Bir belalı işti Çukurova. Akdeniz dalga vururdu. Akköpüklü.

“Aşiretler konardı oba oba. Dumanlar tüterdi oylum oylum. Osmaniye Toprakkale düzünü, yani Ceyhan ırmağının dağlara doğru düşen yukarı yörelerini, deniz geçesini Tecirli aşireti yurt tutardı. Onun alt yanını, Ceyhanbekirli, Mustafabeyli, Ceyhan kazasını Cerit aşireti, Anavarzayla Hemite kalesi arasını Bozdoğan aşireti, Anavarza Kozan arasını Lek Kürtleri, Sumbas suyu Toroslar arasını Sumbaslı aşireti, şimdiki Ekşiler köyüyle Kadirli arasını da Tatarlı aşireti yurt tutardı. Bazı bazı yerlerini değiştirdikleri de olurdu. Bozdoğan Ceritin yerine, Cerit Bozdoğanın yerine geçerdi. En zorlu aşiret Avşar aşiretiydi. O Çukurovada canını istediği yere konabilirdi. Önüne geçen olamazdı.

“Benim şöyle böyle aklıma geliyor. Osmanlıyla bir kavga oldu. Kozanoğlu derler bir Bey vardı. Şimdiki Kozanda otururdu. Başta o, bütün aşiretler Osmanlıyla dövüştü. Osmanlı yeğîn geldi.

*Kozanoğlunu aldı götürdü. Avşarı da sürdü Bozoka. Darmadağın etti. Dadaloğlu türküsünü söyler aşiret bozgunun. Bir de Kozanoğlu üstüne yakılmış bir ağıt vardır.”*¹¹⁵

“Yaşar Kemal de Anadolu’da yaşayan bütün halkların anlatı geleneğinden, ağıtlardan Dede Korkut’tan, dengbejlerden, Köroğlu hikâyelerinden beslenerek yaratmıştır romanını.”¹¹⁶

Yaşar Kemal, romanda Köroğlu’nun hikâyesini tam anlatmaz, ancak hikâyenin temel motifine değinir.

İlk tanıştıkları günlerde, Sefil Ali bir Köroğlu hikâyesi söylemişti. Köroğlunun zuhuru. Günlerdir, Memedin kafasında o Köroğlu dönüyordu.

Şöyle rivayet ederlerki:

Vaktiyle Bolu şehrinde... der başlardı.

Sokakta bir küçücük köpek görmüş Köroğlu. Köpek küçücük, el kadar. Dört beş kocaman kocaman köpek, araya almışlar küçük köpeği. Saldırırlar. Küçük köpek kaçmaz, kendini savunur. Savunduğu gibi, onları da yener de... Her birini bir yana dağtır, yoluna gider. İşte Köroğlu bunu görür. Bu dövüşü seyreder.

Demek, der Köroğlu, bir küçük köpek!.. Yürekli olunca...

Ondan sonradır ki Köroğlu, Köroğlu olur. Korkmaz. Babasının başına da o iş gelince çıkar dağa.

*Köroğlu, duydu duyalı, Memedi çok çekiyordu. Köroğlunu dinledikten sonra, bir daha yemin etmişti Ağayı öldüreceğine.”*¹¹⁷

Yaşar Kemal, *İnce Memed 1* romanıyla, İnce Memed’in Abdi Ağa’nın zalimlikleri ile mücadelesi ve köylülerin ona desteği ile ağalara karşı yapılmış bir ayaklanmanın ürünü vermek istemiştir. Bu yüzden de romanındaki Köroğlu hikâyesi kahramanlığa dayanır.

¹¹⁵ Y. Kemal, age., s. 289-290.

¹¹⁶ Binyazar, *Kişisel Kinden Evrensel Barışa*, s. 29.

¹¹⁷ Y. Kemal, age., s. 376.

Kemal Tahir ise romanlarında kahramanlıktan daha çok “köylünün anlatılmayan gerçek yüzü”nü anlatma amacı ile erkeklerin kadına düşkünlüğünü, Koroğlu hikâyesini kahramanlığa değil, kadın erkek ilişkisine dayandırarak vurgulamıştır. Yazarların, seçtikleri konulara paralel olarak romanlarında yer alan Koroğlu halk hikâyelerinin konuları da çeşitlilik göstermiştir.

2.2.2.2. Efsaneler

.... Efsanenin başlıca niteliği inanış konusu olmasıdır; onun anlattığı şeyler doğru, gerçekten olmuş diye kabul edilir. Bu niteliği ile efsane masaldan ayrılır, hikâye ve destana yaklaşır. Başka bir niteliği de düz konuşma diliyle ve her türlü üslup kaygısından yoksun, hazır kalıplara yer vermeyen kısa bir anlatı oluşudur.

.... Bir destan parçası karmaşık ve uzun soluklu anlatı bütününden kopup kendine özgü üslup niteliklerini, sanatlık süslemeleri yitirince, sadece olağanüstü yönleriyle bir kişiyi, ya da bir olayı bildirme göreviyle sınırlanınca efsane olur.¹¹⁸

Yazar, İnce Memed’le bir efsane kişisi yaratmış olur. Yukarıdaki anlatıda da vurguladığı gibi, İnce Memed’in başından geçenler, gerçeklik sorgulamasını atlatmış motiflerdir.

.... Bir “eşkıya” tipinde geleneksel Türk toplumunun ezilmişliğe başkaldırısını da görüyoruz ayrıca. Gerçekte “eşkıya” alelâde bir kişidir. Koroğlu gibi, İnce Memed gibi. Toplumsal baskı o kişiyi öylesine sıkıştırır ki, kişi kendi haklarıyla birlikte toplum haklarını kazanmayı da amaç edinir. Yani hem kendini kurtarır, hem de toplumun kurtuluşuna çalışır. “Eşkıya”nın yok oluşu bile toplumsal anlamda onun kurtuluşu demektir. Genellikle böyle olur bu. İnce Memed, böyle bir sıkıştırmadan sonra ortaya çıkmış, kanunların sağlayamadığı haklarını ve özgürlüğünü yaşamak için çalışmıştır. Koroğlu da öyle, bir at bakıcısının oğludur. Babası, az şeyle mutlu olan erdemli bir Anadolu kişisidir. Babasına yapılan iyilikbilmezliğin öyküsüyle yetişmiştir, Koroğlu. Bu Koroğlu epiğinin şiiiridir. Babasının öğütleri ondaki bilinçlenmeyi geliştirir. Babası onu hem topluma iter, öğütlerindeki, insan’ı genel olarak ilgilendiren erdemlikler, toplumsal değerlendirmelerin eleştirisi gibidir.

¹¹⁸ Boratav, age., s. 98.

Yaşar Kemal'in sanatını besleyen bu Köroğlu epiği, İnce Memed'e çok belirgin olarak yansır. İnce Memed belki bir babanın öğütleriyle değil ama toplumun yoksunluğuyla beslenir. Köroğlu'nun babası gibi görünen Koca Yusuf da gerçekte toplumun değerlendirmelerini simgeleyen bir Anadolu kültürüdür, toplumdur...

Yaşar Kemal, İnce Memed'e gerçekçi bir açıdan "efsane" anlatmayı gözletmiştir. İnce Memed'i bir "efsane kişisi" gibi örmüştür.¹¹⁹

Yaşar Kemal romanında halk kahramanlarından, kendi yaşamından beslenerek yarattığı İnce Memed'in efsanesini, efsanenin kendisini değil de nasıl doğduğunu anlatmaya çalışır.

İnce Memedle Kalaycı kavgası daha çok etkisini Vayvay köyünde gösterdi. Haberin köye geldiği gün vakit akşamdı. Herkes işini gücünü bırakıp meydanlığa toplandı.

Köylü seviniyordu. Köylü, bir arka bulmuştu artık. İnce Memed üstüne bir şeyler uyduruyordu. Köylü, bir arka bulmuştu artık. İnce Memed gibi bir arka... Köylü coşmuştu. Herkes İnce Memed üstüne bir şeyler uyduruyordu. Az zaman içinde İnce Memed destanlaşır. Öyle çok kahramanlıklar, öyle çok olaylar uydurdular ki İnce Memed için, on insan ömrü bunları yapmaya yetmezdi. Ama, köylü bunları düşünecek halde değildi. Düşmanlarının, Kalaycının karşısında İnce Memed! İki yıldan beri Kalaycının korkusundan köylerinden çıkamıyorlardı. Ali Safa Bey tarlalarını ha bire ellerinden alıyordu. Kasabaya gidip haklarını koruyamıyorlardı. Altı ay daha geçse bütün tarlaları Ali Safa Beyin olacaktı. Köle olacaklardı.¹²⁰

İnce Memed, toplumsal sıkışmanın yoğunlaştığı, bir kurtarıcıya duyulan ihtiyacın en fazla hissedildiği bir dönemde giriştiği kavgayla, birdenbire bir halk kahramanına, kurtarıcıya, efsaneye dönüşmüştür. Yazarın da belirttiği gibi, köylü onun için anlatıların doğruluğu ile ilgilenecek durumda değildir. Kısa süre içinde Memed de kendisi ile halkın kaderini bir gömeye başlar.

¹¹⁹ Binyazar, *Yaşar Kemal'in Efsaneleri*, s. 7.

¹²⁰ Y. Kemal, age., s. 344-345.

Toplumsal düzenin insanları baskılayıp hareketsiz hale getirdiği durumlarda, efsane düzleminde kahramanlar yaratmak toplumsal sistemlerin en belirleyici özelliklerinden biridir. Maddi hayatı kuşatılmış olan insanların sanki düş evrenlerinde özgürleşmesi bu soylu kahramanlarla sağlanır. Bunlar zenginden alır fakire verir, zulüm yapana karşı dik durur, hesap sorar ve haklının hakkını korumaya sistem içinde insanlara güven ve umut veren bir kaynak olarak görülür. İşte bu kaynaklık durumu halkın yaşaması için umut, yaşamdaki değerleri önemli hale getirecek anlamlı şema bütünlüğü olur. İşte Eric Hobsbawn'ın deyimiyle bu soylu eşkıyalar halkın belleğinde soylulaştırılarak, olağanüstü niteliklerle donatılırlar. Yaşar Kemal de bu geleneğe bağlı kalarak, toplumsal sistemdeki çarpıklığı birazda Sosyalist bir çerçeve ile bağlayarak, İnce Memed üzerinden ideal bir kişiliğe dönüştürür. Bu durum halk kültüründe olan bir anlayışın geleneğin yeniden okunması bağlamında yeniden diriltilmesidir.

2.2.2.3. Türküler

Anadolu köylüsünün acılarını, sevinçlerini en estetik biçimde ifade ettiği eserler şiir ya da türkülerdir.

*Ruhi Su'ya göre, yaptığını iyice anlayabildimse, halk türküleri melodi ve şiir bakımından tam kıvamını bulmuş sanat eserleridir, ses ve okumuş bakımından pürüzlerinden ayıklanınca–Garp musiki anlayışı ile bağdaşan–klasik denecek kadar sağlam ve belirli bir ses mimarisine erişmiş şaheserlerdir bunlar.*¹²¹

Yaşar Kemal, “ “Türkü yapanlar, yasa yapanlardan daha güçlüdürler” Antikite döneminin Anadolulu filozofu Tales böyle diyordu. Yüzyılları aşarak sözleri bizlere kadar ulaşmış ve doğruluğu da kanıtlanmış.”¹²² sözünü de vurgulayarak insanlar için türkünün ne kadar önemli olduğunu, türkü yazarların yasa çıkaranlardan daha da etkili olduğunu vurgular.

.... Usuldan, oynar gibi yürüyerek, bir türkü söylüyordu. Kendi kendine oyunlar yapıyordu küçük küçük. Gülümseyerek türküyü dinlediler:

Çamdan sakız akıyor

Kız nişanlın bakıyor

¹²¹ Dino, *Halk Türküsi Aldı Yürüdü*, s. 1.

¹²² Güler, *Yaşar Kemal Anlatıyor*, s. 24.

*Koynundaki memekler
Turunç olmuş kokuyor*

*Aman aman kara kız
Zülfünü tara kız
Baban bekçi tutmaz mı
Koynundaki nara kız¹²³*

Yaşar Kemal, ağıtçı kadınların, destancıların, âşıkların sık sık gelip gitiği bir ailede yetişmiş, kendisi de sekiz yaşında iken saz şairliğine başlamıştır.

“... Evin övüncü de büyük Halk şairi, destancı Abdale Zeynikinin Van’da bizim eve gelip destan söylemesiydi. [...] Her eve gelen destancı Abdale Zeynikinin yaşamı üstüne bir efsane getiriyordu.

Ben hiç kimseyi dinlemediğim gibi, anamı da dinleliyordum. Şair ünüm gittikçe yakın köylere yayılıyor, durmadan da genişliyordu. Çıkardığım türküler ‘Âşık Kemal’ adıyla dillere düşmüştü. Bir gün köye iki gözden de yoksun Âşık Ali geldi. Onunla bir gece sabaha kadar çakıştık. Âşık beni sevdi. ‘Sen bu yaşta bu kadarsan sonunda Karacaoğlan gibi olacaksın.’ Dedi. Bu beni çok mutlu etti. Büyük bir ustadan izin çıkmıştı.”¹²⁴

Âşıklar, destan anlatanlar arasında kimliğini kazanan Yaşar Kemal bu âşıkları eserlerine farklı kimliklerde yerleştirir. Koca İsmail de bunlardan birisidir.

“Bundan elli altmış yıl öncesine kadar,” diye başlardı Koca İsmail. Başlar susmazdı. Bir aşk, bir türkü gibi konuşurdu...

Koca İsmail, burada susardı. Göz çukurlarına yaş dolardı. Dudakları titreyerek kalın gür sesiyle Kozanoğlu ağıdını söylerdi.

*Çıktım Kozanın dağına
Karı dizleyi dizleyi
Yarelerim göz göz oldu
Cerrah gözleyi gözleyi*

¹²³ Y. Kemal, age., s. 134-135.

¹²⁴ Üstünova, agm., s. 209-210.

Olur mu böyle olur mu

Evlat babayı vurur mu

Padişahın askerleri

Bu dünya böyle kalır mı

Kara Çadır Değmeyinen

Ucu yere değmeyinen

Ne kaçarsın koç Kozanoğlum

Beş yüz atlı gelmeyinen.”¹²⁵

Yaşar Kemal, *İnce Memed I* romanında birçok şairi olayların içerisinde yer vererek Çukurova yöresinde derlediği çeşitli şairlerden türkülerini sunar. Köylü şairlerin içinde o zamanın eşkıyaları da vardır. Romanda Recep Çavuş adlı eşkıyanın neden eşkıya olduğuna dair çeşitli rivayetler vardır. Hangisinin doğru olduğunu kimse bilmez. Bazen dertlenir ve şu türküyü dillendirir.

“Onu bildim bileli Çukurovaya söverdi. Yanında hiç kimse Çukurova lafi edemezdi. Bazı dalar, hani şu kardaş türküsü var ya onu söylerdi:

Çukurova yana yana ördölür

Her sineği bir alıcı kurdölür

Sen ölürsen yüreğime derdölür

Kalk kardaş gidelim sılaya doğru.”¹²⁶

---

¹²⁵ Y. Kemal, age., s. 289-291.

¹²⁶ Y. Kemal, age., s. 285-286.

“Ali Ağa,” dedi. “Bu sazın sahibi Sefil Alidir. Âşık Sefil Ali. Mazgaçta karşılaştık. Bir kayanın üstüne oturmuş saz çalıyordu. Tüfeğini de bir yanına yatırmış. Bize karıştı. Çoktan beri eşkiyaymış.”

Topal: “Elde de neler var!”

Cabbar: “Sefil Ali âşık amma! Herifte bir ses var. Deme gitsin.”

Topal: “Anladık. Sefil Ali eşkiya. İyi de âşık... Burası neden?”

Memed: “Burası da Sefil Alinin köyü. Sefil Alinin dayıları da bu köyün en yiğit adamları. Anladın mı?”

Topal: “Anladım,” dedi.

Cabbar: “Neredeyse gelir Sefil Ali. Şimdi tepenin sivrisindedir. Türkü yakıyor. Kim bilir ne üstüne? Dağdan gelir gelmez, soluk soluğa sazi çeker kucığına yumulur üstüne. İşte böyle bizimkisi. Düğün şenlik.”¹²⁷

Bu sırada tüfeğini çaprazlama boynuna takmış, sallanarak Sefil Ali içeri girdi. Doğru saza gitti. Duvardan aldı. Olduğu yere oturup saza düzen vermeye başladı. Birden bir türkü tutturdu. Kalın gür bir sesi vardı. Ses, Sefil Aliden çıkmıyor gibiydi. Türkü bin yıl öteden geliyor... Uzaktan dağlardan, Çukurovadan, denizden geliyor. Denizin tuzu, çamın sakızı, yarpuzun kokusu bulaşmış. Öyle bir türkü. “Gel benim derdime,” diyor, “bir derman eyle. Âlemler derdine derman olansın.”

Bir an duruyor, bu sefer saz büyüyor. Saz tekrar ediyor:

“Derman olansın.” Sonra gene başlıyor Sefil Ali:

Her nere baktysam yarimi gördüm.

Elleri duruyor. Sazın üstüne yumulmuştur. Uyumuş kalmış gibi. Birden başını kaldırıyor. Eli sazın üstünde uçuyor.

---

¹²⁷ Y. Kemal, age., s. 353-354.

Dağlar taşlar uçan kuşlar.

Bir fırtına gibi çalıyor, söylüyor.

Adımı dersin de Sefil Aliyim.

Bir gün akıllıysam yüz gün deliyim

Üstü köpüklenmiş bahar seliyim

Başı pare karlı dağdan geldim

*diyor susuyor.*¹²⁸

“Türkü, türlü ezgilerle söylenen, bir anaonim halk şiiri nazım biçimidir. Söyleyeni belli, kişisel halk şiiri biçimleri arasına giren türküler de vardır. Türkü, her iki bölüğe de girebildiğinden halk edebiyatının en zengin alanıdır.”¹²⁹

Yazar, *İnce Memed 1* romanında da türkülerin halkın günlük yaşantısında, sevdasında, ölümünde, sevincinde, gurbetinde ve sılasında onlara nasıl yoldaşlık ettiğini bizlere göstermek istemiştir. Romanda geçen türkülerin konuları, olayların gidiş yönüne ve kişilere göre farklılaşır.

Bazı yerde ağanın yanında çalışan ırgatların sevdalısına söylediği sevda türküleri:

Ateş yandı geçti. Ocakta, kedi gözü gibi birkaç köz ışıldadı kaldı. Canları sıkılıyordu. Ali bir türkü söyledi. Dertli bir türküydü bu. Geceye yayıldı:

Kapıya oturmuş kurar araba

Bugün efkârlıyım gönlüm haraba

Kitaplar getir de yeminler edem

*Senden gayrisine demem merhaba.*¹³⁰

¹²⁸ Y. Kemal, age., s. 355-356.

¹²⁹ Dilçin, *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, s. 289.

Bazı yerde yoldan geçen bir köylünün uzun yolda tek gitmenin verdiği can sıkıntısı ile kendini neşelendirmeye çalışarak söylediği sevda tüküsü bir atışma niteliğindedir. Karşısında genç kız olsa karşılığını verecektir:

Çamdan sakız akıyor
Kız nişanlın bakıyor
Koynundaki memekler
Turunç olmuş kokuyor

Aman aman kara kız
Zülfünü tara kız
Baban bekçi tutmaz mı
Koynundaki nara kız ¹³¹

Bazı yerde eşkiyanın sevdasını dile getiren türküler:

Bu sırada tüfeğini çaprazlama boynuna takmış, sallanarak Sefil Ali içeri girdi. Doğru saza gitti. Duvardan aldı. Olduğu yere oturup saza düzen vermeye başladı. Birden bir türkü tutturdı. Kalın gür bir sesi vardı. Ses, Sefil Aliden çıkmıyor gibiydi. Türkü bin yıl öteden geliyor... Uzaktan dağlardan, Çukurovadan, denizden geliyor. Denizin tuzu, çamın sakızı, yarpuzun kokusu bulaşmış. Öyle bir türkü. “Gel benim derdime,” diyor, “bir derman eyle. Alemler derdine derman olansın.”

Bir an duruyor, bu sefer saz büyüyor. Saz tekrar ediyor:

“Derman olansın.” Sonra gene başlıyor Sefil Ali:

Her nere baktysam yarimi gördüm.

Elleri duruyor. Sazın üstüne yumulmuştur. Uyumuş kalmış gibi. Birden başını kaldırıyor. Eli sazın üstünde uçuyor.

Dağlar taşlar uçan kuşlar.

Bir fırtına gibi çalıyor, söylüyor.

¹³⁰ Y. Kemal, age., s. 34.

¹³¹ Y. Kemal, age., s. 134-135.

Adımı dersen de Sefil Aliyim.

Bir gün akıllıysam yüz gün deliyim

Üstü köpüklenmiş bahar seliyim

*Başı pare karlı dağdan geldim diyor susuyor.*¹³²

Kapıdan içeri bir top sevinç halinde girdi. Cabbar Memedi tanıdı tanıyalı hiç böyle görmemişti. Sefil Ali de görmemişti. Memedi böyle sevinçten kanatlanmış görmek bir hoşlarına gitti. Memed oynak türküler söylüyordu damın içinde dolaşarak:

Armut dalda beşmiş

Tan yerleri ışımış

Anası yorgan vermemiş de

Ak memeleri üşümüş.

Böyle bir türküyü Memedin ağzından duyacaklarını az önce birisi söyleseydi, imkânı yok inanamazlardı.

“Sefil Ali,” diye güreledi. Her zaman çok durgun, ölçülü konuşurdu. “Al sazı da oynak havalardan çal!”

Sefil Ali hiçbir şey söylemeden vardı, duvardan bir sazı indirdi, çok oynak bir hava çalmaya başladı. Hem çalıyor, hem söylüyordu. “Vardım baktım demir kapı sürgülü-Siyah saçlar sırmayılan örgülü...”

*Memed de karışıyordu Sefil Aliye.*¹³³

Bazı yerde eşini kaybetmiş, köy yerinde dul kalmış kadının çaresizliğini anlatan ağıt niteliğinde türküler:

İndirdiler Heletin düzüne

Kellesi yokkine bakam yüzüne

Benden selam söylen Nukrak kızına

¹³² Y. Kemal, age., s. 355-356.

¹³³ Y. Kemal, age., 374.

Neneyle neneyle Iraz neneyle

Çık dağlar başına bana eleyle.

Nukrağı dersin de Ofunun dağı

Derde derman derler kartalın yağı

Ayağına düştüm Besninin beyi

Neneyle neneyle Iraz neneyle

Çık dağın başına ordan eleyle.¹³⁴

Bazı yerde halk kahramanı olmuş kişilere söylenmiş türküler:

Koca İsmail, burada susardı. Göz çukurlarına yaş dolardı. Dudakları titreyerek kalın gür sesiyle Kozanoğlu ağıdını söylerdi.

Çıktım Kozanın dağına

Karı dizleyi dizleyi

Yarelerim göz göz oldu

Cerrah gözleyi gözleyi

Olur mu böyle olur mu

Evlât babayı vurur mu

Padişahın askerleri

Bu dünya böyle kalır mı

---

¹³⁴ Y. Kemal, age., s. 206.

Kara Çadır Değmeyinen

Ucu yere değmeyinen

Ne kaçarsın koç Kozanoğlum

*Beş yüz atlı gelmeyinen.*¹³⁵

2.2.2.4. Atasözleri ve Deyimler

Yaşar Kemal *İnce Memed 1* romanında atasözlerine deyimlerden daha az yer vermiştir. Romanın kahramanları, atasözlerinin öğüt verme özelliğinden yararlanarak karşısındakine öğüt verme amacıyla olduğunda atasözlerine başvurmuştur.

“... Çığırıp bağırmasına, çağırmasına bakmadan, kızı ilk gelişte Abdi Ağanın yiğenine veriyorlar. Abdi Ağanın yiğeni bulunmaz kısmet. **Kızı kendi gönlüne bırakırsan, ya çingeneye varır, ya davulcuya.** Hatçeye ağlar ağlar avunur.”¹³⁶

“ “Defol buradan! Sizlere iyilik yapmak, sizleri büyütüp adam etmek haram zaten. **Besle kargayı oysun gözünü oysun.** Defol, itin oğlu. “ “¹³⁷

“Kerimoğlu: “Öyle deme hay yiğen. **İnsanoğlu çiğ süt emmiştir.** Her kötülüğü yapar, her iyiliği de yaptığı gibi. Öyle deme hay yiğen!” ”¹³⁸

“ “ .... Aktozlu köyüne gitti. O köyden yer yurt alacakmış. **Dinsizin hakkından imansız gelir.** Sen tevekkel ol yeter ki...” ”¹³⁹

.... Hatçe onun nişanlıydı. Hatçeyi kaçırmış bu kafir. Varsın kaçarsın. Bize ne. İki gönül bir olunca samanlık seyran olur. Benim Velime kız mı yok? Elini sallasa ellisi. Ben beş köyün ağasıyım. Babam, dedem de ağası. Yiğenimin nişanlısını kaçırdı ama, gelsin gene köyde otursun, dedim. Kalmasın el aralıklarında. Benim köylümün hepsi benim oğlum demektir.

¹³⁵ Y. Kemal, age., s. 290-291.

¹³⁶ Y. Kemal, age., s. 90.

¹³⁷ Y. Kemal, age., s. 94.

¹³⁸ Y. Kemal, age., s. 178.

¹³⁹ Y. Kemal, age., s. 261.

*Besle kargayı da gözünü oysun derlerdi. İnanmazdım. Merhametten maraz gelir, derlerdi, inanamazdım.*¹⁴⁰

“Abdi çökmüştü. Zayıflamıştı. **Avurdu avurduna geçmişti.** Kahvede akşamlara dek kulağının dibinde İnce Memed lafı ediliyordu. Buna **ifrit oluyordu** ama, ne gelirdi elden. **Elin ağzı torba değil ki çeke bağlayasın.**”¹⁴¹

Yazar romanında deyimlere, Orhan Kemal ve Kemal Tahir’den oldukça fazla sıklıkta yer vermiştir. Hemen hemen her sayfasında deyimlere rastlamak mümkündür. Deyimlerin sözcüklerini değiştirme ve araya sözcük ekleme özelliği burada da karşımıza çıkmaktadır.

“Çakırdikenliğin içinden koşan çocuk **soluk soluğaydı...**”

“... Sonra, “Olmaz”, dedi kendi kendine. “Adamı kurt kuş yer.””¹⁴²

*... Birden **aklına düştü** ki, arkasından geliyorlar. Deliye döndü. Güneşe bir **göz atmayı da unutmadı.** Güneş **almış başını gidiyordu.***

*Bir sallandı, sonra durdu. **Başı dönüyordu. Gözleri karardı.** Etrafındaki dünya topaca dönmüştü... Yüreği bu sebepten, hep deli gibi çarpıyordu. Umutsuzcasına arkasına gene baktı. **Kan tere batmıştı. Dizlerinin bağı çözülüyor...** Sevinçten **yüreği ağzına geldi.***¹⁴³

“Yaşlı adam da uzun zaman bir yerde durmayan, yalımlara göre yer değiştiren gölgelere **gözünü dikti.**”¹⁴⁴

“Memed, hayretler içinde **donup kaldı.** Gözleri kocaman kocaman açıldı. Sonra terledi. Teri oluk oluk akıyordu.”¹⁴⁵

“...Bir bakarsın bir daha **gözünü alamazsın.** Para dersin sel gibi Çukurova’da Yeter ki sen çalış.”¹⁴⁶

“...**Geceleri de uyku girmez oldu gözüne.** Yatakta ha bire dönüyor. Akli fikri Leyleğin gözündeki tarlada...”¹⁴⁷

¹⁴⁰ Y. Kemal, age., s. 297.

¹⁴¹ Y. Kemal, age., s. 386.

¹⁴² Y. Kemal, age., s. 13.

¹⁴³ Y. Kemal, age., s. 14.

¹⁴⁴ Y. Kemal, age., s. 17.

¹⁴⁵ Y. Kemal, age., s. 23.

¹⁴⁶ Y. Kemal, age., s. 32.

¹⁴⁷ Y. Kemal, age., s. 40.

“Mehmet yönünü güneye döndü. Ellerini gözlerine siper etti. Uzaklara baktı. **Gözüne** ulu çınarın dalları **ilişti** gibi geldi. Yüreği hop etti.”¹⁴⁸

“Döne **kulak kesildi**.

“Döne müjdem i isterim.”

Döne gülümsedi. Arkasından da telaşlandı. Titreyerek:

“Müjden **başım üstüne** Hösük Ağam,” dedi.”¹⁴⁹

“Abdi Ağa kızdı, **küplere bindi**:

“Vay Süleyman vay!” dedi. “Demek Süleyman benim kapımdaki adamları alır çoban edersin! **Kırdığın ceviz kırkı geçti** Süleyman! Demek Kesme köylü Süleyman ha?”¹⁵⁰

“Memedin **dili damağı kurudu**. Sıcakta, at da başını ayaklarının dibine indirmiş, ölgün ölgün yürüyor.”¹⁵¹

“Kapıda durdu: “Bana bakın,”dedi. “O Döneye bir tek tane bile vermeyeceksiniz. **Acımdan ölecek**. Şimdiye kadar Değirmenoluk köyünde **acımdan ölen olmadı**. O ölecek. Ya da satacak bir şeyi varsa satacak...”¹⁵²

“Ali, bir iki tanesini iştahla yedi. Sonra **gözleri sulandı**. Karısına döndü:

“Avrat,” dedi, “hiç **boğazımdan aşmıyor** doğru dürüst.”¹⁵³

“Arkadaşı, Kel Alinin oğlu Mustafaydı. O da bu yıl on sekizine basmıştı. İkisi bir olup **kafa kafaya vermişler**, kasabanın nasıl bir yer olacağı üstüne tartışmışlar, en sonunda dayanamamış, gitmeye karar vermişlerdi.”¹⁵⁴

¹⁴⁸ Y. Kemal, age., s. 42.

¹⁴⁹ Y. Kemal, age., s. 45.

¹⁵⁰ Y. Kemal, age., s. 47.

¹⁵¹ Y. Kemal, age., s. 51.

¹⁵² Y. Kemal, age., s. 58-59.

¹⁵³ Y. Kemal, age., s. 59.

¹⁵⁴ Y. Kemal, age., s. 64.

“ “.... Diyorlar ki Abdi köylerde, sopayla döve döve adam öldürürmüş. Beş köyün hükümeti, padişahı Abdi imiş. **Astığı astık kestiği kestik...** Vay bre keçi sakallı Abdi! Abdi ağa olmuş ha!” ”¹⁵⁵

“Memed ciddileşti: “**Allah bilir** ya bu adam Koca Ahmedin ta kendisiydi. Bana öyle geldi.” ”¹⁵⁶

“Memed: “Bir iyi adam ki **canının içine koy.** Bize her bir şeyi yapacak... Kaçarsak.” ”¹⁵⁷

“Tir tir titriyordu. Her bir yanı **ateşe kesmişti.** Bedeninde çıngışmalar oluyordu...”¹⁵⁸

“ “Çok şükür Allahıma,” dedi. “Çok şükür. Hiç gönlüm yoktu, Abdi Ağanın kel yiğenine **vermeye kıızı.** Çaresizlik **belimi büküyordu.** Çok şükür...” ”¹⁵⁹

Yaşar Kemal, “kız vermek” deyiminin sözcüklerinin yerlerini değiştirerek kullanmıştır.

“Hösük konuştuğça Topal Ali **renkten renge giriyordu.** Hâlbuki az önce iz sürecek, kocaman bir köyün önünde iz sürecek, kaçanları bulacak diye ne kadar seviniyordu. Hösük konuştuğça, o **ağzını açmıyor,** toprağa bakıyordu.”¹⁶⁰

*Hösük, Alinin gözlerinin içine, **gözlerini dikti baktı.** Bunu yapmazsan olmaz mı, der gibi baktı. Öteki ağzını açıp tek mi çift mi demedi. Hösük, Alinin elini tutup tekrar başladı:*

*“**Allah vere** de huyu değişmiş ola Topalın. Dönüp durduğuna bakılınca köyün içinde, huyu değişmiş... De, topal Ali, göreyim seni!”¹⁶¹*

“ “Bana bak! Oğlum İnce Memed,” dedi. “Suçsuz adamı, az suçu olan adamı, parası için adam öldürürsen **iki elim yakanda olsun.**” ”¹⁶²

¹⁵⁵ Y. Kemal, age. , s. 67.

¹⁵⁶ Y. Kemal, age., s. 71.

¹⁵⁷ Y. Kemal, age., s. 84.

¹⁵⁸ Y. Kemal, age., s. 86.

¹⁵⁹ Y. Kemal , age., s. 102.

¹⁶⁰ Y. Kemal, age., s. 108.

¹⁶¹ Y. Kemal, age., s. 110.

“Adam güldü: “Şaka etme **Allahaşkına**. Benim elbiseleri ne yapacaksın? Bırak da beni gideyim. Çok yorgunum. Tabanlarımın sızıltısından yıkılacak gibiyim. Bırak beni güzel Ağam...”¹⁶³

“... Çocuğun elbiseleri sana iyi gelir. Daha yepyeni. Nasıl da bağıyordu it oğlu it! **Canı şekerden tatlı...**”¹⁶⁴

Yazar, yukarı satırdaki “Canı tatlı” deyiminin sözcüklerinin arasına “şekerden” sözcüğünü eklemiş, deyim anlamını güçlendirmek istemiştir.

“Kurşun yağıyor. Şafağa kırmızı, yağlı kurşunlar yağıyor. Durdu açıklıkta **dört dönüyor. Canını dişine takmış** ha bire kurşun sallıyor. Sonra arada bir duruyor, Çavuşa küfrediyor.”¹⁶⁵

“Kerimoğlu: “Kusuruma kalma yavru, seni **hor görmek** için söylemedim. Çok gençsin. On altısında ancak görünüyordun. Onun için sordum. Kusura kalma...”¹⁶⁶

“Durdu: “Bak Memed,” dedi, “Cabbar ne diyor senin için? Diyor ki, Memed Kerimoğlunun çadırının içini görünce **ağız ayırık kaldı.**”¹⁶⁷

“Kerimoğlu: “**Hoş geldiniz** misafirlerim. Safalar getirdiniz,” diye muhabbetle teker teker her birinin elini sıktı.

Memed, gülerek: “**Hoş bulduk,**” dedi. Yüzünde gülümsemesi dondu kaldı sonra. **İçini** bir şüphe kurdu **kemirip** duruyordu. Deli Durdu ne yapacaktı acaba?”¹⁶⁸

Anası her zaman, her Allahın günü:

“Aaah oğul” der, “Adacanın tarlası... Baban bizi bu tarlayla gül gibi geçindirirdi. Gözleri kör olası...”

¹⁶² Y. Kemal, age., s. 123.

¹⁶³ Y. Kemal, age., s. 135.

¹⁶⁴ Y. Kemal, age., s. 139.

¹⁶⁵ Y. Kemal, age., s. 161.

¹⁶⁶ Y. Kemal, age., s. 179.

¹⁶⁷ Y. Kemal, age., s. 183.

¹⁶⁸ Y. Kemal, age., s. 188.

Rıza boynunu bükerek, dalar giderdi. Burnunda yağlı ıslıl ıslıl bir toprağın kokusu... Toprağın özlemi için yakardı...

Anası: “O senin gavur emmin,” der, “o senin gavur emmin!.. **Burnundan fitil fitil gelecek.**”¹⁶⁹

“Öksüz yavrum! **Gün görmemişim.**”¹⁷⁰

“İraz, Hatçenin dediğini yaptı. Gitti yüzünü yıkadı.

“Memed: “Cabbar sus! Diye **gözdağı verdi.**”¹⁷¹

“İsmail: “İyiler dedik ya, iyiler canım... Durun size gavur dinliyi anlatayım. Gavur dinli senin eşkıyalara karıştığını duyunca... **eteklerini ateş aldı.**”¹⁷²

“Topal Ali: “Söz verdim,” dedi. “Söz vermesem bile onu ben öldürmek isterim. **Çiğ çiğ yemek** isterim ben onu.”¹⁷³

Asım Çavuş: “Bükün yolunu, Anavarzanın yolunu tutun,” diye bağırdı.

*“Durum o kerteğe gelir ki, sonunda Ali Safa Beyin bütün **iplikleri pazara çıkar.** Artık hiçbir köylü Ali Safa Beyin **tuzacağına düşmez.** Bütün mümkünü, çareleri kesilmiştir. Ama Ali Safa Bey yine de umarını bulur.”¹⁷⁴*

*.... Bir iki adamını da **dağa çıkarır.** Eşkıyaları köylülerin başına musallat eder. Artık Ali Safa Beyin **astığı astık, kestiği kestiktir.** Yüreği varsa kımıldasın bir tek köylü bundan sonra!.. Bir gecede evi yıkılır, karısı kaçırılır, işkencelerle öldürülür. Beyin bu yüzden **kılına bile hile gelmez.** Candarmalar eşkıyaların **peşine takılıp** vurulurlar.¹⁷⁵*

¹⁶⁹ Y. Kemal, age., s. 208.

¹⁷⁰ Y. Kemal, age., s. 211.

¹⁷¹ Y. Kemal, age., s. 229.

¹⁷² Y. Kemal, age., s. 236.

¹⁷³ Y. Kemal, age., s. 259.

¹⁷⁴ Y. Kemal, age., s. 293.

¹⁷⁵ Y. Kemal, age., s. 293.

“**Geçmiş olsun** Ağa,” dedi. “Duyduk da sana **yüreğimiz yandı**. Neler de gelmiş başına! Vay Abdi Ağa! Ali Safa Bey o gâvurun **hakkından gelir** inşallah. Sen hiç küşüm çekme.” ”¹⁷⁶

“ “Dönemin evine pis Topalın pasaklı karısı yerleşti. Ben de oturdum seyreyledim. **Yüreğimden kan gitti**. Öldüm. Kurudum kaldım.” ”¹⁷⁷

“Kaymakam: “**Gözlerin aydın** Abdi Ağa. Hükümetten bu kadar şikâyet ediyordun. Ali Safa Bey olmasa kasabanın adını rezil edecektin. Bereket Ali Safa Bey telgraflarını çektirmemiş.” ”¹⁷⁸

Yazar, aynı deyimleri romanında pek çok kez kullanmış, bazen bir paragrafta bazen de bir cümlede birden fazla deyim kullanarak deyim hazinesinin ne kadar zengin olduğunu göstermiştir. Romanda deyimler belirtilen deyimlerle sınırlı değildir, çok sayıda farklı deyimler de bulunmaktadır.

2.2.2.5. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Yaşar Kemal *İnce Memed I* romanında *Teneke* romanına göre daha fazla sayıda argo tabirlere yer vermekle beraber bu durumu abartmamıştır.

“ “Hemen tarlaya gidin, arayın o **it oğlu iti**. Öküzleri mutlaka bulmalısınız. Bulmadan dönmeyin. Anladınız mı?” ”¹⁷⁹

“ “**Ulan, anasını atın tepelediği köpoğlu köpek...** Keçiler ekini geçirdiler. Sen durmuş seyredersin burada. Bir varayım da senin yanına... Senin babayın... **Oruspu analı... Anasının...** ” ”¹⁸⁰

“ “Süleymandan getirdiğinde seni ne diye dövmediğini anladım şimdi. Anladım. Rızkımızı kesmek için. **Gâvur dinli.** ” ”¹⁸¹

¹⁷⁶ Y. Kemal, age., s. 296.

¹⁷⁷ Y. Kemal, age., s. 396.

¹⁷⁸ Y. Kemal, age., s. 423.

¹⁷⁹ Y. Kemal, age., s. 31.

¹⁸⁰ Y. Kemal, age., s. 42-43.

¹⁸¹ Y. Kemal, age., s. 53.

“Ağzlarından ne çıkarsa çıksın: “Onun da **anasını avradını,**” diyor yapıştırıyordu.

“Onun da **soyunu sopunu, sülalesini...**” »¹⁸²

*“Hancı dedikleri **pezevenk** işte,” dedi. “Gidin o **pezevenge** söyleyin derdinizi.”*

*Hancı duydu gülümsedi: “Bana bakın,” dedi, “eğer **pezevenk** arıyorsanız, esas büyük **pezevenk** yanınızdaki ak sakallı... **Pezevenklik** yolunda ağartmış sakalı, değirmende değil...”*¹⁸³

““Bu gençlik geçer mi ele,” dedi, “**it südüklere**, siz dağlarda çürütün gençliği.”
Sonra Durduya baktı gülümsedi:” Canıymın kıymetini de bilirsin deli,” dedi, “bu peryavşanları da nereden buldun?” »¹⁸⁴

““Bilseydim bunu yapacağını... Bir bilseydim... Bir bak onların başına neler getireceğim. O melun da, o **orospu** da bin kere ölümü arayacaktır...” »¹⁸⁵

“...“Kız bir nişan alıyordu. Nereden de öğrenmiş **köpoğlunun kızı?** Nişan aldı Veliye, üç kurşun sıktı. Üçü de değdi! **Vay köpoğlunun kızı.**” »¹⁸⁶

Horalı ağzını açar açmaz bir küfür sağnağıdır başladı yağmaya:

*“Anasını avradını... Darıdan ufağını... Kurşununu, eşkiyasını... Köyünü, ağacını, taşını toprağını,kayasını, yarasını... Abdi Ağanın da avradını... Yaranın da avradını... Hişt duydun mu sen Abdi Ağa ölmemiş be. **Vay koca pezevenk vay! Üzülme be o koca pezevenğin işini görürüz. Aldırma. Yüreğinin de avradını. O ölmüş işte...**”*¹⁸⁷

¹⁸² Y. Kemal, age., s. 76.

¹⁸³ Y. Kemal, age., s. 76.

¹⁸⁴ Y. Kemal, age., s. 127.

¹⁸⁵ Y. Kemal, age., s. 142.

¹⁸⁶ Y. Kemal, age., s. 146-147.

¹⁸⁷ Y. Kemal, age., s. 183.

“Ali: “Tam üç yıl, üç koca yıl **anam dinim ağladı** Çukurovada,” dedi. “Amma sonunda kazandım kardaş.” “¹⁸⁸

Romanda, kahramanlar argo tabirleri daha çok kendilerine kötülğü dokunan, haksızlık eden, zulüm eden kişiler için kullanır. Kemal Tahir’in romanlarındaki kahramanların aksine, *İnce Memed I* romanının kahramanları annelerine babalarına, en yakınındaki kişilere argo tabirleri yok denecek kadar az kullanırlar.

“ “Öldüm Çukurovada. Yandım. Adamı kebab ediyor. **Gavurun yurdu**. Bir daha mı, tövbe! Sıtması karnımda. Bu kış işim iş!” ”¹⁸⁹

“Anası: “O senin **gavur emmin**,” der, “o senin **gavur emmin!**.. Burnundan fitil fitil gelecek.” ”¹⁹⁰

“Gâvur” tabiri, Anadolu’da İslamiyet’i benimsemeyen başka dinden kişiler için kullanımın daha çok dışında, halden anlamayan, kendilerine aman vermeyen, zalim kişiler için kullanılır. Romanda, özellikle Abdi Ağa için sık sık kullanılan bu argo tabir kimi yerde aşırı sıcaklığından, sıtmasından dolayı Çukurova’ya da söylenebilmiştir.

“İrazın durgunluğu, sersemliği gün geçtikçe azalıyordu. Sonraları mahkûmlardan öğrendi ki, “Kapıyı ben baltayla kırdım. İçerdekilerin hepsini öldürecektim, o **piç** gelmeseydi. Evi de içerdekileri de yakmak için yaktım,” dememeliydi mahkemede...”

191

*İraz: “Eşek kız” dedi “eşkıyalar bazı bazı öldü haberini, kendileri mahsustan çıkarırlar. Bak, onun eşkıya olduğunu duyunca keçi sakallı köyden kaçmış. Belki bu haberi keçi sakallı için çıkardı o. Kendisini öldü çıkaracak. Keçi sakallı köye gelince onu öldürecek. Belki bir düzen.”*¹⁹²

“ “Herif adam değil ki,” dedi, “**orospu dölü**.” ”¹⁹³

¹⁸⁸ Y. Kemal, age., s. 197.

¹⁸⁹ Y. Kemal, age., s. 197.

¹⁹⁰ Y. Kemal, age., s. 208.

¹⁹¹ Y. Kemal, age., s. 217.

¹⁹² Y. Kemal age., s. 225.

¹⁹³ Y. Kemal, age., s. 230.

“Recep Çavuş: “Bakın, bu doğru işte,” diye söylendi. “Bu **soytarı, köpoğlu** Cabbarda iş var...” ”¹⁹⁴

“Çavuş kızdı, ayağa kalktı: “**Ulan itin eniği**,” diye gürledi. “**Ulan itin eniği**. Bana bir daha ağzını açarsan kurşunu yersin. Sana bu kadar söylüyorum.” ”¹⁹⁵

“Durmuş Alinin yaşlı karısı da ötelerde oturuyordu. Söze karıştı: “O **yezid** değil mi?” dedi, “Memedimi izleyip de başına bunca işleri açan, o **yezid** değil mi? Adam gönderirseniz kaçar. Başını alır yitirir. Dağlara düşer. O **gâvur** gelir mi hiç?” ”¹⁹⁶

“Hürü hışımla: “Memed! Memed!” dedi. “O **gâvur** Topalı kıyma gibi kıymazsan, o **yezidi** kıymazsan sana hakkımı helal etmem. Dönenin kemikleri de mezarında sızlar. Duydun mu dediklerimi?” ”¹⁹⁷

Yazar, *Teneke* romanında olduğu gibi, *İnce Memed 1* romanında da Yezid’i köy romanı kahramanlarına vicdansızlığı ve zulmü yapan kişiye hitap etmede kullanır.

“Çavuş: “O **iki dinliyi** çatır çatır yaktık ya...” ”¹⁹⁸

“Abdi Ağa: “Yapmamalı, iyilik yapmamalı imişiz ama geçti. Beni vurduktan sonra o **nankör, o ekmek bilmez, o yediği sofraya bıçak sokan**, kaçtı eşkıyalara karıştı. Varsın gitsin dedim Allah belasını versin...” ”¹⁹⁹

“ “... Ya **melunlar, ya dinsiz imansızlar** öteki evlerden, fakir fıkaranın evlerinden ne istersiniz? Bu kış önü, çırılçıplak, evsiz barksız korsunuz fıkaları? Yaktınız Hüseyin Ağanın evini, savuşun gidin bre **Allahsızlar**. Fıkara köylü size ne yaptı? Hiç kimseye değil de şu fakir fıkara yanıyor yüreğim.” ”²⁰⁰

İslamiyet inancının benimsendiği toplumlarda kişiler, karşısındakine davranışlarından, hatalarından ve zalimliklerinden dolayı din ve İslamiyet’le bağlantısı olan argo tabirleri *İnce Memed 1* romanında da sık sık görmemiz mümkündür.

¹⁹⁴ Y. Kemal, age., s. 234.

¹⁹⁵ Y. Kemal, age., s. 245.

¹⁹⁶ Y. Kemal, age., s. 248.

¹⁹⁷ Y. Kemal, age., s. 257.

¹⁹⁸ Y. Kemal, age., s. 281.

¹⁹⁹ Y. Kemal, age., s. 298.

²⁰⁰ Y. Kemal, age., s. 300.

“Horalı: “Sizden ayrıldıktan sonra, Deli Durdu işi iyice azıttıkça azıttı. Bu sefer köylerden kadın da kaçırmaya başladık. Kaçırıp dağlarda oynatıyorduk.”

Cabbar: “Bir eşkıya ne zaman bunu yapmışsa **boku yemiştir**. Kurtuluş yok.” ”
201

“Memed: ...“Kalaycı! **Puştuluk etme!** Sende zerre kadar erkeklik varsa çık karşıma. Korkma. **Ali Safanın iti. Kasap! Puşt kasap!** Çık karşıma” ” 202

“Memed: “**Siktir et** bre Cabbar kardaş,” dedi. “Sefil Alinin dediği gibi... Hangi günü görmedik akşam olmamış.” ” 203

*Cabbar: “Senin için her şeyi yaparım Memed ama, bu düpedüz delilik. Göre göre kendini ateşe atmak demek. Yazık bize. Yazık sana. Senin için kardaş... Gel sözümü tut. Kırma beni. Nolursun Memed, kırma beni. Sen böyle **bok yoluna gidersen** yüreğime dert olur. Gel, etme bunu kardaş!”* 204

“Hürü: “Konuşun,” dedi. “Zaten o Topal **domuzun pis yüzüne** hasret değilim. Konuşun.” ” 205

“Bundan sonra bütün acılığıyla başlıyor: “Ey köylüler, Abdi Ağa köye gelmiyor. Gelemediğine göre de siz malın üçte ikisini ona vermeyeceksiniz. Verirseniz **eşeklik etmiş** olursunuz...” ” 206

*Hışımlla yakasından tuttu: “Memed! Memed!” diye bağırdı bütün sesiyle. “Hatçeyi yedirdin onlara da şimdi teslim olmaya mı gidiyorsun? Abdi Ağa gelecek gene köyde paşa gibi oturacak. Sen teslim olmaya mı gidiyorsun? **Avrat yürekli**. Dikenlidüzü bir bu yıl aç kalmadı. Bir bu yıl, bol bolamadı ekmek yedi. Gene Abdi Ağayı başımıza bela mı edeceksin? Nereye **avrat yürekli İnce Memed?** Teslim olmaya mı gideceksin?”* 207

201 Y. Kemal, age., s. 336.

202 Y. Kemal, age., s. 343.

203 Y. Kemal, age., s. 355.

204 Y. Kemal, age., s. 378.

205 Y. Kemal, age., s. 397.

206 Y. Kemal, age., s. 408.

207 Y. Kemal, age., s. 433.

Yaşar Kemal, halkın günlük hayatta çok sık kullandığı argo tabirleri, romanında aşırıya kaçmadan yerinde ve zamanında kullanmıştır. Romandaki argo tabirler, bunlarla sınırlı değildir, pek çok benzer argo tabirler kullanmıştır.

2.2.2.6. Alkış ve Kargışlar

Yaşar Kemal *İnce Memed I* romanında, *Teneke* romanında olduğu gibi alkıştan daha çok kargışı kullanmıştır. Alkış, genelde, Döne, Hasan, İnce Memed ve onun arkadaşları için kullanılmıştır.

“ “Vay fıkara Döne! Kocasız kaldı genç yaşında. **Oğulsuz kalmasın.**” ”²⁰⁸

Alkışlar, genelde, kişiye Allah’ın rahmetinin ulaşması, ona yardım etmesi ile ilgilidir.

“Hasan, inanmadı. Korktu. Titreyen elini uzattı. Aldı. Ne diyeceğini bilemedi. Ancak:

“Allah uzun ömür versin size,” diyebildi. Sonrada ağlamaya başladı.

Ali: “Uzun ömür,” dedi.

Memed: “Bakın size ne deyim. Çanaklının düzünden geçmeyeceksiniz. Orayı Deli Durdunun çetesi tutmuştur şimdi. Donunuza kadar soyar. Uğurlar ola. Sen de inşallah nişanlma kavuşursun kardaş,” dedi. Sesi karıncalandı. Konuşacaktı daha. Konuşamadı.

*Hasan, çocuklar gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Ağlaması bir türlü dinmiyordu. Giderken: “Sağ olun,” dedi. “Sağ olu kardaşlar. **Berhudar olun. Allah sizi bu dağlardan kurtarıp sevdiklerinize kavuştursun.**”*

*Gidiyor gidiyor geriye dönüp bir dua ediyor, yeniden gidiyordu.*²⁰⁹

Kargışlar; çoğu zaman zulüm eden kişiye yapılmıştır. Ancak, kimi zaman sevdalıları ayırmaya çalışana yapılan kargışlar olduğu gibi çocuğa, karıya, kocaya, tanıdığa, akrabaya, köylüye yapılmış kargışlar da görülmektedir.

²⁰⁸ Y. Kemal, age., s. 93.

²⁰⁹ Y. Kemal, age., s. 202.

“ İçerdeki gür ses:

“**Allah belanı versin. Sen misin Döne?**” “ 210

“**Gözün kör olsun gâvur dinli.**”

... Kadınlarsa, bu önlerine çıkan akırdikenine beddua ettiler:

“**Kökü geçesice...**” »211

“...Döne yığınlara bakıp bakıp beddua ediyor.

“**Yeme inşallah keçi sakallı. Doktor parası, cerrah parası et! Yılandıklar çıksın da yeme.**” » 212

“**Onmasın inşallah...**”

“**Sürüm sürüm sürünsün.**”

“**Kurt işlesin tenine inşallah.**”

“**Yılandıklar çıkarsın da yılın yılın yatsın.**”

“**Gözlerinde akırdikeni bitesı.**” “ 213

“**Bir yıldırım düşse tepesine.**”

“**Durup dururken canı ıkıverse.**” “ 214

İnce Memed I romanında kargış en çok, köylüye ve İnce Memed ile Hatçe’ye yaptığı zalimliklerden dolayı Abdi Aa’ya edilmiştir. Kimi yerde köylüler toplaşıp İnce Memed ve Hate hakkında konuşurlarken hepsi sırayla ilerinden geldiği gibi Abdi Aa’ya kargış ederler. Bu alkışlar daha çok Abdi Ağa’nın fizksel zarar görmesini istemelerine ve aldığı haksız ekinlerinin parasının hayırlı olmamasına dairdir.

²¹⁰ Y. Kemal, age., s. 30.

²¹¹ Y. Kemal, age., s. 37-38.

²¹² Y. Kemal, age., s. 53.

²¹³ Y. Kemal, age., s. 92.

²¹⁴ Y. Kemal, age., s. 93.

“Hatçe her adımda yağmura:

“**Allahın kahrı gazabına uğra!**” diye beddua ediyordu.”²¹⁵

“ “Vay benim başıma gelenler!.. KIZIM! KIZIM! **Sürüm sürüm sürünesin inşaallah.** Namusumu iki paralık ettin kızım! **Kahrol! Kızım! İki gözün önüne aksın kızım!**” ”²¹⁶

“Ana: “Zıkkım,” dedi. “**İnşallah onu parça parça ederler. Sana ölüm haberini getiririm inşaallah...**” deyince kız ağlamaya başladı.”²¹⁷

“Kadın: “Git,” dedi, “**Cehennemın zıbarasına.**” ”²¹⁸

Romanda kadın kahramanlar, erkeklere göre daha çok kargış ederler. Bu alkışları zalim kişilere ettikleri gibi kimi yerde sabırları taşınca veya kızgınlıkla ya çocuklarına ya da eşlerine ve akrabalarına ederler.

“Topal Ali: “Eden bulur,” dedi. “O, bana etti, Allah da ona... **Daha çok sürüm sürüm sürünür inşaallah el kapılarında. Daha çok ecel teri döker.**”

Iraz: “**Vay gözlerin kör olsun,**” diye dövündü. “Vay gözlerim...” iyice bakmadım da aslanımın yüzüne. **Vaay gözlerim önüme aksın.**”²¹⁹

“ “Ne derdin, kör olası? Kıyamet mi koptu? Ne var? Eşkîyalık bu! Eşkîya karısı her şeye katlanacak. Kes sesini. **Kör olası seni.** Çocuk kurtardı da seni başına bela mı aldı?” ”²²⁰

“ “Aaah!” diyorlar, “**bizim gözümüz çıksın.** Ağamız elin kasabalarında öyle sürünsün de biz ona hakkını vermeyelim, olur mu bu! Ağamıza can kurban. **İnce Memed gebersin.**” ”²²¹

²¹⁵ Y. Kemal, age., s. 97.

²¹⁶ Y. Kemal, age., s. 103.

²¹⁷ Y. Kemal, age., s. 154-155.

²¹⁸ Y. Kemal, age., s. 250.

²¹⁹ Y. Kemal, age., s. 368.

²²⁰ Y. Kemal, age., s. 392.

²²¹ Y. Kemal, age., s. 409.

Romanda kahramanlar, İnce Memed'in yanında olup onu korusalar da Abdi Ağa'nın yanındaymış gibi davranarak göze batmamak için İnce Memed'e, sözde, kargış da etmişlerdir.

Romanda, yukarıdaki satırlarda verilen kargışların yanı sıra benzer kargışlar da bulunmaktadır.

2.2.2.7. Kalıplaşmış İfadeler

Yaşar Kemal *İnce Memed I* romanında da halkın diline dolanmış, günlük konuşmalarına büyük oranda yansımış kalıplaşmış veya tekrarlanan sözlere sıklıkla yer vermiştir.

“Bre” sözcüğü kimi yerde seslenme aracı kimi yerde sevinç veya kızgınlık belirtisi olarak kullanılmıştır. Bunun yanında ünlem olarak kullanılmış diğer kalıplaşmış sözler de romanda sıklıkla yer almıştır.

“Birden aklına gelmiş gibi yaşlı adam doğruldu.

“**Bre** misafir”, dedi, “senin adın ne? Adını bağışlamadın.” ”²²²

“Başından yağlanmış, eski şapkasını çıkardı keçilerin üstüne doğru fırlattı:

“**Alloooş bre**”, dedi. “Yaşasın.” ”²²³

“İhtiyarı bir gülmedir aldı. Boyuna hem gülüyor hem de: “Vay bre Abdi!” diye hayret ediyordu. “**Vay bre** Abdi! **Vay bre** keçi sakallı Abdi!” ”²²⁴

“Durmuş Ali dövünüyor: “Vay benim akılsız başım! Bunu sana nasıl söyledim. Duymadığımı ne bilirim bunca ay! **Vay** benim akılsız başım!” ”²²⁵

Memed: “Aldırma **bre** Recep Çavuş,” dedi. “Şaka ediyor o.” ”²²⁶

Hürü: “**Vay**,” dedi. “Benim gözüm önüme aksın. **Vay!**” dedi.

²²² Y. Kemal, age., s. 17.

²²³ Y. Kemal, age., s. 28.

²²⁴ Y. Kemal, age., s. 67.

²²⁵ Y. Kemal, age., s. 239.

²²⁶ Y. Kemal, age., s. 245.

İslamiyet inancının varlığı, selamlaşma ifadeleri, köylünün Allah'a inanması, Allah'tan medet umması, iyi dileklerde bulunmasına dair kalıplaşmış sözlerde romanda sıklıkla yer almıştır.

“ Memed:“Beni bulursa... **Allah var demez...** Kıyık kıyık kıyar beni.” ”²²⁷

“**Allahını, Peygamberini seversen** Hösük Emmi,” dedi, “anama, kimseye söyleme, beni gördüğünü.” ”²²⁸

“Ali, çıkımı gösterdi: “**Allah kerim,**” dedi.”²²⁹

“İkide birde de saçlarını okşayarak:

“Sen benim gelinim olursun **inşallah,** sürmelim,” derdi.”²³⁰

“Onlar Topalı övdükçe, Topal da: “**Evelallah** sayende Ağam...” diye kabarıyordu. “²³¹

“Durdu:“Bilmem mi beni sevdiğini, bilmem mi sanıyorsun. Sor arkadaşlara, her gün söylerim, “**kemiğim Allahtansa, etim Süleyman Emminindir,**” derim.”²³²

“Durmuş Ali kızdı: “Bana bak avrat,” dedi, “**Allahını dinini seversen** karışma bu işlere.” ”²³³

“ “**Vallahi,**” dedi, “senin meseleden sonra ben iz sürmemeye yemin ettim. Öldür beni. Yemin ettim süremem. Elimi bir daha kana bulaştıramam.” ”²³⁴

“Topal Ali: “İsterse dünya duysun. Bana vız gelir. Şu adamın, köylüye, sana, Hatçeye, sonra da bana ettiği var ya yüreğime dağ gibi oturdu. Dünya duysun. Çok çok olmazsa alırım bir tüfek katılırım yanına. **Vız gelir alimallah...**” ”²³⁵

²²⁷ Y. Kemal, age., s. 24.

²²⁸ Y. Kemal, age., s. 44.

²²⁹ Y. Kemal , age., s. 60.

²³⁰ Y. Kemal, age., s. 85-86.

²³¹ Y. Kemal, age., s. 107.

²³² Y. Kemal, age., s. 126.

²³³ Y. Kemal, age., s. 249.

²³⁴ Y. Kemal, age., s. 256.

²³⁵ Y. Kemal, age., s. 257.

“Başı gözü sarılı bir adam ofluyarak, kendisini getirdi sedirin üstüne attı:

“**Selamünaleyküm** Ali Safa Beyefendi biraderim,” dedi.

Ali Safa: “**Aleykümselâm.**” ”²³⁶

Yaşar Kemal, Kemal Tahir gibi kalıplaşmış ifadeleri bir cümle niteliğinde kullanmamıştır. Halkın dilinde kalıplaşmış çeşitli cümlelerden daha çok aynı ünlem ve İslam inancının getirdiği yukardaki satırlarda belirttiğimiz benzer ifadeleri kullanmıştır.

2.2.2.8. Mahlas Kullanımı

Yaşar Kemal *Teneke* romanında olduğu gibi *İnce Memed 1* romanında da insanların mesleklerine, taşıdıkları sıfatlara, barındırdıkları özelliklere göre kahramanlarına mahlas kullanmada oldukça başarılıdır.

“Birden aklına gelmiş gibi yaşlı adam doğruldu.

“Bre misafir”, dedi, “senin adın ne? Adını bağışlamadın.”

“Bana,” dedi, “İnce Memed derler...” ”²³⁷

“Ekinin yanına gelince, ekin biçeni tanıdı. Bu, yaşlı Pancar Hösüktü. Pancar Hösük ekinden başını kaldırıp da keçilere, Memed’e bakmadı. “²³⁸

“Döne: “Gel otur,” dedi. “Cennet Hatun, gel otur.” ”²³⁹

“...İkinci gün değirmenin önü çuvallarla doldu. Değirmen çoktandır bağlıydı. Kulaksız İsmail’e gün doğdu.”²⁴⁰

“Ana: “Nasıl olur?” dedi. “Siz nasıl gidersiniz kasabaya bu yaşta? Olur mu? Sonra Abdi Ağa ne der? Bir duyarsa Abdi Ağa, vallaha bu köyden bizi iyice kovar.” ”

241

²³⁶ Y. Kemal, age., s. 295.

²³⁷ Y. Kemal, age., s. 17.

²³⁸ Y. Kemal, age., s. 42.

²³⁹ Y. Kemal, age., s. 56.

²⁴⁰ Y. Kemal, age., s. 59.

“İhtiyar bunu da gördü. “Siz,” dedi, “Koca Ahmet adını duydunuz mu hiç?”

“Sana diyorum, sen duydun mu?”

Mustafa yılışarak: “Tabii duyduk,” dedi. “Onun adını duymayan var mı?” ”²⁴²

“Hasan Onbaşı Kafkasyada esir kalmıştı. Oraları anlattı. Galiçyayı da anlattı. Şamı, Beyrutu, Adanayı, Mersini, Konyayı, Konyada Mevlana derler bir ulu yatar, onun türbesini anlattı.”²⁴³

“Kel Ali bu lafları düşündü. Yüzünde bir umut, bir sevinç belli oldu:

“Allah vere de huyu değişmiş ola Topalın. Dönüp durduğuna bakılınca köyün içinde, huyu değişmiş... De, Topal Ali, göreyim seni!” ”²⁴⁴

Yaşar Kemal, romanında kahramanları için seçtiği mahlaslar, onların fiziksel özelliklerine ve kişiliklerine uygundur. Bunun yanında, neden bu mahlasın verildiğine dair genel açıklamayı pek vermemekle birlikte kimi yerde “Deli Durdu” örneğinde olduğu gibi mahlasın veriliş hikâyesini açıkladığı durumlar da olmuştur.

Süleyman:

“Deli Durdu bize akraba gelir. Benim çok iyiliğimi gördü. Seni korur. Onun yanında üç aydan fazla eğlenme. İtin biri. Onu çok yaşatmazlar dağda. Bir gün nasıl olsa vurulacak. Onun gibi bir eşkıyanın bir yıldan fazla dağda kaldığı görülmemiş ama, bunda bir şey var. Gene de benim bildiğime göre çok yaşamaz. Yerini yap, onun yanından ayrılmaya bak. Zaten, seninki bir iki aylık deneme, alışma. Ondan sonra kendine bir çete kurarsın. Bak! Sana tekrar söylüyorum o itlen dolaşma uzun boylu. Eşkîya değil soyguncu, hırsız... Sen olmasan yüzüne bakmazdım o itin. Bir taraftan da Deli Durdu iyi çocuk. Onu köylüleri bozdu.

*Köyüne misafir gitmiş bir gün, kendi köylüsü ona delice yedirip candarmaların tuzağına düşürmüşler. Zor bela kurtulmuş. İşte ondan sonra azdı. Her neyse... Bir iki ay idare et sen.”*²⁴⁵

²⁴¹ Y. Kemal, age., s. 65.

²⁴² Y. Kemal, age., s. 68.

²⁴³ Y. Kemal, age., s. 80.

²⁴⁴ Y. Kemal, age., s. 110.

“Durdu: “Demedim mi sana? Bu Kara Mustan namussuzunu bilirim.”

“Kara Mustan: “Oğlum Deli Durdu,” diyordu, “Dilin boğazına mı aktı?” ”²⁴⁶

“Recep Çavuş: “Vay anam vay!” diyordu. “Buralar neresi böyle?” ”²⁴⁷

“Sonra Durmuş Ali: “Avrat!” diye seslendi, “Öyle deli deli, dipsiz laflar edeceğine, ahıra yatak yapın da misafirler uyusunlar. Ben Kör Aliye gidiyorum.” ”²⁴⁸

“Topal Ali: “Yara çok şişmiş. Böyle olmaz. Gittikçe daha azar. Bir köye inelim. Bu yakında Sarı Ümmetin evi var. İsterseniz oraya gidelim. İyi adamdır.” ”²⁴⁹

“Ses: “Ben Hüseyin Ağayım. Kürt Reşitten sonra Çukurovaya hiçbir eşkıya inmedi. Kürt Reşidi bile Çukurova yedi. Sabah olunca bu ovanın yüzünde sizi armut gibi düşürürler. Bırakın gidin.” ”²⁵⁰

“Yalnız Gizik Duran, Kürt Reşit, Cötdelek gibi kendi başlarına buyruk eşkıyalar, ağaların kışkırtmalarına aldırmamışlar, eşkıyalara ve ağlara karşı fakir halkı ellerinden geldiği kadar korumaya çalışmışlardır. Toroslarda ünlenmiş nice kanlının adı sanı unutulduğu halde bunların türküleri, daha dilden dile dolaşır.”²⁵¹

*Çetebaşı Kalaycı Osman, onun amcası oğlu olurdu. İşe yaramazın, serserinin biriydi. Üstelik de Ali Safa Beyin itiydi. Köyde ne olur, ne biterse Ali Safa Beye ulaştırıyordu. Köylü onu hiç sevmiyordu. Zaten çok çok da köyde kalmıyordu Kalaycı. Kalaycılığı da terk eylemiş, Ali Safa Beyin çifliğine yanaşmıştı. Köylünün hayvanlarını çalıyor, ekinlerine ateş veriyor, her türlü namussuzluğu yapıyordu. Köylünün burasına gelmişti ama ne yapsınlar, bir yanda da “ite bulaşma” sakıncası vardı.*²⁵²

²⁴⁵ Y. Kemal, age., s. 121.

²⁴⁶ Y. Kemal, age., s. 169.

²⁴⁷ Y. Kemal, age., s. 233.

²⁴⁸ Y. Kemal, age., s. 250.

²⁴⁹ Y. Kemal, age., s. 258-259.

²⁵⁰ Y. Kemal, age., s. 276.

²⁵¹ Y. Kemal, age., s. 294.

²⁵² Y. Kemal, age., s. 313.

Kalaycının Sarı Bekir Efendiyi vurmasının türlü sebepleri üstünde duruldu. Ne olursa olsun, durup dururken, Kalaycının Bekir Efendiyi tam düğün gecesi vurması şaşılacak bir işti. Bunu hiç kimse beklemiyordu. Köylüler hep bir ağızdan: “Kör olası, Bekir Efendi gibi adama kıyılır mı?” diyorlardı. “Kör olası...”²⁵³

“Öfkesinde çarşıya sığmıyor, Maraşlı Mustafa Efendinin dükkânından Tevfiğin kahvesine, Tevfiğin kahvesinden Horoz Remzinin manav dükkanına, oradan arzuhalci Siyasetçi Ahmede mekik dokuyordu. Her oturduğu yerde kimsenin ağzını açtırmadan saatlarca konuşuyordu.”²⁵⁴

Yazar, kasabadaki kişilerde de mahlas kullanımı yaygınlığını belirtmek için Çukurova’daki kahramanlarını da mahlasları ile aktarmıştır.

Romanın ismi Mehmet’in ince, uzun ve zayıf gibi özelliklerinden dolayı İnce Memed mahlasından oluşmaktadır. Yaşar Kemal’in mahlasa ne kadar önem verdiği açıkça görülmektedir. Roman kahramanlarının hepsi için ayrı ayrı kullandığı mahlas örnekleri buna birer örnektir.

2.2.3. Halk Oyunları ve Eğlenceleri

Oyun, özgür bir eylem, bilinçli bir yeğlem ile gerçekleşmekte, oyunda zorlayıcı bir etken bulunmamaktadır. Özellikle çocuk ve hayvanlar güdüsel olarak oyundan zevk almaktadır. Öte yandan yetişkinler içinde oyun, istediklerinde vazgeçebilecekleri özgür bir eylemdir. Oyunun zevk veren, oynanmasını sürekli kılan en önemli yönü ise, gündelik yaşamdan başka bir dünya olmasıdır. Gündelik yaşamın dışındaki bu dünya, oyun adına belli sınırlardan oluşmakta, belli mekân(alan)’larda oynanmaktadır. Bazen oyun masası, bazen spor alanı, bazende herhangi bir nesne olarak ortaya çıkmaktadır.²⁵⁵

Oyun, toplumsal öğrenimlerden birisidir. Çocuğun aslında sosyalleşmeyi öğrendiği evrelerden biridir. Oyunda çocuk; paylaşma, kazanma, kaybetme ve sabretme gibi çeşitli kazanımları elde eder.

²⁵³ Y. Kemal, age., s. 313.

²⁵⁴ Y. Kemal, age., s. 386.

²⁵⁵ Sümbül, *Halk Oyunlarının İşlevleri*, s. 1.

Farkına varmadan kazanımlara sahip olurken bir yandan da eğlenir. Yetişkinlerin oyunları ise çocuk oyunlarına benzemez; toplumsal gelişime ve kültüre göre yeniden şekil alır.

Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında da hem ezgili oyunlara hem de çocuklara ve büyüklere özgü oyunlara az da olsa rastlamaktayız.

2.2.3.1. Ezgili Halk Oyunları

.... *Halk oyunları, folklorun içinde yer alan halk mimarisi, halk tiyatrosu, halk müziği gibi folklorun kültürel bir ögesidir.*

Müzikli veya müziksiz belli bir ritme dayalı, bedensel olarak ortaya konan forma "oyun" denir. Halk oyunları ise bir ulusun duygu ve düşüncelerine dayalı, hareketin, ritmin, müziğin ve kostümün bütünleşmesidir. Halk oyunları düğünlerde, dini ve millî bayramlarda, yaylaya çıkış ve inişte vb. yerlerde oynanmaktadır.

Dans insanın varoluşu ile başlar. İlk zamanlar dansın amaçları naç, eğitim ve eğlencedir. Tarihte ilk Türk uygarlarından Şamanların, Hunların ve Oğuzların günümüze uzanan belgelerinde yaptıkları törenlerde en önemli bölümü halk oyunlarının oluşturduğu bilinmektedir.

Türkler danslarda kılıçkalkan, hayvan postu, zil gibi araçlar kullanmaktaydı. Günümüz halk oyunlarında da eski dansların izine rastlanmaktadır...

Halk oyunlarımızı seyrederken, yurdumuzun değişik yörelerinde yaşayan insanların örf, adet ve geleneklerini, karakterlerini, duygu ve düşüncelerini, inanışlarını ifade ettiğini, tabiat ve diğer canlılarla yaptıkları mücadeleyi anlatan özellikler taşıdığını görürüz. Her sanat dalında olduğu gibi halk oyunlarımız da insanı anlatır. Bu nedenle oyunlarımızın altında, kaynağı çok eskiye dayanan, bugün unutulmaya yüz tutmuş derin bir mananın gizlendiği hissedilir.²⁵⁶

.... *Halk oyunları bireysel ve toplumsal işlevleri ile uyumun sağlanmasında katkıda bulunmaktadır. Gerek toplumsal, gerekse eğitim, iletişim ve eğlence anlamlarında halk oyunlarının işlevleri bulunmaktadır.*

²⁵⁶ Milli Eğitim Bakanlığı, *Halk Oyunları*, s. 3-4.

Halk oyunlarının icrası sırasında bu işlevler oluşmaktadır. Dolayısıyla, anlatılamayan sevgiler, kızgınlıklar, karşı tarafa yasıtılmakta, içinde yaşanan toplumun değerleri öğretilmektedir.

Toplumsal yaşamın değişmez öğeleri olan çeşitli töre ve törenlere katılanlar, coşku, sevinç ve paylaşımı halk oyunları aracılığıyla yansıtmaktadır.

İnsan yaşamının en önemli aşamaları olan sünnet, düğün gibi geçiş dönemi törenleri ile Türk toplumuna özgü olan asker gönderme gelenekleri halk oyunları ile kutlanmaktadır. Toplumsal yaşamın her döneminde farklı bir biçimde insanların yaşamında yer alan halk oyunları, toplumsal bütünlüğü sağlamaya katkıda bulunmaktadır.²⁵⁷

Yukarıdaki satırlarda da ifade edildiği gibi, halk oyunları toplulukları birbirine bağlayan, mutluluklarını dile getirmenin bir başka yolu olan, uyumun ve birlikte hareket edebilmenin bir sanatıdır aslında.

“Bekir Efendinin düğünü oluyordu. Davullar, zurnalar veryansın ediyordu. Köy dönüyordu. Bütün köy halay çekiyor, türkü söylüyordu. Köydeki her ev, bir düğün eviydi. Bekir Efendisi evleniyordu köyün.”²⁵⁸

Cabbar çakırdikenleri yarararak yanına geldi:

“Söyle kardaş.”

“Memed: “Ben çift sürerken de, çakırdikenliğe ateş verip, öyle çift koşsalardı, ne olurdu yani?”

Cabbar gülümsedi.

Bu sırada, arkadaki kalabalık karıştı. Birkaç kişi çakırdikenleri biçip ortaya yığmaya başladı. Buna ötekiler de katıldılar. Az sonra, çakırdikeninden büyük bir öbek meydana geldi. Küçük bir tepe kadar. Öbek gittikçe büyüyordu.

²⁵⁷ Sömbül, agm., s. 2-3.

²⁵⁸ Y. Kemal, age., s. 313.

Ortaya atılan Durmuş Ali:

“Yeterin,” diye heyecanla bağırdı. Cebinden bir parça çıra çıkardı yaktı. Kurumuş çakırdikenini öbeğine soktu. Öbek yavaştan tutuştu. Sonra, bütün öbek yalımlar arasında kaldı. Yalımlar esen yelle savruluyordu. Köylüler yalımları savrulan öbeğin uzağına çekildiler, yarım halka oldular. Bakmaya başladılar. Ateş öbekten düzlüğe atladı. Türküler, bağırmalar, coşkun bir sevinç düzlüğe yayıldı.

*Ateşle birlikte dolanmaya başladı. Halaylar çekiliyor, oyunlar oynanıyordu. Cabbar havaya ateş ediyordu.*²⁵⁹

Romanda, düğünlerde ve köylü için mutluluk oluşturacak durumlarda halk oyunlarından halayı tercih ettikleri görülmektedir.

Çift koşma zamanydı. Dikenlidüzünün beş köyü bir araya geldi. Genç kızlar en güzel giyitlerini giydiler. Yaşlı kadınlar sütbeyaz, sakız gibi beyaz başörtü bağladılar. Davullar çalındı... Büyük bir toy düğün oldu. Durmuş Ali bile hasta haline bakmadan oyun oynadı. Sonra bir sabah erkenden toptan çakırdikenliğe gidip ateş verdiler.

İnce Memedden bir daha haber alınmadı. İmi timi bellisiz oldu.

*O gün bu gündür, Dikenlidüzü köylüleri her yıl çift koşmazdan önce, çakırdikenliği büyük bir toy düğünle ateşe verirler. Ateş, üç gün üç gece düzde, doludizgin yuvarlanır. Çakırdikenliği delicesine yalar. Yanan dikenlikten çığlıklar gelir. Bu ateşle birlikte de Alidağın doruğunda bir top ışık patlar. Dağın başı üç gece ağarır, gündüz gibi olur.”*²⁶⁰

Yazar, yukarıdaki verilen ezgili halk oyunlarından halay örneği dışında romanda ezgili halk oyunlarına pek fazla yer vermemiştir. Bu halayların ve oyunların nasıl oynandığına ve türüne dair bilgi sunmamıştır, isimlerini vermeyi yeterli bulmuştur.

2.2.3.2. Büyüklere Özgü Oyunlar

Göçebe yaşamın önemli bir parçası olan at, Türklerin de göçebe yaşam tarzını yüzyıllarca benimsemesinden dolayı Türk toplumunda önemli bir unsurdur.

²⁵⁹ Y. Kemal, age., s. 327-328.

²⁶⁰ Y. Kemal, age., s. 436.

At, avrat, silah üçlüsü er kişinin namus simgeleri olarak görülür. Hatta kişi ölünce atının da öldürüldüğü görülür.

At, bu kadar önemli iken toplumun oyunlarında atın olmaması mümkün değildir. Ata güzel binmek toplumda o kişiye önemli bir statü de kazandırır.

Atla oynanan oyunlardan biri de cirit oyunudur.

Cirit: Diğer adı Çavgan olarak bilinen bu oyun, Türklerin oynadıkları bir ata oyunudur. Oyuncular atlarına binerler, ellerine ciritleri alırlar.

Bunlar 30-40 kişi olabilir, sayıya göre iki eşit parçaya ayrılırlar. İki tarafın birinden bir atlı öne fırlar, karşıtarafın oyuncularından birinin adını seslenerek meydana davet eder. Davet eden kişi ciritini atar. Ondan sonra çağırdığı kişiyi kendini kovalar. Eğer atılan değnek ata değer ve atı öldürürse düğün sahibi atın bedelini öder. Oyun esnasında atlar ve göstericiler çok çeşitli gösteriler sunarlar. (Karşı oyuncunun attığı ciriti havada yakalamak, atın karnı altına gizlenmek, tek üzengi üzerinde dikilmek gibi...) ²⁶¹

Yaşar Kemal, romanında at ve atla ilgili oyunların köy yaşantısındaki yerini yansıtır.

“Rıza yirmi birine bastı. Fidan gibi. Dal gibi. Sakarköyün içinde onun gibi ata binen, cirit oynayan, nişan atan, halay çeken yok...” ²⁶²

Köy yerinde, genç erkekler için güç gösterisi niteliğinde olan ata binip cirit oynama, Kemal Tahir’in romanlarının aksine bu oyunun nasıl oynandığına dair bilgiler yoktur, ezgili halk oyunları gibi sadece adı belirtilmiştir.

2.2.3.3. Çocuk Oyunları ve Eğlenceleri

“Köyü bir uçtan bir uca dolaştı. Çocuklar bir gübreliğin üstünde köküç oynuyorlardı. Kadınlar gördü. Evlerinin gündün yanına, duldaya oturmuşlar çıkrık eğriyorlardı.” ²⁶³

²⁶¹ MEB, 2007.

²⁶² Y. Kemal, age., s. 207.

²⁶³ Y. Kemal, age., s. 24.

“Memedle Hatçenin çocuklukları birlikte geçmişti. Erkek çocuklar içinde, en güzel evciği Memed yapardı. Onu, en güzel de Hatçe süslerdi. Beraber oynadıkları çocukları oyunlarına bırakır, kendileri başka bir yere gider oyunlar icat ederlerdi. Türlü türlü...”²⁶⁴

Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir’in aksine *İnce Memed I* romanında köy çocuklarının oyunlarına dair, kısa da olsa, bilgilere yer vermiştir. Çocuklar arasındaki en yaygın oyun olan “evcilik” ise onları ileriki yaşlarda bürünecekleri rollere hazırlık mahiyetindedir.

2.2.4. Âdet ve Merasimler

2.2.4.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler

2.2.4.1.1. İmece – Yardımlaşma

Köy yerinde imece ve yardımlaşma çok önemlidir. Komşuluk ve akrabalık ilişkileri daha güçlüdür. Ayrıca, zor durumda olan birine yardım etmeme ya da umursamama diğer köylüler tarafından dışlanmaya yol açacak bir durumdur.

Yaşar Kemal’in *İnce Memed I* romanında imece usulü ile yapılan işlerden çok zalimin zulüm ettiği mazlumun yanında olma, kara günde dost olma durumları söz konusudur. Romanda tüm köylü yavrusu kaybeden anneye, çocuğunu bulması için yardım eder. Kaybolan yavru, ağanın zulüm ettiği yavrudur, sadece Döne’nin değil tüm köylünün yavrusudur.

“Kalabalık yönünü doğuya döndü. Önce ayakları çıplak çocuklar yürüdüler. Onların ardından ayağı çıplak kadınlar... Önce çakırdikenliğe çocuklar düştü. Ardından kadınlar... Çocukların bacakları ala kan içinde kaldı. Çocuklar, gene koştular. Kadınlarsa, bu önlerine çıkan çakırdikenine beddua ettiler:

“Kökü geçesice...”²⁶⁵

²⁶⁴ Y. Kemal, age., s. 85.

²⁶⁵ Y. Kemal, age., s. 37-38.

Çakırdikenliği çıktıktan sonra, onun arkasından da kayalar görüldü. Yorulmuş, ayakları kanamış çocuklar geride kaldılar, kadınlar öne düştüler.²⁶⁶

Romanda, kadınların ekmeği imece usulü yaptıkları görülür. Hepsinin ekmek pişirmede görevi ayrıdır. Bunun yanında yine “Komşun açken tok yatılmaz.” sözünü hatırlatan bir diyalogla yazar, köy yerindeki yardımlaşmayı bize gösterir.

Kadının biri hamur yoğuruyor, biri ekmeği açıyor, biri de sacda pişiriyordu. Pişiren kadının sağına kırmızı, kalın sac bazlamaları yığılmıştı.

Ali, bir iki tanesini iştahla yedi. Sonra gözleri sulandı. Karısına döndü:

.... “Şu koskocaman köyün ortasında, göz göre göre iki kişi aç mı kalacak?”

Ali, kızdı köpürdü. Avazı çıktığı kadar bağıyordu. Bağırta ta köyün öteki ucundan işitiliyordu.

“Kalk bakalım avrat,” dedi, “şu ekmekten iyi bir çıkın yap! Bir torbaya bir ölçek de un koy! İbrahimin çocuklarına götüreceğim.”²⁶⁷

Romanda, ağanın köylüye yaptığı zulümlerden biri de sevdalılarını ayırmaktır. Köylü buna da kızgındır, öfkeli ama seslerini çıkaramaz. Onlar da ağanın kuludur. Ancak el altından, kendi yöntemlerince kara sevdalılara destek olmak için çaba gösterirler.

“Bak sana deyim ki Ali! Bunlar daha çocukluktan sevişirler. Kız, Memedi bir gün görmese yemek yiyemez, gözlerine uyku girmez, hüngür hüngür ağlar. Onları Allah nişanlamış, haberin var mı Ali? Allah! Bu Memed, Kesme köyüne kaçtı da, hani ben haber verdiğim anasına, kız o gelinceye kadar hasta yattı. Deliye döndü. Bu böyle kardaşım Ali. Bu böyle işte! Gerisini sen düşün Alim. Sonra, tuttular kız, verdiler Abdinin kel yiğene. Onlar da kaçtılar. Gerisini sen düşün. Bir kuş, bir çalıya sığınır. O çalı da, o kuşu saklar. Memed sana sığındı Ali. Sebep olma.

²⁶⁶ Y. Kemal, age., s. 37-38.

²⁶⁷ Y. Kemal, age., s. 59-60.

Sen bu işi yaparsan Abdi sana dost olur ama, bir koca köy sana düşman kesilir. Abdi dost olsun da diyeceksin. Öyle değil Alim! İş öye değil. Sen bilirsin Alim. Benim sana diyeceğim bu kadar.”

Omuzları düşmüş, yorgun yüzü kederden değişmiş olarak Ali, Hösüğe hiçbir şey demeden ayağa kalktı. Hösük arkasından:

“Bir köy sana düşman kesilir,” dedi.

Sonra, arkasından yetişip, kulağına:

“Karasevdalıların ayırının onduğunu duydun mu hiç? Aralarına kara çalı olma sevdalıların. Yuva bozanın yuvası bozulur Ali! Bir köy bayram etti Ali, sevdalılar kavuştu diye. Çürük bir ağaca dönersin.

Bir köy sana düşman kesilir. Bak, oğlanın anasını ne hale getirdiler çamurların içinde yatıyor daha! Belki de... Düşün Ali!”²⁶⁸

Topal Ali, köylünün sözünü dinlememiş iz sürme tutkusuna kapılıp İnce Memed ile Hatçe'nin izini bulmuştur. Bunun ardından köylü hatta karısı bile Topal Ali'nin sevdalılara yaptığı bu kötülüğü onu dışlayarak cezalandırmıştır.

Topal Ali, çoktandır patlamaya hazırlanmıştı:

“Ben,” dedi, “ben hiçbir şey görmedim Ağa. Hiçbir şeycik. Bir iz sürdüm diye köylü yüzüme bakmıyor. Ne bu köylü, ne de bizim köylü. Ben geçerken çocuklar bile arkasını dönüyor. Avradım bile bana tiksinererek baktı. Konuşmadı benimle. Ben, hiç mi hiç bir şey görmedim Ağa. Bunu böyle bilesin. Memedin seni vurduğunu bile görmedim,” dedi, ayağa kalktı kapıya doğru hışımla yürüdü. Bütün vücudu isyan kesmişti. Müşekkel bir isyan gibi yürüdü.²⁶⁹

“Kucağında dokuz aylık yavrusuyla Iraz yirmisinde dul kaldı. Kocasını çok severdi.

Ölüsü başında: “Hüseyin üstüne,” dedi, “erkek bana haram olsun.”

²⁶⁸ Y. Kemal, age., s. 108-109.

²⁶⁹ Y. Kemal, age., s. 145.

Dediğini de tuttu. Evlenmedi.”²⁷⁰

Iraz dul kalmış, yalnız bir kadındır. Köy yerinde elbet evlenmek zorunda bırakılacaktır. Koca adayı ise kocasının kardeşidir. Iraz ise istemez. Bunun üzerine Iraz’ı caneviden vururlar, emmi yeğenini öldürür. Iraz da yavrsunun acısıyla kayınının evini ateşe verir. Emmi suçlu da olsa köylü bir evin yanmasına izin vermez ve ateşi el birliği ile söndürürler.

İnce Memed’in derdi tüm köyün derdi olmuştur. Onun vurulması tüm köyü yasa boğmuştur. Anası ölmüştür ama ölüyü kaldıracak, mezara koyacak kimse yoktur. Durmuş Ali Emmi yardıma koşar ve Döne’nin cenazesini kaldırır.

Cabbar somurtuyordu. Dokunsan ağlayacak. Durmuş Ali, elindeki çıralığı ocaklığını pervazına koydu, oturdu.

“Eee İnce Memedim, nasılsın bakalım? Daha daha nasılsın? Bütün köy yas tuttu, senin vurulduğunu duyunca. Hatçe duymuşsa kahrından ölmüştür. Hatçeden hiçbir haber alıyor musun? Fıkara anan da... Ananı sen varmışsın gibi kaldırdım. Kendi elimlen koydum mezarına.”

*Başını kaldırdı. Memedin yüzüne baktı. Memedin yüzü morarıyordu.*²⁷¹

Birbirlerine çocukluktan beri sevdalı olan Memed’le Hatçe’nin kavuşmasını köylü büyük bir coşkuyla kutlayacak, tek bir köy değil beş köy sevdalılara imece usulü düğün yapacaktır.

“Hatçe hapisten çıkacak.”

“Beş köy bir düğün kuracak.”

“Bizim İnce Memedimiz.”

“Memedin düğününü beş köy yapacak.”²⁷²

²⁷⁰ Y. Kemal, age., s. 206.

²⁷¹ Y. Kemal, age., s. 238-239.

²⁷² Y. Kemal, age., s. 326.

Köylü kendisine yapılan kötülüğü de iyiliği de unutmaz. İşte, Koca Osman da buna bir örnektir. İnce Memed de Vayvay köyünün baş belası olan Kalaycı'yı öldürerek onlara büyük bir iyilik etmiş olur. Onlar da bu iyiliğin karşılığını verebilmek için imece ile para toplayıp İnce Memed'e verirler.

“Koca Osman: “Atımı çekin oğullarım. Köylüler, siz de aranızdan para toplayın. Ben, şahinime gideceğim. Şahinime dağlarda para gerek olur. Herkes ne kadar verebilirse, o kadar versin.” ”²⁷³

“Topal: “Sen Koca Osmanın hoşuna gittin. Kalaycı o kadar zulüm bile yapmasaydı, gene getirirdi parayı... Bunlar böyledir. Sana şahinim dedi bir kere. Git evine çocuğunu al, kes, öldür gözünün önünde, sana hiçbir şey söylemez. Bunlar böyledir.” ”²⁷⁴

İnce Memed'i korumak isteyen köylüler jandarmadan ölümüne dayak yeseler dahi onun yerini asla söylemezler. Böylece hem İnce Memed'i ve Hatçe'yi korumuş hem de ortak hareket etmiş olurlar.

Köylüler candarmaların elinden zar ağlıyorlardı. Memedin takibine çıkan candarmalar kesin emir almışlardı. “İnce Memedi diri, ölü mutlak getireceksiniz. Yoksa!...” Yoksası da vardı. Böyle emir alanlar hangi dağ köyüne girmişlerse, orasını bir anababa gününe döndürüyorlardı. Sopadan geçirmedikleri kimse kalmıyordu. Çoluk çocuk, tüm dağ köylülerinden ah vah geliyordu. Amansız. Kimse İnce Memedin yerini bilmiyordu. Kimse onu aramaya çıkmıyordu. Yol gösterende yanlış yol gösteriyorlardı. Memedin suçsuz kızı hapisten kurtarışı dağ köylerinde, Değirmenolukta destan üstüne destan olmuştu. Herkes işini gücünü bırakmış, her yerde İnce Memed lafı... Hatçenin candarmaların elinden alınışı üstüne, bir günde belki on tane türkü çıkarılmıştı.²⁷⁵

İnce Memed'in vurulduğuna dair yanlış haberle Vayvay Köyü yine vefa örneği göstererek İnce Memed'in emaneti Hatçe'ye sahip çıkacaklardır.

²⁷³ Y. Kemal, age., s. 345.

²⁷⁴ Y. Kemal, age., s. 355.

²⁷⁵ Y. Kemal, age., s. 390.

Vay şahinim vay! Bana diyordu k Osman Emmi, bir gün evine geleceğim, misafir kalacağım diyordu. Olmadı. Vay şahinim vay! Karısı da yanındaydı. Ne yapar ola fikiracık şimdi? Bana bakın köylüler, şahinim bizi kurtardı bu gavurların elinden, karısını köye getirip tarla verelim, besleyelim. Hapise düşerse orada besleyelim. Olur mu?”

Köylüler: “Münasip,” dediler.²⁷⁶

Hatçe vurulur, geride İnce Memed, Iraz ve Hatçe'nin yavrusu kalır. İnce Memed ile Iraz kaçmak zorundadır. Hatçe'nin ölüsüne yine köylü sahip çıkar.

“Şu köye haber verelim de,” dedi Iraz, “gömsünler Hatçeyi.”

Iraz haber vermeye gitti. Memed, kucağında çocuk, yüz etleri korkunçlaşmış, gerilmiş, ölüye gözlerini dikmiş, taş gibi kıpırtısız kaldı.

Haberi alan köylüler, kadın erkek, çoluk çocuk ölünün yanına geldiler.

“Vaaay,” dediler, “vaaau İnce Memedin talihsiz Hatçesi.”

Memed muhtarı çağırdı. Eline para verdi.

“Şanlı şöhretli defnedin Hatçemi,” dedi. Hatçeye uzun uzun baktı. Hatçe gülümsüyordu. Çocuğu kucağına aldı.

“Yürü Iraz teyze,” dedi.

Iraz arkada, o önde dağa yukarı çıktılar.²⁷⁷

Koca Osman ve köylüsü imece usulüyle İnce Memed'e ev yapıp tarla ekecek ve at alacak kadar büyük bir vefa örneğini yine son kez göstermişlerdir.

Bu sırada, Koca Osman doludizgin kalabalığa girdi.

“İnce Memed, şahinim,” dedi. Kalabalığı yararak, Memedin yanına geldi boynuna atıldı:

²⁷⁶ Y. Kemal, age., s. 422-423.

²⁷⁷ Y. Kemal, age., s. 430.

“Şahinim,” dedi. “Evin yapıldı bitti. Tarlanı da ektirdim. Bu atı da köylü senin için aldı. Öteki eşkıyalar gibi değil. Vayvay köyü şahinimi davul zurnayla karşılayacak. Çatlasın Ali Safa, Abdi Ağa... Bin ata, yürü!”²⁷⁸

2.2.4.1.2. Konuk Ağır lama

Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında köylülerin evlerine gelen konuğa mutlaka yiyecek ikram ettikleri, gerekirse temiz giysiler verdikleri görülür.

“Kadın, ocakta ateşin yanı başında duran kocaman bir bakır tencereden kalaylı bir sahana döğme çorbası doldurmaya başladı. Çocuğun gözleri tenceredeki buğulanan çorbaya dikildi.

Kadın çorbayı getirip önüne yerleştirdi. Eline bir tahta kaşık verdi.

“Çabuk çabuk iç!” dedi.”²⁷⁹

Abdi Ağa, yeğenine alacağı Hatçe'nin başkasına kaçtığını duyunca, evinde misafir olanın Hatçe'nin annesini tekmelemekten kaçınmaz.

“Kaçmış,” dedi. “Yatağına yastık yatırmış, ilk akşamdan kaçmış.”

Abdi Ağa gürlendi:

“Vay!” dedi, “Vay! Bu da mı gelecekti başıma? Abdinin gelini bir yanaşmayla kaçacaktı, öyle mi?”

Sonra, kadına döndü şiddetli bir tekme attı.”²⁸⁰

“Kadın, bir kat erkek çamaşırını getirdi Memedin önüne attı:

“Soyun da yavrum, bunları giy,” dedi. “Sonra satlıcan olursun.”

Memed, evin karanlık bir köşesine gitti, orada soyundu. Geldi, don gömlekle ocağın başına oturdu. “²⁸¹

²⁷⁸ Y. Kemal, age., s. 433-434.

²⁷⁹ Y. Kemal, age., s. 16.

²⁸⁰ Y. Kemal, age., s. 103-104.

Eşkîyanın evi de dağlardır, mağaralardır. Eşkîyaların da misafiri olur.

“Ceketinin kolundan yakalamıştı: “Bir çayımızı içmeden seni göndermem,” diyordu. “Bin yılın başı dağıma gelesin de... Bir çay içmeden ha!.. Salar mıyım seni?” ”

282

Abdi Ağa'nın ikrâmı konuğa göre farklılaşır. Hatçe'nin kendisini ve yeğenini vurduğuna inandırmak istediği savcuyu kuzu kızartması ile ağırlar.

Savcı şahitlere tabancayı gösterdi:

“Bu tabanca mıydı Hatçenin elindeki?” diye sordu.

“Yaa işte bu tabancaydı,” diye cevap verdiler.

O gece Abdi Ağanın evinde misafir kaldılar. Altlarına çifte döşekler serildi. Şereflerine kuzular kızartıldı. Toprak kızartması.

Savcı dağ köylüklerine her gelişinde toprak kızartması yaptırırdı. Etin en lezzetli pişme biçimi, mutlak toprak kızartmasıdır.²⁸³

Romanda Köroğlu'nun çadırına gelen kişinin aç gitmeyeceği vurgulanmıştır. Misafir hem çadırında yemeğini yer hem de yola çıkarken torbasına yiyecek bir şeyler daha koyulur.

Sofraya önce süt geldi. Buğulanıyordu. Mavi mavi. Üstü de usul usul kırılarak kaymak bağılıyordu. Arkasından pekmez, sonra da kavurma geldi. İkinin de birden ağzı sulandı. Çocuklar gibi gülüşerek birbirlerine baktılar. Kerimoğlu işi çaktı. Onun da yaşlı yüzü güldü. Sütbeyaz dişleri de ışıldadı.

“Buyurun canım,” dedi. “Buyurun hay yiğen. Ne teklif tekellüf bekliyorsunuz.”

İkisi iki yerden kaşıkları kaptılar. Süte saldırdılar önce. İlk hücumda sofradaki cümle ekmekler bitti. Sofraya yeniden ekmekler geldi. Süt bitti, yeniden süt geldi:

²⁸¹ Y. Kemal, age., s. 118.

²⁸² Y. Kemal, age., s. 131.

²⁸³ Y. Kemal, age., s. 148.

Yemeği o hızla yiyip bitirdikten sonra: “Ziyade olsun Ağa,” dediler. Ağa, usul usul daha yemeğe devam ediyordu.

“Sağ olun yavrular,” dedi. “Gençlik böyle işte hay yiğenler,” dedi. ²⁸⁴

Kerimoğlu kızardı, bozardı:

“Demem o ki,” diye kekeledi, “bu dağlarda ananız yok, eviniz yok. Çarpışmadan çıkmışsınız. Üstünüz başınız kan içinde Belki yaranız da var. Çamaşırlarınızı soyunun. Hemen çocuklar yur. Siz de bu arada benim çamaşırları giyersiniz. Aklınıza Kerimoğlu bizi soyacak da yakalatacak gelmesin. Kerimoğlunun evinde kimseye kötülük gelmez. Kerimoğlu ölmeden misafirine kimse dokunamaz. Bunu da böylece bilesiniz.” ²⁸⁵

“Kerimoğlu, büyücek bir bezin içine merhem koydu. Biraz da yakı yaptı. Getirdi Memede verdi.” ²⁸⁶

“İkisinin de iki elinde kocaman ikişer torba vardı. Torbalar ağırdı. Kerimoğlu bu torbaları ekmek, peynir, tereyağıyla doldurmuştu.” ²⁸⁷

Köyde iş yoktur, insanlar mecburen Çukurova’ya çalışmaya giderler. Gurbetten dönen erkeğin nasıl karşılandığını anlatan bir kesit...

Ali: “Yolcu yolunda gerek.”

Hasan: “Köye gideriz kardaş. Benim oğlan şimdi altısındadır. Ben köyden ayrılırken yaşı ikiydi. Şimdi...”

Ali: “Şimdi altısındadır.”

Hasan: “Benim anamla birlikte çocuk da karşılar.”

Ali: “Çocuk sana baba der. Ondan sonra eve geliriz.”

---

²⁸⁴ Y. Kemal, age., s. 177.

²⁸⁵ Y. Kemal, age., s. 178.

²⁸⁶ Y. Kemal, age., s. 180.

²⁸⁷ Y. Kemal, age., s. 180.

*Hasan: “Bütün köylü bizim eve, başımıza birikir. Eee söyle bakalım Hasan efendi, ne kazandın Çukurovada? Ben, hiç derim. Çukurovada ne kazanç olacak. Gittik geldik işte, derim...”*²⁸⁸

“Elinde büyücek bir leğen suyla gelen İsmail:

“Ellerinizi ayaklarınızı içine sokun. Taş yemiş. Taş yeniği de beter ağrır. İyi gelir tuzlu su.”²⁸⁹

““Bre Memed,” dedi, “biz de evvelsi gün bir yürükten senin acı haberini aldık. Seni gördüğümde çok sevindim.” İçeriye seslendi. “Kızlar Memed gelmiş. Kalkın da ateş yakın. Döşek serin.”²⁹⁰

Eve gelen konuk, jandarmalardan kaçan eşkıya da olsa köylü bunları saklar, karınlarını doyurur, yatağını serer yaraları varsa yaralarına merhem dahi yapar.

2.2.4.1.3. İşe Başlama-İşi Bitirme

Romanda çift koşma zamanında yapılan kutlamalar dikkat çeker.

Çift koşma zamanıydı. Dikenlidüzünün beş köyü bir araya geldi. Genç kızlar en güzel giyitlerini giydiler. Yaşlı kadınlar sütbeyaz, sakız gibi beyaz başörtü bağladılar. Davullar çalındı... Büyük bir toy düğün oldu. Durmuş Ali bile hasta haline bakmadan oyun oynadı. Sonra bir sabah erkenden toptan çakırdikenliğe gidip ateş verdiler.

İnce Memedden bir daha haber alınmadı. İmi timi bellisiz oldu.

*O gün bu gündür, Dikenlidüzü köylüleri her yıl çift koşmazdan önce, çakırdikenliği büyük bir toy düğünle ateşe verirler. Ateş, üç gün üç gece düzde, doludizgin yuvarlanır. Çakırdikenliği delicesine yalar. Yanan dikenlikten çığlıklar gelir. Bu ateşle birlikte de Alidağın doruğunda bir top ışık patlar. Dağın başı üç gece ağarır, gündüz gibi olur.*²⁹¹

²⁸⁸ Y. Kemal, age., s. 199-200.

²⁸⁹ Y. Kemal, age., s. 236.

²⁹⁰ Y. Kemal, age., s. 238.

²⁹¹ Y. Kemal, age., s. 436.

Bu ateş, ilk olarak İnce Memed'in verdiği Abdi Ağa'nın ölümü haberini kutlamak için yakılmış, sonraki yıllarda bir gelenek haline getirilerek yinelenmiştir.

2.2.4.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler

2.2.4.2.1. Eşkîyalık

*Eşkîya, bedbaht, talihsiz, günahkâr, asi anlamına gelen “şaki” teriminin çoğulu olan bir kelimedir. Osmanlı kaynaklarında kat'ü't-tarik1 tabiri de kullanılmakla birlikte daha çok şaki ve çoğulu eşkıya ile Celalî, eşirra, haramî, haramzade, türedi ve haydut kelimeleri kullanılmıştır. Eşkîyalık, genelde silahla veya başka bir şekilde zor kullanmak suretiyle yol kesip baskın yaparak mala, cana tecavüz, kamu düzeni ve güvenliğini ihlâl olarak tanımlanabilir.*²⁹²

“Eşkîyalık üzerine iki farklı bakış söz konusudur. İlki, eşkıyalığı romantik bir kucaklamayı içerecek denli geniş bir kabulle karşılarken, ikincisi eşkıyaları siyasal iktidardan ziyade halkla çatışan unsurlar olarak görür ve bu çerçevede eşkıyalığı olumsuzlar.”²⁹³

Eşkîyalık ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacıların çoğu, eşkıyanın zorba, halka kötülüğü dokunan kimse olduğunu dile getirir. Ancak, tüm eşkıyaların bu kategoride değerlendirelemeyeceğini, eşkıyalardan bazılarının halkın yanında olup onların haklarını korumaya çalışan kişiler olduğunu belirten araştırmacılar da vardır. Yaşar Kemal de İnce Memed adıyla yarattığı eşkıya kahramanı ile birlikte, romanda iyi, halka zulüm etmeyen, ezilen halkın yanında olan, ağalara karşı çıkan eşkıyaların varlığını duyururken bir yanda da köyde zalim, acımasız, köylüyü sömüren, insanlıktan çıkan eşkıyaları da anlatarak bize eşkıyanın hem iyi hem de kötü olabileceğini gösterir. Mazlumun yanında olanla zalim olan eşkıyayı ayıran Yaşar Kemal aynı zamanda eşkıyalığın kurallarını da romanda kahramanları arasındaki diyaloglarda öğretmiş olur. Bunun yanında bazı dönemlerde köyde adaleti sağlayan kurumun devletten çok eşkıyalar olduğunu göstererek eşkıyanın olduğu yerde devletin otoritesinin zayıf olduğunu da vurgulamak istemiştir.

²⁹² Araslan, H. ve Demirci, S., *Eşkîyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyaleti Örneğinde Devlet Görevlilerinin Eşkîyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra yazışmalarındaki Yansımaları*, s. 48.

²⁹³ Öztürk, *Eşkîyalar, Kabadayılar, Külhanbeyler ve Silah Toplama*, s. 138.

Koca Ahmet bu dağlarda bir destandı. Analar ağlayan çocuklarını, Koca Ahmet geliyor diye avuturlardı. Koca Ahmet bir dehşet olduğu kadar bir sevgiydi de. Koca Ahmet bu iki duyguyu yıllar yılı bu dağlarda yan yana götürebilmişti. Bunun ikisini bir arada götürmezse bir eşkıya, dağlarda bir yıldan fazla yaşayamaz. Eşkiyayı korkuyla sevgi yaşatır. Yalnız sevgi tek başına zayıftır. Yalnız korkuysa kindir.

On altı koca yılda Koca Ahmedin burnu kanamadı. Koca Ahmet, on altı yıl süren eşkıyalığında yalnız bir tek kişi öldürmüştü. O da kendisi askerde iken anasına işkence ederek ırzına geçen adamı... Köye geldiğinde bunu duymuş, adamı vurup dağa çıkmıştı. Adam Hüseyin Ağa idi.

Yol kesmezdi. Onun dolaştığı yerlerde başka hiçbir eşkıya da yol kesemezdi.

Çukurovanın en zengin adamını seçer, bir çetesiyle ona bir mektup yollardı. Şu kadar para isterim diye. Mektubu alan zengin adam, hemencecik istenilen parayı gönderirdi. Kimden ne para istemişse eşkıyalığı süresince, santimi santimine almıştı.

Öteki eşkıyalar giderler, zenginlere işkence ederler, öldürürler, çoğu gene beş para alamazdı. Elleri boş, Çukurovadan, arkalarında bir bölük candarma geri dönerlerdi.

Koca Ahmet aldığı parayı har vurup harman savurmazdı. Zaten nereye harcasın? Dağ başı... Gezdiği bölgenin hastalarına ilaç, öküzsüzüne öküz, fıkarcasına unluk alırdı.

Affa uğrayıp da köyüne inince, yakın uzak köylerden onu görmek için köylüler, günlerce Koca Ahmedin köyüne taşındılar.²⁹⁴

Romanda tüm eşkıyalar olumlu karakterde değildirler.

“Demek paran da var?”

Adam, çocuk gibi burnunu çeke çeke ağlıyor:

---

²⁹⁴ Y. Kemal, age., s. 68-69.

“Beş aylık gurbette ölmüşüm... Çukurovanın sinekleri öldürmüştür beni...”

Durdu tekrar etti: “Demek paran da var?”

Adam: “Azıcık var,” dedi. “Şu ihtiyar halimle çeltikte çalıştım. Çamurun içinde, öldüm Çukurovada. Şimdi evime gidiyorum. Etme bunu efendim. Çırlıçiplak gönderme beni çoluk çocuğumun arasına...”

Durdu, daha çok kızdı: “Daha iyi ya. Çıkar çıkar...”

Adam, kıvranıyordu. Durdu, hançerini çekti. Hançer pırıl pırıl etti güneşi görünce... Ucunu azıcık adama batırdı. Adam, havaya hopladı, bağırdı:

“Öldürme beni,” dedi. “Çoluk çocuğumu göreyim. Çıkarayım elbiseleri. Senin olsun.”

.... Adam, telaşla, korkuyla elleri birbirine dolaşarak ceketini, şalvarını çıkarırken

Durdu: “Donu da, gömleği de çıkar,” diyerek bağırdı. Hançerin ucunu da bir daha batırdı.²⁹⁵

Nereye gideceğini, ne yapacağını bilemiyordu. Yoldan beri içinde tuttuğu, bir türlü sormaya cesaret edemediği soruyu, ortaya atıverdi bu anda:

“Her şeylerini alıyoruz almaya ya bunların. Peki, donlarını neden alıyoruz? Bunu anlamadım...”

Bunu söyleyince içinde bir hafiflik duydu. Bir an için olsa da üstündeki yabancı elbiseyi unuttu.

Durdu, Memedin bu sorusuna güldü:

“Şan olsun memlekete diye, alıyoruz donlarını,” dedi. “Deli Durdudan başka eşkıya don almaz. Bilinler ki bu soyulanları Deli Durdu soydu...”²⁹⁶

²⁹⁵ Y. Kemal, age., s. 136-137.

²⁹⁶ Y. Kemal, age., s. 138-139.

İnce Memed, köylüye yardım eden, onlar için adaleti sağlayan, onları korumaya sağlayan olumlu bir eşkiyadır.

“Bakın size ne deyim. Çanaklının düzünden geçmeyeceksiniz. Orayı Deli Durdunun çetesi tutmuştur şimdi. Donunuza kadar soyar. Uğurlar ola. Sen de inşallah nişanlına kavuşursun kardaş,” dedi. Sesi karıncalandı. Konuşacaktı daha. Konuşamadı.

Hasan, çocuklar gibi hıçkıra hıçkıra ağlıyordu. Ağlaması bir türlü dinmiyordu. Giderken:

“Sağ olun,” dedi. “Sağ olu kardaşlar. Berhudar olun. Alalh sizi bu dağlardan kurtarıp sevdiklerinize kavuştursun.”

*Gidiyor gidiyor geriye dönüp bir dua ediyor, yeniden gidiyordu.*²⁹⁷

Memed, düşman Abdi Ağa'nın çocuklarına, karılarına karşı bile merhametlidir.

“Memedim, Memedim kıyma yavruma. Hakkın var ama Memedim yavrurunun ne suçu var?”

Memedin yüzü saniyeden saniyeye değişiyordu. Gözlerindeki o iğne ucu gibi ışık söndü. Baktı ki, Çavuş tetiğe basıyor. Olan olacak. Söylemeye vakit yok. Çocuğun kafasına dayalı namlıya ayağıyla vurdu. Bir anda Çavuş tetiğe çökmüştü. Kurşun duvara sağlandı.

Cabbara da: “Koyver çocuğu,” dedi.

Kadın, Memedin bir elini bırakıp birini, bir elini bırakıp öbürünü öpüyordu.

“Git Memedim. Git de o gavur dinliyi bul da öldür. Yerden göğe kadar hakkın var yavru. Arkasından bir damla gözyaşı dökersem bana da Zeynep demesinler. Bul da öldür. Hakkın var yavru.”

---

²⁹⁷ Y. Kemal, age., s. 202.

*Memed, hiç ağzını açmadı. Ağır ağır, her bir yanı çürümüş, ulmuş gibi dışarıya çıktı.*²⁹⁸

“Memed de konuştu: “Bende İnce Memedim,” dedi. “Anamın, nişanlımın intikamını almak için geldim,” dedi. “Köylülerimin intikamını almak için. Fakir fıkaranın intikamını almak için geldim. Onu çıkarın dışarı. O içerden çıkmadan biz buradan gitmeyeceğiz.”²⁹⁹

Memed, köylüsünün, Hatçe'nin, annesinin intikamını almak için, devlet otoritesinin eksikliği ve yanlış yönlendirilmesi sebebiyle kendisinde adaleti sağlama gücünü bulmasıyla, Abdi Ağa'yı öldürmek ister.

*Yalnız Gizik Duran, Kürt Reşit, Cötdelek gibi kendi başlarına buyruk eşkıyalar, ağaların kışkırtmalarına aldırmamışlar, eşkıyalara ve ağlara karşı fakir halkı ellerinden geldiği kadar korumaya çalışmışlardır. Toroslarda ünlenmiş nice kanlının adı sanı unutulduğu halde bunların türküleri, daha dilden dile dolaşır.*³⁰⁰

*Çetebaşı Kalaycı Osman, onun amcası oğlu olurdu. İşe yaramazın, serserinin biriydi. Üstelik de Ali Safa Beyin itiydi. Köyde ne olur, ne biterse Ali Safa Beye ulaştırıyordu. Köylü onu hiç sevmiyordu. Zaten çok çok da köyde kalmıyordu Kalaycı. Kalaycılığı da terk eylemiş, Ali Safa Beyin çifliğine yanaşmıştı. Köylünün hayvanlarını çalıyor, ekinlerine ateş veriyor, her türlü namussuzluğu yapıyordu. Köylünün burasına gelmişti ama ne yapsınlar, bir yanda da “ite bulaşma” sakıncası vardı.*³⁰¹

Kadınlar, çocuklar Memedi görünce bir kıyamettir kopardılar. Doğru günbatıdaki odaya gitti. Abdi Ağa uykulu uykulu kollarını açmış geriniyordu. “Ne var? N oluyor?” diye soruyor geriniyordu. Vardı, kolundan tuttu, salladı:

“Ağa Ağa! Ben geldim Ağa!” dedi.

Abdi Ağa gözlerini açtı. Önce inanamadı. Sonra gözleri açık öyle kalakaldı. Gözlerinin karası bile apak kesildi.

²⁹⁸ Y. Kemal, age., s 243.

²⁹⁹ Y. Kemal, age., s. 274.

³⁰⁰ Y. Kemal, age., s. 294.

³⁰¹ Y. Kemal, age., s. 313.

Dışarda bir kıyamettir kopuyordu.

*Memed elindeki tüfeği doğrulttu. Abdi Ağanın göğsüne üç el ateş etti.
Kurşunların rüzgârından odadaki lamba söndü.*³⁰²

Yaşar Kemal'in romanda olumlu ve olumsuz karakterdeki eşkıyaları bir arada vermesi, adaleti sağlamalarını, suç işlemlerini ayrıntılı olarak vermesi eserine bütünlük katarak gerçeklik olgusundan yazar uzaklaşmamıştır.

2.2.4.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

2.2.4.3.1. Doğum

Anadolu'da doğumla ilgili pek çok ritüel, inanış görülür. Romandaki tek doğum sahnesi Hatçe'nin çocuğunu doğurduğu bölümüde yer alır. Olayların geçtiği yer ve zaman dilimi bebeğin doğumu için uygun değildir. İnce Memed ve jandarmalar çatışma halindedir. Belki de bu nedenle, doğumla ilgili ritüeller yerine getirilmemiştir. Sadece Iraz'ın yeni doğan bebeği hemen tuzladığını görürüz. Anadolu'nun pek çok yerinde yeni doğan bebek, ileride teri kokmasın ya da pişiği olmasın diye tuzlanır.

Hatçe bir uzun çığlık daha attı. Iraz onu tuttu yerden doğrulttu:

"Sık kendini sık!" dedi.

"Hatçenin yüzü kırışıktan acıdandı.

Birden bir çocuk viyaklaması duyuldu. Memed arkasına döndü. Kan içinde bir bebek gördü. Hatçenin yüzü kâğıt gibi olmuştu. Başını geri çevirdi.

Memedin elleri titriyordu. Elerli tutmadı. Tüfek elinden düştü. Iraz vardı tüfeği yerden aldı sıkmaya başladı. Hatçe ölü gibi yatıyordu. Memed az sonra kendisine geldi. Hafif bir sesle:

"Ver teyze," dedi, elini tüfeğe uzattı. Iraz verdi.

Iraz vardı, çocuğu tuzladı.

"Oğlan," dedi.

---

³⁰² Y. Kemal, age., s. 435.

Memedin yüzünde zehir gibi acı bir gülümseme dolaştı.

“Oğlan.”³⁰³

Yaşar Kemal, Anadolu’da, özellikle, erkekler için bebeğin erkek doğması önemli bir olgudur. Erkek çocuğun “soyu devam ettirme” ve “el evine gitme” mesi düşünce tarzını, net olmamakla birlikte, Memed’in “Oğlan” denildiğinde yüzünde dolaşan “acı bir gülümseme” sözcükleri ile vurgulamıştır.

2.2.4.3.1.1. Ad Koyma

Türklerde “ad koyma” kültürü çok eskilere dayanır.

Eski Türk hayatında, çocuklar ad alıncaya kadar, “adsız” yaşarlardı. Ad alıncaya kadar adsız diye çağrılan çocuk, 13 / 14 yaşlarına gelince, eğer ad verilmeye uygun bir iş başarmamışsa, ömür boyu “Adsız” diye anılırdı. Ancak, tarihimizde, sık sık rastladığımız atsız, adsız big gibi isim sahiplerinin tamamını, bu şekilde değerlendirmek mümkün değildir. Bu, doğrudan doğruya kötü ruhlardan, kıskanç gözlerden oğlu korumak maksadıyla konmuş bir ad olmalıdır. Yani, bu oğul, adsız, işe yaramaz, ruhunu alıp götürmeye değer, şeklindeki davranışla, kötü ruh veya arvak’ın çocuğa yaklaştırılmayacağına inanılır. Türk inançlarında, çocukları kötü ruhlardan korumak amacıyla verilen bu tür adlar arasında Satuk, Satılmış, Duran, Dursun, Yaşar, Durmuş, Durdu... sayılabilir. Tamamen Türk inançlarına dayalı olarak verilen bu isimlerin, İslamiyetle imtizaç ettirilerek günümüzde yaşadığı da bir vakı’adır.³⁰⁴

Günümüzde bebek doğar doğmaz hatta artık doğumundan önce ismine karar verilir. “İnsan isminin anlamını taşır.” inancı yaygındır. Romanda ise dağlarda eşkiya olmuş İnce Memed’in bebeğinin doğumu da evde hazırlıklar içinde olmadığı gibi bebeğine ad koyma da bir çatışmanın içinde gerçekleşecektir.

Yerden tüfeği aldı. Cebinden mendilini çıkardı, bayrak gibi ucuna astı.

Iraza döndü. Iraz, büyük, sarkan bir kayanın altına oturmuş, için için ağlıyordu. Kurumuş kalmıştı.

³⁰³ Y. Kemal, age., s. 419.

³⁰⁴ Kalafat, *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının İzleri*, s. 97.

“Iraz teyze,” dedi.

Iraz başını kaldırdı, Memede baktı:

“Hatçe!” dedi. Hatçe kendinde değildi.

“Beni dinleyin. Bunlar beni sağ koymazlar. Oğlumun adını Memed koyun.”

Dışarı çıktı. Tüfeği havaya kaldırdı:

“Teslim,” diye bağırdı. “Teslim oldum, Asım Çavuş!”³⁰⁵

Teslim olmakla birlikte hayatını kaybedeceğini düşünen Memed, belki de kendinden oğluna kalacak tek şeyin ismi olacağını bilincindedir.

2.2.4.3.2. Evlenme (Gençlik-Karasevda)

Yaşar Kemal *İnce Memed 1* romanında evlilik unsuruna detaylı olarak değinmemiştir. Daha çok gençlik ve gençliğin getirdiği sevdalılık üzerinde durmuştur. Memed ile Hatçe'nin sevdaları ise romanının tüm kahramanını ve olaylarını etkileyen unsur olacaktır.

On beşine değince Hatçe, Memedin anasından çorap örmesini öğrenmek için, her gün Memedlerin evine gelirdi. Memedin anası ona en güzel örnekleri verir, en güzel nakışları öğretirdi.

İkide birde de saçlarını okşayarak:

“Sen benim gelinim olursun inşallah, sürmelim,” derdi.

Hatçenin anasına, herkese, Hatçeden konuşurken “gelinim,” derdi.

Bunun üstüne, on altı yaşlarında olan oldu. Memed yorgundu. Çift sürmeden geliyordu. Hatçe de dağdan, mantar toplamadan. Belki bir aydır birbirlerini görmüyorlardı. Birbirlerine Alacagedikte rastlayınca, ikisine de bir sevinç, bir gülme aldı. Bir taşın üstüne oturdular. Karanlık basıyordu. Hatçe kalkmak istedi. Memed, elinden tuttu geri oturttu:

“Dur hele!” dedi.

Tir tir titriyordu. Her bir yanı ateşe kesmişti. Bedeninde çımğışmalar oluyordu:

---

³⁰⁵ Y. Kemal, age., s. 419-420.

“Sen benim nişanlım değil misin?” dedi.

Hatçenin ellerini ellerinin içine aldı:

“Sen benim...” dedi.

Hatçe gülmeye başladı.

Memed:

“De kız,” dedi, “sen benim nişanlım değil misin?”

Hatçe Memeden çekiniyordu. Memed tutmuş göndermiyordu. Bir ter basmıştı ki...

“Kız,” diyordu. “Sen...”

En sonunda öpmeyi akıl etti.

Hatçe kıpkırmızı kesilerek Memedi hızla itti. Kaçtı. Memed arkasından yetişti tuttu. Kız durgunlaşmış, kuzu gibi olmuştu. Memedin de eski heyecanı azıcık geçmişti.

“Bu gece yarısı gelirim,” dedi. “Büyük dutun gölgesine sığınırım. Divlik kuşu gibi öterim... Herkes divlik kuşu ötüyor sanır.”

Sonra da birkaç kere divlik kuşu gibi öttü:

“İşte böyle,” dedi.

Hatçeyi bir gülme aldı:

“Divlik kuşu gibi... Kimse fark etmez.”

Memed:

“Biz birbirimizin nişanlısı değil miyiz? Kimse fark etmesin.”

“Hatçenin birden rengi attı:

“Ya bizi gördülerse,” dedi, kaçtı.

İşte bundan sonradır ki, gün geçtikçe sevdaları büyüdü, kara sevda oldu.

Sevdaları dillere destan oldu.³⁰⁶

Memed ile Hatçe birbirlerine kavuşmaları kolay olmayacaktır. Onlar, kaçarak kavuşma durumunda kalırlar.

“Memed,” dedi, “şimdi köyde kıyamet kopuyordur. Şimdi bizi fellik fellik arıyorlardır. Bulurlarsa diye korkuyorum.”

Memedin içinde de aynı korku vardı. Belli etmedi: “Nasıl bulacaklar bu ormanın içinde bizi? Sen de!..”

---

³⁰⁶ Y. Kemal, age., s. 85-87.

Hatçe: “Bilmem,” dedi. “Bilmem ama, ben korkuyorum.”³⁰⁷

Romanda Abdi Ağa, yeğeni için Hatçe’ye dünür gider.

İki gün sonra duyuldu ki, Abdi Ağanın öteki köydeki yeğeni Hatçe için dünür göndermiş. Dünürleri arasında Abdi Ağa da var.

*Çığırıp bağırmasına, çağırmasına bakmadan, kızı ilk gelişte Abdi Ağanın yeğenine veriyorlar. Abdi Ağanın yeğeni bulunmaz kısmet. Kızı kendi gönlüne bırakırsan, ya çingeneye varır, ya davulcuya. Hatçeye ağlar ağlar avunur.*³⁰⁸

Evlilik konusunda, Hatçe’nin isteklerinin önemi olmamış, dünürler arasındaki Ağa, bu konumu nedeniyle Hatçe’yi kolaylıkla yeğenine almıştır.

Romanda evlilikle ilgili olarak değinilen unsurların arasında başlık parası da vardır.

Ali sözünü sürdürdü:

“Paranın iki yüzünü kayınbabaya verip kızı eve getireceğim. Ötekine de bir çift öküz alacağım. Anama da içi pamuklu bir hırka yaptıracağım. Üşür fikaracak. Evin üstünü açıp yeniden döşeyeceğim. Şu bizim ev yok mu, yağmurlar bir başlamaya görsün. Çok akar gavuroğlu gavur...”

*Ali: “Çukurovanın kahrını, eve bir avratla, bir çift öküz sokayım, anama da bir kalın hırka alayım diye çektim. Yoksa dayanılır mı?”*³⁰⁹

Çukurva yöresinde başlık parası kazanmak için bir köylünün yapabileceği en makul işi yapan Ali, son derece zor koşullarda ırgatlık yapmıştır.

Romanda Bekir Efendi’nin düğün sahnesi yer alır. Yazar, bu düğünü genel özellikleriyle ele almıştır.

“Bekir Efendinin düğünü oluyordu. Davullar, zurnalar veryansın ediyordu. Köy dönüyordu. Bütün köy halay çekiyor, türkü söylüyordu. Köydeki her ev, bir düğün eviydi. Bekir Efendisi evleniyordu köyün.

³⁰⁷ Y. Kemal, age., s. 100.

³⁰⁸ Y. Kemal, age., s. 90.

³⁰⁹ Y. Kemal, age., s. 197.

Düğünün son gecesi idi.”³¹⁰

Ali Ağa, Hatçe’yi jandarmaların elinden kaçırmaya gidecek Memed’e düğün atı hazırlamıştır. Arabaların yaygın olmadığı dönemlerde gelinler atın üzerinde getirilirmiş. Hatçe de Memed’e gelin gelecektir.

Bir iki saat sonra, gün doğarken, damın kapısında bir patırtı oldu. Bir atın hızla, gürültüyle soluk alışı duyuldu. Memed dışarı çıktı:

“Ali Ağa,” dedi gülerek, “yaşasın.”

Ali: “Düğün atı bu at. Süsledim.”

*Atın boynuna mavi boncuklar, renk renk kordelalar asılmıştı. Eyeri, dizgini sırma işlemeliydi.*³¹¹

2.2.4.3.3. Ölüm ve Gömme

Ölüm ve gömme gelenekleri romanda uzun uzadıya verilmemiştir. Gelen bir ölüm haberi, ölümün ardından söylenen “Başın sağ olsun.” sözü ve ölenin ardından kadınların ağdı...

*Biraz sonra avlu kadın çığlıklarıyla doldu. Velinin anası, babası, köylüleri gelmişti. Ana, oğlunun üstüne atılmış, kan çamur içindeki ölüyü öpüyordu. Babaysa bir elini şakağına dayamış, kanı çekilmişçesine duruyordu. Anayı güçbela oğlunun ölüsü üstünden kaldırıp götürdüler. Baba da o kanı çekilmiş haliyle, başı önünde ağır ağır kalktı. Uzun boylu, ince bir adamdı. Çok uzun bir yüzü, geniş bir alnı vardı. İşlemeli yakasız bir mintan giyiyordu. Şalvarı çizgili, pamuk kumaştandı. Ayağına bir ham çarık geçirmişti. Çarığın, daha tüyleri dökülmemişti. Ayağa kalktıktan sonra şaşkın şaşkın, elleri yanlarına düşmüş kalakaldı... Yüzünde keder, tarifsiz bir acılık çöreklenmiş kalmıştı. Oğlunun ölüsüne bir türlü bakamıyordu. İçi götürmüyordu.*³¹²

³¹⁰ Y. Kemal, age., s. 313.

³¹¹ Y. Kemal, age., s. 379.

³¹² Y. Kemal, age., s. 141-142.

Memed ve Cabbar, Çavuş'un mezarının başına mezar dikerler. Mezarının çevresine ağaç dikme olayı Anadolu'da yaygındır. Bu aslında ölen kişinin sadece bedeninin öldüğünü, ruhunun ise yaşadığını düşünme inancından gelir.

Cabbar: "Çıkar hançerini de bir mezar kazalım garip Çavuşa."

Memed hançerini çıkardı, toprağa soktu, eşmeye başladı:

"Garip Çavuşa," dedi.

Bir saat içinde, бүкүн yaş toprağını kazdılar. Göğüs derinliğinde bir mezar yaptılar. Kalınca ağaçlardan saldırma da kestiler. Sonra dikensiz çalı biçtiler. Çavuşu mezara giyitleriyle uzattılar. Saldırmaları dayadılar, çalıyı üstüne attılar, toprakladılar.

Memed: "Cabbar," dedi, "garip Çavuşun başucunda bir ağaç ister. Bir de ağaç dikelim."

Cabbar: "Dikelim," dedi.

Bilek kalınlığında, araya araya, bir dut ağacı buldular бүкте. Getirip çavuşun başucuna diktiler.

Memed: "Belki bu ilk mezardır бүклükte."

Cabbar: "İlk mezar," diye karşılık verdi. "Kim getirip de ölüsünü бүкүн karanlığına gömecek!"³¹³

Eşküyalar, diğer insanlar gibi normal bir eve ve yaşama sahip olmadıkları gibi, ölümleri de mezar yerleri de farklıdır. Anidir, zamansızdır ve uygunsuzdur. Çavuş'un köylülerden ve jandarmalardan kaçarken бүклükte ölmesi ile İnce Memed ve Cabbar, kültürlerinin ve inançlarının birer parçası olan "ölen kişi için mezar" en zor anlarında bile kendini göstermektedir. Bunun yanında, diğer eşküyalara benzemedikleri ve arkadaşlarının ölüsüne sahip çıktıkları dikkat çeken bir noktadır.

---

³¹³ Y. Kemal, age., s. 284-285.

2.2.5. İnanışlar

2.2.5.1. İslâmiyet İnancı İle İlgili Olanlar

*İslâm sözlükte, “itaat etmek, boyun eğmek, bağlanmak, bir şeye teslim olmak, esenlikte kılmak” anlamlarına gelir. Terim olarak, “yüce Allah’a itaat etmek, Hz. Peygamber’in din adına bildirmiş olduğu şeylerin hepsini kalp ile tasdik edip dil ile söyleyerek, inandıklarını yaşamak, sözleri ve davranışları ile kabul edip benimsediğini göstermek” demektir.*³¹⁴

*.... Abbasiler döneminde Türklerin kısa bir zamanda ve kitleler halinde İslâmiyet’i kabul etmelerinde ise Abbasilerin uyguladıkları olumlu politikalarla birlikte Türklerin eski dini (Gök-Tanrı) inancının tesiri olmuştur. Çünkü İslâm öncesi Türk inanç sisteminin kendi içerisinde bir gelişim çizgisi izlediği ve nihayet kadir bir yüce yaratıcı, Gök-Tengri (Tanrı) inancına ulaştığı genel bir kanaat olarak benimsenmektedir.*³¹⁵

Gök-Tanrı inancının özelliklerinden dolayı İslamiyet’in Türkler tarafından daha çabuk benimsendiği herkes tarafından bilinmektedir. Bu yüzden hâlâ Anadolu’da Gök-Tanrı inancının izleri görülmektedir.

Romanda İslâmiyet’in cennet cehennem, ahret hayatı ile ilgili inançları sıkça karşımıza çıkar.

“Ali: “Vuranın,” dedi, “eli nurlanır. Doğru Cennete gider. Babası bunun gibi değildi. Köylüyü de düşünürdü.” ”³¹⁶

“Kadın: “Git,” dedi, “Cehennem’in zıbarasına.” ”³¹⁷

Terim olarak ahret, İsrâfîl’in (a.s.) Allah’ın emriyle, kıyametin kopması için sûra ilk defa üflemesiyle başlayacak olan ebedî hayata denilir. İsrâfîl (a.s.) sûra ikinci defa üfleyince insanlar diriltip hesaba çekilecek, sonra dünyadaki iman ve amellerine göre ceza ve mükâfat görecek, cennetlikler cennete, cehennemlikler cehenneme girecek ve orada kalacaktır.

³¹⁴ Karaman, H. ve Bardakoğlu, A. ve Apaydın, Y. *İlmihal 1- İman ve İbadetler*, s. 75.

³¹⁵ Bozkuş, *Türklerin İslamiyeti Kabulü ve Aleviliğin Türkler Arasında Yayılması*, s. 3.

³¹⁶ Y. Kemal, age., s. 61.

³¹⁷ Y. Kemal, age., s. 250.

Âhiyete inanmayan kimse Kur'an âyetlerini inkâr ettiği için kâfir olur: "... Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahret gününü inkâr ederse o tam mânasıyla sapıtmıştır." (en-Nisa 4/136) meâlindeki âyet bunu açıkça belirlemektedir.³¹⁸

“Hürü hışımla: “Memed! Memed!” dedi. “O gavur Topalı kıyma gibi kıymazsan, o yezidi kıymazsan sana hakkımı helal etmem. Dönenin kemikleri de mezarında sızlar. Duydun mu dediklerimi?” ”³¹⁹

“ “Avrat yürekli Memed! Bak şu kadar köylü, bak şu kadar insan senin gözüyün içine bakıyor. Teslim mi olacaksın? Abdiyi gene başımıza mı getireceksin? Güzel Dönem kemikleri sızlar mezarda. Güzel Hatçemin kemikleri...” ”³²⁰

.... İnsan yaratılıştan getirdiği mutlak ve üstün güce inanma duygusu ile evrendeki akıllara durgunluk veren düzeni gördükten sonra bu düzeni sağlayan bir ve eşsiz yaratıcının varlığı inancına kolaylıkla ulaşır. "...Gökleri ve yeri yaratan Allah hakkında şüphe mi vardır?..." (İbrâhim 14/10) meâlindeki âyet bu gerçeği dile getirmektedir.³²¹

İslamiyet inancında olup Allah'a inanan köylüler, her şeyin Allah'tan geldiğine inanırlar ve ondan medet umarlar.

Kader ve kâzaya iaman yüce Allah'ın ilim, irade, kudret ve tekvîn sıfatlarına inanmak demektir [...] Bu durumda kader ve kazâyâ inanmak demek, hayır ve şer, iyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız, faydalı ve faydasız her hayır ve şer, iyi ve kötü, acı ve tatlı, canlı ve cansız, faydalı ve faydasız her ne varsa hepsinin Allah'ın bilmesi, dilemesi, kudreti, takdiri ve yaratması ile olduğuna, Allah'tan başka yaratıcı bulunmadığına inanmak demektir.

...

³¹⁸ Karaman, H., “vd”, age., s. 117-118.

³¹⁹ Y. Kemal, age., s. 257.

³²⁰ Y. Kemal, age., s. 433.

³²¹ Karaman, H., “vd”, age., s. 82.

“Her şeyi yaratıp ona bir nizam veren ve mukadderatını tayin eden Allah, yüceler yücesidir” (el-Furkân 25/2).³²²

Köylülerde kader inancı, her şeyin Allah’ın istediğine göre olacağı inancı çok yaygındır. Ancak, her hatayı kader diye adlandırmanın yanlışlığının farkında olanlar da vardır.

Abdi Ağa onu görünce: “Kader,” diye başını salladı.

Adam, bir boşandı:

“Kader, kader... Buna kader demezler Abdi Ağa!” dedi. “Bu kadar değil. Bir kedinin, köpeğin, uçan kuşun, neyin üstüne bu kadar varırsan birincisinde korkar, ikincisinde... Üçüncüsünde canını dişine takar kaplan kesilir... Parçalar seni. İnsanların üstüne bu kadar varmamalı. Almış kaçmış... Allah belaları versin. Ko gitsinler...” dedi. Sonra durgunlaştı. Eski, kanı çekilmiş halini gene aldı. Sanki odaya girdi gireli ne konuşmuş, ne kımldamıştı. Taş gibi durup durmuştu olduğu yerde.³²³

“Eden bulur,” dedi. “O, bana etti, Allah da ona... Daha çok sürüm sürüm sürünür inşallah el kapılarında. Daha çok ecel teri döker.”

Mustafa Efendi: “Sen tevekkel ol,” diye söylendi. “Sen tevekkel ol. Eden bulur.”

» 324

İnsanlar, bir türlü bulamadıkları adaleti Allah’tan beklemeye başladılar.

“ “Kalaycı çetesindeyim şimdi. Deli Durdu öldürüldükten sonra, oraya geçtim. Gezip duruyoruz işte. Ne olacak. Öyle işte. Böyle yazmış yazan. Yazgı...” ”³²⁵

Allah masum kullarının hak etmedikleri eziyetlerle karşılaşmalarını hoş görmez inancı, Memed’i yakalayan Ali’yle hatırlatılır.

³²² Karaman, H., “vd”, age., s. 133-134.

³²³ Y. Kemal, age., s. 142.

³²⁴ Y. Kemal, age., s. 262.

³²⁵ Y. Kemal, age., s. 336.

“Recep Çavuş dişlerini sıkarak Topal Alinin gözlerinin içine baktı:

“O izci deyyusu sen misin? Ulan hiç Allahtan korkmadın mı? Kuldan haya etmedin mi?” diye bağırdı.”³²⁶

İslâmiyetin şartlarından olan namaz kılmak ve oruç tutmak romanda sadece şu kesitte geçmektedir.

Mustafa Efendi: “Abdi bunu iyi etmemiş,” dedi. “Beş vakit namazında niyazında ama, iyi etmemiş. Sana yaptığı insanlığa yakışmaz.”³²⁷

Çavuş ayağa kalktı. Fişeklerini düzeltti. Tabancaların ağzına kurşun verdi. Bombalarını yokladı. Ceplerini araştırdı.

“Topal kibritini bana ver,” dedi. “Ver de buralarda durma. Düş yola, nereye gidersen git.”

Topal, kibriti çıkardı, verdi:

“Gazanız mübarek olsun,” dedi, arkasını döndü, yürüdü.

Memed:

“Gene görüşürüz. Sağ ol Ali,” dedi.

Ali: “Görüşürüz.”³²⁸

Abdi Ağa’yı öldürmeye giden Memed ve arkadaşlarına söylenen bu söz, planlanın işin hayırlı bir iş olacağı şeklindeki düşünceyi de ifade etmiş olur.

2.2.5.2. Tabiat Kuvvet, Unsur ve Olaylarla İlgili Olanlar

Su, Türk geleneklerinin köklerini tutan, en büyük temeldir. Herşey ona dayanır. Belki tarla, bir süre sulanmazsa, olabilir. Fakat hayvanların, hergün su içmesi gerklidir. Bunun için Göktürkler, Yer-su yani yer ve sular anlayış ve inanişına, büyük bir değer vermişlerdir.

³²⁶ Y. Kemal, age., s. 254-255.

³²⁷ Y. Kemal, age., s. 261.

³²⁸ Y. Kemal, age., s. 273.

*Onu kutlulaştırmış ve ona kişilik vermişlerdir. Yer-su inancı, tam bir “vatan” anlayışıdır. “Tanrı, Türkün yeri ve suyu sahipsiz kalmasın diye”, Kağanları, Türk milletinin üzerine getirip koyuyordu. İyi vazife görmeyen veya isyan edenleri ise, Yer ve su’lar cezalandırıyordu.*³²⁹

Türkler, her suyun bir iyisi olduğuna inanırdı. Eski Türkler’de çocuksuz kadınlar, kurumuş ırmaklara süci / şarap salmak suretiyle, o ırmakların iyelerini memnun etmeye çalışır, onların yardımıyla çocuk sahibi olacaklarına inanırlardı.

*Suyun hayat behşedici, yaratıcı bir mukaddes gibi telakki edilmesi inancı, günümüzde “zemzem suyu” ile devam etmektedir... Günümüz Yakut Türkleri’nin de, her ırmağın, gölün, pınarın ayrı bir iyisi olduğuna inandıkları bilinmektedir.*³³⁰

Romanda Değirmenoluk suyunun olağanüstülüğüne dair inanış göze çarpar.

*Gürültünün geldiği yer, Değirmenoluk suyunun gözüdür. Göz değildir ya, bura halkı oraya suyun gözüdür der. Öyle bilir. Bir kayanın dibinden köpükler saçarak kaynar. İçine bir ağaç parçası atılırsa bir gün, iki gün hatta bir hafta suyun üstünde oynadığı görülür. Döndürür. Bazıları iddia ederler ki, kaynayan su, üstünde taşı bile oynatır, batırmaz. Halbuki suyun gözü burası değildir. Ta uzaklardan, çamlar arasından yarpuz, kekik kokularını yüklenerek Akçadağdan gelir. Burada da bu kayanın altından girer, köpürerek, kaynarak bir delice homurtuyla öbür ucundan çıkar.*³³¹

2.2.5.3. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar

Cinler, duyu organlarıyla algılanamayan varlıklar olduğu için, onlar hakkındaki tek bilgi kaynağı vahiydir. Kur’an-ı Kerim ve sahih hadiseler, cinlerden bahsetmekte, doğru düşünebilen akıl da bunu imkânsız görmektedir. İnsanların cinleri göremeyişi, gözlerinin cinleri görecektir yetenekte yaratılmamış olmasındandır.

Kur’an’a göre insan topraktan, cinler ise ateşten yaratılmıştır: “Cinleri öz ateşten yarattı” (er-Rahmân 55/15), “Andolsun biz insanı, kuru kara çamurdan, şekillenmiş kara balçıktan yarattık.

³²⁹ Ögel, *Türk Mitolojisi*, s. 315.

³³⁰ Kalafat, age., s. 52-53.

³³¹ Y. Kemal, age., s. 10.

Cinleri de daha önce, zehirli ateşten yarattık” (el-Hicr 15/26-27). Sonuncu âyet cin türünün insan türünden önce yaratıldığını da göstermektedir.³³²

Romanda, şeytanın ve cinlerin varlığına inanış belli belirsiz bir motif olarak karşımıza çıkmaktadır.

“Osman: “Ona hiçbir şey olmaz. Şeytanın kardeşidir o. Hiçbir şey olmaz ona.” ”
333

Söz konusu kişinin, tüm tehlikeleri atlatabileceğine duyulan güveni ifade etmek için o kişi, “şeytanın kardeşi” olarak nitelenmiştir.

2.2.5.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

2.2.5.4.1. Din Görevlileri

a) Hocalar

Romanda, köyde hocaların varlığına dair bilgi muska yapmalarıyla ilgili kesitte şu şekilde geçmektedir.

Süleyman: “Çok mu sıkıştırdı seni Abdi Ağa?” diye sordu.

Memed böyle bir soruyu beklemiyordu. Kendini topladı:

“Beni,” dedi, “döve döve öldürürdü. Hem çift sürdürürdü çakırdikenlikte yalınayak. O da ayazda. Hem öldürürdü. Birinde beni bir dövdü... Bir aya yataktan kalkamadım. Herkesi döver ya, beni çok döver. Anam diyor ki, Sarı Hocanın muskası olmasaymış ben ölürmüşüm...”³³⁴

Memed’in dayaktan sonra sağ kalabilmesi, muskaya bağlanmıştır. Böylelikle Abdi Ağa’nın bir çocuğa karşı ne kadar zalimleşebildiği de açığa çıkmış olur.

³³² Karaman, H., “vd”, age., s. 96.

³³³ Y. Kemal, age., s. 33.

³³⁴ Y. Kemal, age., s. 23.

2.2.6. Halk Âdetleri ve Gelenekleri

2.2.6.1. Aile Akrabalık Gelenekleri

2.2.6.1.1. Otoritenin Dağılımı

Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında otorite dağılımı ağa-köylü, karı-koca, anne-çocuk kategorilerine ayrılabilir.

Köyün otoritesi ağadır, Dikenlidüzünün ağası ise Abdi Ağa'dır, o ne isterse o olur, tarlaların çoğu onundur, o ne kadar vermek isterse köylünün o kış o kadar ekini olur. O, bir kız istemedi bulduysa o kız, damat adayına sorgusuz sualsiz verilir, köyde adam öldürülse hizmetçiler ağanın dediği gibi şahitlik yapar, o çağırıyorsa ayağına gidilir, köyde ceza verme yetisi ondadır.

*Dikenlidüzü bu düzlüklerden biridir. Dikenlidüzüne beş kadar köy yerleşmiştir. Bu beş köyün beşinin de insanları topraksızdır. Cümle toprak Abdi Ağanındır. Dikenlidüzü, dünyanın dışında, kendine göre apayrı kanunları, töresi olan bir dünyadır. Dikenlidüzünün insanları, köylerinden gayri bir yeri bilmezler hemen hemen. Düzlükten çıktıkları pek az olur. Dikenlidüzünün köylerinden, insanlarından, insanların ne türlü yaşadıklarından da kimsenin haberi yoktur. Tahsildar bile iki üç yılda bir kere uğrar. O da köylülerle hiç görüşmez, ilgilenmez. Abdi Ağayı görür gider.*³³⁵

*“Bak sana deyim Süleyman Emmi, babam öleli var ya, elimizde ne var, nemiz yoksa hepçliğini almış Abdi Ağa. Anam bir laf söylese döve döve öldürür. Beni de tutar kolumdan yere çakar. Beni birinde iki gün ağaca bağladı. Bıraktı gitti yazının ortasında. Yaa, orada, ağaca iki gün sarılı kaldım da anam geldi açtı. Anam olmasaydı beni kurtlar parçalardı orada.”*³³⁶

“Abdi Ağa: “Hah,” dedi ayağa kalktı “Daha gelmedi ha? Vay it oğlu it vay! Daha gelmedi ha? Ya öküzlerim?...”³³⁷

³³⁵ Y. Kemal, age., s. 10.

³³⁶ Y. Kemal, age., s. 27.

³³⁷ Y. Kemal, age., s. 30.

“Ağa: “Hemen tarlaya gidin, arayın o it oğlu iti. Öküzleri mutlaka bulmalısınız. Bulmadan dönmeyin. Anladınız mı?”³³⁸

Geç saate rağmen eve dönmeyen oğlunu merak eden anaya karşın, Ağanın tek derdi, onun beraberindeki öküzleridir.

“Abdi Ağa kızdı, küplere bindi: “Vay Süleyman vay!” dedi. “Demek Süleyman benim kapımdaki adamları alır çoban edersin! Kırdığın ceviz kırkı geçti Süleyman! Demek Kesme köylü Süleyman ha?”³³⁹”

Abdi Ağa, kendi malı gibi gördüğü köylülerinin başka kapılarda çalışmalarını, malının elinden çalınması gibi algılar. Bu durum onu çok sinirlendirir çünkü köyün otoritesi ondadır, otoritesini kaybetmekten korkmasının yanında, bir küçük çocuğa söz geçiremeyişini de gururuna yediremez.

İki gün sonra harman savruldu. Üçüncü gün kasar sürüldü. Dördüncü gün de ceç edildi. Kırmızı buğday taneleri harmanın ortasında parlıyordu. O gün, buğdayı çuvallara doldurup eve taşıyamadılar. Ceç, harmanın ortasında olduğu gibi kaldı. Sebebi de Abdi Ağanın gelip hakkını almamasıydı. O gece Memedle anası sineklere yene yene ceçi beklediler. O gün kuşluk oldu Abdi Ağa gelmedi. Öğle oldu gene bir haber yok. İkindiye doğruyd ki, arkasında semerli beygirlere binmiş üç yanaşmayla çıkageldi. Yüzü karanlık, korkunçtu. Döne, bu yüzü görünce korktu. Yullardan beri çok iyi tanırdı onu. Dönenin kara bir deri gibi kırışık yüzü, biraz daha kırıştı.

Abdi Ağa, Döne'yi işaretle yanına çağırıldı. Yanaşmalara da şu emri verdi:

“Dörtte üçü bize, birisi de Döne'ye.”

Döne Ağanın üzengesine sarıldı:

“Etme Aşam! Acımızdan ölüyük bu kış. Etme. Eyleme. Tabanlarını öpeyim Aşam!”

Ağa: “Hiç sızlanma Döne!” dedi. “Hakkını veriyorum.”³⁴⁰

³³⁸ Y. Kemal, age., s. 31.

³³⁹ Y. Kemal, age., s. 47.

Ağa, yanaşmalarının Döne'ye biraz yardım etmiş olmalarını gerekçe göstererek Döne'nin buğdayından alacağı payı artırır. Ancak, asıl amacı, başka birine çobanlık etmiş Memed'i cezalandırmaktır.

Gökte kara bulutlar yuvarlanıp duruyordu. Abdi Ağanın kapısında üşümekten iki büklüm olmuş, yırtık, el dokuması giyimli bir kalabalık, birbirlerine sokulmuş titriyordu. Bir tek kişi vardı kalabalığın dışında: Döne. Onlar, Abdi Ağayı bekliyorlardı. İçerden, Abdi Ağa, elinde doksan dokuzluk tesbihi, başında devetüyünden örülmüş takkesi, sivri sakalıyla göründü:

“Gene aç mı kaldınız?” diye söylendi.

Kalabalıktan hiç ses çıkmadı.

Kalabalığın arkasında tek başına duran Döne'yi gören Abdi Ağa:

“Döne! Döne!” diye bağırdı. “Sen doğru evine git! Sana bir tek tane bile vermem. Evine git! Döne!” dedi. “Şimdiye kadar benim köyümden, benim kapımdan adam kaçıp da başka başka köye başka adama çoban olmadı, yanaşma olmadı. Bunu senin bir karış oğlun icat etti. Sen doğru evine...”³⁴¹

“Ana: “Nasıl olur?” dedi. “Siz nasıl gidirsiniz kasabaya bu yaşta? Olur mu? Sonra Abdi Ağa ne der? Bir duyarsa Abdi Ağa, vallaha bu köyden bizi iyice kovar.” ”

³⁴²

Ağa'dan izin almadan köye çıkmak, hele de kasabaya gitmek köyden kovulmaya bile yol açabilecek büyük bir suçtur.

İhtiyar: “Keçi sakallı, gavur dinli Abdinin köyünden öyle mi? Duyduk ki gavur Abdi de ağa olmuş. Duyduk ki köylüleri kul gibi çalıştırır, hepsini aç kormuş. Kış gelince acından ölürmüş millet. Diyorlar ki Abdinin izni olmayınca kimse evlenemez, kimse köyden dışarı bile çıkamazmış.

³⁴⁰ Y. Kemal, age., s. 52.

³⁴¹ Y. Kemal, age., s. 58.

³⁴² Y. Kemal, age., s. 65.

*Diyorlar ki Abdi köylerde, sopayla döve döve adam öldürürmüş. Beş köyün hükümeti, padişahı Abdi imiş. Astığı astık kestiği kestik... Vay bre keçi sakallı Abdi! Abdi ağa olmuş ha!”*³⁴³

Abdi Ağa'nın kasabaya gidilmesine öfkesinin nedeni, orada ağalık sisteminin olmadığı duyulması, öğrenilmesi olabilir.

Hasan Onbaşı sakalını kaşıyıp düşündü.

*Sonra: “Bana bak oğlum Memed,” dedi. “Burada, senin öyle bildiğin ağalar yok. Bu kasabadaki tarlalar, az çok herkesindir. Tarlasız da var tabii. Bu dükkânların her birinin bir sahibi var. Tabii ağaların tarlaları çok. Fıkaranın az. Çok fıkaranın da hiç yok.”*³⁴⁴

“Memed: “Vazgeçemem. Abdi Ağa olmazsa, kim olursa olsun. Vazgeçemem. Abdi Ağa herkesin gönlünün ağası mı? Alır kaçırım. Benim bir tek korkum var, o da sana zulmederler. Benim korktuğum bu! Yoksa... evelallah...””³⁴⁵

Abdi Ağa, kendisinde, rıza aramaksızın, köyün kızlarını istediği kişiyle evlendirme yetkisini de görür.

““Ula namussuz nankör! Köpek gibi kapımda büyüdün. Adam oldun. Ulan namus düşmanı! Duydum ki yiğenimin nişanlısına göz dikmişsin...””

Memed taş kesilmiş kıpırdamıyordu. Yüzü duvar gibi bembeyaz olmuştu.”³⁴⁶

Kocasına: “Kız gitmiş,” dedi. “Şimdi nişliyelim.?”

Koca aşikâr bir sevinç çılgığı attı:

“Çok şükür Allahıma,” dedi. “Çok şükür. Hiç gönlüm yoktu, Abdi Ağanın kel yiğenine vermeye kızı. Çaresizlik belimi büküyordu. Çok şükür...”

*Kadın: “Sus,” dedi. “Sus! Bir duyan olmasın, Abdi Ağa, kızı biz kaçirttik sanır da derimizi yüzer.”*³⁴⁷

³⁴³ Y. Kemal, age., s. 67.

³⁴⁴ Y. Kemal, age., s. 78-79.

³⁴⁵ Y. Kemal, age., s. 90.

³⁴⁶ Y. Kemal, age., s. 93-94.

Hatçe'nin babası, hiç istemediği halde, çaresizlik yüzünden kızını Ağanın yeğenine vermeyi kabul etmiş olsa da, onun Memed'le kaçmış olmasını sevinçle karşılar.

“Abdi Ağa yerinde duramıyordu. Adamlarını çağırdı. Bütün köylüleri çağırdı. Bu onun köydeki itibarı için büyük bir darbe olmuştu. Bunun altından kalkmalıydı.”³⁴⁸

Abdi Ağa, Hatçe'nin kaçmış olmasını itibar meselesi yapar ve intikam almak için oldukça kararlıdır.

Derken alay-ı vaka ile öteki köün insanları, başta nişanlı olmak üzere sükün ettiler. Her birinin elinde bir av tüfeği vardı. Nişanlı ateş saçıyordu. Avuru zavuru köyü tutmuştu. Yakarım da yakarım... Doğru Memedlerin evine gitti.

Döne, bu sırada, evin önünde oturmuş, dünyadan habersizmiş gibi duruyordu. Nişanlı aynı hızla kapıda attan indi, içeri girdi. Kadını saçlarından yakaladı. Sürüye sürüye Abdi Ağanın kapısına kadar getirdi. Kadını Abdi Ağa da gördü. Kendini tutamadı. Geldi çizmelerinin ökçeleriyle çiğnemeye başladı. Dönenin ağzından çıt çıkmıyordu. Her bir yanı çamura batmıştı. Gözleri bile çamurdan görünmüyordu. Abdi Ağa, kadını bıraktıktan sonra, bu sefer de nişanlı çiğnemeye başladı.

*Bırakıyor, avluda bıyıklarını geveleyerek dolaşiyor, tekrar kadına gelip çiğnemeye başlıyordu. Kadının ağzından sızan kanlar, çamura karışıyor, aşağılara kadar, kırmızı bir şerit olarak uzayıp gidiyordu.*³⁴⁹

Bu acımasızlığa rağmen, dayak yemek pek çok köylünün tercihidir. İşlenen suçta rağmen atılmayan dayak, daha büyük cezaların habercisidir.

Abdi Ağa, gözlerini yumdu, başını yastığa koydu. İnlmeye başladı. Bir zaman sonra gözlerini açtı:

“Kızı dövmediniz ya?” diye sordu.

“Hiç incitmedik” dediler.

³⁴⁷ Y. Kemal, age., s. 102.

³⁴⁸ Y. Kemal, age., s. 104.

³⁴⁹ Y. Kemal, age., s. 105.

“İşte bunu çok iyi etmişsiniz. Bir fiske bile vurmadınız ya?”

“Bir fiske bile vurmadık,” dediler.

“Çok iyi yaptınız.”

Herkes bilirdi ki, köylülerden biri bir kabahat işlediğinde Abdi Ağa onu dövmezse çok büyük bir kötülük yapacaktır ona. O adam ömrünün sonuna kadar, işlediği suçun cezasını çekecektir. Eğer döverse unutulur giderdi suç. Abdi Ağaya karşı suç işlediklerini sanan köylüler gelir onun önüne otururlar, dayak yiyinceye kadar önünden kalkmazlardı.³⁵⁰

Abdi Ağa, adli vakalarda da tanıkların ifadelerini belirleyen kişidir. Özellikle de kendisiyle ilgili bir durum olduğunda, tüm köylünün onun istediği şekilde ifade vermesi, köy için olağan bir durum haline dönüşmüştür.

Onların yerine ormanda bulunanlar geldiler, oturdular. Abdi Ağanın karşısında da halka oldular. Meraktaydılar. İfadenizi şöyle verin, böyle verin diyeceğini biliyorlardı. Bir hükümet işi oldu muydu, onlar kendiliklerinden hiçbir şey söyleyemezlerdi. Ne söyleyeceklerse, Abdi Ağa onları karşısına alır ezberletirdi. Ondan sonra geçerler hükümet adamının karşısına bülbül gibi şakırlardı. Ezberledikleri bitip de başka soru karşısında kalırlarsa, “gerisini bilmiyorum,” derlerdi. Ne sorarlarsa sorsunlar, “bilmiyorum”du karşılığı...

“Hah, işte kardaşlar, benim itim benim çocuğumu daladı. Çocuğumu, beni parçaladı. Bir tanesi kaçtı gitti. Yakalanacaktır. Kuş olup uçsa, gene yakalanacaktır. Kurtuluş yok. Burada onun suç ortağı kaldı. Bütün kötülükler bu kızın yüzünden oldu zaten. Bütün suç da onun... Oğlanı da kız vurdu yani... Gözümüzle gördük ki Veliyi kız vurdu. İkisinin elinde de tabanca vardı. Hepiniz gördünüz. Önce melun beni hedef aldı ateşledi. Sonra da kız, oğlanı hedef aldı ateşledi.”...

“Öyle oldu canını sevdiğim Ağam. Tam öyle oldu işte. Tabanca yere düşünce... Yani yere düşünce canını sevdiğim Ağam, yerden ben aldım. Kız, arkasını dönmüş kaçıyordu. Yani oğlanın elini tutmuş... Oğlan dediğim o melun İnce Memed var ya, işte o. Onun elini tutmuş ikisi birden kaçıyorlardı.

³⁵⁰ Y. Kemal, age., s. 141.

Vardım Hatçeye sarıldım. Göndermedim. Gözümün önünde Hatçe vurdu Veliyi.” Başını salladı. Gözlerini yaşarmış gibi kuruladı. “Aaah Veli Ağam. Veli Ağam gibi var mıydı? Kötüler kıyar zaten babayiğide. Yiğidin yiğide kıydığını kim görmüş zaten. Aaah Veli Ağam, beş paralık bir avrat kurşunuyla giden Veli Ağam... Gözümün önünde vurdu kafirin kızı... Bir de nişan alıyordu köpoğlunun kızı... Bir de nişan... Kim bilir nerede öğrenmiş...”

“Abdi Ağa: “Duydunuz ya,” dedi. “Hepiniz böyle gördünüz değil mi? Zekeriya sen? Sen deböyle mi gördün?”

“Aynen böyle gördüm,” dedi Zekeriya.³⁵¹

Ağa'nın tüm gayretine ve otoritesine rağmen, kendi vicdanı doğrultusunda hareket edenler de olur.

Topal Ali, çoktandır patlamaya hazırlanmıştı:

“Ben,” dedi, “ben hiçbir şey görmedim Ağa. Hiçbir şeycik. Bir iz sürdüm diye köylü yüzüme bakmıyor. Ne bu köylü, ne de bizim köylü. Ben geçerken çocuklar bile arkasını dönüyor. Avradım bile bana tiksinererek baktı. Konuşmadı benimle. Ben, hiç mi hiç bir şey görmedim Ağa. Bunu böyle bilesin. Memedin seni vurduğunu bile görmedim,”

Ağa'nın bu itaatsizlik karşısındaki tavrı ise oldukça serttir.

Abdi Ağa böyle bir hareketi, böyle bir isyanı hiç kimseden beklemezdi. Aptallaştı. Dudakları sarktı. Az kendine gelince sinirlendi. Sinirden başı sallanmaya başladı. Arkasından koşacakmış gibi ona doğru uzandı:

“Topal Ali! Topal Ali! O köyde durma gayrı. Köye varır varmaz evini yükle, nereye gidersen git! Bir gün daha kalırsan evde, adam gönderir, evini başına yıktırırım. Duydun mu Topal Ali?” diye bağırdı.³⁵²

Ağa, işini sağlama alma düşüncesiyle tehditle yetinmeyip vaatler de sıralar.

³⁵¹ Y. Kemal, age., s. 143-145.

³⁵² Y. Kemal, age., s. 145.

Ağa: “Hepiniz sağ olun,” dedi. “Bu yıl sizlerden ancak mahsulün dördte birini alacağım. Haydi,” dedi, “hayvanları da size bağışladım. Elinizdeki hayvanlar sizin olacaktır. Haydi gidin ellerinizi vicdanınıza koyun, hükümete ne söyleyeceğinizi belleyin...”³⁵³

Romanın bir diğer ağası Ali Safa Bey, türlü hilelerle pek çok köylünün toprağını ele geçirir. Köylüler, onun hilelerini sonradan fark etseler de, topraklarını geri alma imkânı bulamazlar. Ali Safa Bey, toprak ile beraber otoritesini de artırır. Hileleri tükenince, dağdali eşkıyalardan yardım akmaktan da çekinmez.

Bu sıralar dağlarda eşkıyalar vardır. Asker kaçakları, soyguncular, kanlılar, başkaldıranlar... Ali Safa Bey bunlardan çıkar sağlamaya bakar bu sefer de. Dağdaki bir iki çetebaşıyla anlaşır. Bir iki adamını da dağa çıkarır. Eşkıyaları köylülerin başına musallat eder. Artık Ali Safa Beyin astığı astık, kestiği kestiktir. Yüreği varsa kımıldasın bir tek köylü bundan sonra!..

Bir gecede evi yıkılır, karısı kaçırılır, işkencelerle öldürülür. Beyin bu yüzden kılına bile hile gelmez. Candarmalar eşkıyaların peşine takılıp vurulurlar.

³⁵⁴

Ali Safa Bey gibi, eşkıyaları kendi çıkarları için kullanan ağalar nedeniyle, eşkıyalar da dolaylı olarak Ağanın otoritesini artırmış olurlar. Böylesi bir zamanda eşkıya olan İnce Memed, toprağı ve hayvanları köylüye dağıtmayı vaat ederek adeta bir kurtarıcı rolüne bürünmüş olur.

“Memed: “Olacak. Senden bir isteğim var. Beş köyün aklı yetenine haber gönderecek, buraya çağıracaksın. Konuşup, tarlaları dağıtacağım. Kölelikten kulluktan kurtulacaklar. Herkesin ektiği herkesin. Ellerindeki öküzler de kendilerinin olacak...” ”

³⁵⁵

Ağalar çıkar ilişkilerinin karşılıklı oluşu nedeniyle aralarında yardımlaşmaktan çekinmezler.

³⁵³ Y. Kemal, age., s. 146.

³⁵⁴ Y. Kemal, age., s. 293.

³⁵⁵ Y. Kemal, age., s. 323.

Ali Safa Bey bir zaman susup düşündükten sonra, başını kaldırdı, Abdi Ağanın gözlerinin içine baktı:

“Biliyorsun ki Ağam benim de başımda türlü türlü işler var. Çok şükür son yıllarda gailem azaldı. Azaldı azaldı ama, şu Vayvay köyü arazisi davası bana uyku uyutmuyor.”

Abdi Ağa aynı heyecanla:

“Ben bilirim,” dedi. “Vayvay köyünün cümle arazisi senin babanıdır. Baban eker biçerdi. O öldüğünde, sen mektepdeydin. Vayvay köylüleri geldiler yerleştiler. Senin elindeki tapu, daha evvel ben sana söylemedim mi, Vayvay köyünün arazisini tüm içine alır. Bunu ben de, bizim beş köyün halkı da, Aktozlu köyü de, herkes bilir. Sen onun için küşümlenme.”

*Abdi Emmine o işin üstesinden gelir. Tarla işlerini sen bana bırak. Altı ayda Vayvay tarlaları senin olacak.”*³⁵⁶

Ali Safa'ya sığınan Abdi Ağa, kendisini koruması karşılığında, Vayvay köyünün arazisinin ona ait olduğunu kanıtlamak, bu amaçla çalışmak için söz verir.

“Ali Safa Bey: “Bir hafta sonra cephaneye geliyor Suriyeden.”

Abdi Ağa: “Gelince?”

Ali Safa Bey: “Kalaycı çetesine havale edeceğim onu.”

Abdi Ağa: “Abdi senin gözlerine kurban oğul,” dedi, kalktı.”³⁵⁷

Ağalar, kendi çıkarları doğrultusunda dağdaki eşkıyanın cephanesini kaçak yollarla sağlamakta da bir mahzur görmezler.

Romanda aile içinde otoritenin daha çok erkekte olduğunu, yemek pişirme, misafire yatak serme gibi işleri kadının; ava gitme, evin geçimini sağlama gibi işleri de erkeğin üstlendiğini görmekteyiz.

³⁵⁶ Y. Kemal, age., s. 301-302.

³⁵⁷ Y. Kemal, age., s. 302.

“Sabah ayazın üstüne gün doğdu. Ana, ocaktan çorbayı indirdi. Çorba sıcak, tatlı tatlı ocağın kıyısında tüttü. Oğul, çoktan çifte gitmişti. Süleyman da semerin başına oturmuş, akşamki bıraktığı yerden yapmaya başlamıştı.”³⁵⁸

“Vakit geç. Ben keçileri süreceğim.”

Süleyman hemen kalktı. Gözleriyle karısını araştırdı. Karı çoktandır kalkmış inek sağıyordu dışarıda. Karısına seslendi:

“Çabuk İnce Memed’in azığına hazırlayın.”

Kadın ellerini büyük bir tencerede yıkarken:

“Kalsın”, dedi, ‘Gerisini de akşam sağarım.’

*Azığı, el değer etek değmez, hazırlayıverdi. Ocakta kaynamakta olan çorbadan da çorba koydu Memedin önüne.*³⁵⁹

Ali Safa Bey daha dalgın dalgın gidip geliyordu. Karısının, “Şu Vayvay işi de bitsin,” dediğini duydu. Birden ayıktı. Kadının kolundan tuttu:

“Ne diyordun Ağaya?” dedi “Ne diyordun?”

Abdi Ağa: “Zarar yok Ali Safa Bey, biz yabancı değiliz.” dedi. “Zarar yok. Senin baban kardeşimden de ileriydi.

Kadın: “Ya,” diye suçlu suçlu söylendi, “yabancı saysaydım Abdi Ağa’yı, söyler miydim öyle şeyleri hiç?”

Ali Safa Bey, pot kırdın, büyük bir hata işledin dercesine kadının gözlerinin içine baktı: “Sen yürü odaya git,” diye çıkıştı. “Bizim Ağayla gizli konuşacaklarımız var.”

*Kadın suçlu suçlu, pişman, kalktı başka bir odaya gitti.*³⁶⁰

³⁵⁸ Y. Kemal, age., s. 21.

³⁵⁹ Y. Kemal, age., s. 28.

³⁶⁰ Y. Kemal, age., s. 300.

Ali Safa Bey'in karısı, kocasının kirli işlerinden haberdar olsa da ondan izisiz bu işlerle ilgili konuştuğu için odadan çıkartılır. İki ağanın kendi aralarında konuşacakları “erkeklere özgü” meseleler vardır.

Köyde erkek kadından yaşça küçük de olsa büyük sayılır ve kadın ona hürmet etmek zorundadır. Romanda da evine ziyarete gelen komşusuna ve diğer erkeklere “Ağam” veya “Efendi” diye hitap etmenin ve saygılı davranmanın örneğini görmekteyiz.

“Bir zaman Hösüğün etrafında dolandıktan sonra:

“Hoş geldin Hösük Ağam, buyur otur.” diyebildi.”³⁶¹

Romanda erkekten daha güçlü kadınlara da rastlanır.

“Hatçe Osmanın kızıdır. Osman yumuşak, kimseyle ilgilenmeyen kendi halinde bir adamdır. Hatçe'nin anası ise Allahın bir belasıdır.

Köyde ne kadar kavga, ne kadar gürültü çıkarsa içindedir. Uzun boylu, güçlüdür. Evin bütün işini o görür. Çifti bile o sürer.”³⁶²

2.2.6.2. Aile ve Akrabalık Beklentileri

Romanda aile ve akrabalık ilişkileri güçlü bir şekilde çizilmiştir. Eğer zora düşmüş birisi varsa ona yetişecek ilk kişi akrabası olmalıdır. Süleyman da akrabası olan Durdu'ya ve annesine sahip çıkmış, onlara göz kulak olmuştur.

“Durdu, karşıdaki Aksöğüt köyündendi. Süleyman onu çocukluğundan beri tanırdı. Babası, harbe gitmiş, bir daha da dönmemişti. Azıcık akraba oldukları için Süleyman ona, anasına yardım etmişti. Daha doğrusu açlıktan ölmemelerine sebep olmuştu.”³⁶³

Romanın komşuluk ve akraba ilişkileri içinde olumsuz tip olarak Iraz'ın kayını çizilmiştir.

³⁶¹ Y. Kemal, age., s. 45.

³⁶² Y. Kemal, age., s. 85.

³⁶³ Y. Kemal, age., s. 122.

Kardeşi ölmüştür ama kendisi kardeşinin eşine ve çocuğuna sahip çıkmaz tam tersi Iraz ile evlenmek ister. Iraz bu isteği kabul etmediği için de bunun hıncını Iraz'ın oğlundan çıkarır.

Çocuğu kucağına alıyor, onunla oynaşa oynaşa köyü dolanıyordu:

“Benim bebek büyümez mi emmeleri bakmayınca? Benim Rızam büyümez mi?” diyordu.

Amcalara nispet olsun.

Amcanın büyüğü Irazla evlenmek istiyordu.

Iraz: “Evlenmem,” diyordu. “Hüseyyinin yatağına başka erkek sokmam. Kıyamete dek yaşasam gene evlenmem.”

“Iraz,” diyorlardı, “bu da onun kardaşı. Yabancı sayılmaz. Çocuğunun emmisi. Ona babası gibi de bakar...”

Iraz Nuh diyordu da...”³⁶⁴

Kimi yörelerde, ölen kocanın ardında kalan kadının kocanın kardeşiyle evlendirilmesi geleneği vardır. Ancak, Iraz'ın bu konuda katı reddine rağmen ısrar etmesi ve sonunda da kendi yeğenini öldürmesi amcanın acımasızlığını ve kötülüğünü açıkça ortaya koyar.

2.2.6.3. Hukuki Gelenekler

2.2.6.3.1. Yerel Kurallar

Eski Türkler'de “töre” daha çok devletin kuruluş düzeni ve işleyişi ile ilgili kuralları ifade etmekte ise de, Türkler aile yaşantısı açısından da bu kavramı kullanmışlardır. Bu manada töre “görenek” demektir.

Türk Töresi, Kağan da dahil olmak üzere tüm toplumca mutlak suretle uyulması gereken hukuk kuralları toplamıdır...³⁶⁵

³⁶⁴ Y. Kemal, age., s. 206-207.

³⁶⁵ Pamir, *Orta Asya Türk Hukukunda “Töre” Kavramı*, s. 360-361.

Toplum içinde geleneksel olarak, yavaş yavaş ve kendiliğinden oluşan kurallar, kağanın kabul ettiği nispette Türk Töresi'nden sayılırdı.

Eski Türkler'de, özel hukuka ait kurallar, özellikle de Şahıs, Aile ve Miras Hukuku kuralları bu şekilde oluşmuştur. Yine, dinle alâkalı konularda da yosun hukukunun uygulandığı görülmektedir...³⁶⁶

Romanda örfî gelenekler ve görenekler daha ağır basmaktadır. Köyde töre haline gelmiş kurallar ve yaptırımları da görülür.

Toros köylerinde töre yerine geçmiştir. Kızı kaçan, atı, öküzü, horozu çalınan evinin kapısına çıkar, bütün köye, çekemeyenlere, gözleri kaldırmayanlara basar küfürü. Saatlarca durur durur küfreder. Köylü hiçbir cevap vermez ona, aldırılmaz, küfredenin bir zaman sonra hırsı iner, ondan sonradır ki, ciddi ciddi olayın üzerine konuşulur.³⁶⁷

“ “Yalancıktan: “Vay benim başıma gelenler!.. Kızım! Kızım! Sürüm sürüm sürünesin inşallah. Namusumu iki paralık ettin kızım! Kahrol! Kızım! İki gözün önüne aksın kızım!” ”³⁶⁸

Iraz'ın kayınbiraderinin kendisiyle evlenmek istemesi de töreye dayanan bir istek olarak yorumlanabilir. Anadolu'nun bazı yörelerinde ölen kocanın ardından karısının, onun erkek kardeşiyle evlenmek zorunda kaldığı görülür.

Çocuğu kucağına alıyor, onunla oynaşa oynaşa köyü dolanıyordu:

“Benim bebek büyümez mi emmeleri bakmayınca? Benim Rızam büyümez mi?” diyordu.

Amcalara nispet olsun.

Amcanın büyüğü Irazla evlenmek istiyordu.

Iraz: “Evlenmem,” diyordu. “Hüseyinin yatağına başka erkek sokmam. Kıyamete dek yaşasam gene evlenmem.”

“Iraz,” diyorlardı, “bu da onun kardaşı. Yabancı sayılmaz. Çocuğunun emmisi. Ona babası gibi de bakar...”

³⁶⁶ Pamir, agm., s. 368.

³⁶⁷ Y. Kemal, age., s. 102.

³⁶⁸ Y. Kemal, age., s. 103.

*Iraz Nuh diyordu da...*³⁶⁹

2.2.6.4. Köy veya Daha Büyük Bir Toplumun Yabancıya Karşı Durumları

2.2.6.4.1. Yabancıya Karşı Durumları

Köy yerinde genel itibariyle yabancı kişilere biraz temkinli olunmakla birlikte saygılı ve hoşgörülü davranılır. Bu yabancı Tanrı misafiri olarak evlerden birine geldiğinde de konukseverliğin gerekleri yerine getirilir.

Toprakta bir ıslaklık vardı. Toprağa oturdular. Nereden çıktıysa, nar ağacının arkasından, göğsünü bağına açmış uzun boylu, yorgun, terlemiş bir ihtiyar çıktı. Göğsünün uzun kılları da ağarmıştı. Ağarmış kıllar kıvırcık kıvırcıktı. Sütbeyaz sakalı da kıvırcıktı. Sırtındaki heybesini indirdi:

“Selamünaleyküm delikanlılar,” dedi.

İhtiyarın gür, tokmak gür tokmak gibi sesi vardı.

Oturur oturmaz, heybesinden bir çıkın çıkardı açtı, çıkında yufka, ince beyaz ekmekler vardı. Bir de kocaman kırmızı bir soğan... Soğanın yanında da çökelek vardı.

Yemeğe başlayan ihtiyar: “Buyurun delikanlılar,” diye onları çağırdı.

Memed: “Ziyade olsun.”

Mustafa: “Ziyade olsun.”

İhtiyar: “Gelin canım,” diye üsteledi.³⁷⁰

İhtiyar yabancı, yemeğini hiç tanımadığı delikanlılarla paylaşmaktan kaçınmaz.

Cabbar: “Bu çadır kimin?” diye sorunca, karşılarında oturan ak sakallı, yaşlı, kırmızı yüzlü, gülen, tatlı gözlü adam:

“Benim” dedi. “Bana Kerimoğlu derler.”

³⁶⁹ Y. Kemal, age., s. 206-207.

³⁷⁰ Y. Kemal, age., s. 66.

Cabbar: “Duyardım. Demek Kerimoğlu sensin?”

Kerimoğlu, kendine güvenmiş, alışkanlıkla:

“Benim,” dedi.

Cabbar: “Ağa, seni çok duyardım. İlk olaraktan görüyorum. Saçıkıralı aşiretinin ağası Kerimoğlu değil mi?”

Kerimoğlu: “Öyle,” dedi.³⁷¹

Yörüklerin ağası, çadırına gelen eşkıyaları ağırılar, karınlarını doyurmanın yanı sıra onlara temiz giysiler de verir.

“Demem o ki,” diye kekeledi, “bu dağlarda ananız yok, eviniz yok. Çarpışmadan çıkmışsınız. Üstünüz başınız kan içinde Belki yaranız da var.

Çamaşırlarınızı soyunun. Hemen çocuklar yur. Siz de bu arada benim çamaşırları giyersiniz. Aklınıza Kerimoğlu bizi soyacak da yakalatacak gelmesin. Kerimoğlunun evinde kimseye kötülük gelmez. Kerimoğlu ölmeden misafirine kimse dokunamaz. Bunu da böylece bilesiniz.”³⁷²

“Akşam oldu. Hatçe dışarıda, maltızına bulgur çorbası vurdu pişirdi. Soğan, acı yağ kokan çorbayı içeri aldı.

Çorba hafif buğulanıyordu. Çorba soğuduktan sonra, korka korka İriza yanaştı:

“Teyze,” dedi, “açsın herhalde. Azıcık çorba koydum. İç.”³⁷³

Hatçe, buldukları yer hapisane de olsa, henüz tanımadığı halde İraz’a saygılı bir tavır eşliğinde yemek verir.

³⁷¹ Y. Kemal, age., s. 175-176.

³⁷² Y. Kemal, age., s. 178.

³⁷³ Y. Kemal, age., s. 214.

2.2.7. Halk İlimleri

2.2.7.1. Sağaltım Şifa

2.2.7.1.1. Halk Hekimliği

“Günümüz Türkiye’inde halk hekimliği olarak bilinen kavram, ilk yazılı eserlerimiz Divanü Lûgati’t Türk ve Kutadgu Bilig’de; çeşitli kavramlar (em, emhane, emçi, vb.)la karşılanmaktadır.”³⁷⁴ diyen araştırmacı, halk hekimliğinin içinde bulunulan koşullarla ilgisine de dikkat çeker.

“... halk hekimliği, imkânların sınırlı olması ya da ümitlerin tükendiği anda başvurulan bir yöntemdir.”³⁷⁵

Türk halk kültüründe önemli bir yere sahip olan halk hekimliği, doktorsuzluğun, hastanesizliğin ve yoksulluğun getirdiği çaresizlikle halkın kendi deneyimleri ile yaralara, hastalıklara çare bulmaya çalışmasıyla belirir.

Romanda halk hekimliği “kan sızan yere toprak ekeleme” ve “yaraya özel merhem” sarma” motiflerinde karşımıza çıkar.

“Çakırdikenliğin içinden koşan çocuk soluk soluğaydı... Dikenlerin yırttığı yerden kan sızıyordu. Ayakta duracak hali yoktu... Kan sızan yere toprak ekelemeye başladı.”³⁷⁶

Kerimoğlu dışarı gitti. Bir zaman sonra elinde bir çanak, birtakım bezlerle geldi. Yakıyı eliyle yapmıştı. Memedin yarasını sarmaya başladı:

“iki gün içinde hiçbir şeyin kalmaz. Gençliğimizde biz de yaralandık yavru,” dedi. “Hepsi gelip geçiyor.”

Başı, usta bir cerrahattan daha ustaca sardı.

Memed minnetle: “Eline sağlık Ağa,” dedi.

³⁷⁴ Alptekin, *Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği*, s. 5.

³⁷⁵ Alptekin, agm., s. 5.

³⁷⁶ Y. Kemal, age., s. 13.

Kerimoğlu: “Yaran hafif ya, havakmış. Şişmiş. Yakı hemen geçirir. Korkma!” ³⁷⁷

“Memed: “Ağam,” dedi Kerimoğluna, “bu yakıdan azıcık daha yapar mısın bize? Yaralı arkadaşlarımız var. Onlara da götürüyüm...”

“Yapılmış merhem var,” dedi Kerimoğlu. “Şifalı merhem. Ondan veririm sana. Yakı da yaparım şimdi.” ³⁷⁸

Memed, bu merhemin arkadaşlarının yaralarını sağaltacağından emindir.

“Memed: “Kardeş,” dedi, “sizler için yakı getirdim. Merhem de getirdim. Kerimoğlu verdi. Kendi eliyle yapmış. Eski adam. İki güne kalmaz iyi eder yaraları...” ³⁷⁹

“İsmail, kekeleyerek: “İyiler iyiler,” dedi çabuk çabuk. “Durun geleyim de o gavur dinliyi anlatayım size. Unutturuyordunuz az daha. Ayaklarınıza, ellerinize tuzlu su yapalım da...” ³⁸⁰

Onlar, yemeği bitirmişlerdi ki, Hürü, elinde tüten bir kapla geldi.

“Bu ilacı babam yapardı. Vurulanları hemencecik iyi ederdi bu ilaç. Ben de kardeş için yaptım.”

Recep Çavuşun yarasını çabuk çabuk çözmeye başladı. Elleri alışkın ellerdi. Sargılar yaraya yapışmıştı. Açmak kolay olmadı.

Hürü: “Vay benim kardeşim,” dedi, “yaran da azmış. Vay benim kardeşim!”

Recep Çavuş dişlerini sıkarak inliyordu. Hürü yarayı ilaçladı. Tertemiz sardı.

Recep Çavuş: “Ellerine sağlık bacı. Güzel ellerine sağlık,” dedi. “Rahatladım.” ³⁸¹

³⁷⁷ Y. Kemal, age., s. 179.

³⁷⁸ Y. Kemal, age., s. 180.

³⁷⁹ Y. Kemal, age., s. 183.

³⁸⁰ Y. Kemal, age., s. 236.

Romanda her evde hatta çadırda bile yaraların iyileşmesi için bir merhem vardır. Bu merhemin nasıl yapıldığına dair bir bilgi ise yoktur.

2.2.8. Halk El Sanatları

Bir toplum için sanatın ne kadar önemli olduğunu Mustafa Kemal Atatürk “Sanatsız kalan bir milletin hayat damarlarından biri kopmuş demektir.” sözüyle en iyi şekilde ifade etmiştir.

Romanda, halk el sanatları ile ilgili pek çok motif yer alır.

2.2.8.1. İşlemeler

2.2.8.1.1. Ağaç İşlemeciliği

Geçmişten günümüze sürüp gelen maddi kültür ürünleri arasında yer alan ağaç işçiliğinin geleneksel sanatlarımız arasında önemi büyüktür. Türkler İslamiyet'ten önce Orta Asya'da ağacı kutsal saymış, bunu sanat yapıtlarında kullanmışlardır...

Anadolu'da Selçuklu döneminde gelişmiş, kendine özgü bir şekil almıştır. Selçuklu, Beylikler dönemi ağaç eserleri daha çok mihrap, cami kapısı, dolap kapakları gibi mimari elemanlar olup gerçekten çok üstün işçilik göstermektedir. Osmanlı dönemi ahşap işçiliğinde sadelik hakim olmuş, çeşitli teknikler daha çok sehpa, kavukluk, yazı takımı, çekmece, sandık, kaşık, taht, rahle, Kuran muhafazası gibi kullanım eşyası, pencere, dolap kapağı, giriş, konsol, sütun başlığı, tavan, mihrap, minber (vaaz kürsüsü), sanduka gibi mimari öğelerde uygulanmıştır. Ağaç işçiliğinde en çok ceviz, elma, armut, sedir, abanoz, gül ağacı kullanılmakta, kakma, boyama, kündekari, kabartma – oyma, kafes gibi teknikler uygulanmaktadır.³⁸²

Halk el sanatlarından ağaç işlemeciliği romanda Pancar mahlaslı köylünün tahtaları oyup onlardan kaşıklar, kirmenler, tesbihler yapması ile karşımıza çıkar.

³⁸¹ Y. Kemal, age., s. 252.

³⁸² MEB, 2005.

“İşi olmadığı zaman da evinin önüne hasır serer, üstüne oturur, hiç kimseyle konuşmadan kendi kendine tahtalar oyar, güzel nakışlı kaşıklar, kirmenler, çam bardaklar, tesbihler yapardı.”³⁸³

2.2.8.1.2. Dokumacılık

a) Halı

*Yeryüzünün çeşitli bölgelerinde ilkel el dokumalarından başlayarak çok emek ve üstün teknik isteyen dokumaların yapıldığını müzelerde ve hatta günümüzde bu geleneği sürdüren yerleşim merkezlerinde görüyoruz. Halı, bu dokuma işleri ve eserleri arasında en üst teknik ve yaratma yeteneği isteyen bir sanat eseridir.*³⁸⁴

Motifler ve Anlamları

Halk el sanatlarının birçoğunun gibi halı ve kilim sanatı da özünde insanların günlük ihtiyaçlarından doğan ve gelişen bir türdür. Türklerde göçebeliğin getirdiği hafif ve taşanabilir eşyaya sahip olma gerekliliği onları çadıra ve kilimlere yöneltmiştir.

İnce Memed 1 romanında da Yörük Kerimoğlu'nun hâlâ göçebe hayatı sürdürdüğünü ve çadır hayatını, çadırın içindeki nakışlı çuvalları görmekteyiz. Çadırdaki ve çuvallardaki nakıştan bahsedilmişse de nakışın motif ve anlamalarına dair bir bilgiye değinilmemiştir.

Çadırın içine, kapıdan başlarını eğerek girdiler. İçeri girer girmez Memed afalladı kaldı. Çadırın içinin güzelliği onu vurdu. Ömründe ilk olarak böyle bir çadır içi görüyordu. Yörüğün “merhaba”sını bile duymadı. Gözü çadırın içinde. Çadırın arka tarafında nakışlı çuvallar... Çuvallarda nakışlar, renkler uçuşuyor. Baş döndürücü bir hızla uçuşuyorlar... Renklerin cümbüşü ne? Işıklar, renkler birbirine karışmış oynuyor. Memedin gözüne bir çuval takıldı. Uzun zaman gözünü çuvaldan gözü alamadı. Çuvalın üstünde muhabbet kuşları vardı. Küçük küçük... Belki bin tane. Gaga gagaya vermiş kuşlar... Yeşil, mavi, kırmızı, mor kuşlar. Gözleri yaşla doldu. Kuşlar renk renk uçuşuyor.

³⁸³ Y. Kemal, age., s. 45.

³⁸⁴ MEB, 2005.

Çadırın orta direği oyma... Direğe uçan geyikler oymuşlar. Tüyleri yıldır yıldır eden geyikler... Som sedeften.

Cabbar: “Ne daldın bre uyansana?” diye Memedi dürttü.

Memed, gülümseyerek kendine geldi.

“Şimdiye kadar hiç böyle bir çadır içi görmediydim. Cennet gibi bir yer. Ne kadar da güzel!”³⁸⁵

“Durmuş Alinin karısı, belini damın orta direğine dayamış, olanı biteni seyrederek ip eğiriyordu. Elinden kirmen düştü.”³⁸⁶

Bütün kışı mağaralarda geçirdiler. Mağarayı ev gibi donattılar. Evleri zengin bir köylü ağasının evinden daha da hoştu. Tabana peryavşan döşemişler, üstüne nakışlı yörük kilimleri sermişlerdi. Bahar gibi tüten kilimler. Kilimleri de Saçıkartalı aşiret ağası Kerimoğlu çeyiz olarak vermişti. Mağaranın duvarları geyik postlarıyla kaplanmıştı.

İri boynuzlu geyikler. Boynuzlar cilalanmış gibi. Duvarlardan sarkıyorlar. Tüyleri altın yaldız gibi. Işıltılı.”³⁸⁷

b) Kumaş (Çorap)

Motifler ve Anlamları

Türk toplumunun yaşayış özelliklerinin, inançlarının, sevdalarının, özlemlerinin ve acılarının yansıması olan el emeği çoraplardaki nakışlar bize birçok şeyi anlatabilir. *İnce Memed I* romanı konusu itibariyle eşkıyalığın, ağalığın, zulmün, mazlumun romanı gibi gözükse de bunların yanında sevdanın da romanıdır. İnce Memed ve Hatçe'nin sevdasının rengi ve özlemi, anne olan Döne'nin ve Iraz'ın yavrularına sevgileri, kocalarına özlemleri ve yaşadıkları acılar çoraplarda bir kuşun kanadına, gagasına şu şekillerde yansımıştır.

³⁸⁵ Y. Kemal, age., s. 175.

³⁸⁶ Y. Kemal, age., s. 323.

³⁸⁷ Y. Kemal, age., s. 402-403.

Çoraplar giydi, çoraplar çıkardı. Bu kadar çok çorap! Çorabı çoktu. Anası iyi çorap okurdu. Bir de... nakışın en güzelini anası vururdu. En son giydiği çorabı da beğenmedi. Çıkardı bir köşeye koydu. Anasını yan gözle süzerek sandığa gitti, açtı. Sandığın içi yaban elması kokuyordu. Köşedeki nakışlı çoraba gözü ilişince titremeye başladı. Eğildi aldı. Yaban elmasının kokusu dört yanı sarmıştı. Eli çoraba değince titremesi arttı. Yüreğinden ılık bir şeyler geçti. Bir hoş oldu. Bir sıcaklık, bir yumuşaklık... Sandığın loşluğunda çorabın renkleri koyu... Çekti ışığa götürdü. Renkler ışıktan açıldı. Parladı...

Bu çorap aşktır. Öyle bir gelenekten gelir. Memedin eli dokununca titremesi, ışığa çıkınca irkilmesi boşuna değildir. Böyle çorapların üstünde hep iki kuş nakışı bulunur. Gagalarını dayamış öpüşür gibi iki kuş... Sonra, iki ağaç vardır, gövdeleri küçücük. Tek, kocaman çiçekli... İki ağaç yan yana dururlar. Çiçekleri öpüşecek diye burun burunadır. Sonra, bu iki nakış arasından sütbeyaz bir su akar. Kırmızı kayalar vardır kıyıcığında. Bir renkler, yalımlar cümbüşüdür almış başını gidiyor.

*Çorapları giydi. Çarığını da üstüne çekti. Çorap, dize kadardı. Dize kadar bir yığın kuş, çiçek öpüşüyor, bir sürü ak su akıyordu.*³⁸⁸

“On beşine değince Hatçe, Memedin anasından çorap örmesini öğrenmek için, her gün Memedlerin evine gelirdi. Memedin anası ona en güzel örnekleri verir, en güzel nakışları öğretirdi.”³⁸⁹

*.... Hatçe Memede muhabbet çorapları dokuyor, mendilleri işliyordu. Üstüne türküler çıkarmıştı. Aşkını, hasretini, kıskançlığını renk renk nakışlara, ses ses türkülere dökmüştü. Bu türküler hala Toroslarda söylenir. Çorapları gören ürperirdi. Türküleri duyan, söyleyen hala ürperir, içinden bir şey başlar yeşil yeşil, taze yeşermeye...*³⁹⁰

Irazla Hatçe, bütün gün, akşamlara, gece yarılarna dek çorap örüyorlar. Gözlerini kör edencesine. Ördükleri çoraplar kasabada şöhret yapmıştı. “Nişanlısını öldüren kızla, oğlu vurulan kadının çorabı... “Çoraplarda nakışların en acısı uçuşuyordu.

³⁸⁸ Y. Kemal, age., s. 63-64.

³⁸⁹ Y. Kemal, age., s. 85.

³⁹⁰ Y. Kemal, age., s. 87.

*Hatçeyle Iraz, örnek filan almıyorlar, nakış üstüne nakış yaratıyorlardı. Ağı gibi acı renkler, acı nakışlar. Kasaba kasaba oldu olalı nakışın bu kadar etkileyenini, acısını, güzelini görmemiştir. Kasaba bunu böyle kabullenmiş. Böyle söylüyor.*³⁹¹

Romanda, insanın yaşadığı acıların, çektiği hasretlerin çorapların nakışlarına yansımalarının yanı sıra bu nakışların kasabada efsaneleştiği görülmektedir.

Renkler, Boyalar ve Anlamları

Çorapların rengi yaşanan ve yansıtılmak sitenen duyguya göre seçilir.

“... Sandığın loşluğunda çorabın renkleri koyu... Çekti ışığa götürdü. Renkler ışıktaki açıldı. Parladı...”³⁹²

“...Sarı, kırmızısı, yeşili, mavisi, turuncusu, türlü rengi karışıp uyuşmuş, bir sıcaklık, bir yumuşaklık meydana getirmiştir. Aşk gibi, şefkat gibi bir şey olmuştur..”³⁹³

“...Sonra, bu iki nakış arasından sütbeyaz bir su akar. Kırmızı kayalar vardır kıyıcığında. Bir renkleri, yalınlar cümbüşüdür almış başını gidiyor...”³⁹⁴

Her sevdanın, acının ve duygunun rengi başkadır. Bu başkalıklar çorabın rengini belirlemede etkili olmuştur. Su, temizdir; berraktır. Aşkların da aşıkların da öyle olduğuna inanmanın ya da öyle olmasını istemelerinin yansımasıdır.

“... Çoraplarda nakışların en acısı uçuyordu. Hatçeyle Iraz, örnek filan almıyorlar, nakış üstüne nakış yaratıyorlardı. Ağı gibi acı renkler, acı nakışlar...”³⁹⁵

Acının anlatıldığı nakışlara acılı renkler uygun düşer. Yazar, romanda da bu durumu gözden kaçırmamıştır.

³⁹¹ Y. Kemal, age., s. 218.

³⁹² Y. Kemal, age., s. 63.

³⁹³ Y. Kemal, age., s. 63-64.

³⁹⁴ Y. Kemal, age., s. 64.

³⁹⁵ Y. Kemal, age., s. 218.

Üretici ve Sanatçının Özellikleri

Romanda çoraplardaki nakışa nakış özelliğini katan ya sevdalı genç kız ya da kocasını ve oğlunu kaybetmiş, dul kadındır.

Irazla Hatçe, bütün gün, akşamlara, gece yarısına dek çorap örüyorlar. Gözlerini kör edercesine. Ördükleri çoraplar kasabada şöhret yapmıştı. “Nişanlısını öldüren kızla, oğlu vurulan kadının çorabı... “Çoraplarda nakışların en acısı uçuşuyordu. Hatçeyle Iraz, örnek filan almıyorlar, nakış üstüne nakış yaratıyorlardı. Ağrı gibi acı renkler, acı nakışlar. Kasaba kasaba oldu olalı nakışın bu kadar etkileyenini, acısını, güzelini görmemiştir. Kasaba bunu böyle kabullenmiş. Böyle söylüyor.”³⁹⁶

c) Semer

Romanda semer yapımı, ve semerin tamirine çok az yer verilmiştir.

“... Kapının önünde uzun sakallı bir adam semerle uğraşıyordu.”³⁹⁷

“Sabah ayazın üstüne gün doğdu. Ana, ocaktan çorbayı indirdi. Çorba sıcak, tatlı tatlı ocağın kıyısında tüttü. Oğul, çoktan çifte gitmişti. Süleyman da semerin başına oturmuş, akşamki bıraktığı yerden yapmaya başlamıştı.”³⁹⁸

“Ben,” dedi, “Karacaörenden Mustunun oğlu Cabbarım. Hani size semer yaptırmaya geldik babamla. Bize hem semer yapar, hem türkü söylersin.”³⁹⁹

Romanda, semer yapmayı bilen kişinin tamirinden de anladığı görülür.

2.2.9. Giyim – Kuşam Süslenme

2.2.9.1. Erkek Giyimleri

Romanda erkek kahramanlar daha çok el örgüsü yün çorap, şalvar, kasket, mintan, çarık, çizme, eski kalpak, fes, ipek yağlık ve giyimi tamamlayan çıkın gibi giyimlere büründürülmüştür.

³⁹⁶ Y. Kemal, age., s. 218.

³⁹⁷ Y. Kemal, age., s. 15.

³⁹⁸ Y. Kemal, age., s. 21.

³⁹⁹ Y. Kemal, age., s. 125.

Yaşar Kemal, bir ağaya giydirdiği çizme, fakir bir köylüye giydirdiği çarık ile köydeki sosyal eşitsizliği bir kez daha gözler önüne sermek istemiştir.

İnce Memed, evin kapısındaki bir taşın üstüne oturmuş, Süleyman'ın kendisi için ham gönden dikiği çarığı ayaklarına giyiyordu. Çarık ıslaktı. Çarığın üstünde mor tüyler de vardı. Tüylerden bunun bir tosun derisi olduğu anlaşılıyordu.

Çarıktan dolayı sevinçten uçuyordu İnce Memed. ⁴⁰⁰

İnce Memed, birçok köylü gibi çarığını kendisi yapar.

Döne ezile büzüle içeri girdi. Abdi Ağa, ocağın başına, bir sedirin üstüne bağdaş kurmuş oturuyordu. Başındaki kadife kasketinin siperi sol kulağının üstünde. Yolda belde, kasabada hep böyledir. Bununla sofuluğunu göstermek ister. Üstüne ipekle işlenmiş, nakışlı bir mintan giymişti. Büyük taneli kehribar tesbihini şakırdatıyordu. ⁴⁰¹

Köyün en zengini Ağa olduğu için, takındığı şapka da zenginliğinin simgesi olacaktır.

“Durmuş Ali, tam altmışında. Köyün en iri adamı. Yaşlı bir çınar kadar sağlam. Büyük yüzü, küçücük gözleri var. Ömrü boyunca ayağına ayakkabı giymemiştir. Ayağının altında kara, kırış kırış yırtılmış kalın bir tabaka ayakkabı yerini tutar.” ⁴⁰²

Ağanın zenginliğinin simgesi devetüylü ya da kadife takke ise, köylünün fakirliğinin simgesi de ayağına giyinemediği çarık olacaktır.

Memed dikkat ediyordu. EşkİYaların hepsi de kırmızı fes giymişti. Kırmızı fes dağlarda adetti. Kırmızı fes eşkıyalığın alametidir. Kasketli, şapkalı eşkıya görülmuş değildir. Olmaz. Fesi kim icat etti bu dağlarda belli değil. Kim kullandı şapka devriminden sonra, o da belli değil.

Belki, şapka devrimi olduğunda dağda eşkıyalar vardı, onlar fesi çıkarmak gerekliliğini duymadılar. Ondan sonra da her dağa çıkan fes giydi başına. ⁴⁰³

⁴⁰⁰ Y. Kemal, age., s. 25.

⁴⁰¹ Y. Kemal, age., s. 30.

⁴⁰² Y. Kemal, age., s. 59.

Şapka Devrimi'ne rağmen, dağda hâlâ fes giyinen eşkıyalar, devlet otoritesini kabul etmediklerini, kanunların eşkıyaları ilgilendirmediğini göstermek istemiştir.

“Ali Safa Bey, evin o duvarından o duvarına, gümüşlü kırbacını parlak çizmelerine vura vura gidip geliyordu.”⁴⁰⁴

“Teneke” romanında olduğu gibi “İnce Memed 1” romanında da ağaların giydiği çizme ve kullandığı kırbaç, ağalığın ve zenginliğin simgesi durumundadır.

2.2.9.2. Kadın Giyimleri

Romanda kadın giyimi unsurları olarak kimi yerde cüzdanın yerini tutan çıkın, kimi yerde de yazmalar öne çıkar.

“Ana, eli titreyerek, parayı üst üste düğüm attığı çıkınından çıkarırken:

“Eline sağlık,” dedi. “İnşallah taşa bile geçer.”⁴⁰⁵

Çıkın kıyafet değil kıyafetin bir parçası, ucuna atılan düğüm konumundadır.

Abdi Ağa'dan kurtulmanın verdiği sevinçle yapılan kutlamalarda ve çift koşma zamanı köylülerin toplandığı törende kadınların saçını kınalaması, başa takılan yeşil ipekliler, sütbeyaz başörtüler özel gün ve tören giysileri arasındadır.

*Hürü ak saçlarını kınalamıştı. Başından yazmasını atmış, yerine genç kızların düğünde bayramda bağladığı al yeşil ipekliler bağlamıştı. Fistanı da ipektendi. Boğazına üç tane altın da takmıştı. Genç kızlığında taktığı boncukları da çıkardı sandığından. Taktı. Beline ipekli Trabulus kuşak bağladı. Yüzü hep gülüyordu. Evden eve türküler söylüyordu. “Hürü toy oldu,” dediler. Açık saçık türküler... Türküleri duyan her genç kız kızarıyordu.*⁴⁰⁶

Çift koşma zamanıydı. Dikenlidüzünün beş köyü bir araya geldi. Genç kızlar en güzel giyitlerini giydiler. Yaşlı kadınlar sütbeyaz, sakız gibi beyaz başörtü bağladılar. Davullar çalındı... Büyük bir toy düğün oldu.

⁴⁰³ Y. Kemal, age., s. 127.

⁴⁰⁴ Y. Kemal, age., s. 297.

⁴⁰⁵ Y. Kemal, age., s. 153.

⁴⁰⁶ Y. Kemal, age., s. 409.

Durmuş Ali bile hasta haline bakmadan oyun oynadı. Sonra bir sabah erkenden toptan çakırdikenliğe gidip ateş verdiler. ⁴⁰⁷

Köylü için bayram günü sayılan “çift koşma zamanı”nda kadınların başörtüleri bembeyazdır, temiz ve en güzel olandır.

2.2.10. Halk Ekonomisi

2.2.10.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Türk toplumu uzun yıllar göçebe yaşamış ve bu yaşam şekilleri ekonomilerini de etkilemiştir. Yerleşik yaşama geçen ilk Türk topluluğu Uygurlar ile birlikte Türklerdeki ekonomi de artık tarıma dayanmaya başlamıştır.

Yaşar Kemal, hayatının büyük bir zaman diliminin geçtiği ve kendisinin de ırgat kâtipliği yaptığı Çukurova ve çevre yerlerin ekonomisinde pamuk, buğday gibi ürünlerin önemini çok iyi bilir. Bu ürünlerin yetiştirme, toplanma, işlenme aşamalarına dair pratik bilgilere de sahiptir. Bu bilgisini de romanda sıklıkla kullanmıştır.

Çuvalın ağzını açınca dışarı pamuk kozaları döküldü. Kozalar temizlenmiş, bembeyazdı. Her biri bir top beyaz bulut gibiydi. Birden evin içini keskin bir koza kokusu aldı.

‘De bakalım İnce Memed, çek bakalım pamuğu,’ diye sevinçle söylendi Süleyman. ‘Göster kendini.’

İnce Memed önüne bir kucak pamuk alarak:

‘Ne var sanki, pamuk çekmek de iş mi?’

Alışkın elleri makine gibi işlemeye başladı. ⁴⁰⁸

Kozadan pamuk çekmeyi işten saymayan Memed, çakırdikenler arasında çift sürmekten ve bu ağır işi yapmasına rağmen sürekli dayak yemekten şikâyetçidir.

⁴⁰⁷ Y. Kemal, age., s. 436.

⁴⁰⁸ Y. Kemal, age., s. 19-20.

*“İki yıldır sürerim çifti. Çakırdikeni beni yer. Dalar... Çakırdikeni adamın bacağını köpek gibi kapar. İşte o tarlada çift sürerim. Abdi Ağa beni her gün döve döve öldürür. Dün sabahleyin gene dövdü beni. Her yanım döküldü. Ben de kaçtım oradan. O köye gideceğim. Beni orada bulamaz Abdi Ağa. O köyde bir adamın çiftini sürerim. Çobanı olurum. İsterse oğlu da olurum.”*⁴⁰⁹

Şehirde doğup büyümüş bir kişinin fark edemeyeceği pek çok koku, köylüler için bazen bir ipucu olabilir.

Ali: “Tabii burası. Havayı koklasana, sürülmüş toprak kokusu geliyor.”⁴¹⁰

Memed, harmanın bileziğinde kalan son saplara da attı. Harman yapılırken yağmur yağmamış, sapsar birbirine yapışmıştı. Saplardan kapkara, kömür tozu gibi bir toz çıkıyordu. Sabahtan beri, durmadan sap atan Memed, tanınmayacak hale gelmişti. Kapkara. Yalnız dişleri ışıltıyordu. Sapı attı bitirdi. Sap öyle kabarmıştı ki, ortadaki öbeği örtmüştü...

.... Günlerden beri çalışıyordu. Önce ekin biçmişti tek başına. Leyleğin gözündeki ekinin içi bir de devedikenisiyle dopdoluydu. Sonra harman yapmak için anasıyla birlikte şelek çekti. Günlerden beri de döğen sürüyor. Bu yüzden, bir deri bir kemik kalmış... Yüzü buruş buruş. Derisi sarkıyor gibi... Kapkara kesilmiş... Gözleri de iyice çukura kaçmış, avurtları geçmiş...⁴¹¹

“Öğleye doğru sapsar iyicene ezildi. Sapsar ışıltıyor. Karası gitti sapsarın. Şimdi döğenin arkasında ince altın sarısı bir toz usuldan, Memedin genzini yakarak savruluyor. Toz kokuyor. Yanık yanık bir şeyler kokuyor.”⁴¹²

Bunca ağır işe rağmen, ürünlerini alabilmeleri için bile, önce Ağayı beklemek durumundadırlar. Önce Ağa, kendi hakkını alacak, ondan kalan ise tüm bu ağır işi yapan köylünün olacaktır.

İki gün sonra harman savruldu. Üçüncü gün kasar sürüldü. Dördüncü gün de ceç edildi. Kırmızı buğday taneleri harmanın ortasında parlıyordu.

⁴⁰⁹ Y. Kemal, age., s. 20.

⁴¹⁰ Y. Kemal, age., s. 33.

⁴¹¹ Y. Kemal, age., s. 49.

⁴¹² Y. Kemal, age., s. 50.

*O gün, buğdayı çuvallara doldurup eve taşıyamadılar. Ceç, harmanın ortasında olduğu gibi kaldı. Sebebi de Abdi Ağanın gelip hakkını almamasıydı.*⁴¹³

Bu haksız düzen, tarla sahibi olmanın önemini iyice artırır.

Tarla, çakırdikeni mi? Olsun. Çakırdikeni bir yıl biter, iki yıl biter. Üçüncü yıl köküne kibrit suyu. Yeter ki tarla senin olsun.⁴¹⁴

Çukurova sıcağı çift koşma, tarla sürme gibi işlerde de belirleyici etkindir.

Yaz yeri çıkarılırken çift iki kere koşulur. Biri şafaktan iki saat önce, öteki ikindin, garbi yeli çıktıktan sonra. Şafaktan önce koşulan çift sürülmez. Öküzler sineklenirler. Gitmezler.

*Bu arada ikindine kadar, bir ağaç gölgesinde dinlenilir. İkindiüstü, Akdenizin üstünde yelken bulutları yükselirken yeniden çift koşulur. Bu, ay ışığı varsa gece yarısına kadar devam eder. Yoksa, ortalık kararınca kadar sürer.*⁴¹⁵

Kimi yerde pamuk kimi yerde çift sürme ve çift sürmenin püf noktaları, ekin biçme ve bu işler için orak kullanma, harmandan sap atma, harman yapmak için şelek çekmek, döğen sürmek, tarlada öküzün yerine atı kullanmak, harman savurmak, kasar sürmek, ceç etmek gibi tarımla ilgili unsurlar romanda sık sık yer almaktadır.

2.2.10.2. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler

Türk toplumunda hayvanın ve hayvancılığın önemi herkes tarafından bilinmektedir. Ekonomisi tarıma dayanan ve makineleşmenin uğramadığı topraklarda inek, öküz, at ve keçi gibi hayvanların değeri daha da fazladır.

Bir tek inekleri vardı. İnekleri bu yıl buzağılamıştı. Buzağı erkekti. Eğer İnce Memedin bir dönüm toprağı bile olsaydı, gelecek yıl inekten bir erkek buzağıyı daha dört gözle, yatakta yatamayacak kadar büyük bir istekle beklerdi. Gelecek yıl doğacak erkek buzağıyı hayal meyal görür gibi olur. Sonra iki buzağı birden büyür. Büyük bir çayırın ortasında çangal boynuzlu bir çift tosun...

⁴¹³ Y. Kemal, age., s. 52.

⁴¹⁴ Y. Kemal, age., s. 54.

⁴¹⁵ Y. Kemal, age., s. 209.

*Tosunlar boyunduruğa kolay kolay alışmazlar... Uğraşmak gerek En sonunda kuzu gibi olurlar.*⁴¹⁶

“Keçilerini en iyi otlığa, en iyi yapraklı ormana götürdü. Eskiden bir keçi, durup azıcık otlamasın, azıcık durgun görünsün, Memed derhal fark eder, ona bir çare bulur, iyileştirirdi.”⁴¹⁷

Memed, sadece çoban olduğu için keçilerle bu kadar ilgili değildir. O, canlıya karşı sevgi, merhamet dolu bir yaratılıştadır. Bu yaratılış hiç de yabancı değildir. Yaşar Kemal, evrendeki tüm canlılara karşı sevgi doludur, şefkatlidir. Bu özelliğini, roman kahramanına da yansıttığı açıkça görülmektedir.

*Getirdi, atı bin güçlkle döğene koştı. Atı kabarmış sapları yaramıyordu. Memed, döğenden indi, atla beraber sapların üstünde yürümeye çalıştı. At, ikide bir tökezliyordu. Memed, hayvana müthiş acıdı. Ne yapacağını bilemiyordu. At, terlemiş, kapkara kesilmişti. Öylesine soluyordu ki, göğsü, kaburgaları hep birlikte inip inip kalkıyordu. Bütün döşü, sırtı, sağrısı köpüğe batmış. Memed de tere battı.*⁴¹⁸

Memed, atın zavallı halini görünce, kendisini de onunla birlikte döğene koşar.

Yeni doğan buzağuların tüyleri, mora çalan bir kırmızıdır. Sonraları değişir. Sarı, kırmızı, mor olur.

Kulak tüyleri kadife gibi yumuşaktır. İnsan, avucunu iyice açar, orta yerini kulağa sürterse, soğuk, yumuşak bir ürperti, bir tatlılık duyar.

Bütün fikara köy evlerinde buzağuların yeri, ocaklığın yakınına, yatak serilen yerin bitişiğine yapılır. Buzağuların altına çiçekli bahar otları serilir. Ev bahar çiçeği, ot, buzağı pisliği ve buzağı kokar. Buzağı kokusu, süt kokusu gibi bir şeydir.

Güz gelince buzağı büyür, o zaman öteki sığırların yanına yollanır.

⁴¹⁶ Y. Kemal, age., s. 54.

⁴¹⁷ Y. Kemal, age., s. 40.

⁴¹⁸ Y. Kemal, age., s. 50.

*Ana, bütün baharı buzağısından habersiz, onunla ilgilenmeden geçirdi. Oğlunun derdi olmasaydı, buzağı evin içinde bir top bahar gibi dolaşır, evin sevinci olurdu.*⁴¹⁹

Köy yaşamı içinde, bir buzağının varlığı eve sevinç, neşe veren unsur olarak görülebilmektedir.

Romanda, köylülerin sahip oldukları hayvanı çocukları gibi sevip sahiplendiği, evlerinin bir köşesi ya da evlerinin yanına yapılan ahırlarda onları besledikleri vurgulanmıştır. Köylerde, inek ve öküz kimi yerde de at tarım işlerinde kullanılırken at ve eşek taşıma aracı olarak da kullanılmıştır.

2.2.10.2.1. Avcılık

İnsanoğlunun ilkel topluluk düzeyinden gelişmiş toplum seviyesine ulaşma sürecinin binlerce yıllık geçmişinde, avcılık ekonomik olduğu kadar sosyal ve kültürel açılarından da insanların hayatında önemli bir rol oynamıştır. Üretici olmayan bir ekonomiye sahip ilkel insan topluluklarının beslenme ihtiyaçlarını tabiattan sağladıkları, beslenme alanında herhangi bir işbölümüne sahip olmadıkları “toplayıcılık” döneminin ardından, insanoğlunun basit âlet ve silahlar yapmayı başarmasıyla birlikte insanlık tarihinde “avcılık” dönemi başlamıştır.

İlkel insan topluluklarında erkeklerin, sahip oldukları kadın ve çocukları savunma içgüdüleriyle geliştirdikleri savunma silahları, insanların toplayıcılıktan avcılığa geçişlerinde bir vasıta olmuş ve ilkel toplulukta ortaya çıkan basit işbölümü neticesinde kadınlar toplayıcılıkta kahrırken, erkekler avcılık konusunda uzmanlaşmaya başlamışlardır...

Eski Türk göçebe-bozkır yaşantısının en güçlü geleneklerinden ve hayat tarzından biri olan avcılık Türk boylarının ekonomik hayatında düzenleyici bir rol oynarken, aynı zamanda da toplum hayatı üzerindeki güçlü tesiriyle, ayrıca bir dinî kültürün ve inancın da doğmasını sağlamıştır.

*Çeşitli inanç, itikat ve geleneklerle kült haline getirilen avcılık, Türk toplum hayatı üzerinde de önemli etkilerde bulunmuştur. Çeşitli Türk boylarının kültürlerinde ve toplumsal hayatlarında avcılığın derin izleri görülmektedir.*⁴²⁰

---

⁴¹⁹ Y. Kemal, age., s. 54.

İnsanlık tarihinin önemli aşamalarından olan avcılık, Türkler için de çok önemli bir gelişim sürecidir. Belli dönemlerde yaşamlarını sürdürebilmek için avlanmak zorunda kalan Türkler bununla beraber bu ihtiyacı çeşitli ritüellerle kültürel de çevirmiştir.

Yaşar Kemal, avcılığı kimi zaman beslenmek için yapılan, kimi zaman da atalardan görülüp öğrenilen ve vazgeçilmez bir alışkanlık şeklinde ele alır. Özellikle İnce Memed'in avcılık konusundaki hünelerine övgüyle anlatır.

Mustafanın babasına söylemediler. Ona, geyik avına gideceklerini, birkaç gün dağda kalacaklarını söylediler. Oldum olası, hep geyik avına giderlerdi. Memedin üstüne bir avcı daha yoktu köyde. Pireyi vururdu. Öyle de atıcıydı. Kel Ali, onları böyle süslü püslü giyinmiş, ayaklarında “muhabbet” çoraplarıyla görseydi imkânı yok ava gittiklerine inanamazdı. Mustafa, ava gitmek için aldığı tüfeği Memedlere bıraktı.⁴²¹

Eski Çukurovayı eskiler anlatırdı. İnce Memedin eşkıyalığı zamanında doksanını geçkin bir Koca İsmail vardı. O söylerdi. Yemyeşil, çimen yeşili gözleri vardı Koca İsmailin. Çenesi bütün Türkmen çeneleri gibi ince, sakalı seyrekti. Geniş omuzları daha öyle, gençliğindeki gibi sağlam duruyordu.

Gözleri, şahin gözleri gibi keskindi. Daha avcılığı bile bırakmamıştı. Beli iki büklüm, tüfeği yörükle her zaman ava giderdi.⁴²²

“Memed bu Alıdağını, geyik avladığı zamanlardan taş taş, kaya kaya, mağara mağara bilirdi.”⁴²³

Üstlerine ne kadar geyik postu, yorgan, kilim varsa hepsini örtüyorlar, birbirlerine sarılıyorlardı. Sıkı sıkıya, birbirlerine yapışıyorlardı.

Gün doğunca birbirlerinden ayrılıyorlar, Memed geyik avına gidiyor, kadınlar ekmek pişiriyorlar, çorap örüyorlardı. Duvardaki postlar Memedin

⁴²⁰ Tavkul, *Karaçay-Malkar Kültüründe Avcılık ve Av Tanrısı Apsatu*, s. 36-41.

⁴²¹ Y. Kemal, age., s. 65.

⁴²² Y. Kemal, age., s. 289.

⁴²³ Y. Kemal, age., s. 391.

vurduğu geyiklerin postuydu. Etilerini yiyor, derilerini kurutuyorlardı. Bütün kış, bir gün bile etsiz kalmamışlardı. ⁴²⁴

Memed'in avcı olması, mağaraya sığındıklarında işe yaramış, vurduğu geyiklerin postları ile ısınmışlar ve karınlarını doyurmuşlardır.

2.2.10.3. İz Sürücülük

Avcılığın olduğu bir toplumda iz sürmenin ve bu işi yapanların varlığına da tanık olmamak mümkün değildir.

Sonra döndü, Rüsteme sordu: “Kim izleyecek izi?”

“Topal Ali var.”

Birkaç ses: “Topal Ali, eğer gönlü isterse, yağmur olmasın isterse, kuru toprağı, kayayı, kuşu bile izler,” dedi.

Rüstem: “Kuşu bile izler. Yeter ki kanadının bir yanı azıcık toprağa değsin. Uçan kuşu bile izler.” ⁴²⁵

Topal'ın bu konudaki mahareti, Memed'le Hatçe'nin yakalanmalarına neden olur.

“Durmuş Ali: “Deli deli söylenme avrat,” dedi. “Topal Ali onu Memede kötülük olsun diye yapmadı. İz sürerken o hiçbir şeyi düşünmez. Gözü dünyayı görmez. İyilik mi, kötülük mü yapıyor, bilmez. İz dedin miydi, akli başından gider.” ⁴²⁶

İz sürmek, Topal için bir tutkudur. Onu yapmazsa yaşayamayacağını söyler.

“Topal: “Ağam,” dedi, “geyik meyik izi sürerim gayri. Ava gidenlerle. Onu da yapmazsam ölürüm. Ben iz sürmesem ölürüm.” ⁴²⁷

Topal Ali: “Bu da ne izi?” diye usulca sordu.

⁴²⁴ Y. Kemal, age., s. 403.

⁴²⁵ Y. Kemal, age., s. 105-106.

⁴²⁶ Y. Kemal, age., s. 249.

⁴²⁷ Y. kemal, age., s. 258.

Memed: “Abdi Ağanın izi,” dedi. “Onu bulacaksın. Yılanın deliğinde, kuşun kanadının altındaysa da bulacaksın. Onu bulmazsan... O zaman işte...”

Topal Ali: “Ooooooh bre kardaş!” dedi, “Bu muydu benden istediğin? İstediyin Abdi olsun. Cehennemde ise de bulur çıkarırım. Ya kasabada, ya Avşar köyünde, ya da Sarıbahçededir şimdi. Üç yerin birisinde... Gelin benimle Çukurovaya, elimle koymuş gibi bulayım onu.”⁴²⁸

İkinci günün gecesi Memed geri geldi. Renk menk kalmamıştı. Getirdiği yükün altında ezilmişti.

“Çok korktum,” dedi. “Çalıyı unutmuşum, bir aşağı indim ki... Geri dönüp izin üstünden çalı çeksem, karanlık kavuştu kavuşacak... Sizi merak ettim, hemen döndüm. Topal Alinin yakasını candarmalar bir türlü bırakmıyorlar, iz sürdürüyorlarmış, benim izimi. Bundan korkuyorum. Bir iz görürse dayanamaz. Alır getirir. Bana, aman kardaş çalı çek, dedi. Anladım ki dayanamayacak. Korkuyorum. Hele şu zamanda... iş kötü.”

Iraz: “Bu gavurluğu yapmaz gayri Topal Ali. Korkma canım. Topal senin için canını verir.”

Memed: “Biliyorum verir ama, gene de, iz görürse dayanamaz. Bu Topalı daha ilk günden vurmalymışım ama...”⁴²⁹

Romanda, Topal Ali için iz sürmek bir geçim kaynağından çok tutkudur.

2.2.10.4. Hizmet Grubu

2.2.10.4.1. Hizmetçilik

Sosyal adetsizliğin hüküm sürdüğü toplumlarda meslek dağılımı ve mesleklere bakış açısı farklılaşır. Köy yerinde fakirlik, devletler değişse de, hep vardır. Bu yüzden de yoksul köylü zenginin yanında hizmetçilik, yanaşmalık, yarıcılık ya da çobanlık yapar.

⁴²⁸ Y. Kemal, age., s. 256.

⁴²⁹ Y. Kemal, age., s. 414.

“Yazın ırgatlık, kışın zenginlerin evinde hizmetçilik etti. Gününü gün etti. Çocuğu nur topu gibiydi. Dilinde, bir ağıt, bir ninni, acı bir türkü gibi;

“Benim öksüz büyümez mi?” ”⁴³⁰

*Rıza yirmi birine bastı. Fidan gibi. Dal gibi. Sakarköyün içinde onun gibi ata binen, cirit oynayan, nişan atan, halay çeken yok. Ama, ana da oğul da rahat değiller... Yüreklerinde onulmaz derterleri var. Kendi tarlan olsun da, sen git el kapılarında yanaşmalık et, yarıcılık et.*⁴³¹

Romanda, hizmetçilerin, ağaların hizmetlerini görmekle kalmadığına, onların her türlü işlerine koşturduklarına, insan yerine dahi konulmadıklarına sık sık yer verilir.

2.2.10.5. Beslenme–Mutfak–Kiler

Çukurova yöresinde ekonomi daha çok tarıma dayandığı için İnce Memed romanında köylünün besinleri olarak tarım ürünleri öne çıkar.

Bunlar buğday, çavdar, arpa ve ana malzemesi bu tahıl ürünlerinden olan döğme çorbası, sütlü bulgur çorbası, tarhana çorbası ve bulgur çorbasıdır. Ayrıca hayvancılığın ürünü olan yağ ve yumurta da beslenme ürünleri arasında bulunmaktadır.

“Kadın, ocakta ateşin yanı başında duran kocaman bir bakır tencereden kalaylı bir sahana döğme çorbası doldurmaya başladı. Çocuğun gözleri tenceredeki buğulanan çorbaya dikildi.

Kadın çorbayı getirip önüne yerleştirdi. Eline bir tahta kaşık verdi.

“Çabuk çabuk iç!” dedi.”⁴³²

“Çorba, sütlü bulgur çorbasıydı. Süt kokusu bulgur kokusuna karışınca, bir hoş koku meydana getiriyordu. Tahta kaşıklarla çorbayı içtiler.”⁴³³

⁴³⁰ Y. Kemal, age., s. 207.

⁴³¹ Y. Kemal, age., s. 207.

⁴³² Y. Kemal, age., s. 16.

⁴³³ Y. Kemal, age., s. 22.

“Atın dizginini anasının eline verdi, böğürtlen çalısının gölgesine gitti. Çıkını açtı. Soğan vardı. Tuz da vardı. Ayran torbasına küçücük, mucuk dedikleri sinekler çokuşmuştu. Bir tasa da ayran doldurdu.”⁴³⁴

“Her biri sırtında çavdar, buğday, arpa karışığı zahireyle evine döndü. Değirmen köyün öte ucunda, ulu çınarın az aşağısındaydı. İkinci gün değirmenin önü çuvallarla doldu. Değirmen çoktandır bağlıydı. Kulaksız İsmail’e gün doğdu.”⁴³⁵

“Oturur oturmaz, heybesinden bir çıkın çıkardı açtı, çıkında yufka, ince beyaz ekmekler vardı. Bir de kocaman kırmızı bir soğan... Soğanın yanında da çökelek vardı.”⁴³⁶

Köy yerinde ayran daha çok tüketilirken kasabada içecek olarak şerbetin rağbet gördüğünü şu kesitten anlamaktayız.

Şeretçiler sarı pirinç güğümlerini yüklenmişler, ellerindeki sarı pirinç taslarını şakırdatarak bağıryorlardı:

“Şerbet! Şerbet! Bal şerbeti! Meyan kökü! Beyen kökü! Bir içen pişman, bir içmeyen!”

Sarı pirinç güğümlere gün vurup şavkıtıyordu.

Gözü sarı pirinç güğümde kalan Memed, güğümü yakından görebilemek için:

“Şerbetçi, bana bir şerbet ver!” dedi. “Arkadaşıma da ver!”

*Şerbetçi öne doğru eğilerek, tası doldururken, o, parlayan pirincin üzerinde korkarak elini dolaştırdı. Şerbetçi ikisine de birer tas şerbet doldurdu uzattı. Şerbet soğuk, buz gibi köpükleniyordu. Her ikisi de şerbeti ancak yarısına kadar içebildiler. Hoşlarına gitmedi.*⁴³⁷

⁴³⁴ Y. Kemal, age., s. 51.

⁴³⁵ Y. Kemal, age., s. 59.

⁴³⁶ Y. Kemal, age., s. 66.

⁴³⁷ Y. Kemal, age., s. 81.

“İkisinin de iki elinde kocaman ikişer torba vardı. Torbalar ağırdı. Kerimoğlu bu torbaları ekmek, peynir, tereyağıyla doldurmuştu.”⁴³⁸

“Akşam oldu. Hatçe dışarıda, maltızına bulgur çorbası vurdu pişirdi. Soğan, acı yağ kokan çorbayı içeri aldı.

Çorba hafif buğulanıyordu. Çorba soğuduktan sonra, korka korka Irıza yanaştı:

“Teyze,” dedi, “açsın herhalde. Azıcık çorba koydum. İç.”⁴³⁹

“... Memed: “Ben köye gidiyorum. Alın şu tabancayı! Evinize ne gerek?”

Hatçe: “Bir ayna,” dedi.

Irız güldü: “Hey gidi gençlik hey!”

“İki minder, iki yorgan. Bir çam bardak, bir tencere, bir sac, un, başka da can sağlığı, gerisini sen düşün”⁴⁴⁰

Tarlada çalışıldığı için köylülerin olmazsa olmazı azık kültürü de romanda yer almaktadır. Azıkta da daha çok soğan, yufka, ve ayran gibi besinler yer almaktadır. Su içmek için de testi kullanılmaktadır. Romanda genel anlamda mutfakla ilgili pek bir bilgi yok, bunun yanında evin ortasındaki ocak mutfak vazifesi görmektedir. Mutfak gereci ise bakır tencere, tas, cam bardak, tahta kaşık ve sacdır.

Beslenmeyle ilgili dikkat çeken bir başka durum da, sürekli aynı yemeklerin pişirildiği ve mutfaklarda etin neredeyse hiç bulunmadığıdır.

2.2.10.6. Barınma-Mesken-Aydınlanma-Isınma

İnce Memed 1 romanında köyde yine sosyal adaletsizliğin belirtisi olan fakir bir köylünün evi ile ağanın evinin farklılığı göze çarpmaktadır. Romanda sadece ağaların evlerinin avlusunun bulunduğu, diğer köylülerin evlerinin ise Memed’in evi gibi bir göz toprak dam olduğu görülür. Evin bir yerinde de ocak vardır.

⁴³⁸ Y. Kemal, age., s. 200.

⁴³⁹ Y. Kemal, age., s. 214.

⁴⁴⁰ Y. Kemal, age., s. 395.

Romanda çizilen köy evlerini gözümüzde canlandırdığımızda topraktan yapılmış, yağmura rüzgâra karşı çok dayanıklı olmayan, tek gözde kendilerini de yeni doğmuş hayvanları da barındıran, bir yanı uyumak için bir yanı ocak için bir yanı da samanlık için kullanılan damları görmekteyiz.

Bütün fikara köy evlerinde buzağuların yeri, ocaklığın yakınına, yatak serilen yerin bitişiğine yapılır. Buzağuların altına çiçekli bahar otları serilir. Ev bahar çiçeği, ot, buzağı pisliği ve buzağı kokar. Buzağı kokusu, süt kokusu gibi bir şeydir...

Memedlerin evi bir gözdür. Bir göz toprak dam... Duvarı ancak bir metre yüksekliktedir. Bütün köyün damları güz yağmurlarına dayanmaz akardı. Köyde bir Memedlerin damına kareyleyemezdi güz yağmurları. Baba ölmeden az önce, gitmiş Sarıçağşaktan toprak getirmiş, evin üstünü onunla döşemişti. Sarıçağşakın toprağı bir başka topraktır. Bizim bildiğimiz, kara, kumlu, kıraç topraklardan değildir. Bu toprak, parça parça billur gibi donmuştur. Sarısı, kırmızısı, moru, mavisi, yeşili, türlü türlü vardır. Bu, renk renk toprak billurları birbirine karışmıştır. Bu sebepten, Memedlerin evlerin damı güneşte çeşit çeşit rengiyle yalp yalp yanar.⁴⁴¹

Yaşar Kemal, köyün yanında kasabanında meskenlerine dair bilgi verir.

“Cilpirtiliği geçince kasabanın ilk evleri göründü. Bir kısmı saz evlerdi bunların. Saz evlerin alt başında büyük kiremitli bir yapı görünüyordu.

Sonra, onların ötesinde, parlayan çinkoları, beyaz badanalı evleri, kırmızı kiremitleriyle bir oyuncak şehir gibi kasaba uzanıyordu.”⁴⁴²

Köyden kasabaya giden köylü için barınacak yerin han olduğunu, hanın nasıl bir yer olduğunu, kimlerin orada bulunduğunu yazar şu şekilde çizmiştir:

“Köylüler kasabaya geldiklerinde handa yatarlarmış. Durmuş Ali Emmi öyle söylerdi. Hana gidelim.”⁴⁴³

⁴⁴¹ Y. Kemal, age., s. 54-55.

⁴⁴² Y. Kemal, age., s. 72-73.

⁴⁴³ Y. Kemal, age., s. 74.

*İçeri girdiler. Hanın içi atlar, eşekler, katırlar, arabalarla doluydu. İçerde at, eşek gübresi diz boyuydu. Gübre ıslak ıslak, insanın genzini yakarcasına kokuyordu. Bu keskin kokudan içleri bulandı. Ortada, bir direğe büyücek bir fener asılıydı. Fener camının çok yeri isten kararmıştı.*⁴⁴⁴

Romanda köylülerin aydınlanma aracı olarak gaz lambası kullanmasına ilk kez kasabada rastlıyoruz. Köy evlerinde ısınmak ve yemeklerini pişirmek için kullandıkları ocağın, net bir bilgi verilmemekle birlikte, aynı zamanda aydınlanma aracı olarak da kullanıldığı düşünülebilir.

İpil ipil eden gaz lambasının ışığında helvalarını iştahla yediler.

*Handaki odaya geldiklerinde, kendi yataklarından başka bütün yatakları dolmuş buldular. Soyunmadan yatağa girdiler. Odayı kalın bir sigara dumanı doldurmuştu. Sigara dumanı kat kattı. Sigara dumanının arkasında kirli, hatta tahta kurusu ölüleriyle benek benek olmuş duvarda bir gaz lambası hayal meyal gözüküyordu. Yataktakilerin hepsi her yerden gürültüyle konuşuyorlardı.*⁴⁴⁵

Yörüklerin ise dağlarda obalarda yaşadıklarını ve barınma- mesken olarak kendilerine özgü çadırları seçtiklerini ve bu çadırların bir evden daha gösterişli, nakışlı çuvallarla çevrildiğini görmekteyiz.

Çadırın içine, kapıdan başlarını eğerek girdiler. İçeri girer girmez Memed afalladı kaldı. Çadırın içinin güzelliği onu vurdu. Ömründe ilk olarak böyle bir çadır içi görüyordu. Yörüğün “merhaba”sını bile duymadı.

Gözü çadırın içinde. Çadırın arka tarafında nakışlı çuvallar... Çuvallarda nakışlar, renkler uçuşuyor. Baş döndürücü bir hızla uçuşuyorlar... Renklerin cümbüşü ne? Işıklar, renkler birbirine karışmış oynuyor. Memedin gözüne bir çuval takıldı. Uzun zaman gözünü çuvaldan gözü alamadı. Çuvalın üstünde muhabbet kuşları vardı. Küçük küçük... Belki bin tane. Gaga gagaya vermiş kuşlar... Yeşil, mavi, kırmızı, mor kuşlar. Gözleri yaşla doldu. Kuşlar renk renk uçuşuyor.

⁴⁴⁴ Y. Kemal, age., s. 75.

⁴⁴⁵ Y. Kemal, age., s. 78.

Çadırın orta direği oyma... Direğe uçan geyikler oymuşlar. Tüyleri yıldır yıldır eden geyikler... Som sedeften.

Cabbar:

“Ne daldın bre uyansana?” diye Memedi dürttü.

Memed, gülümseyerek kendine geldi.

“Şimdiye kadar hiç böyle bir çadır içi görmediydim. Cennet gibi bir yer. Ne kadar da güzel!”⁴⁴⁶

“Cabbar:“Bu,” dedi, “Yörüklerin Ağası. Bunlar konar göçerler.”

Memed:“Konarlar mı göçerler mi, ne ne yaparlarsa yapsınlar, adamlar iyi adamlar. Çadırının direği som sedef işleme?”⁴⁴⁷

“Cabbar geldi, ihtiyarı Memeden ayırdı. İhtiyar oracığa bir taşın üstüne oturdu, yüzünü elleri arasına aldı. “İnce Memed, benim şahinim!” Cabbar yeniden geldi, onu oradan kaldırdı, içeri götürdü. İçeriye boydan boya ayı postları serilmişti. Duvarlarda fişekliler, bombalar, mavzerler asılıydı.”⁴⁴⁸

Dağlarda eşkıyaların, kaçakların barınma yerlerinin mağaralar olduğu, buraları ev gibi düzenleyip yerkeştirdikleri romanda belirtilen unsurlardan birisidir.

2.2.11. Köy Tarihi

2.2.11.1. Köydeki Akrabalık Bağları, Aile Tarihleri

İnce Memed I romanında Çukurova’da hangi aşiretlerin bulunduğu yer verilir.

“Aşiretler konardı oba oba. Dumanlar tüterdi oylum oylum. Osmaniye Toprakkale düzünü, yani Ceyhan ırmağının dağlara doğru düşen yukarı yörelerini, deniz geçesini Tecirli aşireti yurt tutardı.

⁴⁴⁶ Y. Kemal, age., s. 175.

⁴⁴⁷ Y. Kemal, age., s. 184.

⁴⁴⁸ Y. Kemal, age., s. 351.

Onun alt yanını, Ceyhanbekirli, Mustafabeyli, Ceyhan kazasını Cerit aşireti, Anavarzayla Hemite kalesi arasını Bozdoğan aşireti, Anavarza Kozan arasını Lek Kürtleri, Sumbas suyu Toroslar arasını Sumbaslı aşireti, şimdiki Ekşiler köyüyle Kadirli arasını da Tatarlı aşireti yurt tutardı. Bazı bazı yerlerini değiştirdikleri de olurdu. Bozdoğan Ceritin yerine, Cerit Bozdoğanın yerine geçerdi. En zorlu aşiret Avşar aşiretiydi. O Çukurovada canını istediği yere konabilirdi. Önüne geçen olamazdı.”⁴⁴⁹

2.2.11.2. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi

İnce Memed 1 romanının olaylarının geçtiği zaman Cumhuriyet’in kuruluşundan sonraki dönemdir. Yaşar Kemal, romanında, Osmanlı Devleti’nin iskân politikasına ve bunların aşiretlerde, köy yerlerindeki etkilerine ayrıntıları ile yer vermiştir.

“Benim şöyle böyle aklıma geliyor. Osmanlıyla bir kavga oldu. Kozanoğlu derler bir Bey vardı. Şimdiki Kozanda otururdu. Başta o, bütün aşiretler Osmanlıyla dövüştü. Osmanlı yeğîn geldi. Kozanoğlunu aldı götürdü. Avşarı da sürdü Bozoka. Darmadağın etti.

“Bin dokuz yüz on yedi, on sekiz, on dokuz, yirmi... Birinci Dünya Savaşı, Osmanlının yenilgisi. Bu sıralar Çukurova asker kaçakları, eşkıyalarla dolu. Toroslarda eşkıyadan geçilmiyor.

Fransız işgal kuvvetleri Çukurovaya gelmiş. Eşkıya, asker kaçağı, yollusu yolsuzu, hırlısı hırsızı, kötü süt emmişi, iyisi kötüsü, genci kocası, cümle Çukurova halkı birleşip düşmanı Çukurovadan atma savaşına katılıyor. Düşman kovuluyor. Bütün yurttan da düşman kovuluyor. Yeni bir yönetim geliyor, yeni bir çağ açılıyor.

On dokuzuncu yüzyılın sonlarına doğru, iskândan yıllarca sonra, şartlar yavaş yavaş halkı toprağa bağlanmaya mecbur kılar. Toprak yavaş yavaş değer kazanır. İskâna bir türlü dövüş kavga yanaşmak istemeyen Türkmenler, yaylaları bırakıp toprağa sarılırlar.

---

⁴⁴⁹ Y. Kemal, age., s. 290.

*Taze Çukurova toprağı bire kırk, bire elli verir. Bu görülmemiş şeydir. Bin dokuz yüzden sonraki yıllarda Çukurovaya şöyle bir bakacak olursak, bataklıkların az da olsa çekildiklerini, büklerin yakılıp tarla yapıldığını, bomboş Çukurova toprağının yarı yarıya değilse de, ona yakın ekilmiş olduğunu görürüz.*⁴⁵⁰

Yazar, sadece, Osmanlı Devleti zamanında köylere uygulanan politikalara ve onun etkilerine yer vermekle kalmaz. I. Dünya Savaşı'na, Fransızların Çukurova'yı işgal edişlerine de değinir. Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması, Cumhuriyet'in kurulması ile köylü Toprak Reformu ile toprak sahibi olur, yaylalardan ovalara inilir ve Çukurova'nın yarısı ekilmiş tarlalarla kaplanır.

2.2.11.3. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç)

Romanda köylülerin ırgatlık etmek üzere Çukurova'ya gitmeleri sıkça karşılaşılan sahnelerdendir.

Adam, durmadan yalvarıyordu. Sonra da ağlamaya başladı:

“Ben beş aylık gurbetten geliyorum. Çukurovadan. Çalışmadan geliyorum.”

Durdu sözünü kesti:

“Demek paran da var?”

Adam, çocuk gibi burnunu çeke çeke ağlıyor:

“Beş aylık gurbette ölmüşüm... Çukurovanın sinekleri öldürmüştür beni...”

Durdu tekrar etti:

“Demek paran da var?”

Adam:

---

⁴⁵⁰ Y. Kemal, age., s. 291-292.

*“Azıcık var,” dedi. “Şu ihtiyar halimle çeltikte çalıştım. Çamurun içinde, öldüm Çukurovada. Şimdi evime gidiyorum. Etme bunu efendim. Çırılçıplak gönderme beni çoluk çocuğumun arasına...”*⁴⁵¹

Tüm zorluğuna rağmen, Çukurova hem gençler hem de yaşlılar için tek seçenek olabilmektedir.

Ali:“Çukurovanın kahrını, eve bir avratla, bir çift öküz sokayım, anama da bir kalın hırka alayım diye çektim. Yoksa dayanılır mı?”⁴⁵²

Romanda, geçmiş yıllarda konargöçer aşiretlerin mevsimlik göçleri de adeta birer efsane gibi yer bulur.

*“Bundan elli altmış yıl öncesine kadar,” diye başlardı Koca İsmail. Başlar susmazdı. Bir aşk, bir türkü gibi konuşurdu. “Çukurova salt bataklıkta, büklüktü. Yalnız tepe eteklerinde el kadarlık tarlalar... Çukurovada in yok, cin yok o zamanlar. Göç başlardı gürül gürül, Türkmen göçü... Çukurova bayramlığını giyerken. Yani soyunmuş ağaçlar, soyunmuş toprak, soyunmuş dünya donanırken... Al yeşil, göç kalkardı, gürül gürül. Alırdık göçü, aşardık dağları, konardık Binboğanın yaylasına. Kış basarken de inerdik Çukurovanın düzüne.”*⁴⁵³

Aşiretlerin konargöçerlikten yerleşik hayata geçmeleri daha çok Osmanlı Devleti'nin politikalarıyla mecburen gerçekleşir.

*“İşte bundan sonra aşiretleri zorlan Çukurovaya yerleştirdi Osmanlı. Tarla verdi, tapu çıkardı. Yaylaya çıkmayalım diye de yollarına asker dikti. Kimse yaylaya çıkamadı. Aşiret Çukurovada dökülü dökülüverdi. Kimi sıtmadan kimi sıcaaktan... Kıran girdi aşirete... Aşiretin Çukurovada yerleşip kalmaya hiç niyeti yoktur. Sonra baktı ki Osmanlı, aşiret tüm kırılacak. Yazın yaylaya çıkma izni verdi. Sonra sonra aşiret de Çukurovaya yerleşmeye, yurt yerlerini köy yapmaya, daha sonraları da ekin ekmeye başladı. Ondan sonradır ki aşiret bozuldu. Töreler kalktı. Devir döndü. İnsan miskinleşti. Osmanlının dediği oldu.”*⁴⁵⁴

⁴⁵¹ Y. Kemal, age., s. 136.

⁴⁵² Y. Kemal, age., s. 197.

⁴⁵³ Y. Kemal, age., s. 289-290.

⁴⁵⁴ Y. Kemal, age., s. 291.

Böyle köklü değişiklikler aşiretler için alışılması güç durumlardır. Devlet, bu zorluğu hafifletmek için yazın yaylaya çıkma izni verir. Ancak, zamanla devlet politikası başarıya ulaşır ve yerleşik hayat galip gelir. Yazar, bu değişimin insanların kişilik yapılarında da farklılaşmalar yarattığını, onları miskinliğe ittiğini söyler.

“Köylüler de ilk iskândaki yahut ondan sonraların köylüleri değildir artık. Toprağın altın olduğunu anlamışlar, topraklarına dört elle sarılmışlardır. Köylülerle Ali Safa Bey arasında yıllarca süren bir savaştır başlar.”⁴⁵⁵

Yerleşik hayatla birlikte toprağın değerini kavrayan köylünün, bundan sonraki mücadelesi hep toprak için olacaktır.

---

⁴⁵⁵ Y. Kemal, age., s. 293.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ORHAN KEMAL'İN *BEREKETLİ TOPRAKLAR ÜZERİNDE* ROMANINDA YER ALAN HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanının kahramanları Anadolu'nun çeşitli köylerinden gelmiş köylüler, mekânı ise Çukurova'dır. Bu yüzden, halk kültürü unsurlarını bünyesinde bulundurma yönünden, Yaşar Kemal ve Kemal Tahir'in incelenen romanlarından farklıdır. Romanda halk kültürü unsurları işçi köylülerin Çukurova'daki yaşamlarına yansımaları olarak ve daha sınırlı bir şekilde bulunur.

*“...Hikâye kitabım mahkemeye verilmişti. Hâkim, iddia makamına uyarak, ‘– Konularımı neden hep fakir fukaradan, işçilerden aldığımı, Türkiye’de varlıklı insanların, iyi yaşayanların olup olmadığını’ sormuştu. İlk bakışta evet, çok doğru bir soru. Neden hep bu insanları, bu insanların yoksulluğunu ele alıyorum? O zaman hâkime: ‘Ben gerçekçi yazarım. En iyi bildiğim konuları ele alırım. Varlıklı yurttaşların yaşayışlarını bilmiyorum, nasıl yaşadıklarından haberim yok.’ demiş ve beraat etmişim.”*⁴⁵⁶

Orhan Kemal'in yaşadığı ve bulunduğu çevre işçiler, köyden çalışmak için göç eden köylü işçiler ve yoksul insanlardır. Yazarın hayatı incelendiğinde, kendisi de yoksul bir hayat yaşamıştır. Pek çok eserini evini geçindirme gayesi ile gece gündüz masasının başında, çevresindeki insanlardan yola çıkarak yazmıştır. Yaşadığı dönemde yazdıklarından dolayı hakkında, sürekli, takip ve hapis cezası verilir. “Arka Sokak” hikâyesini yayımlanması ile kovuşturmayla uğraması ile yazarın hâkime verdiği cevap, eserlerini yazış amacını ve kahramanlarının kimler olacağını açıklar niteliktedir.

3.1. HALK EDEBİYATI

3.1.1. Türküler

Orhan Kemal, romanında türkülere oldukça sık yer vermiştir. İşçi köylüler, işin yorgunluğunu atmak, dertlerini ve sitemlerini dile getirmek için türkülere başvururlar.

⁴⁵⁶ Bezirci, age., s. 32.

“Birer sigara yaktıktan sonra birdenbire boşanan Pehlivan Ali elini kulağına attı:

Enginli yüksekli kıyılarımız

Gamınan yoğruldu binalarımız

Doğurmaz olaydı analarımız

... »⁴⁵⁷

Türkülerin kalabalık bir grupta iş ahengini sağlama noktasında da katkısı görülür.

“Kazmaların hep birlikte kalkıp inebilmesi için hep birlikte söylenen türkü ise ovaya yayılıyordu:

Kalanın ardına eherler dâri

Eherler biçerler sararlar yâri

Yar bana göndermiş ayvaynan nari “⁴⁵⁸

Orhan Kemal’in romanındaki köy kahramanları Anadolu’nun çeşitli köylerinden Çukurova’ya gelen köylüler olduğu için türküleri de kendi yörelerinin ağızları ile söylerler. Yazar, bu ayrıntıyı gözden kaçırmayarak köy romanı olgusu içinde doğallığını bozmadan vermiştir. Yazar, türküyü İstanbul Türkçesi ile dipnot halinde okuyuculara sunmayı da unutmamıştır.

Pehlivan Ali’den aşırıldığı kibritlerle sigarasını ateşledi, sonra da yıldız dolu göğe yan gelerek, bozuk Türkçesi’yle bir türkü tutturdu:

Kez saçlarem saçlarem

Yoor, yoor, yor ammen

Hoynar komiz başlarem

⁴⁵⁷ O. Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde*, s. 9

⁴⁵⁸ O. Kemal, *age.*, s. 184.

Yoor yoor yor ammen.

Kez sizi aler kaçerem

Yoor yoor yor ammen

Kıyl olmaz kardeşleren

*Yoor yoor yor ammen*⁴⁵⁹

Yazar, köylülerin Anadolu ağzı ile sevdalarını, kavuşma hayallerini türküyle dile getirmelerini birkez daha vurgulamak istemiştir. Türkünün İstanbul Türkçesi hâlini yine dipnotta vermiştir.

“Kız saçların saçların

Yar yar yar Amman

Oynar omuz başların

Yar yar yar Amman

Kız seni alır kaçarım

Yar yar yar Amman

Koymuyor kardeşlerin

Yar yar yar amman”⁴⁶⁰

Orhan Kemal, romanında türküyü Yaşar Kemal ve Kemal Tahir’e göre çok az kullanmıştır.

---

⁴⁵⁹ O. Kemal, age., s. 251.

⁴⁶⁰ O. Kemal, age., s. 251.

Türküleri daha çok işçilerin tarlada çalışırken birlikte iş yükünü, dertlerini ve kederlerini azaltmak için söylediklerini belirtir. Ancak, türküleri çok fazla belirtmemiştir.

3.1.2. Maniler

Romanda tek bir mani örneği karşımıza çıkmaktadır.

“Kılıç Usta güldü. Gergin derili yüzünden ter sızıyordu. Yusuf’a bakmadan mırıldandı:

Martinim omzumda

Yali giderim yali

Sorarsa beni vali

Tonyali’yim Tonyali”⁴⁶¹

Orhan Kemal, maniyi işçi köylünün asıl memleketinin neresi olduğuna dair bilgilendirmede kullanmıştır.

3.1.3. Rüya Tabirleri

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında tabirler, Kemal Tahir’in romanlarında olduğu gibi okuyucuya romanın ileriki bölümlerinde ne olacağına dair bilgi verir.

.... Bu deste uykusunda da rahat bırakmadı onu: Bir yerlerde olurlarmış. Yazının yüzü bir yerlerde. Köse Topal su dökmeye mi gidecekti ne, koynundan çıkardığı para destesini Yusuf’a vermişti. Yusuf desteyi sıkı sıkı tutarken, birden o haylaz oğlan. Hidayet’in oğlu dedikleri. Yanına gelmişti nerdense. Paraları istemişti. Vermemişti. Bir çekişme. Güçlüydü de deyyusun oğlu. Yıkımtı Yusuf’u, göğsüne oturmuştu. Tam paraları çalacakken, fabrikadaki ırgatbaşının fırıldaklı düdüğü. Uyanmıştı, başkaları da uyanmışlardı...⁴⁶²

⁴⁶¹ O. Kemal, age., s. 135.

⁴⁶² O. Kemal, age., s. 73.

Romanda, Köse Topal ile sürekli takışan Hidayet'in oğlu, Köse Topal'ı boğarak öldürmüştür. Yusuf ise duvar ustası olmuş, haram paraya dokunmamıştır. Hidayet'in oğlunun rüyasında paraları onun elinden alması, Yusuf'un hayırsız işlere bulaşmayacağıının göstergesi niteliğindedir.

3.1.4. Atasözleri ve Deyimler

Orhan Kemal, romanında atasözlerine yer vermekle birlikte sıkça kullanmamıştır. Yaşar Kemal ve Kemal Tahir'in romanlarında kullandıkları geniş atasözleri hazinesi Orhan Kemal'de sınırlıdır.

“ “Ne mi yapalım? Kapıcıya varalım. **El öpmekle ağız kirlenmez**, öyle değil mi Hasan?” ” ⁴⁶³

“ “.... **Bal tutan parmağını yalar...** ” ” ⁴⁶⁴

Yazar, Yaşar Kemal ve Kemal Tahir kadar çok olmamakla birlikte, atasözlerinin sözcüklerini değiştirmiş, kimi yerde araya başka sözcükler eklemiştir.

“**Ölmüş koyun (eşek) kurttan korkmaz.**” ⁴⁶⁵ atasözünü değiştirerek “ “Aaaamaaan bre emmi,” dedi. “**Ölmüş eşeğin kurttan korkusu mu olur?**” ” ⁴⁶⁶ şeklinde vermiştir.

“Yusuf baktı ki Ali'den hayır yok, “**Kendi düşen ağlamaz!**” dedi...” ⁴⁶⁷

“**Para ile iman kimde olduğu bilinmez.**” ⁴⁶⁸ şeklinde olan atasözünü “ “**Parayla iman kimde olduğu Allah'tan başka kim bilebilir?**” ” ⁴⁶⁹ eklemeler yaparak vermiştir.

“**Elçiye zeval olmaz.**” ⁴⁷⁰ atasözünü yazar, “ “İyi ya, **elçiye zeval yok.** Haydi hoşça kalın!” ” ⁴⁷¹ şeklinde son sözcüğü değiştirerek vermiştir.

⁴⁶³ O. Kemal, age., s. 40.

⁴⁶⁴ O. Kemal, age., s. 99.

⁴⁶⁵ Aksoy, age., s. 407.

⁴⁶⁶ O. Kemal, age., s. 103.

⁴⁶⁷ O. Kemal, age., s. 133.

⁴⁶⁸ Aksoy, age., s. 412.

⁴⁶⁹ O. Kemal, age., s. 140.

“ “Tabii oğlum. **Dinsizin hakkından imansız gelir!**” ” 472

Orhan Kemal, atasözlerinin sözcüklerinde değiştirmede çok aşırıya kaçmamıştır.

Yazar, deyimleri atasözlerinden daha çok kullanmıştır. Deyimlerin sözcüklerini ve yerlerini değiştirmiştir. Bunda da çok aşırıya kaçmamıştır.

“ “.... Şehir adamı köylüyü cin çarpar gibi çarpar. Birbirimize iyice sarılalım, el sözüne **kulak asmayalım**. Anca beraber, kanca beraber!” ” 473

“ **Kadere kırk beş!**” ” 474

“ “Seninle **aşık atamam** ben Yunus Usta. Benimki şöyle ağızdan kapma bir şey.” ” 475

“Yusuf ciddi ciddi düşündü, ölçtü, biçti. Şarkışlalı Yunus’u **gözden geçirdi.**” 476

“ “.... İş başladı. Millet **tozu dumana kattı** ki Allah Allaaah! ... ” ” 477

“ “Şehirli değil mi? Fukara emmim. Şehirliler **beleş beleşine yaralı parmağa işemezler** derdi...” ” 478

“ “Emmim derdi ki, siz siz olun şehirlinin **suyuna göre gidin**, şehirli ak derse siz kara demeyin derdi.” ” 479

“Kapıcınınsa **ayranı kabarmıştı** bir sefer. Bıyığını bura bura dolaşiyor, homurdanıyordu.” 480

“ .... Nerde buralarda öyle usta? Sivas bu, Sivas deyip de geçme. Siz benim yerime gideydiniz Sivas’a da bak. **Ağzımız açık kalırdı** tekmil...” ” 481

⁴⁷⁰ Aksoy, age., s. 259.

⁴⁷¹ O. Kemal, age., s. 225.

⁴⁷² O. Kemal, age., s. 291.

⁴⁷³ O. Kemal, age., s. 2.

⁴⁷⁴ O. Kemal, age., s. 4.

⁴⁷⁵ O. Kemal, age., s. 22.

⁴⁷⁶ O. Kemal, age., s. 26.

⁴⁷⁷ O. Kemal, age., s. 27.

⁴⁷⁸ O. Kemal, age., s. 33.

⁴⁷⁹ O. Kemal, age., s. 35.

⁴⁸⁰ O. Kemal, age., s. 38.

“Sağ ol efendi, **eksik olma**. Üstümüze düşeni de vereceğiz elbet.”⁴⁸²

“... Delikanlıya gün doğmuş, dünyalar onun olmuştur. **Eli işte, gözü oynaşta...**”⁴⁸³

“... Güllü’yle dalga geçerken öteki işçiler makineden makineye **kaş göz ederek** onları birbirlerine gösteriyor, gülümsüyorlardı.”⁴⁸⁴

“... Kâtiple gülüşmeler, şakalaşmalar, el yârenlikleri **gırla gidiyordu...**”⁴⁸⁵

“**Ellerin dert görmeye ilaha...**”⁴⁸⁶

“Hepimizin de bir ekmek derdi. **Gözü çıksın**. Yurdumuzu yuvamızı ne diye teptik yoksa?”⁴⁸⁷

“Bu boynuzlu **yaralı parmağa tövbe işemez**. Paran varsa **kuyruk sallar, yüzüne güler**, yoksa **bir kaşık suda boğar!**”⁴⁸⁸

Romandaki deyimler bunlarla sınırlı değildir. Yazar, bazen aynı deyim roman içerisinde sıklıkla kullanmıştır. Orhan Kemal’in atasözleri ve deyimler kullanımını Yaşar Kemal ve Kemal Tahir’e göre daha azdır. Deyimleri sık kullansa da roman içerisinde aynı deyimle sıklıkla karşılaşmak mümkündür.

3.1.5. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Fethi Naci, bir yazısında, Kemal Tahir’e, “sevgisizliğin romancısıdır”, diyordu. (...)

Sevgi deyince de, Orhan Kemal gelir akla. Fethi Naci’nin, Kemal Tahir’e yönelttiği yargısının tam tersini söyleyebiliriz, Orhan Kemal için: Sevginin Romancısıdır Orhan Kemal.

⁴⁸¹ O. Kemal, age., s. 39.

⁴⁸² O. Kemal, age., s. 52.

⁴⁸³ O. Kemal, age., s. 60.

⁴⁸⁴ O. Kemal, age., s. 61.

⁴⁸⁵ O. Kemal, age., s. 61.

⁴⁸⁶ O. Kemal, age., s. 68.

⁴⁸⁷ O. Kemal, age., s. 101.

⁴⁸⁸ O. Kemal, age., s. 109.

*İnsana bakış açısı ve yaklaşımıyla, gerçekten Oehan Kemal, sevgi dolu bir romancıdır. Çünkü o, insanları dışarıdan değil içlerinde yaşayan bir kişi olarak görmüş, tanımış ve sevmiştir. Onlardan biridir. Sıradan o küçük adamların: işçilerin, ırgatların, memurların... çarpıcı insansal niteliklerini yüreğinde duymuş, yaşamış, gözlemlemiş bir yazardır. (...)*⁴⁸⁹

Orhan Kemal'in hayat hikâyesini okuyup dünyaya, insanlara ve olaylara bakış açısını öğrendikçe onun için hitâp edilen "Sevginin Romancısı" sözünün doğruluğuna inanıyoruz. İnsanları seven Orhan Kemal, bu sevdiği insanların acılarını, uğradığı haksızlıkları, yaşamlarını anlatmayı kendine bir borç bilir. Bu durum onun, hikâye ve romanlarını ele alış amacına da yön verir.

Bununla birlikte *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında bu durum biraz değişir. Kemal Tahir'in romanlarının köylüleri gibi Orhan Kemal'in bu romanında, işçi köylüler, genelde, birbirlerini çok sevmezler. Onlar da karılarına, kocalarına, arkadaşlarına veya ustalarına hatta Allah'a bile bu tabirleri kullanmaktan çekinmezler. Yazar, ya sevgisizliği vurgulamak ya da köy insanının günlük dilde argo tabirleri, farkında olmadan, dillerine pelesenk ederek kullanmalarını romanın gerçekçiliğini güçlendirecek şekilde kullanmıştır.

“Emmine de, **emminin avradına da**... Haza Osmanlıymış...”⁴⁹⁰

“**Orospular sizi!**” dedi ırgatbaşı.”⁴⁹¹

“Kâtibin yüzü **bok koklamışçasına** buruştu:

“Donuyoruz desene **lan, hırt!**”⁴⁹²

“**Ayı efendim ayı.** Donuyoruz!”⁴⁹³

“Kâtiplerle ırgatbaşı arka mağazalara gülüşerek giderlerken, “Donuyoruz” diyemeyen işçi eliyle arkalarından “**Nah!**” yaptı.

⁴⁸⁹ Bezirci, age., s. 131.

⁴⁹⁰ O. Kemal, age., s. 53.

⁴⁹¹ O. Kemal, age., s. 62.

⁴⁹² O. Kemal age., s. 62.

⁴⁹³ O. Kemal, age., s. 62.

Sonra da iş arkadaşlarına döndü: “Donuyoruz,” dedi.”⁴⁹⁴

“ “Hiç değil, var bir **domuzluğun!**” ”⁴⁹⁵

“ .... **Ölü it leşi gibi kokuyordu soluğu da.** Geçermiş, geçer bellesin, **aç it!**”⁴⁹⁶

“ .... Hemşeri memşeri... **İş götü yoktu herifte...**”⁴⁹⁷

“ “**Ananın dini. Gel.**” ”⁴⁹⁸

“ “**Kov gitsin i..e oğlu i...leri!**” ”⁴⁹⁹

“ “Bağırma, **eğri dininden başlarım ha!**” dedi. “**Dümbük. Geri döktük işte!**” ”⁵⁰⁰

“ “Ben o Hayriye’nin **ağızına iti sıçtıracığım** ya dur bakalım.” ”⁵⁰¹

“ “Ne söyleniyorsun **kız kancık ayı gibi, homur homur?**” ”⁵⁰²

“ “**Doymadınsa ecik ye, derlerde böcük ye, kaynanamı etini ye, kaynbabanın götünü ye!**” ”⁵⁰³

“ “**Vay kerhaneci vay...**” ”⁵⁰⁴

Yazar, Çukurova’da bir süre çalıştığı için tarlada çalışan işçilerin günlük konuşmalarına ve bu konuşmalardaki argo tabirlere sıkça tanık olduğundan bu tabirleri romanında kullanmıştır. Böylelikle roman kişilerinin gerçekliğini pekiştirmiş ve onların günlük konuşma dilini romana yansıtmıştır.

⁴⁹⁴ O. Kemal, age., s. 62.

⁴⁹⁵ O. Kemal, age., s. 71.

⁴⁹⁶ O. Kemal, age., s. 77.

⁴⁹⁷ O. Kemal, age., s. 78.

⁴⁹⁸ O. Kemal, age., s. 85.

⁴⁹⁹ O. Kemal, age., s. 87.

⁵⁰⁰ O. Kemal, age., s. 103.

⁵⁰¹ O. Kemal, age., s. 116.

⁵⁰² O. Kemal, age., s. 152.

⁵⁰³ O. Kemal, age., s. 181.

⁵⁰⁴ O. Kemal, age., s. 216.

3.1.6. Alkış ve Kargışlar

Orhan Kemal, alkışlarla kargışları romanında eşit ölçülerde, köylülerin diyaloglarında kullanmıştır. Edilen alkışlar daha çok Allah'ın karşısındaki kişiye ödül mahiyetindeki durumları yaşatmasına dairedir.

“ **Allah kılıcını daha da keskin etsin.** Hemşerimiz gibi var mı?” ” 505

“ **Allah hemşerimizin her tuttuğunu altın etsin!**” ” 506

“ **Ç. Köyü'nden oluruz, hemşeriyiz seninle. Allah sana uzun ömürler versin,** namını şanını duyduk da geldik...” ” 507

“ **Allah çoluğunu çocuğunu bağışlasın, Allah taş deyi tuttuğunu...**” ” 508

“ **Ulan aklınla bin yaşa be kardaş!**” ” 509

“Birkaç kuruşun sahibi olur muyuz diye... **Allah taksiratını affetsin.** Biz götürsek bile taşeron, amele çavuşu...” ” 510

Yazar aynı kargışları, deyimler gibi, romanında yineleyerek kullanmıştır.

“Yusuf bozulmuştu. Köse Hasan'la Pehlivan Ali yanına geldikleri zaman, gidenin ardından, **Boynun devrile!**” dedi...” ” 511

“ **Haram, zıkkım olsun, ciğerlerine yağışsın.** Yapışır değil mi Yusuf?” ” 512

“ **Boyları devrilesiceler!**” ” 513

Yazar, “Allah size el versin de tırnak vermesin!” deyimini değiştirerek “ **Allah size kel versin de tırnak vermsin!**” dedi...” ” 514 şeklinde vermiştir.

⁵⁰⁵ O. Kemal, age., s. 8.

⁵⁰⁶ O. Kemal, age., s. 24.

⁵⁰⁷ O. Kemal, age., s. 47.

⁵⁰⁸ O. Kemal, age., s. 50.

⁵⁰⁹ O. Kemal, age., s. 82.

⁵¹⁰ O. Kemal, age., s. 101.

⁵¹¹ O. Kemal, age., s. 33.

⁵¹² O. Kemal, age., s. 100.

⁵¹³ O. Kemal, age., s. 102.

“Usta, “**Bey babanın gözü kör olsun,**” dedi.”⁵¹⁵ Püsküllüoğlu deyim olarak almış.

Romanda edilen kargışlar, işçilere kötülüğü dokunan, zalim ve hain kişiler içindir. Bu kişilerin fiziksel olarak zarar görmeleri istenir.

3.1.7. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözler

Orhan Kemal’in, romanında kalıplaşmış ifadeler Kemal Tahir ve Yaşar Kemal’in kullandığı ifadeler kadar çeşitli değildir. Daha çok İslamiyet inancının yansımaları ve çeşitli ünlemlerdir.

““Tutarız **Allah’ın izniyle.** Bizi yurdumuzdan, yuvamızdan eden Allah...”

““**Tövbe estağfurullah...**” ”⁵¹⁶

“İflahsızın Yusuf başını güneşe kaldırdı, genzi gıcıklandı. Üst üste hapşırıktan sonra, “**Hak şüküür**” dedi.”⁵¹⁷

““**Abooo,**” dedi. “Cücüğe hele cücüğe!” ”⁵¹⁸

““Nereye gidiyorsun **gözünün yağını yediğim?**” ”⁵¹⁹

““**Selamünaleyküm!**”

Asık yüzü, mahsustan çattığı kaşlarıyla, bakmadan: “**Aleykümselam!**” ”⁵²⁰

“Gene de şaştı: “**Essah mı?**”

“**Dinime imanıma,** dedi Yusuf.”⁵²¹

““**Amaan bre Ali...**” ”⁵²²

Yazar, aynı kalıplaşmış ifadeleri romanında sık sık kullanmıştır. Yukarıda belirtilen kalıplaşmış ifadeler dışında farklı bir kalıplaşmış ifadeler bulunmamaktadır.

⁵¹⁴ O. Kemal, age., s. 208.

⁵¹⁵ O. Kemal, age., s. 267.

⁵¹⁶ O. Kemal, age., s. 31.

⁵¹⁷ O. Kemal, age., s. 45.

⁵¹⁸ O. Kemal, age., s. 65.

⁵¹⁹ O. Kemal, age., s. 65.

⁵²⁰ O. Kemal, age., s. 97.

⁵²¹ O. Kemal, age., s. 101.

⁵²² O. Kemal, age., s. 317.

3.1.8. Mahlas Kullanımı

Bereketli Topraklar Üzerinde romanının köylü kahramanlarının hemen hemen hepsinin bir mahlası vardır. Bu mahlasların neden verildiğini Orhan Kemal net bilgilerle açıklamaz.

Bu mahlaslardan bir kısmı, kişilerin fiziksel özelliklerinden kaynaklıdır.

“Bu üç kişi, İflahsızın Yusuf, Köse Hasan, Pehlivan Ali köyde kapı komşuydular, çocuklukları bir arada geçmişti...”⁵²³

“İrgatbaşı, “Sırtma,” dedi. “Katip Bey lakabınızı soruyor!”

Hasan’ın birden bönlüğü geçti, kara gözleri zekice parlamaya başladı:

“Lakabımız mı? Var lakabımız...”

“Ne?”

“Köy yerinde bize Köseoğulları derler!”⁵²⁴

21 Haziran 1934 Soyadı Yasası kabul edilmiştir. *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanının olaylarının tam olarak zamanı belli değildir. Ancak, 1934’ten sonra geçtiği ırgatbaşı ile Hasan’ın diyalogundan belli olur. Soyadı Yasası kabul edilmiş olmasına rağmen, ırgatbaşı, Hasan’a soyadını sorsa da Hasan bilgisi olmadığı için afallar. Soyadını ailenin lakabı ile özdeşleştirir. Buradan Soyadı Yasası kabul edilse de köylere hâlâ ulaşmadığını yazarın vurgulamak istediğini anlıyoruz. Aynı zamanda, o dönemde daha çok o ailenin lakabına, mesleğine, kişiliğine ve özelliklerine bakılarak soyadı verildiğini yazar, Hasan’ın cevabından yola çıkarak okuyucuya bu bilgiyi de hatırlatmak istemiştir.

“...Derken efendi, köye bir giriyorum o vaziyette, köylüdür şaşıyor. Uzunoğulları bile!”⁵²⁵

⁵²³ O. Kemal, age., s. 1.

⁵²⁴ O. Kemal, age., s. 64.

⁵²⁵ O. Kemal, age., s. 111.

Mahlasların bir kısmı da kişilerin memleketleri ya da etnik kökenleriyle ilgilidir.

“ “Oraya Macir Durmuş bakıyor değil mi?” ”⁵²⁶

“...Yanında Aptal Kızı, onun yanında Hürü'nün kızı, onun yanında Hürü'nün kocası, sonra sırayla Kel Meryem, İncirlikli Asiye, Adıyamanlı Fatma, Hüseyin Boşboğaz, Çocuk Fethi ve başkaları.”⁵²⁷

“Patozun üstündeki koltukçu Halo Şamdin’le Kürt Zeynel boyunlarını boğazlarını saran paçavraları çekip attılar, toz gözlüklerini alınlarına kaldırdılar...”⁵²⁸

Mahlasların kişinin genel fiziki yapısı ve kişilik özellikleri hakkında bir çağrışım uyandırdığı da görülür.

“Karamaça Veysel semaverinin başına yeniden geçmişti.”⁵²⁹

Yazar, romanında kahramanların mahlasları ile ilgili geniş bilgi vermez. Kullanılan mahlasların çoğu, böyle bir bilgilendirmeye gerek duyulmaksızın anlaşılabilir niteliktedir

3.2. HALK OYUNLARI VE EĞLENCERİ

3.2.1. Büyüklere Özgü Oyunlar

Romanda, bu tür oyunlardan güreş karşımıza çıkar.

“ “Bunlar da bizim köylü ağam. Üç arkadaşız biz. Bu, Köse Hasan, bu da Pehlivan Ali, zorlu güreş tutar!”

Fabrika sahibi güldü... Hatta Pehlivan Ali’yle de güreşe tutuşabilirdi. Pek severdi güreşi... ”⁵³⁰

⁵²⁶ O. Kemal, age., s. 83.

⁵²⁷ O. Kemal, age., s. 183.

⁵²⁸ O. Kemal, age., s. 209.

⁵²⁹ O. Kemal, age., s. 210.

⁵³⁰ O. Kemal, age., s. 47.

Romanda, Kemal Tahir romanlarında olduğu gibi güreş oyununa, nasıl oynandığına, kurallarına dair net bilgiler yoktur. Sadece Sivas'ın Ç. Köyü'nde sıklıkla oynanan bir oyun olarak belirtilir.

3.3. ÂDET VE MERASİMLER

3.3.1. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

3.3.1.1. Evlenme(Gençlik-Karasevda)

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında evlilik merasimine dair net bir bilgi yoktur. Köylerinden akın akın gelen köylüler Çukurova'da düzensizliğin düzenini kurmaya çalışırlar.

Yaşam şartları elverişli değildir, yemek içmek bile zorken evlenmek ve düğün yapmak çok daha zordur. Romanda, kızların istedikleri erkeklerle evlenmeden birlikte olduğu, köylerde evlenmekten çok kaçmanın yaygın olduğu sıklıkla vurgulanmıştır.

Ne olursa olsun, kız da, oğlan da hayatlarından memnundurlar. Kız sık sık helaya, su içmeye çıkar, fabrikanın pamuk tozları uçuşan makine şakırtısı yüklü havasında, çoğu zaman ufacık ampullerle aydınlanmış, makine aralarındaki daracık yollarda şıpın işi durup konuşuverirler. Paydoslarda da oğlan sevgilisine Şam tatlısı, kebab ısmarlar, gazoz ikram eder.

Bu kızlardan çoğu, daha memeleri kabarmadan gebe kalırlar. Doğurur, anne olur, gene gebe kalır, gene doğurur, gene gebe, gene doğum. Sonunda tanınmayacak kadar çirkinleşir, ya da yeni dostlar ardında koşan kocalarının tekmesiyle elden ele dolaşır, en sonunda da babaları yaşında birinin kahrını çekmek zorunda kalırlar.⁵³¹

“Pehlivan Ali'nin gözleri parladı: “Demek Ömer'le hükümet nikâhınız yok?”

---

⁵³¹ O. Kemal, age., s. 60-61.

“Yok. Milletimin içinden aldığıyla kaçırdı beni, sonra kıydırırız dediydi. Benim milletin gibi var mı?”⁵³²

Kişiler temelde köy kökenli olsalar da, çalışmak için şehirde bulunmaları, bazı yeni ve şehirli yaklaşımlara yol açar. Bunun da etkisiyle, Yaşar Kemal ve Kemal Tahir’in köy romanlarında karşımıza çıkmayan resmi nikah meselesi, “Bereketli Topraklar Üzerinde” romanında karşımıza çıkar. Roman kişileri, özellikle de kadınlar resmi nikâhı önemsemeye başlamışlardır.

3.4. İNANIŞLAR

3.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar

Bereketli Topraklar Üzerinde romanının köylü kahramanları İslamiyet inancına bağlı olsalar da, dini bilgilerinin çoğu kulaktan dolma yarım yamalak bilgiler şeklindedir. Romanda da daha çok Allah’ın varlığına inançları ve bunun günlük dile yansımaları görülmektedir.

“ “Allahımız o bulutların öte başında mı?”

Yusuf’un pek fikri yoktu. Gene de, “Tövbe estağfurullaaaah,” dedi.

“Günah mı?”⁵³³

Soyut düşünme aşamasına henüz ulaşmamış zihinlerin Allahın varlığını somut, belli yerlerde araması sıkça görülen bir durumdur.

“ “Beni deyip geçiyor musunuz? Hani Allah’ın gücüne gitmesin motor de, orda dur. Allahımı inkâr edeyim, su gibi içerim o motorları!”⁵³⁴

“... “Halo Cafer’in sağı solu yok. Böyle böyle düşündüğüm kulağına çalınır da Allahımı şaşırır!”⁵³⁵

⁵³² O. Kemal, age., s. 143.

⁵³³ O. Kemal, age., s. 4.

⁵³⁴ O. Kemal, age., s. 27.

⁵³⁵ O. Kemal, age., s. 55.

Allah, günlük dile yerleşmiş bazı ifadelerde de yer bulur. Bu ifadelerde, kişinin bağlı olduğu üst değer olarak görülür.

“ “En iyisi, kozaların tutuşmamasını Allah’tan dilemekti.” ”⁵³⁶

“ “Hasta masta olup dert olma başımıza da...”

“Alın yazısı. Ben sıkı basıyorum ama, kader...”⁵³⁷

“... “Biliyorum, Ölüm Allah’ın emri, emri ya...”⁵³⁸

“ ... Allah’ın bileceği bir şeydi hastalık. Cenab-ı Allah gurbet ellerde ruhunu teslim alacaksa Gripin mırıpın ne mümkün olurdu? Almayacaksa, boşuna yirmi beşi gidecekti.”⁵³⁹

“ “Alın yazısı oğlum. Siz öldürmediniz ya!” ”⁵⁴⁰

Kişiler, baş etmekte zorlanacakları durumlarda Allah’a sığınarak bir yol bulmaya çalışırlar. Ancak, bu durum, sıkça görülen yanlış tevekkül anlayışına da yol açar. Kozaların tutuşmaması, ilçalarla önlenebilecek hastalıklar karşısında hiç tedbir almadan Allah’tan yardım beklemek bu anlayışın örnekleridir.

Romanda, sırf namaz kıldığı için Allah adamı olarak görülen, ancak bu görüntüyle hiç uyuşmayan işler yapan kişiler de vardır.

“ ... Hacı, hoca adamdı güya, üstüne bulunmasın, namaz mamaz kılıyordu. Böyle mi olurdu Allah adamı?”⁵⁴¹

“Sonra çömeldi. Yeri avucuyla yokladı. Paraları orada gömülüydü. Üç Kulhüvallahü bir Elham, iki yanına üfledikten sonra cüzdanı çıkardı, daha başka bir yere, daha derine gömdü. Üzerini besmeleyle sıvazladı.”⁵⁴²

⁵³⁶ O. Kemal, age., s. 55.

⁵³⁷ O. Kemal, age., s. 59.

⁵³⁸ O. Kemal, age., s. 79.

⁵³⁹ O. Kemal, age., s. 93.

⁵⁴⁰ O. Kemal, age., s. 312.

⁵⁴¹ O. Kemal, age., s. 71.

⁵⁴² O. Kemal, age., s. 75-76.

Ahret hayatı ile ilgili ürkütücü motifler bu romanda da yer bulur.

“Öte dünyada hı?”

“Öte dünyada.”

“Nasıl yapışır?”

“Sülük gibi!”

“Biz görebilir miyiz?”

Yusuf’un pek bildiği yoktu, ne görürüz dedi, ne görmeyiz.”⁵⁴³

“Demek su gerekti? Pekine yapacaksın şimdi?”

“Hiiç.”

“Pis pis işbaşı ha?”

“Ne yapayım?”

Usta alayla, “Günah değil mi?” dedi.”⁵⁴⁴

Romanda kader, cennet cehennem, kadınla erkeğin cinsel birlikteliğinden sonra ya da erkeğin rüyada bir kadın gördüğünde yıkanması gerektiği gibi birçok İslami unsur yüzeysel biçimde karşımıza çıkmaktadır.

3.4.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında kahramanların doğaüstü varlıklara inancı pek net değildir. Kimi roman kişilerinin özellikle de kadınların cine, şeytana benzetildiği görülür. Ancak, bu benzetmeler doğaüstü güçlerle inanıldığı yönünde sağlam veriler olmaktan uzaktır.

⁵⁴³ O. Kemal, age., s. 100.

⁵⁴⁴ O. Kemal, age., s. 268.

“ “ .... Gerçekten de, bu şehir, şehirli bir cin, mutlaka cin!” ”⁵⁴⁵

“ “Dümbük seni,” dedi. “Seni bir ben bilirim, bir de köse sakalının altındaki şeytan!” ”⁵⁴⁶

“ “ .... Bu avrat seni cin çarpar gibi çarptı. Avrat dediğin bir esvaplı şeytan...” ”⁵⁴⁷

Yazar, “şeytan” “cin çarpması” gibi benzetmeleri romanında sıklıkla kullanmıştır.

3.4.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

3.4.3.1. Din Görevlileri

a) Hocalar

Orhan Kemal, *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında köyden göç eden işçilerin hocalara dair inancını ve bilgisini Bilal ile Senem Bacı'nın ahlak konusundaki diyalogunda verir.

“ Gözetledim ya, gözetlemem mi? Lakin laf aramızda, oğlanda iş yok. Avrat dersin tatlı. Onu şöyle bir saracaksın ki...”

Sırım gibi kollarıyla Senem Bacı'yı sımsıkı sardı. Kadın huylu huylu silkindi:

“Tuh, edepsiz!”

“Edepsiz ya. Edep dediğin ne? Ayıp mı?”

“Ayıp tabii.”

“Bir nokta koudun mu kaybolup gider bre Senem...” Senem bacı gene de, “Hem ayıp, hem de günah!” dedi, “Cahilsin, aklın ermiyor, lakin çok günah.

⁵⁴⁵ O. Kemal, age., s. 14.

⁵⁴⁶ O. Kemal, age., s. 66.

⁵⁴⁷ O. Kemal, age., s. 133.

Adam boyuyla günaha girermiş. Bizim orada bir mescid vardı, oranın hocası, tekmiil âlim ulema adam, sütbeyaz sakallı... O söylediği vaazda. Adam boyuyla günaha girermiş.”⁵⁴⁸

Hocalarla ilgili doğaüstü inanışlar bulunmamakla birlikte, köylülerin genel anlamda Hocaya güvendikleri, sözlerinin doğruluğuna inandıkları görülür.

3.5. HALK ÂDETLERİ VE GELENEKLERİ

3.5.1. Aile Akrabalık Gelenekleri

3.5.1.1. Otoritenin Dağılımı

Orhan Kemal’in romanında da köylüler nereye giderlerse gitsinler, zengin ağalar onların baş otoriteleridir. Onlardan izinsiz bir şey yapılamaz, yanlarında süklüm püklüm durulur, sigara, çay içilemez. Köylüler ağaların adeta köleleridir.

“Pehlivan Ali gene kıkırtıyla güldü:

“Demek tam ağa oldun?”

“Olmak değil öteye bile geçtim. Hani bir de cigara yaksaydım, tamam canım...”

“Niye yakmadın?” dedi Ali.

Veli ciddileşti:

“Yakmam, yakamam!”

“Niye?”

“Ağamın gücüne gider!”⁵⁴⁹

“ “Sonrası toz duman. Uzunoğulları kalabalık, ben tekim. Lakin köylü benden yana. Benden yana ya, köyün bütün toprakları, malı mülkü Uzunoğulları’nın. Köylü, kapılarında kabahatli gibi. Ses çıkaramıyorlar ne de olsa, serde ağalık var...”⁵⁵⁰

⁵⁴⁸ O. Kemal, age., s. 169.

⁵⁴⁹ O. Kemal, age., s. 15.

Aile içinde otorite genellikle erkekte olmakla birlikte, erkekleriyle benzer koşullarda çalışıp para kazanan, bir yandan da şehirli olmaya özenen ve yıllardır gördükleri kötü muameleden bıkmış kadınların bu otoriteye yer yer baş kaldırdıkları görülür.

“Ömer karısına sordu: “Ne geldin yine kız zilli?”

Kadın çalımla, “Para ver!” dedi.”⁵⁵¹

“Kocasının sözünü gene sinirli sinirli kesti: “Amaan bana ne! Erkek değil misin? Bul, buluştur...”⁵⁵²

“Şantiye şoförü cıva gibi bir genç, coştı: “Haydi karı, kalk bize kahve yap!”

Kadın bakmadı bile. Gözleri hep pencereden dışarıda, omuz silktikten sonra, “Kendin pişir,” dedi. “Biz çarşıya gideceğiz...”⁵⁵³

Erkeğin otoritesini sürdürmesi bir anlamda, kadına para verebilmesiyle bağlantılıdır. Kadının ve evinin ihtiyaçlarını karşılayamayan bir erkek otorite olmaktan uzaklaşır.

Romanda, tam olarak aile sayılamayacak, ailelerde otorite kimi yerde kadın da kimi yerde erkektedir. Erkek kadına pazara vermekle hükümlüdür. Kadın, ev işleriyle uğraşır, gerekirse kocasına karşı gelebilir.

“Yanlarında oturan Hürü ise, dokuz aylık karnıyla rahatsız oturuyor, rahat edemediği için de boyuna sağına, soluna yanlıyordu. Bu arada sancı yoklayıp gidiyorsa da kocasının korkusundan sesini çıkaramıyordu...”⁵⁵⁴

“Kadın oğlan doğurmamış olsaydı gitmez, gitmedikten başka da onu ayağının altına alırdı ama, oğlan doğurmuştu bu sefer...”⁵⁵⁵

---

⁵⁵⁰ O. Kemal, age., s. 111.

⁵⁵¹ O. Kemal, age., s. 116.

⁵⁵² O. Kemal, age., s. 117.

⁵⁵³ O. Kemal, age., s. 121.

⁵⁵⁴ O. Kemal, age., s. 180.

⁵⁵⁵ O. Kemal, age., s. 192.

Erkek otoritesinin olumsuz bir yansıması da, erkek çocuk doğuramayan kadına reva görülen kötü davranışlardır.

“ “Neyse,” dedi. “Bunlar senin benim bileceğim işler değil. Biz şurada birer ameleyiz, köleyiz. Mal sahibinin atı, itiyiz...” ”⁵⁵⁶

“Dönüp baktılar, sonra Hidayet’in oğlu, ayağa kalktı. Irgatbaşı, Pehlivan Ali’ye ayağının ucuyla vurdu:

“Bir insanın amiri, memuru gelir de ayağa kalkılmaz mı ayı?” ”⁵⁵⁷

“Büyük ağa kalktı. “Irgatbaşıyla karşılıklı çay, kahve içmek, bunu çevreye göstermek” işine gelmemişti.”⁵⁵⁸

Romanda, fabrikada ve tarlada köylülerin otoritesi ise ırgatbaşıları ve ustalardır. Onların otoritesi ise, karşılıklı çay içmekten rahatsız olan zengin tarla sahipleri ağalardır.

3.5.2. Akrabalık ve Soy Dışında Farklı Yakınlaşmalar

3.5.2.1. Hemşerilik

Bereketli Topraklar Üzerinde romanı Orta Anadolu’nun seksen evlik köylerinden Ç. Köyü’ne mensup üç hemşerinin Çukurova’ya çalışmak için yola çıkmaları ile başlar. Köyde birbirleri ile çok iyi arkadaşlıklar ve gurbet elde de bu arkadaşlıklarını sürdürmek isterler.

Onlar için hemşerilik çok önemli bir bağdır. Hemşerilerine gurbet elde daha çok sarılıp sığınmak ihtiyacı duyarlar.

“ “Allah kılıcını daha da keskin etsin. Hemşerimiz gibi var mı?” ”⁵⁵⁹

“ “Allah hemşerimizin her tuttuğunu altın etsin!”

⁵⁵⁶ O. Kemal, age., s. 230.

⁵⁵⁷ O. Kemal, age., s. 243.

⁵⁵⁸ O. Kemal, age., s. 307.

⁵⁵⁹ O. Kemal, age., s. 8.

“Hiç kümse hemşerimiz gibi olamaz.” “ 560

İflahsızın Yusuf, Köse Hasan, Pehlivan Ali'nin köyden çıkıp Çukurova'da fabrikada çalışmak için yola çıkmaları tanımadıkları halde, hemşerileri olduklarını öğrendikleri Çerçi fabrikası sahibinin onlara, hemşeri oldukları için işe alacağına inanmış olmalarıdır. Hemşerilerini bulurlar ve fabrika sahibi onları işe alır. Hayalleri gerçek olmuştur.

“Ç. Köyü'nden oluruz, hemşeriyiz seninle. Allah sana uzun ömürler versin, namını şanını duyduk da geldik...” 561

Yusuf'la Ali on beş gün içinde hiç avara kalmadan çalıştılar, Hasan iki sefer avaralık verdi. Sulu kozanın buz gibi suyu iliklerine işlemiştir. Böğüründe kurşun gibi bir sancı, soluk alamıyor, sancı tutunca kıvrılıp kalıyordu.

“Kardaşlar,” dedi birinde. “Bu sulu koza benim iflahımı kesecek vallaha. Irgatbaşıya desek, beni başka bir işe vermez mi acep?”

Kimse kulak asmadı. Zaman zaman onu yatağında iki kat bırakıp gittiler. 562

Hasan, hastalanıp da yatağa düşünce Yusuf ve Ali ile olan hemşerilik ilişkileri bir anda değişir. Hasan onlar için sırtlarına bir yükür. Kendi hayatlarına devam edip hemşerileri Hasan'ı ölüme terk ederler.

Öğle paydosunda İflahsızın Yusuf'la Pehlivan Ali işten geldiler. Yorgunluktan geberiyorlardı. Karınlarını doyurup vuracaklardı kafayı. Hemşeri memşeri... İş götü yoktu herifte. Yat ha yat. Hastayım, içime sular işledi teknil, ırgatbaşı bir başka işe versin... Laf. Hem ırgatbaşının aklında Köse Hasan mı? 563

Yazar, köylerinden Çukurova'ya gelirken hemşeriliğe, arkadaşlığa çok önem veren köylülerin kasabada çıkarlar ve para söz konusu olduğunda işlerin değişeceğini vurgulayarak hemşerilik bağının çok da kuvvetli olmadığını belirtmek istemiştir.

⁵⁶⁰ O. Kemal, age., s. 24.

⁵⁶¹ O. Kemal, age., s. 47.

⁵⁶² O. Kemal, age., s. 77.

⁵⁶³ O. Kemal, age., s. 78.

3.6. HALK EKONOMİSİ

3.6.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Romanda, köyden Çukurova'ya göç eden, pamuk fabrikasında, tarlalarda çalışan köylüler ve onların bu yeni yerlerde kurmaya çalıştıkları yeni düzen anlatılır.

“ “Tarlamız marlamız yok bizim. Şunun bunun yanında çalışırız. Harmana marmana gideriz, çift mift süreriz... N’olacak, köy yeri işte...” ”⁵⁶⁴

“Bu mevsim “çiğit” denilen pamuk tohumunun toprağa atıldığı mevsimdir. Karakazma’ya dört beş hafta vardır daha...”⁵⁶⁵

*Mal sahibine göre gördükleri iş, harmandan buğday demetlerini omuzlayıp omuzlayıp, harman makinesine koşturmaktan ibaretti. Koşturuyor, patozun üzerindeki “koltukçu”lara veriyor, sonra yeni desteler getirmek üzere harmana dönüyorlardı. Koltukçularsa, desteci denilen bu demet taşıyıcılardan aldıkları desteleri harman makinesinin ağzından içeriye sokuyor, zırlı makinenin doymak bilmeyen karnını doyurmaya çalışıyorlardı.*⁵⁶⁶

Yazarın amacı, tarım işlerini ya da bunlarla ilgili âdetleri değil, köylülerin nasıl ve ne şartlarda çalıştırıldığını, yemeklerinin, yatacak yerlerinin uygunsuzluğunu ve yetersizliğini, hatta hayatlarının hiçe sayıldığını vurgulamaktır.

3.6.2. İşçi–Muhtar–Memur–Öğretmenlik

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında köylüler genellikle, fabrikada ve tarlada ırgat, kâtip, amele çavuşu, duvar ustası olarak çalıştırılır.

“Çırçır kâtipi, baştan birinci çırçıra geldi...”⁵⁶⁷

“ “Irgatbaşı paramızı kesti,” dedi.”⁵⁶⁸

⁵⁶⁴ O. Kemal, age., s. 139.

⁵⁶⁵ O. Kemal, age., s. 162.

⁵⁶⁶ O. Kemal, age., s. 207.

⁵⁶⁷ O. Kemal, age., s. 61.

“Amele çavuşunun ardı sıra yürüdüler...”⁵⁶⁹

“Çukurova'nın bereketli topraklarında şehre karıncalar gibi çekilen ırgatlar, oraya, Taşköprü'nün oradaki ırgat pazarına birikmek için canlarını dişlerine takmışlardı.”⁵⁷⁰

“ “Ceyhan'a götürdüler. Lakin iyi usta! Buraya senin, benim gibi amelelikle girmiş, usta olmuş sonunda!” ”⁵⁷¹

Köylerinden gelen işçiler, ilk zamanlarında zor ve deneyim gerektirmeyen işlerde çalıştırılır. Ustası iyi olan ve öğrenmek, para kazanmak isteyen Yusuf gibi köylüler amelilikten ustalığa yükselebilirler.

3.6.3. Beslenme – Mutfak – Kiler

Romanın kahramanları için tam ve sağlıklı bir beslenmeden söz edilemez. Ekinin çeşitli halleri ile pişirilen yağsız, tuzsuz yemekler, kurumuş küflenmiş ekmekler, bazen sucuk bazen çay ve kahve köylülerin gurbetteki mutfaklarına dair bilgiyi verir.

İflahsızın Yusuf gururla güldü:

*“Sen bilmezsin! Gazocağını pompası var. Bastın mı ateş püskürür, hem de yılan ısığı gibi seda verir. Sivas'ta, Cer Atölyesi'ne hamalken, bizim bir şef vardı. Lakin iyi adamdı. Namaz mamaz kılmazdı ya, iyi adamdı. Onda vardı. Bir yakardı ki, eh. Yemek mi pişireceksin? Koy üstüne tencereyi, su mu ısıtacaksın? Koy tenekeyi. Anide. On beş, yirmi bankonota veriyorlarmış...”*⁵⁷²

Gaz ocağı pek çok köylünün mutfağı için lüks sayılabilecek bir araçtır.

⁵⁶⁸ O. Kemal, age., s. 82.

⁵⁶⁹ O. Kemal, age., s. 98.

⁵⁷⁰ O. Kemal, age., s. 272.

⁵⁷¹ O. Kemal, age., s. 310.

⁵⁷² O. Kemal, age., s. 5.

“... Kadınlarla kızlar büyük mengenenin önüne topladılar. Çıkınlar açıldı, yiyecekler serildi: Ekmek, peynir, tahin helvası, kara zeytin, kuru soğan ya da yağı donmuş mercimek çorbası, bulgur pilavı, duru suda kaynamış nohut...”⁵⁷³

*...Bol kırmızı biberle renklendirilmiş cıgıl cıgıl suda göbek atarak alabildiğine kayanayan pırasa, patatesler, kaynaya kaynaya dağılır, erir, hemen hemen kaybolurdu. Köylerinde bunu bile bulamayan bekârlar işten yorgun argın gelip de ahırı sıcak sıcak kaplayan yemek kokusunu alınca, coşarlar, Köse Topal'ın boynuna sarılır, kırıksık yanaklarını öpücüklerle boğarak başlardı.*⁵⁷⁴

“Pehlivan Ali'yle Ömer Zorlu yarım kilo “İrişkin” denilen et sucuğuyla sekiz yumurta alıp gittiler.”⁵⁷⁵

“Çiftliğin arkasındaki ulu dutların gölgesinde, altları harıl harıl yanmakta olan yan yana üç çamaşır kazanında çapa ırgatlarının yarma pilavı pişmekteydi.”⁵⁷⁶

“Herene denilen pilav dolu üç küçük kazanla bakır karavanalar, tahta kaşık desteleri, adam başına birer tane kara, bayat somunlar öküz arabasına yüklendi...”⁵⁷⁷

“Yorgun ırgatlar mırmırık çorbası dolu karavanalara bağdaş kurdular. Mırmırık çorbası, yarmadan yapılma bir çeşit çorbaydı. Tatlı kırmızıbiberle kızartılmış, suyuna şöyle bir margarin yağ gezdirilmişti.”⁵⁷⁸

Mercimek çorbası, mırmırık çorbası, bulgur pilavı gibi yemekler romanda işçilere verilen yemekler olarak karşımıza çıkar. Dikkat çeken unsur, oldukça ağır işlerde çalışmalarına rağmen etten ve hatta sebzededen yoksun biçimde beslenmeleridir.

⁵⁷³ O. Kemal, age., s. 58.

⁵⁷⁴ O. Kemal, age., s. 68.

⁵⁷⁵ O. Kemal, age., s. 137.

⁵⁷⁶ O. Kemal, age., s. 165.

⁵⁷⁷ O. Kemal, age., s. 179.

⁵⁷⁸ O. Kemal, age., s. 246.

3.6.4. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma

Romanda, zengin toprak ağaları dışında, köylü kahramanların düzenli bir evleri yoktur. Bazen ahırdan bozma evler bazen barakalar onların yaşamlarını sürdürecekleri mekânlar olarak çizilmiştir.

“ .... Çiftliğe varmış, ahırdaki yerine doğrulmuştu...”⁵⁷⁹

“Oturdukları “ev”, iki mahalle aşağıda, mahalle muhtarının bir zamanlar hayvanlarını bağladığı, tabanı hâlâ gübre örtülü, genişçe bir ahırdı...”⁵⁸⁰

“Ahırın üstü iki kattı. Harap yapının sahibi muhtar, eskiden şalgam turşusu satan fakir biri, Ermeni tehcirinden sonra bu evi nasılsa eline geçirmişti. Sonraları yeni kurulan fabrikalar işçiyi çoğaltmış, barınak sıkıntısı başlamıştı ki, muhtar, ahırdan hayvanları çekmiş, işçilere kiraya vermişti.”⁵⁸¹

*Ömer Zorluların odası, elci Kürt Cemşir'in göz göz kiraya verdiği, üstü saz örtülü, kerpiç denilen toprak tuğlalarla örülmüş dört evcikten en baştakiydi. Tabanında yer yer delinmiş, rengini atmış eski bir Kırşehir kilimi seriliydi. Bir sedir, şuraya buraya atılı minderler, bir kıyıda Fatma'nın yeşil boyalı tahta sandığı, duvarlarda Fatma'nın entarileri, çiviye bacağından asılıp kalmış kara donu...*⁵⁸²

“Barakanın köşesinde, camı isli küçük bir gaz lambası asılıydı.”⁵⁸³

Romanda köylülerin, aydınlanma aracı olarak gaz lambası kullanıldığı görülür.

⁵⁷⁹ O. Kemal, age., s. 25.

⁵⁸⁰ O. Kemal, age., s. 65.

⁵⁸¹ O. Kemal, age., s. 65.

⁵⁸² O. Kemal, age., s. 141.

⁵⁸³ O. Kemal, age., s. 98.

3.7. KÖY TARİHİ

3.7.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi

Cumhuriyet kurulmuş, yenilikler yapılmıştır. Soyadı Kanunu ile halka lakap yerine bir soyadı verilerek modernliğe bir adım daha atmak, karışıklıkları önlemek isteyen devlete rağmen bu kanunlar hâlâ köylülere ulaşmamıştır.

“Ne yutkunup duruyorsun, soyadın yok mu?”

“Yok.”

“Niye?”

“Biz köylüyüz, köy yerinde âdet olmadığından...”⁵⁸⁴

“Yirminci yüzyılda yaşıyorsun, kendine gel. Kanun demek yasa demek. Yasa senin köyünü, âdetini madetini tanımaz. Vız gelir kanuna. Kanunen her vatandaş bir soyadı almak zorundadır, anladın mı?”⁵⁸⁵

Yazar, görevlinin bir köylüyü haberdar bile olmadığı kanuna karşı gelmekle suçlamasıyla devletin köylüye, köye uzaklığını da yansıtmış olur.

“Kayseri’nin Bünyan ilçesine bağlı köylerden birindendi bu adam. Birinci Dünya Savaşı’nda Çanakkale’de dizkapağından aldığı bir yara yüzünden sakat kalmıştı...”⁵⁸⁶

Romanda çok yüzeysel biçimde de olsa karşımıza çıkan bir diğer tarihi olay ise I. Dünya Savaşı’dır. Yazar, bu savaşa katılan bir kişinin yaralanarak sakat kaldığı bilgisini savaşın etkilerini anlatmaya yeterli görmüştür.

⁵⁸⁴ O. Kemal, age., s. 63.

⁵⁸⁵ O. Kemal, age., s. 64.

⁵⁸⁶ O. Kemal, age., s. 68.

3.7.2. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç)

Orhan Kemal, Çukuroava'da çalıştırılan köylülerin, toprak ağaları ve fabrika sahipleri tarafından nasıl ve hangi koşullarda çalıştırıldığını anlatmak için yazdığı romanını üç arkadaşın çalışmak için Sivas'ın Ç. Köyü'nden Çukurova'ya çalışmak için üç arkadaşın yola çıkması ile başlatır.

“Orta Anadolu'nun seksen evlik köylerinde Ç. Köyü'nün erkekleri o yıl da çalışmak için çeşitli iş bölgelerine dağıldılar: Sekizi onu Kayseri Dokuma Fabrikası'na gitti, dördü beşi Sivas Çimento Fabrikası Cer Atölyesi'ne, içlerinden üçü de Çukurova'nın yolunu tuttu.”⁵⁸⁷

Ancak, çalışmak için gurbete gitme zorunluluğu Anadolu'nun pek çok köyü için geçerlidir.

*Kırk beşlik Kılıç Usta, sağlam yapılı, kırpık bıyıklı, Tonyalı biri, beş çocuk babasıydı. Her yıl elinde tahta bavulu, bavulun içinde malası, su terazisi, şakulü, gurbete düşer, yurdun neresinde iş bulursa gider, aylar ve aylarca o işten öteki işe dolaşır, sonra koynunda çocuklarının rızkı, köyüne döner, pek pek bir, bir buçuk ay, sonra tekrar düşerdi gurbete.*⁵⁸⁸

Çalışmak için gurbete gidenlerin çoğu belli bir meslek sahibi olmadıklarından farklı işler yapmak durumunda kalırlar. Hatta, bu işler arasında doğru, ahlaklı sayılamayacak olanlar da vardır.

“... Niğde köylüklerindendi Ömer Zorlu. On yıldır gurbette sürtüp duruyordu kendi deyimine göre. Önceleri o da Pehlivan Ali'yle arkadaşları gibi fabrika çırcırlarında işçi, yapılarda amele, taksi, kamyon, otobüslerde şoför yamağı, sonraları da kaptıkaçtıllarda şoför.”⁵⁸⁹

Gurbette olmak, yaşam koşullarının yanı sıra sıla hasreti açısından da zorlayıcı bir durumdur.

⁵⁸⁷ O. Kemal, age., s. 1.

⁵⁸⁸ O. Kemal, age., s. 133.

⁵⁸⁹ O. Kemal, age., s. 110.

“Gurbette sılanı düşündün mü yandın. Hani emmim diye değil, nasıl adamdı? Adamın tekesi değil miydi Köse? O bile gurbette kalmadı mı? Yanından gelenler deyiverdilerdi, sıla deyi deyi ruhunu teslim etmiş fukara!”⁵⁹⁰

İşteki tüm zor koşullara rağmen, şehirde olmak, şehri görmüş olmak bazı köylüler için bir mutluluk ya da diğer köylülere üstünlük taslama vesilesidir.

Pelvan Ali ilkin işini çok yadırgamıştı. Sarsıntı, toz, makine şakırtısı, vızıltı, uğultu... Ama ne olursa olsun, memnundu. Şehri görmüş, köy yerinde başkalarına ballandırarak anlatacağı neler de neler öğrenmişti. Köy yeri, köylüler kafasından uğultuyla geçiyordu. Gün geliyor, Ali köye dönüyordu. Kahveye gidiyordu tabii. Veli'nin trende kendilerine yaptığı gibi, resim çıkarıp gösteriyor, köylüsünün şaşan bakışları önünde gururlu, “Siz bilmezsiniz!” diyor. “... Siz şehre inmediniz ki! Çukurova gibi var mı? Görseniz, dilinizi yutarsınız!”⁵⁹¹

Köylüler, köylerinden çeşitli güzel hayallerle çıkıp geldikleri Çukurova'da büyük bir hayal kırıklığına uğrarlar. Romanda, Anadolu'nun çeşitli yerlerinden köylülerin çalışmak için gurbete çıktığı kimisinin usta, kimisinin ırgat, işçi olduğu, koşullar ve bakımsızlık nedeniyle çoğunun hastalandığı ve öldüğü sıklıkla işlenir. Bu göçlerin köylere etkisi ise kocalarını, oğullarını kaybeden kadınlar, babalarının yollarını gözleyen çocuklardır.

---

⁵⁹⁰ O. Kemal, age., s. 7.

⁵⁹¹ O. Kemal, age., s. 57.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KEMAL TAHİR'İN SAĞIRDERE, KÖRDUMAN, RAHMET YOLLARI KESTİ, YEDİÇINAR YAYLASI VE KÖYÜN KAMBURU ROMANLARINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

4.1. KEMAL TAHİR'İN'İN SAĞIRDERE ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

Kemal Tahir, Yaşar Kemal gibi köyün ve köylünün içinde büyüüp yetişmemiştir. Ancak, 19 Mayıs 1938'de Nazım Hikmet ile tutuklanıp İstanbul, Çankırı(1940), Malatya(1942-1944), Çorum(1945-1948), Nevşehir(1949) hapisanelerinde on beş yıl gibi uzun bir süre bulunmuştur. Burada, Anadolu insanı ile karşılaşmış, karşılaşmakla da kalmamış onların anlatılarından köyün kültürünü ve köylüyü tanımıştır. Böylece, Kemal Tahir, bu bilgileri, kendi bilgi ve romancı zekâsıyla birleştirerek edebiyatımızda köy romanı denince akla gelen önemli eserlerini vermiştir.

Edebiyatımızda, köy romanı bir tür olarak kabul edilmeli edilmemeli tartışması sürerken bir yandan da köyde yetişmiş kişiler köy romanı yazmada daha başarılı, köy romanını ele alanlar köy kökenli kişilerdir, şehirde yaşayan kişi köy romanını yazamaz tartışması da süregelmiştir. Köy romanları yazarları içinde Kemal Tahir'in yeri başkadır. Kendisi Pazar Postası'nı hazırladığı "Beş Romancı Köy Romanı Üzerinde Tartışıyor" soruşturmasında kendisinin köyde yetişmediğini, hayatında hiç köy görmediğini ve şehirde yetişen bir yazarın da pekâlâ köy romanı yazabileceğini şu şekilde savunur.

***KEMAL TAHİR** – Bence, romancı, romancılığı varlığında taşıyor, yani köy olsun, şehir olsun, konulara romancı olarak yanaşiyor, romancı olarak da yanaşınca roman yapmasın olmaz. Roman yapar. Kabiliyeti miktarınca yapar. Zaten işin başlangıçta ayrılması yanlış. Köy romancısı, şehir romancısı diye romancı olmaz. Eğer köyden yetişenler köyü, şehirden yetişenler şehri yazacaklarsa bu, doğrudan doğruya hatıra yazmak olur, roman yazmak olmaz. Roman ayrı bir keyfiyet... Romancı o adamdır ki, gidip on dakika gördüğü yerden eski hazırlıklarıyla, kültürüyle bir roman çıkartır.*

Bir misal: Dünyanın en büyük natüralist romancılarından Zola var. Zola'yı da çok büyük notlar alarak yazan biri sanırlar. Nerden gelir bu zan?... Romanlarının çok bilgi ile dolu olmasından... Çevre bilgisiyle dolu olmasından gelir.

En büyük romanlarından birisi de "Germinal" dir. Germinal, bir maden bölgesinde geçer. Halbuki, Zola'nın gerek kendisi gerek bir maden havzasını tavsiye eden arkadaşı, ikisi de bu maden havzasını katiyen iyi tanımamışlar ve uzun müddet orada bulunmamışlardı. Ama Zola'nın daha evvel madencilik hakkında fikri var. Kendisinin de bir romancı tutumu var. O fikirle, o romancı tutumu ona öyle bir yardımcıdır ki, madende hiç çalışmadığı halde, dünyanın en büyük madenci romanını, senelerce sanki madende kalmış, tetkik etmiş, bütün madenciler arasında koşarak not almışçasına yazıyor...⁵⁹²

Köy romancısı, şehir romancısı diye ayrımları doğru bulmayan yazar, önemli olanın romancının kendisi, kabiliyeti ve gördüklerini, hayalindeki bilgi birikimiyle harmanlayarak sunmasıdır.

KEMAL TAHİR – Köy romanı yazmaya gelince, köy romanı yazmaktan acaba ne anlıyoruz biz?... Köyün hayat şartlarını, altı yaşına kadar hiçbir şuurumuz, bilgi şuuru meydana gelmeden kapkara gördüğümüz, ufak tefek ve hiç bir mâna vermediğimiz, çok büyük çabalamarla kendi kendimize çocukça mânalandırdığımız şeyleri yazmak mı, yoksa köyün umumî oluşunu ve bugünkü ruh ve hayat safhaları içerisinde umumî oluşunu ve bugünkü reel durumunu, insan olarak reel durumunu mu yazmak... Eğer, Fakir Baykurt, köyü tanımak, anlamak, köyün kullandığı araçları, bu araçları nasıl kullandığını, nasıl istihsal yaptığını falan anlatmak, söylemek istediysen, bu, bence realist romandan çok, natüralist dediğimiz romanın şeyine, çevresine girer.⁵⁹³

Kemal Tahir, bizim asıl sorunumuzun köy romanını köyde yaşayanlar daha başarılı ya da başarısız ele alır değil, köy romanı yazmaktan ne anladığımızdır olduğunu vurgulamak ister. Yazarın düşüncesi, Köy ya da şehir fark etmez romanın asıl merkezi insandır. İnsanın dramıdır ve asıl mesele bu dramı anlatmaktır.

⁵⁹² Tükel, age., s. 7-8.

⁵⁹³ Tükel, age., s. 12.

Köy romanlarını da bu bakış açısıyla ele almış ve bu düşüncesini, verdiği eserlerin okuyucu tarafından beğenilmesi ve benimsenmesi ile kanıtlamış niteliktedir.

4.1.1. Halk Edebiyatı

4.1.1.1. Türküler

Kemal Tahir'in 1950-1960 yılları arasındaki romanlarının ilki olan *Sağirdere*'de halk edebiyatının önemli bir türü olan türkü ile çok karşılaşmayız. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanındaki çeşitlilik Kemal Tahir'in *Sağirdere* romanında yoktur. Bu durumun sebebi de Yaşar Kemal'in bu kültürün içinde yetişmiş olması ve köy köy dolaşıp ağıtları derlemiş olması, Kemal Tahir'in ise hapisanedeki mahkûmlardan duydukları ile romanını yazmasıdır.

Murat Ağan, Sımcık tren durağında demirbaş işçi olduğundan sizin gelin bu havayı sever ister istemez zorlu söyleyecek... Dur hele arkadaş, üstüne vurur ama bu kadar mı vurur?.. Ne diyor sizin gelin olacak? “ Bu yaz da böyle geçti / Yara kavuşamadım / Tren ocağın sönsün / Nerde benim Murat'ım” diyor. Bağırıyor ki sesi yettiği kadar... “⁵⁹⁴

Yörenin ekonomik durumu, uğraşılan işler, çevrenin yapısı köylünün türkülerine bir şekilde yansır. *Sağirdere* romanı Çankırı ve çevresinde geçtiği için, Çankırı'da bulunan tren de türküye kaynak olacaktır. Sevdalılar, sevdiğine kavuşamamayı trene bağlar ve onu suçlar.

“ – Hele şuna bak Pelvan! Bir köyün karısı damlara çıkmış: “Evvel bahar aylarını görünce / Karı kısmı dama çıkar yan gelir / Güzelleri uğrun uğrun gözleyip / İsmail'in bacağına can gelir / Yavru hey! Keklik hey!” ”⁵⁹⁵

Romanda, köyün âşığı Topal İsmail'dir. Halk şairliğinin özelliklerini tam olarak barındırmasa da, kadınlara olan düşkünlüğünden, onları görünce yazdığı türküler dikkat çekmektedir.

⁵⁹⁴ Tahir, *Sağirdere*, s. 18

⁵⁹⁵ Tahir, age., s. 101.

“Babınadır, deli gönül, babına

Koç yiğitler sığmaz oldu kabına

Al çamın, boz meşenin dibine

Köfür köfür yatmamıza ne kaldı?”⁵⁹⁶

Köy yerinde geçim derdi olduğu için, köylü köyünün yakınındaki şehirlere çalışmaya gider. Gurbette sılayı özleyen köylü gurbetçiler, sılaya özlemine türküler aracılığıyla dile getirir. Yukarıdaki satırda belirtilen dörtlük Ankara’da yıllardır çalışan, taşçı ustası olmuş Cemal Usta’nın memleketi Çiçekdağı’na özlemine dile getirmek için çalışırken dahi dilinden düşürmediği türküdür.

4.1.1.2. Atasözleri ve Deyimler

Romanda, atasözlerinin kullanımı çok azdır. Kemal Tahir, deyimleri ve özellikle beylik laflarını, hapisanede bulunmasından dolayı, daha sık kullanmıştır.

“ – Hocaların Hakkı’yı bilmez miyim? Allah Allah! Hakkı’nın karısı var...

- Karısı varsa... **Fazla mal göz mü çıkarır?**”⁵⁹⁷

Kemal Tahir, romanında, atasözlerini değiştirmemiş, diyalog nedeniyle atasözünün içine mü edatını yerleştirmiştir.

“ - Tüü!.. Karılı adama, **kız oğlan kız...**”⁵⁹⁸

“ - Bizi istemeyenler, “Yakup işi azıttı. Oğlunu subay yapacak, **boynuz kulağı geçer** mi, eyvah!” dediler...”⁵⁹⁹

Yazar romanda, “boynuz kulağı geçer” atasözünü kullanır. Ancak, , bu atasözü Ömer Asım Aksoy’un “Atasözleri Sözlüğü”nde “boynuz kulaktan sonra çıkar, ama kulağı geçer.” şeklindedir.

⁵⁹⁶ Tahir, age., s. 280.

⁵⁹⁷ Tahir, age., s. 57.

⁵⁹⁸ Tahir, age., s. 57.

⁵⁹⁹ Tahir, age., s. 75.

Yukarıdaki satırlarda da ifade ettiğimiz gibi, deyimler atasözlerine göre daha sık kullanılmıştır.

“ - Sen dur, alçak topal! Yarın Müslümanlara; “Bu İsmail orucu bütün yemiş” demez miyim? İmamın **kulağını bükmeli**, ha, Mustafa?”⁶⁰⁰

“ – Dur yahu! Üşümek ne geziyor. – Topal İsmail havayı kokladı - : Burnuma bir koku geldi. Sakın **yüreğın yanmasın!** Ayşe’yi **yola getiremedin**, öyle ya? ...”⁶⁰¹

“ – Muhtar tokatı çeker, **şart olsun**, Dayı!..”⁶⁰²

“ - Gidecek, ben konuştum, bu yıl harmanlardan sonra gidecek... Sen de **kendini biraz ağır al...**”⁶⁰³

Kemal Tahir de Yaşar Kemal gibi, “atasözlerinin ve deyimlerin sözcükleri yerine eş anlamlıları kullanılamaz, sözcüklerin yeri değiştirilemez” kuralını çiğnemiş, yukarıdaki deyimde olduğu gibi deyimini değiştirmiştir. Ömer Asım Aksoy’un eserinde deyim “kendini ağır satmak” şeklindedir.

“Mustafa, yıkık okulun merdivenini acele inip kızın **ardına düştü.**”⁶⁰⁴

“ - .... Dedim ya, **göze geliyoruz!**.. “⁶⁰⁵

“ - ....Kendi hayvanımı, ben hükümetten ne diye kaçırayım yahu? “Sayımcı geliyor!” diye köyü malını **önüne kattı**, dağa saklandı.”⁶⁰⁶

“Topal İsmail boş bulunarak derin derin **içini çekti**. Sakat oldu olalı böyle ağır işlere imreniyordu. Mustafa, bir şey düşünmeden **yan gözle baktı.**”⁶⁰⁷

“ - Ben Kara Mustafa’nın cami arkasında kafasını yardım. **Aklı başına geldi**, artık ardımda değil!..”⁶⁰⁸

“ - ....Kulaksızın kabilesi, durmadan **oyun çıkarıyor**” dediler.”⁶⁰⁹

⁶⁰⁰ Tahir, age., s. 29.

⁶⁰¹ Tahir, age., s. 33.

⁶⁰² Tahir, age., s. 38.

⁶⁰³ Tahir, age., s. 61.

⁶⁰⁴ Tahir, age., s. 64.

⁶⁰⁵ Tahir, age., s. 68.

⁶⁰⁶ Tahir, age., s. 73.

⁶⁰⁷ Tahir, age., s. 103.

⁶⁰⁸ Tahir, age., s. 109.

“Adamın topalı hırsız olur, hırsızın da **iki yakası bir araya gelmez**. Alnı terlemediğinden hırsız kısmının elinde para durmaz.”⁶¹⁰

“ – Doğru söyle!.. Tüü! Karı **dillerine mi düştük** İsmail?”⁶¹¹

“Arkadaş olduklarından beri Vahit kendisine tembel demişti, ama bu söz, hiçbir zaman böyle **ağrına gitmemiştir. Keyfi kaçtı.**”⁶¹²

Yazar romanda, bazen bir cümle içinde bazen de aynı diyalogda birden fazla deyim kullanmıştır. Böylece Türk dilinin ve kendi eserinin dil zenginliğini göstermiştir.

4.1.1.3. Rüya Tabirleri

“Günde 8 saat, haftada 56 saat, ayda 224 saat ve yılda 2688 saatimizi uyuyarak geçiriyoruz. Bir başka deyişle yaşamımızın yaklaşık üçte birinde uyuyoruz.”⁶¹³

“... Rüyalar büyük oranda REM uykusu sırasında görülse de, yavaş dalga uykusunda da daha az oranda ve daha durağan rüyalar görürüz.

... Biliminsanları, rüyaların hammaddesinin daha önceden algılanan ve belleğe kaydedilen verilerin oluşturduğunu düşünüyorlar.”⁶¹⁴

Rüyalar, insanın gerçek yaşantısıyla bağlantısı olabilirliği yüksek bir unsurdur. Tarih boyunca insanlar rüyalarında gördüklerini yorumlayıp ne olacağını merak etmiştir. Bu yüzden, rüya tabirleri adı altında birçok kitap bulunmaktadır.

Romanda da sadece bir yerde Mustafa'nın gördüğü rüya geçer.

.... Dün gece düşünde Kavaklıgöl'e düştüğünü görmüştü. “O sıra bir de baktım Ayşe geçiyor. “Aman, tutu şu elimi ölüyorum” dedim. Güldü geçti. Elimizi tutmadı.” Sabahleyin Vahit'e anlatınca Pelvan bunu iyiye yormuş, düş kısmının tersine çıktığını söylemişti. “Ama şu topal domuz! Topal kısmına düş mü anlatılır, suç bizim! İsmail'e göre düşte karı görmek “Esvaplı şeytan” a uğramaktı. Suyu düşmek iyi imiş ya... Ayşe'ye rastlamayacakmış... Düş bozulmuş!”

⁶⁰⁹ Tahir, age., s. 138.

⁶¹⁰ Tahir, age., s. 162.

⁶¹¹ Tahir, age., s. 168.

⁶¹² Tahir, age., s. 214.

⁶¹³ Yılmaz, *Uyku ve Rüyalar*, s.1.

⁶¹⁴ Yılmaz, age., s. 4.

Mustafa, yan gözle Topal İsmail'i süzdü: “Şuna bak!.. Düş kısmı tersine çıkar. İnşallah hayırlıdır... Ferahlayacağız... Şeytan sensin alçak!”⁶¹⁵

Rüyaların tersinin çıkacağı ve rüyayı yorumlayanın nasıl yorumladığına göre olayların gelişeceğine dair halk inançları bulunmaktadır. Bunun yanında, kimi insanlar, rüyada kadın görmenin iyiye işaret sayılamayacağı inancına sahiptir.

4.1.1.4. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Kemal Tahir, *Sağırdere* romanında argo tabirleri çok sık kullanmıştır. Birçok diyalogda argo tabirlere rastlamak mümkündür.

“ “.... İki dolansana **kahpe**... Ocağın önünde bunca topuk vurmak neyin nesi?.. Bu **kahpenin** oyun arkadaşı Ayşe’yse, biz nasıl bırakıp savuşalım yahu!..” ”⁶¹⁶

“Suyu da, külü de Pelvan Vahit yemişti: -**Hele oruspular hele**... ”⁶¹⁷

“ - .... Bak Vahit! Şuraya yazdık. Sizin yaptığınız haddini aştı. Mustafa, sen de **ipsizliğe vurdun**.”⁶¹⁸

“ - Gördün mü Mustafa? Sopayı arkasına saklamış... **Orospu karı düzeni**... Candarma oyunu...”⁶¹⁹

“Vahit omzuna var kuvvetiyle abanarak oturduğu için keyfi kaçtı - : **Höst ayıya!.. Hele ayıya!.. Adam değil, meşe kütüğü**...”⁶²⁰

“ – **Ulan gâvur**... Şuna bak... Yemin tanımaz!”⁶²¹

“Bir ekmek 11 kuruştı. “**Domuz fırıncılar**...”⁶²²

“- .... Korkma Cemal usta, açlıktan gebermezsin, ölürsen **pisboğazlıktan ölürsün**...”⁶²³

“- .... Eti sevmezmiş... **İt gibi yutkunmana ya ne demeli kopuk?**”⁶²⁴

⁶¹⁵ Tahir, age., s. 96.

⁶¹⁶ Tahir, age., s. 9.

⁶¹⁷ Tahir, age., s. 13.

⁶¹⁸ Tahir, age., s. 43.

⁶¹⁹ Tahir, age., s. 49.

⁶²⁰ Tahir, age., s. 105-106.

⁶²¹ Tahir, age., s. 165.

⁶²² Tahir, age., s. 207.

⁶²³ Tahir, age., s. 236.

“ – **Hırsız eşşoğlu eşekler!..**”⁶²⁵

“**Habisler! İtoğlu itler!**”⁶²⁶

“ – Meraklanma, buldular, **ayı gibi bir Boşnak... Gelen giden işçilere hırılıyor, it gibi...**”⁶²⁷

“ ... Hasan da rakıyı **domuzuna içiyordu**, ama Cemal usta başka...”⁶²⁸

“ – **Hayındır domuz!**”⁶²⁹

Romanda köylü en yakınına, sevdiği kıza, arkadaşına, kızgın olduğu kişiye öfkesini belirtmek için argo tabirleri kullanır. Bunun yanında romanda dikkati çeken bir durum da köy insanının sevgisini dile getirirken de argo tabirlere başvurmasıdır.

4.1.1.5. Alkış ve Kargışlar

Kemal Tahir, romanında alkış ve kargışları sık kullanmıştır. Alkışlar, düğünde takı merasimi sırasında dile getirilebildiği gibi babaların oğullarına, komşuların birbirlerine ettiği alkışlar da vardır. Ayrıca, silah kullanılmaması için ve birini yolcu ederken edilen alkışlar da görülür.

“Yolun iki tarafında, avluların kapısında bekleyen kocakarılar, üzerlerine avuç avuç buğday, arpa serpererek bağırıyorlardı:

-**Uğurlu, bereketli olsun!..**

- **Ağzının tadı bozulmasın!..**”⁶³⁰

“Tren kalkınca kara sakal, mırıl mırıl dua okudu: “**Allah, kazadan, beladan, yaramaz adam oyunundan esirgesin, amin!**” diyerek yüzünü sıvazladı.”⁶³¹

“ – **Allah tuttuğunu altın ede...**”⁶³²

“ - .... **Cenabı vacibül vücut da sizleri memnun eylesün, amin! ...**”⁶³³

“ - .... **Baki sıhhatte daim olasınız oğlum.**”⁶³⁴

⁶²⁴ Tahir, age., s. 238.

⁶²⁵ Tahir, age., s. 243.

⁶²⁶ Tahir, age., s. 253.

⁶²⁷ Tahir age., s. 271.

⁶²⁸ Tahir, age., s. 284.

⁶²⁹ Tahir, age., s. 298.

⁶³⁰ Tahir, age., s. 130.

⁶³¹ Tahir, age., s. 189.

⁶³² Tahir, age., s. 248.

⁶³³ Tahir, age., s. 299.

“ – Al hadi, **Allah kullanmayı nasip etmesin!..**

Mustafa “bismillah” diye aldı. Şarjörü çıkardı. Emniyet tetiğini açıp kapadı.”⁶³⁵

“ – Git, **yolun açık olsun!** Bir şey mi istedin?”⁶³⁶

Romanda, alkışa nazaran kargışlar daha fazladır. Kargışların yöneldiği kişiler farklılık gösterir. Kimi zaman sevgili, kimi zaman cami hocası, amca, çocuk, kimi zaman da köy ve felek kargışlardan payına düşeni alır.

“- **Hay gözü çıkası...** Kül getirin kül... Kızgın kül...”⁶³⁷

“ – Amca duayı uzattı arkadaşı...

- **Allah belâsını versin!...**”⁶³⁸

“- Elbet Ayşe... Hayvandan düştü. **Oh!.. Ölür kahpe, ölür inşallah!..**”⁶³⁹

“ – Hırsız eşşoğlu eşekler!.. Bütün hırsız bu işçi takımı... Bizim Rıfat Efendi çekişir ara sıra. Bir başıma ne halledeyim! Namusuyla çalışmayanların **gözleri kör olsun!..** Yediği ekmeğe hayınlık edenlerin **Allah belasını versin!..**”⁶⁴⁰

“- .... Ankara gurbeti gibi yokmuş yahu! **Yere batsın Yamören!**”⁶⁴¹

“- .... **Feleğin gözü kör olsun.**”⁶⁴²

Romanda, kargışların alkışlardan daha çok olmasının bir sebebi de Kemal Tahir’in köylü insanların çok da sevgi dolu olmadıklarını göstermek içindir. Bu sebeptir ki kargışlar, sevgiliden bir büyüğe varana kadar, en yakınındakilere dahi kullanılmıştır.

⁶³⁴ Tahir, age., s. 300.

⁶³⁵ Tahir, age., s. 308.

⁶³⁶ Tahir, age., s. 310.

⁶³⁷ Tahir, age., s. 13.

⁶³⁸ Tahir, age., s. 93.

⁶³⁹ Tahir, age., s. 132.

⁶⁴⁰ Tahir, age., s. 243.

⁶⁴¹ Tahir, age., s. 259.

⁶⁴² Tahir, age., s. 273.

4.1.1.6. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözcükler

Kemal Tahir, *Sağirdere* romanında kalıplaşmış ve tekrarlanan sözleri çok sık kullanır. Ancak, bu ifadelerde hapishane ağzının varlığı hissedilmektedir.

“ – Bırak, **dinini seversen**... İşte erkeklik bizde kaldı. Gidelim!”⁶⁴³

“Topal İsmail, Pelvan Vahit’in eline yavaşça vurdu:

- Dokunma!.. Bıyıklarına dokunursan **dinime imanıma**, seninle helâlaşmam...”⁶⁴⁴

“ – Aklında kalsın: “**Adamın aptalı pelvan olur, hayvanın aptalı rahvan**...”⁶⁴⁵

“ – **Töbe hey Allah!** Mübarek Ramazanda şu da bir laf mı İsmail? En üşüdüm, eve gidiyorum.”⁶⁴⁶

“ - Kulak verme! Üstelemeye bak! Bunun da yolu bu! **Tavuğu buğday tanesiyle çekip getirirsin, karıyı üzüm tanesiyle**...”⁶⁴⁷

“ – **Allah Allah**, yok mu evde?”⁶⁴⁸

“ Soba harıl harıl yandığı için oda sıcaktı. Mustafa kundurlarını yere bırakmadan kapının yanında durdu. Oysa “Avanak Vahit” karşıya geçmişti. “**Oğlum yiğitliğin on şartı var: Dokuzu kaçmak!**”⁶⁴⁹

“- İşte durum böyle arkadaş, kızı ya bu akşam isteyecekler ya da yarın akşam... Anası galiba razı olmuş... Topal İsmail elini çabuk tutsun... Yoksa **Kerem’in arpa tarlası gibi yanarsın!**...”⁶⁵⁰

“- .... Ölü bizim ölü, “**Allah rahmet eyleye**...” demek düşer bize...”⁶⁵¹

“- .... Neyse, “**Türkün aklı sonra gelir**” demişler.”⁶⁵²

“... **Şeytanın yattığı yeri bilenlerden**...”⁶⁵³

⁶⁴³ Tahir, age., s. 20.

⁶⁴⁴ Tahir, age., s. 24.

⁶⁴⁵ Tahir, age., s. 32.

⁶⁴⁶ Tahir, age., s. 33.

⁶⁴⁷ Tahir, age., s. 34.

⁶⁴⁸ Tahir, age., s. 35.

⁶⁴⁹ Tahir, age., s. 39.

⁶⁵⁰ Tahir, age., s. 58.

⁶⁵¹ Tahir, age., s. 74.

⁶⁵² Tahir, age., s. 75.

“- .... **“Kız akli, kaz akli”** demişler...”⁶⁵⁴

Romanda cinsellikle ilgili olan kalıplaşmış ifadeler sıklıktaadır.

“- .... **İngiliz’de akıl tükense bizim köylümüzde tükenmez.** Doğru mu bu lakırdı Pelvan?”⁶⁵⁵

“ “Neyi düşünmekte sin Ağa? **Allahın emri, Peygamberin kavli...** Sen bunun anasını daha küçük aldı nı.”⁶⁵⁶

Yazar, kız isteme merasiminde söylenen kalıplaşmış ifadeleri kullanmayı unutmamıştır. Kız isteme hayırlı bir iş olduğu için, Allah’ın izni ve Peygamberin kavliyle olacağına inancı vurgulamıştır.

“ – Artık lafı bırakın... Güveyin gümüş düğmeler de geldi. Sofalarda tefler çalınıyor. Siz nasıl kızsınız? Bir, iki oynamak yok mu? **“El düğününde oynamayan kız, kendi düğününde oyunsuz kahr”** demişler. Haydi!..”⁶⁵⁷

“ - **Vallah billâh** sürmedim.”⁶⁵⁸

“İstasyon memuru Numan Efendi aşağı inince, Murat biletleri kestirdi. Bu Numan Efendi, gâvur içinden göçmen gelmişti: Gâvur gibi konuşuyordu. Mustafa’nın gurbete gitmesini beğendi: “Aferin **bre Mıstık!** Aferin **bre palıkarya!**” diyerek güldü.”⁶⁵⁹

Yazar, “bre” gibi ünlem ifadelerini, Yaşar Kemal kadar olmasa da, sıklıkla kullanmıştır.

“**Allah’ın hikmeti canım!...**”⁶⁶⁰

“ – Oh... **Ölmüşünün canına...** Ohh...”⁶⁶¹

“ – Al hadi, Allah kullanmayı nasip etmesin!..

Mustafa **“bismillah”** diye aldı. Şarjörü çıkardı. Emniyet tetiğini açıp kapadı.”⁶⁶²

⁶⁵³ Tahir, age., s. 83.

⁶⁵⁴ Tahir, age., s. 87.

⁶⁵⁵ Tahir, age., s. 97.

⁶⁵⁶ Tahir, age., s. 109.

⁶⁵⁷ Tahir, age., s. 112.

⁶⁵⁸ Tahir, age., s. 146.

⁶⁵⁹ Tahir, age., s. 184-185.

⁶⁶⁰ Tahir, age., s. 263.

⁶⁶¹ Tahir, age., s. 264.

⁶⁶² Tahir, age., s. 308.

İslamiyet'in ve Allah'a inancın yansıması olarak, alışılmadık, ya da korkulacak durumlarda, işin sonunun iyi olması için edilen dualarla birlikte Allah ve İslami unsurlarla ilgili sözcükler de kalıplaşmış ve tekrarlanan ifadeler arasındadır.

4.1.1.7. Mahlas Kullanımı

Kemal Tahir, köy yerinde soyadından daha çok mahlasın kullanıldığını belirtmek için, romanda hemen hemen her kahramanı, kendisinin olmasa bile, ailesinin taşıdığı mahlasla adlandırmıştır. Kişiye ya da aileye neden o mahlas verildiği kısaca belirtilmiştir. Böylece, mahlasların kişilerin, fiziksel, mesleki durumlarından yola çıkılarak verildiği vurgulanmıştır

“Pelvan Vahit, sesini kısarak ikinci defa seslendi.”⁶⁶³

“Yolda korucu Ali Dayı söyleniyordu.”⁶⁶⁴

“Gurbetçi Ömer'in karısı Meryem, oğluna ördüğü çorabı ağzına kapatarak omuzlarını oynattı.”⁶⁶⁵

“Gene “mundar hayvanlar” üstüne bir şeyler anlatan Yakup Ağa artık burnunu bırakmış, sağ kulağını çekiştirmeğe başlamıştı. Sağ kulağı ortasına kadar yarıktı. “Kulaksız” lakabı buradan geliyordu...”⁶⁶⁶

“- .... Hiç unutmam, bir gece rahmetli Eğri Ahmet Yamören'e geldi.”⁶⁶⁷

“- Deligözlerin Süleyman Efendiden iki endaze basma var. Kutlu olsun!..”⁶⁶⁸

“- Cambaz oğullarından Musa Ağanın iki arşın çemberi var; kutlu olsun!..”⁶⁶⁹

“- Demek, “Topal” lafına kızmaktasın! Topallık da Allahtan değil mi? Bak bize de “Kulaksız” derler. Babamın bir kulağı kesik...”⁶⁷⁰

⁶⁶³ Tahir, age., s. 9.

⁶⁶⁴ Tahir, age., s. 36.

⁶⁶⁵ Tahir, age., s. 71.

⁶⁶⁶ Tahir, age., s. 72.

⁶⁶⁷ Tahir, age., s. 73-74.

⁶⁶⁸ Tahir, age., s. 108.

⁶⁶⁹ Tahir, age., s. 111.

⁶⁷⁰ Tahir, age., s. 156.

“Keleşin Sıtkı duymasıyla...”⁶⁷¹

Romanda dikkati çeken bir durum, kadınların kendilerine has mahlasları olmayıp kocalarına söylenen mahlasla anılmalarıdır.

4.1.2. Halk Oyunları ve Eğlenceleri

4.1.2.1. Ezgili Halk Oyunları

Sağırdere romanı, Çankırı ve çevresinde geçtiği için, tefle, davulla eşlik edilen ezgili halk oyunlarından “çiftetelli” karşımıza çıkar.

Perdenin aralığından yalnız ocağın önü görünüyordu. Bu yüzden, oyuna ikişer ikişer kalkan kızları seyredilemek için, beklemek lazımdı...⁶⁷²

Güldane yavaş yavaş yer değiştirdi. Karşısında oynayan kızın önce eli göründü. “Şart olsun Ayşe... Tamam... Bizimki oyuna kalktı, gördün mü sonunda... Kalktı ne güzel!..” Mustafa soğuğu moğuğu unutmuştu. Ayşe'nin böyle, gümüş yüzüğü olup olmadığını düşünüyor, yanağını pervaza var gücüyle dayıyordu.

*Tef çalanlar, “Genç Osman” havasını bırakıp, “Tren Yolu” türküsüne başladılar.*⁶⁷³

“Ayşe’yle Güldane önde, Meryem arkada sofaya çıktılar. Burası daha karanlıktı. Genç-yaşlı, bütün Yamören karıları gelmiş, ayakta duracak yer kalmamıştı. Ortada iki kız, Çiçekdağı havasını oynuyorlardı.”⁶⁷⁴

Köyde, kutlamalar, eğlenceler daha çok kadın kadına yapılmaktadır. Erkekler katılamaz, köyün gençleri onları damlara çıkararak izler.

Köçekler şimdi kapının önünde kıvrak kıvrak dönmeğe başlamışlardı. Başları açık olduğundan yağla taranmış saçları güneşte parlıyordu.

Yelekleri sırma işlemeliydi: Şal kuşaklarını, karılar gibi, arkalarından sarıp göbeklerinin üzerinde büyük büyük düğümlemişlerdi.

⁶⁷¹ Tahir, age., s. 232.

⁶⁷² Tahir, age., s. 9.

⁶⁷³ Tahir, age., s. 9-10.

⁶⁷⁴ Tahir, age., s. 112.

Sabahtan beri evlerden topladıkları bahşiş mendiller, kuşaklarında sallanıyordu. Kırmızı bezden çok geniş eteklikler giymişlerdi. Döndükleri zaman, bu etekler bakır siniler gibi açılıyor, mavi zipkaları görünüyordu.

Coştukça coşan Topal İsmail parmaklarını şıkırdattı:

- Köçek demişler, Efendi, köçek ne demek! Karıdan zorlu oyuncu demek...

*Aferin!.. Davulcuya bak, davulcuya... Ulan reziller!..*⁶⁷⁵

Köydeki düğünlerde, oynaması için “köçek”ler tutulur. Köçekler erkek olur. Bu köçeklerin nasıl bir oyun oynadığına dair net bir bilgi yok. Ancak, Çankırı çevresi olduğu için çiftetelli oynandığı sezinlenmektedir. Köylüler, oyuna katılmayıp daha çok köçekleri seyrederek.

4.1.2.2. Büyüklere Özgü Oyunlar

Ateş belli zamanlarda oynanan oyunlarda da kullanılır. Bu oyunların amacı da ateşin yine uğur ve sağlık getirmesi ile ilgilidir. Çorum çevresinde “sin sin”, Amasya’da “sim sim”, Gaziantep çevresi ile Doğu Anadolu’da “sin sine” olarak bilinen oyun ateş kültü ile ilgili bir oyundur.

*Oyun genişçe bir meydana oynanır. Meydanın ortasına büyükçe bir ateş yakılır. Ateşin etrafında gençler genişçe bir daire meydana getirirler. Davul ve zurnalar sinsizn havasını çalmaya başlarlar. Bunun üzerine gençler birer ikişer ortaya çıkar, müzik eşliğinde oynarlar. Oyun, müziğin ritmine uygun olarak önce eller belde, sekerek oynanır. [...] Oyun bu şekilde devam ederken, daireden kişi ya da gruplar oyuna katılırlar. Bu yeni oyuncular ilk grubu sırtlarına yumruk vurarak oyundan çıkarırlar ve kendileri oyunu sürdürürler. Oyun bu şekilde devam eder.*⁶⁷⁶

Anadolu’nun birçok yöresinde oynanan Sinsin oyunu romanda da karşımıza çıkar.

“Aşağı mahallede, Himmet Çavuşun odası önündeki meydana geldikleri zaman Sinsin oyunu epey kızııştı. Orta yerde çam dallarıyla yakılan kocaman ateşi Yamören’in, yakın köylerin delikanlıları çevirmişlerdi.”⁶⁷⁷

⁶⁷⁵ Tahir, age., s. 126-127.

⁶⁷⁶ Kırıcı, *Türk Kültüründe Ateşle İlgili İnanışlar*, s. 403-44.

⁶⁷⁷ Tahir, age., s. 117.

Bir delikanlı, sol elini havada sallayarak sıradan çıktı. Davulzurnanın sesine ayak uydurarak ateşe doğru koştu. Sağ elini arkasına koymuştu. Bazen bir ayağının üzerinde yükseliyor, iki yana sallanıyordu.

Oyunda arkadan saldırmak yoktu. Bunun için ortaya çıkan delikanlı, yalnız önüne bakıyor, yanlarını kollayarak ayak oyunları yapıyordu. Mavi çuhadan daracık zipkasına, göğsündeki gümüş kösteğine çamların kırmızı ışığı vurmuştu.

*Candarma Nail sıradan, fişek fişi koptu. Ateşin üzerinden sıçradığı için oyuncuyu şaşırtmış, sıraya yetişinceye kadar sırtına üç tokat yetiştirmişti. Çocuklar sevinçle bağırıştılar.*⁶⁷⁸

“- .... “Bu da bir Sinsin oyunu canım!... Sinsin’de dayak yersin. Dayağın acısı geçer.” ...”⁶⁷⁹

*Türk kültüründen kaynaklanan atlı sporlar, atıcılık, cirit, güreş kılıç gibi sporlar daha çok savaşa hazırlık ve fizik gücü geliştirme ve gelenekleri sürdürme amacıyla Orta Asya Türklüğünden Selçuklulara, Osmanlılara ve Türkiye Cumhuriyetine kadar sosyal bir miras olarak yaşatılmış ve korunmuştur. 650 yıllık bir geleneği sürdürmek için Edirne’de her yıl düzenlenen “Kırkpınar Güreşleri” bu konuda tipik bir örnektir. I. Murat’ın Edirne’yi fethinden sonra kurduğu pehlivanlar tekkesinde bütün yıl güreşe çalışılmakta ve bütün oyunlar öğretilmekteydi.*⁶⁸⁰

Eski Türklerden günümüze kadar uzanan güreş oyunu Anadolu’da önemli bir yere sahiptir. Yiğitliğin simgesi durumundadır. Edirne, Çorum, Çankırı ve birçok ilde güreş oyunları hala düzenlenmektedir. Romanda, güreş oyunundan ve güreşi kazananın toklu kazanacağından bahsedilmektedir.

“- Evet... Mustafa be! Şu tokluyu keselim mi, satalım mı?

- Hangi tokluyu?

- Güreşte toklu kazandık ya...”⁶⁸¹

“ – Hele tembel köpek! Tarlada çalışmayı göze alamadığından... Kışın odalarda gelsin laf, gelsin domino, iskambil...”⁶⁸²

Romanda büyüklere özgü oyunlardan Sinsin ve güreş oyununun yanında diğer oyunlara da değinilmiştir.

⁶⁷⁸ Tahir, age., s. 117-118.

⁶⁷⁹ Tahir, age., s. 124.

⁶⁸⁰ Ertan, *Spor Bilimlerine Giriş*, s. 19.

⁶⁸¹ Tahir, age., s. 137.

⁶⁸² Tahir, age., s. 308.

Köy yerinde kışın yapacak bir şey olmadığı için, günümüzdeki kahvehaneler gibi erkekler toplanır, domino, iskambil oyunlarını oynayarak zaman geçirir.

4.1.3. Âdet Ve Merasimler

4.1.3.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler

4.1.3.1.1. Konuk Ağırılama

Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında konuk ağırılama yok denecek kadar azdır. Sadece, köye devlet memurları geldiğinde onları ağırılayan kişinin muhtar olduğu görülmektedir.

– Bırak muhtarları... Reziller! Hemen översiniz! Ulan Yamörenliler!.. Bütün suç, bizim muhtar olacak namertte... Kendisini hükümet adamına beğendirecek... Tavuk etini, bal şerbetini önlerine tepe gibi yığmıştır. Herifler, bedava düğün yemeği buldular, bırakır giderler mi? Yahu bir yıl da Köprülü'ye toplansın, Sımsıcak'a toplanılsın...⁶⁸³

Muhtar, devlet görevlilerine tavuk etini, bal şerbetini konukseverliğinden değil, onların kendisini beğenmesini için ikram etmektedir.

4.1.3.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler

4.1.3.2.1. Eşkîyalık

Kemal Tahir romanında, Eğri Ahmet adında tek bir eşkıyadan söz eder. Olumlu ya da olumsuz eşkıya tipi çizmez. Köyde sözünün geçtiğini öğreniriz.

Devlet köye bayan öğretmen gönderdiğinde “Karıdan öğretmen olur mu?” düşüncesinden yola çıkarak öğretmene oyun oynar ve onu köyden uzaklaştırır. Burada, otoriteye karşı gelme, devleti ve onun görevlilerini hiçe sayma vardır.

.... Hiç unutmam, bir gece rahmetli Eğri Ahmet Yamören'e geldi. O sıra, Kurşunlu'ya karı öğretmen daha yeni gelmiş.

⁶⁸³ Tahir, age., s. 79.

“Karıdan öğretmen olur mu?” diye köylünün hafızı, hocası tekbir çekiyor. Eğri Ahmet karı öğretmeni, gece vakti sıcak yatağından kaldırdı. Kurşunlu’dan Yamören’e getirdi. Hep seyrediyoruz. İstanbul karısı imiş... Korkar, titrer, ağlar... İnceden inceye yalvardıkça Eğri Ahmet enişten güler mi sana! Oyun oldu o gece yahu!.. O gece gürültü, kıyamet!..

Gurbetçi Ömer’in karısı Meryem, olayı iyi bildiği halde, çorap örmeyi bırakmış, can kulağıyla dinlemeye başlamıştı. Yakup Ağa parmağını şalvarına sildi.

- *Karıyı o gece, sabaha kadar oynattı. Eğri Ahmet enişten...*

- *Kötü karı mıymış öğretmen?*

- *Öğretmen karı kötü olur mu? Namustan yana namuslu... Senin enişten cebrî oynatıyor. Eğri Ahmet’in işi, hükümete inat... “Vay, sen karıdan öğretmen yaparsın da benim toprağıma mı yollarsın?” hesabı... Dediğim mesele Yunan savaşıdan az sonra... O sıralarda biz genciz. El vuruyoruz ki şakır şakır. Yamören’de kıyamet kopuyor. Sonunda gün ışıdı, sabah oldu. Sabah ezan inil inil okunmaya başlayınca rahmetli, bağlama çalan çingeneye, “Kes, yeter!” dedi. İstanbullu karının boynuna kendi eliyle bir beşibirlik taktı. “Var yürü... Candarma yüzbaşısına selam ederim!” dedi. Yolladı gerisin geri...*

- *Başka bir şey yapmadı mı?*

- *Töbe de... Lafa bak!.. Başka şey yapılır mı? Eşkiya kısmı, uçkuruna sağlam olmazsa köy yerinde barınamaz.* ⁶⁸⁴

Eğri Ahmet, kadın öğretmeni sabaha kadar tutmuş, oynatmış, ancak onun namusuna ya da canına dokunmamıştır. Bu durum, onun asıl amacının jandarma aracılığıyla devletin köy öğretmenleri ile ilgili tutumunu kınama amacıyla ilgilidir. Eşkiyanın eşkiya olarak kalabilmesi için bazı konularda dikkatli olmasına dair öğütler de romanda geçmektedir.

4.1.3.2.2. Başağalık

Çankırı’nın Sağırdere köyünde, “basağalık” adı altında bir sosyal örgüt bulunmaktadır. Basağa, köyün gençlerinden, gençlerin ahlâkından, terbiyesinden ve düğünlerdeki tavırlarından sorumludur.

⁶⁸⁴ Tahir, age., s. 74.

Yazar, eserinin dipnotunda “*Çankırı köylerinde köy delikanlıları her sene bir “büyük başağa” (= Buna “yiğitbaşı” da diyorlar.) bir “küçük başağa”, bir de “çavuşbaşı” seçerler. Bunlar delikanlıları çeker çevirir. Gittikçe değerini kaybeden eski bir Ahi yasası olsa gerek...*” – diyerek - bu örgütü açıklamış ve ahilik geleneğinden gelebileceğini belirtmiştir.

“ – Ne yapacaksın Murat Ağayı?

- Küçük başağa değil mi? Başağa kısmı, odalarda mı oturacak? Hayır!.. Kavgalıları barıştıracak...”⁶⁸⁵

Başağa, köyün muhtarı gibidir, hem gençleri korumak hem de köyle ilgili her durumu bilerek kavgaları ayırmak zorundadır.

4.1.3.2.3. Yâren

“... Geleneksel olarak Orta Asya kökenli olup İslamiyet’in kabulü ile ve bunların Anadolu’daki devamı olan Ahîliğin bir parçası olarak günümüze değin uygulanagelmıştır. Yârân, eğlence, dinlenme, yardımlaşma, eğitim, toplumsal dayanışma, güzel sanatlar, musiki, edebiyat gibi yönleriyle gerçek bir kültür karmaşağıdır.”⁶⁸⁶

*Yâren ve Yârân kelimeleri birbirinden farklıdır. Yâren tekildir ve arkadaş, yakın anlamına gelir. Yârân ise çoğuldur ve dostlar, arkadaşlar anlamına gelir. Yâren deyince, Yârânın bir üyesini ifade ediyoruz. Yârân ise örgütün tüm üyelerini ifade eder. Yârenlik örgütü, ahîliğe bağlıdır. Ahîliğin bir yan örgütüdür. Orta Asya Türk kültürünün göçler yoluyla Anadolu’ya gelmiş bir uzantısı olarak kabul edilmektedir.*⁶⁸⁷

Yârenler bir ahi örgütlenmesinden günümüze kalmış bir örgütlenmedir. Daha çok esnaf yetişkinlerden yöneticilerin olduğu çıraklıktan delikanlıların içine dahil edildiği, yâren gecelerinin yapıldığı yapıdır.

⁶⁸⁵ Tahir, age., s. 46.

⁶⁸⁶ Tezcan, *Bir Yaygın Eğitim Kurumu Olarak Çankırı Yârân Örgütü*, s. 335.

⁶⁸⁷ Tezcan, agm. , s. 337.

“... Tahta yemek sofrasını, Çankırı köylerinde, “yâren” terbiyesi görmüş bir delikanlı becerikliliğiyle donattı.”⁶⁸⁸

Kemal Tahir, Çankırı Cezaevi’nde kaldığı dönemlerde hapishanedeki mahkûmlardan Çankırı’da Yârenliğin Ahîliğin içinde yer alan ve o döneme kadar devam etmiş bir kültür olduğunu öğrenmiştir. Bu bilgisini romanında, Mustafa’nın “yâren terbiyesi” ile masayı hazırlamasında kısa da olsa açıklar.

4.1.3.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

4.1.3.3.1. Mektebe Başlama – Çocukluk

Sağırdere romanında çocukların devlet okuluna gönderildiği, bunun yanında köyde hocadan alınan Kur’an derslerinin de köyün çocuklarının eğitim hayatında yer aldığı görülür.

*- İyi dinle... Bu sözüme kulak vereceksin. Oğlanı yeni yazı okuluna göndermek yok. Oğlunu Kurşunlu’nun beş sınıflı okuluna hiç göndermeyeceksin... Hocadan Kur’an öğreysin, akıllı ise eski yazı öğreysin. Benim Murat’ı Kurşunlu’nun Okulu bozdu. Beş yıl okuttuk, beş yıl şıkır şıkır paralar verdik... Hesaplasam, iki çift öküz parası tutar. Şimdi bizi beğenmez, rahmetli Eğri Ahmet eniştesini beğenmez. “Aman oğlum, bu kadar okudun, köy yerinde muhtar ol” derim. Alın teriyle kazanırmış. Bu dünyada alın terleten işten namuslusu yokmuş. Şu lafa bak, şu lafa... Eller rahat arar. Bizim oğlan gitti, Sımcık tren durağına, töbe töbe, demirbaş işçi oldu. Olsun bakalım!..*⁶⁸⁹

Murat’ı okuttuğu için pişman olan Yakup Ağa, öğretmenin sakatlığını da buna dair bir işaret ya da Allah’ın cezası olarak görür.

- Murat’ı okula hiç yollamama varmış... Neyse, “Türkün akli sonra gelir” demişler. Kurşunlu’nun öğretmeni Mahmut Beyi bildin mi? Bir ayağı topal...

Bizim hürsüz İsmail gibi... Allaktır bu... Ayağını boşuna almamış... Bu Mahmut Bey, Yamören’e geldi. Köylünün önünde, “Murat gibi öğrencim yoktur. Emeklerim helal olsun!” dedi. Ben o laflara aldandım.

⁶⁸⁸ Tahir, age., s. 282.

⁶⁸⁹ Tahir, age., s. 75.

*Bir de köylünün hasedine aldandım. Bizi istemeyenler, “Yakup işi azıttı. Oğlunu subay yapacak, boynuz kulağı geçer mi, eyvah!” dediler. Güvendim.*⁶⁹⁰

“Cemal usta, okuma yazma bilmeyen ıraklara rakam öğretmek için bozuk paralarla açılır kapanır metre kullanıyordu. Bu sebeple Mustafa rakamları iyice tanıdığı zaman, metre hesabına da aşağı yukarı akıl erdirmiş oldu.”⁶⁹¹

Cumhuriyet ile birlikte köylerde okullar açılmış olsa da her çocuk okula gidemez. Okuma-yazma oranı Anadolu’da hâlâ çok azdır. Köy yerinde yoksulluğun getirdiği sorunlarla para kazanmak için gurbete giden gençlere kimi zaman ustaları öğretmenlik yapmıştır.

4.1.3.3.2. Evlenme(Gençlik-Karasevda)

Sağırdere olay örgüsünde köyün ergen yaşlardaki erkeklerinin aşklarının, köydeki ailelerin ilişkilerinin ve köyde geçen düğünün önemli yer tuttuğu bir romandır. Kemal Tahir, düğün merasimini ince ayrıntıları ile anlatarak Çorum, Çankırı yöresinin düğün kültürünü yansıtmıştır.

Köydeki gençlerin sevdikleri kızları görmek için damlara çıkmasını, onların aklını çelmek için neler yaptıklarını romanda sıkça görebilmekteyiz.

*–Yahu nedir? Senin Ayşe kızgın kül istedi, benim Güldane yanmış odun...
Bizi bunca yaktıkları yetmemiş mi bu kahpelerin?..*

-Demek, senin Güldane yanar odunu yetiştirebilse...

Mustafa lafını yarıda kesip “Höst...” diyerek geri sıçradı.

Yukardan önce bir tas su, sonra bir çanak kızgın kül dökmüşlerdi.

Suyu da, külü de Pelvan Vahit yemişti:

-Hele oruspular hele... - Çömelip atacak bir şey bulmak için çalındı: -

Ulan ben size kül atmayı sormaz mıyım... Ulan ben size...

-Bırak Vahit!.. Bırak gidelim... Bunlar, bundan böyle, adamı oyunlarına baktırmazlar.

- Kaldır “Gidelim” lafını... - Gene elleri belinde kapanan pencereye baktı:

⁶⁹⁰ Tahir, age., s. 75.

⁶⁹¹ Tahir, age., s. 239.

- *Islak it gibi, kuyruğu omuzlayıp gidecek delikanlı mıyız arkadaş, biz?..*⁶⁹²

Kızların gönlünü çelebilmek için, erkekliğini bıyıklarıyla ispatlamaya çalışan delikanlılar vardır.

- *Bırak Pelvan... Bırak efendi!.. Bunlara “bıyık” demişler. Birinci erkeklik belirtisi bıyıktır!*

- *Vay! Erkeklik belirtisiyse... Yok mu bizde?*

*Vahit bıyık büküyor gibi parmaklarını tüysüz dudaklarının üzerinde oynatmağa başladı. Birkaç zamandır – Güldane'nin arkasına düştü düşeli – bıyıksız olduğuna üzüyor, Topal İsmail'i kıskanıyordu.*⁶⁹³

- *Babamın hesabı bu mart ayında ben on altıya girmişim... Babam: “Sen doğdun; Cumhuriyet oldu!” diyor. –Yutkundu-: İnsan kısmı neden tez büyümmez? On beş yaşındaki beygirlere “Kart hayvan” denir. Senin kadar olsam, Nail Ağa, askerliğimi bitirsem... Ayşe beni severdi mutlak!.. O zaman adamın bıyıkları çıkar; gurbete gider, para kazanır. Bıyığı çıkmadan, erkek, erkek sayılmaz öyle ya?..*⁶⁹⁴

Erkekler türlü hediyelerle kızları etkilemeye çalışırlar.

- *Bugün kara sakal leblebiciden kuru üzüm, leblebi aldın. Ayşe orospusu yaşadı. Ktır ktır yiyecek.*

- *Ah, alıp yese helâl olsun! Aldığı hani?.. – Mustafa yürüyecek gibi yaptı - : Götüren karının suratına çarpar. Bu sefer, ayan koyduk, ayrıca boncuk, sakız koyduk, ama dediğim gibi... Geri çevirir orospu!..*

- *Kulak verme! Üstelemeye bak! Bunun da yolu bu! Tavuğu buğday tanesiyle çekip getirirsin, karıyı üzüm tanesiyle...*⁶⁹⁵

“ – Ne yapıyorsun bakalım?

- *İşte... Bıyığımızı tutuyoruz. Şapkayı çıkarıyoruz. Kollarımızı gökyüzüne açıyoruz... Sonra... Göğsümüzü yumrukluyoruz. Bellettiğin gibi...*

- *Aferin!.. Ya, kız ne yapıyor? Buna karşılık gülüp mülmüyor mu?”*⁶⁹⁶

- *Gece yatınca... Aklıma geldi mi sabaha kadar uyku arama... Töbe yarabbi!.. Ayşe gibi imansız olmaz. –Biraz durdu.*

⁶⁹² Tahir, age., s. 13.

⁶⁹³ Tahir, age., s. 24-25.

⁶⁹⁴ Tahir, age., s. 55.

⁶⁹⁵ Tahir, age., s. 34.

⁶⁹⁶ Tahir, age., s. 51.

“Gözlerim yaşıyor bazı bazı!” diyecekti. Vazgeçti - : İyi bildin... Gece vakti aklıma geldi mi, kızıyorum. Dön şu yana, dön bu yana...

“Alıp kaçmalı” diyorum, bir... Sonra... daha Murat Ağam evlenmedi. Yedi köye rezil olmak var! “Büyüğü dururken küçüğüne düğün yapan alçağın Yamören’i derler. Köyün namını batıracağız!..

- Sakın haaa... Yakışık almaz. “Ağa’sı evlenmeden buna ne olmuş? Çatlamış mı?” derler.⁶⁹⁷

Köyde, bir evde iki erkek varsa küçük sırasını beklemelidir. Büyüğü evlendikten sonra küçüğe evlenme hakkı doğar.

Köyde, gençlerin askere gitmesi de vardır. “Askere gitmeyen erkeğe kız verilmez.” Düşüncesi, Anadolu’nun hâlâ birçok yerinde bulunmaktadır. Askere giden delikanlının itibarı da artar, erkekliğin ilk adımı sünnet olma sayılırken ikinci adımı da askere gitmektir.

“- ....Senin kadar olsam, Nail Ağa, askerliğimi bitirsem... Ayşe beni severdi mutlak!.. O zaman adamın bıyıkları çıkar; gurbete gider, para kazanır. Bıyığı çıkmadan, erkek, erkek sayılmaz öyle ya?..”⁶⁹⁸

- Hocaların Hakkı’yı bilmez miyim? Allah Allah! Hakkı’nın karısı var...

- Karısı varsa... Fazla mal göz mü çıkarır?

- Tüü!.. Karılı adama, kız oğlan kız...

- Hakkı’yı beğenmedin mi? Çam dalı gibi... Yiğit... Biraz cimridir, biraz alçaktır, ama zenginliğine zengin... “Ayşe’yi bana verin, sütle, üzümle beslerim!” diyormuş. Öteki karıdan bir kızı oldu. Ayşe’yi oğlan doğurtmak için alıyor.⁶⁹⁹

Sağırdere köyünde evlenme biçimleri farklılık gösterir. Tek eşlilik çok azdır. Erkek, parası varsa, tarlaları hayvanları çoksa ikinci bir kadınla daha evlenir.

⁶⁹⁷ Tahir, age., s. 54.

⁶⁹⁸ Tahir, age., s. 55.

⁶⁹⁹ Tahir, age., s. 57.

Bunun yanında, çocuğun cinsiyetini belirleyenin baba olduğunu köylü bilmez ve erkek doğurmayan kadın her zaman eksik sayılır, hata onda aranır. Erkek çocuğu olmayan koca, ikinci kez evlenir.

- *Bunun yolu, arslanım, kızın gönlünü etmek... Kız: "Ben Hakkı'yı istemem!" demeli.*

- *Demek ne mümkün... Hiç demez...*

- *Dur hemen kestirip atma... Sen bugüne kadar Ayşe'ye "Seni alırım" dedin mi?*

- *İlk günü söyledim. Sonra bir şey demedim. İmansız laf dinliyor mu? Mendil doluları öteberi yolladık, götürenin suratına çarptı. Kocakarı: "Oğlan sana yanmış... Seni alacak," demiş de, küfre başlamış.*

- *Bak benim akluma ne geldi! Akşam caminin arkasında yolunu bekle, çeşmeden gelirken tenhada önüne çık. Evet, bunun yolu bu... Kocakarı "Seni alacak" demiş... Ya utandıysa... Kocakarlara "Olmaz" diyen nice imansız bilirim, delikanlıyı karşısında görmesiyle dili dolaşır da "Olmaz" diyeceğine "olur" deyiverir. Çık önüne...*

- *Cami aralığından önüne çıktın mı, bakracın birisini tutarsın: "Gözleye gözleye gözleyemez oldum, şu bakracı ver de elinden bir su içelim," dersin. Bakracı elbet verir. İmansız dedikse büsbütün yezit, firavun değil ya... Hasan Hüseyin Efendimizin Kerbela cenginde düşmanı değil ya... Suyu içtin mi, bu sefer de yüzüne bakarsın: "Suyunu içtim, inşallah yakında seni de su gibi içerim," dersin. Elbet bir karşılık verir, ya da güler. Gönlü varsa mutlak güler. O zaman Hakkı meselesini açarsın. "Şöyle şöyle bir laf duydum. Kız, ben senin kemiklerini kırarım!" dersin. Aklını çelersin güzelce...⁷⁰⁰*

Köyün delikanlısı, aşık olduğu kıza, köyde "cadı karı" diye adlandırılan herhangi bir kadınla mendil içinde nohut, leblebi, üzüm gibi yemişler gönderir, eğer kız bu mendili kabul ederse kızın da kendisinde gönlünün olduğunu anlar.

⁷⁰⁰ Tahir, age., s. 58-59.

“ – Ayşe söyledi elbet! Kuru üzüm, incir, leblebi salmışsın kaç kere... Bir keresinde içine ayna koymuşsun. Götüren karının suratına çarpmış da ayna düşüp kırılmış.”⁷⁰¹

Köyde “cadı karı”nın götürdüğü yemişlerin yanında, ayna da bulunmaktadır. Genç kızın aynayı kırması da yemişleri ve aynayı gönderen delikanlıyı istemediğinin göstergesidir.

“... “Nisan sonu, mayıs başlarında karşı tepelerin karı da erir gider. Sonra Sağirdere'nin suyu azalır. “Nisan ayı, düğün ayı” demişler. Ayşe'yi bu nisanda Hocaların Hakkı'ya verirler mi?”⁷⁰²

Çankırı karasal iklime sahip olduğu için kışları çok sert geçer, yağan kar hayatı felç eder. Bu yüzden düğün olacaksa, karların eridiği, havaların ısındığı bahar aylarında olmalıdır.

-Ayşe kız!.. Bir su ver şuradan...

-Şuna bak... Haydi yoluna git!..

Mustafa, kaşlarını çatarak Ayşe'nin yüzüne baktı: “Şunu tut... Yanağını dişle!.. Allahü ekber!” Nail'in öğrettiklerini bir türlü hatırlayamıyordu: “Gözleye, gözleye... Bakraç... Su... Hasan, Hüseyin Efendimiz...” Bir şeyler... Öfkelendi:

-Ulan alçak! Bir su deriz, vermezsin... Yezit... Gözleye gözleye gözleyemez olduk...

-Çeşmede su çok... Git de iç...

-Ulan, imansızlığını biliyoruz. Ver şu bakracı da, elinden bir su içelim!..

Bakracın sapını tuttu. Ayşe hırçınlaştı:

-Bırak!..

-Dur kız...

-Bırak... Vallah billâh bağırırım...

-Kız sullanma! Şuna bak!.. Üstümüzü ıslatacak... Bir yudum su, rezil!..

Adam düşmanı olsa bir yudum suyu esirgemez.

-Ana yetiş... Ana! Şu Mustafa'ya bak!..

Ayşe, böyle bağırarak su kaplarının ikisini de yere attı. Mustafa ayaklarını ıslatmamak için geri sıçradı.

⁷⁰¹ Tahir, age., s. 85.

⁷⁰² Tahir, age., s. 62.

Ayşe koyu koyu küfrederek yerden bir taş aldı. Mustafa, korkmuş gibi, elini mahsustan yüzüne siper etti:

*-Dursana orospu!.. “Dur” dedik, eşşoğlu eşşek!*⁷⁰³

Köy yerlerinde, gençlerin kızları gözlediği, yollarını beklediği yer çeşme başlarıdır. Delikanlı, sevdiği kızdan su isteyip kız da ona suyu verirse yine kızın delikanlıda gönü olduğu anlaşılır. Romanda, Ayşe’ye sevdalı Mustafa’nın Ayşe’nin yoluna çıkma planları ve ardından yaşananlar, Ayşe’nin Mustafa’yı reddedişi uzun uzun anlatılmıştır.

“- Emmidir emmi... Ulan, Hakkı reziline kız verilir mi?

- Bizim ne suçumuz var? Ömer gurbette... Anası satıyor... Yüz lira başlık alıvermişler.”⁷⁰⁴

Sağırdere köyünde de kızlara dünür geldiğinde, kızın damat adayını isteyip istemediği sorulmaz. Fakir olan köylü başlık parasını ve inekleri, keçileri duyunca kızını vermeye mecbur kalır.

– Sen Ayşe’yi özledin yavrum! Ayşe’yi özledin ama, Ayşe elden gitti. Ayşe, Hocaların Hakkı’ya satıldı. Yüz lira başlıktan başka, anasına bir inek, beş tiftik keçisi verdi Hocaların Hakkı... Hakkı’nın eski karısı Gülzar “Vay emeklerim! Vay emeklerim!” diye ağlıyor. Gülzar iyi karıdır. Sözüne doğru, namusuna doğru bir karı...⁷⁰⁵

Romanda düğün töreni de ayrıntılı biçimde anlatılır.

Reşit Hocayla duaya koşulanlar usanarak susunca, Hoca da son “amin”i bastırdı.

Güvey, evde bunu bekliyordu. Merdiven kapısından önce başlarında birer kalbur taşıyan altı çocuk çıktı. Kalburları örten yeni yazmaların uçlarını rüzgâr havalandırdıkça; kuru üzüm, incirler, kurabiyeler görünüyordu.

Dua edilirken biraz geride duran çocuklar, bağırsarak öne geçtiler.

Kalburcuların arkasından başında giyim bohçasıyla güvey Battal meydana çıktı.⁷⁰⁶

Artık düğün merasimine geçilmiştir. Düğünün baş kişisi hocadır. Hoca dualar okuyarak, düğünü hayırlı kılar ve her evden kalburun içine buğday, üzüm, leblebiler kimde ne varsa toplanır.

⁷⁰³ Tahir, age., s. 65-66.

⁷⁰⁴ Tahir, age., s. 78.

⁷⁰⁵ Tahir, age., s. 85.

⁷⁰⁶ Tahir, age., s. 93.

“Güvey Battal’ın babası, bakır tasla Reşit Hocanın önüne gelmişti. Hoca, tasın içinde duran kaşığı besmeleyle aldı, bal şerbetinden birkaç yudum içti.

Kaşığı yanındakine verirken:

- Oh yarabbi şükür... Ağzımızın tadı bozulmasın inşallah dedi.”⁷⁰⁷

Düğünün Dibek alayı yavaş yavaş yürüyordu. Avluda şerbet tasını boşaltıp alaya yetişen küçük çocuklar dört yanı gürültüye boğmuşlardı.

Üç arkadaş arkada kaldı.

Avlu kapılarının önünde bekleyen komşular elleri göbeklerinde Hocanın yolunu keserek: “Bizim eve de buyurun! Biz de kalbur hazırladık!” dediklerinden alay pek yavaş gidiyordu.

Böyle kalbur hazırlayan evlerin avlu kapısında da hocanın kısa, uzun bir dua okuması, kalabalığın “amin” çekmesi lâzımdı.

*Orta mahalleden, Aşağı mahalleye ininceye kadar, kalbur taşıyan çocukların sayısı on bire çıktı.*⁷⁰⁸

“ – Hoca, şu yana bükül! Bizim evden de kalbur çıkacak!..

Alay kendi avlularına girdiği zaman Mustafa cıgarayı atıverdi.

Kulaksızların kalburu Meryem’in yedi yaşındaki oğlu taşıyordu. İleride kalbur çıkaracak ev kalmadığından Reşit Hoca geri döndü.”⁷⁰⁹

– Öyleyse... Cami kapısında sağdıç hazır olmalı... Güvey kısmı bugünlerde çabuk terler. İşte Battal Ağanın kolları yorulmuş... Belli bir şey... Deminden beri bir elini indirip birisini kaldırıyor. Hayır, Murat Ağa kalıbının adamı değilmiş... Demek ki işini daha bitiremedi. Dibek hazırlıyor. Aman töbe! Nah geliyor... Tere batmış... Nisan ayı öyledir, delikanlı testi gibi sızar.

Vahit, ciddî ciddî anlattı:

- Terlese de hakkı var. Battal Aşam, Yamören delikanlısının büyük başağası, Murat Aşam, Yamören delikanlısının küçük başağası... Biri, büyük başağaya sağdıç oldu mu, teri gömleğinden çıkacak, ister istemez!..

⁷⁰⁷ Tahir, age., s. 94.

⁷⁰⁸ Tahir, age., s. 95.

⁷⁰⁹ Tahir, age., s. 96.

Reşit Hoca yaşlılarla beraber güveyi alıp camiye girince Murat kalburları bir araya topladı. Leblebileri, incirleri, üzümleri, kurabiyeleri, kavurgaları cinsi cinsine ayırdı. Bir kısmını itişip kakışan çocuklara dağıttı.

*Camiden çıkacaklara verilecekleri böldü, gerisini, dibek yerine götürmek üzere iki delikanlıya teslim etti.*⁷¹⁰

Baş ağaların düğünde damat adayına sağdıç olması, dibek alayının kurulması gibi motifler de romanda işlenmiştir.

“Mustafa, ilk safta, Hocanın sağındaki güvey Battal Ağaya bakıyordu. “Güvey olmak kolay değil! Daha dibek alayında adamın yüreği oynar. Oysa gerdeğe daha bir hafta var!”⁷¹¹

Namaz bitince, sağdıç Murat güveylik elbise bohçasıyla içeri girdi. Battal o kadar ağır soyunuyordu ki, Mustafa âdeta öfkeleni. “Şuna bak, yeleşti koyacak yer bulamadı! Atıver gitsin!”

Vahit yanlarına geldiği zaman Battal mintanını çıkarıyordu. Kasleketini başında unutmuştu.

- Şapkanın biçimi bozulacak!..

Topal İsmail çıkıştı:

- Pelvan, sen eşek gibi bir adamsın. Kasket biçimi düşünülecek sıra mı bu?

Herif evleniyor!..

- Evlensin...

- Görmedin, bilmezsin... Haydi bakalım, şimdi sana Güldane'yi verdim. Şu başındaki kasketi yere çalmaz mısın?

- Çalmam... Şapka adamın namusudur.

Kilot pantolonunu da çıkarmış olan Battal, şimdi beyaz don gömlekle kalmış, üşüyor gibi kollarını kavuşturmuştu.

Sağdıç Murat, yeşil şayaktan zipkayı verdi. Bu zipka, cep ağızlarından aşağıya kadar siyah kaytanla işlenmişti. İpek gömleğin kırmızı sarı çizgileri pencereden vuran güneşte ıslıl ıslıl parlıyordu. Şal kuşak bağlanırken Reşit Hoca ağır ağır hatırlattı:

- Besmele çek oğlum! Besmele çek!

⁷¹⁰ Tahir, age., s. 98-99.

⁷¹¹ Tahir, age., s. 99.

Elbiseden iyi anladığıyla övünen Topal İsmail, açık kurşuni çuhadan fermeneyi beğenmişti:

- Olursa bu kadar olur canım! – diye parmaklarını şıkırdattı – fermene tam güvey harcı imiş... Kaytanlara, sırmalara, gümüş düğmelere bak! Aferin!..

*Sonunda Battal'ın başına güveylik fesi koydular. Buna pembe, mor, sarı oyalı bir yazma sararak ucunu omzundan sallandırdılar.*⁷¹²

Düğünlerde güveyin damat bohçasını taşıması âdettir. Hatta Çorum yöresinde kız tarafından erkeğin damatlığını getiren kişilere “yanıççılar” denir. Bunun yanında, “damat donatma” diye adlandırılan merasimle damadın damatlık giysileri hoca tarafından her parçası dualanır ve ondan sonra damat damatlığını giyinir. Kemal Tahir, Çorum cezaevinde bulunduğu sırada mahkûmların anlattığı bu merasimi romanında ayrıntılarıyla anlatmamakla beraber damadın kuşağının bağlanırken hocanın besmele çektiğini ifade etmiştir.

Güvey evinin pencereleri de karılarla dolmuştu. Oğlu, güvey kılığında avluya girince Battal'ın anası anlaşılmaz bir şeyler bağırarak ağlamaya başladı.

Babası: “Karı sus! Ağtın sırası mı alçak!” diye yukarı koştu.

Battal'ın anasının ağladığına kızmış gibi Topal İsmail yere tükürdü:

*- Karı kısmında bir tutam akıl yok... Bir ağlama bilirler, “Oğlun evleniyor hay kahpe!.. Gelin gelecek, işini hep görüverecek, şıkır şıkır oyna keyfile!..”*⁷¹³

Düğünlerde genelde, kız tarafı ağlar. Romanda ise, damadın annesi oğlunu görmesiyle duygulanıp ağlamaya başlar.

Sağdıç Murat da, Battal'ın babasıyla beraber yukarı çıkmıştı. Biraz sonra el ele verip kolları üzerinde taşıdıkları ekin çuvalını aşağı indirdiler. Battal babasını yükten kurtarmak için hemen koşup sırtını döndü. Güvey, çuvalı yüklenince Reşit Hoca yanık bir dua tutturdu. Avludaki delikanlılar durmadan silah atmağa başladıklarından dua işitilmez olmuştu. Tabancaların ince, kesik sesleri arasında, tek martinlerin, kurusıkı çiftelerin kalın patlamaları havayı sarsıyor, kuşların –hele kırlangıçların- telaşı artıyordu. Ortalığı barutla yanmış paçavra kokusu kaplamıştı.

Topal İsmail, gene keyfe gelip bağırdı:

- Gelinin gözü yaşardığı sıradır bu!

⁷¹² Tahir, age., s. 99-100.

⁷¹³ Tahir, age., s. 101.

*Mustafa, bu yaşa geldiği halde, iyi kötü bir tabanca ele geçirmediğine bir iki yıldan beri üzülür olmuş, şimdi etrafında acele acele silah dolduranlara bakarak gene somurtmuştu.*⁷¹⁴

Önceleri şehirlerde, köy yerlerinde düğünde silah atılması çok yaygındı. Çıkan yasalarla, düğün zamanı silahtan çıkan kurşunla yaralanma veya ölümler engellenmeye çalışılmıştır. Romanda, düğünlerde silah atma geleneğine değinilmeden geçilmemiştir.

Alay, sokak arasından çıkınca Sağırdere'den boğuk bir patlama işitildi:

Pelvan Vahit, Mustafa'nın omzuna iki şaplak indirdi:

- Gördün mü Murat Ağanı? Yaşasın!.. Dinamit getirdi demek... Başağa şerefine, Yamören'de dinamit yakıyor!..

Kalabalık caminin önüne gelmişti ki, toprak yine sarsılır gibi oldu. İkinci dinamiti ateşlemişlerdi. Bu kocaman gürültü ile büsbütün coşan çocuklar uzun uzun bağırıştılar.

*Aşağı Mahalle harmanlarındaki dibek taşının yanına varıldığı zaman yaşlılar yerlerine çoktan oturmuşlardı. Bir kahve ocağının ateşi harıl harıl yanıyor, bakır ibriklerin burnundan dumanlar tütüyordu.*⁷¹⁵

Köylerde, düğün günü dinamit patlatma geleneği de yer alırken günümüzde bu gelenek yerini havai fişek patlatmasına bırakmıştır.

Ekin çuvalını dibek taşının yanına indiren Battal, dalgın dalgın, Reşit Hocanın okuduğu duayı dinliyordu. Yüzü ter içinde kalmıştı. Dua bitince oğlan babası, çuvalın ağzını açtı. Dibeğe biraz buğday koyup üzerine su döktü. Ağaç tokmağı oğlunun eline verdi:

- Haydi oğlum, bismillâh de. Ekinin bol olsun!..

*Battal, beyaz taştan oyulmuş teknenin içindeki ıslak buğdaya bir kere vurdu. Murat, ikinciye meydan bırakmadan tokmağı elinden aldı. Yedi delikanlı daha ellerinde tokmaklarla bekliyordu. Güvey çekilince, "Ya Allah" diyerek tokmak saplarına tükürüp ekini döğmeğe başladılar.*⁷¹⁶

Romanda, düğünde komşulardan hocanın duası ile toplanan ekinlerin çuvalı yine hocanın duası ile açılır ve dibek taşına dökülür, evlenen kişinin ekini bol olsun diye sırayla ekin dövülmeye başlanır.

⁷¹⁴ Tahir, age., s. 101-102.

⁷¹⁵ Tahir, age., s. 102.

⁷¹⁶ Tahir, age., s. 103.

Düğünlerde, Anadolu’da birçok âdet vardır, bu âdetler şehirden şehre göre değiştiği gibi köyden köye de farklılık gösterir. Dibek taşında ekin dövme de farklı bir âdettir.

Topal İsmail, iğrenmiş gibi suratını asarak başını çevirdi. Harman yeri yüksekçe olduğundan Aşağı mahallenin evleri görünüyordu. Mustafa’ya damlardaki kadınları gösterdi:

- Dibek döğülüyor. Karı milleti dibek meselesine hiç dayanamaz. Kız oğlan kızın birinci şerefi dibek... Şimdi, kız evinde tokmak sesini dinlerler de, kocakarılar ağlaşırlar. Hey Mustafa! Delikanlının ilk karısı mertlik edip çabuk ölürse, bir daha evlenmek var. Kız ehli kız aldın mı, bir dibek daha döğdürürsün.

Ama karı kısmının dibegi bir kerecik... Dört kere evlense faydası yok... İkincisi öte dünyada varsa var, yoksa o da gitti elden... Çünkü Murat Ağana sorarsan, dünya bu dünya... Öte dünya, Reşit Hocanın uydurması...⁷¹⁷

Düğünde dibek dövme âdetinin evlenen kişinin evinin bereketinin bol olmasını simgelemesinin yanı sıra “ekin” sözcüğüne döl, çocuk gibi anlamlar da yüklenmiştir. Ayrıca, evlenen kızlardan sadece bakire olanların dibeklerinin dövüldüğü de vurgulanmıştır.

- Ömer Ağanın Meryem Hanımından bir endaze çember var. Hayırlı olsun!...

Arkaya geçip, gelini iki bacağı arasına oturtmuş olan kocakarı, Meryem’in armağan getirdiği başörtülük kumaşı odadakilere göstermek için havada bir kere savurduktan sonra, kızın omzuna astı...

- İbrahim Ağanın bir altını var. Hak bereket vere!..

Düğümlemiş küçük bir bez parçasını iki parmağının ucunda kaldırıp herkese gösterdikten sonra, gelinin sağ tarafında oturan yenge kariya verdi.

- Muhtar Hüseyin Ağanın beş endaze basması var. Kutlu olsun!

Basma hışırdayarak havada dalgalandı, odanın iki köşesine asılı gaz lambalarının sarı ışıklarını titretti. Onu da gelinin omzuna astılar. Daha şimdiden kızın başı, omuzları, renk renk basmalarla, örtülerle, yemenilerle dolmuştu. Ateş yanmadığı halde, oda kalabalıktan epey sıcaktı...

- Basmayı, örtüyü, amerikani gösteriyorlar ya... Paralar da gösterilsin!..

- Para gösterilmez. Para fakir fukara işi... İstersen on para düğümle, “bir altın var” denilecek...

⁷¹⁷ Tahir, age., s. 106.

- İyi ama herkes çember, basma getirse, gelin bunalır. Soluğu kesilir de gerdeğe yetişemeden ölür.

- Yalan... Hediyeden bunalıp gerdeğe yetişemeyen gelin mi görülmüş?

Kızlar ak örtülerin altında fıkırdadılar.

Meryem, Ayşe'ye hak vermişti. "Böyle bir günde, gelin kısmının tepesine dağları koysalar umurlamaz. O ılık yürek vurmasını, gerdeklenmemiş körpeler ne bilecek!"⁷¹⁸

Romanda, düğün için takı merasimini de yazar oldukça geniş bir çerçevede sunmuştur. Düğüne gelenler hediye olarak ya endaze çember, ya basma ya da altın takmaktadır. Geline nelerin takıldığını köydeki sesi gür seçilmiş kadın her takıdan sonra duasıyla birlikte bildirir. Bu gelenek günümüzde hâlâ sürmektedir.

Meryem, Ayşe'nin yanındaki kızın Güldane olduğunu anlayınca sordu:

- Kız Güldane!.. Ben geç kaldım. Erkek tarafı ne verdi?

- Meryem Abla sen misin? Geç kaldın öyle ya... Daha vermediler. Bakalım Battal Ağa ne takacak?

Ayşe anlatmağa başladı:

- Kız tarafı Battalğillere masraf ettirmemişler, "Kızımız gittiği yerde rahat etsin!" demişler. Başlık kaç kuruş, duydun mu abla?

- Duymadım.

- Başlık otuz lira... Otuz liranın lafı mı olur? Oysa "Kızımızın gittiği yerde yüzü kara çıkmasın!" diyerek babası yüz lira harcamış...

- Harcasın. Zengin yere veriyor!..

- Zengin yer, bir yandan... Kızın gönlü var, bir yandan... "Beni Battal'a vermezseniz kaçırım!" diye ağlamış...

- Rezile bak! Ayıp kız! Anasına mı ağlamış! Anasına böylece duyurmuş...

- Hele utanmaz! Birinci dünür gelince babasının "He" demesi bundan, öyleyse...

- Bundan... Babası laf gelişi: "Dur bakalım, bir düşünelim... Bizim kız daha o yaşa gelmedi!" demeye kalkmış ama, dünürcülerden biri Reşit Hoca... "Neyi düşünümüyorsun Ağa? Allahın emri, Peygamberin kavli... Sen bunun anasını daha küçük aldındı. Aklında mı?" diyerek söz istemiş...

- Hele sakıllı domuza, hele...

⁷¹⁸ Tahir, age., s. 107-108.

- Sakallı domuz... “Allah yazdıysa bozulmaz, yazmadıysa faydasız!” demişler Reşit Hocaya... Anası, gece Selime'nin ağzını aramış. Bakmış ki, dünden gönüllü... “Pekâlâ! Kokladığın torbayı başına tak bakalım!” demiş...⁷¹⁹

Genç kızın kendisini isteyen damat adayı ile ilgili olumlu hislerini sezdirmesi bile ayıp karşılanır.

- Başağa dedin de aklıma geldi, Battal Ağa kaç lira delikanlı parası vermiş?

- Bilmem... On beş lira vermiştir. Yasası on lira... Ama yiğitbaşı olduğundan fazla verir. Ne dersin abla?

Meryem karşılık verecek yerde başka bir şey sordu:

- Battal'ın babası, başlık da vermediğine göre hiç mi masraf etmedi?

- Etmez mi? Bu köyde onlar gibi iki zengin daha varsa var. İki takım yabancı elbise, iki takım gündelik elbise, bir çift iyi kundura... Yanları sarı çivili kundura. İki çift köyde giyinecek ayakkabı... İki top alaca bez, iki top amerikan, bir yeni sandık; iki kat yatak, bakır leğen, ibrik almışlar. Bunlar anamın gördükleri.

- Çeyiz iyi olmuş, aferin!..

- İyi olmuş... Oğlan anası geline daha neler bağışlayacakmış...⁷²⁰

- Kız tarafı yalvarmış... Bak abla bunu unuttum. Kız tarafı yalvarmış... “Aman ben bu cumaya nişanı yetiştiremem, gelecek cumaya kalsın!” demiş. Oğlan tarafı “:Olmaz!” demiş. Düğün gelecek cumaya...

- Allah Allah! Çatladılar mı bunlar?

Ayşe sesini alçalttı:

- Oğlanla kızın iki yıldır arası iyi abla!..

- Öyleyse beklemek zordur... Pekâlâ... Babası olacak rezil, sorup anlamadan dünürçülere: “Benim kızım ufaktır” lafını neden diyor? İki yıldır kahpe kızının “Hey yandım!” dediğini duymamış mı?⁷²¹

Romanda, bir kıza dünür geldiğinde kıza istediğinin hiç sorulmadığı olabildiği gibi, bazı zamanlarda babanın kızının gönlünün kimde olduğunu bilmesi ve “Benim kızım ufaktır.” diyerek kızını istediği gence vereceğinin işareti de vardır.

⁷¹⁹ Tahir, age., s. 109-110.

⁷²⁰ Tahir, age., s. 110-111.

⁷²¹ Tahir, age., s. 111.

Geline yakın oturanlarla kapı önündekilerde bir dalgalanma oldu. Kocakarı, ötekilere benzemeyen bir gayretle bağırdı:

- *Kaynata Ağanın bir çift kundurası var. Kutlu olsun!*
- *Kaynana Hanımın bir şal kuşağı var. Kutlu olsun!..*
- *Güveyisi Beyin on iki tane gümüş düğmesi var. Kutlu olsun!..*

Herkes, erkek tarafının hediyelerini görebilmek için itişiyordu. Kocakarı kunduraları gelinin başına koymuş; şal kuşağı sağ omzundan sallandırmıştı. Düğmeleri de, bağdaş kurup oturmuş olan kızın kucağına döküverdi.⁷²²

“Köyün delikanlı başağası Battal’ın gerdek cumasına, yakın köylerin gençleri, onar yirmişer toplanıp geldiler. Topluluklar köye yaklaşıncı, silah atıyorlar, Yamören de davulu zurnayı önüne katıp hepsini ayrı ayrı karşılamağa gidiyordu.

Köyün içi, o gün, hele öğleden sonra Çankırı’nın Cumhuriyet bayramına dönmüştü. Yemekler de hem iyi, hem boldu. Kahveler içildikten sonra meydan halayı başlamış, ardından güreş tutulmuştu. Pelvan Vahit, Sımicak’tan Kör Kadri’yi alt ederek bir toklu kazandı.⁷²³

Düğünde, gerdeğe girilmeden önce damadın camiye gidip “gerdek cuması”nı kıldığı, yakın köylerden de gençlerin düğüne katıldığı, düğünün bir bayram şenliğinde olduğu, yemekler yenilip içildiği, halaylar çekildiği, güreş tutulduğu görülmektedir.

- Erkek evinden gelin sandığı getirilecek! Sana teslim! Gözünü aç! Örtüyü falan çaldırma! Rezilliktir.

- Çalamazlar! Kimin ağzına!..

- Bilmem! Kendini göster! Bu da bir sağdıçlık. Örtüyü çaldırın mı, sana ödetirim. Fazladan “Gelin örtüsünü çaldıran avanak!” diye, Yamören’e türkü olursun.

- Meraklanma! – İki yanına bakıp sesini alçalttı - : Siz neredesiniz?

- Lafı uzatırsın... Sen geveze olmuşsun yiğit! Haydi, gel arkamdan...

⁷²² Tahir, age., s. 111-112.

⁷²³ Tahir, age., s. 121.

Mustafa, ağabeyisi Murat'ın ardından yürürken, "Sağdıç oldu mu, bunun gibi olmalı! Güveyi sakladığı yeri, kardeşine bile söylemez benim Murat Ağam!" diyordu. "Güvey kısmı, gerdek sabahı, kalbur çıkan evleri dolaşıp el öpünce, yallah saklanır. Bir de yatsı namazında görürsün. Sonrası gerdek..."⁷²⁴

Düğünde kız evinden sandık çıkarma, sandığın örtüsünün kimseye kaptırılmaması, damadın saklanması gibi âdetler de romanda yer almaktadır.

Murat, Mustafa'yı çağırdı. Bir beygire bir sandıkla bir kat yatak yüklemişler, bunlara kırmızı saçaklı bir örtü örtmüşlerdi.

Battal'ın anası besmele çekerek, beygirin yularını Mustafa'nın eline verdi:

- Buyur Mustafa! Kendini göstereceğin sıradır. Gelini de senden isterim.

Böylece yedeğinde getireceksin!..

- Merak etme anacığım! Al gözümden...

Bir besmele de Mustafa çekti koltuğunun altında asılı büyük bıçağını bir daha yokladı. Avludan çıkınca, kocaman Yamören'in içinde tek başına kalmış da, çevresini düşmanlar sarmış gibi yüreği ürperdi. Böyle bir işi ilk defa görüyor, sağdıçlığın ne zor olduğunu ilk defa anlıyordu. "Doğru bir söz!.. Sağdıçlık zor! Güveyin kundurasını, fesini kaparlar. Güvey kısmında, gerdek günü akıl ne arasın! Sağdıç ne kaptıysa aldığı bahşişten ödeyecek... Bahşiş, şurada dursun, rezilliği ne yapalım!" Hayvanın yularını var gücüyle sıktı.⁷²⁵

Kız evinden çeyiz olarak köy yerinde, yatak döşek gelir. Sağdıç bunları korumak zorundadır, karşılığında da bahşiş alacaktır.

Yukarı mahalleye yaklaşırken Nail'le üç arkadaşına rastladı. Bunlar gelin sandığı şerefine birer kurşun attılar... Nail örtüyü çekecek gibi yaptı:

- Haydi arkadaşlar! Şu Mustafa'nın elinden hayvanı yularıyla alalım!

Mustafa, şakadan elini bıçağına götürdü.

- Açılın! Töbe olsun, kararım hepinizi!..

Gülüşerek yol verdiler. "Gizliden rakı içmişler. Gözleri kızarmış. Belli bir şey!"

Kız evinin avlusu kalabalıktı. Bir kocakarı, bal şerbeti getirdi. Mustafa tepsideki fincanların en büyüğünü beğendi. Bir yudumda içti. Şerbet susuzluğunu büsbütün artırdığından su istedi.⁷²⁶

⁷²⁴ Tahir, age., s. 121-122.

⁷²⁵ Tahir, age., s. 123-124..

⁷²⁶ Tahir, age., s. 124.

Köyde, sağdıcın elinden kızın sandığının ve yatağının bulunduğu atın yularının ve örtüsünün alınmaya çalışıldığı görülür. Aynı zamanda kız evinde gelen misafirlere bal şerbeti de sunulur.

Bu sırada, evin arkasından atlı bir kız çıktı. Sarı şalvarının iyice kavradığı kalın bacaklarını yana açarak özengiler üzerinde dikilmişti. Yüzünde kırmızı bürümcükten bir peçe vardı. Başına sardığı kara örtünün uçları beline bağlı idi.

Davul gürültüsü ile irkilen bineğini kamçı-özengi kalabalığın üstüne sürdü.

Gelin alıcılar ikiye ayrılıp yol verdiler. Dört nalın rüzgârı, kara örtüsünü kartal kanatları gibi germiş, kırmızı peçesinin ucunu bayrak gibi dalgalandırmıştı. Mustafa, elini ağzına götürdü: “Hele şuna hele. Resim gibi...” İkinci atlı kıızı tanıyınca çok şaştı. “Atlanmayacak bu yıl” dediği Meryem Abla. Nah atlanmış ne güzel!.. Hem de Himmet Çavuşun kısırağına binmiş.” Ayşe de tıpkı öteki kız gibi giyinmişti. Yalnız peçesi kırmızı değil, sarı bürümcüktendi.⁷²⁷

Mustafa yutkundu. Davulun tokmağı sanki yüreğine vuruluyordu.

- Demincek senin Pelvan’la hesapladık: Bu yıl on bir kız ata binecek... Yamören’in on bir kekliği... Birisini Battal omuzladı, kaldı on... Gelecek hafta Ayşe gider, dokuz mu kalır? Öbür hafta sıra bizim Murat Ağanın Feride’sinde... Kız milleti, bir kez evlendi mi, bir daha böyle osmanlılanıp ata binemez...⁷²⁸

Düğün günü kız çıkmadan önce, köyün evlenmemiş genç kızları peçeler takınarak ata biner. Genç kızların at üstündeki halleri “osmanlılanmak” şeklinde betimlenir.

Köçeklerin oyunundan sonra avlu birdenbire doldu. Oğlan taraftı kapıya dayanmış gelini istiyordu:

-Ulan, kapıyı açın!.. Biz sözümüz var...

İçerden ses soluk çıkmayınca, verilecek parayı artırmaya başladılar:

-Canım, bir pankanot daha olsun!..

-Benden de bir lira geliyor!..

-Yahu, altı pankanota mı açılacak? Cennet kapısı mı bu?...

Evden ahıra inen merdiven kapısı açıldı. Bir kocakarı telaşla bağırды:

-Gelin iniyor, hayvanı çekin!

Mustafa “Bismillah” diyerek dizgini tuttu. Sayvanın altındaki kalabalık yer açtı. Gelin, merdiven kapısından ağır ağır çıktı. Yüzüne ince kırmızıdan peçe örtülmüştü.

⁷²⁷ Tahir, age., s. 125.

⁷²⁸ Tahir, age., s. 126.

Mustafa, üzeni tutarak binmesine yardım ederken, kızcağzın, yaprak gibi titrediğini fark etti. “Varsın titresin... Güzel bir kız... Hem de gelinlik yaraşmış... Titreyecek ister istemez!..”

Kız tarafından birisi, Mustafa'nın kulağına üçüncü defa yalvardı:

- Aman Mustafa! Ağır götür “Kız üzengilemiş” derler. Ayıptır!..

Mustafa, işini bilenlerin kasılmasıyla duymazdan geldi. Başını silkeleyen hayvanı, az biraz yavaşlattı. Ağır adımlarla alayın önüne geçti. Kız anasının bağirtısı, davulun gümbürtüsünü bastırıyordu. “Karı milleti, olura olmaza neden ağlar? Rezilliğinden ağlar!”

Kızın babası, avlu kapısında durmuştu. Mustafa'nın başı üzerinden iki avuç bozuk para, iki avuç boyalı şeker serpti. Silahlar sık sık atılıyor, arkadaki kaşık seslerinden, köçeklerin hem yürüyüp hem oynadıkları anlaşılıyordu.

Cami meydanına yaklaşırken, Aşağı mahalleden süvari kızlar doludizgin çıktılar. Birer atbaşı aralıkla koşuyorlardı. Bu kadar kızın, renkli peçelerini, siyah örtülerini savurarak dörtünelere geçmesi erkekleri büsbütün coşturdu. Silah sesleri daha sıklaştı, bağirtılar gökyüzünü tuttu.

“Düğün meselesi iyidir. Böyle şerefi olmasa kim evlenir? Kimse evlenmez!”

Mustafa, gizlice gülümseyerek yan gözle gelinin üzengideki ayağına baktı. “Battal Aşamda gönlü olduğundan bu Selime, hayvanı üzengiler. Dur bakalım!”

Beygir bir kere öksürdü. Camiye yaklaşınca gürültü birden kesildi.

Mustafa, şaşırarak kasketini düzeltti, adımlarını biraz daha ağırlaştırdı.

Reşit Hoca, ellerini göbeğine kavuşturmuş, kapıda duruyordu. Yeni cübbesini giymişti. Başıyla Mustafa'ya “Gel beri” dedi, dudaklarını kıpırdatarak hayvanın sağ yanına geçti, yüksek sesle dua türküsüne başladı.

Gelini, caminin çevresinde üç kere dolaştırmak lazımdı.

Mustafa, Reşit Hocanın gayet kalın sesle söylediği dua türküsünü içi sıkılarak dinliyor, bir yandan Reşit Hocanın kunduralarına bakıyordu. Bunlar kaç kere pençelenmiş, kaç kere yamalanmıştı. Siyah köpek ölülere gibi sıralanmış atlı dünürçüler üçüncü dolaşma tamam olur olmaz oğlan evine müjde vermek için hayvanlarını tepiklediler.

Gelin önde, davul-zurna arkada alay Aşağı mahalleye doğru yavaş yavaş yürüdü. İkinci güneşi, gelinin gölgesini selvi gibi uzatmıştı. Yolun iki tarafında, avluların kapısında bekleyen kocakarılar, üzerlerine avuç avuç buğday, arpa serpererek bağırıyorlardı:

-Uğurlu, bereketli olsun!..

- Ağzının tadı bozulmasın!..

Battal'ın anası avlu kapısında bekliyordu, gelin yaklaşınca eteğindeki buğdayları saçmaya başladı:

- Hayırlı olsun!.. Kademli olsun! Evimize uğur... Evimize dirlik...

Sayvanın önünde, kız tarafları, dizgini, üzengiye tuttular:

- Gelin attan inmiyor!..

Battal'ın anası, birkaç avuç bozuk para serpti:

- Ben bir inek verdim!.. İnsin!..

- Yetmez!..

Kayınbaba, elini göğsüne vurdu:

- Ben de, beş tiftik davarı verdim... İnsin!..

*Gelin, inmeye davranınca, Mustafa dizgini bıraktı.*⁷²⁹

Kız evden çıkarken, kapının kapatılıp para istenmesi, kızın atla alınıp sağdıç tarafından erkek evine götürülürken gelin atının caminin etrafında üç kez dönmesi, hocanın dua okuyup onay vermesi, kız anasının ağlaması gibi düğün âdetleri romanda sırasıyla anlatılmıştır. Bu âdetler günümüzde de hâlâ yaşamaktadır.

“.... Battal'ın babası, geline attan inmesi için bağışlanan hayvanların kulaklarını bıçakla markalıyor, “kaynana hanımın” verdiği sarı inek başını silkeledikçe yarılmış kulağından çevresine kan saçıyordu.”⁷³⁰

Gelin, damat evine geldiğinde attan inmesi için kayınbabasından ve kaynanasından hediye olarak hayvanlar alır. Bu gelenek günümüzde gelinin arabadan inmemesine dönüşmüş ve kayınbabanın kaynananın verdiği hediyeler değişmiştir.

Nikâhın, o gece yatsı namazından sonra camide kıyılacağından, Yamören'de Mustafa, Vahit, Nail, bir de güveyin sağdıç Murat'ın başka hiç kimsenin haberi yoktu. Murat, güveyi, namaz bitince götürüp bir yere saklamış, herkes odalara dağılıp köyde el ayak çekildikten sonra gene camiye getirmişti.

Caminin dört köşesini kollamak lâzım, Murat ötekilere de haber vermeyecekti: Güvey Battal, düşmanlık edip kendisini bağlamalarından çok korkuyordu.

⁷²⁹ Tahir, age., s. 127-130.

⁷³⁰ Tahir, age., s. 132.

*Murat, istediği kadar, “Öyle iş olmaz!” desin, tam nikâh kıyıldığı dakika, birisi bir bıçağı kınına soksa, satının kapağını kapatırsa, güveyin geline yaklaşmayacağına Yamörenliler inanıyorlardı. Battal’ın kuşkusunu büsbütün dağıtmak için, nikâhın sabah namazında kıyıldığı yayılmıştı.*⁷³¹

Sağırdere köyünde, nikâh resmi nikâh değil imam nikâhıdır ve nikâhın nerde ne zaman kılınacağı herkes tarafından bilinmez. Bu nikâhla ilgili batıl inanışlar da görülür. Nikâhın yer ve zamanının saklanması bunun da payı vardır. Günümüzde imam nikâhı varlığını korumakla birlikte Anadolu’da birçok şehirde, köyde resmi nikâhın yanında imam nikahı da kıyılır ve bu nikahın kıyıldığı günü ve yeri sadece kız ve erkeğin ailesi bilir.

“- E’si... Allah’tan, Selime şimdi ırzı kırık çıkmalı... Tarlada, samanlıkta, başından bir iş geçmiş... Ne dersin? Ölüm bir mi, iki mi?

- Sus, töbe!.. Battal Ağa Selime’yi öldürür, hiç bakmaz!..”⁷³²

Kemal Tahir, Anadolu’da gelin olacak kızın bakire olmasına verilen önemin farkındadır. Bunu romanda gelinin bakire çıkmaması ile damadın kızı öldürmeye kadar gidebileceğini belirterek vurgulamak istemiştir.

- *Eğer bana Ayşe’yi verseler... Böyle şanlı bir düğün kurulsa...*

- *Sus rezil... Kız oğlan kız aldın, karı çıktı, demek, “Alnımıza böyle yazılmış” mı dersin?*

- *Vallah billâh Vahit, şimdiki aklımla Ayşe’yi bana verseler... “Alnımıza böyle yazılmış” derim.*

- *Aman bu nasıl söz? Kara çul giydirip bohçası kolunda anası evine yollamaz mısın?*

- *Ayşe’yi yollamam. Canım sıkılır...”Of of!” diyerek göğsümü gizliden yumruklarım, ama geri çevirmem. Sen Güldane’yi gönderir misin?*

- *Töbe, töbe! Güldane gibi geçmişine, geçeceğine... şu da sorulur mu? Ossaat... Yallah, geldiği yere... Sen bana baksana!.. “Hadi alın kahpenizi, gözüm görmesin!” derim.*

- *İşte gördün mü? Sen Güldane’ye tutkun değilsin arkadaş!..*⁷³³

Köy yerinde gelin kızın bakire çıkmaması kimileri için sorun olmazken kimileri için büyük önem taşıdığı da Mustafa ile Vahit’in diyalogunda verilmiştir.

⁷³¹ Tahir, age., s. 136.

⁷³² Tahir, age., s. 140.

⁷³³ Tahir, age., s. 140-141.

Patlayan bir tabanca ikisine de sıçrattı. Vahit kasketini düzeltti:

- Battal Ağam, Selime'yi konuştu. Aferin!.. Bu silah konuştuğunu bildiriyor!.. Hey Allah, davranalım... - Bacanın yanına koşup kuşağını aşağıya sallandırdı - : Gelin kısmı konuştu mu, Kerem düğmeleri çözdü demektir. Gayri Battal Ağa adaletini gösterebilirsin... Karnımız aç, bakalım Selime neler getirmiş?

Nöbetçilere bacadan verilecek yemeği, kız, evinden heybe ile getirirdi. Vahit biraz sonra, kuyudan su çeker gibi, kuşağı yukarı aldı.

Ucuna bağladıkları yeni bir mendile, tavuk kızartması, yufka ekmeği, bir de un helvası koymuşlardı.

Başka şeyler düşünen Mustafa, Pelvan Vahit kadar sevinmedi:

- Kahpeyi gördün mü? Hemen konuşuverdi. Kız kısmısı demek, delikanlıya dayanamaz. Biraz olmazlan, a çengi! Battal Ağayı biraz kıvrandır.

- Naz etmediği iyi... Hadi gel...

- Benim içim istemiyor.

- Ne demek? Gerdek yemeği yenmez mi? Hadi, biz tavuk yiyelim, Battal Ağa keklik yesin!.. – Mustafa'ya doğru eğilip fısıldadı - : Selime şimdi ak bezi yatağın ortasına sermiştir, hay Mustafa! Üstüne kızlık kanı damlayacak ak bezi...

734

Gelinin bakire çıkması üzerine damadın silah atması geleneği romanda verilirken bu gelenek Çorum'un Eşençay Köyü'nde de son birkaç yıla kadar varlığını sürdürmüştür. Romanda, sağdıç görevindeki köyün gençlerinin gerdeğe girilip ateş atılana kadar düğün evini beklemek zorunda olduğu, gelin kızın bu gençlere yemek bohçası hazırladığı da belirtilmiştir. Yine son yıllara kadar köylerde varlığı devam eden ve hatta önceden kızın kızlık kanının aktığı çarşafın evin balkon gibi yerine asılması geleneğini de yazar romanında bu çarşafa kadınların bakmasına dair bilgiyle vermektedir.

... Ablan dedi ki "Bu kahpe, birine tutkun bu köpek ama, kime olduğunu sezinleyemedim" dedi. Bana sorarsan, Ayşe'nin gözü Battal Ağadaydı arkadaş...

- Nerden belli?

- Ata binmezlenmesinden... Evet, yetişmiş bir kız, bir delikanlının düğününde ata binmezlenirse, bil ki tutkundur oğlana... "Vay, beni saracağına el kızını saracak... Bir de annemi istememiş diyor, gönlü götürmediğinden..." 735

⁷³⁴ Tahir, age., s. 141-142.

⁷³⁵ Tahir, age., s. 155.

Genç kızlardan birinin, bir başkasının düğününde ata binmek istememesi, o kızın evlenen delikanlıda gönlü olduğu anlamında yorumlanır.

- Değil... Sen ağlamışsın... Neden mi bildim? Ağan Murat'ın düğün sürmesini ben ezdim çünkü... Benim ezdiğim sürme, çabuk ufalanmaz. Sen baksana benim gözüme... - İsmail'in gözleri yeni sürmelenmiş gibi kara karaydı... - Sürmeyi de ezerim haa.. Tuzsuz yağla çıra isini karıştırdım. Bir koca kağıt doldurdum. Yanına bir avuç süpürge çöpü uzattım. Çöpü yakalayan çekti sürmeyi. - Biraz durdu - : Ağana güveylik, Battal'dan çok yaraşmış... Ağan kara kaşlı olduğundan fes şapkadan iyi gidiyor. Sağdıç da Nail... Nail sağdıç oldu mu, fes, kundura kaptırmaz. - Gene biraz durdu - : Şu düğünlerde dua türküsü okumamalı. Benim yüreğime dokunuyor. Bugün Murat Ağa hatırlı evleri dolaştı ya... Kalburlar muhtar odasına getirildi. Reşit Hoca dua edecek...

- Bu kez ezberinden değil, Murat'ın şerefine, kâğıda yazmış. Başladı okumağa. Biliyorum; din üstüne yararlı şey... Eski Türkçe... ”⁷³⁶

Düğün zamanı “düğün sürmesi” ezilir ve köyün gençleri tarafından sürülür. Bunun yanında hoca düğünlerde dua türküsü okur ki evlilik gibi hayırlı bir kurum hayırlı dualarla kurulsun.

“Topal İsmail, parmaklarını, saz çalar gibi, gümüş kaplama düğmelerine dokundurdu:

-Düğün delikanlı kısmına bir bayramdır. Başına gelmedi, bilmezsin... Gerdeğe girerken yumruktan kendini kollayacaksın. Gözlerinden ateş çıkar. Aldığım karı dünya güzeli olsa, boş, canın istemez. El yumruğu çetin olur efendi!”⁷³⁷

Anadolu'nun pek çok yerinde hâlâ damat gerdeğe girmeden önce delikanlılar tarafından yumruklanma geleneği yaşatılmaktadır.

Topal İsmail; omzuna ağızlıkla vurdu:

- Gerdek gecesi, en zor mesele: Karıyı söyletmek. Oturur ocağın başına, yuvarlar ateşleri... Akli sıra altın alacak konuşmalık...

⁷³⁶ Tahir, age., s. 164-165.

⁷³⁷ Tahir, age., s. 166.

Biraz para uzatırsın, “Kız hele konuş daha vereceğim!..” diyerek cebini şıkırdatırsın. Söylemez. Su istersin getirir: Bardağı uzatınca görmezden gelirsin. “Buyur!” desin diye... Dersini, alçaklar iyi yerden alırlar. “Buyur” demez! Ama ben ne yaptım. Karı “Buyur” demeyince bardağı alırken parmağını sıkıverdim. “Uf!” diye bağırdı, “Uzatma kız, oldu bu iş!” dedim, “Gelin kısmı, gerdek gecesi ufdan başka laf etmez!” dedim. “Sen konuştun sayılırsın.” dedim. Silahı pencereden sıkıverdim. Şaştı. Söyler gezer o gün bu gündür. Sabah olunca komşulardan sormuş. Bütün Yamören bir hafta güldü, gezdi. Gerdek gecesi iyidir Mustafa... Delikanlının bir gecesi var şu dünyada, gerdek gecesi. Karılar, yarın sizin eve toplanacaklar. Kız kısmı bütün ahmak canım... Sağlam çıktığına kibirlenir... Peki, a yavrum, bu gece sağlam çıktın... Yarın akşam ne halteceksin? Karıların seyre gelmesi, bakalım işe oyun karıştı mı diyedir. Tavuk kanı, ördek kanı olmayacak...

Adam kanı olacak. – İsmail keyifle elini salladı- : Aklımın ermediği: Gerdek gecesi, oğlan da, kız da ikişer rek’at namaz kılacaklar. Namazı o işin arasına kim sokmuş? Hep hocaların edepsizliği... Ben iki yuvarlanmada kılıverdimdi, “Kulhüvallah” bile demedim. Başımı döndürdüm ki bizim karı benden önce bitirdiğini görmemle, beni bir titreme sardı, sıçradım, baş pelvan gibi peşrevlenerek üstüne yürüdüm... Meğer karı da sıtmaya uğramış. Dişleri birbirine vuruyor ki takır takır...

- Bütün karılar kolunu tutunca titrer mi?

- Hepsi titrer. Yediden yetmişe tümü... Yedi yaşındaki kızı ufak bellersin, erkeği gördü mü akli eriverir... Yetmişlik kocakarı... O da öyle... - Yalanarak sürmeli gözlerini ufalttı - : Karı dediğin odun gibi olmayacak... Titreyen kariya paha yetmez!.. Bu da bir oyun canım... Bu oyunda, karının titreyeni sevilir.

- Demek karı keyfinden mi titrer?

- Keyfinden elbet... Yüreği ossaat bozulur. O saat ne yaparsan yaparsın. Vicdanına kalmıştır. Sesi bile çıkmaz. Dedim ya karının başına bir beladır bu gizli sıtma...⁷³⁸

⁷³⁸ Tahir, age., s. 166-167.

Romanda düğünle ilgili son gelenek, gelin kızın gerdek gecesi konuşmaması, damadın konuşması için onu ikna etmeye çalışması ve gerdeğe girilmeden önce namazın kılınmasıdır.

“... Suratını şu yana çeviriverdi, “Çoban azığı değil,” dedi. “Koca isteyen kız, “ölemedim, ölemedim” der, karı isteyen oğlan “ben gurbete gideceğim der. Böyledir Allahın işi!” dedi. Güldü bir zaman...”⁷³⁹

Köy yerinde, gençler babaları anaları ile gönül işlerini rahatça konuşamaz. Bu tür konuları konuşmak saygısızlık olarak nitelendirilir. Derdini açıkça belirtmeyen gençler evlenmek istediklerini türlü oyunlarla anlatır ve bu, zamanla gelenek haline gelir. Evlenmek isteyen gençler artık hep aynı yöntemi kullanır.

4.1.4. İnanışlar

4.1.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar

Kemal Tahir’in *Sağırdere* romanında köylünün İslamiyet inancı sıklıkla dile getirilir. Günlük hayatın her alanında İslamiyet inancının izlerini görmek mümkündür.

“Cami ile muhtar odası Orta Mahalledeydi. Kaç senedir direkleri hazırlandığı halde, camiye bir minare yapılamamıştı. Hoca, şu taşın üstüne çıkıp ezan okuyordu.”⁷⁴⁰

Köyde Ramazan ayı için oruç tutulur ve cami sosyal hayatın bir parçası haline gelmiştir.

–Ağaç kısmı, kışın yaprağını neden döker Pelvan?

- Bilmem...

- Öyle ya... Kışın yaprak daha lâzım. Üşümesin diye...

- Ağın Murat bilir! Sormadın mı?

- Sordum. Kaç kez sordum. Anlattı, ama aklımda kalmamış.

- Aklında nesi kalacak, Allahtandır.

- Orası öyle... Elbet Allahtan... Şu bizim Sağırdere'nin suyu da yazın

kesilir, kışın akar. İşin tersine bak! Aslında köy adamına su, yaz günü lâzım.

- İşte gördün mü, bu da Allahtan...⁷⁴¹

⁷³⁹ Tahir, age., s. 183.

⁷⁴⁰ Tahir, age., s. 22.

⁷⁴¹ Tahir, age., s. 23.

Çankırı'nın iklim koşullarından yazın sıcaklıkla beraber yağmurun yağmamasıyla, Sağırdere'nin suyu azalır. Köylü bunu Allah'ın hikmeti olarak yorumlar.

“Topal İsmail, gülerek parmaklarını şıkırdattı:

-Elbette düşünürüm. O sırada her şey düşünülür. Sırat köprüsü geçiliyor...”⁷⁴²

İslamiyette ahiret inancının bir parçası olan Sırat köprüsünden geçememe korkusu romanda yer bulmuştur.

“*Mustafa, bir şey hatırlayarak elini dizine vurdu:*

- *Tuu!.. Gördün mü işi? Sabah oldu olacak... Yarın, sahur ekmeğini yemeden oruç tutacağız, eyvah!..*

Pelvan Vahit, sobanın üstünden ekmeği hemen aldı:

- *Ben askerlerden kalanları yedim, karnım doydum.*

Topal İsmail, boş bulunarak akıl öğretti:

-*Niyetli değilsiniz ya... Yüreğiniz çok bayılırsa gizliden yersiniz.*

- *Ne diyorsun ulan?.. –Vahit ekmeği ağzına götürürken öylece durdu- :*

Ulan domuz! Yoksa Ramazan'ı hep yedin mi? Vallah billâh hem de öyledir, gördün mü Mustafa?

Topal İsmail telaşlandı:

- *Lafa bak... Oruç yenir mi hiç? Tuttum günü gününe...*

- *Yemin et!.. “Şart olsun!” de... ”*⁷⁴³

Vahit inat etti:

- *Sen dur, alçak topal! Yarın Müslümanlara; “Bu İsmail orucu bütün yemiş” demez miyim? İmamın kulağını bükmeli, ha, Mustafa? Bu İsmail dinsizini köyden çıkarmamış olmayacak.*

- *Sus Vahit, sus arkadaş! O nasıl bir lâkırdı! Oruç kısmı hiç yenir miymiş?*

*Niyetsiz de olsan utacaksın yüzdeyüz... ”*⁷⁴⁴

Köyde oruç tutmanın önemini, aç kalırsa da asla ağza bir şey almama zorunluluğunu, oruç yemenin İslamiyet inancına göre büyük bir suç olmasını ve oruç yiyen kişinin toplum tarafından dışlanıp kınandığını görmekteyiz.

“Yahu, altı pankanota mı açılacak? Cennet kapısı mı bu?”⁷⁴⁵

⁷⁴² Tahir, age., s. 27.

⁷⁴³ Tahir, age., s. 28-29.

⁷⁴⁴ Tahir, age., s. 29.

⁷⁴⁵ Tahir, age., s. 128.

Öldükten sonra günahsızların ve cehennemde günahlarının bedelini yanarak ödeyen kişilerin diğer dünyada cennete gideceğine dair inanış ironik bir şekilde anlatılmıştır.

“...Sonra derin derin içini çekti - : Sen tılsımlı kemiği sürdün ne güzel. Allah sana kısmet edeydi yanacaktı kahpe... “Adamoğlu kısmetini yer” denilmiştir. Hepsi Allahtan kardeş... Allah yazmayınca...”⁷⁴⁶

“Ağızlığı İsmail’e uzattı:

- Demek, “Topal” lafına kızmaktasın! Topallık da Allahtan değil mi? Bak bize de “Kulaksız” derler. Babamın bir kulağı kesik... -Güldü - : Demin Ayşe’nin Hakkı’ya gitmesine Allah’tan demedin mi? Hadi bakalım, işte seninki de Allah’tan...”⁷⁴⁷

Köylülerde kader inancı oldukça güçlüdür.

“- Öğleye bunlar mı pişirildi. Günahtır... Yarın ahiret var. Kıyamet günü var. Sırat köprüsü var. Kemik yağından pilav mı olur. Sen Müslüman’ı bütün ağılayacak mısın din kardeşi?”⁷⁴⁸

Haksız, adaletsiz, insafsız davranışlarda da ilahi adalet kavramından yola çıkılarak kıyamet günü hatırlatılır.

– Senin Reşit amcanda laf çoktur! – Mustafa’nın döktüğü suyla bir yandan abdest alıyor, bir yandan konuşuyordu - : Aslında farmason Reşit Hoca. “Eşhedü enlâa...” Beş vakit namaz kılınmaz mı? Namaz, Allaha borcumuz... “Eşhedü anlâa...” Reşit Hoca halt etmiş... Töbeeee... - Serçe parmaklarının ıslak uçlarını kulaklarına değdirdi. Ellerin tersini, ensesine baştan savma sürdü. Derisine su değdikçe üşümüş gibi içini çekiyor, sonra “Oh! Oh!” diyordu - : Rifat Efendi namaz kılanları sever. Rifat Efendinin, Müslümanlığı deriiin... Eskiden başı sarıklıymış. Medrese okumuşu... Namaz yüzünden gözüne girdik biz... “Dört yüz işçinin arasında Allahımı tanıyan bir sen imişsin ya Ömer!” dedi. “Eşhedü enlâa...

749

⁷⁴⁶ Tahir, age., s. 155.

⁷⁴⁷ Tahir, age., s. 156.

⁷⁴⁸ Tahir, age., s. 236.

⁷⁴⁹ Tahir, age., s. 244.

Namaz, oruç gibi ibadetler İslamiyetin en önemli koşulları olarak algılanırken ruhsal temizlik ya da ahlak gibi daha içsel boyutlar göz ardı edilmiştir.

4.1.4.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi..) İlgili Olanlar

Romanda cin, şeytan gibi varlıklara ilgili inanmalar yok denecek kadar azdır.

“- Git, kara şeytan!..”⁷⁵⁰

Gerdek gecesini izlemek isteyen gençlerin birbirlerini durdurmak için, bu isteğin şeytandan geldiğini, yapılırsa hayırlı olmayacağı korkusunu dile getirdikleri görülür.

4.1.4.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

4.1.4.3.1. Peygamberler

Romanda peygamberlerle ilgili motifler oldukça sınırlıdır.

Hacı Abdurrahim Efendi içini çekti:

- Töbe töbe, o nasıl söz? Büyük Allah! Bizimkisi bir ekmek parası... Alışveriş savaş demektir. Peygamberimiz buyurur ki: “Halkın ötesini berisini, lazım olan şeylerini satmak için çarşıya, pazara getirenler, Tanrı uğrunda savaş etmişler kadar sevap kazanırlar.” Ama, Hazreti Muhammed’in bu lafi kötü çerçilere, ayak satıcılarına, kopuk dükkancılara mahsus değil!⁷⁵¹

Hazreti Muhammed’in ticaretle ilgili söylediği sözler çerçicilik yapan Hacı Abdurrahim Efendi tarafından dile getirilir.

4.1.4.3.2. Din Görevlileri

a) Hocalar

Romanda, köylüler için köyün hocası çok önemli bir statüye sahiptir. Evlenme bölümünde açıkladığımız gibi hoca düğünlerde başroldedir, bazen danışılacak kişidir, bazen muska yapan üfürükçüdür, bazen de sıtmayı iyileştirendir.

⁷⁵⁰ Tahir, age., s. 139.

⁷⁵¹ Tahir, age., s. 191.

“- ....Sen benim lafımdan cayma! Çankırı mahpusunda bir derin hoca vardı, “ Niyet etmedinse oruç yemenin bir zararı yok?” dedi. Bu gece niyetli değilsin, yatarken taze yumurtayı içiver.”⁷⁵²

“- Reşit Hocanın cimriliğine bakmalı!.. İki muska parasına bir endaze çember yollamamış.

- Yollar mı? “Hep bana!” der. Hoca kısmı...”⁷⁵³

“- .... Amcan Reşit Hoca, sıtmasını bağladı da biraz gözü açıldı...”⁷⁵⁴

Köylü çaresizdir, yokluk ve eğitimsizlik, doktorsuzluk onları hocaların yaptığı muskaya, sıtmayı bağlayıp bu hastalığı iyileştireceği inancına sürüklemiştir.

4.1.4.4. Batıl İnançlar

Türk Dil Kurumu *Türkçe Sözlük*'te bâtil inanç şu şekilde yer almaktadır: “Doğüstü olaylara, gizli ve akıl dışı güçlere, kehanetlere aşırı derecede bağlı boş inanç, batıl itikat.”⁷⁵⁵

Batıl inaçların akıl dışı ve boş olduğu *Türkçe Sözlük*'te geçse de Anadolu halkı bu bilgiye sahip olsa da günümüzde bu tür inaçların varlığı sürmektedir.

*Boş, beyhude, yalan, çürük anlamına gelen bâtil, Arapça isim olan “butlan”dan yapılmış bir sıfattır. Bâtil inanç da asılsız şeylere inanmak demektir. Buradan hareketle bilimin ve geçerli bir dinin reddettiği inaçlar bâtil inaçlar olarak değerlendirilebilir. Psikolojik anlar, eşyanın mahiyetini ve doğa kanunlarını bilmemek, geleceği öğrenmek arzusu, korku, cin, peri ve dev inancı, bâtil inanmalarla ilgili yayınlar bâtil inaçlara yol açan sebepler arasındadır. Bu durumlarla daha çok köylerde karşılaşılır. Köylerin, gerçeğe aykırı değişik inaçların ortaya çıkmasına uygun bir yapısı vardır.*⁷⁵⁶

Kemal Tahir batıl inancın boş, yalan olduğunun ve insanların korkularından ve bilgisizliğinden kaynaklandığının farkındadır ve köylünün eğitimsizlikten kötü işlerle uğraştığını, bilgisi olsa bu kadar sevgisiz ve kötü olmayacaklarını düşünür.

⁷⁵² Tahir, age., s. 33.

⁷⁵³ Tahir, age., s. 108.

⁷⁵⁴ Tahir, age., s. 296.

⁷⁵⁵ age., s. 223.

⁷⁵⁶ Kaplan, age., s. 125-126.

Bu eğitimsizliğin getirdiği batıl inançlar romanda sık olmamakla birlikte yer yer hatırlatılmıştır.

“Pelvan Vahit şu sırmalı fermeneyle ekin çuvalının altına girmenin ters bir adet olduğunu düşünüyor, “Çuval altmış okka gelir... Hey Allah! Bir eşek bulunsa olmaz mı?” diyerek başını sallıyordu.”⁷⁵⁷

Caminin dört köşesini kollamak lâzım, Murat ötekilere de haber vermeyecekti: Güvey Battal, düşmanlık edip kendisini bağlamalarından çok korkuyordu.

Murat, istediği kadar, “Öylei iş olmaz!” desin, tam nikâh kıyıldığı dakika, birisi bir bıçağı kınına soksa, satının kapağını kapatıverse, güveyin geline yaklaşmayacağına Yamörenliler inanıyorlardı. Battal’ın kuşkusunu büsbütün dağıtmak için, nikâhın sabah namazında kıyıldığı yayılmıştı.”⁷⁵⁸

Sevdiği kızın başkası ile evlenmesine engel olamayan Mustafa, nikah günü uğursuzluk getireceğine, gelinle damadın yakınlaşmasını önleyeceğine inanılan davranışları gerçekleştirir. Ancak, hiç birinin bir işe yaramadığının da farkındadır.

.... -Mustafa biraz düşündükten sonra sesini alçattı-: Laf aramızda, İsmail, nikahları kıyılırken saati da kapadım. Bıçağı da kınına soktum. Kızın bineceği hayvanın üzengisinden Vahit, kırk taş geçirdi... Hiçbiri fayda vermedi. Hani “Herif kariya yaklaşamaz, utanır da utancından çatlar!”muş... Hep yalan!.. Murat Ağam böyle şeyler yalan!” derdi. Murat Ağam haklı... Bütün yalan, dolan, bunlar...”⁷⁵⁹

“Mustafa, ağzıyla tutulduğuna kızarken, yüzünü yıkamadan yola çıktığını hatırlayıp, “Uğursuzluk olur” diye düşünerek büsbütün telaşlandı.”⁷⁶⁰

Kapı dibinde yedi çift kundura kalmıştı. Muhtarla üyelerinki bir sırada... Beride üye değilken dışarı çıkmayan candarma Nail’in, her zaman çamursuz, her zaman boyalı, şehir potinleri duruyor... Vahit’in kunduralarından bir teki tersine dönmüş, Mustafa, uğursuzluk getireceğini düşünerek bunu eğilip düzeltmek istedi, ama odanın sessizliği içinde göze alamadı.

“Uğursuzluk Pelvan’a...”⁷⁶¹

Bâtıl inançlar romanda daha çok evlenme, gönül ilişkileri ve uğursuzluk ile ilgili konularda yer almıştır.

⁷⁵⁷ Tahir, age., s. 102.

⁷⁵⁸ Tahir, age., s. 136.

⁷⁵⁹ Tahir, age., s. 154.

⁷⁶⁰ Tahir, age., s. 36.

⁷⁶¹ Tahir, age., s. 40.

4.1.5. Halk Âdetleri ve Gelenekleri

4.1.5.1. Aile ve Akrabalık Gelenekleri

4.1.5.1.1. Otoritenin Dağılımı

Romanda köyün ağa gibi bir otoritesi yoktur. Her aile kendi içinde farklı otoriteye sahiptir. Köylerde ailenin otoritesi babadır. Topal İsmail'in durumu ise farklıdır. Onun evinin otorite sahibi karısıdır.

Köyde belli bir statüye sahip imam, muhtar gibi kişilerden, onlardan oruç yediğini duymalarından korkmazken, karısından korkar.

“ – Merak ettiğim şu: Dünyalar duysun, imam, muhtar, üyeler hep duysun... Tek benim karının kulağına gitmesin!.. Oruç tutuyoruz, diyerek bizi besliyor iyice... “Oruç yiyen herifi ben ne yapayım!” der, beni saymaz.”⁷⁶²

....Ulan Hakkı!.. Bizim koca tekeyi kurban ettin ya, sen hele dur... Anaları bir gebermedi ki... Bir geberse... Hakkı ile Hasan, o saat tarlaları, malları ayırırlar. Şimdi anları tutuyor. Anaları ölsün, tarla-davar ayrılсын, o zaman Hocaların Hakkı'yı Yamören görür. Yeniden evleniyor ki ırgadı hazır olacak... İş tutmaya, ekin biçmeye adam lâzım... Ama faydasız... Bir evde, tarla-davar ayrıldı mı, eski ocak o biçim tütmez...⁷⁶³

Ailede, baba yoksa büyük olarak annenin sözü dinlenir ve evin karar verme mekanizması anne olur.

– Yakup Ağa, dargın dargın Meryem'in yüzüne baktı - : Kız! Senin Ömer bu Ayşe'nin nesi olur? Emmisi öyle ya!..

- Emmisi, evet... Has emmisi değil... Babasının üveyi.

- Emmidir emmi... Ulan, Hakkı reziline kız verilir mi?

- Bizim ne suçumuz var? Ömer gurbette... Anası satıyor... Yüz lira başlık alıvermişler.⁷⁶⁴

Evde babanın ve emmi gibi yakın bir erkeğin yokluğunda yine devreye evin büyüğü olarak anne girer ve kızını kime vereceğine o karar verir.

⁷⁶² Tahir, age., s. 32.

⁷⁶³ Tahir, age., s. 77.

⁷⁶⁴ Tahir, age., s. 77-78.

“ - .... Abla kız! Cıgara içtiğimizi analığım duymasın, babama söyler. Babam söylemesinin değeri yok... Murat Ağam duyar.”⁷⁶⁵

Murat Ağa, köyün başağasıdır, bu yüzden köydeki tüm gençlerin otoritesidir. Murat'ın, Mustafa'nın hem ağabeyisi hem de köyün başağası olması nedeniyle sigara içtiğini ne analığının ne de babasının duymasından korkar, tek korktuğu kişi Murat Ağasıdır.

4.1.5.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı

Kemal Tahir'in 1950-1960 yılları arasındaki köy romanlarının hepsinde kahramanların anne baba, çocuk ya da olsa âşık çiftler de olsalar birbirlerine koşulsuz sevgiyle yaklaştıkları görülmemektedir. Hep bir çıkar ilişkisi, saygısızlık, itaatsizlik, aldatma, hatta öldürme ile karşılaşmaktayız. Kemal Tahir için “Sevgisizliğin Romancısı” denilmesi bu özelliğinden gelmektedir.

Orhan Kemal ise Kemal Tahir'in köylerdeki sevgisizliği ön plana çıkarmamasını, olumsuz tiplerin yanında olumlu tiplere de köy romanlarında yer vermesini ister.

ORHAN KEMAL - .... Kemal Tahir'den ben, aydınlık, ileri, yurdunu ileriliğe götüreceğim olumlu tipler istiyorum. Daha doğrusu, Kemal Tahir, bir olumlu tip olmak haysiyetiyle, aydınlık, dürüst, normal... Benim memleketimde böyle insan yok mu? Benim memleketimde sadece, gavatlar, pezevenkler, deyyuslar mı var? ... Yani başka şey yok mu? ... Var bey, var! ... Kemal Tahir bunu, en az benim kadar bilir. Ama Kemal Tahir – bilmiyorum neden- tuhaf bir Balzac'lık, Dostoyevsk'lik tutkusu içerisinde, ondokuzuncu yüzyıl romanının yaptığı işleri yapmağa kalkıyor. Benim kabul edemediğim bu...⁷⁶⁶

“Mustafa, kolunu sarsarak kendisini uyandırmak isteyen analığını tersledi:

- Git be! İki saat uyumayalım mı?”⁷⁶⁷

⁷⁶⁵ Tahir, age., s. 84.

⁷⁶⁶ Tükel, age., s. 30.

⁷⁶⁷ Tahir, age., s. 35.

Mustafa, karşısında üvey annesi değil de öz annesi olsaydı da aynı şekilde annesine saygısızca davranırdı. Romanda hiçbir genç annesine saygılı davranmamaktadır.

- *Laflamanın sırası mı? Kabile seni bekliyor. Hadi, düş önüme. Gelin elini öpecek... Sen işi uzattın iyice... Ayıptır...*

Mustafa, çenelerini çatırdatarak esnedi:

- *Feride'ye elimi vermeyeyim diyorum.*

- *Neden?*

- *Bir hafta önce evlenselerdi, Ayşe'yi kaçırdık...*

- *Ulan, suç gelinde mi?.. Feride bundan böyle sizin evin kızı. Gönlünü ilk günden kırarsan, günah! Bu akşamdan sonra anası babası öldü, demektir. Kız kısmı, karnını doyuracağı yerin malı... Geceleri odadan gelmeni bekleyecek... Sen yatmadan yatmayacak. Senin bundan sonra hizmetini hep gelin görür.*⁷⁶⁸

Eve gelen gelin, evdeki kayından büyük dahi olsa, erkek her zaman büyüktür anlayışıyla kayına saygılı olur, onu bir büyüğü sayar, elini öper, o gelmeden uyumaz ve ona hizmet eder.

4.1.6. Halk İlimleri

4.1.6.1. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü

Büyünün dayandığı düşüncenin ilkelerini çözümlersek, bunların olasılıkla ikiye ayrıldığı görülecektir: Bunlardan ilki, benzerin kendi benzerini doğuracağı ya da bir etkinin kendi nedenine benzediği ilkesidir; ikincisi, bir kez birbirine dokunmuş şeylerin fiziksel temas kesildikten sonra da, uzaktan birbirini etkilemeye devam edeceği ilkesidir. İlk ilkeye Benzerlik Yasası, ikincisineyse Dokunma ya da Bulaşma Yasası denilebilir.

---

⁷⁶⁸ Tahir, age., s. 170.

*Büyücü, bu ilkelerin ilkinden Benzerlik Yasası'ndan, istediği etkiyi yalnızca taklit etmekle yaratabileceğini, ikincisindense, maddi bir şeye ne yaparsa bunun o nesnenin bir zamanlar dokunduğu kişiyi, bu onun bedeninin bir parçası olsun ya da olmasın, aynı şekilde etkileyeceğini çıkarır.*⁷⁶⁹

Romanda büyü, Frazer'in belirttiği Benzerlik Yasasına göre değil, Dokunma ya da Bulaşma Yasasına göre yapılmıştır. Bu büyü romanın kemik yapısını oluşturur. Ayşe'ye tılsımlı yarasa kemiğini sürmek isteyen Mustafa'nın kemiğe ulaşma ve kemiği sürme serüveni ile roman devam eder.

Mustafa'nın içine bir acı çöktü, gözleri bulandı, yutkundu.

*Kuşağının arasından Topal İsmail'in bunca yalvarmalardan sonra getirdiği tılsımlı yarasa kemiğini çıkardı. Kulhuvallah okuyarak, kemiğin ısıtacak yanını titreyen eliyle Ayşe'nin sırtına, yukardan aşağıya üç kere sürdü. Bunu yaparken dişlerini öyle sıkıyordu ki, çenesiyle beraber sırtı da sızlamaya başlamıştı. "Belki bir uğursuzluk olur, yanlışlık olur da fayda vermez," diye avucunun içindeki kemiğe baktı: "Tamam! Doğru sürmüşüz!.. Soğutacak yanı değil, ısıtacak yanı!.. Aferin!"*⁷⁷⁰

Vahit'in: "Karı kısmı daha merhametli olur" sözüyle Topal İsmail'in geçenlerde bir gün, bu Meryem için "Kocasını gurbette... Karı, bu köyde, birinin gönlünü eder etmesine... Ama ben farkına varamadım." dediğini hatırladı. "Kemiği şuna sürsem mi, hey Allah?" Titreyen eliyle kuşağında yarasa kemiğini arıyordu. "Bağırır mı keyfine... Sürerim kemiğin yakıcı ucunu, rezil olur orospu!" Kemiği çıkardı, birine meydan okur gibi havada salladı. Boğazı kurumuştu, ama gövdesini su gibi ter basmıştı. Yorganın ucunu biraz kaldırdı.

*"Şuna bak... Ölmüş gitmiş... Düğün zamanı, bir de ekin biçme zamanı, köylü milletinin karısı memesini kessen duymaz."*⁷⁷¹

Meryem, sıçrayıp oturdu:

- Bir yerime sürdün mü? – Sesi ağlayacak gibi olmuştu- : yemin et...

- Daha sürmedim...

- Yemin et... - Meryem kolunu kurtarmak için çırpındı. Bütün vücudu zangır zangır titremeye başlamıştı- : Yemin et, hay Mustafa... Vallaha de... - Yorganla göğsünü kapatmaya çalışıyordu- : Vallaha de.

*- Vallah billâh sürmedim.*⁷⁷²

⁷⁶⁹ Frazer, *Altın Dal (Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma)*, s. 33-34.

⁷⁷⁰ Tahir, age., s. 134.

⁷⁷¹ Tahir, age., s. 145.

Köyde, tılsımlı kemikten haberi olan hem onu görmek ister hem de kemiğin çok etkili olduğu, iradesini ele geçirebileceği düşüncesiyle kemikten korkar.

Mustafa, muşambaya sarılı bir şeyi kuşağından çıkarıp yere çalınca Topal İsmail hopladı:

- Dur efendi! Dur aman!.. Bu mübarek yere vurulur mu? Ağzın yüzün bükülür!

- Bırak dinini seversen. Bir işe mi yaradı ki? Ayşe gitti elden...

- Gitmekle... Bu kemik başka kemik...

Topal İsmail sakat bacağını uzattı. Besmele çekerek muşambanın yedi katını açtı. Ortası kırmızı ibrişimle sarılı yarasa kemiğini avucuna koydu. Saygıyla, biraz da korkarak bir zaman baktı.⁷⁷³

Kemiğe kutsal bir statü yüklenir, onu yanlış kullanmakla nelerin olabileceği, aona saygısız ve itaatsizlik olduğunda türlü belalarla karşılaşılabilceği açıkça belirtilmiştir.

.... Bu kemikte çok iş var Mustafa! Bu kemik bildiğin kemik değil!.. Yarasa kuşunun kemiğidir bu... Yarasa kuşunu tutmuşlar, hiç kullanılmamış altınla kesmişler, karınca yuvasının yanına koymuşlar. Karınca deyip geçiyor musun efendi, karınca, et yer ki, kurt kaç para... karıncanın etten soyduğu kemiği akan dereye, suyun içine bırakırsın... Bıraktığın yere iyi nişan koyacaksın. Yoksa kaybolur. Akan suyun fendine akıl ermez. Yarasa kuşunun kemiği suyun içinde ikiye ayrılır. Birtakımı, akıntıyla baş aşağı akar, ikincisi, mutlak, akıntının tersine, yukarı çıkar. Allah'ın bir işi canım!.. Tılsımlı kemik, akıntının yukarisına çıkan kemik... Bendekini ayrıca, Reşit Hoca okudu. İpeğe, ibrişime okuya okuya sarılmasının sebebi: Bir daha hiç ıslanmayacak... Acaba verdiğimiz herif, elinden suya mı düşürdü?

Yarasa kemiğinin nasıl elde edildiği de ayrıntılarıyla anlatılır.

...Hep yalan!.. Murat Ağam böyle şeyler yalan!" derdi. Murat Ağam haklı... Bütün yalan, dolan, bunlar...

- Sus yahu! Murat Ağam okul görmüş herif! Okul görmüşler her bir şeye "yalan" derler. Yalan ne demek?

- Yalan değilse neden hiçbiri tutmadı. Hakkı bizim Ayşe'ye gerdek gecesi kurt gibi daldı.⁷⁷⁴

⁷⁷² Tahir, age., s. 146.

⁷⁷³ Tahir, age., s. 149.

⁷⁷⁴ Tahir, age., s. 153-154.

Köydeki tek eğitimli kişi olan Murat'ın bu tür şeylere inanmadığı anlatılarak, büyü gibi şeylere eğitimsiz kişilerin inandığı vurgulanmıştır.

*....Bacağa bakıp dururken boğazımdaki muskayı görmesin mi? Mintanın yakasını çözerek üç köşe tenekeden bir küçük kutu gösterdi. Boynuna geçirdiği ipin iki tarafında altışar tane yeşil boncuk vardı: İşte bu muska... Sarhoş doktor: “Çıkar şunu!” dedi. “Vallaha, öldürsen çıkarmam. O hastalık muskası... Kes şu ‘çıkır’ lafını doktor bey, dinini seversen!” dedim. Doktorda laf çok: “Hastalık muskası ise... Haydi bakalım, hastalığımı iyi etse ya!” dedi.*⁷⁷⁵

Büyünün yanı sıra, romanda köylünün muskalara da itimadı tamdır. Muskayı üzerinde taşıyarak kötü ruhları uzaklaştırılacağı, hastalığı varsa iyileşeceği inancı yaygındır.

4.1.6.2. Sağaltım Şifa

4.1.6.2.1. Halk Hekimliği

Romanda halk hekimliği köylünün çaresizliğinden, günlük hayatın deneyimlerinden kaynaklanır. Başı yarılınca yaraya örümcek ağı bastırmak gibi sağaltıma başvurulur.

“...Yarayı bağlayacağı sıra: “Başımızın yarıldığı bilinir, gördün mü?” dedi. Duvarın köşesinden biraz örümcek ağı alıp ensesine bastırdı. Bir zaman, kendisinin değilmiş de, bir başkasının yarasını tutuyormuş gibi öylece durdu.”⁷⁷⁶

....Şu sol bacak, bir kere “garç” etti. Beş, on adım sızladı, sonra acısı geçti. Eve geldim, yemeğe oturdum. Yemekten sonra, hey Allah, bağdaşı çözemem... Haftasında şişti. Beni, köy doktoruna götürdüler. O zamanın köy doktoru: Reşit emmin... Yunan savaşının asker kaçacağı... “Kara ağaç sarın, şiş biraz yumuşasın!” dedi. Kara ağacın kabuklarını kaynatıp ufaladılar, sıcak sıcak sardılar. Birkaç gün geçti geçmedi, taş gibi dizkapağım cıvıdı. Cıvıyınca rahatladın.

- Cıvıyınca rahatladın demek... Pislik bir yere toplandı da rahatladın!

- Rahatladık. Tamam bildin... Pislik bir yere toplandı... Biz rahatlayınca gitmedik Reşit Hocaya... Haftaya olmadan bacak gene sertelmez mi?

⁷⁷⁵ Tahir, age., s. 161.

⁷⁷⁶ Tahir, age., s. 67.

- *Pisliği dışarı vermemiştir.*

- *Vermedi. Beni Reşit Hocaya gütürdüler. Eliyle yokladı: “Kara ağaç sarın, yumuşar. Bu sefer yumuşarsa getirin!” dedi. Üçüncü gidişte, baktı ki, güzel yumuşamış, şuraya bıçağı vurdu. İşte bıçak yeri... senin gavur emmin sıktı dizkapağımı... şöyle, ceviz kadar bir şey daha sıçradı, çıktı. Tamam hafifledim. Eski hayvan yularından bir karış didikleği, katrana, tutsuz yağa bulayıp fitil soktu. Fitil başladı yarayı işlemeğe...⁷⁷⁷*

Bacağı incinen kişiye karaağacın kabukları doğranılıp kaynatılarak sıcak haliyle sarılıp iyileştirme de göze çarpmaktadır. Bu sağaltım işini ise hoca yapmaktadır.

4.1.6.3. Ölçüm Birimleri ve Adları

Köy yerinde ölçüm birimleri ve adları da farklıdır. Ölçüm birimi daha çok “okka” dır.

“ - .... Köylü kısmının karısını sen bilmez misin? Bizim karımız, “boğaz” dedin mi, şuraya yatar da ölür. Hepsi, kocasından gizli, sapan demirini leblebiciye verir. “Sonunda dayaktan öleceğim!” demez. Kara sakalın yarım okka leblebisini alaydık, kötü müydü? şimdi tıklar tıklar yerdik yahu!..”⁷⁷⁸

“- .... Dört günde altmış okka tuz ne bırakır.”⁷⁷⁹

Mustafa, öğleye kadar taşçı avadanlıkların adlarını öğrenmişti. Ağırılığı, bir “okka”dan üç “okkaya kadar değişen bir demir çekiç, adı: “Madırğa”. Temel çivisi gibi iki demir parçası: Ucu yassı olanı “kalem”, ucu sivri olanı “murç”... Bir çekiç daha var: Dört köşe... Bu da demirden... İki yanı dişli dişli: “Mucarta”!.. Bir de gönye... “Üç parmak genişliğinde iki tahtayı birbirine uçlarından eklemişler, olmuş sana gönye... Gönye kullanmayı iyi bileceksin. Taşların köşeleri eğri mi, doğru mu gönye bilir! Gönyesiz, taşlar on para etmez, çünkü duvar tutmaz...”⁷⁸⁰

Ankara’ya çalışmaya giden Mustafa, taş ustasından taşçı gereçlerinin adlarını öğrenir.

⁷⁷⁷ Tahir, age., s. 159.

⁷⁷⁸ Tahir, age., s. 28.

⁷⁷⁹ Tahir, age., s. 68.

⁷⁸⁰ Tahir, age., s. 236.

4.1.7. Giyim – Kuşam Süslenme

4.1.7.1. Erkek Giyimleri

Romanda köylü erkeklerin giyindiği çok da ayırt edici giyimler yoktur. Kuşak, kasket, zipka, şalvar göze çarpan giyim parçalarıdır.

“Topal herif, bir eliyle bıyığını büküyor, öteki eliyle sol bacağına şiş dizkapağını oğuşturuyordu. Moliskinden yapılmış siyah zipkası yepyenyidi. Beline beyaz yünden ince bir kuşak sarmıştı.”⁷⁸¹

“ “...Yamören’de bütün gurbete gidenler, pantolon giydikleri, alafranga saat kullandıkları halde, bu rezil Topal gene eskisi gibi, zipkayla geziyordu. “Mahpusa gitmek gurbet sayılmaz mı?” ”⁷⁸²

Köçekler şimdi kapının önünde kıvrak kıvrak dönmeğe başlamışlardı. Başları açık olduğundan yağla taranmış saçları güneşte parlıyordu. Yelekleri sırma işlemeliydi: Şal kuşaklarını, karılar gibi, arkalarından sarıp göbeklerinin üzerinde büyük büyük düğümlemişlerdi. Sabahtan beri evlerden topladıkları bahşış mendiller, kuşaklarında sallanıyordu. Kırmızı bezden çok geniş eteklikler giymişlerdi. Döndükleri zaman, bu etekler bakır siniler gibi açılıyor, mavi zipkaları görünüyordu...

*Davulcu da inadına güzel giyinmişti. Beyaz şalvarı, içine dört kişi girecek kadar genişti. Sirtında, güneşle yanıp sönen sarı atlastan bir gömlek, belindeki kırmızı kuşağın üzerinde, siyah meşini parıl parıl bir eski zaman silahlığı vardı. Davulun kasnağını biz dizinin üzerinde kaldırıp göklere savuruyor, tokmakla beraber, topuğunu da yere vurarak köçeklerden daha yaman oynuyordu.*⁷⁸³

Romanda düğün töreni ile ilgili olarak verilen pek çok ayrıntı arasında damadın giyimi de vardır. Damadın giysileri, bunları giyinişi sırasındaki ritüeller ayrıntılı olarak verilmiştir. Bu ayrıntılar, yukarıda verilmiş olduğundan, bu kısımda yinelenmemiştir.

Giyinişleri ayrıntılı olarak betimlenenler arasında köçekler de vardır. Bu durum, halk kültürü unsurları arasında sayılabilecek köçeklikle ilgili bilgi verme arzusu ile ilgilidir.

⁷⁸¹ Tahir, age., s. 103.

⁷⁸² Tahir, age., s. 104.

⁷⁸³ Tahir, age., s. 126-127.

4.1.7.2. Kadın Giyimleri

Romanda, köy yerinde kadınların giyimlerine dair bilgilere özel bir günde, kutlamada veya düğünde rastlamaktayız. Şal kuşaklar, üçetekler, basmalar göze çarpmaktadır.

“ – Duymakla?.. Biz kötülüğe mi söylemekteyiz. Gerçeğini söylemekteyiz. Bu yukarı mahallenin ferfenesi, düğünden zorlu arkadaş... Çifte lamba yakmışlar oruspular... Düğün gibi giyinmişler. Şal kuşaklar çıkmış sandıklardan. Üçeteklerin yabancıları çıkmış...”⁷⁸⁴

“Bütün Yamören kadınları Orta mahallenin damlarında alayı bekliyorlardı. Allı, morlu, kırmızılı, sarılı basmalar, ipekler Topal İsmail’i coşturdu.”⁷⁸⁵

“Bu sırada, evin arkasından atlı bir kız çıktı. Sarı şalvarının iyice kavradığı kalın bacaklarını yana açarak özengiler üzerinde dikilmişti. Yüzünde kırmızı bürümcükten bir peçe vardı. Başına sardığı kara örtünün uçları beline bağlı idi.”⁷⁸⁶

Düğünde, gelin kız gibi ata binen genç kızlar da renkli şalvarlar giyinir, peçeler takarlar çünkü evlenme sırası onlara gelmektedir.

4.1.8. Halk Ekonomisi

4.1.8.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Sağirdere köyünün ekonomisi de pek çok köy gibi tarıma dayanır. Tarım işleri de o köyün kültürüne yansır.

“- .... Ekinler iyidir. Rahmet yağdı...”⁷⁸⁷

Cumhuriyet ile birlikte tarımda iyileşmeler yaşansa da Anadolu insanının tarımla uğraşması modern tarıma dayanmaz, hâlâ doğaya bağlı ürün verirler. O yıl, yağmur çok olursa ekinler bol olur. Yağmazsa ekin olmaz. Yağmurun yağmasını da Allah’ın köylüye rahmet ettiği inancı ile “rahmet yağdı” sözü ile anlatırlar.

⁷⁸⁴ Tahir, age., s. 11.

⁷⁸⁵ Tahir, age., s. 98.

⁷⁸⁶ Tahir, age., s. 125.

⁷⁸⁷ Tahir, age., s. 300.

4.1.8.2. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler

Köy yerinde hayvanın yeri tarla sürme işinde, yük taşıma işinde hayvanın yeri önemlidir. Ayrıca, hayvan, verdiği sütle temel besinlerden birinin de kaynağıdır. Bu nedenlerle köylü hayvanlarının üzerine titrer.

“-..... Bizim muhtar, delikanlılardan korkuyor... - Islık çalar gibi tısladı- : Korkuyor. “Gece samanlığımı yakarlar, öküzümün tekini keserler,” diyor besbelli...”⁷⁸⁸

Mustafa'nın babası Kulaksız Yakup Ağa deminden beri anlatıyordu:

- Rençber kısmına iki çift öküz olmadı mı, kulak verme!.. Köy yerinde fukaralığa hiç dayanılmaz... Ben bilirim. Ben şu yüzden bilirim ki, dokuz yaşında yetim kalmıştım ben... Sığırtmaçlık ettim! Ellerin davarını güttüm bir vakit!.. Sonrası, komşulardan kira ile eşek tutar oldum!.. Düşün ki, Yakup'un bir eşeği bile yok!.. Komşudan eşek kiralarsın da ne yaparsın? Çankırı'nın Tuz mağarasından tuz çekerdim. İki gün gidilecek, iki gün gelinecek, dört gün... Dört günde altmış okka tuz ne bırakır. Mustafa'nın anası o sıralar sağdı. Rahmetli, tarlaya koşar, harmana koşar. Senin Kulaksız emmin ne günler gördü, hey kızım!.. Bir çift öküz vardı. Kocadılar giderek... Sattık. Üste yirmi kayma koydum, bir çift büyük boynuzlu göçmen öküzü aldım. Bizim köyün istemezini sen bilir misin? İki ay geçmeden öküzlerden biri öldü. Tekini sattık. Bu kez, bir çift kara sığır alındı. – Kulaksız Yakup Ağa, gizli bir şey söylüyor gibi sesini alçalttı - : Allah'ın işine bak! İki ay geçmeden kara sığırın teki de öldü. Söz gelişi “öldü” diyorum. Hayvanlara bıçağı zor ile yetiştiriyorlar. Hep de iyisi ölüyor. Dedim ya, göze geliyoruz!.. Alnı benekli hayvan öldü. Sağ boyunduruğa koşardım. Alnı benekli öküz, hiç unutmam, avlunun ortasına yıkıldı. Aklında mı? O yıl Yamören'in adamı: “Etten usandık, Yakup! Yeter aman!” dedi. Kolay değil, birinin derisi kurumadan Yakup ötekini kesiyor. Kalan sığırın yanına boynuzu kırık, marazlı bir eş uydurduk. Bir ay sonra sancılandı. Bıçağı zor kavuşturdum. Ay başı otuz, Yakup avluda öküz boğazlıyor. Aklında mı?...⁷⁸⁹

⁷⁸⁸ Tahir, age., s. 38.

⁷⁸⁹ Tahir, age., s. 68-69.

Yakup, her seferinde birini kaybetmesine rağmen sürekli yeni hayvanlar almaktan vazgeçmez. Köylünün gündelik işlerdeki en önemli yardımcısı hayvanıdır çünkü.

– *Yeni eşek huysuz!.. Ne dersin, baba?*

– *Huysuz değil, oynak... Canı tez... Genç hayvan... Bir yanına vurmadın ya?*

– *Bu kez vurmadım!.. Sabahtan beri dördüncü oldu. Dereye koş, yukarı çık...*

– *El malına koşmuyorsun, kendi malına koşuyorsun. Ben senin yaşındayken, ağa yanında sığırtaçlık ederdim. Akşama kadar dur otur yok!.. Yediğim şamar da cabası... - Yakup Ağa parmaklarıyla gösterdi - : Yavaşça burnunu sıksan şöylece, sesini keser. Hayvan kısmına hiç vurulmaz. Allah yapısı... Derdini yanamaz!.. Pek günahdır.”⁷⁹⁰*

Hayvanlara vurulması, eziyet edilmesi hoş karşılanmaz.

– *Duydun mu? Benim koca tekenin çingırağı... Para sesi gibi çingır çingır. Aferin! Ulan aferin koca teke. Hele bu yaz biraz saha canlansın, boynuna bakır çan takılacak... Teke de , maşallah, teke... Umum tekelerin padişahı!.. Ben bilirim, bu cins hayvan tosun kadar büyür. Bu da öyle bir soydur! Allah'ın bir hikmeti!.. Kara sığır parasına aldık canım... Düşmanlarım ağlaşsın...”⁷⁹¹*

Hayvanların övünç kaynağı, zenginlik göstergesi olduğu da görülür.

– ....“*Anam beni kuma üstüne veresi abla” demiş! “Onca ağladım, yüreğini yumuşatamadım” demiş... “Yüz lira başlıktan geçemedi benim kahpe anam!” demiş... “Öküze eş alacak! Kart öküzü satıp...” demiş. “İnek alacak” demiş. “Bizim aş kazanına yılda sekiz ay yağ girmediğini bilmez misin orospu? diye bağırdı benim anam!” demiş... Kısacası, bir kerem kitabı tutacak ağıt yakmış...”⁷⁹²*

Anneler, başlık parasıyla alacakları yeni hayvanları düşünerek kızlarını, onların istemediği kişilerle evlendirebilmektedirler.

⁷⁹⁰ Tahir, age., s. 71.

⁷⁹¹ Tahir, age., s. 77.

⁷⁹² Tahir, age., s. 154-155.

4.1.8.3. Hizmet Grubu

4.1.8.3.1. Sığırtmaçlık

Köy yerinde yokluğun getirdiği mesleklerden birisi de sığırtmaçlıktır.

“Mustafa'nın babası Kulaksız Yakup Ağa deminden beri anlatıyordu:

- Rençber kısmına iki çift öküz olmadı mı, kulak verme!.. Köy yerinde fukaralığa hiç dayanılmaz... Ben bilirim. Ben şu yüzden bilirim ki, dokuz yaşında yetim kalmıştım ben... Sığırtmaçlık ettim!”⁷⁹³

4.1.8.3.2. Hizmetçilik

Ankara'ya çalışmaya giden köylü işçiler hanlarda kalırlar. Çamaşırlarını yıkayacak kadınları olmadığı için bu işi hanın hizmetkârı yapar.

“Avluda, hanın hizmetkârı çamaşır yıkamaya başlamıştı.”⁷⁹⁴

Hanın hizmetkârı erkektir ve bu işi parayla yapar.

4.1.8.4. İşçi – Muhtar – Memur - Öğretmenlik

Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında işçisinden, memuruna, muhtarına ve öğretmenine varana kadar meslek çeşitliliği dikkat çeker.

“- Murat Ağan, Sımicak tren durağında demirbaş işçi olduğundan sizin gelin bu havayı ister istemez zorlu söyleyecek...”⁷⁹⁵

...Vaktiyle köyün yanından tren yolu geçerken, kadınlarla beraber taş kırmağa gittiği zamanları hatırladı. Boynundaki saat-köstek parasını, orada kazanmıştı asma, kara işçilikten korkusu da taş kırma zamanlarından kalmıştı.

*Aslında çiftçiliği de pek sevmiyor, daha doğrusu hakkından gelemiyor, bir yıldan beri babasından, ağabeyisinden gizli içtiği tütünün parasını, ufak tefek harçlığını tiftik kırmaktan, duvar örmekten çıkarıyordu.*⁷⁹⁶

⁷⁹³ Tahir, age., s. 68.

⁷⁹⁴ Tahir, age., s. 208.

⁷⁹⁵ Tahir, age., s. 18.

Geçim sıkıntısı çeken köylü taş işçisi olarak çalışmak durumunda da kalır.

“ - Eski muhtar olsa... Kemiklerinizi kırardı, bu herif, yüreksiz!..”⁷⁹⁷

“ – Aklıma geldi... Aklıma gelen şu... Biz, eşekleri boşuna kaçırdık. Köyde eşek kalmadı. Tahsildar, candarma çavuşu “Eşeksiz köy görmedik. Bu ne iş muhtar?” demişlerdir, şaşmışlardır.”⁷⁹⁸

Eşeklerin devlet görevlilerince, belli bir para karşılığında da olsa toplanacağını düşünen köylüler, eşeklerini kaçırma yoluna giderler.

- Öğretmen karı kötü olur mu? Namustan yana namuslu... Senin enişten cebrî oynatıyor. Eğri Ahmet'in işi, hükümete inat... “Vay, sen karıdan öğretmen yaparsın da benim toprağıma mı yollarsın?” hesabı... Dediğim mesele Yunan savaşından az sonra... O sıralarda biz genciz. El vuruyoruz ki şakır şakır. Yamören'de kıyamet kopuyor. Sonunda gün ışıdı, sabah oldu. Sabah ezan inil inil okunmaya başlayınca rahmetli, bağlama çalan çingeneye, “Kes, yeter!” dedi. İstanbullu karının boynuna kendi eliyle bir beşibirlik taktı. “Var yürü... Candarma yüzbaşısına selam ederim!” dedi. Yolladı gerisin geri...”⁷⁹⁹

Kadın öğretmen, köylülerin oldukça yadırgadıkları bir durumdur.

“Aman oğlum, bu kadar okudun, köy yerinde muhtar ol” derim. Alın teriyle kazanmış. Bu dünyada alın terleten işten namuslusu yokmuş. Şu lafa bak, şu lafa... Eller rahat arar. Bizim oğlan gitti, Sımcık tren durağına, töbe töbe, demirbaş işçi oldu. Olsun bakalım!..”⁸⁰⁰

Babası, oğlunun alın teriyle para kazanma arzusuna anlam veremez.

– Murat'ı okula hiç yollamama varmış... Neyse, “Türkün aklı sonra gelir” demişler. Kurşunlu'nun öğretmeni Mahmut Beyi bildin mi? Bir ayağı topal... Bizim hırsız İsmail gibi... Allaktır bu... ayağını boşuna almamış... Bu Mahmut Bey, Yamören'e geldi. Köylünün önünde, “Murat gibi öğrencim yoktur. Emeklerim helal olsun!” dedi. Ben o laflara aldandım. Bir de köylünün hasedine aldandım.

⁷⁹⁶ Tahir, age., s. 63-64.

⁷⁹⁷ Tahir, age., s. 38.

⁷⁹⁸ Tahir, age., s. 72.

⁷⁹⁹ Tahir, age., s. 74.

⁸⁰⁰ Tahir, age., s. 75.

Bizi istemeyenler, “Yakup işi azıttı. Oğlunu subay yapacak, boynuz kulağı geçer mi, eyvah!” dediler. Güvendim. Bugün de bilmeyenler Mahmut Beyi: “Şöyle iyidir, böyle akıllıdır!” diye överler. Kulak verme! Benim Murat’ı şaşkırtan odur. Ama ne oldu... Yakup’un ahı bir vakit yerde kalmaz. Mahmut Beyi Kurşunlu’dan Sivas’a göndermişler.

Sivas’ı birbirine katmış, ileri geri haltetmiş, yakalamışlar, mahpusdamına atıvermişler. Benim oğlum Murat duyunca, bir hafta ağladı. Erkek kısmı, al adamın arkasından ağlar mı? Tüü, rezil! Tüh... Mahmut Bey iyi imiş... Ayda otuz lira aylık alır. Otuz lira bu... Yemekle mi tükenir, a kızım? Bir de fukarayı severmiş Mahmut Bey... Fukarayı seversen, haydi bakalım, ay başında otuz lira alma da, on beş lira alıver...⁸⁰¹

Öğrencilerini dürüst, namuslu, ahlaklı, çalışkan bireyler olarak yetiştirmek isteyen Mahmut öğretmen, bu tavrı nedeniyle kimseyi memnun edemez.

“- ....Şu dünyada okumuş olmak varmış. Kalemli kâtip olmalı imiş... O zaman İsmail’i, Çankırı’nın vali konağına, otuz lira maaşla memur yazarlardı.”⁸⁰²

Ekonomik getirisi nedeniyle de olsa, okur yazarlığı arzu edenler de vardır.

Memurluk ve öğretmenlik köy yerinde çok da önemli kabul edilen meslekler değildir. Köylülerin gözünde bir mesleğin değeri, önemi kazandırdığı parayla doğru orantılıdır.

4.1.8.5. Köy Koruculuğu

Yolda korucu Ali Dayı söyleniyordu:

- Bu kadarı çok... Çoktan da çok!.. Kızları dün gece bunaltmışsınız, fazladan köpeği de vurmuşsunuz. “Hey Ali! Sen bu köyün korucusu olup... Birisinin farkına varma! Bu ne iş?” dediler. “Köyü toptan götürseler duymayacaksın...” dediler. Muhtar kızdı. “Senin yeğen, bütün ipsiz oldu!” diyerek başını öte yana çevirdi. Anladın mı? Bana kalsa... Bıktım... Babanın hatırı olmasa... “İşte tüfeğiniz!” diyerek, koruculuğa bırakacağım... dinime imanuma...

⁸⁰¹ Tahir, age., s. 75-76.

⁸⁰² Tahir, age., s. 105.

*Delikanlı gibi delikanlı olan, köpek vurur mu? Kız peşinde gezmenin de bir yolu vardır.*⁸⁰³

Romanda köy korucusu Ali Dayıdır. Bu meslekten kendi zevki, eğlencesi için yararlanmaya çalışan gençleri sık sık uyarmak zorunda kalır. Koruculuğun da bir yolu yordamı olduğunu hatırlatma gereği duyar.

4.1.8.6. Leblebi Satıcılığı

Çankırı, Çorum'a çok yakın olduğu için Çorum'dan leblebi tüccarları gelir. Köy yerinde bakkal olmadığı için bazı zamanlarda köylere leblebi, lokum gibi yemişler dağıtan tüccarlar gelir. Hâlâ Çorum'un bazı köylerinde, arabasının arkasını bakkal haline çevirmiş, leblebi, şeker, oyuncak, takı ve süs eşyaları satan kişiler bulunmaktadır. Bu kişiler, aslında, köylü ile şehir arasında bağ kuran kimselerdir.

“ – Bilemedin Pelvan... Dinle ki bir... Köye leblebici geldi ya... Kara sakal leblebici... Muhtar odasına yatırdılar...”⁸⁰⁴

*- Üstüne başına hiç aldırmayacaksın Pelvan, karda kışta gezmesine de bakmayacaksın. Kazancı çok olmasa gezer mi? Leblebici milletinde, oğlum, çıkınla para vardır. Köylü kısmının karısını sen bilmez misin? Bizim karımız, “boğaz” dedin mi, şuraya yatar da ölür. Hepsi, kocasından gizli, sapan demirini leblebiciye verir. “Sonunda dayaktan öleceğim!” demez. Kara sakalın yarım okka leblebisini alaydık, kötü müydü? Şimdi tıklar tıklar yerdik yahu!..*⁸⁰⁵

Köyler arası gidişlerde her zaman araç bulunmadığı için leblebi satıcıları bazen gittikleri köylerde geceleri konaklarlar. Muhtar odasında kalırlar. Köylüler onun çok para kazandığına inanırlar.

4.1.8.7. Beslenme – Mutfak – Kiler

Yöreğe uygun olarak, beslenme alışkanlıklarında tahıl, bakliyat türü yiyeceklerin önemli yer tuttuğu görülür.

⁸⁰³ Tahir, age., s. 36.

⁸⁰⁴ Tahir, age., s. 26.

⁸⁰⁵ Tahir, age., s. 28.

“Mustafa, hemen giyindi. Torbasını bacaklarının arasına aldı.

- Dürüm mü yaptın sen?

- Dürüm... Binnaz Abla'm sana ne koymuş?

- Ne koyar? ... Bulgur, nohut, mercimek, fasulya... Yağ...

- Akşama bulgur aşı yapalım! ...”⁸⁰⁶

Düğün sahibinin zenginlik göstergelerinden biri de düğün yemeğidir

“- ...Helva tenceresini görsen bulgur kazanı sanırsın. Bu ferfeneye mahalleden topladıkları ekin, üç panganot etmiş... Üç panganot yemekle mi tükenir.

- Yukarı mahallenin karısı, verimkâr olduğu için, kızların ferfene yemeğinden ekini, tiftiği esirgemez eskiden beri...”⁸⁰⁷

“ – Asıl şimdi iş çıkaracağız... Yemeğe oturacaklar... Hey karı milleti! Boğaz dedin mi ölür canım! Bunlara pekmezli helvayı rahat yedirmeli mi?”⁸⁰⁸

Kadınların yemeğe daha düşkün oldukları, romandaki erkeklerin savıdır.

“ – Sorma efendi! –İsmail parmağını ısırды- Size bolca leblebi, kuru üzüm vardı ya, bu gece... Felek yâr olmadı...”⁸⁰⁹

“Nail Ağa bir avuç nohut kavurgası uzattı.”⁸¹⁰

Çorum'a yakınlığı leblebi, nohut kavurgasını Sağırdere mutfağının önemli yiyecekleri arasına katar.

“.... Yufka ekmeklerini çıkarıp hışımla babasının önüne bıraktı. Analığı, gene peynirden başka katık koymamıştı...”⁸¹¹

⁸⁰⁶ Tahir, age., s. 196.

⁸⁰⁷ Tahir, age., s. 11.

⁸⁰⁸ Tahir, age., s. 20.

⁸⁰⁹ Tahir, age., s. 25.

⁸¹⁰ Tahir, age., s. 60.

⁸¹¹ Tahir, age., s. 80.

Hem yoksulluk, hem de üvey annelik, ekmeğin yanındaki katığın belirleyicisidir.

“ Bu sırada Vahit ter içinde yanlarına geldi. Elini yiğitçe salladı:

- Battal Ağaya altı aylık keşkek döğdüm arkadaşlar!..

- İyi etmişsin!.. – Topal İsmail, Mustafa’ya göz kırptı - : Böylesi pek sarmaz. Keşkek, karı milletiyle beraber döğülecek...”⁸¹²

Keşkek, yörenin önemli yemeklerindendir.

“Burada, bir okka tuzlu yağın 110 kuruş olduğunu Hasan’da işitmişti. Bir ekmek 11 kuruştı. “Domuz fırıncılar... Böyle de ekmek mi olur canım! Adam on tanesini yese... Bana mısın demez. Bizim köyün bayram çöreğinden tatlı.””⁸¹³

Şehirlerde yaşayanlar, doğal, katkısız oluşu gibi nedenlerle köy ekmeklerine yönelirken, köylüler de daha lezzetli olduğunu düşündükleri şehir ekmeğini tercih ederler. Ancak, lezzetine rağmen doyuruculuktan uzak olduğunun da farkındadırlar.

4.1.8.8. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma

Yazar, köy yerindeki barınma yerlerine dair ince detaylar vermemiştir. Köyde her evin avlusu vardır. Fakirlik zenginlik ayrımı pek göze çarpmaz, her köylü kendince yoksuldur, birbirlerinden farkları yoktur.

“Yamören’in bütün evlerinde olduğu gibi kapının önünde bir sundurma vardı. Bunun altında, kağrı, sapan, tezek kerpiçleri, çalı çırpı demetleri duruyor, kapı merdivene açılıyordu. Merdivenin avlu tarafı tahtayla kapatılmıştı.”⁸¹⁴

“Arap huysuz köpekti. Gündüz bile avluya kimseyi uğratmıyordu.

Arka arka yürüyerek avlu kapısına doğru çekildiler.

Kızlar pencereyi açmışlar, köpeği: “Tut tut! Kış Arap! Kış aslan!” diye kışkırtmaya başlamışlardı.”⁸¹⁵

Köpek, köy yerindeki evlerin pek çoğunda avlunun koruyucusudur.

⁸¹² Tahir, age., s. 105.

⁸¹³ Tahir, age., s. 207.

⁸¹⁴ Tahir, age., s. 19.

⁸¹⁵ Tahir, age., s. 21.

“Cami ile muhtar odası Orta Mahalledeydi. Kaç senedir direkleri hazırlandığı halde, camiye bir minare yapılamamıştı. Hoca, şu taşın üstüne çıkıp ezan okuyordu.”⁸¹⁶

Cami ve köy odası, köydeki sosyal yaşamın da merkezidir.

“Himmet Çavuşun odası iki katlıydı. Alt katta bir ayakyoluyla, misafir hayvanlarının bağlandığı geniş bir ahır vardı. Yamanören’in Delikanlı odası burasıydı.

Rüzgârla hafif hafif gıcırdayan merdiven kapısında kunduralarını ellerine alıp yukarı çıktılar.”⁸¹⁷

İşlevine, ağırladığı misafirlere göre adlandırılan ve yine köy sosyal yaşamında önemli yeri olan evler de vardır.

“Soba yandığı için oda sıcaktı. Sedirin üzerine serilmiş yataklarda, iki kişi uyuyor, duvardaki çivilere asılı mavzerlerden bunların orman askerleri olduğu anlaşılıyordu.”⁸¹⁸

“ – Vahit mi? Bugün dağa gitti, oduna...

- Yok canım!.. Demek evinin odunu, mart on beş deyince tükendi. Rezile bak!.. Bir kışlık odunu tamam getirememiş...”⁸¹⁹

Odun sobasıyla ısınan evlerde, kış bitmeden odunun bitmesi de evin sahibi için kınanacak bir durumdur.

.... Eskiden bir gün, muhtar odasında kimse yokken telefonun sapını çevirerek dinleyiciyi kulağına koymuş, ileriden birisi “Alo” diye bağrınca elinden bırakıp dolabın kapısını örtmeden savuşmuştu. Bırakıp gitmeseydi de bir tek laf da kendisi söyleseydi... “Telefon kısmını açar açmaz adamın karşısına Kurşunlu çıkar. Kurşunlu bucak... Telefonda neden ‘Alo’ derler? Herkes ‘Alo’ der. Korucu Ali Dayı da ‘Allo’ diye bağırır...”⁸²⁰

Telefon, yalnızca muhtarlıkta bulunan, köylülerin nasıl ve niçin kullanılacağını henüz bilmedikleri bir iletişim aracıdır.

⁸¹⁶ Tahir, age., s. 22.

⁸¹⁷ Tahir, age., s. 23-24.

⁸¹⁸ Tahir, age., s. 24.

⁸¹⁹ Tahir, age., s. 52.

⁸²⁰ Tahir, age., s. 58.

4.1.9. Köy Tarihi

4.1.9.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi

Romanda, köy tarihinde yaşanmış savaşlara değinilmiş, fakat bunların etkileri pek anlatılmamıştır.

“Ahmet onbaşı, gözlerini, tedirgin tedirgin kırıştırmaya başlamıştı:

- Savaş kötüdür. Biz biliriz Abdürrahim Efendi! Biz Balkan Harbi’ne gittik... Seferberlik’e gittik, Yunan harbine gittik.

Yunan harbinde, yalan mundar, “Ha dayan hemşerim vardık sonuna!” dedim ama, bakıyorum gidişatlara... “Yanıldık galiba...” diyordum!..”⁸²¹

Dünyada hiçbir savaşın, kazanılan dahi olsa, iyi şeyler yaşatmadığı olgusu romanda da görülmektedir.

4.1.9.2. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç)

Romanda iç göç yaygındır. Sağırdere’de geçimini sağlamakta zorlanan kişi, başlık parası kazanmak isteyen gençler, Ankara’ya ne iş olursa olsun yapmaya gider. Bazısı parasını kazanır, iş tutar, bazısı ise meslek edinir köyüne geri döner.

- Haddini bilmek kolay mı? Oğlan fukara... Sizin kabiledede tutkunluk yok... Bir başına bırakmışsınız. Tam delikanlı sırası... Yaşlıları arasında giyinmek ister, para harcetek ister, kızı sevmek ister. Köy yerinde, bilirsin, fukaralıktan kötüsü yok...

- Gurbete gitsin, adam olsun...

- Gidecek, ben konuştum, bu yıl harmanlardan sonra gidecek... Sen de kendini biraz ağır al...⁸²²

“- .... Yahu senin herif, gurbette, bunca zaman nasıl durur?”

⁸²¹ Tahir, age., s. 192.

⁸²² Tahir, age., s. 61.

- Ömer mi? Ne yapsın? Para kazanmadan oluyor mu? Vergi parası, kil parası, gazyağı, tuz; giyim kuşam parası... Tarlaları babanla ortak ekiyoruz... paramız olsa ortakçılık eder miyiz?"⁸²³

Elbisecide Mustafa, hâki kilot pantolon, avcı biçimi lâcivert ceketle lâcivert takım arasında biraz düşündü. Düz pantolonlu lâcivert elbiseyi giydi, beğendi. Omuzlar biraz dar geldiği için, dükkanın arkasındaki terziler koştular. Ceketini Mustafa'ya uydurmak için omuzlarındaki pamukları söküp çıkardılar. Bunun için kâğıda 22 lira yazıldı.

Kunduracıda, Nail'in candarmalıktan getirdiği sivri burunlu kunduralara benzeyen uzun konçlu siyah potinler seçildi. Sonra, şal taklidi bir kuşak, başkaca bir Tosya kuşağı, kurdelâsı parıl parıl, keçesi kaskatı bir siyah fötr şapka, kırmızı, sarı çizgili, mavi cam düğmeli iki gömlek alındı. Mustafa, birçok aradıktan sonra kolları uzun, yakası kalkık bir kırmızı kazak buldu. Çifte pilli bir elektrik fenerine tamam yüz yetmiş beş kuruş saydı. Dalgalı ağızlık taşlarından yapılmış yuvarlak cep aynaları, mini mini şişelerde çeşitli koku yağları üç kilo leblebi, üç kilo kuru üzüm, çekilmemiş kahve, sakız, çay şekeri, boyalı şeker; üstü sarı çiviler, küçük aynalarla süslü bir İstanbul sandığına doldurdu.

Mustafa bunlardan başka, elbisesinin göğüs cebi için kenarları pembe işlemeli bir ipek mendil, kancasıyla bunu cebin ağzında tutacak mavi saplı kalem gibi bir küçük bıçak, boncuktan yapılmış bir saat kesesi, üzerinde boncukla "yadigar" yazılı bir püskül, üstünde beş yeşil boncuk bulunan bir gümüş yüzük, sarı taneli 33'lük bir tespih, bir kendisine bir de Vahit'e iki kırmızı ağızlık beğendi.

824

Gurbete giden işçi, köyüne döneceği zaman kılık kıyafetini düzeltme, yenileme gereği duyar ve ailesine, yakın çevresine, arkadaşlarına hediyelik bir şeyler alır. Hediye alması hem sevdiklerinin gönlünü almasıdır hem de gurbete gidip de parasız geri dönmediğinin, elinin iş tuttuğunun göstergesidir. Bununla birlikte, Ankara'yı görmüş geçirmiş kişi Ankara'nın kültürünü de köye yavaş yavaş taşır.

⁸²³ Tahir, age., s. 83.

⁸²⁴ Tahir, age., s. 305-306.

4.2. KEMAL TAHİR'İN *KÖRDUMAN* ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

4.2.1. Halk Şairleri

4.2.1.1. Metinler – Şiirler

Romanda, Topal İsmail dışında halk ozanı ile karşılaşmayız. Onun da tam olarak halk şairi olduğunu söylemek mümkün değildir. Bunun yanında, köyün gençleri köy odasında yapılan eğlencelerde, toplantılarda büyüklerinden öğrendikleri beyitleri okur.

“Mustafa'nın aklına bir beyit geldi: “Felek bizim tarlamıza çift koşmuş / Vardım baktım döne döne herk eder.””⁸²⁵

“ - Tükenmez! Çünkü benim türkü çağırmaktan başka bir işim yoktur. Bağlamayı alırsam, sabaha kadar türkü çağırırım. Senin gibi Pelvanlar: “Keyfinden söylüyor bu İsmail!” der. Akıllı adamlar da dert ile çalıp çağırdığımı ossaat bilir!...”⁸²⁶

Topal İsmail'in köyün âşığı olarak kabul edilmesi, türkü söyleyebilmesi ve bağlamayı eline aldığında sabaha kadar çalabilmesindedir. Köyde, köy odasında başağaların tuttuğu hayat kadını ile yapılan sazlı sözlü eğlencelerde Koca İsmail, sazıyla türküsüyle herkesi eğlendirir.

- *Daldım sahi... - Bir daha içini çekti - : Dalmak kötü değildir. Herif ne demiş: “Derviş Yunus gel imdi / Deryalara gel imdi / Deryaya dalmayınca / Sen adam olmazsın” demiş.*

- *Kim bu Derviş Yunus? Topal hırsız mı sencileyin?*

- *Töbe hey Allah!... Sen bir gün çalınırsın Pelvan... Ağzın, gözün şu yana gider. Yunus Derviş, bir âşık derviştir. Aşk üzerine koşma bırakmamış yazmış. Aferin! İyi etmiş! Herkes pelvan mı olacak yahu?*⁸²⁷

Topal İsmail, kendi oluşturduğu türkülerin, manilerin yanında, Yunus Emre olup olmadığı net bir bilgiyle verilmemekle birlikte, Derviş Yunus'dan da söyler. Derviş Yunus'un bir âşık dervışı olduğunu kendisi açıklar.

⁸²⁵ Tahir, *Körduman*, s. 117.

⁸²⁶ Tahir, age., s. 225.

⁸²⁷ Tahir, age., s. 229-230.

“ – İşte buyur: On üçüncü sahifede bir gazel! “Ey gönül düştün düşeli aşka sen Hurrem misin / Yoksa dünya işleriyle uğraşan sersem misin?” ”⁸²⁸

“...“ Naz ve istiğna edip mesturelik sattıkların / Hep duyuldu hane-i ağyarda yattıkların.” ...”⁸²⁹

“... “Hep duyuldu hane-i ağyarda yattıkların – Saklama şimdengerû ey nâzenin aldım haber.” ...”⁸³⁰

Mustafa'nın, evli bir kadın olan Ayşe'nin evine gece ziyaretlerinden haberdar olan Topal İsmail, bu durumu bildirmek için beyitler söyler.

4.2.2. Halk Edebiyatı

4.2.2.1. Dini Menkıbeler

Dini şahsiyetler hakkındaki anlatıların isimlendirilmesinde kullanılan bir diğer terim de “menkıbe” dir. Dini edebiyatta IX. asır gibi erken bir zamandan beri velî ve peygamberlerden kaynaklanan olağanüstü olaylarla ilgili olarak kullanılagelen bir terimdir.⁸³¹

Halk edebiyatının önemli türlerinden olan menkıbeler, köylü için birer ders niteliğindedir. Peygamberle ilgili hikâyeleri bilmek köylü için büyük bir önem teşkil eder.

.... - Mustafa'ya döndü - : *Vahit'e bakma sen... Reşit Hoca benim okuduğumu bilir. Ben Kur'an okurum, Amme cüzü, Tebareke, Kasem, Mızraklı ilmihal okurum. Mevlût kitabı, Vasiyetname, Hazreti Ali'nin cengi, Ahmediye, Envar-ı Aşk, Kan kalesi, Kara Davut okurum. Daha dur bakalım. Ahmediye, yani Siyret'i saydık. Köy odasında Kerem okurum...*⁸³²

Romanda menkıbelerin genellikle köyün hocası tarafından, Kur'an derslerine gelen öğrencilere anlatıldığı, bunun yanında köy odalarında da okunduğu görülür.

⁸²⁸ Tahir, age., s. 376.

⁸²⁹ Tahir, age., s. 377.

⁸³⁰ Tahir, age., s. 377.

⁸³¹ Ocak, *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, s. 27.

⁸³² Tahir, age., s. 85.

4.2.2.2. Türküler

Kemal Tahir'in *Körduman* romanında da halk edebiyatı türlerinden türkülere pek fazla yer verilmemiştir.

“ – Vaktin birinde âşık ne demiş? “Babınadır deli gönül babına / Koç yiğitler sığmaz oldu kabına / Ala çamın, boz meşenin dibine / Silah çatıp yatmanıza ne kaldı?” demiş. Beğendin mi?”⁸³³

Türkü de yine Topal İsmail tarafından söylenir. Ancak, bu sefer türküyü Topal İsmail yakmamıştır, hapishanede bulunduğu sırada Hacıibaba adında bir mahkûmun söylediğini ve Cezayir havası olduğunu kendisi belirtir.

4.2.2.3. Maniler

Anonim Halk Edebiyatı mahsullerinin en yaygın olanlarından biri de “mâni” dir. Düşünlerde, kadın topluluklarında, iş yerlerinde, tarlalarda vb. söylenen mâni umumiyetle hece vezninin 7 veya 8’lisi ile meydana getirilen 4 mısralık manzumelerdir...

*Her türlü hayat hâdiseleri arasında, aşk, gurbet, kıskançlık, hasret, kırgınlık, tabiat vb. temleri işleyen mânilerde ilk iki mısra bir bakıma duygu, düşünce ve hayalin girişini teşkil eder. Dinleyenin veya okuyanın dikkat ve ilgisini çekmeye yarayan bu iki mısradan sonra üçüncü ve hususiyle dördüncü mısra asıl konuyu vermeye çalışır; nadir olarak dört mısraın bütün bir duygu, fikir ve hayali işlediği görülür.*⁸³⁴

Maniler de diğer halk edebiyatı türleri gibi halkın toplumsal yaşantısının bir ürünüdür. Topal İsmail de Sağırdere köyünün kadınlara düşkünlüğü ile bilinen bir ferdi olarak, hep kadınlara söylediği manilerle karşımıza çıkar.

“ - Haydi abla, üzme, yeter / Bitti yâren yandı fener / Bu tosunlar seni bekler / Hacer Abla’m cömert deyû / Hak belime kuvvet deyû!”⁸³⁵

⁸³³ Tahir, age., s. 382.

⁸³⁴ Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, s. 277.

⁸³⁵ Tahir, age., s. 251.

“...”On birinde ay yüzüne bakılır / On ikide kızın nazı çekilir / On üçünde ak gül olur açılır / On dördünde her bir yeri bal olur.” ...”⁸³⁶

Mustafa, Topal İsmail’in köyün kızları için söylediği maniyi, yaşı küçük olan Fadik’e baktığında hatırlar.

4.2.2.4. Atasözleri ve Deyimler

Kemal Tahir, *Sağırdere* romanına göre *Körduman*’da atasözlerini daha çok kullanmıştır. Yazar, atasözlerinin öğüt verici özelliklerini kullanmıştır.

“...”**Aşk adamı ağlatır, dert adamı söyletir**” demişler...”⁸³⁷

Kemal Tahir, yukarıdaki satırda atasözünü bu şekilde kullanırken, Ömer Asım Aksoy’un eserinde “aşk ağlatır, dert söyletir” şeklinde geçer.

“ – Kendi bilir. **Derdini demeyen dermanını bulamaz!**”⁸³⁸

Kemal Tahir, atasözlerinin sözcüklerinin eş anlamları ile değiştirme özelliğini *Körduman* romanında da devam ettirir. “derdini söylemeyen derman bulamaz” atasözünde “söylemek” sözcüğünün yerine eş anlamlısı olan “demek” sözcüğünü kullanmıştır.

“... **Karının kısırı hocaya belini çiğnetirse oğul peydahlar.**”⁸³⁹

“...” **Kurt dumanlı havayı sever!**” denilmiştir.”⁸⁴⁰

“ – “**Kıyıcı kazansa kurt kazanır**” derler.”⁸⁴¹

“ “ **Kısrak milletine dost gibi bakacaksın düşman gibi bineceksin**” demişler.”

842

“- Kulak verme! Sen meseli duymadın mı? “**Odunu budağından, karıyı dudağından...**” demişler. “Kıran kırana güreş” dememişler!”⁸⁴³

⁸³⁶ Tahir, age., s. 375.

⁸³⁷ Tahir, age., s. 80.

⁸³⁸ Tahir, age., s. 83.

⁸³⁹ Tahir, age., s. 129.

⁸⁴⁰ Tahir, age., s. 137.

⁸⁴¹ Tahir, age., s. 175.

⁸⁴² Tahir, age., s. 210.

“ – Saate baktık! Can sıkıntısı... **“Yazın, güneş öğleye kadar eşekle gider, öğleden sonra hızlanır ata binmiş gibi...”** derler. Doğru mu bu söz İsmail Efendi?”⁸⁴⁴

“....**Demir tavında dövülür...**”⁸⁴⁵

“....**Üzümünü ye de bağını sorma...**”⁸⁴⁶

“Meryem, karnı bulanıyor gibi yüzünü buruşturdu:

- Sen korkma herif! Ne demişler, **“Kocasını denemeyen karı orospuluk edemez”** demişler.”⁸⁴⁷

“... Hovardalığın, kopukluğun sonu da bu! **“Sür git!”** dememişler, **“Gör geç!”** demişler...”⁸⁴⁸

“ – Kardeşim, **“Akacak kan damarda durmaz.”** demişler. Kan kısmının da huyu böyle... canı sıkıldı mı, dışarı fırlar...”⁸⁴⁹

“.... Bu yıl az kar yağmıştı. **“Kar altında yatmayan ekin şaşkın olur.”** ...”⁸⁵⁰

“ ... **“Kimi gelin getirir, kimi ölü kaldırır!”** demişler.”⁸⁵¹

“ – Sen dediğime bak! Ona da yazık! Bir kez körpe etine diş alıştırdı. **“Harmana alışan karı duramaz”** demişler.”⁸⁵²

“.... Öyle ya, **“Ergene karı boşamak kolay”** demişler...”⁸⁵³

“....Hele rezil! Ulan aferin! Bizim tekenin öcü yerde kalmadı. **“Keçinin fidana yaptığını, kül derisinden çıkarır!”** demişler...”⁸⁵⁴

⁸⁴³ Tahir, age., s. 211.

⁸⁴⁴ Tahir, age., s. 228.

⁸⁴⁵ Tahir, age., s. 278.

⁸⁴⁶ Tahir, age., s. 287.

⁸⁴⁷ Tahir, age., s. 294.

⁸⁴⁸ Tahir, age., s. 244.

⁸⁴⁹ Tahir, age., s. 333.

⁸⁵⁰ Tahir, age., s. 400.

⁸⁵¹ Tahir, age., s. 407.

⁸⁵² Tahir, age., s. 412.

⁸⁵³ Tahir, age., s. 431.

⁸⁵⁴ Tahir, age., s. 435.

Kemal Tahir, atasözlerini olduğu gibi deyimleri de romanında sıklıkla kullanmıştır. *Sağırdere* romanında olduğu gibi deyimleri kullanımı atasözleri kullanımından daha fazladır. Romandaki deyimler bunlarla sınırlı değildir.

“ – Herifi **baştan çıkardın** öyle ya... **Günahı boynunadır.**”⁸⁵⁵

“...Ulan, **kurban olduğum** Allah, işini bilmez mi? ...”⁸⁵⁶

“...Yalvarırsın, baktın olmadı; birkaç şamar çekersin, gene fayda vermezse, paça-kasnak dalarsın, bu da bir güreş sayılır. “**Zor oyunu bozar**” demişler.”⁸⁵⁷

“.... “**Pişen aşı soğuk su katmak** işte buna derler” diye gülümsedi...”⁸⁵⁸

Yazar, “pişmiş aşı soğuk su katmak” deyiminde ise ekleri değiştirmiş, “Pişen aşı soğuk su katmak” olarak kullanmıştır.

– ... *Töbe meselesine geldi mi, hiç aldırmayacaksın. Karadayı'nın karısı ayran yaparmış. Karadayı: "Bir çanak su koy şuna" demiş. Karı koymuş. "Bir çanak daha" karı gene koymuş. 'hele bir çanak daha getir' deyince karı yüzüne şöyle "olmaz" der gibi bakmasın mı? Karadayı gülmüş, "Getir karı," demiş, "yoğurt kısmı akır, gayreti elden komaz." Oynak karı da yoğurt gibidir efendi, töbe de etse bu işe geldi mi gayreti elden hiç bırakmaz.*⁸⁵⁹

“ – İyidir Meryem Abla. Seni marazlanmış görünce **yüreği kabarmıştır...**”⁸⁶⁰

“... Mustafa bir daha **iç çekince** Vahit şaştı - : Kız lafı olur olmaz demirci körüğü gibi **iç çekmekte...**”⁸⁶¹

“ – .... Bugün sürersin yarın kız yanmaya başlar, **Kerem'in arpa tarlası gibi...** Cayır cayır...”⁸⁶²

“...Evet, buna **aklım yattı.**”⁸⁶³

⁸⁵⁵ Tahir, age., s. 12.

⁸⁵⁶ Tahir, age., s. 13.

⁸⁵⁷ Tahir, age., s. 16.

⁸⁵⁸ Tahir, age., s. 19.

⁸⁵⁹ Tahir, age., s. 21.

⁸⁶⁰ Tahir, age., s. 57.

⁸⁶¹ Tahir, age., s. 60.

⁸⁶² Tahir, age., s. 83.

⁸⁶³ Tahir, age., s. 104.

“... Üşümeye başlamış, **keyfi birden kaçmıştı.**”⁸⁶⁴

Yazar, deyimın sözcüklerinin arasına sözcük ekleme özelliğini “Körduman” romanında da sürdürmüştür.

“... Biri geçen gün odada söyledi, **kulak asmadım...**”⁸⁶⁵

“ – **Eksik olmayın!...**”⁸⁶⁶

“ – Şuna bak... Büyümecek miydi? **Taş ufağı değil ya, yaş ufağı...**”⁸⁶⁷

“ – Deli misin abla! Yakup Ağa, dul karıdan gelin alır mı? “**Ergen oğlana kızıoğlan kız!**” demişler. Ben kocalı karıyım.”⁸⁶⁸

“ – Otur ulan! Daha konuşacağımız bitmedi. Bikez köy yerinde değerin artar. “İş tuttu” derler. “**Ekmeğini taştan çıkarmakta, aferin!**” derler.”⁸⁶⁹

“... Babasıyla **göz göze geldiler...**”⁸⁷⁰

“... Bir daha da Yamören’e **ayak basmam!...**”⁸⁷¹

“... Oğlana babam **göz kulak olsun...**”⁸⁷²

4.2.2.5. Tekerlemeler

Tekerleme daha çok çocuk geleneklerinde yeri olan bir türdür; tekerlemelerin konularındaki ve yapılarındaki çocuksu edâ bu olgunun bir görüntüsüdür...

⁸⁶⁴ Tahir, age., s. 177.

⁸⁶⁵ Tahir, age., s. 207.

⁸⁶⁶ Tahir, age., s. 266.

⁸⁶⁷ Tahir, age., s. 264.

⁸⁶⁸ Tahir, age., s. 267.

⁸⁶⁹ Tahir, age., s. 302.

⁸⁷⁰ Tahir, age., s. 449.

⁸⁷¹ Tahir, age., s. 462.

⁸⁷² Tahir, age., s. 469.

*Bu türün başlıca niteliği, herhangi bir ana-konudan yoksun oluşudur. Tekerleme, baş-uyaklar ve uyaklarla elde edilen ses oyunları ile ve çağrışımlarla birbirine bağlanıvermiş, belirli bir şiir düzenine uydurulmuş, birbirini tutmaz birtakım hayallerle düşüncelerin sıralanmasından meydana gelmiştir.*⁸⁷³

Romanda, sadece bir yerde tekerleme türü kullanılmıştır.

“ – Suphaneke...

Vahit, telaşlanarak Mustafa'ya baktı. Yalandan bilmez gibi davranıp dururken şimdi gerçekten unutmuştu. Az kalsın: “Suphaneke... Sürçün teke... Anan keçi... Baban teke!” falan diyerek tekerlemeye girişecekti.”⁸⁷⁴

Kızları kandırmak ve onlarla konuşabilmek için Mustafa ve Vahit, kızların gittiği Kur'an dersine katılır ve bildikleri duaları bilmemiş gibi yaparak yeniden öğrenirler. Çocukluktan akıllarında kalan tekerleme ise neredeyse duayı unutturur.

4.2.2.6. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Kemal Tahir *Körduman* romanında da argo tabirlere sıkça yer vermiştir. *Sağırdere* romanında kullandığı argo tabirleri bu romanında da kullanmıştır. Romanının içinde de aynı argo tabirleri kullanarak yinelemeye düşmüştür.

“... **Ulan** bunlar nasıl bir yalan! Beni **küfrün dininden başlatma!** Bir de gülersin.”⁸⁷⁵

“ ... **Ulan** biz bu elli hanelik **namussuz köyün şeytanı mıyız?**”⁸⁷⁶

“... “**Köpoğlu köpekliği**, demek biraz noksanmış. Kur'an okulunda tamamlayacak!” derler...”⁸⁷⁷

“... Bire dört veren tarlanın **anasını eşek kovalasın!**”⁸⁷⁸

⁸⁷³ Boratav, age. , 134

⁸⁷⁴ Tahir, age., s. 88-89.

⁸⁷⁵ Tahir, age., s. 12.

⁸⁷⁶ Tahir, age., s. 13.

⁸⁷⁷ Tahir, age., s. 85.

⁸⁷⁸ Tahir, age., s. 122.

“ - Karının adı bilinmeyince yazılmaz! “Mustafa” derim ya, bakalım hangi Mustafa! Karının adı ne? Yüreğini yakan **orospunun?**”⁸⁷⁹

“ - Olmadı Pelvan! Yamören’in karısı iyidir. Günde bir övün dövmezsen, “Gönlü yok! Herifin bende, dayağı azalttı!” diye ağlar. **Sus ulan kahpe! Dayağa dilekçe vermek, sana kahpe anandan mı kaldı?**”⁸⁸⁰

“ - Anladım... Sen bu işin gelemeyeceksin üstesinden... - Bir zaman başka şeyler düşündü - : Hacer’i kim satmakta? Hep **kavat** İbrahim mi?

“Ömer öteki odadan, iki öksürük arasında bağırды:

- **Karı, karı ulan! Rezil kahpe!**”⁸⁸¹

-Tüü Allah belanı versin! **Ulan Hakkı, kökün gübredeymiş. Ulan Hakkı**, suç senin değil, benim gibi **deyyusun!** Aferin!”⁸⁸²

Bu romanda da köydeki kişilerin birbirlerine karşılıksız, çıkarsız sevgi duymamalarının sonucu olarak argo tabirleri sarf etmekten çekinmedikleri görülür. Argo tabirler günlük dilin bir parçası durumundadır.

4.2.2.7. Alkış ve Kargışlar

Körduman romanında alkış ve kargışlar eşit sayılabilecek derecede kullanılmıştır. Alkışlar, daha çok Allah’ın varlığına inanma ve rahmetine sığınma üzerine kurulmuştur.

“ - Aman İsmail dua et! **Tuttuğum altın olsun.**”⁸⁸³

“ - Şadiye bu yaştan sonra altın olmaya olmaz. Lâkin buna gönül demişler, hele ki Pelvan gönlü... Haydi var-yürü! **Eline, diline, ille de beline kuvvet!**...”⁸⁸⁴

“ - **Elini öpenler çok olsun!** Nasıl kız, Mustafa oğlun büyümüş mü?

- Büyümüş elbet. **Allah bağışlasın.**”⁸⁸⁵

⁸⁷⁹ Tahir, age., s. 131.

⁸⁸⁰ Tahir, age., s. 233.

⁸⁸¹ Tahir, age., s. 293.

⁸⁸² Tahir, age., s. 430.

⁸⁸³ Tahir, age., s. 16.

⁸⁸⁴ Tahir, age., s. 16.

⁸⁸⁵ Tahir, age., s. 27.

“ – **Allah uzun ömür versin! Allah tuttuğunu...** ”⁸⁸⁶

“ – Şimdilik yeter. **Allah razı olsun!** İsteriz gerekirse.

- Elbet... Biz bu Mustafa'ya dua etmeliyiz. **Bunu tuttuğu taş, altın olmalı** ”⁸⁸⁷

“ – **Hadi uğurun açık ola rezil!** ”⁸⁸⁸

“... Muskanın birini çukura koydu. Üstünü örttü, dizledi, sonra, “Ya **Allah, ya resul, ya pîr!**” diye topuğuyla birkaç defa vurdu.”⁸⁸⁹

“ – Eksik olma! **Allah seni babana bağışlasın.** Ben senden büyüğüm ama, sen erkeksin! **Allah, babana bağışlasın...** ”⁸⁹⁰

Köyde kişiler, kendisine iyiliğini dokunana, hayırlı veya zor bir iş yapmak üzere olan kişilere, ölen kişilere iyi dileklerini sunar.

Romanda kargışlar daha çok kişinin karşısındaki kişiden bir zarar gördüğüne inandığı zaman kullanılmıştır. Aynı kargışlar, romanın birçok yerinde tekrarlanarak kullanılmıştır.

“ – **Boyu devrilesi** Ali Bey...

- **Telli kurşunlara gelesi...** ”⁸⁹¹

“ ... ”Hadi bıraktım **Allah belânı vere!** ”⁸⁹²

“ – Murat Ağa'nı bırak!.. Öğretmen Mahmut Bey yok mu? Kurşunlu öğretmeni! Şimdi mahpustaymış. **Canı cehenneme rezilin!**... ”⁸⁹³

“ ... **Boynu altında kalsın da gebersin!** ”⁸⁹⁴

⁸⁸⁶ Tahir, age., s. 35.

⁸⁸⁷ Tahir, age., s. 77.

⁸⁸⁸ Tahir, age., s. 137.

⁸⁸⁹ Tahir, age., s. 139.

⁸⁹⁰ Tahir, age., s. 387.

⁸⁹¹ Tahir, age., s. 37.

⁸⁹² Tahir, age., s. 62.

⁸⁹³ Tahir, age., s. 119.

⁸⁹⁴ Tahir, age., s. 174.

“ – Rezil... Şuncacık çocuğu yoğurmuş. **Elleri kırılınsın.**”⁸⁹⁵

“ – Sen yat! Benim daha işim var. **Yere batasicalar...**”⁸⁹⁶

“... Mustafa benim ekmeğimi yedi. “Ekmek hakkı, Allah hakkı” demişler. Adamın ayağına dolaşır. Benim namusuma kötü baktıysa **gözü kör olsun.** Ben kimsenin günahını alamam...”⁸⁹⁷

“...Tosunumu öldürdüler! **Oğulları ölsün! Boyu devrilesiler, ocağı sönesiler, evi yıkılasılar!** Tekemizi de baltaladılardı. **Boğazları baltalasin!** Ah, buruşuk!”⁸⁹⁸

Kullanılan kargışlar, daha çok, kişinin fiziksel yönden zarar görmesiyle ilgilidir. Bunun yanında kargışların değişmeceli anlamlı olanlarına sıklıkla başvurulmuştur.

4.2.2.8. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözcükler

Kemal Tahir, kalıplaşmış ifadeler *Körduman* romanında da sıklıkla başvurmuştur. Bu ifadeler *Sağırdere* romanında olduğu gibi kadınları etkileme, onlara nasıl davranılması ile ilgilidir. Bunun yanında öğüt verici, ticarete kullanılan ve İslamiyet inancının getirdiği ifadeler de romanda yer almaktadır.

“... Yüzüne dike dike bakacaksın da, ‘**Vallah billâh** ben yapmadım’ diyeceksin.”⁸⁹⁹

“... Mustafa, pantolonun ceplerindeki ellerini, koyacak yer bulamamış gibi telaşla çekip çıkardı - : Bereketli olsun!

- **Eyvallah...**”⁹⁰⁰

“ – Gördün mü? Sen yeni yetişmeleri bilir misin, **töbe yarabbi!**”⁹⁰¹

“... Karılara “**Kaşık düşmanı**” derler ya, doğru...”⁹⁰²

⁸⁹⁵ Tahir, age., s. 284.

⁸⁹⁶ Tahir age., s. 389.

⁸⁹⁷ Tahir, age., s. 429.

⁸⁹⁸ Tahir, age., s. 440.

⁸⁹⁹ Tahir, age., s. 22.

⁹⁰⁰ Tahir, age., s. 55.

⁹⁰¹ Tahir, age., s. 68.

⁹⁰² Tahir, age., s. 69.

“ – Elbet bağıracak!... Ders dediğin bağırarak ezberlenir. **Allah Allah!** “**Aşka, sevdaya okul yok**” derler. Yamören’de vardır.”⁹⁰³

“ – Bırak... **Dinime, imanıma** söylemem...”⁹⁰⁴

“ .... Nallama bitince “**Haydi hayrını gör!**” diyerek sağrısına bir şamar indirdi.”⁹⁰⁵

“... **Siftah senden, bereket Allah’tan...**”⁹⁰⁶

“Gündüz bulut, gece ayaz, yıl azgını... demişler.”⁹⁰⁷

“ – **Alışveriş başka, dostluk başka!**”⁹⁰⁸

“ – Bak Vahit, pelvan olduğundan bilmezsin. “**Erkeklerle şaka yapma bela çıkar, karıyla şaka yapma zina çıkar**” denilmiştir. Anladın mı lafı?”⁹⁰⁹

Kemal Tahir’in incelediğimiz romanlarında kullandığı kalıplaşmış ifadeler birçok atasözü veya deyim sözlüğünde bulunmadığı için bazı sözleri kalıplaşmış ifadeler veya tekrarlanan sözler bölümüne alınabilir. Bu sözler, sözlükler almasa da, aynı zamanda atasözü niteliğini taşımaktadırlar. Diğer romanlarında da olduğu gibi bu ifadeler hapisane ağzını hatırlatır niteliktedir.

“ – Kız geri çekilmek istediği için çömelerek bakracın sapını tuttu – Ver kız! Sen **Yezid** misin? Versene! Şuna bak!...”⁹¹⁰

Mustafa, merhamet etmeyen, nazlanan, kendisine su vermek istemeyen Fadik için, “Yezid” ifadesini kullanır. Bu ifadede Kerbela vak’asına telmih vardır. Yaşar Kemal’in romanlarında bu ifade çok sık kullanılırken, Kemal Tahir’in romanlarında yok denecek kadar azdır.

⁹⁰³ Tahir, age., s. 92.

⁹⁰⁴ Tahir, age., s. 97.

⁹⁰⁵ Tahir, age., s. 170.

⁹⁰⁶ Tahir, age., s. 172.

⁹⁰⁷ Tahir, age., s. 196.

⁹⁰⁸ Tahir, age., s. 208.

⁹⁰⁹ Tahir, age., s. 229.

⁹¹⁰ Tahir, age., s. 259.

“ ....“**Bismillâh**” diye avucuna tükürerek avluya girdi...”⁹¹¹

“ – **Allah kısmet ederse...**”⁹¹²

“ .... Babasından gördüğü gibi: “**Çok şükür elhamdülillâh!**” diyerek yüzünü sıvazladı.”⁹¹³

“ – Kolay gele Ömer Ağa!

- Vayy sen misin Mustafa? Ulan bu ne iş! Duydum da aklım başımdan çıktı. Öküz nasıl tekerlenmiş? Bu nasıl oluyor? **Lâhavle...**”⁹¹⁴

Romandaki kalıplaşmış ifadeler bunlarla sınırlı değildir.

4.2.2.9. Mahlas Kullanımı

Körduman romanı, Kemal Tahir’in *Sağirdere* romanının devamı olduğu için, romanda kahramanlar aynıdır. Bundan dolayı, *Körduman* romanında kullanılan mahlaslar *Sağirdere* romanındakiler ile aynıdır. Romana yeni katılmış ya da romanda anlatılan bir hikâyede geçen yeni kişilerin mahlasları farklıdır.

“Kulaksız Yakup Ağa büyük oğlu Murat’ın her zaman söylediği bir sözü, biraz dargın, biraz öfkeli tekrarlardı.”⁹¹⁵

“ - Bir değil ağa; iki hesap... Fırıldağın Halit Ağa’ya beş lira, Çobanın Osman Ağa’ya beş lira...”⁹¹⁶

“.... Muhtar hatun: “Tahsildar bana bak!” demiş. “Ben bu köyde muhtarken buradan vergi alınmaz” demiş. Çopur Osman Efendi, “Neden muhtar hanım?” diye sormuş. “Çünkü senin kalemin işlemez benim makasa karşı” demiş karı muhtar...”⁹¹⁷

⁹¹¹ Tahir, age., s. 353.

⁹¹² Tahir, age., s. 413.

⁹¹³ Tahir, age., s. 414.

⁹¹⁴ Tahir, age., s. 453.

⁹¹⁵ Tahir, age., s. 28.

⁹¹⁶ Tahir, age., s. 189.

⁹¹⁷ Tahir, age., s. 329.

“ “... Rahmetli Eğri Ahmet eniştem olsa... Ilgaz hocasını köye getirir de oynatırdı. Allah rahmet eylesin!” ”⁹¹⁸

“Korucu Ali Dayı, insan ölüsü varmış gibi başını eğdi.”⁹¹⁹

Romanda kullanılan mahlaslar da kişilerin daha çok mesleklerine göre verilmiştir.

4.2.3. Halk Oyunları ve Eğlenceleri

4.2.3.1. Büyüklere Özgü Oyunlar

Kemal Tahir, *Sağırdere* romanında anlattığı büyüklere özgü oyunları *Körduman* romanında da kullanmıştır. Ancak, burada oyunlar ayrıntılarıyla anlatılmamış sadece adları belirtilmiştir.

“Tam meseleyi açacağı zaman, dama Yukarı mahalle delikanlılarından birisi çıktı:

- Gelin ağalar kâğıt oynayalım!”⁹²⁰

“... Ortak beni dinle: Delikanlı meydana toplanır. Düğün vakti... Davul-zurna Sinsin havası vurur. Ortada ateş, dağ gibi yanar. İşte o sıra, ben başlarım kıvranmağa...”⁹²¹

“...Köy, köye düşman olur. “Sinsin” de kavga ettirmeyeceksin! Güreşlerde maraza çıkmayacak. Zor gayet... Bize pek zor!”⁹²²

Topal İsmail, elini yere vurarak kumanda verdi:

- *Kır ikili kozu, kır dedim!*

Gençler odasında altı kol iskambil oynuyorlardı. İsmail'in çırağı yanındaki oyuncunun elini gözetleyerek duraklayınca “Topal herif” kükredi:

- *Kır dedim, kır! Hiç korkma... Bey kozlusu şurada kaldı.*

⁹¹⁸ Tahir, age., s. 344.

⁹¹⁹ Tahir, age., s. 439.

⁹²⁰ Tahir, age., s. 79.

⁹²¹ Tahir, age., s. 175.

⁹²² Tahir, age., s. 192.

Üçüncü defadır ki bey kozun yerini sezip ikili kozu zamanında kırarak kazanıyordu. Geri kalan kâğıtları yere attı.

- Tam altmış iki sayı tuttuk ağa! – Vahit'e göz kırptı - : Altmış iki sayı... Siz daha beşiniz, biz dokuzu tuttuk Allah'ın yardımıyla...⁹²³

Köy odasında oynanan iskambil oyunlarında dahi türlü hilelere başvuran Topal İsmail'in bu işe bile Allah'ı karıştırdığını görmekteyiz.

4.2.4. Âdet ve Merasimler

4.2.4.1. Bir İşle Beraber Yapılan ve Bunlara Bağlı Merasimler

4.2.4.1.1. İmece – Yardımlaşma

Sağirdere Köyü'nde hayvanların yeterli suyu almaları ve bahçelerin sulanması için kıştan hazırlık yaparlar. Her kış köyün tüm gençleri ve erkekleri imece usulü ile göl açılması çalışmalarına katılmak zorundadır.

Korunun yukarısında, Yamörenli'nin üç yıldır, kışları imeceyle kazmaya çalıştığı göl çukurunu gösterdi:

- Muhtar Hüseyin Efendi dün söyledi. Bu kış da göl kazılacak, boş zamanlarda köylü çalışacak. Sen de gidersin Mustafa!...

- Gitmem.

- Olmaz. Heyet ceza yazar. Göl kazılacak efendi. Baban Yakup Ağa'nın sığırtı, davarı su içecek, bahçelerimiz sulanacak... Ağan Murat bile Sımcak'tan işini bırakır gelir.

- Murat Ağa'ma bakma! Çalışır o... Ben sevmem kalabalık işi... Ağa'm Murat: "İnsanoğlu ortak çalışmalı!" der. Laf mı şu? Herkes kendi başına keçesini sudan çıkarsın.

- Ulan, herkes kendi başına çalışsa, Kulaksız kabilesi göl kazanabilir mi? Yirmi yıl uğraşsanız Kavaklıgöl'ün toprağını atabilir misiniz? Köyün hayvanı susuzluktan kırılır. Kavaklıgöl'ü de bizim köylümüz kazdı. Çeşmeye suyu, Yamören'in adamı imeceyle getirmiş. Suyu karşı yamaçtan gelmekte çeşmelerin... Sağlam bacakla bir saatlik yol. O zaman köye suyu getirmeyiverselerdi, şimdi kuyu suyu içmekten karnın şişerdi.⁹²⁴

⁹²³ Tahir, age., s. 324.

⁹²⁴ Tahir, age., s. 96.

– *Atmayiver, kalabalıkta adamı iş ezmez. Türkü söyleyerek küreği, kazmayı sallarsın. Dur bakalım, “İlkyaz üstü, meşe korusu budanacak” diye arada bir laf daha var. Oraya da gitmez misin?*

- *Gitmem.*

- *Aklın ermediğinden gitmezsin. – İsmail içini çekti - : Aklının ermediğinden hay Mustafa! Koru budamak gibi şenlik olmaz.*

Bir güzel bayram da budur canım!... Köyün karısı, kızı koruya dağılır. Erkekler dalları budar, karılar sırtlayıp yol boyundaki kağnıların yanına indirir...

925

Suyun azlığından doğan köy yerinde göl açma işi, zamanla gelenek haline gelir. Çalışmalar sırasında küsler dargınlar barışır, orada tek amaç gölü oluşturmaktır.

4.2.4.1.2. Konuk Ağırılama

Kemal Tahir, diğer romancılarımızdan farklı olarak köy yerinin ve insanının olumlu yanlarından ziyade olumsuz yanlarını, görülmeyen ya da görülmek istenmeyen insan ilişkilerini anlatmayı yeğlemiştir. Diğer romanlarında da sık sık karşılaşacağımız köy insanının birbirlerine, hayvanlara ve hatta ota böceğe duyduğu sevgisizlik ve nefret tüm unsurlara işleyecektir.

Türk kültürünün temel unsurlarından sayılan konuk severlik Yamören köylüleri için geçerli değildir. Misafirin gelmesi pek istenmez, isteniyorsa da ev sahibinin misafirden bir çıkarı vardır.

“Ömer, içeriye giren karısına bağırdı:

- Kız nerdesin? Misafir mi geldi demezsiniz! Kahve pişirelim demezsiniz!

- Pişirilmez mi?

- Zahmet etme abla... Kahve kalsın!”⁹²⁶

Eve gelen misafire yemekten daha çok kahve verildiği, yokluktan dolayı kahvenin aile bireyleri tarafından çok tüketilmediği, ancak misafir gelince tüketilecek bir içecek olarak algılandığı açıkça görülür.

“Kezban bağırdı:

- Mustafa Ağa'm geldi ana!

⁹²⁵ Tahir, age., s. 97.

⁹²⁶ Tahir, age., s. 72-73.

Emine Teyze odadan sordu:

- Hangi Mustafa?

- Kulaksızın Mustafa!

- Öyleyse kovala gitsin... Sabahleyin bir domuzluğa gelmiştir.”⁹²⁷

Eve gelen misafir, akraba da olsa yeğen de olsa birbirlerini çok iyi tanıyan köylü, gelen kişinin o eve çıkarı olduğu için geldiğini bilir ve gelinmesi istenmez.

... Hadi, sen içeri git! “Hoş geldin” diyeceksin. Aslına bakarsan, o da garibin biri... Tanrı misafiri... “Kalk şununla git!” dediler, buraya geldi. “Yok, ötekiyle gideceksin!” deselerdi, Yukarı mahalleye giderdi. Bir suçu mu var? Yere bir yatak daha serersin. Yumurta pişir, biraz da yoğurt koyalım. Ben de öteberi getiririm evden.

- Sen neden öteberi getireceksin? İstemez! – Kadıncağız, yabancı erkeğe çıkıyormuş gibi örtüsüyle yüzünü sardı - : Başıma gelenler. Oğlun var, derdin var!

⁹²⁸

Her yıl, başağaların köydeki gençlerin eğlenmeleri için köy odasına getirtilen hayat kadının, köydeki kadınlar tarafından evlerinde misafir edilmemesi istenir. Köy kadınları, bu kadınlardan hiç de memnun olmasalar da onların eve uğursuzluk getireceğine, evin bereketinin kaçacağına inansalar da erkeklere söz geçiremedikleri için evlerine kabul ederler. “Erkeklerin “Tanrı misafiri”ni evinde yatırır ve karınlarını doyururlar.

4.2.4.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıyalar gibi...)

Ait Merasimler

4.2.4.2.1. Eşkivalık

Körduman romanında da eşkıya olarak sadece Eğri Ahmet’ten söz edilir. Köylüler Eğri Ahmet’i bilir fakat ondan sıklıkla ve hayranlıkla bahseden Kulaksızın Yakup’tur.

⁹²⁷ Tahir, age., s. 128.

⁹²⁸ Tahir, age., s. 253.

.... Kaşlarını çattı:

- Hemen ölüm dersin. Korkma! Benim oğlum neden ölecek? Hocaların yüz kişisine benim Mustafa 'm karşı çıkar. Silahı var, yüreği var. Eğri Ahmet 'in yeğeni! Eğri Ahmet enişteni sen bilemez misin? Yedi vilayetin toprağını kasti kavurdu. Valiler elinden “Yandım Allah” çekti. Küçük hükümetti canım, bir küçük hükümetti rahmetli Eğri Ahmet enişten!...

- O zamanlar geçti. Nerde Eğri Ahmet? Yedi vilayet toprağını kasıp kavurdu ama sonunda bir kurşunla can verdi. Bir kurşun dört kuruş. Eğri Ahmet eniştem dört kuruşluk bir adammış.⁹²⁹

Eğri Ahmet gibi eşkıyanın soyundan olan kişinin güçlü, yürekli olacağına inanış vardır. Bunun yanında, köyde yanlış olan her şeye karşı çıkan, boş inançların farkında olup köylüyü düzeltmeye çalışan köydeki tek eğitilmiş kişi olan Murat, eşkıyaların güçlü birer kimliğe ve yüreğe sahip olamadığının farkındadır.

4.2.4.2.2. Başağalık

Romanda, köyün gençlerinin muhtarı niteliğinde olan başağa, köydeki erkeklerin ortak kararı ile seçilmektedir. *Sağırdere* romanında düğün merasimi ayrıntılarıyla anlatılırken *Körduman* romanında da “Başağalık seçimi”nin nasıl olduğu, kimlerin bu görevi alabileceği, bu örgütün köy içindeki ve erkekler arasındaki etkinlikleri ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

Yamören köyünün on üç yaşından otuz yaşına kadar bütün gençleri “Başağa”ları seçmek için Himmet Çavuş’un odasına toplanmışlardı.

Oda, seçim şerefine gerçekten, iyi döşenmişti. Sedirlere yayılı şiltelere döşeme kilim örtülü... Dört köşede dört lamba yanıyor, ortadaki soba harıl harıl harlamakta...

Vakit yatsıyı geçmiş, namaz kılan birkaç sofı da yaş sırasıyla yerlerine oturmuştu. Töreye uyararak herkes yanındaki arkadaşla fısıl fısıl konuşuyordu.

Kapıdan girince sağa düşen sedirin tarafına Büyük Başağa Battal, onun karşısına, sol sedirin başına da Küçük Başağa Murat kurulmuştu.

Herkesin sırtında “Yâren” toplantısının ilk gecesini şerefine bayramlık, düğünlük elbiseler vardı.

⁹²⁹ Tahir, age., s. 467.

*Ağa yamakları, boşalan kahve fincanlarını almak, sobaya odun atmak, tabaklardaki cigara artıklarını dökmek için duvar dibinde hizmete hazır duruyorlardı.*⁹³⁰

“ - .Dizim ağrıdı benim!

- Sus yahu!

- Sus dersin. Battal Ağa'm inada bindirdi, şart olsun! Bacağı yorulmaz mı, başağa kısmının?

- Yorulmaz. Başağa, yorulsa da, sık değiştirmeyecek bacağını... Delikanlıyı terbiyedir, bu...”⁹³¹

Battal Ağa, büyük taneli sarı tespini cebine soktu. Kapı önünde, ellerini kuşaklarına bağlamış, hizmet bekleyen yamaklara sordu:

- Eksiğimiz var mı ağalar?

- Yok başağa!

Battal, odadakileri gözden geçirdi:

- Bir diyeceği olan buyursun!

Hocalar kabilesinden Remzi, elini kaldırdı:

- Başağa, bu sene Hocaların Hasan'ı bağışlayalım. – “Yârenin heybetinden” Remzi'nin sesi titriyordu- : Bu yıl bağışlayalım. “Yetti, elverir!” diye yakılmakta...

Battal kaşlarını çattı:

- Ne dersiniz arkadaşlar? İşte, duydunuz, işittiniz: Remzi Ağa “Hasan'ı bağışlayalım” dedi.

Murat'ın yanında oturan Korucu Ali, asık suratla karşılık verdi:

- Her yıl bunun lafını ederler! Hasan bağışlanır mı imiş? Başağa yaptık, başımıza çıkardık, delikanlının parasını yedi. Fazladan ötekini, berikini, birbirine düşürdü. Az kalsın, köy delikanlısı iki bölük olacaktı.

Remzi yalvardı:

- Oldu bir iş Ali Ağa!... Gelin bağışlayalım. O da bizim bir köylümüz. Sevaptır. Üç yıldan beri dışarıda... “Bir Hasan'ı terbiyeye alamamışlar!” diyerek lafımızı etmekte komşu köyler...

Korucu Ali inat etti:

- Bırak Remzi Ağa!... Para yedi, utanmadı, delikanlıları birbirine katacaktı, utanmadı. Bir de sonunda kalktı, aramıza girdi; şuraya oturdu.

⁹³⁰ Tahir, age., s. 185.

⁹³¹ Tahir, age., s. 186.

- Yoluyla, “Kalk git” dedik. Aldırmaz. Ayakkaplarını önüne çevirdik, aldırmaz. Yıkıl git be adam! Gitmez! Yamaklar süpürge ile önünü süpürdüler. Sopa yiyeceğini aklı kesmeden defolmadı. Hey Allah! Adam kısmısı, önüne ayakkapları çevrilir de sıçrayıp gitmez mi? Ben, böyle utanmaz görmedim.

Battal gözlerini yerden kaldırmadan sordu:

- Ne diyorsunuz arkadaşlar, Hasan'ı bağışlayalım mı?

Birkaç kişi mırıldanır gibi yarım ağızla karşılık verdi:

- Hele dursun!...

- Bu yıl da beklesin!

- Gelecek yıl bakarız.⁹³²

Topal İsmail, önüne bırakılanlara bir zaman el sürmedi, sonra defteri saygıyla kaldırdı. Parmağını tükrükledi. Her yıl delikanlı hesabını kendisi okuduğu için bu işe alıştı:

- Arkadaşlar! Bu yıl köyümüzde altı tane düğün olmuş. Bundan başka Şehime karı, başka köye kızını gelin vermiş. Bizim köyün düğünlerinde, güvey başına onar kayma delikanlı parası alınmış. Nah, işte şurada, altmış kayma yazılı. Kızını başka köylere gelin veren Şehime alçağından da 15 kayma almışız. Şurada yazılı: İşte 15 lira. İyi olmuş, yirmi lira alınacaktı. Yahu bu köyde senin kızını doğurtacak delikanlı mı yok?

Herkes güldü. Başağa Battal bile gülümsedi. İsmail, uçları güzelce kıvrılmış bıyıklarını okşayarak yüzü şakadan asık hesap görmeği kesmedi:

- Giderimize gelemim: İki kere Sımcık köyü delikanlısını çağırmışız! Kahve, çay, şeker parası, iki kaymamızı götürmüş. Bir kez Dereboyu köyü, bir kez de Yamanlar delikanlısını okumuşuz. Birer buçuk liramızdan, üç liramızı yemişler. Afiyet olsun.

Körpe gençler gülüşünce bu kez Battal Ağa yan yan bakıp çatındı:

- İsmail!

Topal İsmail, bir şey olmamış gibi okudu:

- Bir kez de Sımcık delikanlısına yemek verilmiş. Koyun kestirilmiş! İyi bir iş! Onlar da bize yemek döktüler. 12 lira harcamışız. Sonra sekiz günlüğüne karı kiralananmış. Şurada oynatmışız. Bunların tutarı: Kırk bir lira otuz kuruş!

⁹³² Tahir, age., s. 186-187.

- Bâkisi girdimiz: 75 kayma, çıktımız 41 lira 30 kuruş. Allah razı olsun Murat Ağa, hesap etmiş. Geriye 23 lira 70 kuruş kalıyor.

İsmail, defteri önüne bırakarak keseyi aldı. Murat parmağını uzattı:

- Öteki sayfayı çevir İsmail Ağa! Aşağı doğru değil, yukarı doğru! Şunu geri çevir dedim.

Topal İsmail, istenilen sayfayı buldu:

- Bir değil ağa; iki hesap... Fırıldağın Halit Ağa'ya beş lira, Çobanın Osman Ağa'ya beş lira... Hepsi on lira borç vermiş yâren! Bunlar arkadaşların üstünde görünüyor. Kısası, Halit Ağa ile Osman Ağa'dan on lira alacağımız var.
933

- İşte, iki tane on liralık... Yirmi lira! Şu da üç tek! Yani yirmi üç liradır bu böylece... - Sarı bronz paralar da tamam yetmiş kuruştur. İsmail hepsini keseye koydu - : Banka hesabı da olursa bu kadar olur canım!... - Sevimli sevimli güldü - : Ziraat Bankası'nın hesabı da bu kadar olur.

Keseyi defterin üzerine koydu. Murat'a götürmeleri için yamaklara el etti, ama Murat: "Dursun!" anlamına başını sallayınca Başağa Battal öksürdü:

- Arkadaşlar, delikanlı hesabında on lira fazla olacaktı ya, Hocaların Hakkı: "Ben delikanlı vermem. Yüz kayme başlık saydım. Kızı pahalı aldım." Dedi. Çok söyledik kulak asmadı. "Düğünüme gelmezseniz gelmeyin!" dedi. On liramız oradan eksik...⁹³⁴

Battal, yavaş sesle konuşan Vahit'le Mustafa'nın susmasını bekledi. Lafı uzattıklarını görünce kaşlarını çatıp sesini kalınlaştırdı:

- Arkadaşlar, bu yıl başağaları değiştirelim! Belki delikanlı içinde başağalığa meraklı olanlar vardır.

Sessizlik uzayınca Korucu Ali, hepsinin yerine konuştu:

- Bakalım!.. Bir düşünelim!.. Meraklısı, uygunu varsa yeniden yaparız. Yoksa, gene siz olursunuz, başağalarımız...

Nail elini salladı:

- İki yıldır, delikanlıyı bu başağalar çekip çevirdi, bizi iyi güttü, başağalarımız... Battal Ağa da, Murat Ağa da iyi... Onlar başımızda kalsın gene...

⁹³³ Tahir, age., s. 188-189.

⁹³⁴ Tahir, age., s. 189.

- Doğru bir söz. – Korucu Ali Dayı kocaman kulağını tutmuştu - : İyi yürütmekteler... İkisinden de hoşnuduz. – Önce Murat’a, sonra Mustafa’ya dargın baktı - : İkisi de kalsın. Arkadaşlar, işte doğru bir söz! Aferin Nail Ağa!... Bu yıl da Murat küçük başağa olsun! Gelecek yıl Allah Kerim!⁹³⁵

– Orası zor Murat Ağa. Düğünlerde meydan idare etmek zor... Komşu köylerden on beş, yirmi, sırasında, otuz kırk delikanlı gelir. Ağırlayacağız. Köy, köye düşman olur. “Sinsin” de kavga ettirmeyeceksin! Güreşlerde maraza çıkmayacak. Zor gayet... Bize pek zor!

Battal Ağa deminden beri göz ışmasıyla oy topluyordu. Yamakalardan birisine seslendi:

- Hadi, bizim Nail Ağa’ya bir bardak su getir!

Nail, kendisine uzatılan bardağı almak istemedi:

- Olur mu? Nasıl iş? Götür oğlum! Ali Ağa’ya götür. Olmaz, götür şunu...

Bu sırada, Hocaların Remzi, Vahit, öteki yamak hep birden üstüne yürüdüler, kollarını tuttular. Nail suyu zorla içmiş oldu. Delikanlılar yeni başağayı el çırparak selamladılar.⁹³⁶

Topal İsmail kaşlarını çattı:

- Hep “Aferin” dersiniz. “Ne yapalım!” demezsiniz. – Battal’a baktı - : Başağa, delikanlının niyeti bozuk! “Karı getirmeli” demekte bunlar... Karı getirmek istiyoruz, değil mi arkadaşlar?

Bu soruya yaşlılardan birkaçı baş salladı. Battal Ağa bir zaman nazlandıktan sonra duvara bakarak konuştu:

- Geçen yıldan delikanlının şu kadar parası arttı. Yirmi dört liranız var. Bu para, bizim değil, sizin... Karı getirelim, dersiniz, Peki! İştahınız varsa getirelim. Güleriz, eğleniriz, yeriz, içeriz. Sonunda karıyı götürür, bırakırız! – Nail’e bakıp gülümsedi - : Yeni başağınız, işin ustasıdır. Elif mi Naciye mi, yoksa geçen yıl getirdiğimiz Zehra mı? Ya da hiç görülmedik bir yavru mu? İsteyin istediğinizi... Hadi bakalım yeni başağadan dileyin dilediğinizi alın muradınızı... Kuş olur uçar, yel olur eser.⁹³⁷

“Odalarda türkü söylemek, kâğıt oynamak, hatta yüksek sesle gülmek kendi kendine yasak olmuştu.”⁹³⁸

⁹³⁵ Tahir, age., s. 190.

⁹³⁶ Tahir, age., s. 193.

⁹³⁷ Tahir, age., s. 195.

⁹³⁸ Tahir, age., s. 401.

Köyde ölüm olduğunda, gençlerin ve erkeklerin de bir görevi vardır. O gece uyunulmaz, odada ölen kişinin yakını ile oturulur, eğlence kesinlikle olamaz.

4.2.4.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

4.2.4.3.1. Evlenme(Gençlik-Karasevda)

Körduman romanında düğün merasimine rastlamayız. Daha çok, köyde evlilik ilişkilerinin nasıl olduğunu, köyün gençlerinin kızları etkilemek için neler yaptıklarını görmekteyiz.

- *Zor-kolay alıştı. Bir bizim başımızda mı? İki karılı herif çok...*

- *İşin iş... Hizmetine koşarlar, bir dediğin ikilenmez!*

- *Kulak verme... Tatsız... Eve girdin mi birinin yüzüne bakmayacaksın. Başını yere eğip, "Bana ekmek getirin" diyeceksin! Başını yere eğmezsen, "Vay, ekmeği ondan istedi" diye kızar birinden biri... İşaret ettin sanır. Önüne geleni yiyeceksin. İçin istemezse de yemezsin. "benim elimden olduğu için... hay benim kara bahtım!" der, ağlar. Suyu hangisi verirse içeceksin, yüzlerine bakmak yok...⁹³⁹*

Köyde hâlâ tek eşle yetinmeyip ikinci eş alan, karılarının üstüne kuma getiren erkekler de vardır. Erkekler gönüllerine ve maddi durumlarına göre ikinci bir kadınla evlenirler. Bu durumla ilgili belli bir merasim yoksa da, erkeklerin evdeki iki eşi nasıl idare ettiği anlatılmıştır.

- *Bak Mustafa, ben senin niyetini anladım.*

- *Neymiş bakalım bendeki niyet?*

- *Ben anladım. Vahit'le bir saattir Sabriye'yi gözlemektesiniz...*

Mustafa "Tuuu!..." diyerek elini dizine vurdu.

- *Demek sen bizim burada olduğumuzu bildin mi?*

- *İşte o kadar. Ben anladım. Vallah billâh anama derim! Ömer Amcam'a derim. "Mustafa dere içinde önüme çıktı" derim.*

- *Utanmadan dersin he mi?*

- *Vallaha derim... Şuna bak...*

⁹³⁹ Tahir, age., s. 48.

- Kız dur... Dinle ki bir...

- Çekil yolundan... Bağırırım... -Mustafa'nın yanından geçti- : Sana bu akılları Pelvan öğretti öyle ya...

- Kız dur, ulan, sana Ankara'dan ayna boncuk getirdik. Koyu yağı getirdik. Daha neler geldi! – Fadik duraladı - : Dursana eşek... Sakız, üzüm, incir... Sana evvelden beri yanmaktayız çıra gibi... Bizi öldürecek misin çengi.

- Tuu utanmaz.⁹⁴⁰

Mustafa, beğendiği Fadik'in önüne geçip, üzüm, leblebi vererek onun aklını çelmeye çalışır. Bu durum, köydeki her gencin, sevdiği kızın kendisinde gönlünün olup olmadığını öğrenmek için yaptığı bir gelenek haline gelir.

“... Yarın hediye mendilini Fadik'e kim götüreceksin?”⁹⁴¹

“ – Doğru söyler Vahit... - Mustafa kundurasının burnuyla nemli toprağı eşiyordu - : Üzüm, incir yolladın mı?

- Yolladım. – Vahit içini çekti - : Yollanmaz mı?

- Ne demiş?

- Sövmüş, mendili yere çalmış, “Vallah billâh Hakkı'ya söylerim” demiş.”⁹⁴²

Erkeğin sevdiği kıza vereceği hediyelerin, bazı aracı kişiler tarafından bir mendil içinde götürüldüğü de olur. Kızın hediyeleri kabul edip etmemesi önemli bir işarettir.

“... Ne halt etmeli, peki? Biraz durdu, şapkasını iki kere çevirdi. Kurnaz kurnaz göz kırptı: “Ne halt etmeli, ne demek! Kız ehli kız bırakılır da dul karı nikâhlanır mı, eşşoğlu eşşek? Fadik'i bırakmak yok!...”⁹⁴³

Köyde, delikanlının dul bir kadınla değil de bakire kızla evlenmesi beklentisi vardır.

İsmail elini dizine vurdu: -Gördün mü? Sabriye deyince aklıma geldi: - Lafı değiştirmeye çalıştı - : Fadik n'olacak? Uğruna okul öğrencisi olduğun Fadik?

- Allah Allah! – Mustafa da şaşırılmıştı - : Fadik de bizim...

- Aynalı iş! – Parmaklarını şıkırdattı – İkisini birden alırsın. Kuma olurlar.

⁹⁴⁰ Tahir, age., s. 65-66.

⁹⁴¹ Tahir, age., s. 71.

⁹⁴² Tahir, age., s. 91.

⁹⁴³ Tahir, age., s. 205-206.

- *Yok yahu! “İki bacı bir herifte olmaz” dediler.*

- *Kim?*

- *Laf arası Pelvan’a sordumdu. “Ayşe’yle Fadik” demedim ya, “İki bacıyı bir herif alır mı?” dedim.*

- *“Daha iyi, kavga etmezler” demedi mi?*

- *Yok, günahmış...*

- *Nesi günah? Bıktım Yamören’in günahından...⁹⁴⁴*

Mustafa, iki kardeş olan Ayşe ve Fadik’le evlenmek niyetindedir. Bu durumu, kendisine ve köylülere normal olarak gösterebilmek için Topal İsmail gibi bir kişinin desteğine bile ihtiyaç duyar.

Mustafa, en sonunda Ayşe’sine kavuşur. Ancak, bu kavuşma iki gencin evlenerek kavuşması gibi olmamıştır. Hakkı ile evli olan Ayşe, Hakkı’nın karılarının yanında geceleri sırayla kalmasını fırsat bilip, sıranın kendisinde olmadığı gecelerde koynuna Mustafa’yı alır.

.... *Mustafa rahatça anlatı:*

- *Ergen delikanlıya bir kız gerek mutlaka! Köyün ortasında dibek dövdürmecesine düğün yapılacak. Dul karı alsan dibeği döğülmez. Anan kaç lira başlık isterse istesin, iki yüz lira istesin. Hemen ağlarsın. Beni kızdırma! Ayşe’yi alacak diye ağlar mı adam? Ayşe’yi alsam, kötü mü? Bir evde bacı-kardeş yaşarsınız.*

Mustafa’nın, evli bir kadın olan Ayşe’ye tutkunken bir yandan da Ayşe’nin kız kardeşi Fadik’le evlenmek istemesinde, Fadik’in genç ve bakire oluşu da etkilidir. *Sağırdere* romanında ayrıntılı biçimde anlatılan düğün töreni, dul bir kadınla evlilik söz konusuysa çok daha sönük biçimde gerçekleşir. Bir anlamda, erkeğin şanını yürüten düğünler genç ve bakire eşlere layık görülmektedir.

Fadik kara gözlerini korkuyla açtı:

- *Ben Ayşe’nin üstüne kuma gidemem.*

---

⁹⁴⁴ Tahir, age., s. 341.

- Ulan, Ayşe'nin üzerine sen kuma gitmeyeceksin. Ayşe senin üzerine gelecek!

- Şuna bak! İki bacı bir herife varır mı? Günah! Sen gâvur musun?

- Neden günah?

- Bilmem. Günahtır. İki bacı bir kocada... Töbe töbe! Duyulmuş bişey değil.

- Duyulmuş bir şey değilmiş... Hele rezil! Sen Yamören'den başka bir yer mi gördün? Sen Ankara'ya gittin mi bakalım? Ankara'da bu böyle... Koca yüzbaşılar, okul hocaları iki bacıyı almışlar da, şurada keyfe bakmışlar! Ev içinde kavga çıkmaz! Reşit Amca'ma danıştım: "Kitapta yeri vardır. Alırsın!" dedi. Günah olsa hoca kısmı bilmez mi?⁹⁴⁵

Bir erkeğin, iki kız kardeş ile aynı anda evli olması köylüler tarafından hoş karşılanmaz. Mustafa, bu durumu evin içinde kuma da olsalar iki kız kardeşin kavga etmeyeceği gibi, kendince mantıklı bir nedene bağlamak ister. Bu neden de yetmeyince, Reşit Amcanın "kitapta yeri vardır" hükmünden destek bulur.

Bir öfkelenim. Aklında mı? Dibekten sonra buraya geldik. Sana dargın olduğumdan yemeğinizi yiyemedim doyastıya... Herkes beş yediye, ben iki yedim. Sofrayı kaldırdıktan sonra sen ibrik tuttun. İnadımdan senin suyunla yıkamadım elimi... Mendilime sildim de "İstemez!" dedim havluna, aklında mı?

- Aklımda...

- Terbiyesiz! Bir de "Aklımda"ymış. Bir de kavurga getirmiş. Hiç yer miyim? Töbe, yemedimdi. Gülizar sana, "Şunu cebine sokuver, giderken yersin!" dedi. Cebime koyacakken, "İstemez!" diyerek elini şuraya ittim. Aklında mı?

- Aklımda elbet.

- Kız, sana yüreğim küs olduğundan, o gece çevirdiğin kunduraları bile giyemedim. Ayağımla şöyle iki yana ayırdım, birini ileriye sürdüm, senin düzelttiğin biçimi bozdum da öyle giydim. O zamanlar seni gördükçe domuz görmüşe dönmekteydim çünkü...⁹⁴⁶

⁹⁴⁵ Tahir, age., s. 373.

⁹⁴⁶ Tahir, age., s. 397.

Mustafa, Ayşe'ye kırgınlığını, öfkesini diğer insanların yanında açıkça ifade edemeyeceği için, yemek yememek, havluyu almamak gibi davranışlarla anlatır.

4.2.4.3.2. Ölüm ve Gömme

Romanda iki yerde ölüm vardır. Ancak, ölümün ardından ayrıntılı biçimde anlatılan bir merasim bulunmaz.

“Ölü evinden, karı çığlıkları, toprağın üzerinde yuvarlanır gibi gelip geçiyordu.”⁹⁴⁷

“ – Şuna bak! Gülizar Abla'mın kızını n'apalım! Eniştem bir şey yapamaz ablama... Bu akşam Hakkı, odaya çıkmamış olur mu? Osman'la oturmamış?... Karısı ölen herifle oturur da eve geç gelir.”⁹⁴⁸

“... Ulumaya benzeyen karı bağırtılarını dinledi. Elli yıldan beri öldürme görmemiş köy, üç mahallesinin bütün karlılarıyla çırpınıp ağlıyordu.”⁹⁴⁹

Köyde bir kişi öldüğünde kadınların, ölen kişinin ardından o gece sabaha kadar ağıt yaktığı, erkeklerin de ölen kişinin yakınlarıyla birlikte köy odasında sabahladığı görülmektedir.

4.2.5. İnanışlar

4.2.5.1. İslamiyet İnanıcı İle İlgili Olanlar

Körduman' da, köylülerin İslamiyet'e ve onun kurallarına bağlılığı göze çarpar.

– *Yürek bozulması oruç bozar, hey İsmail, cehennemde yanarsın yavrum...*

- *Ulan o eski işi sen daha unutmadın mı? Cehennemde yanarmışım. Vara yanaydım hey Allah! – Tabakasından bir cigara çıkarıp yaktı, derin derin çekti:*

- *Sen cahilliği nerden bileceksin bre Allah insaflıdır, cahil kulunu cehenneminde temelli yakmaz. Lâkin senin gibi bir imansıza geldi mi...*⁹⁵⁰

⁹⁴⁷ Tahir, age., s. 346.

⁹⁴⁸ Tahir, age., s. 351.

⁹⁴⁹ Tahir, age., s. 480.

“ - .... Benim herif bir duysa, “Aferin, helâl olsun” der mi? Beni dayaktan öldürür. Kitaba el bastırды, töbe çekti, nikâh tazeletti. Şuna bak! Beni boyumca günaha soktu da...”⁹⁵¹

İslamiyet’te bir kişi kötü bir işe karıştığında, bir daha onu yapmamak için Kur’an’ı Kerim’e el basarak tövbe eder. Bu geleneğin yansımasını da kocasını aldatan kadının, kocası tarafından kitaba el bastırılarak tövbe ettirilmesi olarak görürüz.

“ – O işten sonra büyük aptest alınmadan “ekin” lafi edile mi bilirmiş? Bir tekme vurup “Yıkıl!” demedin mi?”⁹⁵²

“Evdeki karılar, gün aşırı hovardalığa gittiğini bildiklerinden sobanın üzerine bakır ibrikle aptes suyu koymuşlardı. Mustafa, bunun bir azıyla yüzünü yıkayıp gerisini hamamlığa döküverdi...”⁹⁵³

Kadın ile erkek birleşim yaşadığında, İslamiyet inancına göre ikisi de boy abdesti alıp temizlenmelidir. Abdesti almayan kişi cenabet sayılır ve işlerinin yolunda gitmeyeceğine inanılır.

Çamaşır taşları, yaz kış suyu kesilmeyen Dervez’in kıyısındadır. Yamören’in en ihtiyar karısı bile, bu dümdüz, kocaman apak taşların oraya köylülerce mi konulduğunu, yoksa Allah’tan mı, öyle “Karı kısmı çamaşır yıkasın” diye yaratıldığını bilemez.

*Çamaşırılar, bu taşların üzerinde tepinerek, tokmaklanarak yıkanır.*⁹⁵⁴

Köy yerinde kadınların çamaşır yıkama yeri dere kenarıdır. Bir günde bazen üçer dörder kişiler halinde birleşilir, uygun bir yere ateş yakılır ve çamaşırılar yıkanılır. Dere kenarında, suyun taşması ile orada bulunan taşların varlığına Allah’ın sebep olduğu inancı da dikkat çeken bir unsurdur.

“ - .... Desteyi tekrar bıraktım. “Aman orucu bozup altmış bire yatmak olur mu?” Kaldırdım...”⁹⁵⁵

⁹⁵⁰ Tahir, age., s. 11-12.

⁹⁵¹ Tahir, age., s. 20.

⁹⁵² Tahir, age., s. 20.

⁹⁵³ Tahir, age., s. 414.

⁹⁵⁴ Tahir, age., s. 59.

“ - .... Kitap yazıyor: Adamı şeytan aldatırsa altmış bir yokmuş...”⁹⁵⁶

Romanda, oruç bozmanın İslamiyet'teki kuralları ve bozulduğunda telafi etmek için altmış bir orucu tutmanın şartlarına da değinilmiştir.

“Gidip birinci evleğin başında durdu:

- Seyrek ektilim sık ver. Tanesini tok ver. Geçen sene az çıktı, bu yıl bize çok ver. Köylünün pirî Âdem Baba!... Bize Halil İbrahim bereketi ver. Ya Allah, ya pîr, Bismillâh!”⁹⁵⁷

Tarımla uğraşan köylü, o yılki ürünün veriminin doğa olaylarına bağlı olduğunu bilir. Yağmur'u yağdıran da Allah, fırtınayı çıkaran da Allah'tır, inancı ile ekini eken köylünün Allah'a inancını bir kez daha görmekteyiz.

- “Tarlan çok” nasıl bir laf! Toprak bir vakit satılmaz, günahtır. Hadi, akşam ekmeğini çıkarıp satsana bakalım!

- Ekmek başka...

- Toprak da ekmektir. Allah toprağı “Alınsın” diye yarattı, “Satılsın” diye değil! Reşit Hoca'ya sor... Namusun başı tarla... Ev yaptırılacak...⁹⁵⁸

Dini inanışlarda ekmeğin, nimetin kutsal sayılması, köylünün temel ekmek kaynağı olan toprağı yansıtılmış ve toprak satmak da günah olarak görülmüştür.

- İşte böyle... Fukarayı eşekten aşağı almışlar da, leşini suya gömüvermişler. Köylünün fukarasında din, iman olmaz. Yahu, siz deli misiniz? Bu dünyada, hükümetin mahpusundan, hadi kurtuldun diyelim peki, yarın öte dünyada n'apacaksın? Parası için adam vuranın namazı kılınmaz. Yatacak yeri yoktur. Peygamber arkalamaz!⁹⁵⁹

Can alma, adam öldürme hapis cezasının yanı sıra günah oluşu ile de kınanır.

- Ben çalışacağım...

- Otur ulan! - Yakup Ağa eteğini tuttu - : Ellerin aptalı sen misin? Hocalar kabilesi hele bir başlasın!

Murat somurttu:

- Kendi tarlamız olsa, böyle demezsin. Gördün mü Reşit Hoca, İslamlıkta var mı bu?

⁹⁵⁵ Tahir, age., s. 98-99.

⁹⁵⁶ Tahir, age., s. 100.

⁹⁵⁷ Tahir, age., s. 116.

⁹⁵⁸ Tahir, age., s. 274-275.

⁹⁵⁹ Tahir, age., s. 301.

*Reşit Hoca geyirip “Hak destur!” dedikten sonra kaşlarını çattı:
- İslam, birbirine yardım edecek! Bırak oğlanı çalışsın!* ⁹⁶⁰

“ - Sen haklısın. Ben şu bizim milletin çekemezliğini düşündüm. Ev yapan bir komşuya, işi olmayan Müslümanlar yardıma gidecek...” ⁹⁶¹

Müslüman olmanın bazı kuralları vardır. Bu kurallardan biri de komşuyla iyi geçinme, ona yardım etmedir. Köy insanı da İslamiyet’i benimseyip hayatını dinin kurallarına göre yaşadığı için, Müslüman olanların yardımlaşması gerektiği inancına da sahiptirler. Ancak, bu inançları, tüm diğer duygu ve düşüncelerde olduğu gibi samimi değildir. İşin içinde kıskançlık ve çıkarla birlikte hileler de vardır.

“ – Sus, yalan yemin etme! Elin ayağın tutulur.

- Töbe, yalana yemin olur mu? Vallah billâh senden başkasında gözüm yok!” ⁹⁶²

“Fukaralar çaresizlik içinde boyunlarını bükmüşler, “Topraktan ve de Allah’tan köylü kısmı umut kesmeyecek!” diyorlardı.” ⁹⁶³

- Şuna bakın komşular... Bize ne yükleniyorsun? İşte senin bu Mustafa oğlun iki aydır evde mi yatıyor? Bir gece gelir, bir gece gelmez! “İki karılı bir eve alışmış!” demedim mi? “Aman herif! Bu oğlanı bir kolla bakalım!” demedim mi? “Başımıza bela gelecek!” demedim mi? Yüzüme gülü gülüverdin. “Horoz senin horoz! Bırak dilediği çöplükte eşinsin!” dedin. “Sen sabahları abdest suyunu hazırla da gerisine karışma!” dedin. “Karı kısmı, erkek işine karışmaz. Benim oğlum tepeden tırnağa erkek!” dedin. Orospuya giden oğlanın evinde bereket mi olur komşular? ⁹⁶⁴

Mustafa’nın hovardalıkları babası tarafından hoş görülmüş, üvey annesinin tüm bunlara ses çıkarmasına engel olunmuştur. Mustafa’nın hovardalıklarına engel olunamamış, ancak bu davranışların Allah tarafından evde bereketsizlikle cezalandırıldığı düşünülmüştür.

⁹⁶⁰ Tahir, age., s. 364.

⁹⁶¹ Tahir, age., s. 435.

⁹⁶² Tahir, age., s. 372.

⁹⁶³ Tahir, age., s. 402.

⁹⁶⁴ Tahir, age., s. 441.

4.2.5.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi) İlgili Olanlar

Romanda, doğaüstü varlıklara inanış net olmamakla birlikte bulunmaktadır.

“ – Ne konuşacaksan burada konuş, ben gece vakti yıkığa gelemem.

- Neden kız?

- Yıkık yerde cin, peri olur; sarı kedi, kara oğlak olur!

- Cin, peri de neymiş. Bu akşam, dediğim gibi, seni yıkıkta beklerim.”⁹⁶⁵

“ – Ben yıkık eve gitmem. Cin olur, peri olur.

- Cin adama n’aparmış?

- Çarpar!”⁹⁶⁶

Geceleri, herkes uyuyunca buluşan gençlerin tek korkuları cin, peridir. Geç saatlerde, üç harflilerin تنها yerlerde bulunduğu inancı, gençlerin buluşmasına da yansımıştır.

4.2.5.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

4.2.5.3.1. Hızır-İlyas

Körduman romanında, köy insanların peygamber ve ruhsal kişiliklerden Hızır ve İlyas Peygambere dair inançları var olmakla birlikte pek fazla ön planda değildir. Bazen günlük konuşmalarda bazen edilen dualarda adları geçer.

“ – Yahu sen nasıl adamsın, Hızır Peygamber gibi bir adamsın. Zora düşmüş dostu uzaktan nasıl da bildin.”⁹⁶⁷

Hızır Peygamber’in, zor durumda olan insanlara yardım ettiği inancını romanda da görmekteyiz. Romanda Hızır Peygamber’e inanış, “Kul sıkışmayınca Hızır yetişmezmiş” sözünü onaylatan niteliktedir.

⁹⁶⁵ Tahir, age., s. 220.

⁹⁶⁶ Tahir, age., s. 280-281.

⁹⁶⁷ Tahir, age., s. 79.

4.2.5.3.2. Din Görevlileri

a) Hocalar

Eski Türklerde, Gök Tanrı inancından dolayı, şaman gibi ruhsal varlıklarla iletişime geçebilen kişilere inanma, onların bu özelliklerinden yardım alma, hastaları iyileştirme, kehanet görüşlerine başvurma İslamiyet’le birlikte din hocalarına geçmiştir. Köydeki imamlar, üfürükçü hocalar birer danışman konumundadır.

– Şeytanmış... Sizdeki domuzluğa, bizim şeytanlığımız, korkma, dokunmaz. Bağrı tutuk hoca işinize geldi öyle ya... Tık nefes... Lâkin gözü hala karılarda... Ben adamın yüreğini gözlerinden seyredirdim. Bir erkek hastalanır, “Aman hoca yetiş nefes ediver!” diye yalvarırsın, ‘Dur, elimdeki şu işi bitireyim de gidelim’ der. Bir karı hastalanır, ‘Aman hoca hoca’ demenle pire gibi sıçrar, ‘Yürü evladım, aman gidelim yürü!’ diyerek seğirtir. Ulan, kurban olduğum Allah, işini bilmez mi? Karıların suratına fazla üflediğinden soluğunu kesivermiş. – Bir ıslık öttürdü - : Köyde buğday komamış hocaya vermişsiniz çengiler! Hocadır, ekinleri evine tepe gibi yığmış. ⁹⁶⁸

Köylülerin herhangi bir sağlık sorunu karşısında doktor yerine Hocaya gittikleri görülür.

“ - .... Evde yastıklar hep kepek dolu. Kepekleri boşalttık, Köprülü muhtarının yününe yastıklara doldurduk. Yünü kaybettik. Cincilere baktırsalar, hocalara okutsalar bulamazlar.” ⁹⁶⁹

- Duyulmuş bir şey değilmiş... Hele rezil! Sen Yamören’den başka bir yer mi gördün? Sen Ankara’ya gittin mi bakalım? Ankara’da bu böyle... Koca yüzbaşılar, okul hocaları iki bacıyı almışlar da, şurada keyfe bakmışlar! Ev içinde kavga çıkmaz! Reşit Amca’ma danıştım: “Kitapta yeri vardır. Alırsın!” dedi. Günah olsa hoca kısmı bilmez mi? ⁹⁷⁰

- Bana bu lafları hani söylemeyecektin? Kolayına mı beni günaha soktun, çileden çıkardın? Günahı boynuna?

⁹⁶⁸ Tahir, age., s. 13.

⁹⁶⁹ Tahir, age., s. 166.

⁹⁷⁰ Tahir, age., s. 373.

- Boynuma! Var mı bir sözün? Hele avanak, böyle işte günah olmazmış. Reşit Amca'ma danıştım. "Keyfinize bakın!" dedi.⁹⁷¹

Köyün hocası Reşit, olumlu bir hoca tipi çizmez. Köylüleri hoşnut etmek için pek çok dini kuralı yeniden yorumlar, esnetir. Ancak, bu durumu daha çok Mustafa ve Topal ismail'in diyaloglarından anlıyoruz. Yazar, bu konuda net bir tablo çizmemiştir, bunu okuyucuya bırakmıştır. Sadece, romanda Reşit Hoca'nın muska yazdığı, büyü yaptığı net bir şekilde çizilmiştir.

4.2.5.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili İnanma Uygulamaları

4.2.5.4.1. Türbe ve Makam Ziyaretleri

Anadolu'da tekke ve türbelere inanç çok fazladır. Halk bunu çok fazla abartıp kurumsallaştırdığı için Cumhuriyet ile birlikte tekke ve türbeler kapatılmıştır. Her kanun gibi bu kanun da köylerde işlememiştir. Türbelere inanç ve makam ziyaretleri devam etmiştir. Günümüzde des ürmektedir.

- *Şu kayayı gördün mü? Ulan, sana anan "Küskün evliya" kıssasını söylemedi mi? Bizim Yamören'in derde derman suyu, neden kurumuş? Küsmekten... Ne olmuş olmuş da Yatırını eskiler küstürmüş. Derde derman pınarı kurumuş, türbesi taş olmuş. Sen de bana küsersen, töbe, taş olursun.*⁹⁷²

Romanda, köylünün sürekli gidip geldiği tekke ve türbeler, makam ziyaretleri yoktur. Ancak, "Küskün evliya" kıssası altında bu inançların varlığını açıkça görmekteyiz.

4.2.5.5. Batıl İnançlar

Halkın cahilliğinden, korkularından kaynağını alan batıl inançlar, köy yerinde fazlasıyla kendini hissettirir. Günlük yaşam içinde insanlar bu inançlara göre davranışlarını ve hayatlarını şekillendirir. Bu inanışlardan beslenen kimi hikâyeler de oluşturulur. Bunun yansımaları *Körduman* romanının köylü sakinlerinde de görmekteyiz.

⁹⁷¹ Tahir, age., s. 394-395.

⁹⁷² Tahir, age., s. 368.

....Şehirliler kaşıkları ekmek içiyle silip temizlemiş... Sen görmedin mi?

- Gördüm. Cemal Usta çatalı öyle silerdi.

- Tuh yüzüne! Hele gâvuuur! Sen bilir misin? Eskiden sapı aşağıdan yukarıya başakla doluydu buğdayın. Bir sapta, ben diyeyim otuz başak, sen de elli başak...

- Sonra neden bir başak kalmış?

- Bir şehir karısı tarla kıyısında çocuğunu apteste tutmuş. Sonra bebeyi başakla temizlemiş... Allah o dakika gazaba gelmiş, sapı dibinden tutup sıyırılmış! Niyeti bütün başakları inadına, gökyüzüne çekmek... derken, yeryüzündeki bütün itler, barışmağa, ağlaşmağa, ulumağa başlamış. Bunun üzerine, kurban olduğum Allah, sapın tepesinde bir başak bırakmış. Senin haberin var mı? Biz şimdi, itlerin kısmetini yemekteyiz!

- Demek o yüzden mi şimdi saplarda bir başak var?

- Ondan... Bazı bazı bir sapta üç, dört başak görünür. İşte o tarlalara Hızır uğramıştır. O yıl, eski zamandan kalma bir rençber yılı olur, Allah bize acır da, "Hadi, biraz yüzleri gülsün mülevveslerin" der. Anladın mı, neden makine uğursuz? Köylü kısmısı kara sığırdan şaşmayacak. Tren yoluna bak bir! Geldi, geçti. Akli ermezler "İyi" dediler. Senin Murat Ağa'n herkesten çok sevindi. Orada da bir Reşat Bey bulmuş. İstasyon memuru... Rumeli'den gelmiş bir herif! Şimdi de ondan almakta akılları... Meydanda uğursuzluğu bir bu tren yolunun... Köylüde din konmadı, iman komadı, karılarda namus komadı. Trenin erkeği geceleri ateş savurur. Neden?

- Nedenmiş? – Mustafa tarlayı sürece makinenin ismini düşündüğü için dalgındı - : İçinde kömür yandığından.

- Orasını ben de bilirim! Gündüzleri savunmaz da, geceleri neden savurur? Köylü, köyünde barınamasın diye... Meydandaki bi-şey! Köylünün kızarmış ekini yansın diye...

*Bak, dinle: Sen Ankara'ya gittin, bunca taş düzledin; Kurşunlu'nun Cemal Usta gitmese, bizim Hocaların rezili gitmese Ankara'nın taşlarını kim yonacak? Trenin derdi köylünün ekinini yakmak... Ekinini yanan köylü şehre gider mecburi. Allah göstermesin, hep amele oluruz, oğlum!*⁹⁷³

Anadolu'nun çeşitli köylerinde buğdayların verimsizliğine dair, genelde, bir kadının hata etmesi ve bu durumu Allah'ın, ürünlerdeki verimi düşürmesiyle cezalandırmasına dair çeşitli varyantlarda hikâyeleştirdikleri inanışlar vardır. Yukarıdaki satırlarda Yakup Ağa'nın, oğlu Mustafa'ya anlattığı şehirli kadının benzer hatası Çankırı, Çorum dolaylarında sıklıkla anlatılan bu batıl inancın yarattığı bir halk inanmasının örneğidir.

Bütün karılar, uğursuzluğun sebebini, kış başında köye getirilen orospuya yüklemişlerdi.

Oysa Kulaksızın Yakup Ağa'ya bakılırsa uğursuzluğun temeli Nail'in küçük başağa olmasındaydı. Sonra sonra Emine Teyze, Mustafa'nın analığı Binnaz, gelinleri Feride, çeşme başına toplandıkça: "Murat küçük başağalıktan çıkmamalıymış! Gördün mü?" diye fısıldamaya, Nail'in karılarına ters bakmaya başlamışlardı.

*İlk günler, komşu köylerin de belaya çattıkları, Çankırı bağlarında bile bütün ağaçların kuruduğu, ormanların kökten bittiği, şu kadar yıllık kavakların dipten doruğa yarıldığı söylenmiş, afetin herkese çarpması Yamören'in acısını biraz hafifletmişti. Ama zaman geçtikçe, ırmak boyundaki büyük çiftliklerde ekinlerin yandığı havadisi de hiç kimseyi ilgilendirmede.*⁹⁷⁴

İklim şartları hızlı bir değişim içerisinde değildir. Ancak, Dünya'nın yaşı ve geçirdiği evreleri göz önünde bulundurduğumuzda iklimlerin sürekli bir değişim içerisinde olduğunu görmekteyiz. Çankırı, bulunduğu konum olarak karasal iklime sahip bir şehirdir. Kar yeterince yağmadığında bahar ayında da nisan yağmurları yeteri kadar olmadığında, yazın sıcaklığın da etkisiyle her şey kurur ve ürünler az olur. Romanda, köyde o yıl iklim şartlarının kötü gitmesini kimisi köye getirilen hayat kadınlarına kimisi başağalığa Nail'in getirilmesine bağlar.

⁹⁷³ Tahir, age., s. 120-121.

⁹⁷⁴ Tahir, age., s. 401.

4.2.6. Halk Âdetleri ve Gelenekleri

4.2.6.1. Aile Akrabalık Gelenekleri

4.2.6.1.1. Otoritenin Dağılımı

Kemal Tahir'in *Körduman* romanında da köyde ağa, bey gibi otoriteler bulunmamaktadır. Ailelerin kendi içerisindeki otorite dağılımı daha yaygındır.

....Trende babasına vermek için hazırladığı para destesini cüzdandan çıkarıp uzattı:

- Buyur, bu da paranın üst yanı...

Yakup Ağa şaşkınlıkla bağdaştan dizüstü kalktı:

- Para mı? Para da getirmiş... Aferin ulan! – Yere iniverdi - : Töbe hey Allah, aferin! Ne kadar bu böylece, kırk kayma var mı benim rezil oğlum?⁹⁷⁵

“ – Oturmasına otururum ya, babam huylar çıkarmış, akşam namazında herkes sofraya gelecek de sofrada şenlik olacak...”⁹⁷⁶

Mustafa, babasıyla, ne biçim bir şey konuştuklarını neden sonra fark ederek inler gibi bir ses çıkarmıştı. Elini ağzına götürdü. Yüzüne ter basmış, yüreği vurmaya başlamıştı.

- Hakkı'dan, demek, korkmaz mısın eşek? Kariyi çileden çıkarabilir misin?

Mustafa kendini zorlayarak kekeledi:

- İzin verirsen başüstüne...⁹⁷⁷

Evde, babanın varlığı ile evin otoritesi babada bulunmaktadır. Kazanılan para da bu yüzden babaya verilecektir. Baba, evde ne kural koyduysa o kurala ailenin tüm fertleri uymak zorundadır. Çocuk, babası ile arkadaşıyla konuşur gibi rahatça konuşamaz, onun iznini almadan bir şey yapamaz.

“Emine Teyze içeri giren kızına her zamanki gibi çıkıştı:

- Nerdesin kahpe? Şuraya otur, ekmekleri pişir. Mustafa, “Biz kardeş sayılırız!” diyerek seni öpmeğe kalkarsa, kendini sakın öptürme. Kemiklerini kırarım.”⁹⁷⁸

⁹⁷⁵ Tahir, age., s. 34-35.

⁹⁷⁶ Tahir, age., s. 74.

⁹⁷⁷ Tahir, age., s. 125.

Baba ölmüş ise, o evin reisi annedir. Annenin kızının üzerindeki otoritesini, ona iş buyurmasını, dediği sözden çıkılamamasını açıkça görmekteyiz.

Feride, kaynanası Binnaz'ın yüzüne baktı. Binnaz kaşlarını çattı:

- “Kâğıtlarımı karıştırmayın” diye tembihledi, Murat! Gelsin de kendisi versin!

- Lafa bak!... On kâat durup da n’olacaktı!

- N’olacağını biz bilmeyiz, Murat bilir. Sopa mı yedireceksin, kıza?

- İyi, iyi... Bu benim Murat oğlumun yüzünden.. Hey Allah, karılar da köy muhtarı kesildi başıma...⁹⁷⁹

.... Murat Ağa'n ne der? “Köylü kısmı, karı milletini, sözümler buradan dışarı, eşek gibi kullanır!” der. “Mal gibi alır, satar” demez mi? Doğru! Mal gibi satarız şunları! Mal gibi... Yalanı yok! Eşek gibi dayağın altına yatırmaz mıyız? Hele bir karı, Hocaların Hakkı namerdine düşerse... Ayşe'yi gördükçe yüreğim yanmakta benim... Birkaç günlüğüne. Ulan Hakkı! Ulan rezil! Kara sığıra acırsın, “Kışın ahırda kaldı, zayıfladı” diyerek ilkyazda zora koşmazsın! Eşeğin sırtı yaralansa, aklın başından gider...⁹⁸⁰

Köyde hem eğitilmiş hem de aklı başında olması sebebiyle Murat, bilinçle yapmasa da insanlar üzerinde, özellikle, gençler üzerinde otorite kurmuştur. Bunun yanında, Murat'tan izinsiz eşi Feride'nin bir şey yapamayacağı, Murat için önemli olan kâğıtların başına bir iş geldiğinde Murat'ın hesaba çekeceği ve döveceği kişinin de yine Feride olacağı görülür.

“... Huzurumda gülme...”Amcan seninle konuşacak” dersin kıza... Yakup Ağa'ya gelin olacak! Ne demektir bu? Yakup Ağa'nın terbiyesi, aynıyle Ankara'nın terbiyesi... Gelini sofraya oturtmakta... Yakında alır Cumhuriyet balosuna götürmezse, nah bıyıkları kazıtırım!”⁹⁸¹

⁹⁷⁸ Tahir, age., s. 132.

⁹⁷⁹ Tahir, age., s. 180.

⁹⁸⁰ Tahir, age., s. 202.

⁹⁸¹ Tahir, age., s. 204.

Köyde, gelin çok eskilerde, sofraya oturmaz, kapının eşiğinde beklerdi. Yemeğini, herkes yedikten sonra mutfağın bir köşesinde yedi. Bu gelenek, ayakta kalıp dikilen kişiye “Yeni gelin gibi ne dikilip duruyorsun?” sözüne de kaynak oluşturur. Romanda ise bu geleneği Yakup Ağa yıkmıştır, gelini Feride de sofraya oturabilmiştir.

- *Tuu... Reziller! Battı erkeğin namusu temelli!*

- *Sorma... Battı evet... Ama sen de olsan... Ne halt edeceksin bakalım! Hay Mustafa! İstanbul karısına erkeklik sökmez. Sütte leke var, İstanbul karısında leke yok. Neden aktır İstanbul karısının madeni? Güneş görmez. Hiç güneş yakmadığından surati kuyruk yağına benzer, kara gecede parlar, ışıldak gibi...*

Vahit kızdı:

- *Ulan, bu ne çeşit yalan! Vagon gibi art arda bağlanmış bir yalan! Güneş görmeyen karı olur mu? Hiç mi sokağa çıkmaz bu reziller?*

- *Çıkar, ama gezmeğe çıkar. Hemi de senin Şaziye gibi eşekle değil oğlum, taksikle çıkar. Evde kap yumak, pırtı yumak İstanbul'da erkek kısmının ödevi, çoktan...*

- *Aman bizim karılar duymasın! Senin karı duymasın İsmail! Tuuu... Ovaderesi'ne şart olsun sürer seni!*

- *Olmadı Pelvan! Yamören'in karısı iyidir. Günde bir övün dövmezsen, “Gönlü yok! Herifin bende, dayağı azalttı!” diye ağlar. Sus ulan kahpe! Dayağa dilekçe vermek, sana kahpe anandan mı kaldı? ⁹⁸²*

Gidip görmedikleri İstanbul'un kadın erkek ilişkilerini duyduklarında, İstanbul'da kadınların daha özgür ve evde söz sahibi oluşlarını köyün gençleri yadırgar. Bunlar, onlar için kabul edilebilecek durumlar değildir. Onlara göre kadın, her daim erkeğin bir adım ötesinden gitmelidir, evinde yemek yapmalıdır, işleri görmelidir, erkeğin ihtiyacını karşılamalıdır.

“ - Pınarı ver Mustafa! Suyu alıp gideyim! Evden beni gözetler kumam olacak.... “Nerde kaldın?” diye çekişir!” ⁹⁸³

“ – Yok abla!... – Ayşe sesini alçaltarak kapıya baktı - : Ben bikez “Peki” dedim mi canım kurban olsun. Sen kuma halini bilmezsin! Evde yalnız değilim.

⁹⁸² Tahir, age., s. 232-233.

⁹⁸³ Tahir, age., s. 236.

Bişey yesem, öteki sezinler. “Herif, benden gizli yeni karısını beslemekte!” diyerek Gülizar etmediğini bırakmaz.”⁹⁸⁴

Romanda, farklı bir otorite şekli göze çarpmaktadır. Bir evde tek koca, iki kadın varsa, kadınlardan büyük olanın sözü geçer, küçük olan onun sözünden çıkamaz, bir yere giderken ona haber verir, geç kalsa azarını ıstir.

– *Yahu nedir? Töbe hey Allah! Nedir, dedim!*

- *Sen Ayşe'nin amcası sayılırsın. Hakkı dersin rezilin biri... Karının namusu bu köyde senden sorulur.*

- *Ayşe bir halt mı etmiş? Aman karı!*

- *Halt etmiş. Pelvan Vahit'i bildin mi? Ayşey'le arası iyi... Buyur bakalım!*

Ömer yorgana bir tekme vurdu. Uzun paçalı donu, Mustafa'yi şaşırtacak kadar temizdi. Yatağın içinde bir şey arıyor gibi debeleniyordu:

- *Deme... Pelvan Vahit? Şart olsun, keserim orospuyu... Şimdilik gider...*

Yatırırım bıçağın altına...

- *Hemi de kesmezsen adam değilsin!*⁹⁸⁵

Genç kızın babası yoksa, ona köyde amcası sahip çıkar, amcanın baba gibi kızda söz hakkı vardır. Hatta kız, hata ettiğinde, amcası onu dövebilir ve hatta kesebilir.

Ömer yumruğunu salladı:

- *Karı milleti lafını bilse dünya düzelirdi mum gibi... Kız karı, seni şart olsun, dayağın altına yatırırım. Hadi koş, kunduraları al gel! Hem bizim kunduraları giyip, hem de kopuklarla... Töbe olmaz! Ben bu orospuyu kesmez miyim? Kunduralar şimdi gelecek... Laf dinlemem... Şimdi...*⁹⁸⁶

.... - *Odaya giren karısına diklendi - : Kız, sen neredesin? Bir gittin mi, sonunda geri gelmezsin. Huzurunda gülme... “Bunlar aç mı tok mu?” der mi, şuna bak!... Ortalık karardı. Hani çırası yok mu bu evin?... Ulan benim evimin ışığı mı söndü?*

- *Taşları yerine bıraktım. Allah Allah, tuz öğütüldü, meydanda mı duracak? Hazırda yemek yok. Pilav salayım mı?*

- *Pilav uzun olur. Yumurta pişsin!*

⁹⁸⁴ Tahir, age., s. 291.

⁹⁸⁵ Tahir, age., s. 239.

⁹⁸⁶ Tahir, age., s. 240.

Anasının arkasında duran Süleyman sevindi:

-Oh ana!... Yumurta pişir kız!... İçim istedi.

Ömer, bu söze çok kızmış gibi gözlerini açtı, kollarını salladı:

-Sus rezil! Git suratını yıka! – Karısına bağırdı - : Ver bakalım şuradan benim yabancı giyimleri...⁹⁸⁷

Erkeğin evde, para kazanma, gurbete gitme gibi durumları varken kadının da evdeki görevi yemek hazırlamak, kocasının hizmetine koşmaktır. Erkek, canının istediği vakit karısını dövebilme yetkisine sahiptir.

Mustafa'nın hiç beklemediği bir iş oldu. Gülizar eğilip elini iki kere öptü.

Mustafa ateşe dokunmuş gibi silkindi:

- Dur kız! Hele şuna! Sen benden büyüksün eşek!

- Eksik olma! Allah seni babana bağışlasın. Ben senden büyüğüm ama, sen erkeksin! Allah, babana bağışlasın...⁹⁸⁸

Anadolu'da, kadın kaç yaşında olursa olsun, karşısındaki erkekten küçük sayılma inancı ile kadınlar, gerekli gördükleri yerde erkeğin elini öperek saygısını gösterir.

“Ayşe içeri girince şaşırıldı:

- Yatmadın mı?

- Yatmadım.

- Yatağı ısıt dedim. Yüreğim dondu.

- Çek şu çorapları...

Ayşe'ye kendi karısı gibi hizmet gördürmek hoşuna gidiyordu. Çorapları çektikten sonra Ayşe, soba tahtasına bıraktığı sönmüş çirayı yeniden yakıtı.”⁹⁸⁹

⁹⁸⁷ Tahir, age., s. 245.

⁹⁸⁸ Tahir, age., s. 387.

⁹⁸⁹ Tahir, age., s. 389.

Mustafa ve Ayşe evli olmasalar dahi, kendilerinin kurduğu yasak evlilik oyununda Mustafa evin erkeği konumundadır ve otorite onun elindedir. Ayşe'ye emirler verir, çorabını dahi ona çıkarttırır.

... İsmail içini çekti - : Senin baban köy yerinde neden ağa olmak ister? Ağa Allah'ın sevgili kulu... Tarlalar yandı mı ağa sevinir! Yamören'de kaç ağa var? Şu Hakkı, bizim Başağa Battal'ın babası, Himmet Çavuş... Bir de baban geldi yetişti. Kulaksız Ağa... Koca Yamören'in adamını dördü bölüşecekler. Kardeş payı... Ağa başına on iki buçuk ev...

- Ulan on iki buçuk ne demek? Bunun buçuğu kim?

- Birinin buçuğu topal İsmail! Biz buçuk sayılırız efendi! Biz de ağa olsaydık Yamören beş pay olurdu. Ağa takımı birbirini neden istemez? "Mahşer günü benim ümmetim çok olsun!" diye istemez. Ekinler yandı, kıyamet de koptu. Mahşer günü bugün. Himmet Çavuş'un bitli buğdayları para edecek. Senin baban tosunları parasını on katıyla çıkarır. Ağalık güzel bir zenaat! Hırsızlıktan değerli. Silahsız eşkıyalık!...⁹⁹⁰

Romanda, tüm köyün sahibi ağalar olan bir tablo çizilmese de, zengin insanların köy yerinde ekonomik açıdan söz sahibi oldukları açıkça anlatılmıştır.

Feride yontulmuş taşın önünde durduğundan Yakup Ağa sustu. Gelin örtüsünü düzeltiyordu. Bakraçları alıp bir şey söylemeden yürüyünce Yakup Ağa öfkeleni:

- Karnım aç! Bakraçları alır, çeşmeye koşarsınız! Anan nerede?

Gelin karşılık verebilirmiş gibi biraz bekledi. Sonra yüzünü ekşitti:

-Yemek hazır mı? "Gelsinler!" dedi mi? – Gelin başını salladı - : Sen yemeyecek misin? Şuna bak! Yıkıl karşımdan...

-Elini salladı - : Çeşmede lafa dalarsan, sopaya yatırırım. Tez gel!⁹⁹¹

⁹⁹⁰ Tahir, age., s. 4-7-408.

⁹⁹¹ Tahir, age., s. 436-437.

Yakup Ağa, gelini Feride'yi aslında kızı gibi çok sever. Ancak, Feride'nin şımarmaması ve otoritenin Yakup Ağa'da olduğunu göstermek, korkutmak için, kayınbaba gelinini azarlar ve hatta dövebileceğini belirtir.

Yakup Ağa karısının bağırmasıyla önce şaşırmış, parmağını burnuna sokarak durmuştu. Binnaz konuşmayı bırakınca, gözlerini açarak bağırdı:

- Sus ulan! Sus dedim... Sus dedim. Şimdi sopayı çekerim. "Bıktım tosunlarından herif!" demez miydin? Maldan bıkarsınız. Malı istemezsiniz. Eller bir sığa bulamaz, siz malları yumruklarsınız! Sonunda beni batırdınız! İt gibi uluma! Şimdi yıkarım sopanın altına... Gayri yeter... Yeter... Bıktım yahu! Yeter!⁹⁹²

Kulaksızların evinde söz sahibinin Yakup Ağa olduğu, karısının uyarılarının ve sözünün hiçbir hükmü olmadığı romanda sık sık karşımıza çıkar.

Yakup Ağa, oğluna inanıverdi. Koşup giderse hayvan dirilecekmiş gibi acele ettiğinden Vahit'in kendilerine bu düşmanlığı neden yaptığını sormak bile aklına gelmemişti. Birkaç adım attıktan sonra durdu:

- Birisini şimdi Sımcak'a gönderelim. Murat gelsin. Murat akıllıdır.

Mustafa kaşlarını çattı:

- Bırak şimdi Murat'ı. Sen muhtara git! İsmail'in dediği doğru. Yatırsınlar sopaya... Söyletsinler. Görürsün, "Biz yaptık!" derler.⁹⁹³

Hayvanları öldürüldüğünde Yakup Ağa ve ailesi bu işi Vahit'in yaptığını bildikleri halde, muhtarın olaya el atıp Vahit'i cezalandırması, hatta suçunu itiraf edene kadar dövdürmesini isterler.

-Sonunu sen düşün: Mahpusa götürürler. Mahpus zor mesele... Mahpus diriler mezarı...

Yakup Ağa to gibi gürlledi:

-Ulan! Siz bu oğlanı sonunda ödleceksiniz! Mahpusa girmiş gibi söyler. Delikanlı kısmına mahpusluk bir şeref.

⁹⁹² Tahir, age., s. 440-441.

⁹⁹³ Tahir, age., s. 444.

Senin aklın mı erer alçak? – Karısı bir şey söyleyecek oldu. Kaşığı sofraya tahtasına çarptı - : Sus dedim, sus! Karı ben seni boşarım! Töbe olsun, anladın mı?
994

Üvey annesi oğlunun hapse düşeceğinden korkarken, baba bunun delikanlı için bir şeref olduğunu söyler. Evde otorite oluşu nedeniyle de kimse onun bu sözüne karşı çıkamaz.

...Kapıya doğru birkaç adım atınca Murat, umulmayan ağır öfkesiyle bağırды:

- Dur yerinde!... Bak sonu kötü olur! Yahu siz delirdiniz mi? Bunu kim şımartıyor böyle? Dur dedim!

Mustafa durdu. Ağasından ne kadar korktuğunu anlamıştı. Babasından imdat umarak ellerini göbeğine kavuşturup sindi:

-Ağa, bir sözüm var: Bir öküzün öcünü almağa yemin ettik! Ama yoluyla yemin ettik. “Bir haftaya kadar ya bu işi temizlerim, ya bu köyden giderim. Şu yemin şu yemin!” dedim. Kızma... Vahit’le konuşmak istemez. Yarın köyden çıkar giderim. Bir daha da Yamören’e ayak basmam! Vahit’le konuşma! – Hıçkırды - : Rezillere yalvarmak olmaz. Yamören’in düzeni bozulmasın! Vahit nasıl bir adam ki sen gidip konuşacaksın?⁹⁹⁵

Babadan sonra büyük ağabey de evin otoritesidir. Mustafa’yı durdurmayı başarmış, babası bile ona karşı çıkmamıştır.

– Ayıptır, ben böyle sözleri sevmem! – Karısı orada olduğundan babasının patavatsızlığına canı sıkılmıştı - : Benim yanımda karı lafi etmeyin! Yarın, dediğim gibi, Mustafa’nın takımlarını, yorganını beygire sar, sen de istasyona kadar beraber gel! Yarın serseriyi tek başına köye bırakmayın. Geçsin, gitsin! Rezili gözüm görmesin. Ben elleri ayıplardım, başıma geldi. – Küçük seslerle yeniden ağlamaya hazırlanan kadınları bu sefer gerçekten payladı - : Susun bakalım eşekler! Ulan beni sopa tutamaz mı belliyorsunuz? Susun...⁹⁹⁶

⁹⁹⁴ Tahir, age., s. 449.

⁹⁹⁵ Tahir, age., s. 461-462.

⁹⁹⁶ Tahir, age., s. 468-469.

Ailede, ağabey varsa küçük kardeş ondan çekinir, babaya gösterdiği saygıyı ona da gösterecektir. Bu ağabey, köydeki herkesin saygı duyduğu, ağırlığını hissettiği Murat olunca korku ve saygı daha da ağırlaşır. Bunun yanında, Murat'ın özelliklerinden dolayı evde de kimi zaman babanın otoritesini de geçebilen bir ağırlığa sahiptir.

4.2.6.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı

“Babasının elini öpmediğini hatırlayarak davrandı:

- Destur baba, elini öpelim. İşte sonunda köye kavuştuk.

Yakup Ağa, Mustafa'nın omzu üzerinden karısına göz kırptı:

-Elini öpenler çok olsun! Nasıl kız, Mustafa oğlun büyümüş mü?

-Büyümüş elbet. Allah bağışlasın.”⁹⁹⁷

Ailede baba ya da amca gibi büyük kişilerin elleri saygıdan öpülür. Romana da yansıyan bu gelenek günümüzde devam etmektedir.

Ağa'sı Murat'ın karısı Feride, ocağın başına oturmuş uyuklayarak kendisini bekliyordu. Kaşlarını çatarak keyifle sordu:

- Sen daha yatmadın mı kız?

Gelin sıçrayıp kalktı. Çoraplarını çekmek için önüne çömeldi.

- Vah, vah! Yataydın... Geç geleceğimizi söylemedik mi? Babam uyudu öyle ya?

Feride başıyla “Evet” dedi. Kunderaların bağlarını çözerken başını çevirerek esniyordu. Çorapları çektikten sonra kaynının, “Hadi yat!” demesini bekleyerek kapının önünde durdu. Mustafa kasılarak emretti:

- Yeni kalaylanmış bir tencereye su koy da getir. Yarısına kadar olsa elverir. Doldurma!

Feride suyu getirip önünde durdu. Mustafa kuşağını çözüyordu. Başıyla ocağı gösterdi:

- Bırak oraya... Ateşe koyma.. Ulan sana “ısıt” mı dediler? Bırak, tamam... Ben uyur kalırsam, yarın bu suya kimse dokunmasın. Anladın mı? Vallah billâh kemiklerinizi kırarım.⁹⁹⁸

⁹⁹⁷ Tahir, age., s. 88.

⁹⁹⁸ Tahir, age., s. 140.

Ailenin bireylerinden olan gelin, kayını gelmeden uyumaz. Uyuması, onu beklememesi büyük bir saygısızlık olarak nitelendirilir. Sadece beklemekle de kalmaz, kayınının çorabını da çıkartır, ocağa su koymasını istediğinde bu isteğini yerine de getirir.

“ - .... “Bunu yarın anamdan isterim, olmazlarsa, şart olsun, kahpeyi sopanın altına yatırırım!” diye parmağını salladı.”⁹⁹⁹

Sağırdere romanında olduğu gibi Mustafa, üvey annesine saygılı davranmaz. Üvey annesi için çok önemli olan sandığın anahtarını vermemesi üzerine onu dövebileceğini dahi açıkça dile getirir.

“Yakup Ağa, Murat’a belli etmek istemiyordu ama, aylardan beri onun her sözüne inanıyordu. Biraz sakinleşti. Karlar da erkek kısmı konuşurken ağlamayı saygısızlık sayarak susmuşlardı.”¹⁰⁰⁰

Kadınların evde ikinci konumda bulunmalarını gösteren bir saygı belirtisi de erkekler konuşurken kadınların konuşup ağlamamasıdır.

4.2.6.2. Aile ve Akrabalık Beklentileri

Köy yerinde akraba ilişkileri daha sıcak ve samimidir. Birbirlerine tutkun olurlar. Bu durum, bazen böyle olmaya da bilir. “Sevgisizliğin Köylüleri”nde akrabaya da sevgi duyulmaz ve o zor duruma düştüğünde ona yardım eli uzatılmaz.

– *Bırak bunları Ömer Ağa... Hep komşuyuz... Allah Allah!*

- *Komşuyuz, ama bu dünyada akrabadan bile hayır yok. Senin yoğurt ayranını içtim, iyilik bir vakit unutulmaz. Sen yabancı değilsin Mustafa, dinle: Şuraya, demin, Hocaların Hakkı'yı çağırdım. Üç lira lazım. İki lira da bizde var. Bir teneke gazyağı öteberi alacağız. “Hakkı, eniştemiz olursun, bana üç lira. Aman!” dedim. “Yok” dedi. Vermedi gördün mü?*¹⁰⁰¹

“ - Olur mu? Geçende aldık...

⁹⁹⁹ Tahir, age., s. 183.

¹⁰⁰⁰ Tahir, age., s. 465.

¹⁰⁰¹ Tahir, age., s. 76.

- Ayıp ettin abla... Yürü hadi...
- Sağ ol... Komşulara bakayım bir... Bulamazsam...
- Ayıp ettin! Komşu değil miyiz, demek, biz?... Küserim şart olsun!”¹⁰⁰²

Mustafa, Gurbetçi Ömer ile akraba olmadıkları halde, köyde sürekli bir arada buldukları için komşuluk ilişkileri akrabalık kadar ilerlemiştir. Ancak, Mustafa'nın zor durumda olan Ömer'e ve ailesine yardım etmesi, Meryem'in Ayşe konusunda Mustafa'ya yardım etmesindedir.

– Onlar hovarda lafı! Ayşe'ye Gurbetçi Ömer kundura almış. Amcası desem, amcası değil. Uzaktan bir akraba. Hey köylü milleti! Bu sudan içseler olurlar akraba! Bunca yıldır, Ömer neden kundura almadı kıza? Diyelim ki, şimdi çopurun amcalığı tuttu, Hakkı'nın karısına gelene kadar, Fadik kız çıplak gezmekte. Bir dul karı anası var. Bu herif Ayşe'nin amcası da, Fadik'in eniştesi değil ya... Mustafa Ankara'dan paralı gelir gelmez, Ömer Amca oldu. Haydi bakalım!...¹⁰⁰³

Ömer, Ayşe'nin öz amcası değildir. Zamanında samimi olunmuş ve amca olarak benimsenmiştir. Hakkı, karısı Ayşe'ye cimriliğinden ne giyecek bir şey ne de ayakkabı alır. Bu önceden de böyledir. Ancak, Mustafa'nın Meryem ablanın Ayşe ile konuşup, hocanın okuttuğu incirleri Ayşe'ye yedirmesi ile Meryem'e ve Ömer'e yeni şeyler hediye ettikçe Ömer çıkar ilişkisiyle Ayşe'nin ayağındaki ayakkabıyı, şalvarı düşünür olur. Ayakkabıyı Ayşe'ye amcasının aldığı duyurulsa da ayakkabıyı asıl alan Mustafa'dır.

4.2.6.3. Hukuki Gelenekler

4.2.6.3.1. Dini Kurallar

Kemal Tahir *Körduman* romanında, köy yerindeki hukuki geleneklerden dini kuralların kapsamına giren “haram”ı vurgulamıştır.

¹⁰⁰² Tahir, age., s. 141-142.

¹⁰⁰³ Tahir, age., s. 309.

– Bizim tekeyi kestiler. Senin anan ve de analığın ağlaştılar fukaralar...
Ahdetmiş: “Ulan Hakkı, Murat’ın okulu bitsin, görürsün” dedim. O zaman Murat beşinci sınıfta... sen yaşta babayığit. Murat geldi. Teke meselesini açtım!
“Öcümüzü alacaksın” dedim. “Baba, her emrin baş üstüne, ben o haltı edemem!”
dedi. Gördün mü yüreksizi? ... Hocaların Hakkı’dan yıldız rezil!

Mustafa sarsıldı. Kendisini şöyle bir yoklamış, Hocaların Hakkı’dan hiç korkmadığını anlamıştı: “Peki, Murat Ağa’m, neden gözüne kestiremedi herifi, Allah Allah!”

- N’apacaktı baba? Biz de Hocaların Hakkı’nın tekesini mi kesecektik?

- Yok, hâşâ... Mala dokunmak haramdır. Malına, mülküne, tarlasına, ekinine, aşılı ağacına dokunalım, demedim. Candan yana bir iş yapılacaktı.

- Hocaların Hakkı’yı vuracak mıydı Murat Ağa’m?

- Yok canım, hemen vurmali mı? – Yakup Ağa başını çevirdi. – Cana değmek salt vurmakla olmaz. Sözgelimi karısını kızını baştan çıkarırsın, alırsın öcünü tatlıca. Köy yerinde barınamaz olur, kariyi boşar, evlenir yeniden... Bunlar hep masarifi! Bir de şaşar, kariyi vurursa yallah mahpusa... Anladın mı?¹⁰⁰⁴

Hakkı’nın öldürdüğü tekenin öcünü almayı Yakup Ağa kafasına koymuştur. Tekenin öcü Hakkı’nın malına zarar vererek alınmaz, Yakup Ağa’yı engelleyen bu dini kural onu, Mustafa’yı Ayşe’ye yönlendirmesine iter. *Sağirdere* romanında Mustafa’nın Ayşe’ye yarasa kemiği ile büyü yapma isteği ile olaylar gelişirken, *Körduman* romanında da tekenin öcünü alması için babanın Mustafa’yı ikna etmesi ile olaylar gelişir.

- Bak Ayşe! Yalan söyledi mi olmaz. İşin ucunda yemin var. Kitaba el basarsın, sonunda yalan söylersin, başına gelmedik kalmaz. Ellerin ayakların bükülür. İşin doğrusunu anlat. – Biraz bekledi. Hakkı’yı sevmediği için, istemediği halde kariya karşı yumuşak davranıyordu. Bunu kendisi de anlayarak baştan savma çıkıştı - : Şuna bak, ulan bize yalan olur mu? Kapıdan bakmış da bir şey dememiş... Ben de bu yollarda gezdim. Ben kaç yıllık külhanbeyiyim. Nasıl oldu? Doğrusunu isterim!

¹⁰⁰⁴ Tahir, age., s. 123-124.

- Nasıl olacak amca... Bu geldi. Ben hayvanlara saman dökmekteyim... Doğrusu bu...

Himmat Çavuş sözünü kesti:

- Hayvanlara saman döküyormuş. Biz yetiştik. Saman çuvalı olduğu gibi duruyordu.

- Duruyordu. Saman dökmeğe vakit kalmadı. Kapıya baktım sürgülenmiş. Korktum. Açmağa uğraştım. Dışarıya seslendim. Bir çomak aradım. Korktum. Bu geldi. – “Bu geldi” derken başını sol omzuna büküverdi - : Kötü bir şey demedi. Ben Allah’tan korkarım. Bir şey demedi. Bakalım neye geldi? Dostluğa mı, düşmanlığa mı geldi? Beni Yamörenli bilir. Ben kızken adımı lekelemedim. Bunlar sopanın altında öyle öğrettiler. Ben elin çocuğuna iftira edemem. Kitaba el bastıracaksın. Yalan söylenir mi? Bunlar beni dövdüler. Bak şu yüzümün kanına!...”

Muhtar Hüseyin Efendi, Himmet Çavuş’a bakmadan sordu:

- Ne dersin Çavuş?

- O nasıl bir söz Hüseyin Efendi! Ben bunları kötülükte tuttum.! Karı, hovardasını koruyor. Artık iş benden çıktı. Hakkı’ya bakın. İşkembesi alırsa kahpeyi boşamaz. Benden bu kadar din kardeşliği, kabile gayreti...

- Hakkı, bak Çavuş’u dinledin, bir sözün varsa...

Hakkı’nun yanakları birdenbire sarkmıştı. Gırtlığı testere gibi inip çıkıyordu. Kendini zorlayarak yüzünü buruşturdu:

- Himmet Çavuş haklı... Doğru bir söz! Ama, bu da yemin ediyor. Ben gözümle görmedim. Mustafa’yı gözümle görmedim. Mustafa benim ekmeğimi yedi. “Ekmek hakkı, Allah hakkı” demişler. Adamın ayağına dolaşır. Benim namusuma kötü baktıysa gözü kör olsun. Ben kimsenin günahını alamam. Ahurda şöyle şöyle olduğunu Himmet Çavuş’a kim haber vermiş? Haydi ismini versin. Burası şeriat postudur.

Himmat Çavuş’un deminden beri Hakkı’nın sözünü kesmek için salladığı eli havada öylece kalakaldı:

- Tüü Allah belanı versin! Ulan Hakkı, kökün gübredeymiş. Ulan Hakkı, suç senin değil, benim gibi deyyusun! Aferin!

Mustafa da, ötekiler de, her zaman şakacı olan Himmet Çavuş’u hiç bu kadar öfkeli görmemişlerdi. Herif deliye dönmüştü. İki kere sedirden atlayacak gibi davrandı:

- Tüü Allah belanı versin, Hakkı!

Ayşe ağlamaya başlamıştı. Muhtar yumuşak yumuşak konuştu:

- Bu işte yanlışlık yapılmış Çavuş Ağa! Bir kez yeterince tanık yok. Sonra, karı davacı değil. Şimdi kanun öyle! Tanık olacak! Heyet buna ne yapsın? Eğer Hakkı bir şeyden şüphelendiye, dediğin gibi, dava eder, karıyı boşar. Öyle mi arkadaşlar?¹⁰⁰⁵

Mustafa ile Ayşe'nin gizliden buluşmalarını Himmet Çavuş'un fark etmesiyle kocası Hakkı'ya haber edilir. Çavuş ve Hakkı, Ayşe'yi dövdükten sonra, muhtar götürür köy odasında herkes dinlenir. Ayşe'ye de kitaba el bastırarak doğruları söyletme durumu görülmektedir. Kur'an'a el basıp yemin eden kişinin yalan söylediğinde Allah tarafından cezalandırılacağı inancı ile kocasını aldatan kadının dinin gereklerine göre yargılandığını görmekteyiz. Ancak, yeterli tanık olmadığı ve bu nedenle köy heyetinin bir şey yapamayacağı da hukuki yargılanmaları çağırıştırır.

4.2.7. Halk İlimleri

4.2.7.1. Hava, İklim Bilgisi, Takvim

Köyde insanlar, ekonomik yapının ve gelişmemişliğin sonucu olarak günlük yaşamlarını doğa olaylarına göre belirler. Bilimsel bir veriden ziyade günlük yaşamlarındaki deneyimleri ile bilgi edinirler. Saat olmadığına Güneş'in konumuna göre saatin yaklaşık kaç olacağı, kuşburnu çiçeğinin açışına göre kışın nasıl geçeceği gibi birçok kendilerinin edindikleri bilgilere sahip olurlar.

“ – Sana dedim ya... Aklında mı? Ankara'dan gelişinde ben sana demedim miydi? “Sonbaharda kavaklar aşağıdan döktü. Kış, aşağılarda ser olacak, hem de kar şubat ayında gelecek!” dedimdi.”¹⁰⁰⁶

Romanda, kavak ağaçlarının sonbaharda yapraklarını aşağıdan itibaren dökmelerine dair iklim bilgisinden yola çıkarak o kışın sert geçeceğini tahmin ederler. Bu tahminlerine göre kışa hazırlık yaparlar.

¹⁰⁰⁵ Tahir, age., s. 428-430.

¹⁰⁰⁶ Tahir, age., s. 330-331.

4.2.7.2. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü

Körduman romanında, yarasa kemiği ile büyü yapma yoktur. Ancak, Ayşe'ye Mustafa'nın yaptığı bu büyü herkes tarafından bilindiği için aralarında artık sık sık konuşulan bir konu haline gelmiştir.

“ – Bilirim. Uzaktan seni gördüm. “Bizim taşçı ustası dert ırmağına dalmış. Hayrola!” dedim. Yarasa kemiği, lazım demek. Bu kemikte çok iş var canım!”¹⁰⁰⁷

Yarasa kemiğinin etkili olmadığını anlayan Mustafa, babasının ve teyzesinin yardımıyla eşkıya Eğri Ahmet'in kadınlar için yaptırdığı muskayı öğrenir. Ayşe'yi elde etmek isteyen Mustafa, bu muskayı köyün hocasına yaptırmayı hiç geciktirmez, ne kadar para giderse gitsin umurunda olmaz. Onun tek derdi Ayşe'yi elde etmektir.

“ – Sen nerden bileceksin! Emine Teyze'nde Eğri Ahmet eniştenin bir muskası var. Tılsımlı bir muska. Boynuna geçirdin mi, karı milleti tepesinden tutuşmuş. Karıları çileden çıkarma muskası...”¹⁰⁰⁸

– Dur öyleyse... Başka çıkar arayalım! Sıcaklık muskası işini görmez mi?

- Olsun da ne olursa olsun! Keskin olsun!... Kahpe bildiğin gibi değil... İmansız ki, ne kadar...

- Olsun! Reşit Amca'n yazdı mı, bitti.

- Olmaz hay teyze! Ben ölsem Reşit Amca'ma bu haltı söyleyemem.

- Söylemesi kolay! Amcanın muskaları, rahmetli eniştenin tılsımından baskındır... Tılsım, cin, peri işi... Muska dua üzerine gider. Sen duayı bilir misin?

- Aman daha iyi... Davran teyze! Reşit Amca'ma koş! Arada benim adım geçmeyecek haa...

- Oğlanla karının adı bilinmeyince yazılmaz! “Mustafa” derim ya, bakalım hangi Mustafa! Karının adı ne? Yüreğini yakan orospunun?¹⁰⁰⁹

¹⁰⁰⁷ Tahir, age., s. 79.

¹⁰⁰⁸ Tahir, age., s. 124.

¹⁰⁰⁹ Tahir, age., s. 130-131.

Tılsımlı yarasa kemiği ve sıcaklık büyü su erkeklerin kadınlara yaptırdığı büyülerdir. Büyü yaparken kişinin adının bilinmesi zorunluluktur. Yazar, bu ritüeli kullanmayı unutmamıştır.

İkinci sigarayı bitirirken teyzesi kapıdan girdi:

- *Gözün aydın! Yıldızlar denk çıktı: Bu işte hayır var! Huddam sayesinde, amcan icabına bakacak.*

- *Laf mı şu... Gündüz vakti, ortalığı bulut basmış... Amcam yıldızı nereden gördü?*

- *Sus yavrum... Bu yıldız, gök yıldızı değil, kitap yıldızı.*

- *Pekala... Demek bu iş huddam sayesinde mi olacak?*

- *Hani muskalar?*

- *Dur hele... Muska kolay değil... İyisinden bir okka incir lâzım. Okunacak.*

- *Getiririm.*

- *Bir okka tuz.*

- *Başüstüne.*

- *Bir de kara tavuk! Bu kara tavuk hiç kullanılmamış bıçakla kesilecek. Muska, tavuğun kanıyla yazılacak.*

- *Kara tavuk da buluruz!*

- *Amcan dedi ki: "En iyisi, tavuk parasını, tuz parasını, incir parasını versin. Gerisine karışmasın!" dedi. Ayrıca huddam için üç lira bırakacaksın. Bu işe tamam üç tane huddam gelecekmiş... "Beheri ikişer liradan altı lira tutar ya!" dedi Amcan... Ben "Olmaz!" dedim. "Bu, Mustafa, senin bildiğin Mustafa değil, fakir bir Mustafa!" dedim de üç lirayı yatırdım!*

- Hey Reşit Amca! – Mustafa cüzdanını çıkardı - : Koca bir Kuran kitabı iki lira!... Buyur teyze yuvarlak hesap beş lira veririm. Kara tavuk, incir, tuz parası da içinde... Muskaları ne zaman alacağız?

- Bu gece!

- Öğleden sonra olmaz mı?

- Sus, töbe!... Gece vakti gök yıldızlarına bakılacak. İşi çok! Amcan dedi ki: "Bu Mustafa her kimse, iyi tembihle" dedi. "Muskaları almağa gelirken aptesli olsun!... Hele iki rekât namaz kılsa daha güzel!" dedi.

- İki rekât namazın lafı mı olur? Üç rekât kılarım, dört rekât kılarım. Yatsıdan sonra mı hazır muskalar? Babamın kabilesi, anamın kabilesi bir olup beni güzelce soydunuz.

- O nasıl söz!... Amcandan sakladık ya senin olduğunu... Muskaya cimrilik etme günah...¹⁰¹⁰

Muska yapılırken, yıldızlardan, Kur'an'dan, kara tavuktan, incirden ve tuzdan yararlanıldığı görülmektedir. İslam'ın muska veya her türlü büyüü yasakladığı halde büyüü yapanın cami hocası olması, bundan para kazanması ve bu işe Kur'an'ı, namaz kılmayı karıştırmaması da ironiktir.

Emine Teyze kuşağının arasından üç tane küçük paket çıkardı:

- Buyur. Şurda okunmuş incirler var. Dört tane. Şunda okunmuş tuz. Bunlar da muskalar...

Mustafa, "Bismillâh" diyerek üçünü de aldı:

-Ne olacak bunlar? İncirleri biz mi yiyeceğiz? – Kâğıdı açtı - : Bir okka incirden dört tanesi mi okundu? Huddamın pisboğazına çattık desene...

-Sus rezil. Dört tane yeter. Karıya yedirilecek bunlar... Muskalardan birisini karının yattığı odada yakacaksın. Tuz da tuzluklarına konacak!

---

¹⁰¹⁰ Tahir, age., s. 132-133.

Mustafa, eğilip, idare lambasının ışığında, “Alay mı ediyor?” diye teyzenin yüziine baktı. Emine Teyze, şakacı karıydı, ama şimdi şaka etmediği belliydi. Mustafa'nın canı başına sıçradı:

-Yahu siz adamla eğleniyor musunuz? Aman teyze! Karı elimizden incir yese, beni yattığı odaya alsa, neden muska almaktayım ben beş kayam verip?...

-Töbe çek akılsız, töbe çek! Muskasız olur mu? İşin temeli kara tavuk kanıyla yazılmış muska...¹⁰¹¹

– Dinle, çırpınmanın hiç faydası yok. Muskalardan birisini yeni kalaylanmış tencereye koyacaksın. Tencerenin içine su doldurulacak. Sabaha kadar durdu mu, sabah sabah bu suyla yüzünü yıkayacaksın.

- Yüz yıkamak kolay...

- İkinci muskayı, karının kapı eşiğine gömeceksin. Sıvanın altına. Merdiven kapısına.

- O da kolay! Odanın ortasına yakmağı n'apalım?

- İyi dinle: Tenhada, gizliden gidersin, yattığı odanın camını aralarsın, muskayı tutuşturur dumanını içeriye üflersin!

- Bu kadarı yeter miymiş!

- Yeter.

- Ya incirle tuz? Karı bizim gönderdiğimizi alır mı?

- Hediye mendiliyle göndermeyeceksin. Mübarek okunmuş incir. Sen gavur musun? Yarım okka incir daha alacaksın. Aldın mı? Bir uygun cadı bulacaksın! Bulduğun karı gider, kuşağından okunmamış incirler çıkarır, yemeğe başlar. Arada bir, okunmuşları Ayşe'ye verir, yedirir. Sonunda “Kız incir tuttum, elim yapış yapış oldu, tuzluğunuzu getir, parmaklarımı kurutayım” der. Tuzu kutuya atıverir.¹⁰¹²

¹⁰¹¹ Tahir, age., s. 135.

¹⁰¹² Tahir, age., s. 136.

Yazar, tılsımlı yarasa kemiğinin nasıl yapıldığını “Sağırdere” romanında ayrıntılarıyla vermişti. “Körduman” romanında da hoca tarafından yapılan büyü müskanın, kime nasıl yapılacağını ayrıntılarıyla anlatmıştır.

Vahit alt dudağını çekiştirerek, kederli bir küçük çocuk gibi derin düşündü. Düşündükçe öfkeleni. “Ulan bu dünya nasıl bir dünya? Cenabet bir dünya!”

- Yahu! Bu dünyanın bir aptalı biz miyiz?

- Doğru Pelvan... Bu zaman hergele zamanı... Ben seni severim. Sen, zararı yok, bana “Topal” dersin. Ben seni severim. Mustafa benim ortağım öyle ya... İşinde benim kârım var. Sen demirciliğe başlarsan, bizim kâr azalır. Varsın azalsın. Sen beni bilmezsin. Biz, “Dost yoluna post gitsin” diyenlerdeniz. Hakkı’ya ortak ol! Köy yerinde iş sahibi adamın değeri artar. Sen köylüyü bilmez misin! Ayran çorbası içeceksin de, et yedim diyerek dişini karıştırırsın. Mustafa eğer Ayşe’yi yola getirdiyse, muskayla, tılsımla getirmedir. 150 kuruşluk kundura ile getirdi: Eski zaman karlıları şimdi yok. Karıyı çileden çıkaran tılsım: Yedirmek, giydirmek... Reşit Hoca’nın muskasına kulak verme. Muskanın zorlusu, beş liralık bankanot...¹⁰¹³

Fadik’i beğenmesine rağmen, Mustafa’nın akıllı hâlâ Ayşe’dedir. Ona ulaşmadan rahatlamayacaktır. İlk zamanlarda tılsımlı yarasa kemiği etkisini göstermemiş, sonradan teyzesinin hocaya hazırlattığı muska ve sihri kuvvetlerle Ayşe’nin gönlünün Mustafa’ya kayacağına inanılmıştır. Muska mı etkili olmuştur yoksa Topal İsmail’in dediği gibi Mustafa’nın Ankara’ya gidip geldikten sonra kıyafetlerinin güzelliği, sürdüğü kokusu mu yoksa Ayşe’ye aldığı ayakkabılar mı etkili olmuştur, bunu yazar okuyucunun yorumuna bırakır.

4.2.7.3. Sağaltım Şifa

4.2.7.3.1. Halk Hekimliği

Körduman romanında da diğer romanlarda gördüğümüz, köylünün doktor yokluğundan, fakirliğinden kaynaklanan yaralarına, hastalıklarına gerekli ilacı kendilerinin yaratması, hastalıklarına şifa bulmaları olgusu yer almaktadır.

¹⁰¹³ Tahir, age., s. 310.

– Ooooh! Safra bu... Gövdemin zehirleri... Senin Amca'n Reşit Hoca, anladın mı, hoca ama akıllı bir hoca... Bak, söylediğini yaptım, iyi geldi. Bana yaradı!

- Ne söyledi reşit Amca'm?

- Dedi ki: "Sabahları birer fincan zeytinyağı iç!" dedi.

- Zeytinyağından ne olurmuş?

- Sabahları bir fincan zeytinyağı içmek çok yararlı arkadaş. Mideyi temizler adamı semirtir.¹⁰¹⁴

“ – Kardeşim, “Akacak kan damarda durmaz.” demişler. Kan kısmının da huyu böyle... canı sıkıldı mı, dışarı fırlar. Tütün külü koyalım mı?”¹⁰¹⁵

Yarayan kanaya tütün bastırılması Anadolu'da yaygın bir sağaltım şeklidir. Yazar, köylerde tütünün sık bulunmasından bu sağaltımın yapıldığını vurgulamıştır.

4.2.7.4. Ölçüm Birimleri ve Adları

Körduman romanında Çankırı çevresinde kullanılan, “hak” adı verilen 8 kiloluk ekin ölçüsü olan farklı bir ölçüm birimi ile karşılaşmaktayız.

“ – Ne yapalım? Hocanın ekinini, şimdi çalalım mı?

-Tamamını yükleyip getirecekmiş gibi, şuna bak! Bir iki hak yeter.”¹⁰¹⁶

“ – Nu ne? Şadiye seni rezil eder Pelvan. On okka ekinle karının önüne mi çıkılır?”¹⁰¹⁷

“ - ... Bi hayvana diyelim ki altmış okka demir yükledik...”¹⁰¹⁸

Okka da köylünün kullandığı bir başka ölçüm birimidir.

¹⁰¹⁴ Tahir, age., s. 81.

¹⁰¹⁵ Tahir, age., s. 333.

¹⁰¹⁶ Tahir, age., s. 20.

¹⁰¹⁷ Tahir, age., s. 23.

¹⁰¹⁸ Tahir, age., s. 102.

4.2.8. Giyim – Kuşam Süslenme

4.2.8.1. Erkek Giyimleri

Körduman romanında da *Sağirdere* romanında olduğu gibi erkek giyimlerine dair ayrıntı bulunmamaktadır. Çankırı kışın soğuk olduğu için, romanda, giyinilen bir aba, yün çorap dikkatimizi çeker.

“Lamba gelince analığı en üstte duran siyah paltoyu kaldırıp ışığı tuttu:

- Babana mı bu?

- İyi bildin babama... Daha kuşak var, şalvar var, mintan var, yelek var, mest-lastik var.”¹⁰¹⁹

“... Mustafa, sırtına aba ceketini giymiş, kalın yün çoraplarının üstüne çarıkları çekmişti...”¹⁰²⁰

Romanda, köylü erkeklerin ve kadınların da giyindiği mest-lastik ayakkabı bir diğer dikkat çeken unsurdur. Köyde genelde bu lastik ayakkabılar giyinilir. Hem giyimi kolay hem ucuz hem de köy yerinde çamur çok olduğu için ayakkabılar sık yıkanır ama lastik ayakkabılar yıkandığında çok fazla zarar görmediklerinden dolayı lastik ayakkabı köy insanı tarafından daha çok tercih edilir.

4.2.9. Halk Ekonomisi

4.2.9.1. Pazarda ve Pazar Dışında Alım Satım İlişkileri

Romanda, Mustafa reciliğe başlar. Köy yerinde bakkal, mağazalar bulunmadığı için köylünün ihtiyaçlarını reciler sağlar.

Mustafa, Pelvan Vahit'e gösteriş yapmak için sandığında ne varsa hepsini dışarı çıkarıyor, döşemenin üstüne seriyordu. Vahit kalabalığa pek şaşı. Kiloluk cığara paketlerini de görünce sordu:

- Bana bak, arkadaş, sen reci mi oldun?

¹⁰¹⁹ Tahir, age., s. 28.

¹⁰²⁰ Tahir, age., s. 111.

- *Reci oldum, duymadın mı? Bunların hepsi aksata malı...* ¹⁰²¹

- *Aferin... Ben şimdi seni niçin çağırdım? Biz de bu köyde reciliğe başlayacağız. Kâra ortaksın. Kârın yüzde şu kadarı senin olur. İleride yarı yarıya bölüşülecek. Ben tarla işinden ayrılamam. İlerde dükkânı toptan sana bırakırım. Demir toplanacak, Ilgaz'daki Köse'ye satılacak. Mustafa yüz paradan toplamakta... Sen üç kuruştan toplarsın. "Demirin beş ağırlığı, incirin bir ağırlığı" demiş. Biz, dört okka demire bir okka incir veririz.* ¹⁰²²

Recilik de küçük bir tüccarlık olduğu için bu işte nelere dikkat edilmesi gerektiği anlatılmıştır.

- *Yorulduğum! Ayaklarım dondu. Ulan Topal, senin gibi namert yoktur. Bizi sonunda hırsız ettin.*

- *Töbe hey Allah! Buna hırsızlık demezler, tüccarlık derler.*

- *Ne derlerse desinler. Rezalet bu bizim işimiz! Bak İsmail, iki demir daha getiririm. İkisi senin. Köye kadar sen taşırsın. Karışmam.* ¹⁰²³

Romanda, köyün hırsız olarak çizilen Topal İsmail, recilik yapan Mustafa'yı demir toplama işinde hırsızlığa alıştıtır. Tren yolundan çaldıkları demirleri büyük bir kârla köylüye satmaktadırlar.

"... Şunun bunun üzerinde birtakım alacakları duruyordu. "Babam toplansın. "Veresiye verdin" diyerek bana küser." Güldü. "Yahu! Köy dükkancısı veresiyesiz olur mu hey benim babam?" ¹⁰²⁴

Mustafa recilikte de veresiyenin olduğunu hatta veresiyesiz recilik yapılamayacağını babasına anlatır.

4.2.9.2. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Körduman romanı *Sağırdere* romanının devamı niteliğinde olduğu için Sağırdere köylüsünün geçim kaynağı da tarımdır.

¹⁰²¹ Tahir, age., s. 207.

¹⁰²² Tahir, age., s. 299.

¹⁰²³ Tahir, age., s. 320.

¹⁰²⁴ Tahir, age., s. 470.

“Şunca zamandır Yamören hiç değişmemiş. Köy eskisi gibi. Ekin ekme zamanı olduğundan erkekler ortada yok.”¹⁰²⁵

İki saat kadar uğraştıktan sonra tarlanın üçlemesi tamamlanmıştı. Yakup Ağa üvendireyi toprağa sapladi. Beline tohum önlüğünü bağladı. Besmele çekerek ekin çuvalının önüne diz çöktü. Mustafa çuvalın ağzını eğerek buğdayı yeterince akıttı. Yakup Ağa önlüğün ucunu sol bileğine sardı. Gidip birinci evleğin başında durdu:

- Seyrek ekim sık ver. Tanesini tok ver. Geçen sene az çıktı, bu yıl bize çok ver. Köylünün piri Âdem Baba!... Bize Halil İbrahim bereketi ver. Ya Allah, ya pîr, Bismillâh!

Taneyi avuçladı. Evleğin ortasında ölçülü adımlarla yürüyerek tohumu saçmaya başladı.

Buğdayı şahadet parmağı arasından serpiyordu. Yakup Ağa'nın tohumlaması çevrede ünlüydü. Tohumu tarak dişi gibi tarlanın yüzüne saçar, ekini top top düşürmezdi.¹⁰²⁶

Romanda tarımla ilgili bellibaşlı âdetler görülmemekle birlikte, tohum atılmadan önce edilen dua ve bu işe “Bismillah” denilerek başlanması önemlidir.

4.2.9.3. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler

Köyde tarımla birlikte hayvancılık da önemli bir geçim kaynağıdır. Bu nedenle, köylü için hayvan ve hayvan bakımı çok önemlidir.

“ - ... Ankara gurbetinden yetmiş lira getirmek... Bir çift öküz parası...

- Yetmiş beş...

- Töbe yetmiş beş... Söylesene karı, Mustafa oğluna müjdeyi versene! İki tosun aldık, boyunduruğa alıştırdık. Önümüzdeki bahar biz de, iki çift koşuyoruz. Düşmanlarımız çatlasın... ”¹⁰²⁷

¹⁰²⁵ Tahir, age., s. 44.

¹⁰²⁶ Tahir, age., s. 116.

¹⁰²⁷ Tahir, age., s. 36.

“Harmanlar kalktıktan sonra tosunlardan başka bir şey gözü görmez olmuştu. Gece yatarken aklına gelse ahıra gidip bir kez bakmadan uyuyamıyor, karısına belli etmeden üst üste yem verip “Aman karı gözünü seveyim, tosunları iyi kolla. Aman haa...” diye üsteliyordu.”¹⁰²⁸

“ - Gördün mü nasıl alışmışlar? Alışır. Bunlar hiç huylu değil. Demin, taş yığınlarından ürktüler. Genç hayvan ürkek olur. Körpe kız gibi... Sen, aman, burunlarını fazla sıkma... Bunaltma!...

-Sıkmam...

-Hey arslanlar! Kömüş gibi maşallah!...”¹⁰²⁹

Hayvanlar ham olduklarından tere batmışlardı. Artık başlarını iki yana sallayarak üvendirenin istediği yere kolayca gidiyorlardı. Üst başa dönerken Mustafa gene sabana bastı. Yakup Ağa çıkıştı:

- Aman oğlum, ezeriz yavruları... Atla aşağı... Bir kez yıldılar mı, hayretmez. Öküzün yılmı başa beladır. Hay Mustafa atla, bırak!¹⁰³⁰

.... Yakup Ağa, burnundan kıl koparmağa çalıştığı için dura dura konuşuyordu:

- Yamören'e iki göl şart!... Köylerin içinde “Göllü köy” diye şerefimiz artar. Bir Kavaklıgöl'le hayvan görülebilir mi? İşte hayırlısıyla bir öküzün çiftini ikiledik. Köyde hayvan artmakta Allah eksliğini göstermesin! Gelecek yıl, Murat ne dersin, koca öküzleri satalım da üste koyup iki manda tosunu alalım mı? Manda kızımı suya meraklıdır. Manda beslenen köyde su gayet bol olacak... Manda kısmı tepe gibi heybetli mübarek!... Ekini yedirdin mi tüyleri katran gibi parlar. Kağnum çamura batmasın dersen, manda şart... Vur vurabildiğin sapı! Çekmem demez. Sapı, harmana ellerden önce taşırız.¹⁰³¹

“... Köşede tavana kadar kuru ot yığılmıştı. Boş yemliklere baktı. Samanları arasında arpa taneleri görünüyordu. “Herif öküzlere de arpa yediriyor. Cimri ama, insan kısmına cimri! Aferin!” dedi. Hakikaten Yamören'in en yiğit, en besili hayvanları Hakkı'nın ahırındaydı.”¹⁰³²

Korucu Ali Dayı, insan ölüsü varmış gibi başını eğdi:

- Sonra konuşuruz. Hele şuna bıçağı yetiştirelim, mundar gitmesin!

¹⁰²⁸ Tahir, age., s. 112.

¹⁰²⁹ Tahir, age., s. 116-117.

¹⁰³⁰ Tahir, age., s. 117.

¹⁰³¹ Tahir, age., s. 363.

¹⁰³² Tahir, age., s. 416.

- *Bıçak mı? Olmaaaz! Mümkünü yok! Kesmem ve de kesemem! Tüüü...
Gördün mü Mustafa? Aman oğlum! Tosunumuzu öldürmüşler. Gördün mü sen?
Bunlar bizi adam etmeyecekler! Ulan reziller! Yakup'u vurdunuz boş böğründen...*
1033

...*Binnaz, uzun bir bağırtıyla şarkı gibi makama vurup ağlamaya başladı:
- Evim yıkıldı. Ocağımı yıktılar. Elimle besledim komşular. Gece demedim,
gündüz demedim. Yemedim de yedirdim. Öldürdüler herif! Tosunumu öldürdüler,
ah herif! – Başını yumrukluyordu - : Ah buruşuk! Ah tembelin rezili! Cimri alçak!
İki çuval samana tamah etti, bu benim kocam olacak! Dünyanın yüzünde bir tutam
ot yok! Senin ambarın arpa dolu... Fukaralar hayvanı sürüye katmış! Sen fukara
mısın? Sen kopuk, ipsiz misin? Mart ayında variyetli adam sürüye hayvan katar
mı? Şurada dursaydı... Ahırda beslerdim. “Bizim düşmanımız var” dedim. Ah
buruşuk! Durmadan aklına gider. Söz dinlemez! Tosunumu öldürdüler! Oğulları
ölsün! Boyu devrilesiler, ocağı sönesiler, evi yıkılasılar! Tekemizi de
baltaladılar. Boğazları baltalasın! Ah, buruşuk!*¹⁰³⁴

Öküzlere verilen kıymet, onlar için yakılan ağıtlardan da bellidir.

“Hoyrat bir hareketle öküzün başını çenesinden tutup ensesine büktü. Gırtlığı
parmaklarıyla arayıp bıçağı süreceği yeri buldu, “Bismillâh! Allahüekber!” diyerek
dayayıp çekti...”¹⁰³⁵

Köyde, hayvan öldüğü vakit, eti mundar olmasın diye, hemen kesilir ve köylüye
dağıtılır. Kesme işlemi yaparken, kesilen hayvanın Allah'a kurban edildiği inancının
etkisiyle besmele çekilir.

4.2.9.4. Hizmet Grubu

4.2.9.4.1. Sığırtmaçlık

Körduman romanında hizmet grubundan sadece sığırtmaçlığa değinilmiştir.
Sağırdere romanında olduğu gibi bu romanda da bu işi Yakup Ağa yapmaktadır.

“- Giyim kuşam adamı adam etmez. Sığırtmaç olduğumuzu biz ne kadar unutsak
Yamören bilir. Doğru muyum Murat?

¹⁰³³ Tahir, age., s. 439.

¹⁰³⁴ Tahir, age., s. 440.

¹⁰³⁵ Tahir, age., s. 441.

- Doğrusun. Sığırtmaçlık ayıp değil, sonradan görmelik ayıp...”¹⁰³⁶

Mustafa Ankara’dan geldikten sonra giyim kuşamına önem vermeye başlar ve babasının yaptığı işi ile giysilerini beğenmez. Bunun farkına varan baba, Murat’tan da destek alarak bu işi yapmanın ayıp olmadığını, asıl Mustafa’nın tavrının yanlış olduğunu açıkça belirtir.

4.2.9.5. İşçi – Muhtar – Memur - Öğretmenlik

Körduman romanında köylüler, *Sağırdere* romanında bulunan meslekleri yapmaktadırlar.

“ – Yetmiş beş mi? Aman Mustafa! – Murat’a döndü - : Say bakalım şunları... Gördün mü? Durur bakarsın. Say ki hele bir... Taşçılık öğretmenlikten iyi imiş, yargıçlıktan bile iyi zenaat... Allah’ın bir hikmeti canım...”¹⁰³⁷

Köylüler taşçılığı öğretmenlikten hatta yargıçlıktan iyi bir meslek olarak görebilmişler.

“...Muhtar hatun: “Tahsildar bana bak!” demiş. “Ben bu köyde muhtarken buradan vergi alınmaz” demiş. Çopur Osman Efendi, “Neden muhtar hanım?” diye sormuş. “Çünkü senin kalemin işlemez benim makasa karşı” demiş karı muhtar...”¹⁰³⁸

Romanda dikkati çeken bir unsur, Cumhuriyet’in getirdiği yeniliklerle kadınların artık devlet işlerinde de yer almaya başlaması, muhtarlık yapmasıdır.

4.2.9.6. Beslenme – Mutfak – Kiler

Kemal Tahir’in “*Körduman*” romanında, Yaşar Kemal’in *Teneke* ve *İnce Memed I* romanlarına göre köylünün mutfak kültürü, yediği yemekler daha zengindir. Köylünün tarımla ve hayvancılıkla uğraşmasından dolayı ekmek, bulgur pilavı, yumurta, süt ve gurbete gidenlerin şehirden getirdikleri kahve yaygındır.

“ – Babama kahve pişirdik. Ağam da içerde. Halisinden Ankara kahvesi getirdik.

¹⁰³⁶ Tahir, age., s. 28-29.

¹⁰³⁷ Tahir, age., s. 35.

¹⁰³⁸ Tahir, age., s. 329.

- İstemez. Kahve de neymiş, misafir olmayınca?

- Öyleyse yemiş yersiniz. Ana, bir tabak ver de çerez koyalım!”¹⁰³⁹

“Analığın küçük bir tepsi içinde yağda yumurta, peynir, pestil hoşaf getirdi.”¹⁰⁴⁰

“ - .... Mısırlar pişti. Davran Mustafa, birer tane mısır kebabı isteyelim.”¹⁰⁴¹

“ – Otur Vahit! Süt içersin de öyle gidersin!

- Vazgeç... Anam dedi ki, “Ayrılanı çorba pişirdim. Mustafa’yı da al gel!” dedi.
Bizim eve gidilecek!”¹⁰⁴²

“Mutfak, duman dolmuştu. Hamur kokuyordu.

Meryem kapıdan başını uzattı:

-Kız Ayşe, neyin nesi bu duman?

-Ekmek tükenmiş Meryem Abla, buyur!

-Herifini seven karı, ekmeğini sıkça yapar.”¹⁰⁴³

*- Paça iyidir efendi. Paçada kuvvet var. Macun! Kış vakti durmadan paça yiyeceksin. Ben kellenin bir dilini, bir de beynini yerim. Karıya şu kadar vermem. Karı milleti pisboğaz olduğundan... Sabahtan akşama ne olsa boğazına tıkayıp... Kısası: Sofra başında erkek gibi acıkmaz.*¹⁰⁴⁴

Yakup Ağa'nın tosunun öldürülmesi ile tosunun, kendilerinin sevdiği yerinden alarak yemek yaparlar. Topal İsmail, kelle paça yemeğini çok sevdiği için tosunun kellesini alır. Bunun yanında, köyde kadınların evde daha çok zaman geçirdikleri için, erkeklerden daha fazla yemek yedikleri fade edilir.

¹⁰³⁹ Tahir, age., s. 31.

¹⁰⁴⁰ Tahir, age., s. 42.

¹⁰⁴¹ Tahir, age., s. 68.

¹⁰⁴² Tahir, age., s. 210.

¹⁰⁴³ Tahir, age., s. 261.

¹⁰⁴⁴ Tahir, age., s. 451.

4.2.9.7. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma

Körduman romanı ile *Sağırdere* romanındaki köy evleri aynı özelliktedirler. Evde bir ocak ya da soba hem ısınmak hem de ekmek pişirmek için kullanılır. Ayrıca, köylünün toplantısını, eğlencesini düzenlediği, suçluların dinlendiği ve cezalandırıldığı köy odasına da sahiptirler.

“ - .... Bende akıl çoktur Şadiye Abla. Köylü odaya toplanıp öksürüklü hocayı deflemeğe karar verince senin herife göz işmarını çektim...”¹⁰⁴⁵

“Bunlar Yakup Ağa'nın avlusuna girip merdiven kapısını yumrukladılar.”¹⁰⁴⁶

“Murat içeri girince Yakup Ağa sedire oturdu, büyük oğluna yanında yer gösterdi.”¹⁰⁴⁷

“Evin her yanına sinmiş gübre, kuru ekin, ot kokusunu büyük bir keyifle kokladı.

Ahırda, sığırlardan biri direğe sürünerek kaşınıyor, odayı hafif bir deprem gibi sarsıyordu.”¹⁰⁴⁸

“Vahit'le Mustafa, oğlanların arkasına geçip hasırın üstüne diz çöktüler.

Fadik, Kabriye, Cemile de kızların büyükleri olduklarından arkada oturuyorlardı.

Camların çoğu kırılmış, yerlerine de gazete kâğıdı yapıştırılmış olduğundan oda loştu.”¹⁰⁴⁹

“Kız, oda kapısını açıp yol verdi. Emine Teyze ocağın önünde oturmuş sacda ekmek pişiriyordu. İçerisi sıcaktı, yanmış hamur kokuyordu.”¹⁰⁵⁰

“... Odada soba yandığından gömleğinin önü açıktı...”¹⁰⁵¹

¹⁰⁴⁵ Tahir, age., s. 12.

¹⁰⁴⁶ Tahir, age., s. 25.

¹⁰⁴⁷ Tahir, age., s. 27.

¹⁰⁴⁸ Tahir, age., s. 40-41.

¹⁰⁴⁹ Tahir, age., s. 89.

¹⁰⁵⁰ Tahir, age., s. 128.

Mustafa keyifsiz keyifsiz sordu:

- *Gazete hep Alaman'ı mı yazmış? Öldürme möldürme okumadı mı ağam? Birbirini vurmamış mı kimse?*

- *Vurmayı şuraya bırak... Dur bakalım, daha önemlisini yazmış. Bundan böyle köylü milleti, tezek yakmayacakmış. Tezek yakımı toptan yasak...*

- *Ne yakılacak? Hep odun mu?*

- *Odun da yakılmayacak. Yerkömürü yakılacak! Halisinden Zonguldak kömürü.*¹⁰⁵²

- *Ama, öyle bir icat oldu mu, bizim köylümüz dilekçe verir: - Benzetme yaptı - : "Dileğimdir. Aman ben falan hırsızlığın sahibiyim. Aman beni hemen içeri almanızı dilerim!" Ekmek bedava. Şurada, tavanda, güneş gibi elektrik yanar. Doktor bedava. Arkadaşlarla oturursun. Koç Ali vurur bağlamayı. Hacı baba çeker Cezair türküsünü, Çiçekdağı'nı... Delikanlılar şıkır şıkır oynar. Gelsin lafin meraklısı... Köprülü'den Hatib Hoca anlatır, Terzi Rifat Efendi anlatır, İskilip'ten Mehmet Bey anlatır. Bir İstanbullu vardır ki, kitapları yemiş yutmuş... Dünyadan bir haber alırsın. Kışın mahpusluk iyidir canım, insana hiç koymaz.*¹⁰⁵³

Romanda, köyde hapishanede yatmış bir kişi olarak Topal İsmail, hapishaneyi ve orada bulunan kişileri anlatır. Burada, aslında, Kemal Tahir'in kaldığı hapishaneden kişilerin tasviri ve her insanın türkü söyleme, bağlama çalma, hikâye anlatma gibi ayrı ayrı özelliği vardır. Tüm bunlar, Kemal Tahir'in hapishanedeki mahkûmlardan öğrendiğinin kanıtıdır.

"Hakkı'nın "Hanesi" köyün en büyük evlerindendi. Hocalar kabilesinin, eskiden beri davarı, sığırı, toprağı çok olduğundan avluyu geniş çevirmişler, binayı, sağa sola doğru ahırlarla, ambarlarla uzatmışlardı. Bütün bunlar Hakkı'nın ceketi gibi yıllardır onarıla onarıla "Çingen şalvarına" dönmüştü."¹⁰⁵⁴

¹⁰⁵¹ Tahir, age., s. 199.

¹⁰⁵² Tahir, age., s. 231.

¹⁰⁵³ Tahir, age., s. 327.

¹⁰⁵⁴ Tahir, age., s. 353.

“...Merdivenlerde ayak sesleri duyulunca hamamlığa girip kapıyı çekiverdi. Burası ıslak ıslak sabun kokuyordu. Soğuktu.”¹⁰⁵⁵

....Ayşe'nin kolları dirseklerine kadar çamura batmıştı. Kerpiç dökülüyordu. Yeni gelenlere bakmamaya çalışarak kalıba çamur doldurdu. Bir tahta parçasıyla üzerini sıyırdı. Sonra tahta çekip kaldırdı. Bir kalıptan dört kerpiç çıkıyordu. İki büyük, iki küçük. Büyüklere ana kerpiç! Küçükler kuzu kerpiç... karının iki gündür döktüğü kerpiç yıkılan ahırın yerine koyun sürüsü gibi yayılmıştı...¹⁰⁵⁶

“Duvarda beş numaralı gaz lambası yanıyordu. Yakup Ağa, pencerenin önündeki sedire bağdaş kurup oturmuştu...”¹⁰⁵⁷

“Çankırı deyince, Çankırı'nın mahpusdamı aklına geldi. Topal İsmail kaç kere anlatmıştı. “Pencerelerinde paslı sac mıhlı bir koca yapı... Kapısı cami kapısı kadar büyük. Mahpuslar kırıp kaçmasın diye üstünü demirle kaplamışlar...”¹⁰⁵⁸

Köyde, aydınlanma olarak yine elektrik olmadığı için gaz lambası kullanıldığı görülmektedir. Topal İsmail ile hapishanenin mimari yapısı, odaları anlatılmıştır.

4.2.10. Köy Tarihi

4.2.10.1. Göçler ve Köye Etkisi (İç Göç- Dış Göç)

Sağırdere romanında olduğu gibi, köydeki göçler para kazanmak için gurbete gidilen iç göçlerdir. Bu göçlerin köye etkisi, gurbetten gelirken getirilen hediyelik üç beş eşya ve köylüye “Ben şehirden geldim, Ankara'yı gördüm.” edasındaki davranışlardır.

Lamba gelince analığı en üstte duran siyah paltoyu kaldırıp ışığı tuttu:

- Babana mı bu?

¹⁰⁵⁵ Tahir, age., s. 355.

¹⁰⁵⁶ Tahir, age., s. 453.

¹⁰⁵⁷ Tahir, age., s. 456.

¹⁰⁵⁸ Tahir, age., s. 481.

- *İyi bildin babama... Daha kuşak var, şalvar var, mintan var, yelek var, mest-lastik var.*

Yakup Ağa toparlandı:

- *Ulan mestle lastik mi getirdin? – Murat'ın kolunu dürttü - : Bizi dipten doruğa donattı, gördün mü sen?* ¹⁰⁵⁹

“ - ... Ankara gurbetinden yetmiş lira getirmek... Bir çift öküz parası...” ¹⁰⁶⁰

Mustafa, babasına karşılık verecek yerde Murat Ağa'sına sordu:

- *Adam köyünü neden özler ağa?*

- *Neden olacak? Köy senin doğup büyüdüğün yer... Gurbet yaban... Geçim zoru olmasa köylü kısmı gurbette bir gün duramaz. Söyle bakalım Ankara'da mı daha yüreklisin, burada mı?*

- *Burada yürekliyim. Ankara'da insan yılgın olur.*

- *Ee, canında sıkılır arada... Komşuları, buraları ararsın. Ankara'da seni kim bilecek? Yüz liralık, elbisen olsa, dönüp bakmazlar. Lâkin Yamören'de çulakiden bir pantolonun bir ay sözü edilir. Köyünde gösteriş yaparsın da, ondan seversin köyünü.* ¹⁰⁶¹

Gurbete giden bir insanın, sılada ve gurbette nasıl olduğu, gurbetin zorlukları, sılaya duyulan özlem “Kuşu altın kafese koymuşlar, yine de “Vatanım” demiş.” sözünü hatırlatır niteliktedir.

4.3. KEMAL TAHİR'İN RAHMET YOLLARI KESTİ ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

4.3.1. Halk Edebiyatı

4.3.1.1. Halk Hikâyeleri

Kemal Tahir *Rahmet Yolları Kesti* romanında halk edebiyatı ürünlerine oldukça sık başvurmuştur. Halk edebiyatının önemli bir türü olan halk hikâyeleri romanda, İskender Ağa'nın Maraz Ali'ye öğüt vermek amacıyla anlattığı, askerde öğrendiği, Bursa'nın kestane ağaçlarının neden bu kadar çok oluşuna dairdir.

¹⁰⁵⁹ Tahir, age., s. 28.

¹⁰⁶⁰ Tahir, age., s. 36.

¹⁰⁶¹ Tahir, age., s. 39-40.

Âhır zamana kaldık arkadaş! Eskiden padişah kısmında böyle oyunlar olurmuş. Bursa'nın "Çoban" kıssasını bildin mi?

- Neymiş? Haberim yok...

- Vay demek nakledivermemişim. Yeri gelmemiş demek! Dinle: Bursa taraflarında bir çoban... Fukara bir çoban... Bursa toprağında kestane olur kardeşim, nah her biri yumruğum gibi kestane ki bilmeyen kara karpuz sanır. Bizim askerliğimiz oradadır. Bursa'nın dağı taşı kestanelik... Bursalı ocakta kestane odunu yakar, evini kestane kerestesinden yapar, yediği içtiği kestane... Öyleyken, Bursalı namussuzluk etmiş, fukara çobana bir tadımlık kestane vermemiş. Kendin bilmez değilsin ya, çoban kısmı tekin değildir. Fazladan bu çobanın can başına sıçramış... Bursa'nın çobanı gece gündüz dağlarda haykırır gezer olmuş. Haykırması şu: "Hey yarabbi!" demekte, "sopamı havaya atayım da yere düşene kadar bana padişahlık ver!" Bir gün zamanın padişahı oradan tebdil geçermiş. Eskiden padişahlar arada bir derviş-abdal donuna girip dolaşırlardı. Ve de iyi bir iş! Dünyadan haber alacak. Padişahtır, çobanın lafını duymuş: "Hey Allah!" demiş. "Bir çoban parçası havaya attığı değnek yere düşene kadar padişah olursa ne halt eder?" Kendini bildirmiş;"Sana dilediğin padişahlığı verdim, göster bakalım hünerini köpek," demiş. Çoban, derekap, sopasını havaya atmış da: "Bursa'nın umum kestanelikleri hayrat!" deyivermiş... O zamandan bu yana Bursa'nın bütün kestanelikleri vakıf hayratıdır. Etrafı kale duvarıyla çevrilmiş olsa atla gir, sorma ye! Fazladan mendilini, koynunu doldur. Bursalı seslenmez. İşte bana da böyle bir padişahlık vermeliler de şu Sungurlu'nun hayvan süreççilerine namert celeplerine ağızlarını belletmeliyim.¹⁰⁶²

Yazar, Köroğlu'nun Anadolu insanı için ne kadar önemli olduğunu ve Köroğlu'na dair halk hikâyelerinin Anadolu'da çeşitli varyantlarının bulunduğu farkındadır. Bunu, Çorum yöresindeki Köroğlu halk hikâyesini vererek okuyucuya göstermiştir.

.... Sen Köroğlu'nun meselesini hiç duydun mu bakalım?

- Köroğlu Çamlıbel'de oturup... Yani şu bildiğimiz Köroğlu...

¹⁰⁶² Tahir, *Rahmet Yolları Kesti*, s. 94-95.

- *Bak ne olmuştur: Köroğlu günlerden bir gün bir çoban gitmiş, “Şurdan bir koyun ver, ben Köroğlu’yum,” demiş. Çoban: “Hele namussuz...” diyerek Köroğlu’na bir sopa çekmiş ki sopa adına layık... Köroğlu canını güçle kurtarmış, kelle kulak kan içinde, kendini Çamlıbel’e zor atmış. Çamlıbel dersin bir Çorum’umuzun askeriye kışlası gibi... Köroğlu’nun tam yedi yüz keleş, orta oturur kalkar. Köroğlu bunlara görünmeden bir karanlık yere çekilmiş, “Hey Allah, nedir bu bizim başımıza gelen bela! Bir çoban parçası bizi nasıl kötülebilirmiş? Sakın bunca yılın namı bizden uçup gitti mi? Farkına mı varmadık?” diye ağlarmış. Köse Kenan, yani Köroğlu’nun akıldanesi, ahvali görünce sormuş, öğrenince gülmüş: “Bre Kör domuz,” demiş, “namın olmadıkça sen kaç para edersin?” , “Peki be Köse emmi, biz çobana, “Köroğlu’yuz,” dedik ya!” “Sen dedin ama çoban bakalım ne dedi? “Bu herif Köroğlu değil,” demiştir, “İzini Köroğlu’nun izine uydurmak isteyen bir kopuk,” demiştir, “yoksa...” demiştir, “Koca Bolu Beyi’ne dünyayı dar getiren koç yiğit Köroğlu, Huruşan Ali Ağa bir çobanın ayağına gelip bir tek koyun istemeye tenezzül eder mi?” demiştir. Hemi de doğru! Ulan rezil Kör, bu Çamlıbel senin üzerine mi durmakta sandındı, buraları tek mil senin namının üstünde durur. Şimdi görelim haklı mıyım, haksız mı?” Köse Kenan böyle demesiyle yedi yüz deli atludan en kötüsünü çağırmış, “Şurda bir çoban var, seğirt! Köroğlu Ağandan ferman götür. Elden gitmek istemezse en besilisinden yirmi koyunu tez göndersin!” demiş. On dakikaya kalmadan koyunlar tamam... Anladın mı yeğen?¹⁰⁶³*

İskender Ağa, Maraz Ali’ye öğütlerinde bu sefer Köroğlu halk hikâyesinden yardım alır. Yaşar Kemal’in *İnce Memed I* romanında da bir Köroğlu hikâyesi vardı ve hikâye konusu itibariyle farklıydı. Her iki romanda da Köroğlu hikâyesinin varlığı, halk için çok önemli olan Köroğlu’nun adına köylülerin birçok hikâye oluşturduğunu göstermektedir.

“ – Pusu da neymiş? Dede, bizi dava etmez. Ferah ol!

- İnşallah! Sen meseli duymadın mı? Oğlu: “Baba ferah ol, cennetliksin!” demiş... Babadır, gülmüş: “Hiç umudum yok ya, sen söyle! Hoşuma gitmekte” demiş. İşte o hesap...”¹⁰⁶⁴

¹⁰⁶³ Tahir, age., s. 141-142.

¹⁰⁶⁴ Tahir, age., s. 294.

Romanda, Zeynel, İskender Ağa'ya derdini ve İskender Ağa'nın yanlış düşünceler içinde olduğunu anlatmak için kısa bir baba oğul hikâyesine başvurur.

4.3.1.2. Türküler

Kemal Tahir *Rahmet Yolları Kesti* romanında Âşık Niyazi eşliğinde ve köyün eski eşkıyalarının söylemleri ile köyün türkü dokusunu yansıtmıştır.

“ .... Tıpkı tıpkısına Âşık Niyazi'nin çağırdığı türkü... “Çam dibine yaslanmış / Eli martinli çeteler.” ”¹⁰⁶⁵

*Âşık Niyazi, muhabbetlerde şakanın kavgaya ne kolay döndüğünü, kavganın başındaysa, hiç suçu yokken sazın kafasında parçalandığını bildiğinden tezeneye var kuvvetiyle çökmüştü. Zımbırtıyı üst perdeye çıkarıp ortalığı gürültüye gark ediyordu. Pürüzlü ve ümitsiz sesiyle boğuk boğuk: “Takıver de zillerin üçünü / Dönüver de meydan senindir aman” parçasına gelince Bilal Efendi ile Çerçi Yusuf “pezevenklik” bahsini bırakıp el çırpmaya başladılar.*¹⁰⁶⁶

Âşık Niyazi sazı bu sefer bir başka gayretle kucakladı, tezeneyi tellerde bir başka hamaratlıkla gezdirdi. Havayı bulup türküyü sahibine teslim etti:

“Kapılara karşı çıkın

Er İskender Ağam geldi

Kırk davullu düğün kurun

Er İskender Ağam geldi

Elde mavzer dilde süphan

Yiğitliği ayan beyan

Osmanlıyı bile soyan

Er İskender Ağam geldi.

¹⁰⁶⁵ Tahir, age., s. 34.

¹⁰⁶⁶ Tahir, age., s. 71.

Susayı tutmuş üç kişi

Kitap yazmaz böyle işi

Şu dağların müfettişi

Er İskender Ağam geldi ¹⁰⁶⁷

Çerçi Süleyman Ağa'nın misafir odasında köyün eski eşkıyaları ve zenginleri ile yapılan, sıra gecesi diyebileceğimiz bir eğlencede, Âşık Niyazi her zamanki gibi sazı ile türkülere eşlik eder.

“Şair Namık Kemal Bey ne buyurmuş; “Geçmiş zaman olur ki hayali cihan değer,” buyurmuş...” ¹⁰⁶⁸

Romanda, bazı türküler tam metin halinde verilmemiştir, bazen bir iki mısra ile hatırlatılmıştır. Yukarıdaki satırda olduğu gibi, yazar, dipnotunda “Anadolu’da halk şiirlerinden başka bütün şiirleri Namık Kemal’e mal ederler.” belirttiği gibi, halk tarafından benimsenmiş Namık Kemal, ne zaman yazarı bilinmedik bir türkü söylendiğinde, o türkünün şairi olur.

“Yaylıda çingirak sedası fazlaca... Ziyadeden bir ince kız sesi, bir türkü tutturmuş. Şimdi Allah var! “Plak çalınmakta besbelli,” dedim. Hiç unutmam: “*Yassıl dağlar yassıl yassıl / Aslan efem de geliyor aman*” diyerek Sepetçioğlu havası...” ¹⁰⁶⁹

“Türkü gayet iyidir ahbablar, türkü gibi yok... -Elini saz çalar gibi karnında gezdirdi- : Nasıldı bakalım? “*Aşkın iğnesiyle dikilen dikiş / Kıyamete kadar sökülmez imiş*” türküsünü isterim. Nasıl bu makam İskender Ağa?” ¹⁰⁷⁰

“ Şu karışıklıkta aklına bir de eşkıya türküsü gelmesine ne demeli? “*Seçin ağalar da seçin yiğit seçin / Koç yiğit olana kefenler biçin / Yeğın atlar besledim kara gün için / ...*” ” ¹⁰⁷¹

¹⁰⁶⁷ Tahir, age., s. 74-75.

¹⁰⁶⁸ Tahir, age., s. 75-76.

¹⁰⁶⁹ Tahir, age., s. 87.

¹⁰⁷⁰ Tahir, age., s 193.

¹⁰⁷¹ Tahir, age., s. 252.

Romanda, köylü kahramanlarından eski eşkıyalar ve birkaç kişi dışında türkü bilen pek fazla kişi yoktur. Köylüler, eğlence meclislerinde, dertlendikleri zaman ya da bir işi yaparken dertlerini ve yorgunluklarını azaltmak için türküye sığınır.

4.3.1.3. Değişler

Alevî-Bektaşî kültürün bir yansıması olan, ermiş dervişlerin dillendirdiği deyişler, Kemal Tahir'in *Rahmet Yolları Kesti* romanında sıklıkla yer verdiği bir halk edebiyatı ürünüdür. Romanda olaylar daha çok "Kulverdi" adında Alevi köyünde geçtiği için, Alevi olmayan ama bu köyde uzun yıllar kalmış Âşık Niyazi tarafından köyün ileri gelen ağalarına, eğlencelerinde deyişler okunur. Eğlence meclislerinde, Âşık Niyazi'ye deyiş bilgisi iyi olan Uzun İskender de eşlik eder.

Uzun İskender Ağa bütün Alevi âşıklarının, bütün deyişlerini bilmekle, hepsini de iyi söylemekle övünürdü. Sesi içkiden biraz bozulduysa da kısıdan okuyup fazla bağırmadığı için dinlenir.

Âşık Niyazi de senelerden beri Kulveren'e yerleştiğinden dernek ağızlarını öğrenmişti. Edep ettiğinden meydanı İskender Ağaya bırakmak için enikonu yalvardı.

- Efendi Ağa! Sen hele baştan al iki bir...

- Ulan, ben baştan aldıktan sonra senin âşıklığın nerde kalır? Yahu koca Kulveren şuncacık yezidi bunca yıldır adam edemedi mi?

- Senin önünde başlamak n'ağzımıza, sen hele buyur.

Uzun İskender Ağa bir kere öksürdü. "Her ki bunları bir zatı hak / Ruşen oldu gözüne mir'atı hak" diyerek işe girişti. Gazeli beş beyitte bitirip: "Allah Ali'dir ba değil mi? / Bismillah Ali'dir ba değil mi" ağızıyla Hurufuliğe daldı, Arap alfabesinin bütün harflerini duraklamadan sıraladı. "Ne mal ü mansab-ı dünya ne mülk ü ne ayal iter / Ne hot ziynet, ne hot izzet, ne bir gayrı hayal ister" murabbai ile dünyadan el etek çekti. Bunu bitirdiği zaman bir "dolu" içti, ağzını yumruğu ile sıvazladı. Beş parmağını birleştirip havada sallayarak, kanlı gözlerini belertti:

- Debdebeli söz bu söz ihvanlar! Debdebeli ki ne kadar...

Arkadan: "Bizler Rum abdalyız âlemde burhanileriz / Nokta nokta harf be harf tevil-ı kur'anileriz" ayağını tutup kasıldı. "İhtiyar-ı âlem oldu şah-ı Haydar ihtiyar / Ruşen oldu gün yüzünden arş ü ferş ü her diyar" başlangıcıyla on iki imam adını sayarak cümlesini ayrı ayrı göklere çıkardı.

Bitirir bitirmez “Baba” methiyesine atladı: “Ey benim şah-ı cihanım derdime derman baba / Alimi zatı sıfatım bahr-ı bipayan baba” diyerek kulluğunu bildirdi. Nihayet makamı değiştirip: “Bu feragat tahtına sultan olan vahdettir. / Talibi dünya olan her dem be dem kasrettedir” avazını tutturarak dünyayı, malı mülkü, her türlü zevki hiçe saydı. Ve de en sonunda: “Cemalin gülşenin göster bu ben bülbülü şeydaya / Demadem methedip hüsnün işim ah ü figan olsun” bağirtısıyla ciğerinin kebab, halinin harap olduğunu güzelce ortaya koydu, yanık bir “Aaahhhh!” çekerek bu faslı böyle aminledi.¹⁰⁷²

Âşık Niyazi havayı değiştirmek için sazı acele düzenledi. Öksürüp gırtlakını temizleyerek söylemeye girişti.

*“Âlemi yaratan yetiş imdade
Günden güne oldu zulüm ziyade
Kati bunda kaldı ulaş feryade
Bir acaip halde kaldı fukara”*

diye başlayan deyiş, “şüphesiz ahır zamane erişildiğini, hane başına yüz kuruş saliyane istendiğini, bu yüzden nicelerin kuru ekmeğe muhtaç bulunduğunu, reçperin koşmaya öküz bulamadığını, aldığıın pahalı, sattığıın ucuz olduğunu, hafta sekiz iken tekâlifin ona çıktığını, mürabahacıların yüzde otuz faiz kestiğini, işlerin Allah’a kaldığını, köylünün elini duvara astığını, herkesin tatlı canından usandığını, muhtar ve kırsedarı masrafına güç yetmediğini, yarının bugünden yaman geldiğini, toprak kısırlaştığından ancak tohumu geri verebildiğini, bu yüzden reçperin çifti dağıtmayı bile göze aldığını, hal böyleyken ağanın eldekini bölmeye davrandığını, mültezimlerin de harmanda bulduklarını hayvanlarına yedirdiklerini, sanki öküz-tohum vermişler de ortakmışlar gibi davrandıklarını” hikâye ediyor, “ahvalin böylece nereye varacağını” sorup: “Elde borca verecek mal kalmadı. Bundan sonra fukara gün görmez. Ekserimiz müfsit, ahlaksız olduk. İşbaşına hep hazele geçmiş, dünyada rahat kalmamış. Fukaranın çarığı bağa, sırtı bir top beze muhtaç. Boğazdan artırıp don bile alınamaz oldu. Ölüm hak, ama kefen bulmak zor! Fukara fikre daldı, ne halt edeceğini şaşırıldı” diye feryat ederek: “Rençperin elleri koynunda olduğuna, bittiğine, hep ipten kuşağa indiğine, bütün tahayyürde kalıp nihayet mehdi resulü gözlemeye başladığında” yemini bastırıp sonunu şöyle bağladı:

¹⁰⁷² Tahir, age., s. 69-70.

“Rızai der bunu düşün ha düşün
Tekliften bir kimse göremez işin
Bıçak açmaz milletin ağzıyla dışın
Böyle bir kederde kaldı fukara”¹⁰⁷³

Kemal Tahir, romanında geniş yer verdiği deyişleri Çorum Cezaevi’ndeki Alevî mahkûmlardan öğrendiği büyük olasıdır.

“... Dağ taş inledi. Bir Köroğlu deyişini, kendi üzerine değiştirip mırıldandı: “Yiğit boğaza girende / Ayaklar suya erende / Kurşun kayaya değende / Yürek gümbürder gümbürder.”¹⁰⁷⁴

Yazar, romanda Âşık Niyazi’nin okuduğu deyişlerin yanında Köroğlu deyişine de yer vererek deyiş türünü zenginleştirmiştir.

4.3.1.4. Atasözleri ve Deyimler

Kemal Tahir *Rahmet Yolları Kesti* romanında, diğer *Sağırdere* ve *Körduman* romanlarına göre atasözlerini ve deyimleri daha sık kullanmıştır. Bunun yanında, bu romanında atasözleri daha oturaklı, kadını etkileme gibi cinsellik konularından uzak, köylünün günlük yaşamından kaynaklanan olaylara karşı verdiği tepki ve birbirlerine öğütleri niteliğindedir.

“... Bektaş Emmi, “**Mal canın yongası...**” lafını yüreği hoplayarak hatırladı, sıpayı kurtarmak gayretiyle öksürüverdi.”¹⁰⁷⁵

“Bektaş Emmi sözü az kalsın: “Bırak şu namussuzu...” diye tamamlayacaktı ki, “**Yerin kulağı var.** Duyar muyar da neme lazım,” diyerek uzatmadı, içini çekti.”¹⁰⁷⁶

“ Bektaş Emmi, koru yolunun burasında, her zaman “**Görünen köy kılavuz istemez**” sözünü hatırlardı.”¹⁰⁷⁷

“ - Aman! “**Kıratın yanından, ya huyundan ya tüyünden**” demişler.”¹⁰⁷⁸

¹⁰⁷³ Tahir, age., s. 72-74.

¹⁰⁷⁴ Tahir, age., s. 322.

¹⁰⁷⁵ Tahir, age., s. 14.

¹⁰⁷⁶ Tahir, age., s. 18.

¹⁰⁷⁷ Tahir, age., s. 33.

¹⁰⁷⁸ Tahir, age., s. 35.

“... İlerde geçeceğinden de hiç şüphe olmasın. Atalar sözüdür: **Erkek kısmı otuzunda yokuşun başındadır.** Budan ilerisi, biz ömür yolunda iniş ineceğiz. El titrer, göz görmez.”¹⁰⁷⁹

“ “Uah Uzun Oğlan! **Boynuz kulaktan sonra çıkarmış da kulağı zırpadak geçermiş,**” dedi, “Şunlarda hiç akıl var mı?” dedi.”¹⁰⁸⁰

“ Bütün Sungurlu milletinin bu yamru yumru heriften hangi sebepten çekindiği işte meydanda... **Allah’ın bildiğini kuldan niçin saklamalı?**”¹⁰⁸¹

Yazar, diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da atasözlerinin sözcüklerini ve yerlerini değiştirmeye, sözcüklerin arasına kelimeler eklemeye devam etmiştir.

“ – Taş mı attık ki sen bunu böyle sordun İbrahim Efendi? **“Bahşiş atın dişine bakılmaz”** demişler. Sonra hesap ettik, geçmiş gün, iki binle üç bin arası...”¹⁰⁸²

“ – Höst! **İtin duası yerini bulsa, gökyüzünden yeryüzüne ekmek yağardı.**”¹⁰⁸³

Ömer Asım Aksoy’un kitabında **“Kuş var eti yenir, kuş var et yedirilir. (Her kuşun eti yenmez.)”**¹⁰⁸⁴ şeklinde geçen atasözünü Kemal Tahir, romanında “ – Evet düşürmezsin. Benim dediğim: **Kuş var eti yenir, kuş var kanlı etle beslenir.**”¹⁰⁸⁵ şeklinde vermiştir.

“ - .... **“İşlemeyen demir paslanır”** demişler, doğru söylemişler.”¹⁰⁸⁶

“ – .... Ne demişler? **“Yatan aslandan gezen tilki iyidir”** demişler.”¹⁰⁸⁷

“ – Kalsın şimdi İskender Ağa! Seninle geldi buraya kadar, varsın, dursun. Sabah ola hayır ola! **“Akşamın hayrından sabahın şerri iyi”** demişler. Kalsın.”¹⁰⁸⁸

¹⁰⁷⁹ Tahir, age., s. 39.

¹⁰⁸⁰ Tahir, age., s. 42.

¹⁰⁸¹ Tahir, age., s. 53.

¹⁰⁸² Tahir, age., s. 85.

¹⁰⁸³ Tahir, age., s. 100.

¹⁰⁸⁴ Aksoy, age., s. 381.

¹⁰⁸⁵ Tahir, age., s. 121.

¹⁰⁸⁶ Tahir, age., s. 161.

¹⁰⁸⁷ Tahir, age., s. 176.

¹⁰⁸⁸ Tahir, age., s. 272.

“ – **Besle kargayı oysun gözünü hesabı...**”¹⁰⁸⁹

Romanda, yazar diğer romanlarında olduğu gibi, deyimlere romanının başından sonuna kadar çok sık başvurmuştur. Deyimlerin sözcüklerini ve yerini değiştirme özelliğini devam ettirmiştir. Diğer romanlarında kullandığı deyimlere, bu romanında da yer vermiştir.

“ -.... Allah afattan esirgerse bu harman köylünün **yüzü güler.**”¹⁰⁹⁰

“ .... Onlar da, “**Haddini bilsin!**” diyerek insafı bi yana bırakırlar, alta düşürüp bütünü vururlar, it leşi gibi yüz üstüne sürürler.”¹⁰⁹¹

“**Bereket versin** Maraz Ali söylediğini unutmuş gibi, dalgınlaşıp oturmuştu.”¹⁰⁹²

“ – Biz buralardan ayrılamadık. Bizimkisi, **kulak verme**, köy kaçakçılığı...”¹⁰⁹³

“ .... Hayvanları yükletmeden önü sıra kaçmak hiç olmaz. “**İki ucu pis değnek**” diye ben işte buna derim.”¹⁰⁹⁴

“Maraz Ali’nin “hamiyetten” **yüreği kabarmıştı.** Üst üste yutkunuyordu.”¹⁰⁹⁵

“ .... Meğerse fukara Kavlak **aklına koymuş. Yüze çıkacak.** Yüze çıkmak, eşkiyalığı bırakmaktır.”¹⁰⁹⁶

“Mutasarrıf: “Aman yiğit, kerem et!” diyerek Kavlak Ali’yi kucaklayıp alnından öptü. Sonra bize döndü: “**Hoş geldiniz** efeler, dedi, benim misafirimsiniz, **safa geldiniz!**” “Sağ ol!” dedik.”¹⁰⁹⁷

“Kürt Hamo bütün bütün azdı: “Gidi yezitler! Gidi Hasan Hüseyin düşmanları... Ulan burası Kerbela mı namussuzlar!” diyerek **narayı bastı.**”¹⁰⁹⁸

“Sungurlu kazasında bu herif kadar **ağzı laf yapan yoktur.**”¹⁰⁹⁹

¹⁰⁸⁹ Tahir, age., s. 281.

¹⁰⁹⁰ Tahir, age., s. 9.

¹⁰⁹¹ Tahir, age., s. 11.

¹⁰⁹² Tahir, age., s. 14.

¹⁰⁹³ Tahir, age., s. 17.

¹⁰⁹⁴ Tahir, age., s. 29.

¹⁰⁹⁵ Tahir, age., s. 39.

¹⁰⁹⁶ Tahir, age., s. 40.

¹⁰⁹⁷ Tahir, age., s. 44.

¹⁰⁹⁸ Tahir, age., s. 46.

¹⁰⁹⁹ Tahir, age., s. 48.

“Allah bu! İşini bilmez mi **kurban olduğum?**”¹¹⁰⁰

“ - Emrin **baş üstüne...** Yaptım gitti.”¹¹⁰¹

“.... Dede taş atmaz, cevizi çift görmese... **Çıkarı olmayınca bir kimsenin avucuna Allah için işemez.** İşin bu yönlerini düşünün **enine boyuna,**” dedi. Herif haklı...¹¹⁰²

“ - Deminden beri... Töbe hey Allah! Şu halde bizim lafımız senin **bir kulağından girdi, ötekinden çıktı.**”¹¹⁰³

“ - Biz, dert ile, pazarı cumayı hesaplamamışız, ama Hızır Peygamber halimize acımış da: “**Yürü ya İskender kulum yürü!**” demiş.”¹¹⁰⁴

“ - Fukara Ebubekir’den ne istedin, Hazreti Ali **el vermedi** mi domuz Alevi?”¹¹⁰⁵

“ .... Herif **dinden imandan çıktı,** Allah beterinden saklasın, herif zincirini kırmış manda boğası gibi kükremekte...”¹¹⁰⁶

“Boz danayı Bedir Ağanın **gözü tutmuş, dil bırakmayı dökmüştü.** Sabahtan beri **kırk dereden su getiriyor** yetmiş dilden yalvarıyordu.”¹¹⁰⁷

“ - Hayır, yürekli delikanlı olduğuna **kalıbımı basarım!**”¹¹⁰⁸

“ .... Bir kere **eline, diline, beline sıkı olmak şart...**”¹¹⁰⁹ bu söz sadece Hacı Bektaş Veli’nin değil Horasan erenlerinin de ifadesidir. Bu söz halk belleğinde ahlâkın kısa ifadesi olmuştur, onun için ahlâklı olmayı anlatan kalıplaşmış bir ifadeye dönüşüp deyimleşmiştir. Yazar, romanında Hacı Bektaş Veli’den ya da Horasan erenlerinden söz etmez. Ahlâk açısından kullandığı için söz özdeyiş ve atasözünden çıkar, deyim hâlini alır.

¹¹⁰⁰ Tahir, age., s. 54.

¹¹⁰¹ Tahir, age., s. 64.

¹¹⁰² Tahir, age., s. 67.

¹¹⁰³ Tahir, age., s. 68.

¹¹⁰⁴ Tahir, age., s. 84.

¹¹⁰⁵ Tahir, age., s. 89.

¹¹⁰⁶ Tahir, age., s. 94.

¹¹⁰⁷ Tahir, age., s. 95.

¹¹⁰⁸ Tahir, age., s. 130.

¹¹⁰⁹ Tahir, age., s. 142-143.

“Kuru Zeynel: “**Gözümüz aydın** Ağalar, menzile yetiştik!” dediği zaman İskender’le Adil’in bacaklarında kendilerini gezdirecek kuvvet iyice tükenmişti.”¹¹¹⁰

“Türkçesi benim bütün **cinler başıma toplandı** ve de **can başıma sıçradı.**”¹¹¹¹

Yazar, romanda aynı cümle içerisinde birden fazla deyim kullanmış, aynı deyimleri roman içerisinde sıklıkla kullanarak bu romanında da yinelemeye düşmüştür. Ele aldığımız deyimler dışında, romanda pek çok deyim bulunmaktadır.

4.3.1.5. Rüya Tabirleri

Rahmet Yolları Kesti romanının olay örgüsü, İskender Ağa ve Çerçi Süleyman’ın planı ile kız kaçırma adı altında Kasım Dede’yi soyma süreci ve ardında yaşananlardır. Romanın bel kemiğini oluşturan bu plan, İskender Ağa’nın rüyası ile soygunda neler yaşayacağına, bu işin sonunun iyi olmayacağına dair bir ön görüş niteliği taşır.

Dede’yi soymaya iyice karar verdiği gece Kasım namussuzu rüyasına girmişti. Herif insan kılığında çıkmış da, Allah beterinden saklasın, bir alıcı kuş olmuş. İskender’i ensesinden çırnaklayıp minare boyu yükseğe çıkarmıştı da, “Malına he mi? Dede malına el sürene ne olur? Şimdi seni buradan bıraksam, kemiklerini kül ufak etsem...” demişti. Gök tere gark olup uyandı da sabaha kadar bir daha gözüne uyku girmedi. Gün ışıdığına Sungurlu’nun büyük camisine koştu, Sarı İmam’ın eline vardı. “Sarı İmam dedin mi tam on dakika düşüneceksin. Fikir sahibi bir hoca... Sünni münni ama, ayrıca hal sahibi olmasını n’apmalı? Eski zamanların, eski yazı kitaplarından birini boş komamış, tekmilini devretmiş. Say ki bilim deryası...” Sarı İmam’a derdini usulüyle açmıştı: “Bir adam bir namussuzun parasını resmen inkârdan gelse... Namussuz ama nasıl namussuz? Mervan-Yezit, yanında melek-melaike... Haa ne dersin hoca?” Hoca bir vakit düşündükten sonra ne dese iyi? “Hayır,” dedi, “sen görünüşe aldanma! Olabilir ki Ulu Tanrı onu öyle gösterip halkı imtihan ediyordur. Hikmetinden bir vakit sual olunmaz. Nelere gücü yetmez kurban olduğum... Dahası, bir adamın kendisi kötü olmakla malı diğerine helal sayılmaz. Mal Allah vergisidir.

Aman, dokunmayacaksın. Herif hınzır olur da mirasçılardan biri ya ermiş evliyaysa?”¹¹¹²

¹¹¹⁰ Tahir, age., s. 263.

¹¹¹¹ Tahir, age., s. 274.

Alevilik inancında, Dede ve soyundan gelen kişilere kötülük edilemez, kötü düşünceye sahip olunamaz ve bu kişilerin malı çalınamaz. Eğer, bunlardan biri yapılırsa, o kişi cezalandırılır. Kişinin işleri rast gitmez, o, hastalanır veya ölür. Romadaki Kulverdi Köyü de bir Alevi köyüdür, Kasım Dede de o köyün Alevi Dede'sidir. Kasım Dede'nin çok zengin olduğunu, ekinlerinin ambarlara dahi sığmadığını, evini çok iyi bilen İskender Ağa gözünü para bürüyerek hırsızlığa kalkışır. Ancak, bu işte başarılı olamaz hatta Çerçi Süleyman tarafından oyuna getirilir.

4.3.1.6. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Kemal Tahir'in *Rahmet Yolları Kesti* romanında da diğer romanlarında kullandığı benzer argo tabirleri kullanmıştır. Çok farklı tarzda argo ifadeye çok rastlamayız.

“ – Deh dedim **namussuz!** Hele şuna bak!” ¹¹¹³

“ “Ses epey aralık, lakin inadına gür. Şu halde **kopuklardan biri** oduna gelmiş. Neme lazım, yanık söylüyor **köpoğlusu**, yanık...” ” ¹¹¹⁴

“ .... İşte belli bir şey **zebun... Say ki anası ölmüş buzağı.** Boynu kiraz çöpü...” ¹¹¹⁵

“Bektaş Emmi gözlerini nefretle kıstı: “**Ulan Çerçi, ulan namert Çerçi!** Hayır canım, bu Sungurlu toprağında **Çerçi domuzuna** güç yetirmenin zamanı çoktan geçti ihvanlar!” ” ¹¹¹⁶

“Hüseyin ödünün yarıldığı yüzde yüz!.. Hüseyin gitti gider. **Hüseyin gürültüye karıştı davulcu osuruğu gibi...** Derbederin şehitlik kâğıdı bile gelmedi.” ¹¹¹⁷

“ – Peki, zenginden alır fakire verirmiş de, kendisi ne yermiş?

Bektaş Emmi içinden “**Ziftin pekini...**” diye geçirdi.” ¹¹¹⁸

¹¹¹² Tahir, age., s. 291.

¹¹¹³ Tahir, age., s. 9.

¹¹¹⁴ Tahir, age., s. 10.

¹¹¹⁵ Tahir, age., s. 11.

¹¹¹⁶ Tahir, age., s. 12.

¹¹¹⁷ Tahir, age., s. 21.

“ – Büyükmüşsün **köpoğlu, koca eşek olmuşsun**. Tam deli kanlı çağın...”¹¹¹⁹

“ “Koca Kürt” deriz bir kara sakallı Hamo vardı: **Uah! Domuzun iti!**” diye güldü.”¹¹²⁰

“Ölürken biz yanında yoktuk, “**Ulan kahpe dünya,**” demiş, “tetiğe bir kez çökeydim, bir tek mermi yakaydım da gebereydim, kıymeti yoktu.”¹¹²¹

“ .... Söyle bakalım **kavat**, küçük olduğunu nerden bildin? **Katır kadar kızı** ilk gelene vermedin mi köy yerinde başına bela olacağından hiç şüphe etme,” dedim..”¹¹²²

“ – **Gidi münafık köpek!** Senin müzevirlik etmeden duramadığını bilmeyen mi var?”¹¹²³

“ – **Hay midene tüküreyim İbrahim Efendi.**

- **Tükür, bir de it tükürüğü bulunsun.**

- **Höst rezil...**”¹¹²⁴

“ – **Hele çenesi boklu!** O nasıl laf?”¹¹²⁵

– *Öyleyse Çerçi Süleyman ağa, ben senin ananı, avradını ve de kızlarını ve de gelinlerini ve de eşigindekilerle beşigindekileri... Cümle ümmeti Muhammetle, cümle firenkistan kefereleriyle birlikte... Ulan namussuz sen Sungurlu pazarına icat mı çıkaracaksın? Pazarlıksız mal mı satılır pezevenk? Banka mı oldun? Dananın karnında çömlikle Ceneviz altın mı var?*¹¹²⁶

“ - Ben de davacıyım. Bana da şahitsin baş efendi. Ne demişim? Yalan mı? **Deyyus neye derler? Kızı, avradı orospu olana derler.**”¹¹²⁷

“ .... Lakin sana “**Hassittir...**” diyecek babayiğit daha anasının doğdu mu bakalım?.”¹¹²⁸

“ - .... İzmirli zeybeklere dönüp kamayı ortaya attı: “İşte meydan, işte şeytan!” diye naralandı. “**Ulan siz gâvur İzmir’inden gelip** burada kumara oturup adam mı soyacaksınız. Atın şu zarı!” Hasılı Kürt kumara oturdu yeğenim...”¹¹²⁹

¹¹¹⁸ Tahir, age., s. 31.

¹¹¹⁹ Tahir, age., s. 36.

¹¹²⁰ Tahir, age., s. 38.

¹¹²¹ Tahir, age., s. 40.

¹¹²² Tahir, age., s. 50.

¹¹²³ Tahir, age., s. 61.

¹¹²⁴ Tahir, age., s. 66.

¹¹²⁵ Tahir, age., s. 66.

¹¹²⁶ Tahir, age., s. 100.

¹¹²⁷ Tahir, age., s. 109.

¹¹²⁸ Tahir, age., s. 125.

¹¹²⁹ Tahir, age., s. 151.

“ – Hey İskender! **Hey Kuru kâfir!** Ben öldüm yahu! Sizde hiç merhamet yok mu?”¹¹³⁰

.... Önce kendi aklına fikrine, sonra Dede'nin paralarına sövüp saydı. Yavaş yavaş korkusu öfkeye dönüyordu. “Nedir yahu? Ben bu dünyada; **Kasım Dede gibilerin tekmiil analarını, avratlarını... Eşiktekilerini, beşiktekilerini... Kümesteki tavuklarını, saçaktaki serçelerini...**” diye küfretti. Küfredince rahatlayıp gülümsedi. “Sahi ulan! Şu küfrün canını seveyim. Dünyada bir iyi şey var: Küfür... Ona günah demişler. Halbüysa küfür gibi zorlu şey yok... Eskiler ne demiş? “Küfür, yiğit kısmının yürek yelpazesidir. Küfrü sırasında bir güzel eder de ferahlar.” Bu laf debdebeli n’olacaksa... Bunlar Kuran lafı gibi laflar...”¹¹³¹

Uzun İskender hem argo tabirleri kullanır hem de bu tabirleri kullanmanın insanı nasıl rahatlattığını da düşünür. Bu düşüncesini eskilerin söylediği sözle destekler ve bu argo tabirleri, Kur’an’ın sözleri ile özdeşleştirmeye kadar vardırıır.

Yazarın diğer romanlarında olduğu gibi bu romanında da kahramanlar “Sevgisizliğin Köylüleri” dir. Bunun yansıması olarak da birbirlerine argo ifadeler kullanmaktan hiç çekinmezler. Ne kadın ne çocuk ne de Dede, onlar için fark etmez, herkese bu argo ifadeler kullanılabilir. Onlar için argo tabirler, günlük dilin hatta yaşamın, insanın doğal bir parçasıdır.

4.3.1.7. Alkış ve Kargışlar

Rahmet Yolları Kesti romanında, alkış ve kargışlara pek fazla yer verilmemiştir. Diğer romanlarda görebileceğimiz alkış ve kargışları bu romanda da görebilmekteyiz. Alkış eden kişi, alkışı daha çok kendisine iyiliği dokuna kişiye eder. Bazı yerde Allah’ın rahmetinden yola çıkılarak edilen alkışlar da bulunmaktadır.

“Mahpus milleti, **Allah beterinden saklasın**, duvar diplerine kaçışmış.”¹¹³²

“ .... Araya giren olduğunu görmesiyle Arif Ağa, **Allah beterinden saklasın**, işi büsbütün azdırdı.”¹¹³³

“- .... Oh! **Elin dert görmesin...**”¹¹³⁴

¹¹³⁰ Tahir, age., s. 256.

¹¹³¹ Tahir, age., s. 291-292.

¹¹³² Tahir, age., s. 78.

¹¹³³ Tahir, age., s. 102.

¹¹³⁴ Tahir, age., s. 143.

“ – Helalindense sağ ol İskender Ağa, **Allah tuttuğunu altun eylesin. Allah seni çocuğuna bağışlasın.**”¹¹³⁵

Romanda daha çok, kocanın karısına, çocuğuna, arkadaşına ettiği kargışlar yer alır.

“Katr Adil: “**Allah belanı versin** İskender!” diyerek başını yumruklamaya durdu.”¹¹³⁶

“ - Yem dökülmemiş **geberesiceler**...

-Şunu “bir tımarlayın” demedim mi **Allah belanızı vere!**¹¹³⁷

“ – Var hayrını gör oğlum Süleyman Ağa! **İnşallah karnın yırtılır da bu gece köye yetişemezsin.**”

Romanda, nadir de olsa, iğneleme yoluyla kargışa başvurulmuştur.

4.3.1.8. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözler

Yazar romanında, kalıplaşmış sözlere oldukça sık başvurmuştur. Romanında kullandığı bu ifadeler, diğer romanlarında olduğu gibi hapishane ağzının yansımalarıdır. Bunun yanında, İslamiyet ve Alevilik inancının, köylünün günlük deneyimlerinin yansımaları da görülmektedir.

“ “**Yiğit bu dünyada nam için yaşar.**” ”¹¹³⁸

Yukarıdaki satırda yer alan kalıplaşmış ifadeyi yazar, aynı zamanda, birinci bölümün başlığında kullanmıştır. Her bölüm, kalıplaşmış bir ifade ile başlar.

“Meşe korusu iyice yapraklanmıştı. Yıl uğurlu başlıyordu. “**Nisanda rahmet yağdı mübarek! Nisanda rahmet yağmaz, gökyüzünden buğday yağar.**”¹¹³⁹

“ .... “Acep bizim köylü değil mi? Sakın Akpınar itleri korumuzu mu batırmakta, **uşak?**” ”¹¹⁴⁰

¹¹³⁵ Tahir, age., s. 173.

¹¹³⁶ Tahir, age., s. 84.

¹¹³⁷ Tahir, age., s. 93.

¹¹³⁸ Tahir, age., s. 7.

¹¹³⁹ Tahir, age., s. 9.

¹¹⁴⁰ Tahir, age., s. 10.

“Uşak” sözcüğü, Karadeniz Bölgesi’nde yaygın olarak erkek çocuklarına söylenir. Çorum, haritada Orta Karadeniz Bölgesi’nde olarak geçse de, topraklarının konumu itibari ve yerleşimi ile bir kısmı Orta Karadeniz’e bir kısmı ise İç Anadolu’ya yakındır. Bu yüzden, Çorum’da “Uşak” ifadesi erkek çocuğa söylenen sözcükten ziyade kalıplaşmış veya tekrarlanan söz, ünlem halindedir.

“ - .... Meşhur meseldir: “**Ayı bile ayı iken yenilmeyi istemez,**” gelgelelim bu fukara ille de kendisinden irisini, kuvvetlisini tutacak.”¹¹⁴¹

Kemal Tahir romanında, Yaşar Kemal’e göre “bre” kalıplaşmış ünlemini yok denecek kadar az kullanmıştır.

“ – Başlarım odunun kökünden **bre** Emmi!”¹¹⁴²

“ .... Aklındakiler, **vallah billah**, Müslümana yarar fikir değil...”¹¹⁴³

“- ...Zıpır bir de oyuna getirildiğine öfkelenip üstümüze saldırır. **Fesüphanallah...**”¹¹⁴⁴

“ – Gitmeli! Silahın iyisi iyidir. “**At, avrat, ille silah,**” demişler.”¹¹⁴⁵

“ - .... “**Yiğitliğin dokuzu kaçmak, biri hiç görünmemek,**” demişler. Bunu kim demiş bakalım? Savaş görmüşler demiş.”¹¹⁴⁶

“ - .... Ulan Çerçi! Ulan domuz! **Töbe hey Allah!..**”¹¹⁴⁷

“ .... Tabancasını, birine meydan okur gibi, beline soktu, ellerini yere dayayıp: “**Allah, bismillah!**” diye sıçradı kalktı.”¹¹⁴⁸

¹¹⁴¹ Tahir, age., s. 11.

¹¹⁴² Tahir, age., s. 13.

¹¹⁴³ Tahir, age., s. 13.

¹¹⁴⁴ Tahir, age., s. 14.

¹¹⁴⁵ Tahir, age., s. 15.

¹¹⁴⁶ Tahir, age., s. 19.

¹¹⁴⁷ Tahir, age., s. 23.

¹¹⁴⁸ Tahir, age., s. 24.

Rahmet Yolları Kesti romanında da incelediğimiz diğer romanlarda olduğu gibi, İslamiyet inancının günlük dile yansımaları ve bu kalıplaşmış, tekrarlanan sözlerle sıklıkla karşılaşmaktayız.

“ – Ben gitmem ve de tanık manık olamam! Sen dersini iyi yerden almışsın yavrum, **taşı havaya atıp başını altına tutuyorsun.**”¹¹⁴⁹

“ – Ben mi? Hiiiç... -“Aman bana bir çare! Aman ya **Hazreti Ali... Ya Hazreti Haydar!.. Ya Hazreti Pir Medet!**” – Bak beni dinle, evladım Maraz Ali!”¹¹⁵⁰

“ – **Aliyülmurtaza hakkıyçın... Hasan Hüseyin efendilerimiz... On İki İmam...**”¹¹⁵¹

Romanda Alevî-Bektaşî inancının yansımaları olarak bu inancın kalıplaşmış ve tekrarlanan sözleri de bulunmaktadır.

“ – Töbeee... Göster bakalım! Bu Kulveren’in en küçüğü kan kırmızı. **Dün cin olmadan bugün adam çarpacaklar.**”¹¹⁵²

“Asker: “**Allah göstermesin!**” O nasıl bir söz? İstemez!” diye bir ağızdan çığırıştı.”¹¹⁵³

“ “ Ne olmak ihtimali var dayı?” dedim, “**Allaha şükür** arkadaşlar bayram yapmakta...”¹¹⁵⁴

“Kürt Hamo bütün bütün azdı: “**Gidi yezitler! Gidi Hasan Hüseyin düşmanları...** Ulan burası Kerbela mı namussuzlar!” diyerek narayı bastı.”¹¹⁵⁵

“Lakin bir de şu laf var: “**Silahın iyisi karının iyisine benzer, kahpelik etmez.**” Doğru!”¹¹⁵⁶

“Ali dışarı fırladı. Biraz sonra içeriye, “**Esselamüleyküm yâ Pehlivan!**” diyerek kısa boylu, çarpık çurpuk bir herif girdi.”¹¹⁵⁷

¹¹⁴⁹ Tahir, age., s. 26.

¹¹⁵⁰ Tahir, age., s. 27.

¹¹⁵¹ Tahir, age., s. 30.

¹¹⁵² Tahir, age., s. 36.

¹¹⁵³ Tahir, age., s. 38.

¹¹⁵⁴ Tahir, age., s. 41-42.

¹¹⁵⁵ Tahir, age., s. 46.

¹¹⁵⁶ Tahir, age., s. 47.

¹¹⁵⁷ Tahir, age., s. 47.

Yazar, bir yandan İslamiyet inancının yansıması olan “**Esselamaleyküm**” ile selamlaşma, bir tarftan Alevî köyündeki, “Dolaptan, “**Hak destur!**” diyerek bir gaz tenekesi çıkardı.”¹¹⁵⁸ cümleisnde kullandığı “Hak destur!” ifadesini bir arada vermiştir. Romanda olay, Çorum’un Sungurlu ilçesinin Alevî ve Sünni köylerinde geçer. Yazar, bu iki farklı mezhebi ve farklı selamlaşmalarını da vererek aralarındaki selamlaşma kültüründeki farklılıklarına göstermiş bulunmaktadır.

.... *Hovarda adamdı. Parası olduğu zaman deli gibi harcar, yarını hiç düşünmez. Para sanki babasını öldürmüş de ondan öç alıyormuş gibi bir domuz öfke peydahlar. “Para kısmını gâvur kazanır, Müslüman harcar,” “Bu dünyada üç mahluka katiyen insaf etmeyeceksin: Bindiğin ata, sevdiğin kariya, bir de cebindeki paraya....,” “Para Allah’ın kapı kethüdasıdır, ama kahpe avratlı bir kapı kethüdası...” laflarını sıralı sırasız sarf etmesi sözgelimi değil!...*¹¹⁵⁹

“ – İki laf ettirir mi ihvanlar? Oğlum, benim hiçbir şeyim olmasa, çok şükür, yiğitliğim var. **Yiğitlik ise hak vergisidir, bir vakit battal olmaz.** Ve de yiğit kısmı, yiğitliğinin hakkını bir tamam vermeye mecburdur.”¹¹⁶⁰

“ – Gelelim ikinci dostum, Katır Adil denilen rezile... Ben Aleviyim, o Sünni... Lakin Adil oğlanı yüz tane Aleviye değişmem. “Katır” deriz, inattır çünkü namussuz! Sonra, töbe yarabbi, **ana rahminde değil, katır yatağında yatmış.**”¹¹⁶¹

“ Benim yüreğim sahiden temizdir arkadaş. Ne demişler? “**Baş kes, insafı elden bırakma!**” demişler...”¹¹⁶²

“Müfettişe döndüm: “**Küçükten kusur, büyükten af,**” dedim.”¹¹⁶³

Romanda bazı kalıplaşmış ifadeler öğüt verir niteliktedir.

“ “**Yiğitliğin yarısı yürekse yarısı plan!**” ”¹¹⁶⁴ İkinci bölümün kalıplaşmış ifadesidir ve olaylar buna göre şekil alır.

“ - .... **Sizin köyün kenarından, şeytan bile hamamcı olmadan geçemez.** Sen namusunu nasıl kurtardın bakalım?”¹¹⁶⁵

¹¹⁵⁸ Tahir, age., s. 54.

¹¹⁵⁹ Tahir, age., s. 71-72.

¹¹⁶⁰ Tahir, age., s. 76.

¹¹⁶¹ Tahir, age., s. 79.

¹¹⁶² Tahir, age., s. 81.

¹¹⁶³ Tahir, age., s. 89.

¹¹⁶⁴ Tahir, age., s. 91.

¹¹⁶⁵ Tahir, age., s. 139.

“- Köy yerlerinde köy doktorları vardır. Onlar bilirler. Hastaneden haber yolladım, merhem geldi. Doktor bizim yaranın tam bir haftada sağaldığını görmesiyle, **“Barekâllah!Bu nasıl bir oyun hey Uzun Oğlan!”** diye şaştı.”¹¹⁶⁶

Hangi din benimsenirse, o dinin kuralları, inanç sistemleri toplumun hayatının bir parçası olur. Hatta, edilen duaların şekli bile değişir. Türklerin İslamiyet’i benimsemesi ile edilen dualar da değişmiştir. Artık, Arapça kökenli sözcüklerle dualar zamanla halkın diline yerleşir. Yazar, “Barekâllah!” yani “Mübârek ola, Allah mübârek etsin!; hayırlı ve bereketli olsun!”¹¹⁶⁷ anlamına gelen Arapça kökenli duasını kullanmayı da unutmamıştır. Anadolu bir kültür ve inanç mozağıdır. Dildeki bu sözcüklerin farklılığı kültür ve inanç mozağının göstergesidir.

“ - Yorulmuşum ne dersin? Şu namussuz filinta ıslanmış ekin çuvalından ağır geldi. **“Boynuz öküze, semer eşeğe yük olmaz”** diye bir laf var.”¹¹⁶⁸

“ - Günah heeri... - Elif bütün karılar gibi **“A herif”** lafını kısaltıp böyle söylüyor, cilve döküyordu.”¹¹⁶⁹

“Heri” ünlemi, Çorum yöresine ve çevresine ait bir ünlem, kalıplaşmış sözdür. Aydın’ın “Gari” ünlemi gibidir. Yazar, Çorum cezaevinde kaldığı için, bu ünlemle çok karşılaşmış olmalıdır, halkın dilinde kalıplaşmış bu ünlemi, nereden geldiğini açıklayarak sunmuş, okuyucuyu bilgilendirmeyi de unutmamıştır.

“ - Kasaba yeri, seni imansız etmiş İskender, seni kötü etmiş. Ne demişler? **“Komşuna iste ki Allah sana da versin”** demişler.”¹¹⁷⁰

“ - Yüreğinde kız sevdası varmış da ondan... **“Gelin şeker şerbet tasta / Kız petekte bala benzer”** demişler.”¹¹⁷¹

“ -Şu halde benim lafım doğru... Kızdığından anladım. Ne demişler, **“mahpus milletinin parası pul, karısı dul”** demişler. Sen doğruca mahpus damına gireceğinden Gülbeniz de elbet başının bir çaresine bakacak...”¹¹⁷²

¹¹⁶⁶ Tahir, age., s. 145.

¹¹⁶⁷ Devellioğlu, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, s. 71.

¹¹⁶⁸ Tahir, age., s. 160.

¹¹⁶⁹ Tahir, age., s. 183.

¹¹⁷⁰ Tahir, age., s. 191.

¹¹⁷¹ Tahir, age., s. 193.

¹¹⁷² Tahir, age., s. 201.

Adil omuz verdi. İskender öte tarafa pat diye atlayınca köpek parladı. **“Hele yezit!”** dediğini duydular. Hayvan sesi almış olacak ki inlemeye başlamıştı.

Kapıya doğru dolanırken Katır Adil kendi kendine: “İtin adı **Yezit** şu halde,” diye düşündü. “Dede itinin adı da Hazreti Ali olacak değil ya!” sinirli sinirli güldü.

Kuru Zeynel yavaşça sordu:

-Neye güldün ulan katır?

- İte güldüm. Türkçesi itin adına güldüm. Köye gidince yapacağımı ben bilirim.

- Neymiş?

- Bizim Karabaş'ın adını **Kızılbaş**'a çevireceğim.

- Vay sen bizim Alevisini, Aleviden saymaz mısın? Seni, şart olsun kazıklayıp kebab ederler de Karabaş'a yedirirler.¹¹⁷³

Kemal Tahir, diğer romanlarında olduğu gibi “Yezid” ifadesini *Rahmet Yolları Kesti* romanında da kullanmıştır. Ancak, bu romandaki fark; Çorum’un Sünni ve Alevî köylerini, oranın insanlarını, yaşayışlarını karşılaştırdığı, iki tarafında inanç, ahlâk ve suç yönünden çok farklı olmadıklarını göstermek için Alevî köylülerinin “Yezid”, Sünni köylülerin de “Kızılbaş” ifadesini kullandıklarını vermesidir.

“ - .... **“Parayı gâvur kazanır, Müslüman harcar.”** Bu da okkalı bir söz!”¹¹⁷⁴

“ - Çingen karılarının bakla döktüğü gibi, bir **“inşallah”**, bir **“hayırlısı”** bellemişsin. Bıktım senden...”¹¹⁷⁵

Yazarın romanda kullandığı kalıplaşmış ifadeler, bunlarla sınırlı değildir. Romanın kuruluş şekli ve özellikle, Kemal Tahir’in diyaloglara sıkça başvurma özelliğinden dolayı, her kahraman hemen hemen her konuşmasında bu ifadeleri kullanmıştır.

4.3.1.9. Mahlas Kullanımı

Kemal Tahir, Yaşar Kemal ve Orhan Kemal gibi, kahramanlarının hemen hepsine fiziksel özelliklerinden, aile yapılarından, mesleklerinden, mensup olduğu inanç ve milletten yola çıkarak mahlaslarını vermiştir.

¹¹⁷³ Tahir, age., s. 216.

¹¹⁷⁴ Tahir, age., s. 292.

¹¹⁷⁵ Tahir, age., s. 295.

“Fundaları kıvrılınca türkü sahibini gördü. Çerçi Süleyman’ın hizmetkârı Maraz Ali...”¹¹⁷⁶

“- Musa Çavuş varmış, sen gördün mü?

- Görmedim, namını duydum.”¹¹⁷⁷

- Kötü etmişsin. Kör Dede’yi gördün mü?

- Görmedim, namını duydum. Töbe, vurulduktan sonra kellesini Çorum’a götürmüşler. Biz de ekin satmaya gitmiştik. Bilmezden uğradık. Uzaktan gördüm.”¹¹⁷⁸

“ – Peki Kanlı İlyas’ı da görmedin mi?”¹¹⁷⁹

“ - .... Gelelim Kara Haydar’ın uşaklarına...”¹¹⁸⁰

“- İskender Ağam yaşamakta ya ne güzel...

- Hangi İskender, Uzun İskender mi?”¹¹⁸¹

Yukarıdaki satırda verilen kahramanlar Çorum’un eski zaman eşkiyalarıdır. Bunların mahlasları, acımasızlıkları, yaptıkları ile halk tarafından verilmiştir. Genellikle çatışarak ya da Çorum’da meydanda asılarak öldürülmüşlerdir. İçlerinden sadece Uzun Hasan, fiziksel özelliğinden dolayı mahlası “Uzun”dur ve romanda, yaşayan tek eşkiyadır.

“ - Gidemem ne demek? Köyü tutmaya bakılsın. Çoraklı Çerkez Reşit yolcu, Alembeyli Halil yolcu. Kalk yürü!”¹¹⁸²

“ –Uzun İskender Ağama, Sarıca Muhtarı Arif Ağanın kızını istemeye gittiler.”

1183

¹¹⁷⁶ Tahir, age., s. 10-11.

¹¹⁷⁷ Tahir, age., s. 16.

¹¹⁷⁸ Tahir, age., s. 17.

¹¹⁷⁹ Tahir, age., s. 17.

¹¹⁸⁰ Tahir, age., s. 18.

¹¹⁸¹ Tahir, age., s. 18.

¹¹⁸² Tahir, age., s. 19.

¹¹⁸³ Tahir, age., s. 33.

– *Büyükmüşsün köpoğlu, koca eşek olmuşsun. Tam deli kanlı çağın... Ben senin çağdayken rahmetli Kavlak Ali'nin çetesinde askerdim. Önce Kavlak bizi beğenmedi. "Çocuk avutacak sıram mı benim?" demiş. Sonra yüreğimizdeki cevheri anladı da en amansız yere, "Varıver uzun oğlan," diyerek bizi sürer oldu.*

1184

“ “Koca Kürt” deriz bir kara sakallı Hamo vardı: Uah! Domuzun iti!” diye güldü.”¹¹⁸⁵

“Zebun Ali: “Şunu domuz niyetine kurşunlayan, boyunca sevaba girer. Bu ne biçim herif yahu?” diyerek suratını asıp dışarı çıktı.”¹¹⁸⁶

“ Benimse iki tane dostum var: Birisi Kuru Zeynel...”¹¹⁸⁷

“ – Gelelim ikinci dostum, Katır Adil denilen rezile... Ben Aleviyim, o Sünni... Lakin Adil oğlanı yüz tane Aleviye değişmem. “Katır” deriz, inattır çünkü namussuz! Sonra, töbe yarabbi, ana rahminde değil, katır yatağında yatmış.”¹¹⁸⁸

Yazar, bazı yerde kahramanlara, kişiye verilen mahlasın hangi özelliğinden dolayı verildiğini kısaca açıklar.

“Hele bugün namlı süreççi Kürt Bedir Ağa hamlesini tam üç kez sınıdı, iki kere de yabancılardan adam soktu araya...”¹¹⁸⁹

“ .... Artık her kafadan bir ses çıkıyordu ama asıl çekişme İstidacı Bilal Efendi, Tüfekçi Ferhat Usta, bir de Hacı Köse'nin oturdukları masada oluyordu.”¹¹⁹⁰

“ .... Kara Lütfü Başçavuşun akli başından gitti.”¹¹⁹¹

“ Paraları, Hamza Pehlivan mezarından kalksa yanından fazladan Zaloğlu Rüstem Pehlivanı da alsa bizden söktüremez.”¹¹⁹²

Yazar, romanında kişilerin neden o lakaba sahip olduğunu açıklayarak köy yerinde lakapların neye göre verildiğini açıkça göstermiş olmaktadır.

¹¹⁸⁴ Tahir, age., s. 36.

¹¹⁸⁵ Tahir, age., s. 38.

¹¹⁸⁶ Tahir, age., s. 58.

¹¹⁸⁷ Tahir, age., s. 77.

¹¹⁸⁸ Tahir, age., s. 79.

¹¹⁸⁹ Tahir, age., s. 95.

¹¹⁹⁰ Tahir, age., s. 105.

¹¹⁹¹ Tahir, age., s. 148.

¹¹⁹² Tahir, age., s. 278.

4.3.2. Halk Oyunları ve Eğlenceleri

4.3.2.1. Büyüklere Özgü Oyunlar

Yazar, *Rahmet Yolları Kesti* romanında büyüklere özgü oyunlara da pek yer vermemiştir. Güreş oyunununun da belli belirsiz bahsetmiştir.

“Köy yerinde delikanlılar güreşir oynasırken mutlaka kendilerinden çelimsizine dalmak isterler.”¹¹⁹³

Romanda, sadece, köyün delikanlılarının güreş tutmakta yenmek için kendilerinden daha güçsüz rakibi seçtiği belirtilmiştir.

4.3.3. Âdet ve Merasimler

4.3.3.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler

4.3.3.1.1. İmece – Yardımlaşma

Roman, “kız kaçırma” adı altında Kasım Dede’yi soyma olayıyla örüldüğü için, romanda pek fazla aile ve komşularla karşılaşmayız. Para derdinde olan erkeklerin kurdukları plan ve buna uyma içinde olaylar biter. Köyün birbiri ile yardımlaşmasına dair bir durum da yoktur.

“ - Vakit geç de... Şimdi Ağa, benim senden saklım gizlim yoktur. Bizde şarap arama! Biz bu köyde uçan kuşa borçluyuz. Kimseye hacete gidecek yüzümüz kalmadı. Bu yılın bekçi hakkını yedik de öteki yılın hakkına başladık bile...”¹¹⁹⁴

“ - .... Yağsız ayranı komşular arada vermeseler kuru madımak çorbasına ağartı bile yok.”¹¹⁹⁵

Romanda, köy bekçiliği yapan Kuru Zeynel’in durumlarının kötü gitmesi ile komşudan yardım almaları, onların verdikleri ile beslenmeleri, köy yerinde imece usulünün ve yardımlaşmanın tek örneğidir.

¹¹⁹³ Tahir, age., s. 11.

¹¹⁹⁴ Tahir, age., s. 168.

¹¹⁹⁵ Tahir, age., s. 202.

4.3.3.1.2. Konuk Ağırılama

Konuk ağırılama, *Rahmet Yolları Kesti* romanının köy insanlarında, gelen misafire yemek hazırlama, sıcak su hazırlama, şarap ikram etme, içkili sofralar hazırlama şeklindedir.

İskender Ağa, âdet üzere, elini öptürmedi, parmaklarını delikanlının avucuna vurup geçti, şişinerek gülümsedi:

- Nerde kaldın yeğen? Ablan beddua bırakmadı sıraladı.
- Oduna gittik sayende Ağa...
- İyi.
- Bir kahve içersin öyle ya? Şekerli bir kahve!
- Sırası mı bre yeğen? Gayrı senin Çerçi Ağanda şarap kalmadı mı?
- Ağa keyfin bilir, şarap gelsin!
- Şaka ettim ipsiz... Ağanı bekleyelim!¹¹⁹⁶

Rahmet Yolları Kesti romanının kahramanlarında eve gelen misafire ikrâmda bulunmanın yanında gelen misafirin sunulan ikrâmları yemek içmek için evin sahibini beklediği görülmektedir.

Ne fayda ki Kavat İbrahim bu evin birinciye gelen hatırlı misafiri... Ayda bir uğrar, bir hayvan yükü kaçak tütün götürür. Şu kadar da esrar-afyon... Cepleri para dolu olduğundan, ahbablarına sık sık karılı, içkili muhabbet sofraları açtığından değme ağalardan da güçlü...¹¹⁹⁷

Romanda, genellikle, misafirler eşkıya tayfasındandır ve misafirliğe daha çok içki meclisi için gelirler.

Kuru Zeynel karısına, şakadan takıldı:

- Bre karı! Muhtardan haberin yok, eşkiyadan haberin yok! Bi de koca köyün korucu karısı olacaksın. Bak İskender Ağan geldi.
- Hoş geldi, safa geldi
- Kerametime inandın ya? “Benim sağ kulağım kaşınmakta... Mutlak bir gelen olacak,“ demedim mi?

¹¹⁹⁶ Tahir, age., s. 34.

¹¹⁹⁷ Tahir, age., s. 58.

-İskender Ağamın geleceğinden ilmin, haberin vardı. Bi de bana ehli tevalik satacak. Aç mı İskender Ağam?

-Bu ne biçim bi söz. Yoldan gelen herif tok olabilir miymiş? ¹¹⁹⁸

“Biraz sonra Kuru Zeynel kapıdan başını uzatıp İskender Ağayı çağırdı:

-Hele biraz gel Uzun Oğlan! Kesilecek tavuğu kendin seç, sonunda bana “yağsız mağsız” laf etme!..” ¹¹⁹⁹

Kemal Tahir’in bu romanında da kahramanlar samimiyetleri ile misafirlerini ağırlamazlar. Ağırladıkları misafirden kesinlikle bir çıkarı, isteği vardır.

“Dede, karısına dönmeden emretti:

-Bunlar çamura batmışlar. Biraz su ısıtılsın. Yiğitler ayaklarını temizlesinler de rahatlasınlar.” ¹²⁰⁰

Romanda Kasım Dede, aslında soyguna gelen, misafirlere yorgun olduklarını düşünüp misafirlerin ayaklarını yıkaması için eşinden su ısıtmasını ister.

“Dede, tütün tabakasını halının üzerinden misafirlerin önüne kadar kaydırıldı:

-Sarı bakalım! Bunlara yumurta pişir. Pekmez çıkar.” ¹²⁰¹

Kendisini soymaya gelen hırsızlara Dede, evini gece vakti açmakla kalmaz, karısından onlara yiyecek bir şeyler hazırlamasını da ister. Kemal Tahir’in diğer romanlarında olduğu gibi, bu romanında da köylüler eve gelen konuğu çok sevmeyi, seviyormuş gibi davranarak elde edeceği çıkarını düşünür.

4.3.3.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi) Ait Merasimler

4.3.3.2.1. Eşkîyalık

Rahmet Yolları Kesti romanın ana kahramanları, daha çok, köy yerindeki eski eşkıyalar ile eşkıyalığa özenen bir gençten oluşur.

Romanda, Çorum’un Sungurlu ilçesinin ve köyünün eskilerden tanınmış eşkıyaları ve özellikleri, birer halk kahramanı efsanesi şeklinde anlatılır.

¹¹⁹⁸ Tahir, age., s. 163-164.

¹¹⁹⁹ Tahir, age., s. 166.

¹²⁰⁰ Tahir, age., s. 221.

¹²⁰¹ Tahir, age., s. 221.

- *Kötü etmişsin. Kör Dede'yi gördün mü?*
- *Görmedim, namını duydum. Töbe, vurulduktan sonra kellesini Çorum'a götürmüşler. Biz de ekin satmaya gitmiştik. Bilmezden uğradık. Uzaktan gördüm.*
- *Ben vurulduktan sonrasını demedim. Vurulmadan önce görülecekti. Adam, Kör Dede'nin çetesine asker yazılmaz mı?*¹²⁰²
- *Peki Kanlı İlyas'ı da görmedin mi?*
- *Yok!*
- *Sen de görülecek yiğitleri hiç görmemişsin hay Emmi!*
- *Göremedim. Kanlı İlyas'ı merak etseydim görürdüm. Af verdiler. Köye geldi. Bir zaman sonra Pusuya düşürdüler.*
- *Hükümet mi?*
- *Hayır. Dağdayken canını yaktıkları... Bu İlyas çok kıyıcı bir herifmiş. Birine öfkelenmesiyle kulağını keser avucuna koyuverirmiş.*
- *O biçimde olmasa Kanlı İlyas'ı kim sayar? Yiğit kısmı bu dünyada nam için yaşadığından canı çekerse kulak burun kesiverir. Benim Çerçi Ağam böyle der ki doğrudur. Gelelim Kara Haydar'ın uşaklarına...*
- *Onlar yakın vaktin işi... Çorum'un mahpus damını yarıp kaçtılar da biraz dolaştılar. Sonunda Mecitözü taraflarında müfrezeler çevirdi.*
- *Karadağ'da vurmuşlar. "Yatak yerleri kahpelik etti, yoksa ne mümkündü," diye anlatır benim Çerçi Ağam.*
- *Kahpelik mahpelik, eşkiyadan bir yaşamış yoktur ve de eşkiyalık bir vakit makbul zanaat sayılmaz.*¹²⁰³

---

¹²⁰² Tahir, age., s. 17.

¹²⁰³ Tahir, age., s. 17-18.

Yukarıdaki satırda geçen diyaloglar eşkıyalığa özenen, eşkıya olmayı mağrifet sayan Maraz Ali ile eşkıyalığın iyi olmadığını, eninde sonunda eşkıyanın sonunun ölüm olduğunu, eşkıyalığa özenmemesi için Maraz Ali'ye öğütler veren Bektaş Emmi arasında geçer. Bu diyalog, romanın olay örgüsünü bize verir. Olaylar bu çerçevede gelişirken Bektaş Emmi'nin dedikleri doğru çıkar. Eşkıyalık hiçbir şekilde iyi bir sonuç vermemiştir.

- *Şimdi neden eşkıyalık yok?*

- *Kim demiş? Şimdinin eşkıyaları şehir yerine, kasabaya inmiş. Kimi dükkân açmış, olmuş bir Çerçi Süleyman Ağa, kimi önüne bir makine uydurmuş olmuş bir arzuhalci Cemal Efendi, kimisi de zaptiye-memur...*

- *Biz öylelerini mi sorduk? Silahlı, askerli dağ eşkıyası...*

- *Öylesi yok evet. Hükümet kuvvetli de ondan yok. Eşkıya devri hükümetin hasta olduğu sıradır. Aslında hükümet kısmı bir vakit ölmez, arada bir hastalanır. İnsan gibi canım! Hükümetin sıtma tuttuğu zaman eşkıya başkaldırır. Sulfato yutup yahut ki zorlu dedeye sıtmasını bağlatıp dirildi mi hükümet, bu kez marazlanmak eşkıya sürüsüne düşer.*

- *Peki benim Çerçi Ağam neden böyle demez bakalım, Çerçi Ağam der ki: "Eski yiğitler kalmadı da eşkıyalık ondan tükendi," der.*

- *Ağam doğrusunu bilir ama domuzluk eder de ters konuşur. Eşkıyalık devri için, savaş gerek... Köylerde kasabalarda erkek kalmayacak. Bunların tek milini sınır boylarına sürecekler. Jandarmaları da bizim gibi çaptan düşmüş yaşlılardan, bir de beyzadelerle ağa okullarından ayıracaklar. Yaşlılar cephe yerinde bir boka yaramaz, ötekiler de "bir kazaya uğramasınlar" diye gönderilmez. O zaman asker kaçaklarından bazısı dağa sızar, olur sana eşkıya... Lakin kulak verme, seferberliklerde bile fazla sürdüreni pek görülmemiştir. Eşkıyalığın sonu yok. Adam, kurt gibi kovalanınca kıyıcı olur. Kıyıcı heriften de bir vakit hayır çıkmaz.*

1204

Bektaş Emmi, Maraz Ali'ye verdiği öğütlerle toplumda, eşkıyalık devrinin olması için hangi şartların oluşması gerektiğini, eşkıyalığın nasıl var olduğunu, , işleyiş şeklini ve her defasında olduğu gibi sonunun iyi olmadığını vurgulamıştır.

¹²⁰⁴ Tahir, age., s. 21-22.

Eşkîya Çöllo'nun türküsü, "Bilmem delisin de bilmem serseri" diye başlıyordu. Türküdeki "serencam"a bakılırsa, bu Çöllo bir öğle vakti, Kayseri şehrini basmış, "bedesten"i teknil yağmalamış, malları meydana döküp fakire fukaraya sebil edip dağıtmıştı. Zaten rahmetlinin âdeti böyleydi. Zengininden alıp fakire verirdi. Ölçüsü de elindeki kara martin ... Namı bu yüzden taa Çin içine gitmiş. Ayrıca orduları tek başına bozduğu, üstüne gönderilen kırk Çerkez atlısını bir köprü başında kırıp tükettiği ileri sürülüyordu. Analar şimdiye kadar böyle bir aslanı kundağa çaputa sarmamışlardı. Kısacası bu Çöllo, bir "hırsız" değil, bir "erkek" ti.¹²⁰⁵

Romanda, fakir fukaranın yanında olan, kendi kurduğu ve inandığı adaleti ile onlara yardım etmesiyle olumlu tek eşkiya Çöllo'dur.

... Sürdük atları, Yozgat'a indik. Yozgat eşkiya seyrine yollara dökülmüş. Öyle bayram ben Ankara'nın onuncu yılında bile görmedim. Koca Yozgat teknil boşalmış. Karı-kız, oğlan-uşak yol boyuna sıralanmış. Kemal Paşa gelse, o kadar olur. Bizim altımızda biner altunluk Arap atları yeğen, omzumuzda birer Osmanlı filintası... Armada beş kol fişek... İkişer el bombası. Belimizde halsisinden Alaman çıplakları, Dağıstan kamaları... Elimizde sapı şişli gümüş kırbaçlar... Eyer-kantarma, takım-dizgin teknil gümüş savat... Güneş vurdukça Allah göstermesin, ışılamaktayız ki parılıya değme gözler bakamaz. Kocakarılar, "Hak kazadan, beladan saklasın!" diye ağlaşmakta... Kızlar, gelinler iç çekmekten, yutkunmaktan bir halde ki hiç sorma! Kavlak iki tarafa selam vererek mutasarrıfı doğruladı, on adım kala attan atladi: "Küçükten kusur, büyükten af..." diyerek eline davrandı. Bu mutasarrıf Ankara'dan yeni gelmiş. "Başındaki sarı kalpak iki yüz altuna," dediler. Gençten bir herif. Gözleri ateş gibi, fıldır fıldır... Meğerse eskiden jandarma yüzbaşısı imiş... Takipçi bir yüzbaşı ki Haymana toprağında "Eşkiyalar Ezraili" diye namı var. Mutasarrıf: "Aman yiğit, kerem et!" diyerek Kavlak Ali'yi kucaklayıp alnından öptü. Sonra bize döndü: "Hoş geldiniz efeler, dedi, benim misafirimsiniz, safa geldiniz!" "Sağ ol!" dedik. Kürt Hamo'ya baktım, suratı asık... "İşler kötü öyleyse..." dedim. Kavlak'la mutasarrıf önde biz atlar yedeğimizde, arkada... Bir takım zaptiye, bir takım piyade askeri daha arkada... Millet büsbütün geride... Böylece Yozgat'a girdik. Bilen, bilmeyen: "Allahını seven 'Maşallah' desin!" diye bağırmaktadır.

¹²⁰⁵ Tahir, age., s. 31.

*Mutasarrıfın kurnazlığını anla ki bir de hoca peydahlamış, oraya hazır etmiş. Hükümet konağının önünde hoca ellerini açtı, bir dua çekti ki dua ismine layık... okudu uzun uzun... Karılar ağlaştılar. Hitamında: “Kırk yıl günahkâr, bir yıl töbekâr...” dedi, amini bağladı.*¹²⁰⁶

– Çifte yağlı değil mi? Yağlar Kavlak Ali'nin ellerine bulaşmış. Mutasarrıftır: “Tez leğen-ibrik, sabun gelsin,” diye el çırpmış. Kavlağın eline sabunu verivermişler. Tüfeğini bir yana dayamış ki elini yıkaya... İşte tam o sıra evvelce kahve dükkanına, yandaki bakkal dükkanına, öteki yandaki eskici dükkanına saklanmış zaptiyeler, çavuşlar, zabıtlar: “Davranma Kavlak Ali!” diyerek silahları uzatıvermişler. Tamam elli mavzer... Zaten sabunu getiren herif de bizim fukara Kavlağın tüfeğine yapışmış. Kavlak işte böyle yakalandı yeğen...
1207

Romanda, eşkıyaları yakalamak için vuruşmak daha zor ve kanlı olduğu için jandarmanın eşkıyaları oyuna getirerek nasıl yakaladığı da uzun uzadıya anlatılmıştır.

.... Sen diyeceksin ki: “Hani nerde senin oğlun?” “Var” demedik biz, “olsa...” dedik. Tatalım ki sen de benim bir oğlumsun. Seni yazdım gitti. Çünkü çekirdekten yetişeceksin. Çekirdekten yetişme yiğit gayetle makbuldür. Kalp çıkmaz. Sağlam silah gibi canım... Nereye sıksan ses getirir. “Ağaç bile yaşken bükülür” sözü bu söz... Nama gelinceee... Nam her isteyenine eline geçilemez yavrum, sen öyle mi belledin! Bir kere eline, diline, beline sıkı olmak şart... Öyle ki sopa yemeden olup biteni söylemek, arkadaşları bildirmek yok... İnkâr yiğidin kalesi... Bu bir, bir de sır tutmak yiğidin yiğitliği... Ruh gibi ahabın olur, koynunda yatan karın olur, sırrını bir vakit açmayacaksın. Sol gözünün sağ gözünden, sol elinin sağ elinden haberi olamayacak. Hele rezil! Sen kendi sırrını tutamaz salıverirsin de karşıdaki senin sırrını saklar mı bakalım? Nasıl bu söz?
1208

- Aklında kalsın yeğen! Eşkiyalıkta sonuna kadar vuruşmadan teslim olmak icap etmez. Cephaneyi tek mil yakacaksın. On beş, yirmi, bilemedin otuz mermi kalınca tamam! Sıra muhasarayı yarıp çıkmaya geldi demektir. “Ya Allah!” diye bir nara vurur, müfrezeye saldırırsın. İşte o sıra kıyametin koptuğu sıra... Anan seni bu zaman için doğurdu.

¹²⁰⁶ Tahir, age., s. 43-44.

¹²⁰⁷ Tahir, age., s. 45-46.

¹²⁰⁸ Tahir, age., 142-143.

- “Can pazarı” derler bir laf vardır, tamam işte sen can pazarındasın. Tellaldasın. Peylediler mi gittin say... Artık siperi miperi sittir eder, canavar gibi dikilirsin. Hedef medef yok... Ayakta, mermi yağdırarak yürünecek... Yarıp çıktın ne güzel, yaramadınsa düşersin.¹²⁰⁹

Uzun İskender, zamanında dağlarda eşkıyalık yapmış, bu yolun yolunu yordamını bilen biridir. Maraz Ali’nin eşkıyalığa özendiğini ve hayranlığını bildiği ve Kasım Dede’yi soyma işinde kendisine yardım edeceği için çıkarını düşünerek Maraz Ali’ye eşkıyalığa dair öğütler vermeyi unutmaz.

.... Bizim Kürt Hamo bir kere: “Yürü!” dedi. Oğlan tekrardan, “Gidemem,” demesiyle bir silah sesi, bir de “Yandım” feryadı duyduk. Kürt, mavzeri fukaranın boş böğrine dayamış da kurşunları karnına doldurakomuş. “Sen ne halt ettin imansız?” dedim. Koca Kürdün gözleri, Allah beterinden saklasın, karanlıkta kurt gözü gibi ışılmakta... Gülüverdi: “Fena mı Uzun Oğlan! Sana halisinden otuz, otuz beş mermi buldum,” dedi. Mermileri ossaat bölüştük. Kürt oturdu. Namaz surelerinden yalan yanlış bir şeyler okudu, vurduğu oğlanın surat derisini belindeki Çerkez kamasıyla yüzüverdi.

- Yüzdü mü? Neye?

- Sen nerden bileceksin? Deriyi yüzdü ki oğlanı zaptiyeler tanımayacak. İlerde bir belalı işe girersin de rahmetlinin adını verirsin.¹²¹⁰

Uzun İskender’in Maraz Ali’ye anlattığı eşkıyalık hikâyelerinden eşkıyaların yaşamak için gerekirse en yakınındakini öldürebileceğini, jandarma iz bulamasın anlamasın diye ölünün yüzünü soyacak kadar acımasızlaştığını, duygularını yitirdiğini anlatırız. Yaşamak ve dağlarda hâkimiyetlerini devam ettirmek için her şey serbesttir. Artık, günahı sevabı, Allah korkusu, merhamet duyguları yok olmuştur.

- Rahmetli Kavlak Ali Ağamın askeri hep mi atlıydı Ağa?

- Hep...

- Şu halde eşkıya kısmı atsız hiç mi olmaz?

¹²⁰⁹ Tahir, age., s. 143.

¹²¹⁰ Tahir, age., s. 144.

- İyi bildin, binek ister. Lakin kötü binek değil Köroğlu'nun kanatlı kır atı olacak. Burasını şimdi vurdun diyelim, Yozgat toprağını iki saatte fırtına gibi tutacaksın.¹²¹¹

- Sen Kanlı İlyas Ağamı gördün mü Ağa?

- Görülmez mi? Beni severdi ve de sayardı, "Bu yollarda sen benim ustamsın," diyerek uğrumu kesmezdi. İyi oğlandı ya, pek kıyıcıydı. Allah bilir, ben o herifin gâvurluğundan şüpheliyim. Kanlı olur ama, adam bu kadar mı olur? "Birin burnunu beğenmese keser savuşurdu" diyeyim de sen anla! Kanlı İlyas'ın adına bir vakitler ağlayan çocuklar hırkadak seslerini keserlerdi.¹²¹²

Eşkıya için atın ne kadar önemli olduğu vurgulanmıştır. Ancak, bu at herhangi bir at olmayacaktır, halkın kahramanı Köroğlu'nun atı gibi olacaktır. Eşkıyanın can yoldaşı olmalıdır.

.... Dede'nin eşkıya korkusu, seferberlikteki eşkiyalık devrinden kalmıştı. Eşkiyaların keyif için adam kulağı kestikleri, karıların boğazına nar gibi kızarmış sacayak geçirdikleri, çocukların sırtlarını yarıp tuz, kırmızı biber ektikleri, genç kızların ayaklarını –paranın yerini söyletmek, anasını babasını yola getirmek için- ocakta yaktıkları devirlerden kalma bir korku...¹²¹³

Yazar romanında, Yaşar Kemal'in *İnce Memed I* romanında çizdiği gibi, eşkiyaları hem olumlu hem de olumsuz, zalim, acımasız kimliklere büründürerek anlatmıştır. Köylerde, yaşanmış tarihi olaylara ve yasalara da değinerek bu olayların ve yasaların eşkiyaları nasıl etkilediği eğlence meclislerinde ve karşılıklı sohbetlerde uzun uzun anlatılmıştır.

4.3.3.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

4.3.3.3.1. Evlenme(Gençlik-Karasevda)

Rahmet Yolları Kesti romanında, evlilik merasimine dair anlatım yok denecek kadar azdır.

¹²¹¹ Tahir, age., s. 154.

¹²¹² Tahir, age., s. 155.

¹²¹³ Tahir, age., s. 225.

Daha çok, köyde evlilik türlerinin nasıl olduğu, kız isteme şekli, evlenme şekli, düğüne davetiye geldiğinde, mahalle baskısı nedeniyle, düğüne katılma zorunluluğu, genç yaştaki bir erkeğin askere gittiği gibi geleneklere yer verilmiştir.

–Uzun İskender Ağama, Sarıca Muhtarı Arif Ağanın kızını istemeye gittiler.

- Uzun İskender'in karısına n'olmuş, kaçmış mı?

- Kaçmış nasıl lakırdı? Ne haddine...

- “Neden kaçmaz? Bu kadar yıl o rezilin altında nasıl durur?” diye şaşmalı! Demek senin Uzun İskender Ağan eski karının üzerine yeniden kuma mı getirecek?

- Getirecek, evet! ¹²¹⁴

Romanda, evli olan bir erkeğin yeniden kız alıp evlenme durumunu görmekteyiz. Köylerde bu durum, normal karşılanır.

.... “İşlemeyen demir paslanır” demişler, doğru söylemişler. “Öyleyse kız kaçırmak senin neyine bre İskender?” diyeceksin. Biz o meselede hamlamadık ki ey oğlum... Biz o meselede kavat İbrahim Efendinin sermayelerine, “Aman bu nasıl bir yiğit? Karı kısmı buna bir vakit güç yetiremez,” diyerek alınımızı öptürmüştük. Senin ablan bizi tekrardan evermeye neden razı geldi bakalım, üstüne kuma getirmemize neden eyvallah etti? Erkekliğimize güç yetiremediğinden... ¹²¹⁵

- Ablan çoktan “he” dedi. Lakin senin aklına gelen domuzluktan değil. Ne haddine! Ben adamı yatırıp kesmez miyim? Ablan razı... Esasında bu işi ablan becerdi, kızın aklını ablan çeldi. İki kez yemin verdim, “Razılığın yoksa kalsın,” dedim. “Aklına koymuşsun. Al getir!” dedi. “İyi kız... Körpeliğinden elime girerse kendi terbiyeme sokarım,” dedi. ¹²¹⁶

Romanda, köy yerinde bir erkeğin evli olmasına rağmen karısının üzerine kuma getirmesi normal karşılanırsa da kadınların bu konuya dair görüşleri verilmemiştir. Uzun İskender, karısının bu durumu kabullenmesini “erkekliğimize güç yetiremediğinden” , “Aklına koymuşsun al getir [...] kendi terbiyeme sokarım” sözleri ile açıklasa da bu açıklama karısının kesinlikle böyle düşündüğünü netleştirmez. Kemal Tahir, bu durumu okuyucuya bırakmıştır. Uzun İskender'in dediği gibidir ya da tam tersidir.

¹²¹⁴ Tahir, age., s. 33.

¹²¹⁵ Tahir, age., s. 161.

¹²¹⁶ Tahir, age., s. 196.

- ....Kız tarafı ne dedi? “Düşünelim,” dedi, “Bizim kızımız daha küçük...” dedi, “Lakin birine vermek icap etse İskender Ağadan uygunu mu olur?” dedi, “Lakin birine vermek icap ederse İskender Ağadan uygunu mu olur?” dedi. Birinci ümit bu... Yani düşünecekler, kızlarının dişine bakacaklar, o fırtınaya dayanabilir mi, dayanamaz mı hesaplayacaklar. Bunun hesabı anası olacak kahpeden çıkacak... Arif namussuzu eski defterleri açacak da karısı olacağı gerdekdeki halini aklına getirecek... Şakaya vurdum da ne dedim bakalım? Bende laf kıyamet gibi... Arif Ağa olacak papasa yavaşça dedim ki: “Bak Ağa,” dedim, “herkese kendi yavrusu kırk yaşına gelse, bebek görünür,” dedim. “O sebepten eşek kadar oldukları halde kendi odamızda yatırırız. Onlar da gece vakti bir iş olsa güzelce seyredeler, analarına su iktiza ettiğini bir tamam bilirler. Senin de başına gelmiştir hey Arif Ağa, benim de başıma gelmiştir. Ne fayda ki başımıza geleni unutturuz. Evladımız için ‘Daha bebek, akli ermez,’ deriz. Öyle değil mi dinin gibi doğru söyle!” dedim. Arif Ağayı sen benden iyi bilirsin, şakadan anlar pezevenklerdendir.

- Bilinmez mi?

- Arif Ağa bizim bu lafımıza hıkr hıkr güldü, “E?” dedi. “E’si dedim, “sen şimdilik kıza, ‘küçük’ dedin, resmen halt ettin. İskemleye oturtun da ayakları yere mi değmedi? Fesini apansız göğsüne çarptın da arkası üstü düşü mü verdi? Söyle bakalım kavat, küçük olduğunu nerden bildin? Katır kadar kıızı ilk gelene vermedin mi köy yerinde başına bela olacağından hiç şüphe etme,” dedim. Nasıl, iyi demiş miyim?¹²¹⁷

Romanda, kız isteme merasiminden daha çok, kız istemeye giden ile kızın ailesi, özellikle, babası ile konuşmaları, ikna etme çabaları yer alır.

“ – Ömründe insan sayıp sana bir gönderen olmadığından bilmezsin. Herif bizi adam bilip çifte davullu düğününe okumuş... “Hediyeden kaçtı,” derler. Gitmemek olmaz.”¹²¹⁸

Romanda, düğünlere davet edilecek kişiyi davulla zurna ile davet etme göze çarpar.

.... Haberin olsun Ali yiğit, biz bu gece seninle birlik, Sarıca muhtarı Arif Ağanın dünya güzeli kıızı Gülbeniz’i Allahın izniyle çıkarmaya gitsek gerek... Esasında arkadaşlık bir iş yok sayılır.

¹²¹⁷ Tahir, age., s. 49-50.

¹²¹⁸ Tahir, age., s. 76.

*Ben yavru kekliği, evvelinden leblebiyle, kuru üzümle avucumdan yem yemeye alıştırmışım. Arap atının kısrak tayı gibi gözü kapıda, kulağı ıslığımdadır. Bohçasını düinden hazırlamış.*¹²¹⁹

Kemal Tahir'in incelediğimiz diğer romanlarında da çok sık karşılaştığımız, evlenecek yaşı gelmiş kızlara erkekelerin bir cadı karı ile leblebi, kuru üzüm göndermeleri, kızların akıllarını çelmeleri *Rahmet Yolları Kesti* romanında da dikkat çeken bir gelenektir.

“ – Şu akıllı gibi bir laf mı? Kızın çeyizi var ki senin gibi iki katır götüremez.”
1220

Romanda karşımıza çıkan, evlenmemiş kızın çeyizi olması geleneği, günümüzde de devam eder.

“... Arif'in kızı ne demiş bakalım? “Beni götüreceksiniz alın götürün,” demiş. “Siz benim babamın ne domuz olduğunu bilmezsiniz,” demiş. “Analığımın sözünden çıkmaz. Beni Alaca'ya aşırıp başkasına satacaklar,” demiş.”¹²²¹

Yazar romanında, köyde kız isteme olduğunda kızın isteğinin sorulmadığının, babasının, annesinin ya da dünürlüğe katılan ağaların zorlaması ile kızın evlendirildiğini vurgulamıştır.

4.3.3.3.2. Ölüm ve Gömme

Rahmet Yolları Kesti romanında, ölüm çok sık karşımıza çıkan bir unsur değildir. Eşkilyaların ölümüne dair bilgiler var. Onlar da ya asılarak ya da vurularak öldürülmüştür.

.... Bizim Kürt Hamo bir kere: “Yürü!” dedi. Oğlan tekrardan, “Gidemem,” demesiyle bir silah sesi, bir de “Yandım” feryadı duyduk. Kürt, mavzeri fukaranın boş böğrine dayamış da kurşunları karnına doldurakomuş. “Sen ne halt ettin imansız?” dedim. Koca Kürdün gözleri, Allah beterinden saklasın, karanlıkta kurt gözü gibi ışılmakta... Gülüverdi: “Fena mı Uzun Oğlan! Sana halisinden otuz, otuz beş mermi buldum,” dedi. Mermileri ossaat bölüştük.

*Kürt oturdu. Namaz surelerinden yalan yanlış bir şeyler okudu, vurduğu oğlanın surat derisini belindeki Çerkez kamasıyla yüzüverdi.*¹²²²

¹²¹⁹ Tahir, age., s. 146-147.

¹²²⁰ Tahir, age., s. 198.

¹²²¹ Tahir, age., s. 223.

Evi barkı, eşi dostu olmayan bir eşkıyanın ölüsünün yeri ve cenaze merasimi de olmaz. Yalan yanlış, eksik okunan birkaç dua yeterlidir.

- İlyas'ın gezdirdiği gâvuru da gayet yiğit... Evet. Gâvur yiğit... Lakin o ateş de say ki cehennem ateşi... Yiğit gâvur şurda dursun, yiğit Müslümanın gireceği şüpheli... Katil İlyas'ı hayvanıyla beraber gömdüler. Vasiyeti böyle! İyi at iyidir. Herhal eşkıya kısmına da bir tane lazım. Davran yeğen...¹²²³

Yazar, cenaze merasimine dair bilgiye, sadece Katil İlyas'ın gömülürken atı ile gömülmesi olarak verir. Eski Türk geleneklerinden gelen bu geleneğin, Anadolu'da hâlâ yaygın olduğu açıkça görülmektedir.

4.3.4. İnanışlar

4.3.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar

Rahmet Yolları Kesti romanının köylü kahramanlarında İslamiyet inancı ağır basmaktadır. Günlük konuşmalarda geçen ifadeler, edilen dualar, Allah'ın rahmetine sığınma, kader, ahret inancı gibi İslamiyet'in birçok unsurunu görmekteyiz.

“ .... Aklındakiler, vallah billâh, Müslümana yarar fikir değil...”¹²²⁴

“Ben üçüncüyü de Allah sayesinde vurdum.”¹²²⁵

“Yüze çıktığımızın beşinci günü Cuma namazına gittiler, öğle yemeğini mutasarrıfla beraber yediler. İkindiye doğru Belediye Kahvesine gelindi.”¹²²⁶

“Döndü: “Yok yiğit,” dedi, “işte bu lafı beğenmedim. Hamdolsun hepimiz Türküz ve de Müslümanız. İslam malı ortak gerek...”¹²²⁷

- .... Yüze çıktı. Ziyadeden bi de Müslümanlık peydahladı. Besbelli adını Allahın günahkâr defterinden sildirecek...

¹²²² Tahir, age., s. 144.

¹²²³ Tahir, age., s. 159.

¹²²⁴ Tahir, age., s. 13.

¹²²⁵ Tahir, age., s. 38.

¹²²⁶ Tahir, age., s. 45.

¹²²⁷ Tahir, age., s. 87.

Bunca yılın imansız katil İlyas'ı derviş-abdal oldu da sanki postu serdi. "Aman cuma..." diye seğırtir. "Aman ikindi kazaya kalmasın uşak!" der koşar. İşin fenası kendi köylerinde cami yok. Mutlak komşu köylerden birine gidilecek. Giderken yanı sıra bir de gâvur götürmekliğe başlamış...¹²²⁸

Romanda kimi eşkıyaların eşkıyalık zamanında yaptığı kötülüklerden, günahlarından arınmak için kendilerini imana verdiği görülür.

“ - İyi ya, dönsün artık İlyas Ağam...

- Nereye dönsün? Dönebilmek ne mümkün! Vade yetti bir kez Ali can, vade tamam oldu mu bu dünyada içecek suyun, yiyecek ekmeğin şıp kesilir. Say ki hastaneden o gün taburcusun. Tabeladan düştün. Vade yetmemiş olsa dönmez mi?”¹²²⁹

- Haydi gidelim oh Adil Ağa! Sen önceleri böyle değildin, erkek gibi erkektin. Uf etim koptu, elin kırılısın! Dur bırak, dur istemem. Kebap yenilecek. Pis pis günah... İstemem olmaz...¹²³⁰

Kemal Tahir'in *Sağırdere* ve *Körduman* romanlarında olduğu gibi kadınların erkekle birlikte olduktan sonra yıkanıp temizlenmelerine, yıkanmadıklarında İslamiyet açısından günah sayıldığına inanmaları, buna önem vermeleri *Rahmet Yolları Kesti* romanında da vurgulanmıştır.

“ - Allah rençperin yüzüne baktı bu yıl! Bu yılın rahmeti hiç görülmemiş bir rahmet! Say ki gökyüzünden altun yağmakta...”¹²³¹

“İhtiyarların: “Çorum toprağında, seksen yıldan beri böyle afet görülmemiştir” dedikleri yağmur, işte o gecenin yağmuruydu. Şimşek yok, gök gürlemesi hiç yok... Bildiğimiz rahmet, yağıp dururken derya dalgaları gibi köpürüp coştı efendi, “Aman!” demeye kalmadan seller yürüdü, neye rastladıysa önüne katarak dağı, dereyi tuttu. Köprülerin yüzde doksan beşini söküp almasıyla, yolu, izi kitledi güzelce... Toparladığı davarın, malın hesabı bellisiz! Bir bela canım, töbe töbe! Allah'ın bir afatı!”¹²³²

¹²²⁸ Tahir, age., s. 155-156.

¹²²⁹ Tahir, age., s. 158.

¹²³⁰ Tahir, age., s. 186.

¹²³¹ Tahir, age., s. 191.

¹²³² Tahir, age., s. 247.

İslamiyet'te Allah'ın her şeyi gördüğü, bildiği ve hayırlı görmediği bir işi engellemek için her şeye gücü yeteceği inancıyla Kasım Dede'nin evini soyan Uzun İskender ve arkadaşlarına Allah cezalandırmış inanılmaz derecede yağmur yağdırarak rahmet yolları kesmiştir. Bu durum, romanın ismine de verilerek vurgulanmıştır.

“ – İyidir efendi, gayet iyidir. Hele köprüyü, Allahın izniyle bir atlayalım, hele ayağımız karşı tarafta düze bassın. Yüksek Oluk'u tuttuk mu gerisine karışmayacaksın.”¹²³³

“Adil, Sünni olduğundan, Dede soymakla Allah'a yarar bir iş yaptığına inanıyordu. Keyifle güldü:

- Bir de haram mı olacaktı? Hele bir de çuval orda kalmalıydı ki...”¹²³⁴

Hırsızlık yapanların bu işin hayırlı olmadığını, kendilerini kandırarak keyiflenip haram olmadığını düşünürler. Oysa İslamiyet'te helal haram çok önemlidir.

“... Bundan ilerisi belanın tütüm tütüm tüttüğü yer... Bakalım Tanrı ne gösterir.”¹²³⁵

İslamiyet inançlarından, mezheplerden, Allah'ın izniyle her şeyin olabileceğine dair bilgilerin yanında ilk defa Allah yerine “Tanrı” kelimesi kullanılmıştır. Anadolu'da, Allah yerine “Tanrı” diye hitap etmek çok hoş karşılanmaz. Aslında Tanrı Türkçe bir kelimedir. “Tengri” kelimesinin günümüze gelene kadar değişime uğramış şeklidir. Ancak, Anadolu insanı, Hristiyanların kullandığı bir kelime olduğunu düşündüğü için, Tanrı diye hitap edenleri gâvurlukla suçlar.

4.3.4.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar

Rahmet Yolları Kesti romanında, doğaüstü kuvvetlere inanma pek yoktur. İslamiyet'e ve peygamberlere inanç daha ağır basmaktadır. “ – Neye döndük hey Katır Bil bakalım! Sen bir kere eski zamanların gelin sandığı katırına döndü.

Bizlerse, Hacı Bektaş Efendimizin mayet dervişlerine... Şimdi üstümüze bilmezden birileri uğrarsa cin peri takımına rastladım diyerek dudağı yarılır.”¹²³⁶

¹²³³ Tahir, age., s. 225.

¹²³⁴ Tahir, age., s. 303.

¹²³⁵ Tahir, age., s. 318.

¹²³⁶ Tahir, age., s. 272.

Köylü insanının, bu güçlerin adı anıldığında yanlarında olacaklarına inandıkları için, adlarını dahi kullanmak istemezler. Bu sebeple “Üç harfliler” gibi kullanımlara giderler.

4.3.4.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

4.3.4.3.1. Peygamberler

Kemal Tahir, Yaşar Kemal ve Orhan Kemal gibi romanlarında, başka dine mensup peygamberlere ve inançlarına yer vermemiştir. Üçünün de romanlarında hep İslami inancın peygamberleri yer almaktadır. Kemal Tahir’in *Rahmet Yolları Kesti* romanında da diğer romanlarına göre, Hazreti Ali, Hazreti Ebubekir ve Hazreti Musa gibi peygamberlerin adı daha çok geçmektedir.

“ - .... Kavak Ali’nin mavzeri de Hazreti Ali Efendimizin Zülfikar kılıcı gibi namı bir silah...”¹²³⁷

“Yaylı düze çıktı, aramızda on adım kaldı kalmadı. Ben dev gibi meydana uğradım. Bir nara vurdum Hazreti Ali misali...”¹²³⁸

“ – Fukara Ebubekir’den ne istedin, Hazreti Ali el vermedi mi domuz Alevi?”¹²³⁹

“ - .... Dedim ya, atı gayet fena, atı Hazreti Ali Efendimizin Döldülü...”¹²⁴⁰

“Maraz Ali duvardaki silahlara dalmıştı. “Şu kılıçlar Hazreti Ali devrinden kalma besbelli! Ortadaki Hazreti Ali’nin Zülfükar’ı olmasın? Tamam Zülfükar... Dede bunları icabında hep mi kuşanır hey Allah! Şu halde gençliğinde bu Dede yığıtmıştır. Kendini saydırması yığıtliğinden olsa gerek...”¹²⁴¹

“ – E’si bekleyeceğiz. Bu afet sürdüğü kadar sürmez. Yahut ki Nuh Peygamber tufanıdır, dünyada adam komaz.”¹²⁴²

¹²³⁷ Tahir, age., s. 38.

¹²³⁸ Tahir, age., s. 87.

¹²³⁹ Tahir, age., s. 89.

¹²⁴⁰ Tahir, age., s. 158.

¹²⁴¹ Tahir, age., s. 222.

¹²⁴² Tahir, age., s. 265.

“ – Hey yarabbi! Şunda hiç akıl var mı? Oğlum, ben Delice Köprüsü’nde sana Gülcemal vapurunu nerde bulayım? Bu suyu geçerse bir Gülcemal vapuru geçer, bir de keramet kuvvetiyle Musa Peygamber...”¹²⁴³

Romanda, peygamberlerle ilgili kıssalar anlatılmasa da peygamberlerin üzerine anlatılan menkıbelere küçük ayrıntılarla değinerek telmih yapılmıştır.

4.3.4.3.2. Din Görevlileri

a) Aleviler

*Emeviler’in son dönemlerinden itibaren Hz. Ali’nin soyundan gelenler, özellikle Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin’in soyundan olanlar için “seyyid, şerif ve emir” gibi lakaplar yanında “Alevi” kavramı da kullanılmaya başlanmış ve bu durum günümüze kadar sürmüştür. Bugün hâlâ Suudi Arabistan, Mısır, Yemen ve İran gibi ülkelerde “Alevi” kavramı Hz. Ali soyundan gelenler için kullanılır. Özellikle 1826 öncesi Osmanlı arşiv belgelerinde de bu şekilde kullanılmaktadır. Melikoff da “Alevi” kavramını İran’da soyca Haz. Ali’ye bağlı olmak şeklinde kullanıldığını ifade ediyor.*¹²⁴⁴

Dedeler Hz. Ali soyundandır. Aleviler, dedelerin yaşayabileceği ortamı sağlayan taliplerdir. Dedeler, Ali evladı, Aleviler ise Ali evladını takip edenlerdir. Bu anlamıyla geniş manada dedeler ve talipler Alevi başlığı altında değerlendirilmesi daha doğru olacaktır.

Anadolu’ya daha çok Horasan’dan göç ederek ve Osmanlı Devleti’nin iskân politikasından dolayı göç ettirilerek gelen, Hz. Ali’nin soyundan olan Alevilerde “Dede” kültürü önemli bir unsurdur. Dedelere danışılmadan bir işe kalkışılmaz, bir köyde kız verilecekse uygunluğu ona danışılır, birisi suç işlediğinde mahkeme konumunda olan “Dede” ye gidilir ve son derece saygı duyulur.

Kemal Tahir *Rahmet Yolları Kesti* romanındaki Kulverdi Köyü’nün Alevi olması nedeniyle erenlere, Alevi dedelere inanç çok güçlüdür. Alevilikte dedeye nasıl hürmet edip inanılıyorsa, romandaki köy kahramanları da aynı şekilde inanır ona itimadı tamdır.

¹²⁴³ Tahir, age., s. 158.

¹²⁴⁴ Yaman, *Orta Asya’dan Anadolu’ya Yesevilik, Alevilik, Bektaşilik*, s. 107.

Alevi Dede'si olarak çizilen Kasım Dede'den çok hoşlanmayan, Alevi köyünden olmayan, onu kötöleyen, tüm suçların günahların onda toplandığına inanan köylüler de vardır. Bu durum, Kemal Tahir'in hoca, dede gibi kimliklere karşı güvensizliğinin, asıl onların toplum ahlakını bozan kişiler olduğunu savunması, bazı köylülerin Kasım Dede'ye inançsızlığı olarak yansır.

Bektaş Emmi köy yerinde böyle kaç tane rezil görmüştü ki şimdi mahpus damlarında yatıp çürümekteler. “Bir evin bir tek evladı... Babasının ocağını bu yakacak he mi?” Köye Dede geldiği zaman bir uygun sırada “hali-keyfiyeti” söylemeyi tasarlardı. Ne fayda ki Alevilik de artık maskaralık olmuş, Dede'yi sayan kalmamıştı. Çerçi Süleyman, elin ırz ehli karısını resmen baştan çıkarıp kaçırdıca herkes: “Tamam! Kasım Dede bunu derneğe komaz, bitti,” dedi de n'oldu? Dede: “Şu sebeple ve de şu kitabın kavlince...” diyerek derneği o yıl da, her zamanki gibi, Çerçi'nin evinde toplamadı mı? ¹²⁴⁵

Romanda, Dedelik makamına güvenini yitiren köylüler de kendini göstermektedir.

“ - “Karısı dünden razı,” demedin mi?

- Dedim. Denmez mi? Başını eğdi, sakal falına daldı bir zaman... Sonunda “Bre Bilal Efendi, karısı razılık vermese de olur mu? Bizim yolumuzu sen bilirsin. Alevilik maskaralık değil!” dedi.” ¹²⁴⁶

Romanda, Kasım Dede hakkında köylüler hep kötü şeyler söylese de Kasım Dede'nin Aleviliğe ve bu yola, erkânına önem verdiğini kendinden ilk defa görmekteyiz.

- Kızı koynunda bil arkadaş! Lakin dediğim gibi: Dede Kasım bir domuzluk ederse orasına karışmam...

- Dede bizden yana... Dede dünden razı... Bizim karıyı yola getiren Dede...

- Yahu Kasım Dede denilen deyyusu bana sen mi öğreteceksin bre Uzun Ağa? Ondaki namussuzluğun haktan şeytan-iblis gelemez.

¹²⁴⁵ Tahir, age., s. 23.

¹²⁴⁶ Tahir, age., s. 50.

- Dede'nin sakalındaki her tel bir şeytan... Dede her nefes alışta bir araba şeytan doğurur da dünyanın yüzüne salar. Dede Kasım ne domuzdur bana sormalı!..

- Dededen yana yüreğini ferah tut. Dede bizden...

- Peki... Diyelim ki "Dede bizden..." Bakalım Arif Ağa, Dedenin senden yana olmasını ister mi?

- Ne demek?

- İşte gördün mü? Arif Ağayla Dede'nin arası bozuk. Dede bizden, biz Dede'den yana olursak herifin yüreği o saat bozulur. Ve de gayet haklı. Bak, laf arası ne dedi: "İskender Ağa, bizim Kasım Dede'nin kendi yetiştirmesi, şuncacıktan sadık adamıdır. Bizimse Dede'yle aramız şöyle böyle... Benim erkek evladım yok. İskender Ağayı ben damat mı sayacağım? Hayır, öz evladım sayacağım. Hitamında benim bildiğim Kasım Dede bizim dirliğimizi düzenimizi çekemez. Ağzımızın tadını kaçıtır. İskender Ağanın büyük karısı Karun peygamber kadar mal shibiydi. Sarıca köyünün yarı toprağı karı tarafından İskender'e düşüyordu. Tekmilini Dede Kasım kapatmadı mı ölmüş eşek pahasına? Biz de iyi kötü mal sahibiyiz. Allah, kızı İskender'e yazdıysa benim malım onun malı demektir. Ben malımın, döne dolaşa Dede malına karışmasını hiç istemem! Ve de İskender Ağayı bundan böyle Dede'ye muhtaç edicilerden değilim. İskender'in karısını Dede bu işe neden razı etmiş bakalım? Dede taş atmaz, cevizi çift görmese... Çıkarı olmayınca bir kimsenin avucuna Allah için işemez. İşin bu yönlerini düşünün enine boyuna," dedi. Herif haklı...¹²⁴⁷

Romanda, Alevi inancında önemli bir yere sahip olan Dede'nin de dünya malı ve çıkarı için neler yapabileceğini, özünden, inancından uzaklaşacağını açıkça görmekteyiz.

"Dede'yi sen bana soracaksan efendi, bu bizim Dede birisine sürgit iyilik etmez. Esasında hiç kimseye iyilik etmez ya sen bizim avanak köylümüzü bilir misin? "Dede iyidir gayet" lafını bir kere tutturmuşlar. Hepsinin ağzında bu laf... "Oğlum sana mesela ne iyiliği oldu?" dersin, cevaba kudret bulamaz. Alalım seni... Bu Dede senin yıllık yiyintisini, yağını, yapağını icabında cebinin harçlığını bunca zaman neden verdi? Heybetinden korktuğu için verdi bu bir... Sen böyle heybetli, gölgeli bir yiğit olmasan Dede sana saman çöpü verir mi?

- Vermez ne mümkün! Heybetinden ürker, evet...¹²⁴⁸

¹²⁴⁷ Tahir, age., s. 66-67.

¹²⁴⁸ Tahir, age., 119-120.

İçki meslislerinde geçen bu diyaloglarla Alevi dedelerin ve Aleviliğin eskisi gibi olmadığına, bozulduğuna inanan kişiler, bu konudaki düşüncelerini açıkça dile getirir.

- ....*Dedelik geçti gitti Dedelik eskidenmiş. Şimdi kendin demedin mi, bir kızı birine alamaz. Arif Ağayı muhtarlıktan atmak istemiş de atamamış. Dedelik sökse, fakara bu yaştan sonra işi çerçiliğe döker mi?*

- *Çerçiliğe dökmesi güçsüzlüğünden değil, cümle Alevi köylerini yeni baştan dağarcığına dolduracak...*

- *Ben iyi yerden öğrendim. Siz Aleviler Dede'yi eskisi gibi kollamaz olmuşsunuz. Kendisi kocadı. Karı dersin yirmi beşinde var yok... "Dede'nin yükü gayetle ağır," deniyor. Yeğeni de postuna sahip olacak değil, marazlının biri... Hükümet bu dedelik işini sıkı tutmakta... Fazladan köylü de yüz çevirmiş. İlerisini karanlık gördüğünden çerçiliğe girişecek... Aleviliğin düzeni bozuldu Ağa, çivisi çıktı.*¹²⁴⁹

Alevilikte dede olmak ya aileden geçer ya da kişinin ruhsal dünyasının güçlü olmasından dedelik makamına erişir. Romanda, Kasım Dede'nin insanların artık dedeliğe güvenmeyip bu işte kâr elde edemeyeceğini anlayınca çerçiliğe sayunması, o vefat edince dedelik makamının kimseye kalamayacağı açıkça belirtilmiştir.

*Uzun İskender tüfeği duvara dayadıktan sonra koşup diz çöktü. Dede'nin sağ elini iki eliyle tutup öptü. Dizleri üzerinde gerileyerek Kuru Zeynel'le Maraz Ali'ye yol verdi. Katır Adil de Dede'yi tanıyordu. Alevi olmadığından el öptükten sonra dizlememiş, dönüp arkadaşlarının yanında durmuştu.*¹²⁵⁰

Alevi inancında Dede'nin eli öpülerek ona niyaz edilir. Bunun da yolu yordumu belli bir kuralı vardır. Bu niyazı gerçekleştirmeyenler, o Dedeyi tanımıyor, kabul etmiyor anlamına gelir.

".... "Bu para Dede parası... Dede parasına hayınlık edenin başına gelecek en ufak bela, ölüm! Parmağımızın dururken yanması ne demek? Yandınız demek... Hay Allah belanı versin İskender!" "

¹²⁵¹

Alevi inancında Dede ve soyundan gelen kişilere yanlış ve kötülük yapılamaz. Yapıldığı takdirde bedeli ağır olur.

- *Bunlar: "Dedemizin kerameti, Allah sayesinde meydana çıktı" diyorlarmış. Kasım Dede iyi adamdır. Eller ne derse desin, yüreği temizdir.*

¹²⁴⁹ Tahir, age., s. 200-201.

¹²⁵⁰ Tahir, age., s. 219.

¹²⁵¹ Tahir, age., s. 290.

Allah o gece dünyayı neden sele verdi bakalım? Az kalsın Sungurlu toprağını Nuh Nebi tufanı neden basayazdı? “Dede malına dokunanın sonu rusvaylık” diye çok söz var Alevi köylerinde...¹²⁵²

Yazar, romanında Kasım Dede'nin dedelik görevlerini tam olarak getirip getirmediği, gerçekten hırsız, paragöz ve ahlaksız olup olmadığını belirtmez. Bazı köylülere Dede'nin yaptığı yanlışları söyler, bazılarına ve yaşanan olaylarda Dede'nin gerçekten bir olgun insan olup dedelik görevini yerine getirdiğini söyler. Hangisi doğrudur bilemeyiz, bu konuda hükmü okuyucuya bırakır.

4.3.4.4. Batıl İnançlar

Rahmet Yolları Kesti romanında batıl inançlar yok denecek kadar azdır. Bu inançlar net çizilmemiştir.

“İskender Ağa bu lafı ikiletmedi. Eski kumarbazların hemen hepsi gibi, minderde borç vermenin uğur bozacağına inandığı halde bu işi oyuna başladıklarından beri ikinci defa yapıyordu.”¹²⁵³

Romanda, batıl inanca dair unsur, kumarbazların oynadığı oyunda minderin üzerinde borç vermenin uğursuzluk getireceğine dairdir.

4.3.5. Halk Âdetleri ve Gelenekleri

4.3.5.1. Aile Akrabalık Gelenekleri

4.3.5.1.1. Otoritenin Dağılımı

Rahmet Yolları Kesti romanında otoritenin dağılımı, ağaların köylülere ve ailelerde de erkeğin otoritesi olarak şekillenmiştir.

Yaşar Kemal'in *Teneke ve İnce Memed 1* romanındaki ağaların köye ve köylüye tamamen hükmetme, tüm topraklara sahip olma otoritesi gibi, Kemal Tahir'in *Rahmet Yolları Kesti* romanında yaygın değildir. Ağalar, zengindir, köyde sözleri geçer, bir ağırlıkları vardır. Ancak, onların dışında devletin ve köylünün otoritesi de kendini hissettirmektedir.

¹²⁵² Tahir, age., s. 377.

¹²⁵³ Tahir, age., s. 190.

- Gel dedim namussuz! Ulan Ali, sana tembih edilmedi mi? “Şu pezevenge bir eski jilet bıçağı uydur. Suratını kazısın. Huzuruma böyle paspas gibi çıkmasın,” demedim mi?

Maraz Ali gözlerini iğrenmiş gibi kısarak karşılık verdi:

- Dedin Ağa... Ben de emrin gibi bir eski jilet verdim.

- Eee?

- Aldı da şapkasının içine koydu. Sonrasını bilmem.

- Sonrasını nasıl bilmezmişsin? Nah işte, tıraş olmamış...

- Sen bize, “Jilet ver,” dedin. “Tıraş ettir,” demedin. Deseydin ettirirdim.

- Nasıl ettirirdin alçak? Cebri mi?

- Cebri... tabancayı göbeğine dayayaraktan...

- Hele aslan Ali! Şu işi sabah köyün ortasında yapmazsan namertsin.

- Emrin baş üstüne... Yaptım gitti.¹²⁵⁴

Köydeki ağalardan Çerçi Süleyman, evinde hizmetçi olarak Maraz Ali’yi çalıştırır, onu her işine koşturur. Bunun yanında, o köylü olmasa bile, nereden geldiği kimlerden olduğu bilinmeyen, yıllardır Kulverdi Köyü’nde saz çalıp türküler söyleyen Âşık Niyazi’nin üzerinde de Çerçi Süleyman’nın hükmü vardır, saçına sakalına kadar karışabilir.

“ - Yem dökülmemiş geberesiceler...

-Şunu “bir tımarlayın” demedim mi Allah belanızı vere!

-Hayvan susuzluktan yanmış. Karı ben senin kemiklerini kırmaz mıyım?”¹²⁵⁵

Ortalık iyice kararınca kapıdan bir gaz lambası uzattılar. Kederli bir kadın sesi, yemek isteyip istemediklerini sordu.

İskender Ağa, birden hoplayıp çıktı:

- Namussuz, bir de sorarsın! Biz acımızdan mı geberelim biz? Şu tabakayı sıkı doldur. Bizim tüfeği hazır et! Yemek çabuk gelsin. Ulan bizim bir işimizin olduğu bir sırada... Töbe hey Allah!

*Bir yandan da Ali’ye göz ediyor, şakalaştığını anlatmak istiyordu.*¹²⁵⁶

¹²⁵⁴ Tahir, age., s. 63-64.

¹²⁵⁵ Tahir, age., s. 93.

¹²⁵⁶ Tahir, age., s. 152.

– Ulan karı! Bu ne edepsizlik hey karı! Ben evdeyken ha namussuz! Ulan senin zamparaların, gayrı vakti saati mi şaşırıldılar? Ben şimdi bu azgın köpeği gebertsem iyi mi? Hakçası ben bu herifi, her kimse, mutlak öldürmeliyim...

-İşin gücün maskaralık... Belki komşularımız bir hacete gelmişlerdir.
Bırak...

-Hele zıpla kalk da... Hele bir yerinden kımılta, seni ben şart olsun kurban niyetine keserim, derisinden de ayağıma çarık çıkarırım sıcacık...¹²⁵⁷

Romanda, Sungurlu ve çevresindeki köylerde ailelerin otorite sahibi, genellikle, erkektir. Kadın, evde ev işlerini yapar, yemek hazırlar, çocuğa bakar. Erkeğin canı sıkıldığında ya da karısı yanlış bir şey yaptığında karısını dövebilecek hakkı kendisinde bulur.

“ – Tüfek gayet derinde Ağa, tüfek bildiğin gibi değil! Bizim karıyı kıymık kıymık doğramadıkça tüfek müfek ele geçmez.

-Vay! Karı kısmı tüfek işine nasıl karışabilirmiş? Sizin evin erkeği yoksa Elif kahpesi mi?

-İyi bildin. Bizim evin erkeği çoktan değişti Ağa.”¹²⁵⁸

“-Kimi aman! Elif nereye gidebilir arkadaş?

-Kız kaçırmaya... Senin karı senden çok erkektir. Gönlüyle gelen bir kızın bohçasını bölüşmeye gitmediğini bir duysun, vallah seni yatağa değil, eve uğratmaz.”¹²⁵⁹

Romanda, Adil’in evinde ise otorite Adil değil Elif’tir. Elif, güçlü, sözünü geçiren bir kadındır, kocası ondan izin almadan bir şey yapamaz.

4.3.5.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı

Kemal Tahir’in *Rahmet Yolları Kesti* romanının köylü kahramanları da “Sevgisizliğin Köylüleri” profilinden çıkamamıştır.

¹²⁵⁷ Tahir, age., s. 175.

¹²⁵⁸ Tahir, age., 194-195.

¹²⁵⁹ Tahir, age., s. 203.

Bu nedenle, babaların ve çocukların birbirlerine karşı tavırları sevgisizlikten de öte saygısızlığı da geçmektedir. Birbirleri hakkında, oldukça, kötü hitamlarda bulunabiliyorlar.

-*Vakit geç de... Şimdi Ağa, benim senden saklım gizlim yoktur. Bizde şarap arama! Biz bu köyde uçan kuşa borçluyuz. Kimseye hacete gidecek yüzümüz kalmadı. Bu yılın bekçi hakkını yedik de öteki yılın hakkına başladık bile... Babam olacak namussuzla aram dersen fenadan fena...*

-*Uzatma, ben mahkeme reisi miyim? Bir de babana sormalı! Şu kadar köyün bir Salih Ağası öz oğlunu neden yanına yanaştırmasın?*

-*Şu sebepten ki: O namussuz, ben Allah sayesinde namusluyum. O namert, bense kudretimce merdim. Cahillikte senin gibi bir uzun şeytana uyduk, başımızdan bir kaza geçti.*¹²⁶⁰

-*Baban bir koca ağa olup...*

-*Ulan nerenin ağası?.. Bu ağalık da bizim bu temeline tükürdüğüm Sungurlu toprağında sudan ucuz... İnsaflı elden bıraktın mı, öz oğlunu kazıkladın mı, komşunun namuslu karısını baştan çıkardın mı oldun ağa... Benim babamın ağalığı da öteki ağalar gibi hergele ağalığı... Şimdi ben ne halt edeyim bre İskender, aklımı yitireyim de babam olacak deyyusun laftıyla, “İlerde mirasına konacağız,” diyerek falancanın ırz ehli karısını mı sürüyeyim?*

-*Ulan sus! Baba kısmı öz evladına böyle öğüt vermez. Geçende Sungurlu pazarında görüştüük. Senden dert yandı: “Benim oğlum adam olsa... Benim oğlum kopuğum domuzu ne fayda...” diyerek ağladı.*

-*Hele sulu göz pezevenk yürü!” deseysin. Biz şimdi bunca senedir kahrımızı çeken köroğlunun üstüne elin oynak karısını kuma mı getirelim? Ya beni vururlar ya da ben birini vururum. Babam olacak kavat tarlalara konduktan başka bizim yeni karıyı da...*

-*Sus ulan rezil...*

-*Neden? Küçük oğluyla arası hangi sebepten iyi?.. “Benim küçük oğlan bir tane...” diyormuş. Sebep? Sebep on beş yaşındaki körpe gelini kullanması değil mi?*

-*Düşman sözüdür hey oğlum, ne mümkün!*

-*Öyleyse bizim düşmanımız, fukara anam... Geç şimdi bunları, içi beni yakar dışı seni...*¹²⁶¹

¹²⁶⁰ Tahir, age., s. 168.

Romanda, baba ve oğul ilişkileri çok zayıf çizilmiştir. Ne baba oğluna sevgi ve saygı duyar ne de oğlu babasına. Birbirlerine kötü sözler söylemekten geri durmazlar. Çıkarları, planları ve düşünceleri birbirine uymadığı için adeta birbirlerine düşman kesilmişlerdir.

“ - Ben bilirim. Benim herifin halinden belli... Kötü işe gideceği zaman bir huy peydahlar. Çoluğu çocuğu haşlar. Bana iki gündür bir etmediğini komadı.”¹²⁶²

Babalar, çocuklarını ve eşlerini döverek, içindeki sıkıntıyı atabilmekte, yapacağı kötü için bilincinde olup kendisini cezalandırmak yerine, dayakla çocuklarını ve eşini cezalandırabilmektedir.

4.3.5.2. Aile ve Akrabalık Beklentileri

Romanda, aile bireyleri ve akraba arasındaki sevgi ve ilişki bağları çok zayıf olduğu için babasından ya da kaynatasından zor günlerde yardım bekleyen çocuklar, babalarından bir şey göremezler ve sadece beklenti içinde kalırlar.

- ....*Ben karı başımla bunları nasıl doyururum? Biz acımızdan ölürüz. Kaynatam olacak: “Adam değil benim oğlum, istemem,” diyerek bizi avluya bastırmamakta kaç yıldır. Dört çift öküzü ellerin ellerinde... Kapısındaki hizmetkârları bizden tok, bizden şanlı... Biz duvar diplerinde kaldık. – Yemenisinin ucuyla gözlerini kuruladı - : Ben karı başımla... Siz mahpus damındayken...*¹²⁶³

“ - .... Kaynatam bir sürü koyunun artığını itlere döküp ve de bize bir tadımlık yağsız yoğurt ayrıntı vermeyip... Benim çocuklarımı o evin kapısından yanaşmalar değnekle kovalamakta, İskender Ağa!”¹²⁶⁴

Babaların durumu iyi olduğu halde, çocuğuna ve ailesine yardım etmediği gibi, torunlarının evinin önünden kovalayan bir dede ile karşılaşmakatayız.

¹²⁶¹ Tahir, age., s. 168-169.

¹²⁶² Tahir, age., s. 171.

¹²⁶³ Tahir, age., s. 171.

¹²⁶⁴ Tahir, age., s. 172.

4.3.5.3. Köy veya Daha Büyük Bir Toplumun Birbirine ve Yabancıya karşı Durumları

a) Birbirlerine Karşı Durumları

Romanda, Kemal Tahir'in diğer romanlarında olduğu gibi, köylüler birbirlerine karşı sevgi ve saygı çerçevesinde değillerdir. Kimi yerde, komşuya, akrabaya kadın olana “Bacı, kardeş” diye hitap edilse de bunlar sözde kalan samimiyetsiz davranışlardır.

“ -Kimsin?

-Aç ana! Yabancı yok!

-Kimsin?

-Aç! Yedilere yedi dedim yedi can – Yedi candan biri geldi bigüman... Sesimi alamadın mı ana? Benim ben... Uzun İskender oğlun...”¹²⁶⁵

Kasım Dede'nin evine gelen Uzun İskender ve arkadaşları Dede'nin evine girebilmek için, sürekli eve misafirlğe giden Uzun İskender, Dede'nin eşine son derece saygılıdır.

-Para mı? Bu kahpe avratlıya para öyle mi? Kapımızı “Ana!” diye açtırıp “Dede'm” diye dizin dizin sürünerek... Bizi kessin bırak! Bunlara para he mi? Ben bunlara on para vermem, sen öyle mi belledin yüreksiz bunak! –Yumruklarını yere dayamış, kanlı suratıyla parçalamak için atılmaya hazırlanan bir yırtıcı hayvana dönmüştü - : Ben senden yüz kat erkeğim uzun kavat! Bizi kesmezsen ananın donu başına olsun, çaça karı ananın donu...”¹²⁶⁶

“Katır Adil eskiden beri giyim kuşam, çaput maput meraklısıydı. Bu lafi duyunca bir kere sıçradı. Ölü gibi yatan Melek Hanım'a yaklaşp homurdandı:

-Sesini çıkardın mı bitti! Seni şart olsun keserim kahpe! Şart olsun memelerini doğrarım. Memelerini itlere doğramazsam...”¹²⁶⁷

Zamanında “Ana” diye seslendikleri, saygı duydukları Kasım Dede'nin eşine, evlerine hırsız olarak girdiklerinde, tüm vahşilikleri ile kadına küfredeler ve hatta acımasızca dövebilecek konuma gelirler.

¹²⁶⁵ Tahir, age., s. 217.

¹²⁶⁶ Tahir, age., s. 229.

¹²⁶⁷ Tahir, age., s. 232.

Kemal Tahir'in incelediğimiz diğer romanlardaki köy kahramanları gibi herkes çıkarına göre sevgi ve saygı çerçevesinde davranıyor. İşler değişince sevginin de saygının da şekli değişiyor hatta yok oluyor. Tamamen çirkinleşip insanlıktan çıkıyorlar.

4.3.6. Halk İlimleri

4.3.6.1. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü

Romanda, büyüye dair muskadan yararlanıldığını, muskanın da bir kitabı olduğunu ve bu kitabın saklanması gerektiğini yapılan muskaların kadınları nasıl etkilediği açıkça belirtilmiştir.

- *Ablama niçin yalvarılacak?*

- *Mekke-i mükerrermeden gelme kitabı alıver, gerisine karışma!*

- *Ne kitabı yahu?*

- *Ablanın sakladığı kitap... Bana katiyen vermez. "Kâat yazarsın, günahdır," diyerek kitabı bizden saklamakta...*

- *Kitap ne olacak?*

- *Hey şaşkın! Dediğim kitap nasıl bir kitap? Muska kitabı... Bir muska yazacağız pehlivan, biz muskayı Sungurlu'da yazmaya başladık başlamadık, kız Sarıca'dan, yani bir konaklık yerden bir kez "Ah!" diyecek, yanmaklığa başlayacak...*¹²⁶⁸

Rahmet Yolları Kesti romanında da *Sağırdere* ve *Körduman* romanında olduğu erkeklerin kadınlar için yaptırdıkları büyüler, muskalar kendini yer yer göstermektedir. Burada "Yarasa Kemiği" değil de herkesin eline geçmeyecek sakıncalı bir kitap sihri kuvvetlerin sembolüdür.

---

¹²⁶⁸ Tahir, age., s. 51-52.

“ – Bu mu? Bak dinle! Kızı bizim başımıza Dede olacak namussuz doladı. Elin şuncacık kızına kâat yaptı, okunmuş şeker yedirdi, evlerinin eşğine muska gömdürdü. Ziyadeden benim karıda vaktiyle oynadığı oyun...”¹²⁶⁹

Muska yazma işine sadece köylüler karışmamıştır. Kulverdi Köyü'nün Alevi Dedesi, Kasım Dede de karışmış, hatta daha da etkilisini yapabilmektedir.

4.3.6.2. Sağaltım Şifa

4.3.6.2.1. Halk Hekimliği

Kemal Tahir, diğer romanlarından farklı olarak, “köylülerin doktorsuzluktan kendilerinin yaptıkları merhemlerle yaralarını iyileştirmelerinin aksine *Rahmet Yolları Kesti* romanında, doktorların varlığı belirtilir. Ancak, bazı hastalıklar da onların yetersiz kaldığı vurgulanır.

- ....Yaraya kurt düşmüş. Doktor, “İlle kesmeden olmaz,” dedi. Ben razı gelmedim. Doktor kısmına yara işinde kulak vermeyeceksin. Burun tutukluğunu, karın ağrısını belki bilse bilir. Yaraya ille de eşkıya merhemi...

- Nerden ele geçer?

- Köy yerlerinde köy doktorları vardır. Onlar bilirler. Hastaneden haber yolladım, merhem geldi. Doktor bizim yaranın tam bir haftada sağaldığını görmesiyle, “Barekâllah! Bu nasıl bir oyun hey Uzun Oğlan!” diye şaştı.¹²⁷⁰

Köy yerinde, yaralar için insanların ne kadar uzmanlaşıp yaraya iyi gelebilecek merhemi yaptıkları açıkça dile getirilmiştir.

4.3.6.3. Ölçüm Birimleri

Çankırı, Çorum ve ilçesinin köylerinde sekiz kiloluk ekine denk gelen “hak” ölçüm birimi *Rahmet Yolları Kesti* romanında köylülerin kullandığı ölçüm birimi olarak belirtilmiştir.

– Meseleyi bilmediğinden sen bu lafi böyle ettin koç Ali'm. Bunlar İskilip tarafından bir yeni korucu tutmuşlar.

¹²⁶⁹ Tahir, age., s. 274.

¹²⁷⁰ Tahir, age., s. 145.

*Seneliği yüz haklaya bir fukara Kürt ki başını kessen dil bilmez bir Kürt...
Fazladan kolu çolak, yani azadan noksan! Gözleri dersen "müşevveş" ¹²⁷¹*

".... Parayı bunlar ekin kuyularının dibine saklar. Bi kez saklayıp üstüne binlerce hakla ekini doldurdun mu Dede'yi kessen değil, derisini her gün bir karış yüzsen de yarasına tuz, kırmızı biber serpelesen ve de parayı verimkâr olsa, gene faydasız..." ¹²⁷²

"Hak" veya "hakla" ölçüm birimi, Çorum'un köylerinde, köylünün o zamanlarda tartının terazinin yokluğundan dolayı kendilerince demirden ya da ağacın kovuğundan yaptıkları helkeler ile hak geçmesin, eşit derecede ekinler paylaşılın diye bu helkeleri ölçüt olarak ekinleri bölüştürürler. Hak geçmesin diye yola çıkılan düşünce ile ölçüm birimine "hak" "haklaa" adını vermiştir.

4.3.7. Giyim – Kuşam Süslenme

4.3.7.1. Erkek Giyimleri

Romanda, erkeklerin giyimlerine dair ayırt edici bir anlatım yoktur. Daha çok giyimi tamamlayan tesbih, kuşak, başlık gibi parçalara değinilmiştir.

*İskender Ağa tespih çekiyordu. Elindeki tespih siyah Eskişehir taşından...
Hem de taneleri kaybola kaybola şuncacık kalmış bir tespih... Koca parmaklarında
yuvarlanı yuvarlanıvermekte... Şanına layık bir şey değil. Eşkya kısmına kehribar
tespih, kehribar ağızlık, gümüş kösteği yarım okka Serkisof saat, Çerçi Süleyman
Ağanın askerlik ederken kumardan kazandığı yirmi kaymalık altın yüzük gibi bir
yüzük lazım... Bir de halisinden Arap atı... Bir de Osmanlı mavzeri, bir de Alaman
çıplağı... Çizme... Sırmalı Laz başlığı... ¹²⁷³*

"Ali, İskilipli Kürt çobanlardan yüz kuruşa aldığı yün örmesi kuşak bağını hemen hatırladı. Dört kulaçlık kuşak bağı ki, babası mezardan çıkırsa bir karışını vermez." ¹²⁷⁴

Köy yerinde erkekler, soğuktan korunmak için, bellerine kuşak sarınır. Bu giyim tarzı, romanda açıkça belirtilmiştir.

¹²⁷¹ Tahir, age., s. 28.

¹²⁷² Tahir, age., s. 275.

¹²⁷³ Tahir, age., s. 35.

¹²⁷⁴ Tahir, age., s. 253.

4.3.7.2. Kadın Giyimleri

Kadın giyimlerine dair bilgi, Kasım Dede'nin evini soyduklarında, sandığın açılması ile ortaya çıkan ipek kumaştan, sırma işlemeli entariler, şalvarlardan ibarettir.

“Sandık tepeleme pırtı doluydu. Safi ipek pırtı ki lambanın ışığından şavklanıyordu da adamın gözlerini kamaştırıyordu. Sırma işlemeli ipekliler, sırma işlemeli kadifeler, sırma işlemeli bürümcükler... Som gümüş sıvama entariler, gümüşlü karı cepkenleri... Şalvarlar, sıkmalar... Seyrine doyulmaz bir hazine!”¹²⁷⁵

Safi ipek kumaşlar, sırma işlemeli ipekliler, kadifeler, som gümüş sıvama entariler köylü kadınlar için çok önemlidir. Köy yerinde bunlara sahip olmak o kadar da kolay değildir. Zenginlerin satın alıp giyinebileceği giysilerdir.

4.3.8. Halk Ekonomisi

4.3.8.1. Pazarda ve Pazar Dışında Alım Satım İlişkileri

Rahmet Yolları Kesti romanındaki alışveriş daha çok çerçiliğe ve esnaflığa dayanmaktadır. Bunun yanında hayvanlarını satmak isteyen köylüler Sungurlu'nun “Sultan” pazarına giderek alıcı ile sıkı pazarlığa girişir. Pazarlıkta nelerin yapılması gerektiği, neler söylendiği ayrıntılarıyla anlatılmıştır.

“–Aferin yeğen, ayağına çabuksun oğlum! Çerçiliği bir tamam elde ettin mi? Terazide parmak oynatmasını belledin mi? Senin Çerçi Ağan yamandır, Kayseriliden beter. Çerçiliğin domuzluklarını kapı kapıver.”¹²⁷⁶

“Bugünün kalabalığı da geçen haftadan baskın... Havayı güneşli gören köylü kasaplık hayvanını çekmiş, ağır reçperler kağnılarla ekin getirmiş. Ayrıca yağ-yumurta toplamaya tüccar geldiği de duyulduğundan pazarda bir başka lezzet var.”¹²⁷⁷

Pazarlıkta usuldür. Alıcıdan taraf olanlar satıcıya, satıcıdan taraf olanlarsa alıcıya “Allah yarattı” demeden yumrukları yapıştırırlar. Yumruk iyidir iyi... Az vakitte inatçıyı sersemletir, bunaltır, nihayet aklını başından alır da tatlı canından bezdirip razı eder.

¹²⁷⁵ Tahir, age., s. 234.

¹²⁷⁶ Tahir, age., s. 35.

¹²⁷⁷ Tahir, age., s. 96.

Ne fayda ki Çerçi Süleyman Ağa pazarlıkta dayak yemeye alıştı. Hatta bir defa bir kısrak satışında gene böyle katır gibi dayatmış, meşhur Hüseyin Pehlivanın yaradana sığınıp çektiği elenseler tam yarım saat para etmemiştir. Hitamında koca Cihan Pehlivanı Hüseyin: “Allah belanı versin namussuz, ellerim şişti. Yıkıl!” diyerek aracılıktan vazgeçtiydi.¹²⁷⁸

-Bilmez miyim bre kardaş! Dördüncü Orduda bu sıralar çift hayvanı gayetle ucuz... Bir mektup aldım. Sana okuyuversem hamiyetinden gözlerin yaşarır. İki baş öküzü oradan elli liraya alacağız. Burada elini öpene yüz elliden vereceksin. Hele, “Harmandan harmana dört bölümde ödersin aslanım!” dedin mi bitti. Bizim köylümüzün hali malum! Harmanda ödeyeceği borcu borç saymaz. Vizdanına sığdırırsan elliye aldığını iki yüz elliye verirsin. Peşinatı bir ellilik... Yani sermayeyi ilk elden cebe atmaktayız. Sonrakiler tüm kâr... Say ki on beş günde yirmi çift getirdik. İşte sana dört bin lira kazanç... “Peki sen bu işi, böyle bildiğin halde neden yapmadın?” diyeceksin...¹²⁷⁹

Köyde tarımla uğraşan köylüler, ürünlerini elde ettikten sonra, harman zamanı, yıl boyunca ettikleri borçları kapatırlar, alışverişlerini yaparlar. Hatta, Çorum yöresinde bir gence dua edileceği zaman, “Düğünün güzün olsun, ömrün uzun olsun.” duasını ederler. Çorum yöresinin karasal iklime sahip olması nedeniyle yazları çok sıcak olur ve tek ürün tarladan elde edilir, tarlaya ikinci kez ürün ekmeleri mümkün değildir, iklim şartları buna izin vermez. Bu yüzden, ağustos sonu eylül başlarında harmanını kaldıran köylü parasına kavuşur ve evlenecek çocuğu varsa, paranın olmasından dolayı bol yiyecekli, güzel elbiseli, rahat rahat düğününü yapabilir. Romanda, köylünün harman zamanı parası olduğunu bilen tüccarlar bundan faydalanmak için çeşitli planlar yaparlar.

4.3.8.2. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Romandaki köylülerin geçim kaynağı tarım olmakla birlikte, yazar, tarımla uğraşmaktan kaynağını alan âdetlere çok sık yer vermemiştir.

“... Kış ekini perişan olduysa, köylü yaz ekinine girecek mecburi... Lakin yaz ekinini ekinden saymayacaksın. Bir karış büyümmez, taneyi doldurmaz, samana kalkmaz. Şu halde fukara kısmının hali harap bu yıl...”¹²⁸⁰

¹²⁷⁸ Tahir, age., s. 98-99.

¹²⁷⁹ Tahir, age., s. 125.

¹²⁸⁰ Tahir, age., s. 316.

Tarımda köylülerin, iklim şartlarına bağlı olarak ekim yaptıklarını, kışın ekilen ekinin kar suyunu aldığı için daha verimli olacağından, yazın ekilen ekinin verimsiz ve işe yaramaz olduğu bilgisi açıkça görülmektedir.

4.3.8.3. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler

Romanda hayvancılığa ve ona ait geleneklere çok sık yer verilmemiştir. Hayvanını yetiştiren kişinin para kazanmak için pazara gidip sattığını, hayvanların tımarlanarak bakım edildiğine dair belli belirsiz kurallar belirtilmiştir.

Çerçinin evi, bir aydır bu boz dananın elinden “dad bir feryat iki” idi. Boz dana bela kesilmişti ötesi yok... Ahıra yılda üç kere bile girmeyen herif gece gündüz, saat başı elinde ibrik, elinde çıra dama koşuyor, feryadı çıktığı kadar bağıyordu:

- Yem dökülmemiş geberesiceler...
- Şunu “bir tımarlayın” demedim mi Allah belanızı vere!
- Hayvan susuzluktan yanmış. Karı ben senin kemiklerini kırmaz mıyım?
- Ayrıca kepek koyulacaktı ve de mercimek sapı koyulacaktı. Bu evde beni dinleyen mi var?¹²⁸¹

“ – Hayvan için hiç meraklanma Ağa! Terini kurular, yemini dökerim.

-Sittir et! Sırtına bir çul uydurursan uydurursun. Biraz da saman-arpa elverir. Mal bizim değil. Gebersin varsın.”¹²⁸²

İnsanlara çok fazla değer vermeyen Sungurlu ve çevresindeki köylüler, hayvanlara da değer verme gibi bir durumları yoktur. Satılacak diye beslenen büyükbaş hayvanlar, gidecekleri yere kadar götüren atların bakımına pek de önem verilmez.

¹²⁸¹ Tahir, age., s. 93.

¹²⁸² Tahir, age., s. 112.

4.3.8.4. Hizmet Grubu

4.3.8.4.1. Hizmetçilik

Romanda, Çerçi Süleyman'nın hizmetçisi olarak çizilen Maraz Ali, ağasının her işini yapmaktadır. Ev içindeki hizmetinin yanında, pazarda malını satar, misafirlerini ağarlar, ağasının vur dediği adamı gözü kırpmadan vurabilir.

Bektaş Emmi, “Hele namussuz Çerçi!” diye yüzünü buruşturdu “Çerçi şunu neden hizmetkâr tuttu bakalım! İş mi gördürecek? Hayır. Gerekirse düşmanını vurduracak!” Aslında bu mesele gizli değil... “Göreyim seni oğlum Ali, diyormuş, dövceksin dövülmeyeceksin, vuracaksın vurulmayacaksın.” Bunun da usulü böyle... Hizmetkâr şurda dururken ağasını başı derde mi girer?¹²⁸³

Şarabın daha birinci taslarını yuvarlamadan Maraz Ali hizmete yetiştirdi:

-Ferah ol İskender Ağa, hayvanı çullayıp yemledim.

Çerçi Süleyman, elini salladı:

-Sen yat artık! Yarın erkence kalkar dükkanı açarsın.

-Size hizmet iktiza ederse...

-Ne dedikse onu yap!

-Bir şey iktiza...

-Yıkıl namussuz, şuna hele...¹²⁸⁴

-Dedi ki... “İskender Ağanın bir işi varmış,” dedi, “bak gör,” dedi. “Ne dilerse öyle yaparsın,” dedi.

-Tamam! İyi güzel... Geç karşıma yeğen, geç otur ki...

Maraz Ali, elleri göbeğinde bir adım geriledi. İskender Ağa, biraz bekleyip çıktı:

-Otur dedim rezil, ruhsat verildi mi oturulur. Büyük hatırı saymak böyle değil! Şaplağı yersin.¹²⁸⁵

Çerçi'nin hizmetkârı olan Maraz Ali yeri geldiğinde, ağasının sözü ile İskender Ağa'nın da işine koşar, artık onun kulu kölesi olur.

¹²⁸³ Tahir, age., s. 11.

¹²⁸⁴ Tahir, age., s. 112-113.

¹²⁸⁵ Tahir, age., s. 136-137.

4.3.8.5. İşçi – Muhtar – Memur - Öğretmenlik

Romanda işçiliğe ve devlet memurluğuna dair köylünün geniş bir meslek yapısı yoktur. Köylü ya çiftçi ya hizmetçi ya da esnafır. Bunların dışında Çerçi Süleyman'ın Seferberlikte zaptiyelik yaptığına dair anlatımla da karşılaşmaktayız.

*Kulveren köyünün –daha doğrusu otuz pareyi bulan bu havali Alevi köylerinin- biricik çerçisi Süleyman Ağa orta boylu, şişman, kırmızı yüzlü bir adamdı. Seferberlikte askerden kaçmış, sonra nasılsa zaptiye yazılmayı becermiş, düşmanlıkların anlattıklarına inanmak icap ederse, el altından eşkiyalara yataklık edip cephane satarak para yapmıştı.*¹²⁸⁶

“ - Sesini alamadım. Adın ne?

- Başlarım ha! Sedamızı alamamış. Muhtarım muhtar. Bu köyün kâhyasıym.”¹²⁸⁷

Köyde, çok etkili olmasa da bir muhtar bulunmaktadır.

4.3.8.6. Köy Koruculuğu

Köyde, muhtarın eli ayağı konumunda bulunan köy koruculuğu mesleğini yapan köylüler de bulunmaktadır.

“Kuru Zeynel karısına, şakadan takıldı:

-Bre karı! Muhtardan haberin yok, eşkiyadan haberin yok! Bi de koca köyün korucu karısı olacaksın. Bak İskender Ağan geldi. “

“ - Vakit geç de... Şimdi Ağa, benim senden saklım gizlim yoktur. Bizde şarap arama! Biz bu köyde uçan kuşa borçluyuz. Kimseye hacete gidecek yüzümüz kalmadı. Bu yılın bekçi hakkını yedik de öteki yılın hakkına başladık bile...”¹²⁸⁸

Köy korucusu aynı zamanda bekçidir de, köyün güvenliği ile sorumludur. Köyde bir durum olduğunda ilk ona sual edilir.

¹²⁸⁶ Tahir, age., s. 59.

¹²⁸⁷ Tahir, age., s. 163.

¹²⁸⁸ Tahir, age., s. 168.

4.3.8.7. Beslenme – Mutfak – Kiler

Rahmet Yolları Kesti romanında da diğer romanlarda olduğu gibi köylünün yiyeceği tarımın ve hayvancılığın getirdiği ürünlerdir. Yumurta, peynir, süt, et, baklagillerdir.

“Bugünün kalabalığı da geçen haftadan baskın... Havayı güneşli gören köylü kasaplık hayvanını çekmiş, ağır reçperler kağnılarla ekin getirmiş. Ayrıca yağ-yumurta toplamaya tüccar geldiği de duyulduğundan pazarda bir başka lezzet var.”¹²⁸⁹

“Ayrıca yolda bana ne dedi? “Ben Kızıl Oba’nın oğlağını pek severim. O sebepten bir oğlak kebabı isterim,” dedi. “Ayrıca İskilip turşusu, samanda saklanmış elma da olursa eh...” dedi.”¹²⁹⁰

“... Yağsız ayranı komşular arada vermeseler kuru madımak çorbasına ağartı bile yok.”¹²⁹¹

“Dede, tütün tabakasını halının üzerinden misafirlerin önüne kadar kaydırды:

-Sarın bakalım! Bunlara yumurta pişir. Pekmez çıkar.”¹²⁹²

“ – Dede bana yardım eder. Her yıl ekinimi, unumu, tarhanamı, etliğimi yolladıktan başka senede yüz kayma da harçlık verir.”¹²⁹³

Madımak yemeği, ovalarda, yazın yetişen küçük bir yeşilliktir. Yazın toplayıp taze olarak da ya da kurutulup kışın da yemeği yapılıp yenilebilir.

4.3.8.8. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma

Romanda köylülerin evleri genelde kanatlı ile avluya geçilen evlerdir. Köyde, fakir ve zengin kişilerin evleri arasında büyüklük farkları vardır, fakirin evi daha küçük ve odaları azken, zenginin evi daha büyük ve birçok odası vardır.

“Hakikat, Çerçi Süleyman Ağanın misafir odasında eski eşkiyalardan Uzun İskender Ağa vardı. Sedirin baş tarafında bağdaş kurup oturmuştu.”¹²⁹⁴

¹²⁸⁹ Tahir, age., s. 96.

¹²⁹⁰ Tahir, age., s. 165.

¹²⁹¹ Tahir, age., s. 202.

¹²⁹² Tahir, age., s. 221.

¹²⁹³ Tahir, age., s. 281.

¹²⁹⁴ Tahir, age., s. 34.

“Maraz Ali yel gibi yetişip iti susturdu. Avlu kanatlısının önünde, başını gözünü sarmış bir atlı duruyordu.”¹²⁹⁵

“ - Yağma yok! Dede’yi soymak isteyen yiğit kıyamet gibi, lakin Dede evi ne demek? Köroğlu’nun Çamlıbel Kalesi demek... Kapısını açtıramazsın ki giresin de soyasın. Kasım Dede’nin silah anbarını görsen dudağın çatlar. Ayrıca köylünün gürültüye seğırtmesini n’apmalı?”¹²⁹⁶

“Ortalık iyice kararınca kapıdan bir gaz lambası uzattılar.”¹²⁹⁷

Maraz Ali, yıldız alacası bile bulunmadığı halde Kuru Zeynel Ağasının ne kadar fakir olduğunu görmeyle değil, sanki kokuyla anladı.

*İskender Ağanın “hane” dediği şey, bir göz oda... “Nah şu yumruğum kadar bile...” Çürümüş ot yığından farksız... Bunun avlusunu mutlaka, bakımsızlıktan ayırk kitlemiştir. Mal davar şurda kalsın, bakalım bir uyuz eşeği var mı? İşte belli bir şey: Taze mayıs, gübür gübre kokusu bile alınmıyor.*¹²⁹⁸

“Cigaraların ve de ocakta yanan tezek dumanlarının ve de bir çeşit dumana benzeyen ağır şarap kokusunun doldurduğu oda sıcaktı.”¹²⁹⁹

Evin içinde bir ocağın varlığı ve ısınma aracı olarak da tezek kullanıldığı açıkça görülmektedir.

“Köpekleri parlatmadan Dede’nin evine yanaştılar. Herif avlu duvarlarını taştan ördürmüş, kale bedenleri gibi yükseltmiş. Burası dağ gibi ekin ambarıyla Çorum’un askeriye kışlasına benziyor.”¹³⁰⁰

“ -Dur aman! Kanatlıyı mı yumruklayacağız? Sen temelli şaşırımsın Katır oğlum, köy teknil ayaklanır. Ben duvardan aşacağım. Hele omuz ver ki sen...

Avlu meyilli olduğundan evin önü iki, arkası tek katlıydı. “¹³⁰¹

“-Yeğeniyle yeğeninin karısı alt katta, ahırım yanındaki odada yatarlar. Bunlar atı bekler. At, bin altun değerinde Arap atıdır.”¹³⁰²

¹²⁹⁵ Tahir, age., s. 112.

¹²⁹⁶ Tahir, age., s. 122.

¹²⁹⁷ Tahir, age., s. 152.

¹²⁹⁸ Tahir, age., s. 162.

¹²⁹⁹ Tahir, age., s. 187.

¹³⁰⁰ Tahir, age., s. 215.

¹³⁰¹ Tahir, age., s. 216.

“ – Hizmetkârları yok mu bunların?

-Var ama kendi evinde yatar.

-İçerden ahıra merdiven inermiştir öyle ya?

-Merdiven evet.”¹³⁰³

Romanda, daha çok Kasım Dede'nin evine dair unsurlar yer alır. Evin bir avlusu olduğu ve evinin alt katına merdivenle ahıra inildiği gibi ayrıntılar aktarılır.

Oda büyüktü. Tabanı, duvarları, sedirler silme halıları... Hem de öyle kötü cinsten değil, besbelli Şiraz'ın ipek halıları... Raflara altun sırmayla işlenmiş örtüler serilmiş, eskiden kalma örtüler ki her birine beş banknot paha biçilse değer... Hele duvardaki silah armaları... Savatlı, mücevherli kılıçlar, Arap işi hançerler, gümüş kakma eski zaman tüfekleri, ağızdan dolma piştovlar... Belli bir şey, bu Dede padişah hazinesini Sarıca'ya toplamış da üzerine yanlamış...¹³⁰⁴

Köyün en zengin kişisi olarak çizilen Kasım Dede'nin evi ayrıntılarıyla çizilmiştir. Ev, ekinleri ve evde gömülü olan paraları saklamak için Çorum Kale'sine benzetilerek, nasıl korunduğunu ve mimari yapısına dair bilgisini verir.

4.3.9. Köy Tarihi

4.3.9.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi

Köyde yaşanmış gerçek tarihi olaylara Kemal Tahir, sıkça yer vermiştir. Sakarya Savaşı'nı, Kurtuluş Savaşı'nı görmüş geçirmiş köylü, bu savaflara katılmıştır. Katılanların birçoğu savaşta ölmüş çocukları Maraz Ali gibi yetim kalmış ve köyün zengin ağasına hizmetçilik yapar olmuştur. Birçoğu ise kaçmayı tercih etmiştir.

“Yunan savaşına bu Ali'nin babasıyla gitmişlerdi. “Seferberlikte bu rezili biz ana rahminde bıraktıktı öyle ya...”¹³⁰⁵

“Sakarya'da herifle aynı bölüğe düşmüşlerdi. Sakarya da hani Sakarya... İnsan kırımı, ötesi yok! Bilmeyene şaka gelir, bilenin de işte böyle burnu sızlar.

¹³⁰² Tahir, age., s. 217.

¹³⁰³ Tahir, age., s. 218.

¹³⁰⁴ Tahir, age., s. 219-220.

¹³⁰⁵ Tahir, age., s. 11.

“Yiğitliğin dokuzu kaçmak, biri hiç görünmemek,” demişler. Bunu kim demiş bakalım? Savaş görmüşler demiş.”¹³⁰⁶

Kendisi de o gece silahını, ağırlığını bırakıp yolu tutmasaydı kim bilir hangi çukuru doldurmuş, hangi suyu mundar ermişti? “Kaçaklık da berbat haa. Kaçaklıkta açlık, susuzluk, hastalık çekersin. Lakin kaçanın da bir vakit anası ağlamamıştır. Hani, Hüseyin nerde bakalım?”

- Savaş dedin mi on dakika düşüneceksin.

Maraz Ali dalgınlıktan kurtuldu:

- Savaş iyidir, dedi. Benim Çerçi Ağam der ki: “Savaş kaçakçılık devridir ve de eşkıyalığın harmanı devridir.” Yalan mı?

- Kaçaklık deyince yavrumsun, kaçaklık savaştan kolay değil. Kaçaklıkta vaktin olur ki tatlı canın sana ağır gelir. “Savaşa kurban olayım,” dersin.¹³⁰⁷

“ – Apansız sayılır. – Uzun İskender Ağanın gözleri bir vakit lamba ışığında daldı, içini çekti - : Kuvvayı Milliyeden sonra af çıktı, dağda meclis kuruldu. “Bu afta bir oyun olmasın,” diye meşveret edildi. Eşkıya kısmına fazla para iyilik getirmez.”¹³⁰⁸

*Kulveren köyünün –daha doğrusu otuz pareyi bulan bu havali Alevi köylerinin- biricik çerçisi Süleyman Ağa orta boylu, şişman, kırmızı yüzlü bir adamdı. Seferberlikte askerden kaçmış, sonra nasılsa zaptiye yazılmayı becermiş, düşmanlıkların anlattıklarına inanmak icap ederse, el altından eşkiyalara yataklık edip cephane satarak para yapmıştı.*¹³⁰⁹

-Senden aman mı bulabilmekteyiz kavat? Neredeydik? Evet, bize beş kayma lazım! Metelik dersin: Divan sinisi... O zamanlar Sarıca'daydım, daha kasabaya göçmemişim. Köy hali, kasabaya benzemez. O zamanın köylerini dersin, işte Çerçi Süleyman Ağaya sor. Balkandan, seferberlikten, Kuvayı Milliye'den sonraki fukara köyler... Erkekler askere alınmış, yarı yoldan kaçanlar kurtulmuş. Reçperlik karı milletiyle şuncacık bebelerin omzunda... Fazladan eşkiyalık devri...

Beher çete yüz, iki yüz atlı... Askeriyenin bölük hesabı canım... Buğday, arpa, mısır, çavdar şurda kalsın, ot, saman yok. Biz Kavlak'la gezerken, kış zamanı çok köylerde ot yatakları, ot minderleri yemliklere döktük.

¹³⁰⁶ Tahir, age., s. 19.

¹³⁰⁷ Tahir, age., s. 21.

¹³⁰⁸ Tahir, age., s. 40.

¹³⁰⁹ Tahir, age., s. 59.

Eşkiyanın arkasından zaptiye müfrezeleri gelir. Hesapça eşkiya takibindeler. Bir vakit de onlar berbat eder. Hâsılı öküz ne demek? Hâşâ huzurunda eşek bile kalmamış. Elli evlik bir köyün bütün adamını karı-erkek samanlığa doldur, “Ateşe vermekteyim. Cümlelerinizi yaksam gerek... Bana iki banknot denkleştirin sizi affedeyim,” dersin. Namussuzum, bulamazlar. Askerden kurtulmanın yolunu bulup eşkiyalara yataklık eden ağa takımında para varsa var. Onlara dokunmak da eşkiyanın işine gelmez. İşte Çerçi Ağa iyisini bilir. Bu Kulveren’i bir tahsildar üç gün üç gece sopaya çektiydi de millet teklifattan yetmiş kuruş derc edemediydi. Okuntu bize işte böyle bir sırada geldi...”¹³¹⁰

Savaşın etkilerinden ve sonuçlarından biri olan yokluk ve yoksulluk, köy yerinde fazlasıyla kendini göstermiştir. Köylüler yokluktan ağlarken bu dönemi fırsat bilen apalar ve eşkiyalar köylüden para alma derdine düşmüştür.

“Hitamında Cumhuriyet affi geldi. Töbe af değil, Cumhuriyet tecili geldi.”¹³¹¹

Eşkiyalara teslim olmasını sağlaya genel af, birçok eşkiyayı dağdan indirmiştir. Dağdan inen eşkiyalar, suç işleme şekillerini değiştirerek bu sefer köylerde, haksızlığa ve zulme devam etmişlerdir. Kasım Dede’yi soymaya çalışan Uzun İskender buna birer örnektir.

4.4. KEMAL TAHİR’İN YEDİÇINAR YAYLASI ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

4.4.1. Halk Edebiyatı

4.4.1.1. Halk Hikâyeleri

Kemal Tahir’in *Yediçınar Yaylası* romanı, Çorum ve çevresindeki köylerde geçer. Romanda, Yusuf peygamberin hem fiziksel hem de ruhsal güzelliği temsil etmesi bağlamında örnek olarak alınmış ve hikâyeleştirilmiştir. Burada bedeni güzelliğe vurgu yapıp farklı bir yorumlama yapılmıştır.

.... Bilinen meseldir: Üç karı suya gidermiş... Bakmışlar ki karşıdan Yusuf Peygamber gelmekte... Yusuf Peygamber, mahpus milletinden önce zampara milletinin piri...

¹³¹⁰ Tahir, age., s. 80-81.

¹³¹¹ Tahir, age., s. 145.

Karılar: “ Hey peygamber Yusuf Ağa! Bize bir hediyen yok mudur?” diye çığırmışlar. Yusuf Peygamber, zamparaların piri olduğundan, kuşağının arasında her zaman boyalı şeker bulundurmuş... Çıkarıp bunlara birer şeker vermiş. Karılardan biri şekerini hemen ağzına atmış. Bu karı, İstanbul karısı... Dil o sebepten baldan baygın... Karşına oturup birer yıl durmadan konuşsa, açlığını tokluğunu, uykunu muykunu sana unutturur. Soyunup koynuna girse, o harekete girişmeyi aklına getiremezsin. İkinci karı Yusuf Peygamber şekerini, götürmüş kızıl şaraba atmış. Bu da reaya karısı... Kendi on para etmez ama, kurduğu şarap, erkek kısmına gayet yararlıdır. Amber macunu gibi bele kuvvet verir.

Ya üçüncüsü?...

- Üçüncüsü... Hey Davavekili, evine gitmiş de şekerini, bedeninin her yanına sürmüştü. Bu çeşit karının, etine doyum olmaz. Etinin tadı cennet aşında yoktur. Bikez alıştın mı, bitti. Gebereceğini bilsen zorlatırsın.¹³¹²

Kemal Tahir’in *Yediçinar Yaylası* romanındaki köylüler diğer romanlarındaki gibi, özellikle erkekler, cinsel yaşama çok önem veren, kadınlara düşkün kişilerdir. Bundan dolayı da, peygamberleri bile bu konulara çekerek, hikâyelerinin kahramanı yapmışlardır. Geleneksel kültür kodlarını din ile gerekçelendirirken bu tür mekanizmaları kullanırlar.

.... Çerkez milletini kendin bilmez değilsin, bunlar at kısrak gördüler mi çalmadan duramazlar. Meseldir: Çerkez’in yol boyunda atı çatlamaş...

Yere basınca ne dese iyi? “Hey Allah,” demiş, “Türk’ün kara bahtına tüküreyim.” Neden? Şurdan bir Türk’ün canını yakacak, hayvanı çalıp savuşacak da ondan... Çerkezlikte at çalmayan oğlana kız bile vermezler.¹³¹³

Romanda, Çerkezlerin at hırsızlığı huyu anlatılabilmek için, halk tarafından yaratılmış, yaşanmış olaylarla da bağlantısı olabilecek halk hikâyesini görmekteyiz.

Çorum’un saat kulesi dördü biraz önce vurmuştu. “Saat, Çorum’un Pazar meydanındaki kuleli saat... Hacı Hasan Paşa’nın memlekete armağanı... Gâvura ısmarlamış.

Sıkıca da tembihlemiş: “Sadası Merzifon’dan duyulmazsa gerisini kendin düşün!” dediğine Uzun İmam yemin içer. Gâvurun saatçisi can korkusuyla Hacı Hasan Paşa’ya iki tane saat yollamış.

¹³¹² Tahir, *Yediçinar Yaylası*, s. 62.

¹³¹³ Tahir, *age.*, s. 171.

“Beğen beğendiğini kondur!” diyesi... Hacı Hasan Paşa zorlusunu seçip taş kulenin tepesine yerleştirmiş. Kötüsü İstanbul’da...”¹³¹⁴

Kemal Tahir, Çorum cezaevinde kaldığında dolayı, o zamanlar Çorum Cezaevi şehre yakın yerde bulunuyordu, şehrin meydanındaki Saat Kulesi’nin nasıl ve kimin tarafından yaptırıldığına dair hikâyeleri cezaevindeki mahkûmlardan öğrenmiş olması muhtemeldir.

“ – Anlıyorum. Kız gelin olmuş. Giderken âdettir, ağlayacak. Babası: “İstemiyorsan kal” demiş. Verdiği karşılık ne hoştur: “Ben hem ağlar, hem giderim.” Bizimkisi de o hesap...”¹³¹⁵

Düğünlerde yaşanan ayrılığın acısı ve sevinç gibi duyguların bir arada yaşandığı zamanlarda gelin kız için söylenen “Hem ağlarım hem giderim.” Sözü’nün aslında bir halk hikâyesinden geldiği açıkça görülmektedir.

4.4.1.2. Atasözleri ve Deyimler

Kemal Tahir, *Yediçınar Yaylası* romanında, diğer romanlarında olduğu gibi atasözlerine ve deyimlere sıkça başvurmuştur. Aynı şekilde, atasözlerinin sözcüklerinin yerine eş anlamlılarını kullanma ya da yerlerini değiştirme özelliğini de sürdürmüştür. Romanında aynı atasözlerini birkaç kez kullanmayı da sürdürmüştür. Bazen atasözlerinin ne yönden kullanıldığını örnekler vererek kısaca açıklamıştır.

“ Çapanoğlu korkusundan hiç kimse sesini çıkaramadı ama, **Allah’ın bildiğini kuldan niçin saklamalı**, millet hiç istemediğinden, Dilâver oğlanın âyanlığı Müslümana pek de uğur getirmedir.”¹³¹⁶

“Dilâver Ağa, “**denize düşen usturaya sarılır**” hesabı, bu akli beğenmiş oldu.”¹³¹⁷

“ Seninkisi “**Kurt dumanlı havayı sever**” hesabı, ama yolu yok!”¹³¹⁸

“ – ....Biz Ezrail olsa yüz çevirmezdik, vurunca göçürürdük! Ben onu bunu bilmem! Benim bildiğim: **Ağalık vermekle... Yiğitlik vurmakla...** - diye atar ki, endaze yetmez.”¹³¹⁹

¹³¹⁴ Tahir, age., s. 251.

¹³¹⁵ Tahir, age., s. 359.

¹³¹⁶ Tahir, age., s. 8.

¹³¹⁷ Tahir, age., s. 17.

¹³¹⁸ Tahir, age., s. 38.

“ – .... Peki, bu rezilin şuna sarılıp yatması hak mı şimdilik?.. Hani, **davul bile dengi dengine vururdu?**.. Sana sordum, kavat Uzun Hoca?”¹³²⁰

“Deli Elvan, rüzgâr esintisiyle kurtlu kellenin pis kokusunu yeniden duydu. **Kedinin uzanamadığı ciğere “pis” dediği hesap.**¹³²¹”

“ .... Ne denilmiş? “**Komşuda pişer, bize de düşer**” denilmiş...”¹³²²

“ . Ne şaraptan geçmekte, ne karıdan... “**Atın ölümü arpadan olsun!**”muş..”¹³²³

- ....*bu sebeple karı işinde elini gayet çabuk tutacaksın. “**Demir tavında dövülür**” lafı demirci milleti üzerine değil, karı milleti üzerine denilmiştir. Demirci, demirin tavında dövüleceğini bildiğinden bu lafın hâlâveti yok... Karı işinde elini çabuk tutmadın mı kıyamete kadar yanarsın...*¹³²⁴

“ – Oğlum, Abuzer Ağa’nı vasfetmene bir şey demem! Lakin Kenan Efendi’ye değmeyecekti. Memleketinizin birinciye gelen kişi oğlu... **Mücevher taşı çamura düşmekle değerinden bir şey mi kaybeder?** Hepsini dedin mi sakın?”¹³²⁵

Yazar, deyimlere atasözlerinden daha sık başvurmuştur. Belirtilen deyimlerin dışında romanda çok sayıda deyim kullanmıştır. Deyimlerin sözcükleri ve bu sözcüklerin yerlerini de değiştirme özelliği burada da devam etmiştir.

“ – “Neme lazım” derken... Gizlisi mi kalmış bre efendi? Namussuzluk Kambur Kadı rezilinin **başı altından çıkmakta** değil mi?”¹³²⁶

“ .... Görmemle: “Tamam!” dedim, “uğursuzluk, Çorum toprağına **ayak bastı** ki, çok kötü bastı!”¹³²⁷

“.... Buraya şeytanın kendisi gelse de, “Beni İstanbul şeyhislamı size kadı yolladı” dese, biz, “**Hoş geldin, safa geldin**, buyur!” diyerek önüne vezir sofrası dökeriz.”¹³²⁸

¹³¹⁹ Tahir, age., s. 56.

¹³²⁰ Tahir, age., s. 89.

¹³²¹ Tahir, age., s. 90.

¹³²² Tahir, age., s. 94.

¹³²³ Tahir, age., s. 271.

¹³²⁴ Tahir, age., s. 299.

¹³²⁵ Tahir, age., s. 399.

¹³²⁶ Tahir, age., s. 5.

¹³²⁷ Tahir, age., s. 6.

“Kambur Kadı’nın dünyadan **el-etek çekmesi**, asıl, yeniçeri kırımı sebebiyle”¹³²⁹

“Sonunda, Çakır Kâhyaların Halil Efendi’nin parasından Dilâver Ağa’nın saflığını daha kârlı buldu. **Postu ağanın konağına serdi.**”¹³³⁰

“... Artık **burnundan kıl aldırıyor**, aklına her geleni söyleyip “eyvallah” denilmesini istiyordu.”¹³³¹

“Millet susmuş, **kulak kesilmişti.**”¹³³²

“ – Ne demek olsun – dedi – **can baş üstüne...**”¹³³³

“... Uzatmayalım, bu şehir kâhyalığı ancak beş yıl sürmüş, yeni gelen padişah bakmış ki **eski hamam eski tas...**”¹³³⁴

“... Kıramadan öldü mü, **gözlerinin açık gideceğinden** hiç kimsenin şüphesi olmasın!”¹³³⁵

“ – Çingene **kurban olayım!** Hiç bu kılıkta Çingen mi olur? Herif bir don, bir gömlek...”¹³³⁶

“ - .... Hem de çok **ocak söndürmüştür....**”¹³³⁷

“- .... Güzellikten yana Mecitözü’nün Çerkez kızları bunun **eline su dökemez...**”¹³³⁸

“Kalkacak gibi davrandı. Öylece durup geceye **kulak verdi...**”¹³³⁹

“ – Tövbe yalan... Kaç gündür **eli elime değmedi.**”¹³⁴⁰

¹³²⁸ Tahir, age., s. 6.

¹³²⁹ Tahir, age., s. 15.

¹³³⁰ Tahir, age., s. 15.

¹³³¹ Tahir, age., s. 16.

¹³³² Tahir, age., s. 26.

¹³³³ Tahir, age., s. 34.

¹³³⁴ Tahir, age., s. 41.

¹³³⁵ Tahir, age., s. 42.

¹³³⁶ Tahir, age., s. 84.

¹³³⁷ Tahir, age., s. 90.

¹³³⁸ Tahir, age., s. 90.

¹³³⁹ Tahir, age., s. 251.

Yazar, benzer deyimleri romanında kullanmayı sürdürmüş ve tekrara yine düşmüştür. Kullanılan atasözleri ve deyimler, romanın kahramanlarının kadınlarla ilgili yorumlarından dolayı daha çok kadınlar için kullanılmıştır.

4.4.1.3. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanında, diğer romanlarında olduğu gibi, romanın köylü kahramanları argo tabirlere sıkça başvurur. Aynı zamanda, bu argo tabirleri anneye, babaya, amcaya, kadına kıza, çocuktan yaşlısına kadar herkes için kullanırlar.

“ - .... İyisi, bunlar akıllarını başlarına toplasınlar da, **bir kahpe uğruna it gibi dalaşmasınlar.**”¹³⁴¹

“Arada ne olmuşsa Halil Efendi'nin babası, Çakırların Osman Efendi'ye olmuştu. İstemezler bir zaman: “**Herif eşek cennetini boyladı** ki teker meker...” diye gülüştüler o kadar...”¹³⁴²

“ – Bak, nasıl bilmiş **kefere...**”¹³⁴³

“ – .... Seni gayet keyifli görmekteyim! Bu surat altınları hak etmiş, **domuz hoca suratu...** Haa, nasıl doğru bilmiş miyim **namussuz.**”¹³⁴⁴

“ – Anlaşıldı. “**Kahpe kısmının neden çocuğu olmaz? Biri yapar, biri bozar da ondan...**” hesabı...”¹³⁴⁵

“.... İşte dünya güzeli Cemile böyle **kahpeydi.** “Bre **kaltak!** demeli, daha sen on altı yaşında olup ve de ananın kucağından muhabbet meydanına dün atlayıp bu cilve döktürmeyi, oyunda bu topuk vurmayı, yüreğindeki bu yiğitliği nasıl elde ettin? Osmanlı mülkünde **kahpelığın de medresesi mi var?**”¹³⁴⁶

¹³⁴⁰ Tahir, age., s. 322.

¹³⁴¹ Tahir, age., s. 7.

¹³⁴² Tahir, age., s. 12.

¹³⁴³ Tahir, age., s. 22.

¹³⁴⁴ Tahir, age., s. 35.

¹³⁴⁵ Tahir, age., s. 42.

¹³⁴⁶ Tahir, age., s. 43-44.

“ – Heyyy... **Ulan** komşular neredesiniz? Paşa ağamızın fermanı var! Şuraya bir cehennem ateşi yaksam gerek. **Ulan çirahı çam odunu olup da getirmeyenin ben anasını avradını...**”¹³⁴⁷

“ – **Zampara kısmına** pislik yaramaz! – diye sırtıyordu.”¹³⁴⁸

“ - .... Evet, ben bunları gebertmeliyim de “geberdiler” müjdesini **orospu analarına**, leşlerinden önce göndermeliyim! Bittiniz **namussuzlar!** Temelli bittiniz! Şuncacık erkekliğiniz varsa savuşamazsınız!”¹³⁴⁹

“-Ulan, kılıcından bilmeliydin hey **Kavat Elvan! Herif düzüymüş...**”¹³⁵⁰

Yazarın kullandığı argo tabirler, diğer romanlarındaki argo tabirlerle aynıdır. Kullanılan argo tabirler daha çok kadınlar üzerine ve erkeklikle ilgilidir.

4.4.1.4. Alkış ve Kargışlar

Kemal Tahir’in *Yediçınar Yaylası* romanında alkışlara ve kargışlara çok az yer vermiştir. Romanda, genellikle, kötülüklerin gelmemesi, Allah’ın rahmetine uğrama gibi alkışlar yer almıştır.

“ – **Allah gâvur kurşunundan esirgesin!**”¹³⁵¹

“ – **Ömr-ü devletinle bin yaşaaa... Bin yaşaaa...**

Medrese mollaları da, önceden belletilmiş olacak, hiç arasını kesmeden yırtınıyorlardı:

- **Yaşın uzun olaaaa... Uzun olaaa...**”¹³⁵²

“ – Nedir, **Allah beterinden saklasın?** – diye atının dizginlerini çekip durdu. – Bu nasıl bir bela?”¹³⁵³

“ - .... “Tövbe! Bu karı da değerli arkadaşı! **Allah sahibine bağışlasın!**”...”¹³⁵⁴

¹³⁴⁷ Tahir, age., s. 54.

¹³⁴⁸ Tahir, age., s. 69.

¹³⁴⁹ Tahir, age., s. 72.

¹³⁵⁰ Tahir, age., s. 87.

¹³⁵¹ Tahir, age., s. 18.

¹³⁵² Tahir, age., s. 20.

¹³⁵³ Tahir, age., s. 103.

¹³⁵⁴ Tahir, age., s. 203.

“ – **Allah daha nice yüksek makamlar nasip etsin!** Bu günü gördüm ya, artık ölsem de gam değil!”¹³⁵⁵

– *Sayende Cevdet Bey'im! Bize kalsa iki kazı şuradan şuraya gezdiremeyiz! Allah seni başımızdan eksik etmesin! Sen olmasan biz hep dağılırız ki ipi kopmuş tespih tanesi gibi... Ömrüne bereket! Haydi kalın sağlıklı... - Seyfettin Bey'i etekledi -: Allah seni devlete millete bağışlaya beyim!*¹³⁵⁶

Kargışlar ise, diğer romanlarında kullandığı kargışların aynısıdır. Karşısındaki kişinin Allah'ın gazabına uğraması ve atının çatlayıp ölmesiyle ilgili edilen kargışlardır.

“ – Tüü, **Allah belasını versin...**”¹³⁵⁷

“ – Erkek milletinde neden akıl bulunmaz hey Allah! İki yüz lirayı götürecek de bir kısrağa sayacak. Ağlayacağına, oturmuş da güler hıkr hıkr... Kısırak buna oğul doğuracakmış gibi... Gülme rezil! **İlk dizginde çatlar da geberir** inşallah... **Çatlar geberir de isteğin kursağında kalır.**”¹³⁵⁸

Kargışlar yine, kendisine zararı dokunmuş bir kimse için edilir. Atına edilen kargışta dahi aslında sahibinin zarar görmesi isteği vardır.

4.4.1.5. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözcükler

Kemal Tahir, kalıplaşmış ifadelerle başvurmayı *Yediçınar Yaylası* romanında da yapmıştır. Ancak, bu romanında kalıplaşmış ifadelerle daha az yer vermiştir.

- *Evet, bütün muzurluklar, bu çekmecesini bokludan dağılmakta... Buraya ilk geldiği gün, Allah'ın hikmeti canım, tam üstüne varmaz mıyım? Baktım, katırcılar katırın üstünden alelacayip bir şey indirmekteler. Sokuldum. Hey Yarabbi! Adam desem değil, şebek maymunu desem, değil... Meğer bu mülevvesmiş...*

Görmemle: “Tamam!” dedim, “uğursuzluk, Çorum toprağına ayak bastı ki, çok kötü bastı!”¹³⁵⁹

“Çorumlu: -Hele dur bakalım uşak?”¹³⁶⁰

¹³⁵⁵ Tahir, age., s. 351.

¹³⁵⁶ Tahir, age., s. 355.

¹³⁵⁷ Tahir, age., s. 50.

¹³⁵⁸ Tahir, age., s. 207.

¹³⁵⁹ Tahir, age., s. 6.

¹³⁶⁰ Tahir, age., s. 16.

Yazar, Çorum yöresinde günlük konuşma dilinde sıkça kullanılan kalıplaşmış ünlem “Uşak” sözcüğünü kullanmayı da unutmamıştır.

“ – **Allah’ımı, peygamberini sevenler** ağa konağına...”¹³⁶¹

“ – Ölene **Allah rahmet eyleye...**”¹³⁶²

“ – Varıp yetiştik ki hayın düşman, kaleye fena sarılmış... Az kalmış ki aç kurdun davarı paraladığı gibi paralaya... Arkasından bir “**Allah Allah!**” koyuverdik. Tedbiri şaştı. İçerde başkumandan topçu ferîği rahmetli Musa Paşa Efendimiz...”¹³⁶³

Yazar, İslamiyet inancının Allah’ın varlığına inanma unsuru ile kahramanlarına sıklıkla Allah ile ilgili kalıplaşmış ifadeleri kullandırmıştır.

“ – Senin dede bakmış ki âyanlar, eşraflar taş gibi... “**Taşa zorlayan boşa zorlar**” diye düşünmüş herhal...”¹³⁶⁴

“... Ne demişler. “**Pire itte, bit yiğitte...**” demişler.”¹³⁶⁵

“ – Ne demişler yavrum? “**Kocasını denemeyen karı orospuluk edemez**” demişler. Varsın uyansın! N’apacağını Emey kahpesi bilir, hiç meraklanma!”¹³⁶⁶

Kemal Tahir’in romanında kullandığı kalıplaşmış ifadelerde, diğer romanlarında olduğu gibi hapishane ağzı, beylik laflar kendini göstermektedir.

“ ... Erkek kısmını yiğit eden sevdiği karı... Ne demişler? “**Dişisinin yanındayken serçe kuşuna, aslanın bile gücü yetmez**” demişler. Sevdiğin karı elinden gitti mi, uğrun da beraber gider...”¹³⁶⁷

Yazarın kullandığı kalıplaşmış ifadeler, kimi zaman İslamiyet inancının yansımaları, kimi zaman ve çoğunlukla, kadınlarla ilgili öğüt tarzı ifadeler, kimi zaman halkın diline iyice yerleşmiş ünlemlerdir.

4.4.1.6. Mahlas Kullanımı

Yediçınar Yaylası romanının köylü kahramanları, mahlaslarını fiziksel ve karakter yapılarına göre almışlardır.

¹³⁶¹ Tahir, age., s. 16.

¹³⁶² Tahir, age., s. 19.

¹³⁶³ Tahir, age., s. 21.

¹³⁶⁴ Tahir, age., s. 41.

¹³⁶⁵ Tahir, age., s. 79.

¹³⁶⁶ Tahir, age., s. 249.

¹³⁶⁷ Tahir, age., s. 300.

“ – “Neme lazım” derken... Gizlisi mi kalmış bre efendi? Namussuzluk Kambur Kadı rezilinin başı altından çıkmakta değil mi?”¹³⁶⁸

“.... Arkasına, yirmi beş, otuz silahşör toplamış, bunların üstüne Kara Cehennem adında birini Delibaşı koymuştu. Kara Cehennem’in aslı, Çingene milletindendi.”¹³⁶⁹

“ – Tabaniyassı Dilâver Ağa’ya Sivas Valisi’nin gücü mü yeter bre efendi?...”
1370

“ – Tam umudunun kesileceği sırada, Narlıca’nın Uzun İmamı, Ankara’nın büyük medresesini yüzaklığıyla tamamlayıp Çorum’a uğramasın mı?”¹³⁷¹

“ Bu at oğlanı, Dilâver Paşa’mızın babası Kara Mahmut...”¹³⁷²

“- .... Dün geceki ziyafette, bu Gâvur Ali’nin lafı açılınca, Abuzer Ağa’nın söylediklerine bilmem, dikkat ettiniz mi?”¹³⁷³

“ .... Deli Elvan, Berber Parlak İhsan’ın suratına, bunları sormuş gibi baktı...”¹³⁷⁴

“Ömer Efendi, Kürt Celil Efendi’ye döndü.”¹³⁷⁵

“Arap Kahveci Abdülfettah, bir yerde bir muzurluk oldu mu, orda bulunmadan yapamazdı. Ocağı, çaydanlığı, bunca müşteriye meydanda koyup koşmuştu.”¹³⁷⁶

“ – Bu Hanefî ben akran... Çobanlığının üstüne yoktur ya, pek huysuzdur cenabet... Öfkeden, Narlıca’nın rahmetli Parpar Ahmet’ini saymazsak bu herif birinciye gelir.”¹³⁷⁷

---

¹³⁶⁸ Tahir, age., s. 5.

¹³⁶⁹ Tahir, age., s. 13.

¹³⁷⁰ Tahir, age., s. 28.

¹³⁷¹ Tahir, age., s. 33.

¹³⁷² Tahir, age., s. 39.

¹³⁷³ Tahir, age., s. 59.

¹³⁷⁴ Tahir, age., s. 77.

¹³⁷⁵ Tahir, age., s. 99.

¹³⁷⁶ Tahir, age., s. 147.

¹³⁷⁷ Tahir, age., s. 295.

Bazen kişiler neden bu mahlasa sahip olduklarını bilmezler, anlamlı ya da anlamsız, o lakap takılmıştır. Bu böylece sürer gider.

4.4.2. Halk Oyunları ve Eğlenceleri

4.4.2.1. Büyüklere Özgü Oyunlar

Kemal Tahir *Yediçınar Yaylası* romanında, köyde yaşayan büyüklerin oynadığı oyunlardan sadece, cirit oyununa değinmiştir. Cirit oyunu, özellikleri ile anlatılmamış, küçük, yer yer ayrıntılarla hatırlatmıştır.

... Ama asıl hüneri cirit oyunu.

*Ciridi Ömer zibidisi gibi oynayan o zamana kadar görülmemiştir. Çakırların Ömer, cirit meydanına çıktı mı, oğlu bir tane olanların yüreğini ölüm korkusu alıyordu. Giderek sağ kolunu dirseğinden bağlayıp meydana öyle salar olmuşlardı. Neden mi? Değneği atın çiftesine denkleştirip savurunca mızrak gibi ete geçiyor da ondan...*¹³⁷⁸

*Günlerden bir mübarek cuma günü... Meydanda cirit kuruldu ki padişahın huzur ciridi öyle değil... Mecitözü'nden Çerkezler, Alaca'dan Aleviler, Merzifon'dan Ermeni delikanlıları gelmişlerdi. Kısacası yiğitliğin sultan pazarı... Çorumlu takımının başında Çakırların Ömer... Ömer'in altında üç yüz altınlık Arap atı... "Neme lazım" oğlan öğleye bırakmadı. Meydanı boşaltdı, sürülmüş tarlaya çevirdi. Dönüşte Çorumlu alay kurmuş, Ömer oğlanı alayın önüne geçirmişti...*¹³⁷⁹

Romanda, Çorum'da bazı günlerde cirit oynanması için, civar köylerden katılan kişilerle büyük bir topluluk oluşturulur.

Bu Cirit meydanında cesur ve yiğit olan genç rakiplerini yenerek oyunu kazanır. Kazanan kişinin çevresini halk sarar ve oyunu kazanmasını kutlar.

¹³⁷⁸ Tahir, age., s. 46.

¹³⁷⁹ Tahir, age., s. 47-48.

4.4.3. Âdet ve Merasimler

4.4.3.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler

4.4.3.1.1. Konuk Ağırılama

Romanın adını da aldığı, Çorum'un Yediçınar Yaylası köylüleri evlerine kim gelirse gelsin sofralar sererler, onları ağırlarlar, gerekirse Çorum'un Hamamı'na götürüp temizlenmelerini sağlarlar.

“ Dünyadan bizim haberimiz mi var? Buraya şeytanın kendisi gelse de, “Beni İstanbul şeyhislamı size kadı yolladı” dese, biz, “Hoş geldin, safa geldin, buyur!” diyerek önüne vezir sofrası dökeriz.”¹³⁸⁰

“ – Başlarım şimdi kapının altından üstünden... Yiğit tütünsüzümü, tütün yetiştirin. Garip kısmı ürkek olur. Kendi diliyle okşayarak getirirsiniz. Benim Tanrı misafirlerimdir. Sofralar döksem, yataklar serdirsem gerek...”¹³⁸¹

“ – Vay başıma... Benim aklıma da geldi. Benim aklıma gelen başıma gelir. Hayır Efendi, ben yaban rezillerinin bitlerini temizleyemem. Olmaz, hayır...

-Öyle bir temizlersin ki... Misafir ne demek bakalım, Tanrı misafiri ne demek? Senin namusun demek... Ben namusu bitli karı istemem. Deli Elvan sana demedi mi, bit, neredeyse. Çorum'u saracak...”¹³⁸²

Kim oldukları, nerden geldikleri belli olmayan, Türkçe konuşmasını zor bilen “Tanrı Misafirleri!” Bedevi Abuzer ve ailesi, Çakır Kâhyaların Ömer Efendi tarafından konağına getirilir. Ömer Efendi, ilk karısından misafirlerle ilgilenmesini, bitlerini dahi temizlenmesini ister. Bu, Ömer Efendi'nin misafirperver olduğunu göstermez. Onun asıl amacı, onları konağına getirip çalıştırarak Abuzer Ağa'nın dillere destan güzel karısı Elif'e sahip olmaktır.

“ – Hoşgeldiniz! Hele oturun ekmek yiyelim... - dedi – ayaklarınıza su getirsinler, yıkasınlar. Ferahlayın.”¹³⁸³

¹³⁸⁰ Tahir, age., s. 6.

¹³⁸¹ Tahir, age., s. 101.

¹³⁸² Tahir, age., s. 143.

¹³⁸³ Tahir, age., s. 177.

Ömer Efendi'nin oğlu Kenan Efendi, at almak için gittiği evde hoş karşılanır, yemek verilir, ayakları rahatlasın diye su getirilir. Bu hizmet ise, at sahibinin alıcısı hoş tutma, atını satma gayesinden gelir.

“ - .... Lafın kötüye saptığını anlayarak Nazmiye'ye çıkıştı – Mal gibi bakarsınız! Bu Hanefi Ağa aç mı tok mu. Sen hiç düşünmez misin rezil? Haydi! Yumurta kırsınlar, pilav döksünler! Bize şuradan bir tepsi şarapla sucuk, pastırma gelsin!”¹³⁸⁴

Ömer Efendi, hizmetinde çoban olarak çalıştırdığı Hanefi Ağa'ya iyi davranır, ikinci eşi Nazmiye'den hizmetçilerin yemek yaptırmasını ister. Hanefi Ağa, Ömer Efendi'nin sevdiği bir çalışanı olsa da, onun gönlünü hoş tutmak zorundadır. Tüm hayvanlarına, yaylada o bakar, eşkıyaların haraç kesmesinde onlara o yardım eder.

“Tam üç ay on gün sonra, Dilâver Ağa'dan ilk haberci geldi. Geri dönüyormuş, askerin ucu Sungurlu yolundan ha görünmüş, ha görünecekmiş...”

Gene davullar vurulmaya, zurnalar inlemeye başladı. Gene büyük caminin yeşil sancağı çekildi.”¹³⁸⁵

Roman, zaman itibariyle, Osmanlı Devleti'nin son yıllarını kapsar. Osmanlı Devleti'ne destek olmak için giden köyün seçilmiş erkekleri, aslında civar şehirlerde gezip yiyip içseler de, köylüler için devlet için askere gitmek onurlu bir durumdur. Bu yüzden onları davulla zurnayla karşılarlar.

Romanın köylü kahramanlarının konukseverliğine baktığımızda genel itibariyle Kemal Tahir'in diğer roman kahramanlarından farkları yoktur. Misafir sevilmez, aslında, kimse kimseyi sevmez, çıkarına göre evine gelen misafire samimiyetten yoksun ilgi gösterirler.

---

¹³⁸⁴ Tahir, age., s. 294.

¹³⁸⁵ Tahir, age., s. 18.

4.4.3.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler

4.4.3.2.1. Eşkîyalık

Eşkîyalık örgütü, *Yediçınar Yaylası* romanında mültezimlerle ve köyün zengin ağaları ile birleşip kendini gösterir. Köylüye zulüm ederler, daha fazla öşür vergisi alırlar, hayvanlarını kesip yerler, gerektiğinde de köyü basarlar.

- Sen benden daha iyisini bilirsin emmi!.. İşte böylece, bir ferman sizi adam etmiş, bir ferman Dilâver Paşa'yı... Fakir fukara hep o fakir fukara... Şimdiyse işin başına senin gibi mültezimler geçtiğinden âyanların yıldızı biraz sönük... Ama ortada âyanın zoru olmasa siz de bu öşür toplama işini pek başaramazsınız. İyisi mi, geçmişi bırakın da... Haa... Nasıl bu benim aklım? ¹³⁸⁶

Ömer Efendi, "sürüp atmak" lafıyla başka şeyler hatırlayarak şaştı. "Hanefî'yi yayladan atmak hiç olmaz! Yahu biz iyice şaşkırtmışız! Bunca zamandır bu Hanefî bizim bulaşık işlerimizin içinde... Padişahın sır kâtibi de öyle değil! Eşkîya reisi Kördede'nin kulağı-gözü bu Hanefî... Bir çoban parçası bunca yılın eşkıya reisi Kördede'ye gözlük, kulaklık edebilir mi? Asıl bizim gözümüz kulağımız..."

Filan yerden tüccar kervanı kalkmış, falan yere posta gidiyor, bunları hep Kördede'ye, çoban Hanefî yoluyla Ömer Efendi bildiriyor, buna karşılık da Kördede, Ömer Efendi'nin borçlularını, iltizamını aldığı köylerin kopuklarını ürkütüyordu. Eşkîyadan arkası olmayınca faiz hesaplarını bir tamam görmek, harman zamanı onda bir âşar ekini toplamak ne mümkün! Eşkîyadan korkmasalar bu yoksul-zibidi takımına güç mü yeter? "Koca sürü dağda niçin gezinmekte bakalım? Konağımıza yoğurt-peynir mi yetiştirecek?.. Hayır? Kördede'nin askerini besleyecek..." ¹³⁸⁷

-Ben bu silah işini bakın nasıl hesapladım? – dedi - . Dağda eşkıya var, "dağda eşkıya var" demek, hiçbir yerde güven yok demek... Köylü hükümete güvenemediğinden eşkıyadan korkuyor. Haklı... "Üzerlerine zaptiye gönder" diyeceksin. İstibdat devrinden kalma zaptiye, eşkıyadan farksız... Gezdiği yeri batırıyor. Eşkîyaya cephane satması da caba...

¹³⁸⁶ Tahir, age., s. 42.

¹³⁸⁷ Tahir, age., s. 283-284.

*Bundan başka eşkıya dediğin, köy yerlerinin en pis, en yüreksiz, en namert itleri... Haklarından gelememeyi erkeklığıme yediremiyorum...*¹³⁸⁸

*.... Abuzer, benden mavzer almasa, köylüyü baslı altında tutamaz mı? Tutar. Neden? Vergi toplama işleri yapıyor. Bizde vergi mal olarak toplanır. İlbaharda, köylere mahsulü göz kararıyla yazmak için kâtipler çıkar. Harmandan öşür almak için bekçiler konur. Abuzer gibiler, bunları her zaman eli silahlı adamlarına, yataklık ettikleri eşkıyalarına koruturlardı.*¹³⁸⁹

Osmanlı Devleti'nin son demlerini yaşamasından dolayı fakir olan köylü iyice fakirleşmiş, devlet buna rağmen daha fazla halka yüklenip vergileri artırmıştır. Köylüye artan vergi miktarı ağır geldiği gibi ağaların ve eşkıyaların birleşip kendilerine de pay almak için daha fazla para almaları köylünün belini iyice büküştür.

Kemal Tahir, romanında olumlu eşkıya tipi çizmemiştir. Eşkıyaların çoğu haraç kesen, kız- gelin kaçıran, adam öldüren kişilerdir.

4.4.3.2.2. Loncalar

Ahiliğin Anadolu'da kurulmasında; İslam'ın ilk asırlarında ortaya çıkan genç sanatkâr ve zanaatkârların bir araya gelmesiyle oluşmuş olan "fütüvvet" anlayışının katkısı olmuştur. Fütüvvet ise, İslamiyet'in etkisiyle aşiret hayatından yerleşik hayata geçiş sürecinde Arap toplumunda misafirperverlik, yiğitlik ve cömertlik gibi anlamlara gelir. "Fütüvvet", ahi örgütlerinin kuruluşunda fikri ortamı sağlayarak ahiliğin ahlaki yapısının şekillenmesinde etkili olmuştur. XIII. yüzyılda Abbasi Halifesi Nasır(1180–1225), ülkesinin bozulan iç düzenini ve siyasal durumunu sağlamlaştırmak, özellikle Batılı faaliyetleri etkisizleştirmek amacıyla Arap kültüründeki fütüvvet teşekküllerini merkezi otoriteye bağlayarak işlevselliğini artırmaya çalışmış; ayrıca çeşitli İslam ülkelerine elçiler gönderip bu tip yapılanmayı tanıtmak ve fütüvvet ruhuyla İslam birliğini sağlamak istemiştir. Bu bağlamda Halife Nasır, önce Gıyaseddin Keyhüsrev daha sonraki yıllarda da I. İzzettin Keykavus ve I. Alaaddin Keykubat gibi Selçuklu sultanlarıyla irtibat kurmuştur. Sultanlar düzeyinde kurulan ilişki çerçevesinde, İslam dininin temel prensiplerini çağrıştıran fütüvvet ilkeleri, Anadolu'da esnaf kesimi arasında kısa sürede benimsenmiştir.

¹³⁸⁸ Tahir, age., s. 362-363.

¹³⁸⁹ Tahir, age., s. 363.

İşte Anadolu Ahi teşkilatı; Anadolu Selçukluları zamanındaki bu siyasi ve kültürel ilişkiler sonunda, Anadolu'da oluşan sosyal ve kültürel ortamda, o dönemde Ahi Evran gibi bilge kişilerin rehberliğinde Fütüvvet teşkilatının yapısı içinde kurulmuştur.

Ahi Evran; yüzyıllardır savaşçılık, dini ve ahlâkî bilgiler vermekte büyük ve önemli görevler yerine getirmiş olan Fütüvvet Teşkilatından yararlanarak "Ahi" Teşkilatı'nı kurmuştur...

18.yüzyıla kadar esnaf ve sanatkârlık, Osmanlı Devletinde altın çağını yaşamıştır. Ahilik gelenekleri ve daha sonra kurulan Lonca Teşkilatları bu sınıfı gerek nicelik gerekse nitelik yönünden geliştirmiştir...¹³⁹⁰

Ahilik teşkilatı, İslam'ın ilk yıllarından itibaren ortaya çıkan bir kültürün, zamanla Osmanlı Devleti ilişkileri ile Anadolu'da siyasi ve sosyalleşen bir kurum haline gelmiştir. Ahilik teşkilatın gelişmesinde etkili olan Lonca Teşkilatı Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında esnafın ve tüketicinin günümüz Ticaret Odası ve Esnaf Odası konumundadır.

"Tarihsiz toplumların yazarları olmaz."¹³⁹¹ diyen Kemal Tahir, edebiyatımızda tarih romancılığımızın öncüleri arasında sayılmaktadır. Romanlarında, kahramanlarını Türk toplumunun yaşadığı tarihi olaylardan soyutlayarak anlatmaz. Olayları, yaşanmış tarihi olaylarla kaynaştırarak okuyucusuna sunar.

.... Leblebi esnafına neler gerek? Nohut, odun kömürü, kalbur... Şu bu... Bunlar hep lonca yiğitbaşısının toptan alacağı şeyler... Toptan alınıp esnafa dağıtacak... Her ayın birinci cumasıyla üçüncü cumasında lonca derneği var. Burada her lonca kendi esnafı arasındaki ufak tefek dalaşmaları kadiya, zaptiyeye düşürmeden söndürür. Haksız çıkan falakaya yatırmak da yiğitbaşının işi... Padişahın âyanı kaldırma fermanı gelip yetiştirdiği sırada senin dede Leblebicilerin üstüne başkumandanmış... Başkumandan olmasaydı, şehir kâhyası seçilir miydi?

¹³⁹⁰ Gündüz, A. ve Kaya, . ve Aydemir, C. , *Ahilik Teşkilatlarında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar üzerine Bir Değerlendirme*, s. 38-41.

¹³⁹¹ Tahir, *Notlar / Roman Notları I*, s. 19.

- Demek lonca yiğitbaşısı olduğundan mı seçilmiş?
 - Leblebici esnafı Osmanlı mülküne nam salmış olmalı ki burada ilk şehir kâhyalığına, onun yiğitbaşısını seçmişler. Esnafını iyi çekip çevirdiğinden Çorumlu ağız birliği edip “Bizim şehir kâhyamız bu Ebubekir usta olsun” demişler. İşte sizin Çakır Kâhyalığınız bu fermanla başlamış...¹³⁹²

Tarihte Osmanlı Devleti’nin büyük bir örgütü olan Ahilik ve onun devamı Lonca Teşkilatı “Yediçınar Yaylası” romanında, Çorum’un leblebi esnafını ürünleri elde etmesini sağlayan, bir derneğe sahip, lonca yiğitbaşlarının toplumda saygı duyulduğu kişiler olarak anlatılır.

4.4.3.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

4.4.3.3.1. Evlenme (Gençlik-Karasevda)

Romanda, evlenme ve evliliğe merasimler bulunmamaktadır. Genç olarak Ömer Efendi’nin oğlu Kenan Efendi’nin babası tarafından “hovardılığa” alıştırma ve kadınlara nasıl davranması gerektiği, bu yolun yordamı neler anlatılır.

-Şu faydası var ki... “Bize “He!” demez, ne mümkün...” diyerek karıyı üstün görmesin! İçlenir. Tutulur da çıra gibi yanar. Kendin bilmez değilsin ya, erkek kısmına körpeliğinde yanmak hayır getirmez. Biz şimdilik, bir tek oğlumuzu yakıp kül mü edelim? Benim oğlum ince öksürüğe yakalanıp gebereceğine, canının çektiği karıyı para döküp yola getirsin... “Karı içinde cimrilik istemem,” dedim, “hovarda kısmı aslında kahpeyle değil, kendi parasıyla yatar,” dedim, “zengin yerin gelini de olsa, kahpeye para vereceksin ki arkandan sana “puşt” demesin,” dedim.¹³⁹³

.... Oysa Kirkor Efendi ile Ömer Efendi alacakları kızı çoktan peylemişlerdi. Sungurlu’dan bir ağanın biricik yavrusu... On dördüne ya girdi ya girecek... Tarlanın bahçenin hesabı belirsiz... Beş çift manda öküzüyle üçer taşlı iki değirmen dönüyor, yazıda aygır, davar sürüleri... Gömüde bakır kazanlarla gün görmemiş küflü altın... Kızın babası olacak herif geberdi mi, bütün varlık biricik kızına kalacak... Çünkü oğlu yok...¹³⁹⁴

¹³⁹² Tahir, age., s. 40.

¹³⁹³ Tahir, age., s. 127.

¹³⁹⁴ Tahir, age., s. 194.

Romanın zengin ağası Ömer Efendi, zenginliğine zenginlik katacak kızı oğluna almak ister. Ne kızı ne de erkeğe onaylarının olup olmadığı sorulur. Erkeğe, kızıdan bahsedilir. Ancak, onu ikna edebilecek şekilde konuşulur ve erkek kabul etmek zorunda kalır.

“Üst üste yutkundü: “Adamın sevdiği karı kimsesiz olmalı... Ne ana, ne kardaş, ne herif... Kimsesiz bir kız oğlan kız hepsinden iyi... Eve hizmet gördürmeye alırsın, gönlünün çektiği Dakka koynuna girersin. Yetim-öksüz olduğundan seslenemez! Babamın bunca yıl yaptığı iş...”¹³⁹⁵

Kenan Efendi'nin içinden geçirdiği düşünceler, evlilik kurumuna ve kadına bakış açısını açıkça göstermektedir.

“ – Beğenmekle - .. Bu Seyfettin Bey rezili, yoksa Abuzer'in Sülük oğluna kızını mı verecek? Seni araya dünürücü mü salmakta?”¹³⁹⁶

Romanda, kız istemede aracı olarak dünürücü gönderme olayını tek bir yerde belli belirsiz anlatılmıştır.

Romanda olaylar, Osmanlı Devleti'nin son zamanlarında geçse de köyde imam nikâhına dair bir bilgi de yoktur. Ömer Efendi ve Abuzer Ağa gibi kişiler, beğendikleri kadınları konağına evine yerleştirir. Artık, kadın onundur. Çok eşlilik herkes tarafından kabul edilen bir durumdur.

4.4.3.3.2. Ölüm ve Gömme

Yediçinar Yaylası romanında ölen kişinin ardından İslami bir kural ve gelenek haline gelen ölüyü yıkama ve gömme, Kur'an okutma, cenaze merasimine dair gelenekleri belli belirsiz çizilmiştir.

*.... Fukara Bedevi kustu ama, safrasını değil, parça parça ciğerlerini kustu. “Dur aman” demeye kalmadan göçtü gitti. Üstüne başını aradık. İki meci diyeye parası çıktı. Ağa bu iki meci diyeyi konağın imamına bağışladı. “Temizce yıka da göm... Başında iki meci diyelik de Kur'an oku” diye ferman etti. Uzatmayalım, garip Bedeviyi Baskil toprağına gömdük.*¹³⁹⁷

“Eli yanağında, şaşkın şaşkın bakıp dururken, babasının sabaha çıkamayacağına inanıverdi. İşte bu inançla kendini toplayıp üstüne apansız çöken yılğnlıktan kurtuldu.

¹³⁹⁵ Tahir, age., s. 253.

¹³⁹⁶ Tahir, age., s. 337.

¹³⁹⁷ Tahir, age., s. 174.

“Ömer Efendi gitti gider. Buna böylece Allah rahmet eyleye... Çakır Kâhyaların bunca varlığı variyeti, bunca hüküm fermanı bize kaldı...”¹³⁹⁸

Romanda, oğlunun tüm dediklerini yapan, onu şımarık yetiştiren Ömer Efendi'nin ardından, hatta öleceğini bilmesine rağmen hiçbir şey yapmayan, oğlu Kenan'ın babası için, sadece “Allah rahmet eyleye” sözü yer alır. Bu çizim de Kemal Tahir'in her insanın iyi olmadığına, iyisi kötüsü arasında ayırım yapmadan hepsinin sevilmesinin yanlış olduğu düşüncesinden yarattığı “Sevgisizliğin Köylüleri” diye adlandırabileceğimiz, köylü portresinin yansımasıdır.

4.4.4. İnanışlar

4.4.4.1. İslamiyet İnancı İle İlgili Olanlar

Romanda köylüler İslamiyet inancına ve bu inancın getirdiği haram, günah, oruç tutma, cennet cehennem gibi birçok inanca sahiptirler. Dinin gereklerini ve itimadı kendi çıkarlarına göre yaşayıp yerine getirirler. Allah'a iman, Allah'a sığınma ve gücüne inanma günlük konuşmalarına yansımıştır.

– *Artık o taraflarını ben bilmem. Yeni padişahı tıfil görüp fena sıkıştırmışlar. Bir hırka odası varmış, her neredeyse, oraya apansız sokmuşlar da, nâmertler bir güzel yemin ettirmişler.*

- *Ne üzerine.*

- *Kur'an'a el bastırmacasına.*

- *Onu demedim. Neyi yapacak da, neyi yapmayacak?*

- *Haa... Bundan böyle vezir vüzera kafasını, keyfi kesemeyecek...*¹³⁹⁹

“ – Doğru kardaş... Bu ölümlü dünyada... Yaşa yaşa, sonun toprak... Gittiler de cennetin baş sedirine yanladılar, ne mutlu...”¹⁴⁰⁰

“ Bu sebeple erbabı olmayınca okumak mümkün değildir. Biz önce Allah, sonra bilim gücüyle hakkından geldik. Nah işte...”¹⁴⁰¹

¹³⁹⁸ Tahir, age., s. 324.

¹³⁹⁹ Tahir, age., s. 10.

¹⁴⁰⁰ Tahir, age., s. 19.

¹⁴⁰¹ Tahir, age., s. 28.

Romanda, insana Allah'ın yardım ettiği ama insanın kendi çalışıp bilimden ilimden faydalanması gerektiğine ve buna inananlar da yer almaktadır.

“ .... Eğer bir asilzadelik fermanı uydurmazsan babalık hakkımı helal etmem. Öte dünyada gözüme hiç görünme!”¹⁴⁰²

Köylülerin ahret inancı da dikkat çekmektedir.

“ – Ne demek olsun – dedi – can baş üstüne... Yolu varsa, Halil Efendi Emmi al gözümden: Biz can korkusu ile hak yolundan dönmeyiz! O, fermanlı paşaysa biz de ilerinin, Allah sayesinde, fermanlı hocasıyız...”¹⁴⁰³

“ – Şimdi burada yabancımız yok!.. Bereket, Osmanlı'ya şaşkınlık elvermiş de, bu işler böyle olmuş. En iyisi, Halil Emmi, biz haddimizi bileceğiz, bileceğiz de Allah'a şükredeceğiz.”¹⁴⁰⁴

Köylüler Allah'a şükretmeyi de unutmazlar.

“- Verimkârlığından elbette... Kitap ne yazar? “Cömertleri Allah sever” yazar. Böyle bir cömerdi, şeytan büsbütün sever.”¹⁴⁰⁵

“ – Aldırma hemşeri! Şu halde senin alnına da gurbet yazılmış... Allah'ına şükret!.. Anan seni Kadir gecesinde doğurmuş ki Çorum toprağını tuttu. Bizim Çorum'umuz gurbet adamına gayetle iyidir. Bizim kendimize pek hayrımız dokunmaz, ama garipleri sever.”¹⁴⁰⁶

Anadolu'da şanslı insanlar için “Anan senin Kadir gecesinde doğmuşsun.” inancın getirdiği bir söz hâkimdir. Bu inanç ve sözün kullanımı günümüzde de yaygındır.

“ _ Saime Hanım: “Oğlum içkiye başladı” demiş, “Bizim efendiliğimiz şarap efendiliği hey karı! Ben Ramazan'da orucu şarapla açarım. Oğlum da öyle açmazsa namerttir!” diye bağırılmışın!...”¹⁴⁰⁷

İslam inancında içki içmek günah olduğu hatta Ramazan ayında içki içmenin günahı ve yasaklığı Ömer Efendi için geçerli değildir. Ona göre orucu şarapla açmak daha doğrudur.

¹⁴⁰² Tahir, age., s. 31.

¹⁴⁰³ Tahir, age., s. 34.

¹⁴⁰⁴ Tahir, age., s. 36.

¹⁴⁰⁵ Tahir, age., s. 65.

¹⁴⁰⁶ Tahir, age., s. 93.

¹⁴⁰⁷ Tahir, age., s. 131.

“-Cehennem... Cehennem... Tövbe kurban! Hak tövbe- diye bağırmaya başladı ki kurna başında sabunlananlar yerlerinden sıçradılar.”¹⁴⁰⁸

“-Size at kısmının dört ayaklı bir hayvan olduğunu, sağdan mı, soldan mı binileceğini öğretmeye kalkmasın?”

-Hayır bilemedin Dava vekili... Herif bizim cenabet olup olmadığını sormaktaymış.”¹⁴⁰⁹

Yediçınar Yaylası romanında da erkeğin kadınla birlikteliğinden sonra temizlenmesi, abdest alması inancı göze çarpmaktadır. Atını satın almaya gelen kişilere cenabet olup olmadıklarını sorarak bu inanca ne kadar bağlı olduğunu göstermiş. Cenabetliyen iş yapılamayacağı, uğursuzluk getireceği, işleri karıştıracığına inanç kendini gösterir.

Deli Elvan üst üste geyirdi:

-Yaradı bu şarap bize... Geyirdin mi bileceksin ki şarap, iyi şarap... Büyük caminin imamı olacak Kabasakal’a sorsan, “Şarap haram” der. Haram olduğunu biz de bilmekteyiz ama, kaldıramayıp cıvıyanlara haram...”¹⁴¹⁰

Romanda, köylüler şarabın haram oluşunu kendi çıkarlarına göre şekillendirirler. Kendilerine göre dini kurallar üretirler.

Yazar romanında, köylülerin Allah’a inancını ve şerrinden korkmayı vurguladığı gibi, İslamiyet’te erkekle kadının birleşiminden sonra yıkanıp abdest almadıkları vakit cenabet sayılacağı, şarap gibi içkilerin içilmesinin haram ve günah sayıldığı inancını açıkça belirtmiştir.

4.4.4.2. Tabiat Kuvvet, Unsur ve Olaylarla İlgili Olanlar

Su kültü Eski Türk inançlarının en önemlilerindedir. Suyun temizleme ve sağlık verici inancı, insanoğlunun bedeninin suya duyduğu ihtiyaçtan ve günlük hayatını sürdürebilmesi için suyun gerekliliği insanları bu inançları sürüklemiş olabilir. Yüzyıllardır süregelen bu inançlar, Anadolu’da hâlâ kendini göstermektedir. *Yediçınar Yaylası* romanında da suya ve onun kerametlerine inanca yer verilmiştir.

¹⁴⁰⁸ Tahir, age., s. 153.

¹⁴⁰⁹ Tahir, age., s. 179.

¹⁴¹⁰ Tahir, age., s. 310.

- Su içmeseydin?..

- *Kebabı tüketmek ne mümkündür. Kendin bilmez değilsin ya, sizin yaylanın pınarından su akmaz, cansuyu akar. Taş yesen eritir bir su... Bu kötü Hanefi'nin bunca yıl yaşaması, neden bakalım? Hep o pınarın işi... Kuru ekmek ye, gövdene kuvvet gelir, et yemişsin gibi... Peki, soğukluğunu n'apalım? İki yudumu, dişlerini ekşi erik gibi kamaştırır. Pınarın gözünden yedi tane çakıltasını birbiri arkasına çekip almaya cihan pehlivanlarının gücü yetmez! ...*¹⁴¹¹

Suyun insan ömrünü uzattığı inancı, yaylada çoban duran Hanefi'nin ilerlemiş yaşına rağmen hâlâ dinç oluşu ile örneklendirilmiştir.

4.4.4.3. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar

Kemal Tahir *Yediçınar Yaylası* romanında, diğer romanlarında olduğu gibi, köylülerin şeytan, cin ve peri gibi doğaüstü kuvvetleri belli belirsiz çizmiştir.

- *Hem de döktük... Kambur herif bizim çok ekmeğimizi yedi, daha da yiyeceği geride... "Şeytan" dedin! Şeytana kurban olayım. Bunun yanında şeytan, cennet yerinin meleği, melaiyesi... Bu kambur, fakara şeytanın boynuzuna salıncak kurup kırk yıl sallanmış bir kambur...*¹⁴¹²

“ - “Peri mi, cin mi?” diyerek... Böyle karıyı kim görmüş?.. Gebe gelinler korkudan çocuklarını mı bıraksınlar? Evime uğursuzluk çökecek! Dünden beri benim başım ağrımakta...”¹⁴¹³

Şeytanın bilinen özelliklerinden yola çıkarak, bazen bazı insanların şeytanı bile geçeceği düşüncesi yaygındır. Romanda, Ömer Efendi'nin eşi, ne olduğu belli olmayan, iyi ya da kötü oluşu bir türlü sezinlenemeyen Abuzer Ağa'nın karısı için Elif'e cin mi peri mi olduğu hissine kapılmıştır.

¹⁴¹¹ Tahir, age., s. 308.

¹⁴¹² Tahir, age., s. 6.

¹⁴¹³ Tahir, age., s. 141.

4.4.4.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

4.4.4.4.1. Peygamberler

Yediçınar Yaylası romanında, köylülerin Yusuf Peygamber, Hz. Muhammed ve Hz. Eyüp'e inancı göze çarpmaktadır.

“Bu dünyada erkeklerden Yusuf Peygamber, karılardan Züleyha anamız güzellikten yana birinciye gelirler. Kitabın yazdığı budur...”¹⁴¹⁴

“... “Tövbe”, demektedir içimden, “sen Eyüp Peygamber sabrı ver hey Allah” demektedir...”¹⁴¹⁵

Anadolu'da Hz. Yusuf ve Züleyha hikâyeleri yaygın olarak anlatılır. Bunun yanında Hz. Eyüp'ün sabrı her zaman dillerdedir, örnek alınmaya çalışılır. Yazar, Hz. Yusuf ile Züleyha hikâyesine ve Hz. Eyüp kıssasına telmih yapmıştır.

*– Müslümanlığın ilk şartı temizlik... - diyordu. – Peygamber ne buyurmuş bakalım? “Ben bu ölümlü dünyada, güzel karıları severim bir, bir de güzel kokan karıları severim!” buyurmuş. – Deli Elvan, bu sözün “Namaz da gözbebeğimdir” diye bağlandığını hep unutmışluğa vurmaktaydı. – Şu halde güzel karıyla güzel koku, bize resmen peygamber sünneti... Bizim bunlara tutkunluğumuz boşuna değil!*¹⁴¹⁶

Yazar, peygamberlere inancı, köylülerin konuşmalarında peygamberlerin adının veya onlarla ilgili oluşturulmuş sözde hikâyeleri vererek inançlarını belli belirsiz çizmiştir.

4.4.4.4.2. Hızır-İlyas

Romanda yazar, köylülerin İlyas Peygamber'e dair inançlarına, diğer romanlarında olduğu gibi, hiçbir şekilde yer vermemiştir. Romanda daha çok Hızır Peygamber'e inanç yer alır.

¹⁴¹⁴ Tahir, age., s. 43.

¹⁴¹⁵ Tahir, age., s. 180.

¹⁴¹⁶ Tahir, age., s. 71.

“... Sıçra bakalım Gâvur Ali! Koş ki Hızır Peygamber gibi yetişmek zamanıdır. Tanrı misafirlerini topla getir!”¹⁴¹⁷ (YY. s. 101)

Romanda, Hızır Peygamber’in zor durumda olan kullara yetişme inancı günlük dile yansımaları olarak kısaca değinilmiştir.

4.4.4.4.3. Din Görevlileri

a) Hocalar

Romanda, köylüler cami imamlarına geniş yetkiler vermiştir. Narlıca Köyü’nün Uzun İmam’ı, imamlık da yapar, hastaları da iyileştirir, muska da yapar. Köyde, muhtar ile iş birliği içerisinde. Köylü ona inanır, inanmak zorundadır.

“... Kirkor Emmisinden aldığı sulfato hapları, Narlıca’nın Uzun İmam’ından getirdiği muskalar karının sıtmasını şuncacık kesememişti.”¹⁴¹⁸

“Abuzer Narlıca’dan Uzun İmam’ın lafını açmıştı. Herifin Kur’an ağzıyla söze girişip en imansız düşmanları nasıl yola getirdiğini anlatıyordu:

-Uzun İmam köylere bir bir dolaşsın Cevdet Bey! Uzun kavatı aklına getirsin iyi oldu, aferin! Ağa takımının kulağını bükübüküverir...”¹⁴¹⁹

İmam, köyde ve Çorum’da söz sahibidir, çevre köylerdeki zengin ağalara, yeri gelince, hükmü de geçer.

b) Aleviler

“Yediçınar Yaylası” yer olarak Çorum ve yakın çevresindeki köylerde geçtiği için, Sünni ve Alevi köylere de romanda yerini alır.

“Abuzer Ağa söz bilenlerden birkaç kişinin de Alevilere gönderilmesini öğütüyor, Alevi milletinin gayet tutkun olduğunu, bir dede sopasıyla hepsinin koyun davarı gibi güdüleceğini söylüyordu...”¹⁴²⁰

Yazar, Alevi inancına sahip kişilerin dedelere karşı sevgi ve saygısını, sorgusuz sualsiz itimadının yansımalarını birkaç söylem ile belirtmiştir.

¹⁴¹⁷ Tahir, age., s. 101.

¹⁴¹⁸ Tahir, age., s. 262.

¹⁴¹⁹ Tahir, age., s. 352.

¹⁴²⁰ Tahir, age., s. 353.

4.4.4.5. Ruhsal Kişiliklerle İlgili İnanma Uygulamaları

4.4.4.5.1. Türbe ve Makam Ziyaretleri

Yediçınar Yaylası romanının köylü kahramanları için Hıdırlık Türbesi, aslında gerçekte Çorum'un merkezi yerinde bulunmaktadır. Türbenin etrafı mezarlarla çevrilince, orası Hıdırlık Mezarlığı olarak hâlâ Çorum'da ölen kişilerin mezarları oraya kazılır. Kemal Tahir'in Çorum Cezaevi'nde bulunmuş olması bu bilgiyi romanında kullanmayı sağlamıştır.

– *Essah!.. Bu nasıl bir kavuk? İki adam kucaklayamaz. Hıdırlık tekkesinin türbe kavuğu bunun yanında bebek fesi gibi kalır. Tamam, şimdi bildim. Demin biz ne dedik? “Masalların cadı karısı...” dedik. Sakın başında taşıdığı bu kara şey, geceleri üstüne binip göklere çekildiği tılsımlı küp olmasın!*¹⁴²¹

Kemal Tahir, Çorum'da hapisanede kaldığı zaman zarfında mahkumlardan Çorumlular için çok önemli olan Hıdırlık Tekkesi'ni romanında kullanmış, romanın gerçeklik olgusunu güçlendirmiştir.

.... *Dönüşte Yediçınar Yaylası'nın yarı yolundaki Narlıca köyüne kadar çıktı.*

*Narlıca'nın muhtarı Kadir Ağa'yla köy hocası Uzun İmam, kısırağı bir zaman övdüler, Kenan Efendi'nin yedi vilayet toprağına nam saldığını ballandırdılar. Uzun İmam, Serendip'teki Hazreti Âdem türbesine gidip gelirken geçtiği Arabistan'da bile bunun benzerini görmediğine yemin etti...*¹⁴²²

“ .... Bir yandan da, dudaklarını üst üste yalayarak: “İtler olmamalı hey Allah... Sen Allah'san itler olmaz. İtler yoksa, Hıdırlık tekkesine bir kurban daha borcum. Yarın sabah götürür boğazlarım,” diye yalvarıyor, üşümüş gibi, ayağının birini koyup birini kaldırarak kıvranıyordu”¹⁴²³

Köylüler, Hıdırlık Türbesi'ne sadece dua etmeye ziyarete gitmezler aynı zamanda, dileği kabul olan, dilek tutan kurban da kesmektedir.

¹⁴²¹ Tahir, age., s. 78.

¹⁴²² Tahir, age., s. 246.

¹⁴²³ Tahir, age., s. 317.

Anadolu’da özellikle Çorum, Yozgat Çankırı gibi bazı şehirlerde Satılmış, Satı gibi isimlerin çok sayıda var olması, tekke ve türbelere gidip insanların erkek çocuk veya çocuk sahibi olmak için dilekte bulunmalarındandır. Dilekleri kabul olursa doğan çocuk erkek ise Satılmış, kız ise Satı ismini koyarlar. Böylece, çocuğunu türbede yatan ruhsal kişiye kurban etmiş, adamış olurlar. Bu gelenek eski Türklerden Anadolu’ya gelmiştir. Eski Türklerde, çocuk belli bir yaşa gelene kadar bir isme sahip olamaz. Çocuğun sahip olduğu özellikleri, güçleri, zekâsı ve yaptıklarına göre bir isim verilir. Ancak, bazı ailelerin bebekleri belli bir yaşa gelir ve hastalanır ya da başka bir durumdan vefat eder. Bu durum sürekli hâlâ geldiğinde aile yeni doğan bebeklerini yakın akrabasına ya da komşusuna bırakır. Bebeklerini sattıkları aile, o kritik yaşa kadar bebke ilgilenir. Kritik yaşı atlatınca aile kendi çocuğunu geri alır. Buradan yola çıkarak erkeğe Satılmış kıza ise Satı ismi verilir. Bazı yerlerde Satı ismi erkekler için de kullanılır. Eski Türklerden gelen bu gelenekle ilgili çeşitli varyantlar bulunmaktadır. Ancak, geçmişte ve hâlâ bu geleneğin şekilde değişime uğramasına rağmen devam etmesi önemli bir unsurdur.

4.4.4.6. Batıl İnançlar

Yediçınar Yaylası romanında batıl inançlar çok fazla yer almaz. Var olan bu inançlar net bir şekilde çizilmemiştir.

*Karı, öldüm Allah, kara kavuğunu istiyordu. Meğer o kara kavuklar, üst üste sarılmış kara yazmalarımış... Bir kız gerdeğe girdiği gece bir kara yazma bağlar, sonra her yıl bunun üstüne bir tane daha sararmış da, bu böylece, ölene kadar sürer gidermiş. Yani hesapça, kör kocakarının kara kavuğu, doksan beş, yüz tane kara yazmadan meydana gelmiş bir kara bela... Bunların değişmesi uğursuzluk getirdiğinden...*¹⁴²⁴

Romanda, Abuzer Ağa’nın annesinin başında taşıdığı kara kavuğu, evlenen genç kızın ilk gecesinden itibaren her yıl bir kara yazma bağlaması ve bunların değişmesinin uğursuzluk getireceği batıl inancı yer almaktadır.

¹⁴²⁴ Tahir, age., s. 161.

4.4.5. Halk Âdetleri ve Gelenekleri

4.4.5.1. Aile Akrabalık Gelenekleri

4.4.5.1.1. Otoritenin Dağılımı

Romanda, otorite köylerin zengin ağalarındadır. Ağalar, istediği kişiye istediğini yaptırır, köylüden eşkıyalar ile birleşerek haraç alır, evinde hizmetçi çalıştırır. Devlet otoritesinin zayıflığı insanlara hükmederler. Ağaların çocukları dahi babalarından dolayı belli bir otoriteye sahiptirler. Konağın hizmetçileri, onu gördükçe ayağa kalkmak, selamlamak ve hizmetine bakmak zorundadır.

-Söyle şu namussuza! Ömer Ağa'nın emri var. İster istemez kırılacak... Edepsizlenirse kollarını arkasına bağlar, gene kırktırım.

"Ağa emri" denilir denilmez herif kuzuya dönmesin mi? Sanki bir hamam dolusu insana deminden beri ot yolduran bu değil... Gözlerini yumdu da kendini Parlak İhsan'ın "vicdanına teslim etti." ¹⁴²⁵

"Eve geldiği zaman fakara Abuzer, kaz sürüsünü yaymaya götürüyordu. Ağa oğlunu görmesiyle yana sıçrayıp ellerini göbeğine kavuşturdu:

- Abuzer kurban! Abuzer kurban bey! – diye sırttı." ¹⁴²⁶

"Avluya girdi. Abuzer'in kör anasıyla büyük karısı Fati, ahırın kapısında yün didiyorlardı. Ağa oğlunu görünce Fati karı da ayağa kalkmıştı." ¹⁴²⁷

Eğer köyün en zengin ağasının hizmetkârı isen ağa da geldiğinde ağanın oğlu da geldiğinde yaşı senden küçük de olsa ayağa kalkıp el pençe divan durmak gerekir. Yazar, romanında ağaların hizmetkârları ve onun ailesi üzerindeki dahi otoritesini açıkça belirtmiştir.

-Hey yavrum! O sıralar, Nazmiye de hani Nazmiye'ydi... Kötü yola yeni düşmüş bir Nazmiye ki... Bunun anası, Osmancık toprağının en namlı ağasına akraba olurmuş. Karı, dul kalınca, ağanın konağında hizmet görmeye başlar. Bu Nazmiye işte böyle bir hanedan konağının yetiştirmesi... Yiğitliği, terbiyesi de bundan... Kahpelik de Allah vergisi... On bir yaşındayken zaptolmaktan çıkmış, az kalmış ki kabileyi birbirine kata... Ağanın üç oğlu var, üçü de evli...

¹⁴²⁵ Tahir, age., s. 148.

¹⁴²⁶ Tahir, age., s. 199.

¹⁴²⁷ Tahir, age., s. 200.

*Bu Nazmiye, oğlanları birbirine düşürmüş ki bıçaklamalarına çok bir şey kalmamış. Ağadır, bakmış, mesele gayet fena... Bunu hizmetkârlarından biriyle evermiş...*¹⁴²⁸

Konağının huzurunu bozan bazı kadın hizmetkârları, ağalar sorunu çözmek için erkek bir hizmetkârı evlendirme otoritesine bürünürler. Yazar, kadın hizmetkârı erkek hizmetkârı evlendirme durumunu sebepsiz yere vermemiştir. “Davul dengi dengiye çalar”¹⁴²⁹ atasözünü vurgular niteliktedir.

Gâvur Ali, görür görmez tanıdığı Seyfettin Bey’in buraya müfettiş olarak gelmesini hiç beğenmemiş, kuşkulandı. Sarı dişlerini göstererek kurt gibi sırtardı. Sonra alışkanlıkla ekledi:

- Tanımaz mıyım? Görmemle hemen bildim. Hoş geldin bey! Şükür kavuşturana! – Geriledi, omzu üzerinden oğlu Sülük’e çıkıştı - : Ulan köpek! Sende hiç can yok mu hayvan-hayvan! Nerde el öpmek?

Seyfettin Bey, kendisini pis bir şeyden korumak istiyor gibi:

- Rica ederim... - diye geriledi.

Cevdet Bey:

- Şöyle buyurun! – diyerek araya girdi – Geçin şöyle... Bu sabah mı geldiniz?

- Bu sabah!

Gâvur Ali namaza durur gibi ellerini göbeğine bağlamıştı:

- Bir tel çekeydin bey!.. Şartolsun memleket karşı çıkardı. Çifte davullu alay kurardım ki... Ne demek? Bir koca Müfettiş Bey gelip... Hele sor, işte Cevdet Bey’in yüzü! Lafın edildikçe: “Toprağımıza Seyfettin Bey’den zorlu, CönTürk sürgünü katiyen ayak basmadı!” demez miyim!? Şükür görüştüğümüze bey...¹⁴³⁰

Roman, Osmanlı Devleti’nin yıkılış sürecindeki zaman diliminde geçtiği için Çorum’a gönderilen müfettişler, tüm şehrin otoritesi konumunda olur. Zengin ağalar, mevki sahipleri hepsi onun karşısında el pençe divan dururlar. Çünkü, müfettişin tuttuğu tutanakta yazılan tek söz ölümlerinin habercisi olacaktır.

“ – Eşkîya işini bana ısmarladın ya, gerisine hiç karışmayacaksın Davavekili! Alçakları önüme katıp kırbaçlayarak huzuruna getirmez miyim, sen gör? Enselerine şaplağı çekip ayaklarını öptürmezsem...”¹⁴³¹

¹⁴²⁸ Tahir, age., s. 303.

¹⁴²⁹ Aksoy, age., s. 229.

¹⁴³⁰ Tahir, age., s. 350.

¹⁴³¹ Tahir, age., s. 354.

Çorum ve civar köylerinde ağların yanında, hatta ağaların da korktuğu, Osmanlı Devleti'nin memurlarından müfettiş, bir diğer otoritedir.

4.4.5.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı

Yediçınar Yaylası romanı köylülerinin aile ilişkilerinde ne sıra ne de sevgi ve saygı vardır. Var olan saygı göstergeleri ise zorunluluktan, korkudan ve çıkardandır. Erkek, karısına hükmeder, başka kadınlarla rahatça birlikte olabilir, küfredebilir ve hatta dövebilir. Bu ortamda, çok da sevgi ve saygı çerçevesini görebilmek pek de mümkün değildir.

Ömer Efendi'nin sabah kahvesini, evlendiklerinden beri Kenan'ın anası Saime Hanım getiriyordu. Şimdi, içmesini bekleyerek kapı dibinde dururken suratını asmıştı. Belli bir şey, karı, gene dertli... Derdi de, ahıra kondurdıkları...

Ömer Efendi, boş kahve fincanını uzattı:

- Kız – dedi- iyi ki geldin rezil... Ben de seni sesleyecektim...

- Neymiş?

- Ulan bu nasıl bir söz? Bu ne biçim surat? Sen dün gece benimle mi yattın ki avrut zavurta kalkmaktasın?

- Ayıp Efendi ayıp... Boyunca oğlun var, nerdeyse torun sahibi olacaksın. Tuttuğun işleri bebekler yapmaz. Nedir benim bu heriften çektiklerim hey Allah! Tez vakitte al canımı da kurtulayım.

- Sus karı! Sus dedim alçak! Sabah sabah bir deve yükü lafın belini büktün. Bil bakalım ben seni buraya neden isteyecektim?

Karşılık bekledi. Büyük karısından biraz çekiniyordu. Hem dayısı kızı olduğundan, hem de kendisine oğlan doğurduğundan... Saime Hanım, özü sözü doğru, yiğit Osmanlı karıydı. Otuz beş yıldır evliyediler. Artık bacı kardeş olmuşlardı. Evi çekip çeviren, ardi arası kesilmez misafirleri ağırlayıp yüzünü gece gündüz ağartan hep Saime Hanım'dı. Yedi sene önce, üzerine kuma getirdiği küçük karısı Güllü'ye kalsa, hali fena... Güllü'nün bir körpeliğiyle bir güzelliği var, o kadar... Oğlan doğurmayı bile beceremedi de sanki mal-matahmış gibi kız çıkardı.

Ömer Efendi, “Öfkelenmiş bizim abla!” diyerek gizlice güldü, güldüğünü meydana vurmamak için yalandan öfkeleni:

- Sana sorduk eşşoğlu eşek...¹⁴³²

- “Herif miyim” demenle... şaplağı çekerim! “Aman Benli Nazmiye!” diyerek babanın kahpesi için ağlayan sen değil misin? Şimdi bize, “Tanrı misafiri” düzeni nasıl bir düzen?

- O başka...

- Oğlum bunun nesi başka?.. Nazmiye de senin bir analığın sayılır. Analığına gönül düşüren bir rezil, Tanrı misafiri mi sayarmış?...¹⁴³³

.... Ulan nedir? Biz yemesek, bu kekligi bir başkası yiyecek! En başta Çakırların Ömer Efendi... Babam bacaklarını buna neden ovdurmakta bakalım! Hele papaza hele! Elin dil bilmez karısı, bacak ovmayı nasıl hak edermiş ki sen bu işi ona gördürmedesin koca deyyus?” Can sıkıntısı artı. “Şu benim babamda vicdan aramayacaksın. Ağa kısmısı çobanın karısına kötü bakar mı? Evinde, ambarında bet-bereket kalmaz. Çoban ne demek? Senin öz oğlundan ileri... Bu benim babam, şart olsun, bizim karıya da gönlünü bozar, hiç aman vermez!” Duraladı, iki yanına kurnaz kurnaz bakarak gözünü kırptı: “Bizimkisi de laf mı şimdilik?.. Biz de herifin küçük karısını...¹⁴³⁴

“Oğlan, canından usanmıştı. Yemekleri beğenmeyip anasını haşlıyor, Güllü’nün kızı Hacer’i durduğu yerde, vara-yoğa şamarlıyordu.”¹⁴³⁵

Romanda aile ilişkilerine değinilen tek aile Ömer Efendi’nin ailesidir. Bu ailenin tek erkek çocuğu Kenan Efendi, ne annesine ne de babasına karşı saygılıdır. Saygısının yokluğunun yanında babasına argo ifadeler kullanmaktan çekinmemektedir. Hatta, babasının konağında bulundurduğu Nazmiye ve Güllü adındaki hayat kadınları ile aşk yaşamaktadır. Bunun da ötesinde babası can çekişirken aldırılmaz ve babasının ölüsünün karşısında Nazmiye ile çiftleşir

4.4.5.2. Aile ve Akraba Beklentileri

Yediçınar Yaylası romanında aile ve akraba beklentilerine pek değinilmemiştir. Amca, babası yarısı kabul edilmiş ve yeğenin davranışlarından, yeri geldiğinde cebindeki parasından sorumludur, yeğenine yardım eder.

¹⁴³² Tahir, age., s. 140.

¹⁴³³ Tahir, age., s. 215.

¹⁴³⁴ Tahir, age., s. 253.

¹⁴³⁵ Tahir, age., s. 262.

“-Kolay mı? Ulan, kolay lafının ne demeye geldiğini sen bilir misin? Kolay demek: “Olur, peki!” demektir. Ulan rezil! Hani el öpmesi ne oldu? Bizim zamanımızda bir oğlan, “Seni eversem gerektir” diyen emmisinin elini it gibi yalardı.”¹⁴³⁶

Romanda aynı zamanda, amca yeğenine kız beğenme ve evlendirme sorumluluğuna da sahiptir.

4.4.5.3. Köy veya Daha Büyük Bir Toplumun Birbirine ve Yabancıya Karşı Durumları

a) Yabancıya Karşı Durumları

Romanın olaylarına yön veren ve hatta devamı olan “Köyün Kamburu” romanına da etkisi olacak, Abuzer Ağa ve ailesinin Çorum topraklarına gelmesi ve köylülerin onları karşılaması, Ömer Efendi’nin onları konağına hizmetçi olarak almasıdır. Abuzer Ağa ve ailesi aslında, Türk’tür. Ancak, Çorum yöresinde Ömer Efendi’nin topraklarını ve paralarını elde etmek için, Arabistan’dan geldikleri, Türkçe bilmedikleri rolünü oynarlar. Köylüler ise onları hemen kabul eder.

“ – Merhaba, hoş geldin... Nerden bu geliş böylece? Ben buranın bekçisiyim.

Karı aşağıdan yukarıya baktı. Başını salladı.

-Kız! Merhaba, dedim namussuz... Sizin oralarda merhaba da mı yok?”¹⁴³⁷

“Berber Parlak İhsan, edepli bir selam çaktı:

-Merhaba hemşeri... Merhaba!..

Herif baktı o kadar... Baktı ama sert baktı.

-Seni bilemedim. Kimlerdensin.?”¹⁴³⁸

Köylüler, tanımadıkları bilmedikleri halde yabancılarla hemen diyaloga geçip onlara sahip çıkarlar ve yardımcı olma girişiminde bulunurlar.

“ – Aldırma hemşeri! Şu halde senin alnına da gurbet yazılmış... Allah’ına şükret!.. Anan seni Kadir gecesinde doğurmuş ki Çorum toprağını tuttun.

¹⁴³⁶ Tahir, age., s. 197.

¹⁴³⁷ Tahir, age., s. 80.

¹⁴³⁸ Tahir, age., s. 83.

Bizim Çorum’umuz gurbet adamına gayetle iyidir. Bizim kendimize pek hayrımız dokunmaz, ama garipleri sever.”¹⁴³⁹

Abuzer Ağa’nın oyununun farkına hemen varamayan köylüler ona iyi davranmakla kalmaz dua bile ederler.

4.4.6. Halk İlimleri

4.4.6.1. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü

Kemal Tahir, diğer romanlarında olduğu gibi, *Yediçınar Yaylası* romanı köylülerin de büyü ile uğraştıklarını, muskalar yaptırıp, kâğıtlar yazdırdıklarını romanında belirtmiştir.

“... Karının, paşaya, Mağribî büyü yaptığı şüphesizdi. Herif eve köye uğramadıktan başka, işe güce de bakmaz olmuştu. Delirdi ötesi yok! Konağının selamlığında şu kadar liralık dava mı görmekte?..”¹⁴⁴⁰

“ – Aman bana bir çare... Kambur Kadı efsunlayıp benim erkekliğimi kesti. Ya bunun dermanını bulursun, ya da ben kendimi öldürürüm! – diye ağlıyordu ki yürekler dayanmaz.

Halil Efendi, oğlanın pişmanlık korkusuyla bağlanan erkekliğini açtırmak için Kambur Kadı’ya ne verdi Allah bilir.”¹⁴⁴¹

–Yalnız altın mı? Fazladan büyü muskası... Okunmuş incir, şeker... Karı, bildiğimiz cadı karı...

-Nesi oluyor? Kolağası’nın nesi, dedim?

-Anasıymış... Günde yediğı, Arabistan’da yetişen adamotu kökünün bir çiğnemi... “benim yüz elli yıldır yaşadığım işte bundan...” demiş.

-Adamotunu bildim. Büyülü bir ottur ki, eski kitaplar “can otu” diye yazar. Eğer cadı karı can otunu ele geçirdiyse, kafasını kessen faydasız... Gebertemezsin...¹⁴⁴²

¹⁴³⁹ Tahir, age., s. 93.

¹⁴⁴⁰ Tahir, age., s. 44.

¹⁴⁴¹ Tahir, age., s. 55.

¹⁴⁴² Tahir, age., s. 122.

“Ahırın kapısına, o zamana kadar benzerini hiç görmediğim bir Arap kilidi koyulmuş... Sucuk gibi, uzun-yuvarlak... Arapça büyü yazıları... Herif bir zaman bu yazıları çevirdi, birini ötekinin dengesine getirdi. Sonra anahtarı besmeleyle deliğe soktu...”¹⁴⁴³

“ ... “Karıya tutulmuşuz da haberimiz yok hey Allah?.. Karı bizi bağladı. Kör karıya kâğıt yazdırdı, gördün mü?” ”¹⁴⁴⁴

“ Bir iş uydurarak Murat’tan ayrıldı. Hızlı hızlı eve dönerek yüreğindeki sevinç birdenbire korkuya döndü. Büyü üzerine, şimdiye kadar duydukları aklına gelmişti. Kâğıt yazarlar da eritip suyu içirirler...”¹⁴⁴⁵

Romanda yapılan büyüler, yapılan muskalar, yazılan kağıtlar genellikle kadın erkek ilişkilerinde kullanılır.

4.4.6.2. Sağaltım Şifa

4.4.6.2.1. Halk Hekimliği

Yediçınar Yaylası romanında Kemal Tahir, halkın iyileşmek için değil, temizlenmek ve insanları zehirlemek için halk hekimliği bilgisini kullandığını vurgulamıştır.

- Şuna iyice anlat da içerde başımız derde girmesin – dedi – göğsüne, apış aralarına, koltuk aralarına hamamotu çalacağız da kılları dipten dökeceğiz. Korkar morkar...”¹⁴⁴⁶

– *Sıçanotu mu? Kim yedirmiş?*

- *Bir de sorar. Kimin koynunda geberdiyse o yedirmiştir.*

- *Aman bu nasıl söz!*

- *Dosdoğru bir söz... Sıçanotu yemedi de bunun suratu neden böyle morardı? Bu morartı, sıçanotundan... Ben görür görmez bildim. Benim her şeyden haberim var. Sen Güllü’ye geçenlerde ne dedin, bakalım?*

¹⁴⁴³ Tahir, age., s. 180.

¹⁴⁴⁴ Tahir, age., s. 216.

¹⁴⁴⁵ Tahir, age., s. 221.

¹⁴⁴⁶ Tahir, age., s. 152.

- *Ne demişim?*

- *Babamı sıçanotuyla geberteceğini...* ¹⁴⁴⁷

Romanda, kocasını öldürmek isteyen Nazmiye'nin sıçanotunu kullanıp kullanmadığı tam belli değildir. Ömer Efendi, ölür fakat ölümünün yaşının ilerlemesinden mi yoksa Nazmiye'nin sıçanotu yedirmesinden mi ölmüştür yazar, bu konu hakkındaki yargıyı okuyucuya bırakmıştır.

4.4.6.3. Ölçüm Birimleri ve Adları

Yediçınar Yaylası romanı köy kahramanları; arşın, batman ve okka gibi ölçüm birimlerini kullanmışlardır.

“Herifin uzun boyuna bakarsan, bu kılıç en azdan iki arşın...” ¹⁴⁴⁸

“Seyfettin Bey sordu:

-Yirmi batman kaç okka?

-Bizim buranın hesabıyla yüz yirmi okka...” ¹⁴⁴⁹

Yazar ölçüm birimleri üzerinde çok fazla durmamış, romanın birkaç yerinde kısaca bahsetmiştir.

4.4.7. Giyim – Kuşam Süslenme

4.4.7.1. Erkek Giyimleri

Romanda, erkek giyimlerine dair bilgiler net olmamakla birlikte olaylar Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde geçtiği için fes kullanımının yaygınlığı dikkati çeken bir unsurdur.

“... Fesine sardığı oyalı yazmayı gene yiğitçe sağ omzuna düşürmüş... Lacivert çuha şalvarı, lapçın kunduraları her zamanki gibi tertemiz...” ¹⁴⁵⁰

“... Herifin omzuna attığı Mekke maşlahı da som sırma işlemeli... Sokağa atsan yüz altını var. Bedevi milletin yatağı-yorganı bu maşlahtır. Bu maşlahların dokunmasına kurşun işlemez. Yanlarında yamçı halt etmiş...” ¹⁴⁵¹

¹⁴⁴⁷ Tahir, age., s. 325-326.

¹⁴⁴⁸ Tahir, age., s. 82.

¹⁴⁴⁹ Tahir, age., s. 182.

¹⁴⁵⁰ Tahir, age., s. 77.

“Kirkor Efendi, kırçıl kaşlarını alnında iyice düğümlemişti. Bir yandan kısrağın lafını dinliyor, bir yandan tıpatıp Ömer Efendi gibi şakır şakır kehribar tespihini çeviriyordu.”¹⁴⁵²

Abuzer Ağa, kendisini yabancı tanıtmak için Mekke maşlahını kullanmıştır. Romanda bunun yanında şalvara, lapçın kunduraları ve kehribar tespihe de yer verilmiştir.

4.4.8. Halk Ekonomisi

4.4.8.1. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Yediçınar Yaylası romanının köylerinde ekonominin tarıma dayandığı, Osmanlı Devleti'nin köylüden toprak vergisi aldığı, köylünün zengin ağalar dışında çok fazla bir toprağa sahip olmadığı görülmektedir. Tarım, yine iklim şartlarına göre yapılır. Yağmurun yağdığı yıl ekinler çok olur, yağmadığında tüm halk ürün yokluğundan zor günler geçirir.

- *Babana rahmet, on yıl... Bolluk yılından bir öncesi kıtlık yılı... Kıtık yılında millet temelli battı ki arkadaş, köylü tek mil ot yayıldı. “Köylü, ot yayıldı” ne demek? Kasaba yerinin esnafı, dükkâncısı da boğazından acizlik getirdi. Hiç görülmemiş bir bela! Ekinler bir karıştan fazla büyüyemedi ki taneye bine... O kış, yemsizlikten mal-davar böğüre böğüre kırıldıydı. Benim Abuzer Aşam, şaşırıp da kıtlık yılında yola düşseydi, buraları mümkünü yok tutamazdı, bir amansız derede acından geberirdi. Herifin bahtına bak ki bolluk yılının bayramına yetişmiştir.*

- *Bu da Emey Hanım'ın verimkârlığından değil ya?..*

- *Verimkârlığından elbette... Kitap ne yazar? “Cömertleri Allah sever” yazar. Böyle bir cömerdi, şeytan büsbütün sever. Neyse uzatmayalım, bunlar, bolluk bayramına yetiştiler. Bolluk yılı aklında mı? Millet ekini koyacak yer bulamıyordu. Öyle bereketi, Yusuf Peygamber Mısır toprağında görememiştir. Tarlalara Hızır uğradı vesselam!..*

*Dünya kuruldu kurulalı sürülmemiş yazılarda kendi başına ekin oldu! Taneyi, samanı harman yerinde bırakıp çürütenleri ben bilirim. Herifler haklı... Ambara çekmeye, kuyulara doldurmaya güç yetiremiyor ne halt etsin?*¹⁴⁵³

¹⁴⁵¹ Tahir, age., s. 177.

¹⁴⁵² Tahir, age., s. 194.

¹⁴⁵³ Tahir, age., s. 65-66.

Yazar, romanında tarımla ilgili adetlere pek yer vermemiştir. Ekme, biçme, harman kaldırma ve ekinlerin ambarlarda saklandığına dair kısa, net olmayan bilgiler ile anlatmak istemiştir.

4.4.8.2. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler

Kemal Tahir *Yediçınar Yaylası* romanında, tarımdan daha çok hayvancılığa ve hayvan bakımına dair bilgileri vermiştir.

.... Baskil ağalarının davar, sığır sürülerinden başka üçer, dörder yüz hayvanlık at sürüleri vardır. Bunlara “yılgi” derler. Yılgılar, başıboş gezer. Kendi kendilerine çiftleşip doğurur. Murat suyunun ortasında adalar vardır ki otunu manda boğaları sökemez. At sürüleri işte bu adalarda dolaşır. İki yılda bir, ağanın adamları şişirilmiş deri tuluklarla bu adalara geçer, tayları kementle tutar, ağanın mührünü kızdırıp, damgalar da yeniden salıverir.¹⁴⁵⁴

“... Mehdi Bey, kısrağa yirmi batman ekin sardırđı. Yedeği alıp ovaya indik. Yolda sordum. Buna bildiğimiz arpa kırmastıyla saman verilmiş... Arada bir de çekirdeksiz üzüm, fındık fıstık... Kenan oğlan:

- Hiç et tutmaz mı? – diye sordu.

- Tutmazmış... Tutanı soysuz sayılırmış...”¹⁴⁵⁵

“ – E’si... On üç davarımız eksik. Sürümüz bir haftadır evin iki yanında toprak yemekte... Davar tutsuz kalmış, yünlerini teknil diken, çağıldak sarmış!”¹⁴⁵⁶

Hayvanların türlerine ve sürülerine göre verilen adlar, hayvanlara yem olarak nelerin verildiği, koyunlar için tuzun gerekliliği, roman içerisinde köylülerin hayvancılığa dair gelenekleri olarak çizilmiştir.

4.4.8.2.1. Çobanlık

Abuzer Ağa, romanda çoban olarak karşımıza çıkar. Ömer Ağa’nın paralarının peşinde olduğu için, amacına ulaşmanın yolu onun konağında çalışabilmenin yollarını aramaktır. Çobanlık bilgisi de çok iyi olan Abuzer Ağa roman boyu çoban olarak çizilmiştir.

¹⁴⁵⁴ Tahir, age., s. 173.

¹⁴⁵⁵ Tahir, age., s. 183-184.

¹⁴⁵⁶ Tahir, age., s. 285.

“ – Kılıçlı herife Ömer Efendi yer mi bulamaz? Görürsünüz, bu herifi Yediçınar Yaylası’na çoban tutar ki kılıçlı bir çoban...”¹⁴⁵⁷

- Abuzer...

- Ne iş yaparsın?

- Çobanız sayende bey... Bizim çobanlığımız otuz kadılık yere nam salmıştır. Bizim oralarda bizi herkes bilir!

- Herkes bilir de neden gurbete çıktın? Sakın adam filan vurmuş olma!

- Haşa bey... Allah bize adam öldürmeyi soramaz. Biz çobanız bey, çoban kısmı kurtla boğuşur. Allah kurdu iki çeşit yaratmış... Biri dört ayaklı, biri iki ayaklı...

- Şimdi halt ettin rezil... İki ayaklı kurt neyin nesi?

- Adam kurdu... Bildiğimiz hırsız bey... Hırsız ister ki, koyunu çobandan çala... Biz çobanız bey... Yiğit çoban, koyun vermez. Biz koyun vermeyiz...¹⁴⁵⁸

Abuzer, Ömer Efendi’nin konağına yerleşme amacı onun tüm servetine hakim olmak olsa da çobanlığı çok iyi bilir ve bununla da övünür.

Abuzer, kazları incecik bir söğüt çubuğuyla haylıyordu.

“Sülük oğlan yanında... Öyleyken çubuğu oğlana vermemesi neden bakalım? Kazlara bir ziyan erişmesin, hayvanlar nezaketle gezdirilsin, diye! Fazladan herif zorlu çoban... Hangi hayvan olursa olsun gütmeye meraklı... Kazlar bu sebepten böyle semirmişler. Yağları sarkmış da, göğüsleri yeri süpürür olmuş...”¹⁴⁵⁹

Romanda, diğer romanlardan farklı olarak sığır ve koyun çobanlığının yanında kazların da çobanlar tarafından güdüldüğü görülmektedir.

4.4.8.2.2. Avcılık

Tüm milletlerin atalarının eski çağlarda mesleği, yaşam gerekliliği olan avcılık, *Yediçınar Yaylası* romanında da Abuzer Ağa ile anlatılmaktadır. Avcının hangi hayvanları avladığı da belirtilmiştir.

- Yarabbi şükür! – dedi – şimdi bize söylesin bakalım, bunların memleketi av yapar mıymış?

- Yapar ki bey, hiçbir yere benzemez.

¹⁴⁵⁷ Tahir, age., s. 94.

¹⁴⁵⁸ Tahir, age., s. 104-105.

¹⁴⁵⁹ Tahir, age., s. 200.

- Ne avı!
- Keklik... Tavşan... Geyik... Karaca... Yaban keçisi...
- İyiymiş... Ya kendisi? Kendisi de avcı mı?
- Abuzer sana kurban bey... Abuzer, sayende hiç boşa atmaz.
- Kekliği siperden mi avlıyorlar?
- Siperden... Biz "evsun" deriz. Siper yeri vardır. Dişiyi çığırtkan koruz.

Azgınlık sırasında, kancık sesine erkek kudurmuş gibi gelir. Önündekilerin düştüğünü görmez, silah sesini duymaz.

- Tavşan?
- Tavşanı atla kovar tutarız. Bizde tavşana kurşun sıkılmaz.
- Neden?

- Kurşuna yazık... Kurşun karacaya, geyiğe, yaban keçisine atılır. Bizde geyik olur ki bey, leşini bir çift manda çekemez. Bizim geyikler kayalık dağlarda yaşar. Yakınına adam sokmaz. Uzaktan atacaksın.

- Ne kadardan?
- Üç yüz adım...
- Ulan üç yüz adıma, bunların ağızdan dolma çakmaklı tüfekleri sürer miymiş?

- Sıkıyorsunuz, sürer bey, değince mutlak düşürür. Bizim yaban keçileri kartal kuşu gibi uçar bey, iki minare boyu uçurumdan kendini atar da, el kadar kayanın üstüne dört tırnakla çivilenir kalır.

- Bunların ağaları da avcı mıymiş?
- Delikanlı zamanlarında avcıdır. Babalarının yerine ağa oldular mu, av bırakırlar. Bizde ağadan, beyden adamların av alması Arap atıyla, şahanla atmaca kuşuylandır.¹⁴⁶⁰

Abuzer Ağa, avcılıkta da, çobanlıkta olduğu gibi başarılıdır. İşin püf noktalarını çok iyi bilir. Avlarken hangi ava nasıl davranılması gerektiği, nelerin yapılması tek tek anlatılır.

---

¹⁴⁶⁰ Tahir, age., s. 135-136.

4.4.8.3. Hizmet Grubu

4.4.8.3.1. Hizmetçilik

Romanda, zengin ağanın konağında çalışan hizmetçilerin varlığı belirtilmiştir. Bu hizmetçiler bazen bir çoban bazen evin işini, yemeğini yapan kişiler olarak karşımıza çıkar.

*Payton dizisi konağın avlu kapısına dayanınca Saime Hanım hemen hareme geçmedi. Hizmetçileri başına topladı. Bir yandan avludaki büyük ocakta ateş yaktırırken, bir yandan ahırın çoban sedirindeki pılı pırtıyı, sap yüklemeye mahsus çatallarla dışarıya döktürdü. Hizmetçiler, sedir tahtalarını kaynar sularla bol bol haşladılar.*¹⁴⁶¹

Hizmetçiler, zengin ağalara hizmet ettiği için, aynı zamanda ağanın kölesi konumundadırlar. Ağa, isterse kadın hizmetçileri ile küçük yaş demeyip koynuna dahi alabilir, kocasından ayırabilir.

4.4.8.4. Beslenme – Mutfak – Kiler

Yediçinar Yaylası'nın köylülerinin beslenmeleri ağaların evlerinde et yemekleri, pirinç pilavı, kahve gibi zenginliği simgeleyen besinlerken fakirin yufka ekmek, soğan, süt, yumurta gibi köy yerinde sık bulabileceğimiz türden besinlerdir.

-Gitmez! Aklı var canım! Şimdi kurtlu manda kellesini bıraksın da halis et yemeğiyle pirinç pilavı mı yesin?¹⁴⁶²

- *Ömer Efendi'nin sabah kahvesini, evlendiklerinden beri Kenan'ın anası Saime Hanım getiriyordu. Şimdi, içmesini bekleyerek kapı dibinde dururken suratını asmıştı. Belli bir şey, karı, gene dertli... Derdi de, ahıra kondurdukları...*

- *Ömer Efendi, boş kahve fincanını uzattı:*

- *Kız – dedi- iyi ki geldin rezil... Ben de seni sesleyecektim...*¹⁴⁶³

“... Ancak misafir dağılınca karnı acıktı. Babasının hareme geçmesini bekledi. Bir şişe şarap aldı. Nazmiye'den sucukla peynir istedi.

-Sucuk peynir olur mu? Yumurta kırayım!

¹⁴⁶¹ Tahir, age., s. 163.

¹⁴⁶² Tahir, age., s. 108.

¹⁴⁶³ Tahir, age., s. 139.

-Yok! İçim almaz!

-Alır alır! Kırayım, yersin!

-Kır hadi!”¹⁴⁶⁴

“Hanefi’nin avluya soktuğu iki eşek inadına yüklü! Yağ, peynir, yoğurt kaymak getirmiş besbelli...”¹⁴⁶⁵

“ - .... “On okkalık kuzu kebabını kendi başına yer misin ulan Elvan?” dedi. “Hiç bakmam. Nerde kebab?” dedim...”¹⁴⁶⁶

“ ...Biraz daha uyusaydık, uyanınca iki çay içseydik, iki simit ziftlenseydik...”¹⁴⁶⁷

Romanda, diğer romanlarda çok geçmeyen, köylünün tükettiği çay ve simit dikkati çeken bir unsurdur. Çay ve şeker Cumhuriyet ürünü olmasına rağmen Kemal Tahir, romanında bunları kullanmıştır.

4.4.8.5. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma

Yediçınar Yaylası’nda Osmanlı Devleti uygarlığının konak mimari yapıları romana da yansımıştır. Konaklarda zengin ağalar kalmaktadır. Köylünün evine dair bir bilgi pek yoktur. Bunun yanında romanda, köylülerin temizlenmek için yapılan, hamama gittiği de vurgulanmıştır.

“Deli Elvan’ın: “Yedi göbek soylu bir ağa ki, Çorum toprağının birinciye değilse de, ikinciye gelen padişahı...” dediği Çakır Kâhyaların Ömer Efendi konağının selamlık sayvanında sedire kurulmuştu...”¹⁴⁶⁸

“- O başka... Köylü kısmı hamamı ne bilecek? Dere boyundaki yunaklar rezillerin nelerine yetmez. Evet, hamam görmemiş köylü çoktur.”¹⁴⁶⁹

Anadolu’da önemli bir temizlenme yeri olan günümüzün banyoları yerini tutan hamamlar ve hamam kültürü romanda dikkat çekmektedir.Çorum ve çevresinde de bu kültür hâlâ çok yaygındır.

Payton dizisi konağın avlu kapısına dayanınca Saime Hanım hemen hareme geçmedi. Hizmetçileri başına topladı.

¹⁴⁶⁴ Tahir, age., s. 246.

¹⁴⁶⁵ Tahir, age., s. 289.

¹⁴⁶⁶ Tahir, age., s. 306.

¹⁴⁶⁷ Tahir, age., s. 336.

¹⁴⁶⁸ Tahir, age., s. 97.

¹⁴⁶⁹ Tahir, age., s. 157.

Bir yandan avludaki büyük ocakta ateş yaktırırken, bir yandan ahırın çoban sedirindeki pılı pırtıyı, sap yüklemeye mahsus çatallarla dışarıya döktürdü. Hizmetçiler, sedir tahtalarını kaynar sularla bol bol haşladılar.¹⁴⁷⁰

“... Yüzüne kandilin oynak ışığı vuruyor, kara gözleriyle kara bıyıklarını demir menevişiyle ışılatıyordu...”¹⁴⁷¹

Romanda aydınlanma aracı olarak kandil karşımıza çıkar.

“... Baskil ağasının konağında her misafirin kılığına uygun oda vardır. Bey odası, ağa odası, hükümet adam odası... Bunlardan başka, fakir fukara odaları da şu yanda...”¹⁴⁷²

Romanda, konakların çok geniş ve bol odalı olduğu, her odanın bir sahibi ve işlevi olduğu, eve gelen misafirlerin sosyal durumlarına göre, sosyal eşitsizliği vurgulayacak nitelikte, odalara isimler verildiği görülmektedir.

4.4.9. Köy Tarihi

4.4.9.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi

“Tarihle uğraşmak, ayrıca kendisine saygısı olan bütün yazarlar ve düşünürler için ödevdir.”¹⁴⁷³ düşüncesinde olan Kemal Tahir, romanı kurgularken tarih olaylarından yararlanmıştı. “Yediçınar Yaylası” romanında Osmanlı Devleti’nin son dönemlerine dair padişahın tahtan indirilmeleri, Sened-i İttifak ve özellikle Tanzimat Fermanı, I. Ve II. Meşrutiyet ile ilgili yansımaları görmekteyiz.

Aklı erenler:

- Eh, belki bunda bir uğur vardır, - dediler.

Millet soluğunu kesip beklerken, yeni padişahın, gündüz gözüne ortaya çıkıp bir ferman okuduğu duyuldu. Bu fermana göre, bildiğimiz gâvur tayfası hâşa sümme hâşa Müslümanla bir oluyor. Sanki âhir zaman peygamberi hiç gelmemiş de Müslümanlık bunca zamandır dünyayı tutmamış gibisine...

¹⁴⁷⁰ Tahir, age., s. 163.

¹⁴⁷¹ Tahir, age., s. 165.

¹⁴⁷² Tahir, age., s. 174.

¹⁴⁷³ Tahir, age., s. 26.

- Hey oğul! “Gayrı, gâvura “domuz gâvur” , Yahudiye, “rezil çift”, Ermeniye “din düşmanı”, diye bağırarak yok!” diyeyim de sen anla!¹⁴⁷⁴

- Hamiyetinden mi hey oğlum? Kendisinin de iltizamı var. “Anca beraber kanca beraber...” hesabı... Bu ona arka çıkıyor ki, yar başında beriki de onu tutacak... Benim duyduğuma göre okunan ferman, âyan defterini de, bir vakit olduğu gibi, yakmakta...

- “Bir vakit olduğu gibi...” dedin, eğer o vakitki gibiyse Dilâver Ağam haklı... O vaktin padişahı da âyanı kaldırmış, yerine gelen yeniden koymuş...

- Vallah, ben de çarşılının yalancısıyım. Bazı besmelesizler, “Çakır Kâhyaların faiz hesaplarını su götürdü” diyerek bayram etmekte. Eğer Dilâver Ağa'nın âyanlığı da elden giderse Çakır Kâhyalar temelli batar.

- Nedir yahu? Dünyanın bu hali neyin nesi? Âyanla mültezim olmayınca Osmanlı padişahı denilen derberder, âşârı, tekâlifî kendi başına mı toplayacak? Askeri kendisi mi sürecek?

- Kulak asma efendi, Dilâver Ağa haklı... Osmanlı'nın yasağı üç gün...

Böyle düşünenler gene haklı çıktılar.

Osmanlı'yı başka belalar bunalttığından, yeni padişah şerrini Çorum'a sıvaştıramadı. Ferman unutuldu.¹⁴⁷⁵

Köylüler, İstanbul'daki bu gelişmelerden çoğunu kulaktan duyma bilgilerle yola çıkarak bir belirsizliğe düşüp bu belirsizlikten kendilerince yorumlar, çıkarımlar yaparak günlerini geçirirler. Yazar, Osmanlı Devleti'nin yenileşme hareketlerinin Anadolu'daki yansımalarını romanında bu şekilde yansıtmıştır.

Sözün kısası: “Gâvura, gâvur denilmeyecek” fermanının duyulup unutulmasından bu yana, on beş yıl geçti.

¹⁴⁷⁴ Tahir, age., s. 9.

¹⁴⁷⁵ Tahir, age., s. 12.

Bu on beş yıl içinde Osmanlı padişahı, Mısır'ı elden çıkardı, memleketin iki yerinde patlayan iki büyük ayaklanmayı bastırdı, tam on üç defa sadrazam değiştirdi, ama Çorum'un düzeninde gözle görünür hiçbir değişiklik yapamadı.

1476

Romanda, tarihi olaylar, köylüleri çok etkilememiştir. Bunu sebeplerinden biri, Osmanlı Devleti'ndeki yenileşme hareketleri Fransız Devrimi gibi halkın içinde olduğu bir hareket olmadığı, saray ve çevresinin çizip oynadığı bir ıslahat hareketleri olmasıdır. Anadolu'da Müslüman olmayanlar için söylenen “gâvur”, “rezil cıfıt” ve “din düşmanı” gibi tabirleri halk fermana rağmen bu şekilde hitap etmeyi sürdürmüştür. Sarayda yaşanan değişiklikler köyde insanların kafasında karışıklığa ve ileriye görememeye kalmış bunun dışında her şey eskisi gibi devam etmiştir.

4.5. KEMAL TAHİR'İN KÖYÜN KAMBURU ADLI ROMANINDA HALK KÜLTÜRÜ UNSURLARI

4.5.1. Halk Edebiyatı

4.5.1.1. Dini Menkıbeler

Kemal Tahir'in *Köyün Kamburu* romanı, *Yediçınar Yaylası* romanının devamıdır. Olaylar, Çorum ve civarındaki köylerde, özellikle, Uzun İmam'ın köyü olan Narlıca'da geçer.

Romanda, köylünün Hazreti Ali ve Hazreti Muhammed ile ilgili iki tane dini menkıbe yer almaktadır. Bunların ilki, öğüt vermek amacıyla anlatılmıştır.

- Hadistir bu hadis! – dedi - , Hazreti Ali'nin Üfek vak'asında neler oldu? Ayşe anamız kervandan geride kalıp... Devesini ihtırlar ki üstündeki kapalı köşkte kimseler yok. İftiracılar laf etmeye başlar. Meğerse Hazreti Ayşe anamız kervandan ayrılmış da küçük su dökmekliğe oturmuş. O zamanlar kervanların arkasından Döküntübaşı gelirdi. Döküntübaşı, konak yerinde unutulmuş eşyaya, kervandan geri kalan hayvanlara, insanlara göz-kulak olan demek... Allahın işine bakın ki o günün kervan döküntücüsü de yakışıklı bir delikanlı... Hazreti Ayşe anamız kervanı kaçırdığından telaşlanmış...

¹⁴⁷⁶ Tahir, age., s. 14.

Koşmuş, koştuğundan saçı-başı karışmış, mübarek yanaklarına bir pembelik gelmiş... Fazladan boynundaki kırmızı mercan gerdanlık da kopmuş. Bir kısım kitaplar “Su dökmeğe oturmada da kopan gerdanlığı toplamak için geride kaldı” diye yazar. Uzatmayalım iftiracılar iftiraya başlamışlar. Sonunda rezillik çıkmasına az bir şey kalır da Peygamber Efendimiz, Hazreti Ayşe anamızı babasının evine yollar. Nerdeyse boşayacak... Hazreti Ayşe anamızın babası da beri benzer bir adam değil haaa... Ebubekir efendimiz. İşler bu karışıklıktayken bereket, gökten emir geldi yetiştirdi de... Kurban olduğum Allah “Hazreti Ayşe suçsuzdur” dedi ve bela ucuz atlatıldı...¹⁴⁷⁷

- Gâvurun Trablus'a yüklenmesi ne mutlu... Gene bize acıdı mübarek!

- Saçı bitmemiş yetimlere acımıştır, dul karılara acımıştır. Kendin bilmez değilsin ya!

Peygamber zamanı, günlerden bir gün, Cebrail meleği gelir, Allahtan selâm getirir: “Bu yıl kış zorlu olacak, Müslümanlara söyleyin sıkı dursunlar,” der. Millet yiyeceği umutup var gücünü oduna verir. Bir de bakarlar, o yıl kış her zamankinden daha yumuşak geçmekte... Peygamberdir, sözgelimi, yalancı çıktı çıkacak... Haklı! Ele güne karşı: “şöyle böyle” dedi, sonunda yalancı... “Nedir hey Allah?” diye sorar. Meğer Allah, bu uyuz köpeğe acımış da kışı yumuşak göndermiş... İşte bunun gibi, bizi bu sefer gâvurla terbiye etmekte...¹⁴⁷⁸

Romanın olaylarının geçtiği zaman Osmanlı Devleti'nin Balkan Savaşları ve Birinci Dünya Savaşı dönemidir. Savaşların üst üste yaşanması halkı umutsuzluğa itmiştir. Köylüler, savaşların neden olduğuna, bunların sebebini anlamak için menkıbelerden yardım almışlardır.

4.5.1.2. Halk Hikâyeleri

Köyün Kamburu romanında, romanın ismine de ardını verdiren Çalık Kerim, kambur olmasına rağmen ezberi çok güçlüdür, birer halk hikâyecisi konumundadır. Köydeki çocuklara, gençlere masallar, hikâyeler ve cenkler anlatır.

¹⁴⁷⁷ Tahir, *Köyün Kamburu*, s. 109-110.

¹⁴⁷⁸ Tahir, age., s. 142.

“Oğlan, alıktı ama, Leylâ-Mecnun, Kerem-Aslı, Ferhat-Şirin masallarını Hazreti Ali, Eba Müslim, Battal Gazi cenklerini yaman ballandırıyor. Hemi de dinleyenlere “Aman bir daha anlatsın ne olacaksa...” dercesine...”¹⁴⁷⁹

Leyla ile Mecnun, Kerem ile Aslı halk tarafından yaygın bir şekilde bilinen halk hikâyelerinin yanında, köyde kocasını aldatan kadınları gözetleyerek, bunu hikâyeleştirip herkese anlatır. alık Kerim, köyün küçük kızları arasında masallar, hikâyeler anlatan, sürekli istenen birisi olur.

4.5.1.3. Türküler

Kemal Tahir, *Köyün Kamburu* romanında halk edebiyatının, özellikle Anadolu insanının sevincini ve derdini anlatmada sıklıkla başvurduğu önemli türlerden türkü, sıklıkla yer almıştır. Yazar, türkülerin bütün dörtlüklerini vermemiş, çoğunlukla birinci veya ikinci dizesini belirtmiştir.

“... “Şeker olsam karışsam / senin içtiğın suya...” diyerek lâz türküleri çağırıyor ki dağı taşı inletiyor.”¹⁴⁸⁰

“- Haşşöyle... Bak, nasıl? – diye sevindi, bir ıslık öttürdü. “Sabahtan uğradım ben bir güzele” diye alçaktan bir türkü tutturdu.”¹⁴⁸¹

“alık Hafız, böyle diyerek tüfeğini omuzladı. Canı, “Telgrafın tellerine kuşlar mı konar?” türküsünü çağırarak istiyordu...”¹⁴⁸²

“ – Bir ucunda da Vehip Paşa başlamış. Bu duyduğın yanık türkü işte o türkü hey oğlum, çocukların çağırıp gezdiği “Kafkasya dağlarında çiçekler açar” türküsü...”¹⁴⁸³

1483

Yazar, “laz türküleri” diye açıklama yaparak bazı yerlerde ayırmış, bazı yerlerde ise türkünün sadece adını belirtmiştir.

¹⁴⁷⁹ Tahir, age., s. 74.

¹⁴⁸⁰ Tahir, age., s. 14.

¹⁴⁸¹ Tahir, age., s. 119.

¹⁴⁸² Tahir, age., s. 187.

¹⁴⁸³ Tahir, age., s. 261.

Romanda, ozan tipi yoktur, köylüler belleklerindeki türkülerini dile getirir. Âşıklık geleneğinde yetişerek, türkü söyleme geleneği yoktur.

4.5.1.4. Maniler

Romanda maniler yok denecek kadar azdır. Kemal Tahir, Yaşar Kemal kadar, halk edebiyatı türleri ile iç içe olmadığı için, türkü ya da mani hazinesi azdır. Bu türlerin incelenen romanların hepsinde kullanılan sayısı çok azdır.

“ – Haşa, ne diyebilirmişim? Aklıma bir âşık sözü geldi de... Vaktin birinde âşık demiş ki: “Akar suyun bendi yâr / Benzin küle döndü yâr / Gene karşıma çıktın / Gönlümün levendi yâr” demiş.”¹⁴⁸⁴

Romanda, Çorum kâtibinin söylediği bir mani ile karşılaşmaktayız. Maninin kime ait olduğunu bilmediğini, kendisinin uydurduğu bir mani olmadığı, “Vaktin birinde âşık demiş ki” sözüyle açıkça anlaşılır.

4.5.1.5. Atasözleri ve Deyimler

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında, diğer incelenen dört romanında olduğu gibi atasözlerine ve deyimlere sıkça yer vermiştir. Bununla birlikte, atasözlerinin sözcüklerini, yerlerini ve yapısını değiştirme özelliğini sürdürmüştür.

“ – Dostun da düşmanın da geçmişinden başlatma bre Uzun İmam! Lâz milleti ne der bakalım? Lâz milleti der ki: “**Elin ağzı kemeçe torbası değil ki çekip büzesin de susturasın**” der. Biz yetim-öksüz milletiyiz, şanlı düğün bize ne kadar uzak...”¹⁴⁸⁵

“ .... “**Akıl için yol bir**” denilmiş...”¹⁴⁸⁶

“ - .... Ne demişler: “**Bir ağacı suda çok koma, olur sana abanoz / Bir azabı çok tutarsan ya enişteniz olur, ya babanız...**” ”¹⁴⁸⁷

“ .... Oğlanı deflese... Bir kere kardeş... **Et turnaktan ayrılmaz...** ”¹⁴⁸⁸

¹⁴⁸⁴ Tahir, age., s. 184.

¹⁴⁸⁵ Tahir, age., s. 24.

¹⁴⁸⁶ Tahir, age., s. 93.

¹⁴⁸⁷ Tahir, age., s. 93.

“ .... Eh efendi, elverir: **“Sür git değil, gör geç”** denilmiş...”¹⁴⁸⁹

“ .... Kasım Mollayı sana müzakereci verdim. Derslerini gösterir. Ne demişler? **“Kılavuzu karga olanın burnu boktan çıkmaz”** demişler. İşin iş...”¹⁴⁹⁰

“ .... Birisi çıkmış, “Hürriyeti mi istersin, şeriati mı?” demiş... Bizim, sözüm buradan dışarı eşek adamımız “Hürriyet!” demiş. **“Senin bilmediğin bir aş, ya dış ağrıtır, ya baş”** diye bir laf vardır...”¹⁴⁹¹

“ – Dur hele bakalım muhtar – demişti - , **para ile imanın kimde olduğu bilinmez** ve de bu para denilen cenabet...”¹⁴⁹²

“Mesele kaybolan davarlar meselesi! **Mal canın yongası olduğundan** kimsenin ağzını bıçaklar açmıyor.”¹⁴⁹³

“ – Aman haa... Umudum sende... Karı milletinin birinci şeytanı paradır. Ne demişler? **“Karı milletinin yular ipi, altın dizisi...”** demişler. Kariya evvelinden üzüm-şeker yedireceksin ki o da sonunda sana Havva anamızın Cennet helvasından yedire...”¹⁴⁹⁴

“ .... Ne demişler? **“Dostluk okkayla, alışveriş dirhemle...”** demişler.”¹⁴⁹⁵

Kemal Tahir, deyimleri atasözlerinden daha çok kullanmış, bazen yukarıdaki satırda görüldüğü üzere, bir diyalogda hem atasözü hem de deyim kullanmaktadır.

“ - Ulan aferin! Ulan domuz Parpar, anan seni **kadir gecesinde doğurmuş!** ”¹⁴⁹⁶

“.... Narlıca'nın kızları bu fukarayı **baştan çıkarırlar** ki cehenneme direk etmecesine...”¹⁴⁹⁷

“.... Namussuzların hepsi de **şeytanın yattığı yeri bilmekteler...**”¹⁴⁹⁸

¹⁴⁸⁸ Tahir, age., s. 94.

¹⁴⁸⁹ Tahir, age., s. 115.

¹⁴⁹⁰ Tahir, age., s. 126.

¹⁴⁹¹ Tahir, age., s. 141.

¹⁴⁹² Tahir, age., s. 159.

¹⁴⁹³ Tahir, age., s. 191.

¹⁴⁹⁴ Tahir, age., s. 217.

¹⁴⁹⁵ Tahir, age., s. 268.

¹⁴⁹⁶ Tahir, age., s. 23.

¹⁴⁹⁷ Tahir, age., s. 73.

“ – Kolaysa, **can-baş üstüne...** ” 1499

“ – İşte bu kadar... Yarından sonra gene ezanı oku, camiye süpür, “**Küçükten suç, büyükten bağış...**” demişler.” 1500

“ .... Sana üç gün izin! Üç günün sonunda beni alıp medreseye götürmezsen **seni elimden Hasan değil, Çorum’un Veli Paşası da kurtaramaz...** ” 1501

“ – Oh **ağzını öpeyim**. Gene ballar akıttın... ” 1502

“ – Hele arslana hele! Hey **ömrüne bereket!** ... ” 1503

“ - .... Bir inat ki adamı **dinden imandan çıkarır**, deli eder, öldürür! ... ” 1504

“ – Doğrusun ağa... “**Kırk yıl günah, bir gün töbe...**” demişler... ” 1505

“ – **Yıl uğursuzun...**” denilmiş oğlum.” 1506

“.... Bizim yaş elliye geçti. Biz de bunca iş gördük, bunca beylerle paşalarla oturduk. “Peki ne öğrendin?” dersene, şunu iyi öğrendim: Osmanlının işine **akıl ermez.**” 1507

“.... Ne demişler? “**Hak oyunu üçtür**” demişler.” 1508

“Abuzer’e gelince: Herif toprağında gözü pek silâhşör istemiyor, biricik oğlu Sülük oğlana bir kötülük geleceğinden **ödü kopuyordu...** ” 1509

“.... İngiliz bu dünyayı **parmağında oynatır**. Neden? Çektiğini hemen koparmaz da ondan... Ne demişler? “Kürdü kovalaya kovalaya dövmeli” demişler...” 1510

¹⁴⁹⁸ Tahir, age., s. 78.

¹⁴⁹⁹ Tahir, age., s. 86.

¹⁵⁰⁰ Tahir, age., s. 103.

¹⁵⁰¹ Tahir, age., s. 115.

¹⁵⁰² Tahir, age., s. 147.

¹⁵⁰³ Tahir, age., s. 147.

¹⁵⁰⁴ Tahir, age., s. 155.

¹⁵⁰⁵ Tahir, age., s. 170.

¹⁵⁰⁶ Tahir, age., s. 172.

¹⁵⁰⁷ Tahir, age., s. 176.

¹⁵⁰⁸ Tahir, age., s. 183.

¹⁵⁰⁹ Tahir, age., s. 188.

¹⁵¹⁰ Tahir, age., s. 204.

“ – Yamansın Çalık oğlan – dedi - , bunlar hâlis İngiliz düzenleri kurban! Sana bundan böyle tek mil Çorum milleti **güç yetiremez**. Zora düşer de yaylaya haber salmazsan, işte o kadar... Petek hanımın da var **hayrını gör!**”¹⁵¹¹

“ – **Allah Allah!** Kibriti çakmışken, karının cıgarasını kısıdan yakıverse ya...”¹⁵¹²

“ -Bu domuz Çalık, bu köye bir oyun oynasa gerek kardaşlar! Sonradan görme bir zibidinin böyle alıp yürümesi hayır getirmez. “**Sonradan görme, gâvurdan dönme**” demişler. Bunun ilerde biz kötülüğünü görürüz!”¹⁵¹³

“ – O nasıl laf? “**Dükkân kapısı, hak kapısı**” demişler. Dükkâna gelen müşteriye kötü gözle bakılmaz.”¹⁵¹⁴

Çalık Kerim, romanda çerçiliğe başlar ve köyün uzak bir tepesine küçük bir dükkân açar. Bunun yansıması olarak da romanda, ticaretle ilgili bazı deyimleri; müşteriye ikna etmek, birlikte olduğu kadınları, başka kadınlarla ilişkisi olmadığına inandırmak için kullanır.

Yazar, romanında deyimlerin yapısını çok değiştirmemiş, aynı deyim romanın birçok yerinde kullanmıştır. Kemal Tahir’in bu romanında da kullandığı deyimler bunlarla sınırlı değildir, belirtmediğimiz birçok deyim bulunmaktadır.

4.5.1.6. Rüya Tabirleri

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında, diğer romanlarında olduğu gibi, rüyalardan yararlanmışır. Uzun İmam’ın rüyasını Ahmet’e anlatması ama hoca olduğu halde rüyayı yorumlamaması dikkat çeken bir unsurdur.

- Şurdan geçmekteydim de “hele bizim Ahmet’e bir bakayım” dedim. Doğrusunu istersen, bu geliş başka geliş... - Ahmet’i kolundan tutup kendisiyle beraber çömelmeye zorladı - : Bu gece, hayırdır inşallah, biz bir düş gördük Ahmet oğlum, bir düş ki “Rahmanî rüya” diye işte ben buna derim. Bir su başındayım. Deniz gibi köpürmüş bir su... Apansız karşıdan kim gelse iyi? Bir boz geyiğe binmiş Geyikli Baba hazretleri... Suyun üzerinde, papur yolundaymış gibisine gelmekte. Önünde, arkasında bir sürü geyik...

¹⁵¹¹ Tahir, age., s. 217.

¹⁵¹² Tahir, age., s. 261.

¹⁵¹³ Tahir, age., s. 265.

¹⁵¹⁴ Tahir, age., s. 271.

Ak sakalı göbeğine inmiş... “Allah-ı ekber” diye bir nara vurdum, “Medet ya pîr!” diyerek özengisine yapıştım. Yüzünü şu yana çevirdi de, “Geri dur! – dedi - , sende dünya lafı varsa Ahmet kulumdan niçin esirgersin?” Bir uyandım ki tere batmışım...¹⁵¹⁵

Ahmet, “Sürgün Kırımı” denilen yıllarda aile bireyleri ölmüş, geride küçük yaşta tek başına kalmış bir kişidir. Gâvur Ali, ona sahip çıkmış ve sonra Karadeniz’e işçi olarak göndermiştir. Köye tekrar gelen Ahmet, ilk zamanlarda çok çalışkan, uysal iken bir anda hiç kimsenin durduramadığı öfkeli, kavgacı ve bakımsız bir adama dönüşür. Köylünün başına bir bela olmuştur. Köyün imamı ve muhtarının düşünüp taşınıp Ahmet’i evlendirmeye karar vermesiyle ona açıklamak isteyen imamın rüyası aracı olarak kullandığı aşikârdır. Yazar, Uzun İmam’ın rüyasını gerçekte görüp görmediğini tam açıklamaz, bunu okuyucunun yorumuna bırakır.

4.5.1.7. Dil Malzemesi: argo tabirler vs.

Romanda argo tabirlere sıklıkla yer verilmiştir. Diğer incelenen dört romanında olduğu gibi Narlıca Köyü’nün sakinleri de cinselliğe aşırı derecede düşkündür. Bunun yansıması, erkeklerin kadınlara hitabını şekillendirmiştir.

“... Bununkisi gurbetten gelmek bile sayılmaz. **“Herif mezarını yırtmış çıkmış,”** denilse yeridir...”¹⁵¹⁶

“... Ahmet, **önüne geleni arı gibi sokuyor, kuduz it gibi dalıyordu.**”¹⁵¹⁷

“- **Ulan sakalına tükürdüğüm** – dedi -, buyur bakalım bu nasıl bir iş? Hani yedi ayda doğan, mümkünü yok, ödleğ olurdu.”¹⁵¹⁸

“- **Hele domuz Çalık!** – diye keyifle gülüyordu - ...”¹⁵¹⁹

“- Elbette... **Anası olacak kahpe bu kavatı, getirip kumar minderinin üstünde doğurmuş...**”¹⁵²⁰

“- **Vay anasını avradını...** - diye sövdü.”¹⁵²¹

¹⁵¹⁵ Tahir, age., s. 21.

¹⁵¹⁶ Tahir, age., s. 11.

¹⁵¹⁷ Tahir, age., s. 15.

¹⁵¹⁸ Tahir, age., s. 45.

¹⁵¹⁹ Tahir, age., s. 48.

¹⁵²⁰ Tahir, age., s. 68.

“ – Tamam, **kancık it...** Ne demişler? “**Kancık it kısmını hiç kimse boğamaz**” demişler. Herif işin kolayını buldu, aferin!”¹⁵²²

“ – Sözüm buradan uzak, **sen bildiğimiz kavatmışsın. Kavat kısmı ırzı kırık olduğundan yiğidi çekemezmiş! İt kursağı yağ götürmez hesabı...**”¹⁵²³

Yazarın kullandığı argo tabirler, hemen hemen diğer incelenen romanlardaki argo tabirlerdir. Gâvur, domuz gibi ifadeleri, Müslümanların, diğer dinden insanlara hoşgörü ile yaklaşmayıp, onların acımasız ve hain olduğunu inanmaları ile karşılardaki kişilerin bu tarz davranışlar sergilediğinde onlara bu tabirlerle sıklıkla hitap ederler.

4.5.1.8. Alkış ve Kargışlar

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında da “Sevgisizliğin Köylüleri” portresini çizmeye devam etmiştir. Bu yüzden, romanının kahramanları birbirlerine alkıştan daha çok kargışta bulunmuşlardır. Romanda, Allah’ın o kişiye yardım etmesi ve ölen kişinin ardından edilen halk tarafından yaygın olarak ettikleri alkışlar kullanılmıştır.

“ – **Allah senin tuttuğunu altın ede...**”¹⁵²⁴

“... “Nah bastım. **El benim elim değil Ayşe-Fatma anamızın eli...**” ...”¹⁵²⁵

“ – Beri bak Muhtar! – dedi -. Bu Çalık köye bir oyun kurmaktadır, yüzde yüz... **Allah sonunu iyiye çıkarısın!**”¹⁵²⁶

“ – **Yaşa bre Hafız ağa! Ömrün uzun olsun!**”¹⁵²⁷

“ – **Ölmüşlerin canına gitsin** Petek hanım! ...”¹⁵²⁸

Romanda köylüler annelerine, kadınlarına, kocalarına ve diğer tanıdığı kişilere daha çok fiziksel zarar görmesini istedikleri kargışlarda bulunmuşlardır.

“ – Bu bize ettiğin neyin nesi, **telli kurşunlara gelesice kavat?**”¹⁵²⁹

¹⁵²¹ Tahir, age., s. 119.

¹⁵²² Tahir, age., s. 169.

¹⁵²³ Tahir, age., s. 213.

¹⁵²⁴ Tahir, age., s. 70.

¹⁵²⁵ Tahir, age., s. 133.

¹⁵²⁶ Tahir, age., s. 157.

¹⁵²⁷ Tahir, age., s. 206.

¹⁵²⁸ Tahir, age., s. 225.

¹⁵²⁹ Tahir, age., s. 16.

“Parpar’ın öfkesi azalacağına büsbütün artınca Narlıcalılar ağız birliği edip: “**Canı cehenneme öyleyse...**” dediler, Tanrı selâmını bile kestiler, ceza olarak hayvanlarını sürüden çıkardılar...”¹⁵³⁰

“... Hay **Allah belanı versin** sakıllı pezevenk! ...”¹⁵³¹

“ – **Ellerin kırılınsın e mi** Papar!

-**Kurşunlara, bıçaklara gelesice** Parpar, şuna yazık değil mi?”¹⁵³²

“ – Öpücükmüş... **Anan öle inşallah!** ...”¹⁵³³

“... Dağ gibi davarlarımı kesti ziftlendi, **toprak yiyesice...**”¹⁵³⁴

“ – **Pisin yüzü yere batsın!** Bizim kahpelerimize n’olmuş?”¹⁵³⁵

Yazar, romanının bütününde benzer kargışları bilinçli bir şekilde, sık sık kullanarak köylünün bu kargışları diline doladığını vurgulamak da istemiş olabilir.

4.5.1.9. Kalıplaşmış veya Tekrarlanan Sözcükler

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanının her bölümünde kalıplaşmış ifadelere sık sık başvurmuştur. Bunlar, çoğunlukla, İslamiyet inancının belirtileri, dualar, ünlemler ve öğüt verici nitelikte kalıplaşmış ve tekrarlanan ifadelerdir.

“Ahmet karşılık vermedi, bir vakit gülümseyerek ensesini kaşdı, sonra “**Yallah Bismillah**” diye kocaman kayaya sarıldı.”¹⁵³⁶

“ – Pelvanmış... Adamın avanağı n’olur bakalım **bre** Kadir Ağa?”¹⁵³⁷

“ – Vay susar mı **uşak**, hiç sesini keser mi?”¹⁵³⁸

“... İngiliz bu dünyayı parmağında oynatır. Neden? Çektiğini hemen koparmaz da ondan... Ne demişler? “**Kürdü kovalaya kovalaya dövmeli**” demişler...”¹⁵³⁹

¹⁵³⁰ Tahir, age., s. 17.

¹⁵³¹ Tahir, age., s. 24.

¹⁵³² Tahir, age., s. 38.

¹⁵³³ Tahir, age., s. 90.

¹⁵³⁴ Tahir, age., s. 155.

¹⁵³⁵ Tahir, age., s. 261.

¹⁵³⁶ Tahir, age., s. 14.

¹⁵³⁷ Tahir, age., s. 48.

¹⁵³⁸ Tahir, age., s. 199.

¹⁵³⁹ Tahir, age., s. 204.

“ – Yak hele Hafız oğlum?! “Allah nişlerse güzel işler” denilmiştir. Kurban olduğum Allah seni dilemiş böyle yaratmış, bizi de başka çeşit...”¹⁵⁴⁰

“ – İşin gücün eğlence a herif?

Petek, Çorum çevresinin bütün kadınları gibi “A herif!” sözünü nazla kısaltıp “**Heeri!**” diye söylüyordu.”¹⁵⁴¹

4.5.1.10. Mahlas Kullanımı

Köyün Kamburu romanı *Yediçınar Yaylası* romanının devamı olduğu için birçok kahraman bu romanda da yer alır. Kemal Tahir, *Köyün Kamburu* romanında da hemen hemen her kahramanına ya fiziksel özelliğinden, vücudundaki eksiklik ya da çirkinliğinden ya da mesleğinden dolayı bir mahlas vermiştir.

“-Durun ağalar – diye davrandı - , bu Ahmet, Sürgün Kırımı artıklarından... Şimdi bildim, rahmetli Sinsin Halil’in Ahmet...”

-Sinsin Halil’in Ahmet’im Uzun Hoca.”¹⁵⁴²

“ .... Uzun Hoca’nın “Parpar” adını taktığı bu öfke, görülüş, işitilmiş bir şey değildi...”¹⁵⁴³

“Berber Rıza Onbaşı işi anlamıştı...”¹⁵⁴⁴

“ – Hangi Ayşe?

-Çolak Nail’in Ayşe...

-Topal Ayşe mi?

-İyi bildin Topal Ayşe...”¹⁵⁴⁵

“Ertesi akşam, Çalık Kerim’i muhtar odasından istediler. Odada, Kadir ağa, uzun İmam, Mahir ağa, İhsan Çavuş, Dişlek Ahmet ağa, bir de korucu emminden başka kimse yoktu.”¹⁵⁴⁶

“Çalık Kerim ellerini uzattı. Karagöz Kasım:

Tamam – dedi - , Çalık olduğundan köy işi görmemişsin...”¹⁵⁴⁷

¹⁵⁴⁰ Tahir, age., s. 210.

¹⁵⁴¹ Tahir, age., s. 226.

¹⁵⁴² Tahir, age., s. 10.

¹⁵⁴³ Tahir, age., s. 15.

¹⁵⁴⁴ Tahir, age., s. 18.

¹⁵⁴⁵ Tahir, age., s. 20.

¹⁵⁴⁶ Tahir, age., s. 75.

¹⁵⁴⁷ Tahir, age., s. 122.

“ – Ne sandın? Bizim Sarı Sıtkı, Alyanak Ferhat gibi parlak olsan seni bize elbet kaptırmazlar...”¹⁵⁴⁸

Yazar, sadece köylerde değil medreselerde de mahlas kullanımının yaygınlığını öğrencilerin mahlaslarını vererek vurgulamıştır.

“ Bu küpeli Meryem cadısı, Deli Göbel İsmail'in zincire vurup omzunda gezdirdiği koca baykuş kuşuna benziyordu...”¹⁵⁴⁹

Yazar, mahlasların köylülere neden verildiğini uzun uzun anlatmamış, romanın içinde o kişiler hakkında belli belirsiz verdiği bilgilerle okuyucunun anlamasını istemiştir.

4.5.2. Halk Temaşa Sanatı

4.5.2.1. Karagöz (Umumi Olarak Gölge Oyunu)

Karagöz oyunu baş oyuncularından Karagöz'ün adıyla anılan bir gölge oyunudur. Oyunun diğer başoyuncusunun adı da Hacivat'tır. Bu oyun deriden kesilmiş birtakım insan, hayvan, bitki ve eşya biçimlerinin arkadan ışık verilerek beyaz perdeye gölgelerinin yansıtılması ile oynatılır.

Doğu ülkelerine özgü bir sanat olduğu görüşü oldukça yaygındır. Gölge oyununun Türk toplumunda ne zaman kullanılmaya başlandığı tam olarak belli değildir. Ancak en yaygın olan görüş: "Gölge Oyunu"nun Çinlilerden Moğollara onlardan da Türklere geçtiğidir. Türk gölge oyununun vazgeçilmez iki kahramanı olan Karagöz ile Hacivat'ın da 14. yy.'de Bursa'da yaşadıkları görüşü eldeki verilere dayanarak öne sürülebilir. "Hayal-i Zıl" oyunu olarak ortaya çıkarılan Karagöz oyununun kurucusu ise Şeyh Küşteri kabul edilmektedir...”¹⁵⁵⁰

Halk temaşa sanatlarından Karagöz Oyunu'nun araştırmacılar tarafından kökeninin nerden ve hangi milletten geldiğine dair ortak bir görüşe varılamasa da Türk toplumunda önemli bir sosyal-kültürel etkinliktir.

¹⁵⁴⁸ Tahir, age., s. 124.

¹⁵⁴⁹ Tahir, age., s. 231.

¹⁵⁵⁰ Öztürk, *Geleneksel Halk Seyirlik Oyunları*, s. 204-205.

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında Osmanlı Devleti zamanında halkın sıklıkla oynadığı Karagöz Oyununu kullanmayı unutmamıştır. Babasından oyunu öğrenden ve oynayıp para kazanan Karagöz Kasım, Çalık Kerim'e öğretmek ister.

- *Nasıl bu bizim atıcılığımız Çalık oğlan? – diye can sıkıntısıyla sordu - , atmada üstümüze yoktur. Allah sayesinde... Söyle bakalım, sizin köy karagöze meraklı mıdır?*

- *Nasıl karagöz?*

- *Oyun... Bildiğimiz karagöz oyunu... Perde kurar, berisine kandil yakar oynatırsın.*

- *Bilmem. Gördüğüm şey değil...*

- *Meraklanma yakında görür öğrenirsin. Demek sizin köye şimdiye kadar karagözcü çıkmamış. İyi...*¹⁵⁵¹

Çalık Kerim ellerini uzattı. Karagöz Kasım:

- *Tamam – dedi - , Çalık olduğundan köy işi görmemişsin. Seni yanıma çıkar aldım. Köy yerinde Kur'an, mevlût okumaktansa karagöz oynatmak, cura çalmak daha iyidir. Köylünün hovardası sofusundan daha verimkâr olur. Sofu kısmını geç... Sofu takımı her yerde "Hep bana..." hesabını kollar.*

- *Hakkından gelebilir miyim?*

- *Vızır vızır... Aslına bakarsan bir iş yapacak değilsin. Tef çalıp türkü çağıracaksın. Türküleri de ben sana belletirim.*

- *Karagözü sen nerde öğrendin?*

- *Benim babam âşıktı. Hem saz çalar, hem karagöz oynatırdı. Fazladan, namlı masalcıydı. Üstüne yok, bir masalcı...*¹⁵⁵²

Karagöz Kasım'ın Çalık Kerim'e sual etmesi ile Narlıca Köyü'nün Karagöz Oyunu ile daha tanışmadığını açıkça anlaşılır. Karagöz Kasım babasının özelliklerini sıralayarak bu özelliklerin arasında masal ve hikâye anlatıcılığı ile Çalık Kerim'in benzerliği vurgulanmıştır.

¹⁵⁵¹ Tahir, age., s. 121.

¹⁵⁵² Tahir, age., s. 122.

4.5.3. Halk Oyunları Ve Eğlenceleri

4.5.3.1. Büyüklere Özgü Oyunlar

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında halk oyunlarından güreş, cirit ve sinsinin düğünlerde oynanan oyunlar olduğunu Ahmet'i evlendiren Narlıca Köyü sakinlerince kurulan, düğünün bir parçası olarak sunar.

Ayrıca güreş tutulacaktı. Koşu yaptırıp, cirit kurdurmayı da Çakır Kâhyaların Ömer Efendi üstüne almıştı.

Çorum toprağında “Parpar düğünü”nü duyanlar, “Bakalım ne oyun çıkaracak bu herif?” diye toplandılar. Narlıcalılar iki kısır dana, beş toklu kesip eti-pilavı, hoşafı-tatlıyı tepe gibi yığmışlardı.

Gece, meydana dev gibi “Sinsin” ateşi yakıldı, Muhtar Kadir ağa bile oyuna katılıp Mahir ağanın ensesine iki tane sille yetiştirdi.¹⁵⁵³

Romanda, güreş, cirit ve sinsin oyununa ayrıntılı bir şekilde değinilmemiş sadece sinsinde ateşin yakıldığı, insanların birbirine vurduğu kısaca belirtilmiştir.

4.5.4. Âdet ve Merasimler

4.5.4.1. Bir İşle Beraber Yapılan Merasimler ve Bunlara Bağlı Merasimler

4.5.4.1.1. İmece – Yardımlaşma

Köyün Kamburu romanında Narlıca köylüsünün sırtına kambur olan, kimsesiz Parpar Ahmet için imece usulü ile evi yapılır, tarlalar verilir, düğünü için para toplanır. Bunun dışında romanda, köylünün yardımlaşmaya dair bir hareketi bulunmaktadır.

Narlıca'nın birinciye gelen zenginlerinden Mâhir ağa, Ahmet'in babadan kalma arpa tarlasını yedi yıldan beri, kendi malı gibi, ekip biçtiğinden, ortaya düşen sıkıntıyı dağıtmak için davrandı, yedi yıllık tarla kirasına karşılık geçen kış boyunduruğa alıştırdığı sarı tosunları Ahmet'e bağışladığını söyledi.

Ötekiler de “imece” ye girip tepedeki harap evi, onarmaya söz verdiler.

1554

¹⁵⁵³ Tahir, age., s. 25.

¹⁵⁵⁴ Tahir, age., s. 11.

“Ahmet köye sırasında gelmiş, tarlaları yaz ekimine yetiştirmişti. Evin onarımı için imeceye giren komşular dağdan mertek kesitiler, kağınlarıyla indirdiler...”¹⁵⁵⁵

- *Şimdi iman ettim – dedi - , karı milletinin, yetmiş derde devâ olduğuna şimdi inandım. Aferin Uzun Hoca! – Oturanlara döndü – Siz de ağalar, artık adaletinizi gösterin. Parpar reziline bir düğün kuralım ki “düğün” adına değsin!*

*Gene Mahir ağa önyak oldu, etlik için bir dana bağısladı. Ötekiler de ellerinden geleni esirgemeyeceklerine söz verdiler.*¹⁵⁵⁶

Narlıca Köyü sakinleri Parpar Ahmet’e dair yardımlaşmaları, köy yerinde imece usulünün varlığını ya da yardımlaşmayı göstermez. Bu köyün sakinleri de Kemal Tahir’in “Sevgisizliğin Köylüleri”dir. Bu nedenle çıkarı olmadan, samimiyetle kimseye bir şey yapmazlar. Köylüler Parpar Ahmet’in kavga ve gürültüsünden bıktığı, civar köylerde Narlıca’nın adının karalanmaması için yardım etmişlerdir.

4.5.4.1.2. Konuk Ağırılama

Kemal Tahir’in *Köyün Kamburu* romanında konuk ağırılmaya dair net bir bilgi yoktur. Eve gelen misafir “Hoş geldin” gibi deyimlerle karşılanır, gerekirse yemek yedirilir.

“Hiç kimse bu kara-yağız, garip-yiğidi biliş çıkaramadı.

- Buyur ağa! Hoş geldin! Nerdensin, kimlerdensin? – diyerek zıplayıp kalktılar.”

¹⁵⁵⁷

“Ahmet büyüklerin ellerini öpüp yaşlılarıyla kucaklaştıktan sonra muhtar Kadir ağanın gösterdiği yere oturdu, merhabaları “cemâate rahmet” diye toptan karşıladı.”¹⁵⁵⁸

“Abuzer, hep birden ayağa kalkan Narlıcalılara, “Kalın sağlıklı... deyip öne geçti...”¹⁵⁵⁹

¹⁵⁵⁵ Tahir, age., s. 12.

¹⁵⁵⁶ Tahir, age., s. 25.

¹⁵⁵⁷ Tahir, age., s. 9-10.

¹⁵⁵⁸ Tahir, age., s. 10.

¹⁵⁵⁹ Tahir, age., s. 180.

“... Şimdiye kadar yayladan yana, bize bir zarar erişmemiştir. Ne zaman yaylaya çıksam Abuzer ağa “Buyur Kâhya, bir şeye mi geldin? Can-baş üstüne!” diyerek yer gösterirdi...”¹⁵⁶⁰

Petek bunları sorup dururken Çalık Hafız kapıdan seslendi:

Petek Hanım evde misin?

- Buyur Hafız ağa! Haber göndermişsin. Evdeyim!

Herif köşeye oturunca arkasına yastık koşturdu:

*- Karnun aç mı? Ayşe ablam seni doyurmuştur ya bizden sorması... Ekmek yemedinse yumurta kırayım.*¹⁵⁶¹

Romanda, Kemal Tahir’in incelenen diğer dört romanında olduğu gibi, köylüler birbirlerini çok sevmedikleri için misafiri de sevmezler, birbirlerine çokça gidip gelmezler. Misafirlik durumu olduğunda konuğun da ev sahibinin de bir çıkarı mutlaka vardır.

4.5.4.2. Eski Sosyal Örgütlere (loncalar, esnaf birlikleri, eşkıya gibi...) Ait Merasimler

4.5.4.2.1. Eşkîyalık

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanının Narlıca Köyü’nün ve civardaki köylerin eşkıyalarla çevrili olduğunu, bunların zengin ağalar ile iş birliği içerisinde olduğunu açıklamıştır. *Yediçınar Yaylası*’ndaki bazı eşkıyalar, bu romanda da varlığını sürdürmektedir ve romanda sonunda ölürlür.

- Ulan Çalık pezevenk, töbe yarabbi! Musa Çavuş’a n’olabilirmiş? Size buyrultusu var. Bura köyelerine hep döküm döküldü, salma salındı. Burası Narlıca değil mi? Ev başına onar kaymadan yedi yüz lira vergiye bağlandınız. Musa Çavuş size acıdığından iki yüz lirasını çeldi, kaldı beş yüz lira...

Muhtar Kadir ağa,

- Aman yiğit... - diye başlayacaktı, öksürük meydan bırakmadı.

¹⁵⁶⁰ Tahir, age., s. 192.

¹⁵⁶¹ Tahir, age. S. 267-268.

Herif,

- İki güne kadar beş yüz lirayı güzelce toplayacaksınız – dedi - , iki günün sonunda biz geleceğiz. Musa Çavuş'un yanında en azından 20-30 askeri bulunur, hepimiz atlıyız. Sofraları bu hesaptan hazır edersiniz. Ayrıca kendisine iyisinden iki mavzer tüfeği, bir sandık cephane, mermileriyle beraber üç tabanca lâzım... Tabancalardan birisi nagant olmazsa olmaz.

Köy yaşlıları, sanki bir faydası varmış gibi:

- Aman ağa! Amanı bilir misin? Ne mümkün, bizim köyümüz fukara köy... Bizde ekin yok ki, para olsun! – diye çağrışmaya başladılar.¹⁵⁶²

-Ulan Çalık! Ulan namussuz Çalık! Nerdense beline soktuğun çakar almaz dönere güvendir de he mi? Ulan bu nasıl bir iş? Ulan sen kendini bilmezsin rezil? Şuncacık boyuyla İngiliz kralına harp açtı Müslümanlar! İngiliz kralı kaç para? ... Musa Çavuş, deyince Çorum hükümeti altına pislemekte ve de koca mutasarrıf kiblesini şaşırmakta...¹⁵⁶³

“Davavekili Cevdet Bey cepheye gideli senin eşkıyalar çok babayiğit yemiş... Bizim köyden üç tane asker ailesi gelini Musa Çavuş zorla baştan çıkarmış... Bunların altınlarını, bakırlarını, kilimlerini birer birer yaylaya çekmiş! ...”¹⁵⁶⁴

Yazar, romanında olumlu tipte bir eşkıya çizmemiştir. Köylüden, savaştan dönen askerden haraç kesmekte, askerleri öldürmekte, sürülerden hayvan çalmakta, savaş yıllarında erkeksiz kalan kadınların başına musallat olmakta, köyleri basmaktadırlar. Eşkıyaların bu yetkileri kendilerinde bulmaları ve halka zulüm etmeleri yıkılmakta olan Osmanlı Devleti'nin Anadolu'da otoritesinin kalmadığının göstergesidir.

4.5.4.3. Hayatın Muhtelif Safhalarına Bağlı Merasimler

4.5.4.3.1. Doğum

Romanda doğum merasimi, Parpar Ahmet'in karısı Topal Ayşe'nin kocasından yediği dayaktan sonra, günü gelmediği halde bebeğini doğurduğu kısımda yer almaktadır. Doğan bebeğin yıkanıp tuzlanması ve elleri ayakları açıkta kalıp hareket ettikçe uyanmasın diye kundağa sarılması geleneğini görmekteyiz.

¹⁵⁶² Tahir, age., s. 195.

¹⁵⁶³ Tahir, age., s. 199.

¹⁵⁶⁴ Tahir, age., s. 214.

“Ebe karılar uzun zaman kanı kesmekle, sonu almakla uğraştılar. Doğan oğlanın yıkanıp tuzlanması, kundaklanıp yatırılması da pek kolay olmadı...”¹⁵⁶⁵

Doğan bebek Çalık Kerim'dir. Erken doğum olduğu için bedeni tam oluşmamıştır. Büyük bir sancıyla doğan bebeğin, erken doğumundan dolayı mı huzursuz ve durdurulmaz oluşunu ya da büyüyünce babası gibi köyün sırtına kambur, sorunlu, hilekâr olacağına göstergesi mi bunu yazar okuyucunun yorumuna bırakmıştır.

4.5.4.3.1.1. Ad Koyma

Romanda, bebeğin adının konulmasında babasına danışma, annenin söz sahibi olmadığına, İslamiyet inancına göre bebeğin isminin ezanla kulağına okuyup tekrarlandığına dair bilgilere yer verilmiştir.

- *Ulan bu sabah beni günaha mı sokacaksın? Oğlanın adını koydunuz mu?*

- *Nasıl ad? Babasına sormayınca ad mı takılabilmiş?*

- *Babasını bırak da oğlanı al gel bakalım.*

Şâyeste abla küçücük kundağı getirdi. Doğrusu, bu getirdiği şey kundağa pek benzemiyordu. Yumruk büyüklüğünde iki karpuzu mendile sarmış da ortasından sıkıca boğmuşlar. Oğlanda bir kafa var, Allah beterinden saklasın, gövdesinden iri...

Uzun İmam akıl erdirilemez, acı şeyler düşünerek çocuğa bir vakit baktı, sonra kulağına alçak sesle ezan okuyup:

- *Bu oğlanın adı Kerim olsun – dedi -, Kerim, “İsmi âzam”dan bir isimdir. “Kerim” ne demek bil bakalım Şâyeste abla? “Kerim” demek “Allah Kerim” demek... İşte bu kadar...*¹⁵⁶⁶

Romanda, Uzun İmam, bebeğe “Kerim” adını verir. İslamiyet inancını etkisi görülür. İsim tabusu ile hareket edildiğini ve insanın ismi ile yaşadığını inanmanın göstergesidir.

¹⁵⁶⁵ Tahir, age., s. 38-39.

¹⁵⁶⁶ Tahir, age., s. 40-41.

4.5.4.3.2. Mektebe Başlama – Çocukluk

Köyün Kamburu romanının Narlıca Köyü’nde çocuklar, köyün imamının verdiği namaz derslerine katılırlar. Roman, geçtiği dönem itibariyle Osman Devleti zamanı olduğu için remi devlet okulları yoktur, onun yerine medreseler vardır. Romanda, çocuklar şehirlerdeki medreselere, çoğunlukla, imam olmaları için gönderilir.

“Kerim, yedi yaşına basınca Ayşe karı elinden tutup “namaz dualarını belletiversin” diyerek Uzun Hocaya götürdü...”¹⁵⁶⁷

- *Bu nasıl bir iş!... Sana dedim, Muhtar! Eşek kadar oğlanın köy yerinde aylak gezmesi hayır getirir mi?*

- *Getirmeyeceğini biz de biliriz. Lâkin bu Çalık, her yıl yeni bir oyun çıkarmakta... “Köy işini hak edemez, ne yapsak!” denildi. Okumayı pişirseydi, Uzun Hoca sevabına medreseye verecekti. Şimdi götür ver bakalım! Mollaların torbalarını boşaltsın da Narlıca’nın namusunu mu karalasin!*¹⁵⁶⁸

*Çocuklar caminin arkasında iki katlı yarı yıkık bir evde okuyorlardı. Bunun altında, vaktiyle ahır olan yerde şimdi bir ölüsali – teneşir – iki tabut, köy vakfından içinde ölü suyu kaynatılan karakazan durmaktaydı. Ders okunan üst odayı eskiden beri çocuklar sıra ile süpürüyorlar, soğuklarda her sabah getirdikleri odunla ısıtıyorlardı...*¹⁵⁶⁹

Romanda, Narlıca Köyü’nün çocuklarının, Uzun İmam’dan dualar öğrenmek için gittiği dersin nasıl bir yerde verildiğine dair bilgiler de bulunmaktadır.

4.5.4.3.3. Evlenme (Gençlik- Karasevda)

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında *Sağırdere* romanında olduğu gibi, köylülerin düğün geleneğini ince ayrıntıları ile vermiştir. Parpar Ahmet’in düğününde, kızın parayla satın alındığının, kıza evlilik isteğinin sorulmadığının buna kızın ailesi yoksa muhtar ve imam gibi köyde sözü geçen kişilerin karar verdiğinin, köyde bir delikanlı için düğün yapmanın büyük bir gurur olduğunu görmekteyiz.

¹⁵⁶⁷ Tahir, age., s. 42.

¹⁵⁶⁸ Tahir, age., s. 46.

¹⁵⁶⁹ Tahir, age., s. 104.

- Ayşe kızı. Rahmetli Çolak Nail ağanın Ayşe... Bu Ayşe pek iyidir yavrum, bir kere kız oğlan kız... Sonrası işe eli yatkın... Ya çalışkanlığını n'apalım? Sirtına koca Köseadağı'nı yükle, "Bana mısın?" demez. Sen böyle tek başına neden sürünecekmişsin? Allaha şükür paran var, malın, toprağın var. Senin belini büken adamsızlık... Bu zaman ne zaman? Eller ekinleri ambarlarına attılar. Avlularda altın gibi bulgurlar, yarmalar kurumakta, evlerde sabahlara kadar pekmezler dövülür. Sen şuraya oturmuş boynunu bükmüşsün. Benim dediğime bak, Ayşe kız iyidir. Hele bu eve gelsin, seni adam eder. Tarlayı, orağı birlikte çıkarırsınız. Malına, davarına sahip olursun. Üstün başın düzelir, adama dönersin. Kızın sağ bacağı, evet, biraz kısacıktır. "Aksak" derler. Bana sorarsan ben bunu aksaklık bile saymam. Canavar gibi seğirten karıya "Topal" dedin mi Allahın gücüne gider. Kız öyle... Âdeta... Yani, yürürken biraz salınması var. Gül gibi bir karı... Niye güldün domuz? Ver elini de pazarlığı bitirelim.

Ahmet, nasırdan yamrı yumru, kirden kapkara elini, aklı ermiş gibi, uzatıverince İmam hemen tuttu:

- Sattım gitti Parpar! – diye keyifle salladı - , var hayrını gör namussuz, tepe tepe kullan! Sen de Allahın emriyle aldın sayılır, sonunda cayarsın, bak bozuşuruz!

- Cayılır mı? Aldık sayende...¹⁵⁷⁰

- ....Köy yerinde ergen delikanlının birinci şerefi: Düğün kurmaktır. Davulun gümbür gümbür gümbürdemeli, davulunun gürültüsü yedi kat gökleri tutmalı ki ben, "İşte Parpar düğünü" demeliyim. Şimdi gelelim... Düğün dersin önce para işi... Söyle yavrum kemerindeki Lâzistan altunları durmakta mıdır?¹⁵⁷¹

.... Uzun Hoca çekinerek konuştu:

- Üç mecdiye neden yetmez, bak dinle! Şu sebepten yetmez: Sana güveylik ister oğlum. Bizim de kendimize göre dostumuz, düşmanımız var. "Parpar düğünü" denilince atlı-yayan yürür. Sen bu kılıkla insan içine nasıl çıkarırsın? Üç mecdiye senin güveyliğine yetmez!

- Bizim güveyliğimiz var. Lâzistandan getirdiğimiz urubaları sen ne sandın Uzun İmam?

- Desene yavrum! İyi öyleyse... pekâlâ! Gel gelelim fukara Ayşe kızın çeyizi...

¹⁵⁷⁰ Tahir, age., s. 22-23.

¹⁵⁷¹ Tahir, age., s. 23.

- *Üç mecrediye elverir.*¹⁵⁷²

“Herifin gel-git akıllı olduğu bilindiğinden iş uzatılmadı. Eksikler hemen tamamlandı, “şan olsun” diyerek otuz üç pare köye okuntular gönderildi, gene “şan olsun” diye Çingenlerden iki davul-zurna, en namlısından iki çift köçek peylendi...”¹⁵⁷³

Anadolu’nun Çorum’un Eşençay Köyü ve Sivas’ın Hafik ilçesine bağlı Beydili Köyü’nde düğüne davet edilecek yakın akrabalara içinde gömlek, çorap, yazma, lif gibi hediyeler de koyularak davetiye gönderme geleneği varlığını sürdürmektedir. Buna “okuntu” denilir. Kemal Tahir, cezaevindeki mahkum arkadaşlarından öğrenmiş olduğu bu geleneği romanında kullandığı açıkça görülmektedir.

“Torbasında, leblebi, kuru üzüm, elma-armut kurusu gibi çerezlerle sakızı, boyalı şekeri hiç eksik etmiyor, şurda burada bastırıp zorla öptüğü, etlerini burduğu kızların bunlarla gönlünü alıyordu.”¹⁵⁷⁴

- *Önce korktum. Yaylaya çöken kara yabanları bilmez değilsin ya... Hasan’ın bir tütün masrafı var. Musa Çavuş itinin soygununa padişah hazinesi dayanmaz. Bir yandan Küpeli uğraşır; gider gelir, “İki laf bir büyü” dedikleri doğru Hafız ağa, sonunda usandım da az kalsın Musa Çavuş reziline razı gelecektim. Bereket, kendiliğinden vazgeçti. Vazgeçmeden önce Hasan’a söyledim: “Bu heriften ben başımı alamamaktayım, bana cadıklarılar göndermekte... Bir çaresine bak!” dedim.*¹⁵⁷⁵

Kemal Tahir, diğer incelenen romanlarında olduğu gibi gençlerin hoşlandığı kıza leblebi, üzüm verdiği, “cadı karı” dedikleri, kıza erkekten kuru yemiş mendili ve kızdan erkeğe haber götüren kadınların varlığını belirtmiştir.

- *Gece gelmeyi aklından çıkar. Sen enini boyunu düşünürsün, danışacak yerin varsa danışırsın. “Olur!” dersen anam gelir, Allahın emriyle ister...*

- *Razıysamış! ... benim danışacak kimim var? Sen köy yerinde kimsesiz kadının neler çektiğini nerden bileceksin? Ben canımdan usandım. Ananı gönder gelsin!*

Narlıcalılar bir hafta sonra Petek’le Çalık Hafız’ın şerbetini içerlerken,

-*Allah buna “Yürü yâ kulum!” dedi, kurban olduğum – diye içlerine çektiler -, niye dersen, anlaşılan yüreğini gayet temiz gördü.*¹⁵⁷⁶

¹⁵⁷² Tahir, age., s. 23.

¹⁵⁷³ Tahir, age., s. 25.

¹⁵⁷⁴ Tahir, age., s. 74.

¹⁵⁷⁵ Tahir, age., s. 241.

¹⁵⁷⁶ Tahir, age., s. 276.

Ailesi olmayan, kocası ölen Petek Hanım'ın Çalık Kerim ile evlenme kararını kendisinin aldığı, kız istemeye gidildiğini ve şerbet içildiği romanda kısaca değinmiştir. Düğünün yapılıp yapılmadığına dair bir bilgi yoktur. Şerbetin içilmesi ile roman biter.

4.5.4.3.4. Ölüm ve Gömme

Köyün Kamburu romanında ölen kişinin yıkandığı ve gömüldüğüne dair cenaze merasimleri belli belirsiz çizilmiştir.

“Hele ölü yıkama işlerinde yardımcılığı kimselere bırakmıyor, balmumundan dökülmüşe benzeyen adam leşlerini, yıkamak bahanesiyle mincıklayıp tartaklamaya doyamıyordu.”¹⁵⁷⁷

“Hanefi, hükümete bile haber verilmeden gömüldü.”¹⁵⁷⁸

O dönemde, ölen kişiyi devlete bildirme durumu romanda göze çarpan bir unsurdur.

4.5.5. İnanışlar

4.5.5.1. İslamiyet İnancı

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında İslamiyet inancının yansımaları geniş bir çerçevede sunulmuştur. Allah'a iman, Allah'ın rahmetine sığınma, gazabından korkma, ezan okuma, namaz kılma, kitaba iman ve el basıp yemin etme gibi Müslüman bir milletin dinin gereklerine göre günlük yaşantısını aktarmıştır.

“ -...Canavar gibi seğirten karıya “Topal” dedin mi Allahın gücüne gider...”¹⁵⁷⁹

“ – Aman sus! Bu nasıl bir iş? Ben bunca yıldır çocuk doğurturum, böyle doğanı da görmedim, böyle doğup yaşayanı da...”

-Töbe çek rezil! Öldürmeyen Allah öldürmez...”¹⁵⁸⁰

¹⁵⁷⁷ Tahir, age., s. 45.

¹⁵⁷⁸ Tahir, age., s. 55.

¹⁵⁷⁹ Tahir, age., s. 22.

¹⁵⁸⁰ Tahir, age., s. 40.

“ - .... Böyle muzurluklarla uğraşıp dururken ezan sesini duymasıyla aptessiz maptessiz camiye koşmayı da huy edinmiş, kendini Uzun İmamın mollalığına geçirip arada ezan okur, namazda müezzinlik eder olmuştu.”¹⁵⁸¹

*-Ey din kardeşleri... İşte Allah'ın kitabı... Ey Müslümanlar işte size, Hazreti Osman efendimizin elyazma Kur'anı ki üstüne yemin edildikte yüreğini kıl kadar bir domuzluk yokladı mı bitti. İnanmayan kâfir olur. Bu kitap ne yazarsa haktır. Bu kitapta yeri var ki iftiracının kanı helâl... Her Müslümana ömründe bir iftiracı öldürmek Allah'ın emridir...*¹⁵⁸²

“- .... Biz el kadar bebeklere, sözüm buradan dışarı o işi nasıl yaparız? İşte Kur'an, işte Allah'ın kitabı... İşte üstüne elimi bastım. Bundan sonra yalan olmaz. Kur'ana yalandan el basanın yeri cehennem! ...”¹⁵⁸³

“- .... Kitabın yazdığına göre “Hülle” gerek... Hülle, yani karıyı bir başkasına nikahlayıp gerdekleyecekler. Herif ertesi sabah boşayacak da kavat kocası yeniden alacak...”¹⁵⁸⁴

*.... Hasılı Arap hoca çok laf etti beyim, öylesine ki, bizden sonrakiler bu günlerin kötülüklerini hep kitaplarda okuyacaklarmış da: “Bu nasıl iş? Vaktiyle neler olmuş? Müslümanın Müslüman ırzına ters bakması, malına göz koyması ne bela imiş? Şarap haram yazılmışken, Müslüman geçinenlerin kullanması nasıl dinsizlik?” diyerek parmak ısıracaklarmış...*¹⁵⁸⁵

*.... Beli tutmaz ihtiyarlar bile arslan kesildiler, arada sırada şüpheye düşüp “Acaba Musa Çavuş'a, Sülük oğlana bir söylenen olur da başım belaya girer mi?” diye işkillenenler de her şeyi göze alıp köyü sonuna kadar koruyacaklarına yemin ettiler. Kitaba el basarak değnek atladılar.*¹⁵⁸⁶

“ .... Dereye inilecek yokuşun başında, bir garip mezarı vardı. Bir kürt çobanı mezarı ki herif nedense buraya gömülmeyi istemişti. Her zaman yaptığı gibi, durup üç kulhuvallahi ile bir elham okudu...”¹⁵⁸⁷

Müslümanlıkta kadın boşayıp evlenmenin adı ve kuralını, mezarlıktan geçerken dua okumanın inancına dair birçok İslami inanç romanda yer almaktadır.

¹⁵⁸¹ Tahir, age., s. 45.

¹⁵⁸² Tahir, age., s. 107.

¹⁵⁸³ Tahir, age., s. 109.

¹⁵⁸⁴ Tahir, age., s. 123.

¹⁵⁸⁵ Tahir, age., s. 179.

¹⁵⁸⁶ Tahir, age., s. 203.

¹⁵⁸⁷ Tahir, age., s. 247.

4.5.5.2. Doğaüstü Kudretlerle (Cin, Peri, Şeytan gibi...) İlgili Olanlar

Köyün Kamburu romanında, Kemal Tahir'in diğer romanlarına göre doğaüstü varlıklara inanç daha çok işlenmiştir. Köylüler, Parpar Ahmet'in ruhunda ecinnilerin olduğu ve öfkesinin, dur durak bilmeyen sinirlenmelerinin, kendi kaybetmelerinin sebebini bu ecinnilere bağlarlar. Bu ecinnilere "kenef ecinnisi" denildiğini söyleyen Uzun İmam, köylünün gerçekten Parpar Ahmet'in ruhuna ecinnilerin bastığına inandırır.

Uzun İmam hemen adamlar çıkararak köydeki namlı muskalarla "Hâmâil" leri getirip herifin boynuna astırması, bağıra çağıra Kur'an, mevlüt okumaya başlamıştı.

Hiçbirinin faydası görülüyor, herif gitgide kuduruyordu.

Muhtar Kadir ağa,

- Neyin nesi İmam? – diye sordu - , bu nedir yahu?

- Beni dinle Muhtar, bunu böylece cinler tuttu. Bunun cinlerle bir vazgeçtisi olacak. Bugün tarlada marlada bir halt karıştırdı, fena bunalttılar.

- Peki?

- Bana sorarsan, Parpar'ın öfkesi evvel-eski "adam öfkesi" değil "ecinni öfkesi" imiş.¹⁵⁸⁸

- Ecinni derneğine sopa kâr etmez. Bunun yolu başka... Müslümanın bir bölüğü sopalarken, bir bölüğü "Allah-ı Ekber" diyecek... Kafasından başka, gönlün neresine dilerse vurursun.

Uzun Hoca oğlanların koşturduğu değneklerden en uygununu kendisine ayırdı, ötekiler de yardımcılara dağıttı:

- Kafaya vurulmayacak – dedi - , her "Allah-ı-Ekber" de sopalar iki kere inecek. Sevabı büyüktür. Bu sebeple acımayacaksınız.

---

¹⁵⁸⁸ Tahir, age., s. 32.

*Çünkü adam değil, ecinniye vurulmaktadır - Avucuna tükürdü – Yallah bismillah! Başlayalım! Allah-ı-Ekber!*¹⁵⁸⁹

Uzun İmam bir vakit baktıktan sonra kibirle konuştu:

- Gördün ya Muhtar nasıl temizledik! Sopa gibi var mı yahu? Cinlerin anasını bellemek için sopadan hiç şaşmayacaksın.

- Çıktılar mı? Ha ne dersin?

*- Çıkmadılar da herife bu rahatlık nereden geldi? Çıktılar hamdolsun! Onlara da sıkıntı verdik. Zira ecinniler de Allahın bir kulları...*¹⁵⁹⁰

Ahmet yüzünü buruşturdu. Uzun İmam gülümsediğini sandı:

*- Müjdeler olsun – diye sevindi -, ve de hepimize geçmiş olsun. Belayı kökünden söktük. Bunu tutan cinlere “kenef ecinnisi” derler. Bu tayfa, birinin karnından çıkarken öyle bir koku bırakır ki bildiğimiz pislik kokusu değildir, Cehennem’in “Meyil deresi” ndeki “katran kazanı” kokusudur.*¹⁵⁹¹

- Düşünelim bir kere hey Müslümanlar! – diyerek iki dizi üstüne geldi - . Düşünelim ki Sürgün Kırımı yılı o kadar adamı neden temizledi? Sonunda Gâvur Ali ağa bu oğlanın deyyus babasını alıp götürünce illet nasıl defoldu? Kurban olduğum Allah, insanları neden çeşit çeşit yaratmış? Hepimizi kalıp dökmesi neden birbirimize benzetmemiş? Şu sebepten benzetmedi ki, insanoğluna ruh vermiştir. Ruh görülmez. Ruhlar da iki çeşit: Şeytanı var, Keleği var. Allahtır, her birimizi ayrı kalıpta yaratmıştır ki, yüzümüzden gözümüzden ruhumuzun ne mal olduğu anlaşılacak...

*Bir adam Çalık’sa, sopa gücüyle doğmuşsa, fazladan suratında iman nuru yoksa, ruhu şeytan ruhudur. Bu böylece bilinmeli, ona göre hesabı görülmeli.*¹⁵⁹²

Köylü Parpar Ahmet’in ruhundaki ecinnileri çıkartmak için Uzun İmam’ın geliştirdiği yöntemler dener. En sonunda dualar edip sopalarla acımasızca döverek Parpar Ahmet’in ölümüne sebep olur.

¹⁵⁸⁹ Tahir, age., s. 33.

¹⁵⁹⁰ Tahir, age., s. 34.

¹⁵⁹¹ Tahir, age., s. 34.

¹⁵⁹² Tahir, age., s. 108.

4.5.5.3. Ruhsal Kişiliklerle İlgili Olan İnanmalar

4.5.5.3.1. Hızır-İlyas

Köyün Kamburu romanında da Narlıca köylülerinin Hızır Peygamber'e inancının tam olduğunu görmekteyiz.

“ – Duan kuvvetiyle durur Uzun Hoca!

- Oh ne iyi, dursun elbet! Dursun ki helâl paramız kara günümüzde Hızır Peygamber gibi imdadımıza yetişsin.”¹⁵⁹³

“ .... Ne olursa olsun bu Çalık'ı köye Allahın gönderdiği belli bi şey... Herif, hâşâ, Hızır Peygamberden farksız...”¹⁵⁹⁴

Romanda, Hızır Peygamber'in özelliğinden dolayı yardıma koşan kişilere Hızır Peygamber benzetilmesi yaygın bir durumdur.

4.5.5.3.2. Din Görevlileri

a) Hocalar

Romanda Narlıca Köyü gibi Çorum'un birçok köyünde hocalara iman tamdır. Hocalar, imamlık eder, hastaları iyileştirir, kız ister, çocuklara ders verir muska yapar. Köyde söz sahibidirler, köylü onlara saygı gösterir.

.... Ahmet'in biraz durgunlaştığı sıraları kollayarak türlü düzenler, tütsüler yaktı. Bu tütsüleri, Serendip'teki “Hazreti Âdem” türbesinden getirmişti.

“Ahmet kaç para İstanbul'un Toptaşı tımarhanesindeki bütün zirdelileri yarım saatte uslandırır!” diyordu. Tütsü fayda vermeyince Uzun Hoca, padişahın baş imamyken ele geçirdiği “Mağribi Yasini” ne sarıldı. Gecelerce okudu. Bir yandan da, sıtmanın iyice güçten düşürdüğü sıraları gözetleyip herifi muskalarla donattı. İçinde Peygamber mühürlerini erittiği sularla Ahmet'e büyüklü küçüklü aptestler aldırıldı.

¹⁵⁹³ Tahir, age., s. 23.

¹⁵⁹⁴ Tahir, age., s. 221.

Bunlar bir başkasına yapılmış olsaydı, öfke şurada kalsın, adamın dili-dişi kitlenir, herif yedi yıl ağzını açamazdı. Allahın işi canım, Parpar'ın öfkesi, "bana mısın!" demedi...¹⁵⁹⁵

Uzun Hoca gene de yüreğini bozmadı. Amasya'dan at kestanesi ismarladı, bunlardan beşyüzlük bir tesbih yaptı. Bir gün nasılsa razı edip Ahmet'i önüne oturttu, tayı dizgine alıştırır gibi okşalaya okşalaya koca tesbihi iki yüz defa başından aşırarak herifi "İsm-i âzam" duasıyla nefesledi.

Vaktiyle sınır boylarında düşman ordularını durdurup çil yavrusu gibi dağıtmış olan bu "İsm-i âzam" duası da işe yaramayınca fukara Uzun Hoca muhtar odasına geldi:

Benden bu kadar Kâhya - dedi - , Narlıca'nın bir ettiği varmış ki Allah bu belayı bize yakıştırmış. Ben bittim, sonunu sen düşün!¹⁵⁹⁶

"Uzun Hoca,

- Merhaba Ahmet oğlum – dedi -, nasılsın iyisin ya?

Ahmet zıplayıp kalktı, ellerini göbeğine bağladı:

- İyiyiz sayende Uzun Hoca!"¹⁵⁹⁷

-İşte bu sebepten, ben sana Çorum medresesini yakıştırdım. Biraz daha oku yaz... Din üzerine dediğim lafları ağzından kapıver. Kuran'ın Arap ağzını iyi çevirmeye bak. Bu dünyada mollalıktan rahatı yoktur. Köylü kısmı on yıl yaşarsa, imam-hoca kısmı en azından otuz yıl yaşar. Neden mi? Toprakla boğuşup yıpranmadığından... Medrese dersin pek iyidir. Canın çekerse iki okursun, çekmezse şuraya uzanır bir vakit yatarsın.

Önüne bedavadan sıcak aş gelir. Haftada iki kere aşureyi pişirirler de, "Allahını seven buyursun" diye zor bile ederler. Üç aylarda cerre çıkıp beyaz mecidiyeleri kemere dizmeyi ne yapalım? Sonunda köyün birine imam yerleştin mi, tamam...¹⁵⁹⁸

¹⁵⁹⁵ Tahir, age., s. 16.

¹⁵⁹⁶ Tahir, age., s. 16-17.

¹⁵⁹⁷ Tahir, age., s. 21.

¹⁵⁹⁸ Tahir, age., s. 96.

“... “Biz buna n’aptık hey Allah? Biz bunun hizmetini görmedik mi? Biz bunun kış odununu hep taşıdık, hoca hakkını topladık da ambarına kadar sırtımızda çektik.” ”
1599

Hele mescidin, soluğu kesik imamı ile uyuşup ezan okumaya başlayınca mahallenin karısı, erkeği Çalık Molla’yı sevdi:

-Allah’ın bir fukarası... Yüreği temiz...

-Yüreği temiz olmaz mı? Geçenlerde Çingen ayısı bulamamışlar da Leblebici Hilmi Ustanın Zarife’yi buna çiğnetmişler. Ne sızı kalmış, ne bi bok... Karı zıpladı kalktı. Hilmi usta para verecek olmuş da, ne dersin, Çalık oğlan almamış... Akli olsa alıp cebine atmaz mı?¹⁶⁰⁰

“İlaçlar işe yaramayınca Uzun Hoca,

- Hele açılın kardaşlar! Hele açılın ki, Allah-bismillâh! – diye yatakların arasına diz çöküp okumaya çöktü. Arkasından dualı pamuk ipliğiyle sıtmaları bağladı. Amasya toprağındaki sıtma ocağından muskalar getirtti...”¹⁶⁰¹

Hocalar, köy yerinde inanılan, hükmü olan bir kişi olarak görülse de Uzun İmam, medresedeki hocaların ve Çalık Hafız’ın küçük kızlarla ilişkileri, erkeklere karşı cinsel istismarları ile yazar bu din görevlilerinin süttten çıkmış ak kaşık olmadıklarını açıkça göstermiştir.

4.5.5.4. Ruhsal Kişiliklerle İlgili İnanma Uygulamaları

4.5.5.4.1. Türbe ve Makam Ziyaretleri

Köyün Kamburu romanı köylülerinin bir kişi hastalandığında, dili dönmediğinde çare olarak tekkelere türbelere ve ocaklara götürüldüğü açıkça belirtilmiştir.

“Dilsizlik korkusu atlatılmıştı ama başka dertler yüz göstermişti: Dört yaşında koca oğlan, ayakları üzerinde duramıyordu. Ocaklara, tekkelere göturdüler, ellerinden tutup kaldırarak adım attırmağa çalıştılar.”¹⁶⁰²

¹⁵⁹⁹ Tahir, age., s. 101.

¹⁶⁰⁰ Tahir, age., s. 131.

¹⁶⁰¹ Tahir, age., s. 228.

¹⁶⁰² Tahir, age., s. 41.

4.5.6. Halk Âdetleri ve Gelenekleri

4.5.6.1. Aile Akrabalık Gelenekleri

4.5.6.1.1. Otoritenin Dağılımı

Köyün Kamburu romanında köyde otorite olarak ağalar yoktur. Ancak, köyün imamı ve muhtarı köyde birer otoritedir. Kız istemede, hasta iyileştirmede, köye musallat olan eşkıyalara karşı nasıl tavır takınılacağına, suçlu kişilerin suçlu olup olmadığına karar verirler.

- *Bilmem ki Hoca – dedi - , ne bileyim?*
- *Neden? İşte bak ne güzel! Muhtar ağan seni everecek.*
- *Sağ olsun!*
- *Demek razı geldin mi?*
- *Siz ne dersiniz ben oradayım.*

- *Ulan vay canına! – Uzun İmam sevinçle yere oturuvermişti - : Ulan aferin Ahmet oğlum! Hele otur, adam gibi iki laf edelim – Ahmet’i de kolundan çekip oturttu - : Sana kimi alacağız bil bakalım? Yaa, biz sana bu köyden kimi uygun gördük hey Ahmet, haydi onu da bil de ben seni alnından öpeyim.*¹⁶⁰³

Topal Ayşe, suçsuz, günahsız, sopa yemekten usanmış, Muhtar Kadir ağasına gidip dert yanmayı çoktan tasarlamıştı. Hemen Kâhya odasına koştu. Yaşlılar kuruluna bir güzel ağladı.

Koruyucu yollayıp Parpar’ı çağırdılar. Lafa önce Uzun İmam başladı, dinden, imandan, kitaptan, Kur’andan açarak çok söz etti. Arkadan Muhtar Kadir ağa biraz çıkıştı:

- *Karı kısmı sopasız olmaz ama – dedi - , her şey sırasıyladır. Sen sırayı-saygıyı çoktan taşırdın. Bunun sonu kötüye gider. Fazladan yüklü... Gebe karıya her gün kötek atıldığı nerde görülmüş? Bir ettiği varsa söyle, biz de bilelim.*¹⁶⁰⁴

- *Tamam! Hay Allah senden razı olsun Ömer efendi! Benim de aklıma gelmedi değil ama...*

- *Ama’sı neymiş?*

- *“Hanefi bu işe razı olmaz!” dedimdi. Hele bu kıtlık yılı baharında...*

¹⁶⁰³ Tahir, age., s. 22.

¹⁶⁰⁴ Tahir, age., s. 27-28.

- Boğazı benim üstümeysen neden razı gelmeyecekmiş? Bedava bir kuyrukçu... Haydi şu iti hazırlayın! Ben Hanefi'yi razı ederim.

Parpar'ın Çalık Kerim, Yediçınar Yaylasına çıkıp öfkeli Hanefi'ye kuyrukçu olmayı pek istemedi ama, "Olmaz" da diyemedi. O gün, Ömer efendinin özengisine yapışıp yaylanın yolunu tuttu.¹⁶⁰⁵

"Üst kattaki ağa odasının döşemeleri Çakırların olduğundan, Emine karı göçerken bunlara hiç dokunmamıştı. Yeni çobanı yaylaya çıkararak Kenan Efendi, sedire oturunca Kerbela göçmeni Abuzer'in körpe karısı Emey önüne diz çöktü, çizmeleri çekti..."¹⁶⁰⁶

"Kenan efendi, emretti:

-Hani nerde sofraya? Kız ben acımdan geberdim namussuz..."¹⁶⁰⁷

" - Gecenin bir vakti ne demekte senin kuman? Sakın herifini mi istemekte?

-Değil. Yatacak da, "Ağanın izni var mı?" dedi.

-İzni biz mi vereceğiz?

-Sen...

-Verdim gitti. Yiğitse şu kara herifi de götürsün."¹⁶⁰⁸

Köyde bir zamanlar hükmü geçen zengin Ömer Efendi'nin tüm mal varlığı oğlu Kenan Efendi'ye kalınca Abuzer Ağa ve ailesinin otoritesi Kenan Efendi olur.

Muhtar Kadir ağa sordu:

-Bırak hümgürtüyü hoca, n'apalım, onu söyle?

-Önce Advıye kızını dinleyin! İftira meydana çıksın ki...

-El kadar kızın dinlenmesi de neymiş? Akıllı ol be herif! Biz bilmez miyiz ki sen bu lafı böyle söyledin?

Uzun İmam söz anlamaktan çıkmıştı. El kadar kızın heyete çağırılması uygun görülmediğinden Muhtar Kadir ağa meseleyi sorup anlamaya korucu Rüştü ağayı gönderdi..."¹⁶⁰⁹

¹⁶⁰⁵ Tahir, age., s. 47.

¹⁶⁰⁶ Tahir, age., s. 56-57.

¹⁶⁰⁷ Tahir, age., s. 60.

¹⁶⁰⁸ Tahir, age., s. 64.

¹⁶⁰⁹ Tahir, age., s. 110.

“Çalık Kerim, namazdan sonra Hıdırlık Şeyhi'nin, medrese müderrisi Hüsamaettin efendinin, Büyük Caminin baş imamının ellerini öpüp gösterilen yere diz çöktü. Pis Çalığa arap ağzıyla Yâsin, arkadan bir Aşir okuttular. Tecvitten, yasara yensurundan, mevlûtta, kasideden sınıdılar...”¹⁶¹⁰

“Bu sırada, arkasından beş altı molla ile Müderris Hüsametdin efendi avluya girdi.

Tencerenin başını bekleyenlerle bulgur ayıklayanlar gibi Kasım'la Çalık da ayağa kalktılar.”¹⁶¹¹

Romanda, Çalık Kerim Çorum Medresesi'ne okumak için gittiğinden dolayı Kemal Tahir, medresedeki otorite dağılımında söz sahibinin medrese müderrisi Hüsametdin efendinin olduğunu vurgular. Okula yazılmak isteyen öğrencileri, Büyük Caminin baş imamı ile onun seçtiğini, o medreseye girdiği zaman öğrencilerin ne işle uğraşırsa uğraşsın ayağa kalkmak zorunda olduklarını, onların da Allah'ın o olduğunu belirtmiştir.

-Neler canım! Şube reisi bağırdığı bir zaman, “Sizin Narlıca, çiziden çıktı büsbütün...” diyerek yumruğunu masaya vurdu. “Bir bölük kaçak barındırdığımızdan benim haberim yok mu? Şart olsun ilerisini siz düşünün. Hükümatır bu! Bir hükümet birkaç köyü yakarsa hiç bir şey lazım gelmez! Köyü askerle çevirip sürgün avı hesabı taramazsam nah şu bıyıklar...” dedi.

-Sen ne dedin?

-“Hâşâ!” dedim. “Bizim köyümüz emir kuludur, hiç bir vakit kabul etmeyiz!” dedim, “Padişah fermanına bizim boynumuz kıldan ince!” dedim. Nasıl iyi demiş miyim?¹⁶¹²

Köydeki tüm bu otoriterin yanında, köylülerin padişaha ve onun fermanlarına bağlılığını, asıl otoritenin, son zamanlardaki zayıflığına rağmen, devletin olduğu göze çarpmaktadır.

4.5.6.1.2. Aile Fertlerinin Birbirine Karşı Durumları: sıra, saygı

Köyün Kamburu romanının Narlıca köylülerinde de aile içi ilişkiler çok zayıftır. Birbirlerine karşı sevgisizlik ve saygısızlık son haddindedir.

¹⁶¹⁰ Tahir, age., s. 116.

¹⁶¹¹ Tahir, age., s. 124.

¹⁶¹² Tahir, age., s. 236.

Kadınlar kocalarını, kocalar karılarını rahatlıkla aldatabiliyor, kocalar kadınlarına ve çocuklarına şiddet uygulayabiliyor.

“Evlenmek herifin öfkesini şuncacık azaltmamış, huysuzluğunu köy adamının üstünden alıp Ayşe kızın başına sarmıştı.

Namussuz Parpar, canı sıkılmasıyla eve koşup karıyı dayağa yatırıyor, gittikçe daha sık öfkelendiğinden zavallı Ayşe’ye hemen her gün, az-çok sopa çekiyordu.”¹⁶¹³

“Ellerine dayanarak kalkmaya çalıştı. Eve kadar emekledi. Soyunurken farkına varmadan inlediği için, “Ne var, hasta mısın?” diye soran anasını ağzı köpürmüş köpek hırıltılarıyla tersledi.”¹⁶¹⁴

– *Dur sen! Bu neyin nesi bakalım? Aman Çalık oğlum, ben senin aklına tüküreyim aklına...*

Bunları yüksek sesle söylediğinden anası:

- *Bir şey mi dedin? – diye sordu.*

- *Ben sana ne dermişim sabah sabah?*

- *Hastalığın savuştun mu?*

- *Gevezelenme, geçmişinden başlarım.*¹⁶¹⁵

Çalık’ın köye gelişi yalnız Ayşe karıyı sevindirmişti. Marazlı oğluna kavuştuğundan değil, “Oğlan para getirmiştir ne güzel!” ya da “ölmeden parasının yerini söyler!” diye... Hastaneye duyunca kendini ağlayarak yerlere atamsı da hayırsız Çalık’ı sevdiğinden çok, birikmiş cer paralarını kaybolması korkusundandı.

*O sebeple hastane kapılarında günlerce beklemiş, ateşler içinde, dalgın sayıklayan Kerim’e yalım yalım yalvarmıştı. Ne fayda Domuz Çalık “Nal” dedi, “Mıh” demedi. Parasının yerini bildirmedi.*¹⁶¹⁶

¹⁶¹³ Tahir, age., s. 27.

¹⁶¹⁴ Tahir, age., s. 102.

¹⁶¹⁵ Tahir, age., s. 102.

Çalık Kerim, annesine hiçbir zaman sevgiyle yaklaşmaz ve yeri geldiğinde tersleyebilir. Annesini bir büyük yerine saymaz.

-Sülük oğlan gelip yetişmeseydi, bu “Kavat” lafi, daha çok sürüp giderdi. Oğlan, “Vay! Sen benim yüzüme karşı, babama nasıl kavat demişsin bakalım?” diye yaşutlarından birinin kafasını tüfek dipçığıyle yardı da... Abuzer’e kalsa, kavatlığıyla öğünüp gezecekti güzelce...

-Bu dünyada niçin herkes “Oğlum olsun!” diye zorlatır bakalım? “Gelir yetişir de beni arkalar” diye.¹⁶¹⁷

Topal Ayşe, oğlu Çalık Kerim medresede hastalanıp hastaneye yattığında oğluna sevgisinden başını beklemesi, onunla ilgilenmesi boşuna değildir. Hafızlık yaparak elde ettiği paraların yerini oğlundan öğrenmek ve onlara sahip olmak ister.

“Kadir ağa yayladan akşama doğru döndü. Hiç kimseye bir şey demeden hayvanı doğruca evine sürdü, dizgine özengiye sarılan gelini iki öksürük arasında bir güzel haşlayıp içeri girdi, yatsıya kadar çıkmadı.”¹⁶¹⁸

Kemal Tahir’in “Sevgisizliğin köylüleri” bu romanda da değişmemiş sevgisizlik hayatlarının her anına yansdığından aile içi ilişkilerde de kendini göstermiştir.

4.5.7. Halk İlimleri

4.5.7.1. Hava, İklim Bilgisi, Takvim

Romanda köylülerin hava bilgisinde gökyüzüne bakarak yağmurun yağıp yağmayacağına dair bilgiyle karşılaşmaktayız.

- Geçen gün gökyüzüne bir zaman baktı da: “Yarın yağmur yağsa gerek” dedi. “Bre yavrum ne yağmuru. Havada, hamdolsun çekirdek kadar bulut yok” dedim. “Yağacak emmi, hem de zorlu yağacak dedi. Sabah namazına kalktım ki dünyayı sel almış! Nuh tufanından kalma bir yağmur! Ortada bir şey yokken rüzgârı, yağmuru sezmesi neyin nesi Uzun Hoca?”

- Karadeniz, deniz kıyısıdır. Orda adamın işi su üstünde olduğundan havayı bilecek ister istemez...¹⁶¹⁹

¹⁶¹⁶ Tahir, age., s. 153.

¹⁶¹⁷ Tahir, age., s. 168.

¹⁶¹⁸ Tahir, age., s. 191.

Parpar Ahmet, Karadeniz Bölgesi'nde uzun yıllar kaldığı için havanın nasıl olacağına dair bilginin oradan öğrendiği açıkça görülmüş olur.

4.5.7.2. Simya, Sihri Kuvvetlerden Faydalanma Bilgisi, Büyü

Narlıca köylüleri, çare bulamadıkları durumlarda, kadınları etkilemede, erkeklerin cinsel yaşamını etkilemede muskaya ve büyüye sıklıkla başvurur.

“Parpar”ın ardından başımıza bir de “Ödlek Çalık” çıkarsa işimiz iş, “Uzun Hoca!” diyerek köyün namusu belâsına yeniden davranıldı, beş konaklık yerlerden yiğitlik muskaları getirildi. Namlı eşkıyaların kullandıkları muskalar ki tavşana takılsa canavara çeviren bir muskalar... Hiçbiri kâr etmedi, tersine Kerim'in ürkekliği arttıkça arttı...¹⁶²⁰

“Karı küstü, küsecek...

“ – Ben anladım – dedi -, Benli Nazmiye kâğıt yazdırmıştır. Ya da hocaya bağlattı. Yoksa bu senin pörsüklüğün neyin nesi?”¹⁶²¹

- İşte Müslümanlar – diye parmağını uzattı -, harmanları yangından, malı, davarı canavardan koruyan muskalar bunlar... Göze gelmeyi, cine şeytana uğramayı önleyenler nah şu beridekiler... İnek buzağının, kısırak tayını mı bırakmakta? Dermanı bundadır. Hayırlı işlerin düşman oyunuyla bozulmasını istemezsen, şu mübareklere sığınacaksın... - Gizli bir lafı varmış gibi sesini biraz alçattı - : Hoca kısım gibi, muska kısmına da ayıplık olmaz. Hamdolsun hepimiz erkeğiz. Gördüğünüz sarı muşambalı muska, erkeklik gücünü yedi manda boğası kadar artırır. İster boynuna tak, istersen götür, damızlığını bağladığını yemliğe as... Aman dayı, tazedden aptest almadınsa o şişelere el değdirme! Onlar Kâbe'nin bildiğimiz zezem suyudur.

Allah gecinden versin Ezrail peygamber başına dikilirse, “Aman komşular..” diyerek neden çırpınmalı? İçiver de öte dünyaya yüz akıyla gidersin!

1622

¹⁶¹⁹ Tahir, age., s. 12.

¹⁶²⁰ Tahir, age., s. 43.

¹⁶²¹ Tahir, age., s. 89.

¹⁶²² Tahir, age., s. 132.

Romanda, muskaları ve diğer tüm büyüleri köyün hocaları yaptığı açıkça görülmektedir.

4.5.7.3. Sağaltım Şifa

4.5.7.3.1. Halk Hekimliği

Köyün Kamburu romanında köylüler, diğer romanlardaki köylüler gibi doktorsuzluk ve çaresizlikle hastalıklarının üstesinden kendilerinin günlük yaşamlarından elde ettikleri deneyimler ile gelmektedirler. Kara çıban çıktığında insana bitin düşmeyeceği, yaraları merhem ve sirke ile iyileştirdikleri görülmektedir.

Berber Rıza Onbaşı işi anlamıştı. Kaşlarını çatıp:

- Hey uzun Hoca! – dedi - , şimdiye kadar bu yiğidi bitler neden yiyip tüketmedi bil bakalım?

- Neye?

- Kara çıban dökmüş. Kara çıban dökenlerde bit olmaz.

- Pire olur mu sakın?

- Hele sakallı domuz! İt mi bu?

*Berber Rıza Onbaşı Ahmet'e acıdı, sevabına biraz zifili merhem verdi*¹⁶²³

“Çalık Kerim bir hafta evden çıkmadı, yaralarını sirke ile tımar etti, üstünü başını yamattı...”¹⁶²⁴

Çalık Hafız hemen bir kâğıt yazmış, köyden bir oğlanı da ata bindirip kasabaya salarak hâlisinden sulfato buldurmuştu. Lazlar tam iki gün avuç sulfato yediler. Fayda vermeyince haplardan birer avucu, boğma rakıda eritilip içirildi. Kısa boylu kalaycı biraz sarhoşladı, şap-saman söylendi, dilini büsbütün anlayamadıklarından ne istediğine akıl erdiremediler. Bir vakit yanık türküler çağırdı, sonra yeniden titremeyi ele aldı.

*Sirkeye sarmısak ezdiler, içine gene avuç avuç kinin doldurulup sabah ayazına bıraktılar. Bunu zorla yuvalayan fukaralar kusmaktan az kalsın gebereceklerdi. Kara sıtma “Bana mısın?” demedi.*¹⁶²⁵

¹⁶²³ Tahir, age., s. 18.

¹⁶²⁴ Tahir, age., s. 114.

¹⁶²⁵ Tahir, age., s. 228.

“-Sana parayı soran mı oldu çengi! Ben ilacı tasa yaparım, yemekten yarım saat sonra dikiversin! Bir damlası kalmamacasına... Sabaha kadar sıtması gider...”¹⁶²⁶

Köy yerlerinde sıtma hastalığı sıklıkla karşılaşılan bir hastalıktır. Hastalığın ilacı olarak “sulfatoyu” kullanırlar. Onun etki etmediği yerde çeşitli bitkilerden yaralanırlar. Çalık Kerim ise Petek’in kocasının ölmesini istediği için Petek’e sıtma için iyi gelecek ilaç Hasan’ın ölmesine yol açacaktır. Romanda köylülerin bazen bitkileri şifa değil, zehir için kullanıldığı da açıkça görülmüştür.

4.5.8. Giyim – Kuşam Süslenme

4.5.8.1. Erkek Giyimleri

Köyün Kamburu’nda erkeklerin giysilerine dair bilgi sınırlı sayıdadır.

*Köylü, Allah’ın işine bir zaman şaştı. Buradan donsuz giden oğlanın sırtında, şimdi, İngiliz çuhasından yeni elbise, göğsünde yarım okkalık gümüş köstek, ayaklarında kırmızı meşinden lâz çizmeleri vardı. Yanına bıraktığı heybenin iki gözü de tepeleme dolu... Fesine sardığı oyaly yazmanın bir ucu belindeki şal kuşağa değişiyor, üç katlı “gayret kemeri” nin arasından sarı ağızlığın savatlı başı, koca taneli tesbihinin siyah ipekten püskülü görünüyor. Bir çalım ki Çorum’un Başıbozuk Dilâver paşası, bunun yanında haltetmiş...*¹⁶²⁷

“Kara Abuzer, büyük adamlarla oturup kalktığını, dünyada olup bitenlerden haberi olduğunu köylüye göstermekten gitgide hoşlanıyordu. Kehribar tespihini şakır şakır çevirerek söze girişti...”¹⁶²⁸

“Sırtlarındaki kara kıldan kürt abalarıyla kürt şalvarlarını, başlarındaki ak keçeden kürt külâhlarını çıkarıp her günkü elbiselerini giydiler...”¹⁶²⁹

Erkeklerin genellikle kuşak, şalvar, külâh ve giysilerini tamamlayan kehribar tespihini kullandıkları görülmektedir.

¹⁶²⁶ Tahir, age., s. 243.

¹⁶²⁷ Tahir, age., s. 10.

¹⁶²⁸ Tahir, age., s. 175.

¹⁶²⁹ Tahir, age., s. 230.

4.5.9. Halk Ekonomisi

4.5.9.1. Pazarda ve Pazar Dışında Alım Satım İlişkileri

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında köylülerin pazara alışverişlerine dair bilgilere sıkça yer vermiştir. Toprağında üzüm yetiştiren köylünün pekmezini satmak için Çorum'un ilçelerine ya da yakın çevrelerdeki şehirlere gittiği, kaçak tütün satıcılığı yapıldığı, evin ihtiyaçlarını almak için paranın olmadığı çoğu zaman yağ, süt ve yumurta gibi ürünler verilerek değiş tokuş yapıldığı açıkça belirtilmiştir.

“ - .... Herif o günlerde Alaca'ya üzüm pekmezi satmaya gitti. Aradığı fiyatı bulamazsa Akdağmadeni'den Yozgat'a kadar uzanacak...”¹⁶³⁰

“ – Her şey sırayla... Biz ne demekteydik? Senin gibi bir yiğit Narlıca'da birkaç tarla ile adam sırasına giremez. Çek yaylaya, önüne üç beş at çekeyim, Gümüşhacıköy'den kaçak tütün gelir. Senden getirmesi... Satmak benim işim...”¹⁶³¹

- Kaçak getirmeyi hak edemem ama eğer yaylaya gelen tütünden biraz verirsen, fişek yapar satarım. Ayrıca sürekçilerden bize ucuz hayvan, sığır inek alıverirsin. Bu dediklerim hep parasıyla... Eğer birazını harman ödemesine bırakırsan o da senin beyliğin ağalığın...

*- Öyleyse niyet çerçilik mi Hafız?*¹⁶³²

“ – Benim kimim kimsem mi var? Öteberi satmayınca gazyağı, tuz, sabun parası nerden çıkar? Geçen hafta iki okka yağ götürdüm, biraz da yumurta...”¹⁶³³

Çalık Hafız köye tellâl çağırttı, bundan böyle köylünün pazara götüreceği bütün malları pazardaki değeriyle alacağını, pazardan satın alınan öteberiyi de gene Pazar fiyatına satacağını, eğer o hafta fiyat değişikliği olmuşsa bunun farkını da hemen ödeyeceğini bildirdi.

Böylece erkeksiz evlerin karısı kızı, şuncacık şey için kasaba yerinde, itin köpeğin ayağı altında kalmaktan kurtulacaktı.

¹⁶³⁰ Tahir, age., s. 82-83.

¹⁶³¹ Tahir, age., s. 211.

¹⁶³² Tahir, age., s. 216.

¹⁶³³ Tahir, age., s. 239.

*Ayrıca harman zamanı ekinle, bağ bozumunda üzümle kırkım ayının keçi kılı, yapağası ile ödenmek üzere isteyen defterine yazıp dilediğini verecek... Paradan yana sıkışanlara da borç defteri açıyor.*¹⁶³⁴

*İlk zamanlar köylü, bu işi pek umursamamış, eski alışkanlıkla gene Çorum'un Çarşamba pazarına gidip gelmişti. Yavaş yavaş durum kendiliğinden değişti. Bir çocuk koşturup, para pul vermeden öteberi almak, Narlıcaların o kadar kolaylarına geldi ki, kasaba pazarına kimse inmez oldu. Komşu köyler de Çerçi Hafız'a alışmışlardı. Birkaç ay önce, gördükleri malın yarısını dağıtabilen kürt hizmetkârlar, artık geriye hiç bir şey getirmiyorlar, buna karşılık sepetleri yumurta, kuru üzüm, zahire ile doldurup dönüyorlardı.*¹⁶³⁵

Kemal Tahir'in romanında köylülerin ürünlerini satmak ve evinin ihtiyaçlarını almak için, Çalık Kerim'in köyde dükkân açmadan önce, Çorum'un Çarşamba pazarına gitmeleri günümüzde de devam etmektedir.

Çorum'un köylülerin merkezde yer alan Çarşamba pazarı, Çorum'un tüm köylüleri için hem geçim yeri hem de alışveriş için bulunmaz bir çarşısıdır. En iyi ve doğal ürünler bu pazarda bulunmaktadır.

4.5.9.2. Ekim, Biçim İşlerine Ait Tarımla İlgili Âdetler

Kemal Tahir, Narlıca Köyü'nün ekonomik kaynağının tarım olduğu, bundan dolayı tarımla ilgili birçok âdetin de varlığını gösterdiğini, romanında sıkça yer vererek anlatmak istemiştir.

*O yıl Allah'tan "Ekin yılı" oldu. Ahmet'in dinlenmiş tarlaları bire on verdi. Herif, tohumluğu yeterince ayırdı. Bulgurlukla yarmalığı, komşu karılarına el sürdürmeden kendisi yıkayıp kaynattı. Unu vaktiyken öğüttü, kışlık yeygisini havalar bozmadan evine biriktirdi. Bir de icat çıkarıp fazla ekinini âşar mültezimi Çakır Kâhyaların Ömer efendiye satmamış. "Biz bunu kışın pazarda değeri pahasına veririz" demişti...*¹⁶³⁶

¹⁶³⁴ Tahir, age., s. 263.

¹⁶³⁵ Tahir, age., s. 264.

¹⁶³⁶ Tahir, age., s. 13.

Kış ayları böyle geçti, “herk” zamanı gelip çattı. Orakla harman köylü milletini nasıl toza-gübüre boğarsa, “herk” de rençber kısmını ıslanmış sıpaya çevirir. Kara kıştan insanlar da, hayvanlar da bitkin çıktıkları için diz boyu çamurda tarla sürmek zordur. Hele Ahmet gibi yalnız olanlara ölümden beter. Gündüz akşama kadar sapanın peşinden gidip gelinecek, gece sabaha kadar öküzler kırdan otlatılacak. Gece dışarıda yatmaktan yaşlık iliklere işler. “Öküzlerin ipleri koluna bağlı olduğundan sürekli uyamazsın. Başiboş salsan her biri bir dağa gider. Gün ışımadan sapan demirini gömdüğün yerden çıkarıp hayvanları koşacaksın. İki-üç çizgi gidip gelmeden karınları körük gibi şişer şişer boşalır.” Kısacası: “herk” demek, “resmen rezillik” demek...¹⁶³⁷

“ – Narlıca’dan...

- Sizin köy kenevir eker mi?

- Ekmez.

- Ya gizliden haşhaş ekeniniz?

- Hayır. Bizde buğday olur, mısır, çavdar...”¹⁶³⁸

“Vakit yaz üstüydü. Köylü daha arpa biçmeye girmemişti. Herkes orağını tırpanını bileyip düvenlerin altlarını taşlarken Narlıca’da işler birden kötüleşti. Birkaç gündür sürüden davar kayboluyordu.”¹⁶³⁹

Bir yandan harman yerine kağnılarla sap çekiliyor, öte yandan fırıl fırıl dövenler döndürülüyordu. Arpaların sonu çoktan alınmış, tepe gibi yığılan taneleri, Çalık Hafız, elindeki mültezim mühürüyle mühürlemişti.

Bu yıl Narlıca’nın iltizamını Abuzer ağanın almasından, hele ekini Çalık Hafız’a bekletmesinden köylü çok memnundu...¹⁶⁴⁰

¹⁶³⁷ Tahir, age., s. 13-14.

¹⁶³⁸ Tahir, age., s. 126.

¹⁶³⁹ Tahir, age., s. 189.

¹⁶⁴⁰ Tahir, age., s. 221.

“Narlıca’nın üst başındaki harman yerinde köylü, karı erkek, çoluk çocuk arı gibi çalışıyordu. Millet tepeden tırnağa toza boğulmuş, kocalar karılarını, oğullarını tanıyamaz olmuştu. Ama bolluk keyfinden buna kim bakıyor? Türkülerin, mânilerin bini bi para...”¹⁶⁴¹

*Rüzgâr estikçe savrulan ekinler, havaya altın tozları gibi dağılıyor, güneşte alâimisema gibi renk renk ışıldıyordu. Yokuştan sap yüklü kağnıların aralıksız gıcirtıları duyulmaktaydı. Temmuz öğlesinin kızgın sıcağında araba boşaltanlar, harman yatağı yayanlar, düven döndürenler, döğülen harmanı büyük çalı süpürgeleriyle süpürenler, hele taneyi samandan ayırmak için durmadan savuranlar, titreyerek tüten havanın ötesinde boz bulanık kımıldıyorlardı. Birkaç kişi harmandakilere eşeklerle durmadan su taşımaktaydı. Güneş yakmasına karşı karılar sıkıca sarınmışlar, erkeklerse, inadına, don- gömlek soyunmuşlardı. Bunların suratları, kolları, göğüslerinin açıkta kalan yerleri, kömür gibi kapkaraydı. Dolu sap kağnılarını yokuş yukarı dizleyerek güçle çıkaran, sıcakta düven çevirmekten soluğu daralan öküzler yığınlardan tane yiyerek dinleniyorlardı.*¹⁶⁴²

Tarımda iklim koşulları etkilidir, toprak bir yıl dinlendirilir, tarla sürülür, sap atılır köyün tüm ahalisi çoluğundan çocuğuna kadar hepsi çalışmak zorundadır.

4.5.9.3. Hayvancılık; Hayvan Bakımına Ait Düşünceler, Kurallar, Gelenekler

Romanda, hayvana ve onun bakımına köylülerin büyük önem verdiği görülmektedir. Hayvanlar, yaşamlarının bir parçası olduğu için, hangi hayvanın ne gibi özellikleri var hepsini bilirler. Köyün hayvanları çoban tarafından otlatılır.

Bir sürüye canavar uğrasa boğduğu davarın derisi, boynuzu meydanda olur. Bu namussuz, boynuzları da yalayıp yutmaz ya... Koyun davarı hem akılsız, hem korkak olur. Fazladan da kaltabandır. Bir yere sıkışır, kaya arasına, ağaç çatalına takılır. “Bağırsana mübarek! Bağır ki çoban yetişsin!” Hiç bağırılmaz, orada debelene debelene geberir.

¹⁶⁴¹ Tahir, age., s. 222.

¹⁶⁴² Tahir, age., s. 223.

- Bir yere takıldı da orda öldü, diyelim. Hani gökyüzünün akbaba-kartal kuşları? Bunlar leşin bulunduğu yerde değirmen taşı gibi dönüp durmazlar mı? Tanrının çoban milletine, davar sahiplerine bir iyiliği de budur: Yerde kaybolan davarın izini gökyüzünde bulursun! ¹⁶⁴³

Yıllarca hayvancılıkla uğraşmanın bir getirisi olarak akbaba ve kartal kuşlarının sıklığı yere yönelen çobanın davarın leşine ulaşmada yardımcı olmasıdır.

4.5.9.3.1. Çobanlık

Narlıca Köyü'nde çobanlık hayvancılıkla uğraşmanın bir ürünüdür. Köyde çobanların varlığını ve kendi içinde de "kuyrukçu" adı altında ayrıldığını görmekteyiz.

" – Öyleyse muhtar Kadir ağa seni çobanınıza kuyrukçu versin. Biraz ekin mekin kazan.

- Kuyrukçuluk bizden geçti Ali ağa, bir iyilik edecekse muhtar Kadir ağama deyiver bize döl güttürsün... " ¹⁶⁴⁴

"Her yerde olduğu gibi, Narlıca köyünde de dölleri yedi yaşından on iki yaşına kadar kızlarla oğlanlar güder, daha büyükler için bu iş ayıp sayılırdı... " ¹⁶⁴⁵

Köyün çobanları uzak yerlerden aranmaz, çocuklar bu görevi yerine getirir. Büyükler için bu işin neden ayıp sayıldığı ise yazar tarafından açıklanmamıştır.

4.5.9.3.2. Arıcılık

Köyün Kamburu romanında köylülerde arıcılığın yapıldığı, Çalık Kerim'in bir türlü doymak bilmediği zamanlarda Mahir ağanın petekleri çalıp yediği, bilgisinin verilmesiyle anlaşılır.

" .... Mahir ağanın gözü gibi baktığı arılardan tam üç sepetini götürüp dereye basmış, balları ekmezsiz filan tıkmıştı... " ¹⁶⁴⁶

¹⁶⁴³ Tahir, age., s. 189-190.

¹⁶⁴⁴ Tahir, age., s. 71.

¹⁶⁴⁵ Tahir, age., s. 71.

¹⁶⁴⁶ Tahir, age., s. 46.

4.5.9.4. İz Sürücülük

Köyün Kamburu romanında Çorum'un yakın civarındaki köylerinde izciliğin insanlar için birer geçim kaynağı olduğu açıkça görülmektedir.

Muhtar Kadir ağanın can başına sıçramıştı: “Vay! demek biz kocadık öyle mi?” demesiyle koruyucu hemen Büvet köyüne salıp bir namlı izci getirtti. İzciyi önlerine aldılar, dağ-dere gezdiler. Bütün izler Deveboynu yoluna kavuşuyor, orada kayboluyordu.

Büvet'in Alevî izcisi gülerek,

- Kadir ağa – dedi -, bu sizin davarlar bana kalsa Çorum'un Tepecik mahallesine, kahpelere sevdalanmışlar. Baksana hepsi kasaba yolunu tutmakta.¹⁶⁴⁷

İzci, mesleğinde oldukça başarılıdır, kendince bulduğu yöntemlerle Narlıca'nın kaybolan davarlarının izini bulmada köylülere yardım etmiştir.

4.5.9.5. İşçi – Muhtar– Memur- Öğretmenlik

Köyün Kamburu romanının Narlıca Köyü'nde muhtar ve yetkileri açıkça görülmektedir. Muhtar, köyde otorite sahibi olup bir konu hakkında ne yapılacağına dair karar verileceği, birisi şikâyet edileceği zaman başvurulacak kişi muhtardır.

“- Vay namussuz Parpar – diye ağlamaya başladı - , dinsiz imansız Parpar! Yedin fukarayı sonunda... Durmasanıza komşular, Muhatara seslensenize... Nerde bu köyün muhtarı olacak rezil?”¹⁶⁴⁸

“ – N'ağzına yahu! Köy yerinde fukaradan muhtar görülmüş müdür? Fukara kısmı oda mı açabilir, gelen giden memura, zaptiyeye sofraya mı dökülebilir, eşkıyaya, garibe yatak mı serebilir? Ya biz öldük mü?”¹⁶⁴⁹

¹⁶⁴⁷ Tahir, age., s. 190.

¹⁶⁴⁸ Tahir, age., s. 31.

¹⁶⁴⁹ Tahir, age., s. 157.

“Namazdan sonra korucu,

-Millet dağılmasın, muhtar ağamın iki çift sözü var! İnsan dağılmasın, kâhya odasında toplantı var! Diye bağırdı.”¹⁶⁵⁰

Romanda muhtarın görevlerinin yanında, muhtarlık yapacak kişinin, köye gelen devlet görevlilerini ağırlamak ve eşkıyaya, fakire yardım edebilecek kadar zengin olması gerektiği açıkça vurgulanmıştır.

4.5.9.6. Kalaycılık

Köyün Kamburu romanında diğer romanlara göre dikkati çeken bir meslek kalaycılıktır. Çorum’un kasabalarında ve köylerinde kalaycılık yaygın bir meslektir. Kemal Tahir, bu bilgi ile köylünün bakırlarını kalaylatıp zehirlenmemeleri için gerekli olan kalaylama işini, romanında kullanmaktan kaçınmamıştır.

“- Köye kalaycı geldi komşular! Köyümüze kalaycının zorlusu geldi! Duyanlar duymayanlara bildirsin! Köyde kalaycı var. Hafız ağamın avlusunda kaplar kalaylanacak...”¹⁶⁵¹

Lâzlar cevizin gövdesi dibine kap temizlemek için bir çıkur kazıp sıkıca bastırışlar, dereden sekiz on bakraç kum taşımışlardı...

*Öğle namazından sonra besmeyleyle işe giriştiler. Koca körük hırıl hırıl hırlamaya başladı. Uzun boylu lâz, belinden aşağısını ırgalayarak kap temizlerken daha kısası, daha koca burunlusu, birisine fena öfkelenmiş gibi suratını asıp, kapları önüne aldı. Herif, bu seferberlik kıtlığında, kalaya hiç acımıyor, kıpkızıl bakırları nişadıyla tütürerek ayın on dördü gibi parlıyordu.*¹⁶⁵²

Yazar, kalaycılığın varlığından söz etmekle kalmaz bu işin nasıl yapıldığına dair kısa bilgiler de vermektedir.

¹⁶⁵⁰ Tahir, age., s. 191.

¹⁶⁵¹ Tahir, age., s. 226.

¹⁶⁵² Tahir, age., s. 227.

4.5.9.7. Beslenme – Mutfak – Kiler

Köyün Kamburu romanının Narlıca köylülerinin beslenme ve kilerlerine dair bilgiler sıkça yer verilmiştir. Tarımın ve hayvancılığın beraberinde getirdiği yoğurt, süt, yumurta, un, bulgur göze çarpan, köylünün besin kaynaklarıdır.

“ – Cimri olur ama bu kadar mı olur bacım? – diye dert yanıyordu - . Bizim evde neden elek melek yok bakalım? Un elemek yasak da ondan... Bizden biri ekmek isteyecek diye ölüp dirilmekteyim. Bizim unumuzun yarısı arpa, yarısı kepek...”¹⁶⁵³

“Kara kazanın başındakiler bir yandan bulgur ayıklıyor, bir yandan ağız ağza fısıldaşıp gülüşüyorlardı.”¹⁶⁵⁴

“ – Aldırma! ... Ekmek kolay... Senin dağarcıkta bulgur, yağ filan gördüm. Bende tencere var. Zorlu bir pilav yapalım da yiyelim. Akşama az çıkar.”¹⁶⁵⁵

“Çalık Kerim köylerden topladığı ekini, yumurtayı, yapağıyı, pekmezi, fazla kazanca bakmadan nohutla değiştirip Çorum’un leblebiciler çarşısında Hilmi ustanın dükkânına yıktırmaktaydı.”¹⁶⁵⁶

“Narlıcalılar harmanı afatsız belasız bitirmişler, taneyi ambara, samanı samanlığa atmışlardı.

Avlularda, dam üstlerinde bulgurlar, yarmalar tarhanalar kurutuluyor, saçak altlarına, mutfak çivilerine birer, soğan-sarımsak hevenkleri asılıyordu.”¹⁶⁵⁷

Narlıcalılar kiler olarak ürünlerini saklamada ekinler için ambarı, kışa hazırlık için yiyecekleri, çorbalık malzemeleri kurutmayı, kışın yiyebilmek için evin bazı bölümlerine çivilere yiyeceklerini asarlar.

“ – Ekmekten de kesildiler yahu! Şâyetse abla piç kızcılıktan şerbet getirdi, Petek hanım nişastadan pekmezli pelte yolladı, ağızlarına bile süremediler.”¹⁶⁵⁸

¹⁶⁵³ Tahir, age., s. 93.

¹⁶⁵⁴ Tahir, age., s. 119.

¹⁶⁵⁵ Tahir, age., s. 128.

¹⁶⁵⁶ Tahir, age., s. 133.

¹⁶⁵⁷ Tahir, age., s. 226.

“ –Yaban nanesi topladım, çorbalık... Çorbaya nane topladım.”¹⁶⁵⁹

“ ..... Geldi mi köşeye oturur, “Şunu getir, bunu getir. Benim canım üzüm pekmezi çekti. Yarına tavuk isterim. Hani ya börekle bal şerbeti?” ”¹⁶⁶⁰

Yemeklerin isimleri ayran çorbası, bulgur pilavı gibi verilmiştir. Ancak, yemeklerin nasıl ve neyden yapıldığına dair bir açıklama yoktur.

4.5.9.8. Barınma – Mesken – Aydınlanma - Isınma

Kemal Tahir *Köyün Kamburu* romanında Narlıca köylülerinin meskenlerine dair geniş bir bilgi verilmemiştir. Evlerin bir avlusu olduğu anlaşılır. Köyde, oturup tartışılacak ve karar varılacak bir muhtar odasının varlığından söz edilir. Köylülerin evlerine dair geniş bilgiyi zengin ağalardan Ömer Efendi'nin evinin anlatımında bulmaktayız.

“– Muhtar odasında kimse yok. Hayır, benim babam buraya gelmedi arkadaş!”¹⁶⁶¹

Çakır Kâhyaların Yediçinar'daki yayla evleri iki katlıydı. Üst katta, geniş bir sofa ile bir büyük oda, altta ahırın bitişiğinde bir oda, bir mutfak vardı.

Üst kattaki ağa odasının döşemeleri Çakırların olduğundan, Emine karı göçerken bunlara hiç dokunmamıştı. Yeni çobanı yaylaya çıkararak Kenan efendi, sedire oturunca Kerbela göçmeni Abuzer'in körpe karısı Emey önüne diz çöktü, çizmeleri çekti...¹⁶⁶²

“Emey lamba getirdi. Köşedeki rafa koydu. Işık, saçlarının sarılığında güneş gibi oynaşıyordu.

-Hani kız, ocağı yakacaktın? Ben dondum, rezil!

-Çalık oğlan odun getirecek...”¹⁶⁶³

¹⁶⁵⁸ Tahir, age., s. 229.

¹⁶⁵⁹ Tahir, age., s. 235.

¹⁶⁶⁰ Tahir, age., s. 242.

¹⁶⁶¹ Tahir, age., s. 54.

¹⁶⁶² Tahir, age., s. 56-57.

¹⁶⁶³ Tahir, age., s. 59.

“Emey, sofrayı acele toplamış, yüklükten çıkardığı iki döşeği üst üste koyup körpe ağının yatağını sermişti.”¹⁶⁶⁴

Köylülerin aydınlatma aracı olarak gaz ocağı, ısınma olarak odanın içindeki bir ocağı kullanırlar. Evin bir bölümünde yatak ve yorganları koymak için ayrılan yüklük unsurunu da açıkça görmekteyiz.

“Uzun İmam, neden sonra kalktı. Gözleri yarı kapalı yaklaştı. Kandillerin ölü ışığında suratı pek fark edilmiyordu.”¹⁶⁶⁵

*Çorum medresesi, fakir kasaba medreselerinin hemen hepsi gibi bakımsızlıktan iyice kötüleşmişti. Ortasındaki küçük, loş avlu, yeni süpürüldüğü halde pisti. Şurasına burasına toplanmış bulaşık, çamaşır sularıyla ekşi ekşi kokuyordu. Yayı yarıya kurumuş bir erik ağacından bir mermer direğe gerilmiş ipe eski püskü yırtık donlar, gömlekler asılmıştı. Avluyu çeviren sayvanın direkleri, tavanı, kimi açık, kimi kapalı hücre kapıları, odun isi içindeydi.*¹⁶⁶⁶

“Hüsamet’in efendinin odası hem büyüktü, hem de yeni badanalanmıştı. Döşeme tahtaları da gıcır gıcır... Pencerelelerin önü çepeçevre, yerden iki karış yüksek sedir.. Üstü postlarla, minderlerle döşenmiş.”¹⁶⁶⁷

“Kasım Mollanın hücresi, hocanınkinin yarısı kadardı. Kışın içerde odun yakıldığında duvarları, tavanı isten kapkara olmuştu. Tek penceresinin camları hiç silinmediğinden dışarıyı görmüyordu. Yediçinar Yaylasındaki mağaraların çoğu buradan daha ışıklıydı.”¹⁶⁶⁸

Romanda Çalık Kerim gittiği medrese odalarından, pencerelerinden ve içindeki kuruluş düzeninden, medrese olmasına rağmen mağaralardan dahi kötü bir vaziyette bulunduğu dikkat çekilir.

“Çalık’ın başka akılda olduğu şundan belli ki: Dükkânı götürdü, köyün sonuna, yokuşun başına kurdu. Oysa köy yerinin çerçi dükkânı ortada gerek... Muhtar odasının tam karşısında...”¹⁶⁶⁹

Romanda, köy yerindeki yerleşim planından ve köye yapılacak çerçi dükkânın nerede olması gerektiğine dair ince ipuçları da verilmektedir.

¹⁶⁶⁴ Tahir, age., s. 65.

¹⁶⁶⁵ Tahir, age., s. 99.

¹⁶⁶⁶ Tahir, age., s. 117.

¹⁶⁶⁷ Tahir, age., s. 125.

¹⁶⁶⁸ Tahir, age., s. 127.

¹⁶⁶⁹ Tahir, age., s. 262.

4.5.10. Köy Tarihi

4.5.10.1. Köyde Yaşanmış Gerçek Tarihi Olaylar ve Köye Etkisi

Köyün Kamburu Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı'nı yaşadığı süreçte geçer. *Yediçınar Yaylası*'nın devamı olduğu için oradaki "Sürgün Kırımı" olayının, romanda köye etkileri dile getirilmiştir. Yazın hacılarla gelen bu hastalık birçok kişinin ölmesine, konakların yıkılmasına sebep olmuştur.

Aslına bakılırsa, Narlıca köyünün başına, bu Parpar belasını "Sürgün Kırımı" yılında Çorum'un namlı tütün kaçakçısı Gâvur Ali sarmıştır.

*Eski kitapların "Tâun", köylü milletinse "Sürgün Kırımı" dediği bu illet, buralara bir yaz ortasında hacılarla beraber geldi, çok ocaklar söndürdü, sofralarında yirmi-otuz kaşık çalınan nice konakları yıktı.*¹⁶⁷⁰

*Bazılarının yüreklerine çöken korku gitgide dağılmıştı. Bunlar öşür-iltizam işleriyle uğraşanlar, geniş topraklarında ortakçı-azap çalıştıran ağalar, köylü kısmına, harman ödemesi, borç veren büyük esnaflardı. Bir kısım ufak memurlar da yerlerinden olacaklarını düşünerek çok kıvranmışlardı. Bereket versin, işin kuru gürültüden ileri geçmediği, her şeyin eski hamam, eski tas kaldığı çabuk anlaşıldı. "Allah sayesinde" düzen bozulmamış, hele kazanca-geçime hiç bir değişim erişmemişti. Köylü gene köylü, esnaf gene esnaf, zengin zengin, fakir fakirdi. İstanbul sarayında Sultan Hamit oturmuyormuş da Sultan Reşat oturuyormuş... Varsın sağlıcakla otursun. Saray kısmı da boş kalacak değil ya, elbette oturan bulunur. Hakçası, bu Sultan Hamit de, amcası Sultan Aziz'i tepeleyip postuna kurulmadı mıydı? Ne demişler: "Etme bulma dünyası..." demişler.*¹⁶⁷¹

Aradan bir zaman geçti. Gazete havadislerinin keyfine diyecek yok... Gâvurlar kıyasıya boğuşuyor. Almanlar birer vuruşta Fransız'ı on beş günde bitirdiği gibi bitireceğine ant içmiş... Hemi de kralını yeniden tutsak almacasına...

Bir gün gene apansız davullar dövülmeye, hükümet konağının balkonundan yanık söylevler çekilmeğe başlandı. Köylere atlı zaptiyeler kâğıtlar koşturdu, askerlik şubelerinin önü kıyamet gününün Arasat meydanına döndü.

¹⁶⁷⁰ Tahir, age., s. 9.

¹⁶⁷¹ Tahir, age., s. 141.

- *Tamam! Alman'la birlik olup savaşa girmişiz kardaşlar!*¹⁶⁷²

Çorum ve çevresindeki köylere, I. Dünya Savaşı'nın çok büyük etkisi olmamıştır. Gelen ve okunan haberlerle halk yorumlar yapmakla yetinmiştir.

Bunlar konuşulurken kahveye sıska telgrafçı girdi. Elini kaldırıp milleti susturdu:

- *Duyduk duymadık demeyin Müslümanlar! Alman'ın verdiği iki gemi dün gece Sivastopol'u bombardıman etti, taş taş üstünde komadı.*

- *Essah mı telgrafçı? Hay sen çok yaşa...*

- *Ulan iyi! Ulan herif!...*

Fakat aradan altı ay bile geçmemişti ki, Çorum'un adamına önce bir şaşkınlık sonra da korku elverdi. Bu rüzgâr geçenki Trablus'a, Balkan'a hiç benzemiyordu. Ötekiler bunun yanında esinti sayılmaz. Bu seferki, fırtınanın domuzu! Az vakitte köyde-kasabada eli silah tutan babayiğit bırakmayan bir bela!...

O zamana kadar düzeni hiç bozulmamış olan medresenin bile can başına sıçramıştı.

Seferberliğin ilk davulları vurulunca Çorum Cemiyet başkanı Davavekili Cevdet beyin sözüyle Hıdırlık Şeyhi, müderris Hüsametdin efendi, büyük hocalarla mollalar ortaya atılmışlar:

- *Büyük savaştır bu! Her Müslümana Allahın emri var! Gitmeyenler gâvur olur ama ha! – diye bar bar bağırılmışlardı.*

O zamana kadar, molla takımının askere götürüldüğü hiç görülmemişti. Allahın savaş emri, Hoca tayfasını tutmadığından medresedekilerin yürekleri rahattı. İşin şakası kalmadığını anlayan ağa oğulları, açığöz zibidilerle birlikte canlarını medreseye atmışlardı. Az vakitte medresenin kırk hücrelerinde molla sayısı üç yüze yaklaştı, odalarda toprak atılsa yere düşmez oldu. Ne çare ki Kafaka-Kanal-Çanakkale kırılacak adam istiyor, sıra medreselere geliyordu. Çok geçmeden de bela kapıya dayandı. "Mollalar asker!" lafıyla Çorum medresesi, içine aç kurt girmiş gibi koyun sürüsü gibi bir anda karıştı, çorba kazanı gibi fıkır fıkır kaynamaya başladı.¹⁶⁷³

"Cepheler Çorum toprağının köylerini erkeksiz bırakmış, erkeksiz köylerde rençberlik karılara kaldığından yavaş yavaş kıtlık başlamıştı."¹⁶⁷⁴

¹⁶⁷² Tahir, age., s. 146.

¹⁶⁷³ Tahir, age., s. 147-148.

¹⁶⁷⁴ Tahir, age., s. 150.

Çalık Molla köye çıktığı zaman, Narlıca yetmiş evinden tam yüz on dört erkeğini savaşa yollamış, kalanları da açlık, hastalık, eşkıya korkusu, çeşitli angaryalar ezip adamlıktan çıkarmıştı.

Askere alınanların içinde on beş yaşında, biraz gösterişli çocuklarla elli, altmış yaşında dinç ihtiyarlar da vardı. İmansız askerlik şubesi reisi milleti kafa kâğıdına göre değil, göz kararlamasına göre toplamış, köylünün eline birer kuru senet vererek önce atları, sonra öküzleri, daha sonra da eşekleri alıp gitmişti. Elde kalan hayvanlar da orduya aralıksız öteberi çektiklerinden rençberlik kol gücüne bakıyordu.

Eşkıya besleyip zaptiye ağırlamak da başka bir yıkımdı.

Çocuklar hastalıktan, açlıktan, soğuktan iyice zebunlaşmışlar, karılar erkeksizlikten keyifsiz, sinirli, yüzlerine bakılmaz pis cadılara dönmüşlerdi.

*Mahir ağa tifodan ölmüş, askere giden damadı zebun Selim'in de üç aya varmadan ölüm kâğıdı gelmişti.*¹⁶⁷⁵

Osmanlı Devleti'nin savaşa resmen katılması ile Çorum'da köylerinde dengeler tamamen değişmiştir. Eli silah tutabilecek ne kadar erkek var ise hepsi savaş için askere gönderilmiş, o zamana kadar medreselerde okuyan gençlere dokunulmazken onlar bile savaşa gönderilir. Köylerde erkek kalmaz. Askere gitmeyenler ya çocuktur ya yaşlıdır ya da zengin ağa çocuklarıdır.

“Hürriyetten beri, arka arkaya patlayan savaşlar yüzünden kasabalara yakın köylerin hemen hepsi gibi, Narlıcalılar da, gazete görmüşlerdi.”¹⁶⁷⁶

Bu dönemde, köylülerin gazeteler ile tanışması romanda verilen ince ayrıntılardan biridir.

“... Seferberlik yüzünden köyde yıllardır bir tek yeni ev yapılmamış, ekiyenler de onarılmamıştı. Dünyadan çivinin, camın adı silineli hanidir? Köy, yaşlı bir adam gibi eskimiş, yıpranıp pisliğe boğulmuştu...”¹⁶⁷⁷

Köylerde savaşın olumsuz etkileri tek tek kendini göstermiş, ölümler sıralanmış, Osmanlının fakir köylüleri daha da fakirleşmiştir. Narlıca Köyü'nün tüm dengeleri de değişmiştir. Çalık olmasından dolayı askere gönderilmeyen, çerçi dükkânı açmış, aklını kullanarak türlü hileler ile zenginleşmiş ve köyün söz sahibi olmuştur.

¹⁶⁷⁵ Tahir, age., s. 152.

¹⁶⁷⁶ Tahir, age., s. 175.

¹⁶⁷⁷ Tahir, age., s. 243.

SONUÇ

Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir; Türk edebiyatının önemli yazarları arasındadır. Onlar, hem gerçekçi Türk romanının hem de köy romanının önemli isimleri arasında yer alırlar.

Edebiyat tarihimizde ilk köy romanımızın hangisi olduğu hakkında araştırmacılarımız çeşitli görüşlere sahip olsa da, Tanzimat Dönemi'nden beri köyü ve köylüyü ele alan romancılarımızın varlığı söz konusudur. Ahmet Mithat Efendi'nin *Bir Gerçek Hikâye*, *Bahtiyarlık*, Nâbizâde Nâzım'ın *Karabibik* adlı eserleri, ardından Reşat Nuri Güntekin, Refik Halit Karay ve Sabahattin Ali gibi edebiyatımızın önemli isimleri köy ve köylüyü ele almıştır

1950-1960 yılları arasında yazılmış köy romanlarını inceleme sebebimiz ise “köy romanı” deyince, daha çok Köy Enstitülerinden mezun yazarların köyü ve köylünün sıkıntılarını gerçekçi gözlemlerle ele alarak oluşturdukları hareketin akla gelmesidir. Bu yıllar arasında yazılan köy romanlarının sayısı kırk beşi bulunmaktadır.

“Üç Kemal”lerin 1950-1960 yılları arasındaki köy romanlarında halk kültürü unsurlarının varlığı ve ele alınış biçimi yazara ve esere göre farklılık göstermektedir.

Yaşar Kemal, çok sayıdaki romanı ile Türk roman tarihinde önemli yer tutar. Ayrıca yazar, yurt dışında en fazla tanınan ve eserleri çok sayıda yabancı dile çevrilen isimlerdendir. Böylece, o, edebiyatımızın Dünya'ya tanıtılmasında önemli bir işlev yüklenmiş olur.

Yazarın 1950-1960 yılları arasında basılan köy romanları *Teneke* (1955) ve *İnce Memed I* (1955) dir.

Edebiyatımızın güçlü isimleri arasında yer alan Orhan Kemal, romanlarında yoksul insanları, köyünden iş bulmak, daha iyi koşullarda yaşamak için kasabalara, şehirlere göç eden köylüleri sıklıkla işlemiştir. Yazarın 1950-1960 yılları arasında yayımladığı romanlarından *Bereketli Topraklar Üzerinde* (1954) romanında olaylar tam olarak köy yerinde geçmese de başkahramanlar ve diğer birçok kahraman Çukurova'ya çalışmak için köyünden göç edip gelen işçi köylülerdir.

Kemal Tahir ise düşünceleri, yorumlamaları, hikâyeleri, köy romanları ve tarihi romanlarıyla Türk edebiyatının temel yapı taşlarındandır.

Kemal Tahir'in 1950-1960 yılları arasındaki köy romanları *Sağırdere* (1955), *Körduman* (1957), *Rahmet Yolları Kesti* (1957), *Yediçınar Yaylası* (1958) ve *Köyün Kamburu* (1959) dur.

Halk kültürü unsurlarından halk şairleri ve şiiirleri Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* Kemal Tahir'in *Körduman* romanında karşımıza çıkar. Kemal Tahir *Körduman* romanında Topal İsmail'in daha çok kadınlar için yazıp söylediği şiiirlere ve köyün gençlerinin köy odasında, eğlence meclislerinde duydukları şiiirlere yer verir. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında halk hikâyelerine kahraman olmuş âşıklardan Dadaloğlu ile karşılaşmaktayız. Yaşar Kemal, âşıklık geleneğinde yoğrulmuş bir yazarımızdır. Bu gelenekte yetişen yazarın *İnce Memed 1* romanında âşıkları, özellikle de Adana-Çukurova yöresinde önemli bir kimliğe sahip olan Dadaloğlu'nu zikretmesi kaçınılmazdır.

Halk edebiyatı ürünlerinden dini menkıbeler sadece Kemal Tahir'in *Körduman* ve *Köyün Kamburu* romanında yer almaktadır. *Körduman* romanında dini menkıbeler genellikle köyün hocası tarafından köy odasında anlatılır. *Köyün Kamburu* romanında ise Hazreti Muhammed ve Hazreti Ali ile ilgili menkıbeler yer alır.

Yaşar Kemal *Teneke* romanında halk hikâyelerine başvurmazken *İnce Memed 1* romanında halk hikâyelerinden ustaca yararlanmıştır.

Halk hikâyesi, yazarın yazın hayatında önemli bir yere sahip olan *İnce Memed 1* eserinde sözlü gelenekten farklı olarak, anlatıcının dinleyiciyi dinç tutmak için fıkra anlatması gibi uygulamalardan sıyrılır, roman anlatısının dokusuna uygun biçimde kullanılır. Kemal Tahir'in *Rahmet Yolları Kesti* romanında halk hikâyeleri kendini göstermiştir. Romanda, İskender Ağa'nın Maraz Ali'ye öğüt vermek amacıyla Bursa'daki kestane ağaçlarının çokluğuna dair hikâyesi Köroğlu'na dair halk hikâyeleri ile karşılaşmaktayız. *Yediçınar Yaylası* romanında köydeki erkeklerin kadınlara düşkünlüğü ile Hazreti Yusuf'un güzelliğine telmih yaparak kadınlarla ilgili halk hikâyelerine yer verilmiştir.

Bunun yanında romanda Çerkezlere ve onların hırsız oluşlarına dair halk hikâyelerine başvurulmuştur. Kemal Tahir'in Çorum Cezaevi'nde kalması sebebiyle Çorum Saat Kulesi'nin hangi sebeple ve kimin tarafından yapıldığına dair halk hikâyesi de romanda kendini gösterir. Bu durum Kemal Tahir'in romanlarının gerçek yaşamından tamamen kopuk olmadığını birer göstergesidir. *Köyün Kamburu* romanında Çalık Kerim güçlü hafızası ile hem halk hikâyelerini hem de köyde yaşanan dalavereleri, aldatmaları köyün çocuklarına halk hikâyecisi edasında anlatır.

Halk edebiyatının bir başka ürünü olan efsane, *İnce Memed 1* romanında karşımıza çıkmaktadır. Yazarın, Dadaloğlu'na eserinde yer vermesi, yaratmak istediği İnce Memed efsanesi kahramanını tamamlar niteliktedir. Yazar, İnce Memed'i Köroğlu ile özdeşleştirecek motifler kullanarak, köylünün zora düştüğü, kurtarıcıya ihtiyaç duyduğu bir süreçte yaratır. Bu bir zamansal mecburi oluşumdur. İnce Memed yaşadıkları ve yaptıkları ile efsaneleşecektir.

Halk edebiyatı ürünlerinden türküler Yaşar Kemal'in *Teneke* romanında ve Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanında bulunmamaktadır. Evinin halk şairlerinin uğrak yeri olması, ağıtçı kadınlarla, onlardan duyduğu türküler ve ağıtlarla büyümesi Yaşar Kemal'in sekiz yaşında saz şairliğine başlamasını sağlar. Çocukluğundaki birikim ve Çukurova'yı kasaba kasaba, köy köy dolaşp ağıtları derlemesi zengin bir türkü hazinesine sahip olmasına katkı sağlar. Bu durum, *İnce Memed 1* romanına da yansır. Kimisi köylü kimisi eşkıya kimisi sevdalı halk şairlerinin aşk, sevgi, sılıya özlem, ağıt ve eşkıya türkülerine romanında sıklıkla yer vermiştir. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında türküler, Yaşar Kemal'in romanında olduğu gibi çok yoğun olmamakla birlikte diğer halk edebiyatı ürünlerine göre daha çok yer bulmuştur. Daha çok işçi köylüler, zor şartlarda, tarlalarda, inşaatlarda çalışırken yorgunluklarını hafifletmek, sevdalısına sevgisini ve sılıya özlemlerini dillendirmek için türküler yakarlar. Yazar, Yaşar Kemal ve Kemal Tahir'den farklı olarak köylü işçilere her köylünün kendi yöresinin ağzına göre türküyü söylettirir, dipnotta türküyü İstanbul Türkçesi ile okuyuculara sunar. *Sağırdere* romanında türküler daha çok erkeklerin kadınlar için yazıp söylediği türkülerdir. Bunun yanında gurbete giden köylülerin sıla hasretini dillendirdiği türkülerini de görmek mümkündür. *Rahmet Yolları Kesti* romanında halk ozanı olarak Âşık Niyazi ile karşılaşırız.

Niyazi köyün ağalarının içki meclislerinde türküler söyler. Türküler, *Köyün Kamburu*'nda çok yoğun olmamakla birlikte kısa kısa romanın bölümlerine serpiştirilmiştir. Bu durum, yazarın incelediğimiz diğer romanları için de aynıdır. Kemal Tahir'in, türküleri parça parça vermesi kendisinin cezaevinde duyduklarından hatırladıklarının yansıması olarak düşünülebilir.

Halk edebiyatı ürünlerinden mani “Üç Kemal”lerin incelediğimiz romanlardan sadece Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında tek bir örnekle ve Kemal Tahir'in *Körduman*, *Köyün Kamburu* romanlarında karşımıza çıkar.

Alevî-Bektaşî kültürünün bir yansıması olan deyişler *Rahmet Yolları Kesti* romanında, incelediğimiz diğer romanlardan farklı bir halk edebiyatı ürünü olarak karşımıza çıkar.

“Üç Kemal”ler, incelediğimiz romanlarında halk edebiyatı ürünlerinden deyimleri daha çok kullanırken atasözlerini daha az kullanmışlardır. Yaşar Kemal, *İnce Memed 1* romanında Orhan Kemal ve Kemal Tahir gibi atasözleri ve deyimlere oldukça sık yer vermiştir. *Teneke* romanında olduğu gibi *İnce Memed 1*'de de atasözlerini daha az kullanmakla beraber deyimleri, romanının hemen her sayfasında kullanmıştır. Yaşar Kemal, “Atasözlerinin ve deyimlerin sözcükleri ve sözcüklerinin yerleri değiştirilemez” kuralını pek çok atasözü ve deyim örneğinde yıkmıştır. Bu özellik Orhan Kemal ve Kemal Tahir'de de bulunmakla birlikte en yoğun olarak karşılaştığımız Yaşar Kemal'in incelediğimiz romanlarıdır. Orhan Kemal, atasözleri ve deyimlerine romanında yer vermiştir. Ancak, Yaşar Kemal ve Kemal Tahir kadar sık kullanmamıştır. Romanda geçen deyimlerin sayısı atasözlerinden fazla olmakla birlikte aynı deyim ileriki sayfalarda sıklıkla görebiliriz. Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında atasözleri ve deyimler, Yaşar Kemal'in incelediğimiz romanlarında olduğu gibi, sıklıkla karşımıza çıkar. Kemal Tahir de Yaşar Kemal gibi atasözlerinden daha çok deyimleri kullanmış ve incelediğimiz tüm romanlarında deyimlerin sözcüklerini, sözcüklerin yerlerini değiştirmiştir. Yazar, *Körduman* romanında atasözlerini *Sağırdere* romanına göre daha çok kullanmıştır. Kullandığı atasözlerini öğüt verici niteliğini düşünerek yerinde kullanmıştır. *Rahmet Yolları Kesti* romanında kullanılan atasözleri ve deyimler *Sağırdere* ve *Körduman* romanındakilere göre daha oturaklı, cinsellikten uzak, daha çok köylünün günlük yaşamından kaynaklanan olaylara karşı tepkisi ve öğüt niteliğindedir.

Halk edebiyatı ürünlerinden rüya tabirleri, Orhan Kemal ve Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında kendini gösterir. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında, Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında olduğu gibi ileriki bölümlerde neler olacağına dair okuyucuya bilgi sunar. Orhan Kemal, birçok araştırmacının gerçek hayatla rüyaların bağlantılı olduğu düşüncesini romanına yansıtır. Kemal Tahir de *Rahmet Yolları Kesti* romanında rüyaların gerçek yaşamla bağlantısı olduğunu vurgular niteliktedir. Dede'nin evini soyma planı içerisinde olan Uzun İskender'in rüyası romanda neler olacağına dair ipuçları verir.

Tekerlemeler halk edebiyatında önemli bir yere sahip olmasına rağmen “Üç Kemal”lerden sadece Kemal Tahir *Körduman* romanında kullanmıştır. Romanda bir yerde geçen tekerleme de Sübhâneke duasıyla ilgilidir.

Dil malzemesi içinde yer alan işaret dili, kuş diline rastlamamakla birlikte argo tabirlere incelediğimiz romanlarda oldukça sık rastlarız. Yaşar Kemal, *Teneke* ve *İnce Memed 1* romanında, argo tabirleri sıklıkla kullanmakla birlikte abartmamıştır. Yazarın, köy yaşantısının doğal bir parçası olan argo tabirleri kullanması romanın gerçeklik örtüsünü sağlamlaştırmıştır. Yazarın romanlarında köylü kahramanların anne, baba, kardeş ve eşi gibi kişilere argo tabirler kullandığı görülmez. Onlar, kendisine kötülüğü dokunmuş, haksız, zalim kişiler için argo ifadeler kullanırlar. Fethi Naci'nin Kemal Tahir için kullandığı “sevgisizliğin romancısı” tabirini Asım Bezirci Orhan Kemal için değiştirerek “sevginin romancısı” olarak kullanır. Orhan Kemal'in insanları, özellikle, memleketinin yoksul insanlarını çok sevmesi, onlara değer vermesi romanlarına yansır. Ancak, *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında ise tersi bir durumla karşılaşırız. Köylü kahramanlar birbirlerini çok da sevmezler, çıkarlarına ve paraya göre hareket ederler, Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarındaki köy kahramanları gibi karılarına, kocalarına, arkadaşlarına argo tabirleri kullanmaktan çekinmezler. Kemal Tahir incelediğimiz tüm romanlarında argo tabirleri sıklıkla kullanılmıştır. Kahramanların hemen hepsi annesinden babasına, kardeşine, karısına, çoluğuna çocuğuna bu tabirleri kullanır. Köyde kimse kimseyi saf bir sevgi ile sevmez. Bu durum Kemal Tahir'in incelediğimiz tüm romanlarında kendini göstermektedir. Bu durum, yazara söylenen “Sevgisizliğin Romancısı” tabirini onaylatır niteliktedir.

Kemal Tahir köylülere tozpembe gözlüklerle bakılıp onların iyilik abideleri gibi anlatılmasına karşı çıkar, gerçekçi olunmasını savunarak köy romanı yazmaya koyulur.

“Üç Kemal”ler incelediğimiz tüm romanlarında alkış ve kargışlara başvurmuştur. Yaşar Kemal *Teneke* romanında dualardan daha çok bedduaları kullanmış ve edilen duanın sadece Kaymakama olması romanın konusu yönünden bütünlüğüne katkıda bulunmuştur. Ayrıca, *İnce Memed 1* romanında alkışı daha az, kargışı ise daha çok kullanmıştır. Romandaki alkışlar da genelde iyi, yardımsever, mazlum kişilere edilirken; kargışlar daha çok ağalara, zalim kişilere ve haksızlık eden kişilere ve sabır taşkınlığı ile yer yer çocuğa, eşe de edilmiştir. Bunun yanında romanda kargışı, erkek kahramanlardan daha çok kadın kahramanlar etmiştir. Orhan Kemal *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında alkış ve kargışlar aynı oranda kullanılmıştır. Alkışlar daha çok Allah’ın kişiye yardım etmesi, ondan dilek dileme şeklindedir. Kargışlar ise haksızlığa uğramış kişilerin karşısındakinin fiziksel zarar görmesine dairdir. Kemal Tahir’in *Sağırdere* romanında alkış ve kargışlara da sıkça rastlarız. Bunun yanında kargışlar alkışlardan daha çoktur. Edilen kargışlar büyüğünden küçüğüne, sevgiliye ve en yakınındakine yöneliktir. *Körduman* romanında alkış ve kargışlar romanda eşit sayılabilecek derecede kullanılmış, alkışlar daha çok Allah’ın varlığına inanma ve rahmetine sığınma üzerine kurulmuştur. Kargışlar ise kötülük gören kişinin karşısındakinin zarar görmesine dairdir. Aynı kargışlar romanın birçok yerinde tekrarlanarak kullanılmıştır. Yazarın incelediğimiz tüm romanlarında “sevgisizliğin köylüleri” kendilerini her alanda göstermiştir. Sevgisizlik, kullanılan argo tabirler, alkış ve kargışlar, konuk ağırlama, birbirlerine karşı durumlarına kadar yansımıştır.

Yaşar Kemal, kalıplaşmış ifadelerin halkın günlük yaşantısında önemli bir yere sahip olduğunu bilir. Bu yüzden, *Teneke* ve *İnce Memed 1* romanında kalıplaşmış ifadeler veya tekrarlanan sözleri sıklıkla kullanmakla birlikte Kemal Tahir’in kullandığı gibi bu ifadeler cümle niteliğinden daha çok, halkın dilinde pelesenk olmuş ünlem ve İslam inancının getirdiği ifadelerdir. Orhan Kemal’in romanında da kalıplaşmış sözler İslamiyet’in izlerini taşır mahiyettedir. Kemal Tahir’in incelediğimiz tüm romanlarında kalıplaşmış ifadeler sıklıkla karşımıza çıkmakla beraber, Kemal Tahir’in yıllarca hapisanede kalması sebebiyle, hapisane ağzının varlığı kendini yer yer göstermektedir.

Sınıflandırmamızın halk edebiyatı ürünlerinden sonuncusu olan mahlas kullanımı incelediğimiz tüm romanlarda karşımıza çıkar Bu da romanların gerçeklik yönünü desteklemiştir. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında mahlas kullanma romanın adından başlayarak kendini gösterir. Memed yok yere İnce Memed mahlasını almamıştır. İncelediğimiz diğer romanlardan farklı olarak Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında Soyadı Kanunu kabul edilmesine rağmen köylerde hâlâ mahlaslar kullanıldığı, köylülerin kasabada soyadı diye bir şeyle karşılaşmaları ve bocalamaları ile verilir. Tüm yazarlar her kahramanına fiziksel, kişisel ya da ailevi özelliklerine göre bir mahlas vermiş ve mahlasın verilme sebebini kısa açıklamalarla belirtmişlerdir.

Halk temaşa sanatlarından Karagöz (Gölge Oyunu) ile sadece *Köyün Kamburu* romanında karşılaşmaktayız. Çalık Kerim ve onun medreseden arkadaşı Karagöz Kasım köylere daha ulaşmayan Karagöz halk temasını köylere ulaştırmış ve bundan da para kazanmışlardır.

Halk oyunlarından ezgili halk oyunlarına Yaşar Kemal *İnce Memed 1* romanında köy yerinde davul ve zurna ile halay çekme geleneğine değinerek vermiştir. Kemal Tahir *Sağırdere* romanda halk oyunları ve eğlencelerinden ezgili halk oyunlarına yer vermiştir. Bu oyunlar genellikle, kadınların kendi aralarında türküler, şarkılar söyleyip oynadığı ve köyde düğün esnasında köçeklerin oynadığı oyunlardır.

Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında büyüklere özgü oyunlardan cirit ön plana çıkar, köylerde at kültürünün varlığı cirit oyununu kaçınılmaz kılar. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında büyüklere özgü oyunlardan sadece güreş oyunundan bahsedilir. Sivas'ın Ç. Köyü'nde sıklıkla oynandığına dair bilgiden başka bir bilgi yoktur. Kemal Tahir'in incelediğimiz *Sağırdere* ve diğer romanlarında büyüklere özgü oyunlar, Yaşar Kemal'in ve Orhan Kemal'in incelediğimiz romanlarında karşılaşamayacağımız kadar çoktur. Türk toplumunun geleneksel oyunlarından sinsin, güreş ve cirit ile karşılaşırız. Oyunların nasıl oynandığına, kurallarına dair ayrıntılı bilgiler vermiştir. Sinsin ve güreş oyunu daha çok düğünlerde, kutlamalarda kendini gösterirken cirit meydanda, erkeklerin güç gösterisine dönüşmesi şeklinde karşımıza çıkar.

Orhan Kemal ve Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında rastlamadığımız halk oyunlarından çocuklara özgü oyunlar ile sadece Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında karşımıza çıkar. Yazar, köyde çocukların yaygın olarak oynadığı "evcilik" gibi türlü oyunların varlığından kısa da olsa söz etmiştir.

Sınıflandırmamızın âdet ve merasimlerinden bir işle beraber yapılan ve işe bağlı merasimlerden imece-yardımlaşma incelediğimiz her eserlerde farklı biçimde kendini göstermektedir.

Yaşar Kemal *İnce Memed 1*, romanında âdet ve merasimler bölümünde bir işle beraber yapılan merasimlere ve bunlara bağlı merasimlerden imece-yardımlaşmaya farklı boyutlarda yer vermiştir. Kadınların imece usulü ekmek yapması gibi bir iş üzerine kurulu yapı var olmakla birlikte romanda daha çok köylünün, ağaların zulmüne uğrayan, yardıma ihtiyacı olan, kimsesiz kişilere yardım etmek için kenetlenmesine dikkat çekilmiştir. *Körduman* romanında imece-yardımlaşma olarak köylü erkekler her kış, hayvanların yeterli suyu içmeleri ve bahçelerin sulanabilmesi için, göl çalışması yaparlar. Bu durum zamanla gelenek hâlini alır ve bu iş sırasında küsler barışır.

Yaşar Kemal, *Teneke* romanında âdet ve merasimlerden en çok konuk ağırlamaya yer vermiştir. Ancak, bu gelenek bağlamında köyün çeltik sahibi ağalarının çıkarları için, makam sahibi kişileri davulla zurnayla karşılaşması ve onlara ziyafetler vermesi üzerinde daha çok durmuştur. Romanda, konuk ağırlamak köylü için bir şereftir. Konuk, sevilir ve en iyi şekilde ağırlanmaya çalışılır. Konuk yemeklerle ağırlanır, kıyafetine, yatacağı yere kadar ilgilenilir. Bunun yanında, dağlarda eşkıya dahi olursa yanlarına ziyarete gelenlere hoş karşılama, bir şey ikrâm etme geleneği kendini gösterir.

Kemal Tahir'in incelediğimiz tüm romanlarında konuk ağırlamada köylüler Yaşar Kemal'in incelediğimiz romanlarındakinin aksine bir tutum sergilerler. Köylüler konuğu Tanrı misafiri saymazlar, köyde kimse kimseyi sevmediği için eve gelen misafir de sevilmez. Yapılan hizmetler mecburi ya da ev sahibinin misafirden bir beklentisi, çıkarı olduğu için yapılır.

İşe başlama-işi bitirmeye dair merasim sadece Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında çift koşmadan önce çakırdikenliği ateşe vermeleri ve bunu üç gün üç gece devam ettirmeleri şeklinde karşımıza çıkar.

Bu sadece çift koşma işinin başlamasını değil aynı zamanda İnce Memed'in Abdi Ağa'yı öldürdüğü haberinin köylüler tarafından sevinçle karşılanmasını da ifade eder.

Halk kültürü unsurlarından eski sosyal örgütlere ait merasimlerden eşkıyalık Yaşar Kemal ve Kemal Tahir'in romanlarında kendini gösterir. Eşkıyalık *İnce Memed 1* romanının ana dokusunu oluşturur. Eşkıyaları zorba, halka zulmedenler olarak kabul eden araştırmacılar ve onların tam karşıtı olarak eşkıyaları iyi, halkın yanında olan, haksıza hakkını bildiren kişiler olarak değerlendiren araştırmacılar varlığını gösterir. Bu iki zıt görüş romanda kendini gösterir. Bir yandan İnce Memed gibi halkın yanında olan eşkıyalar bir yanda Deli Durdu gibi zulmün doruğuna ulaşan eşkıyalar sıklıkla karşımıza çıkar. Romanda devlet otoritesinin zayıf kaldığı yerlerde ve zamanlarda eşkıyaların baş gösterdiği, vurgulanan bir diğer unsurdur.

Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında eski sosyal örgütlerden eşkıyalığa dair tek örnek Eğri Ahmet'tir. Yazar, Yaşar Kemal gibi olumlu ya da olumsuz eşkıya tipi çizmekten ziyade eşkıyalığı devlet otoritesine karşı gelme olarak çizer. *Rahmet Yolları Kesti* romanın başkahramanları eski eşkıyalardan ve eşkıyalığa özenen bir gençten oluşur. Çorum'un Sungurlu ilçesindeki ve civar köylerdeki eşkıyaların özellikleri, yaptıkları birer halk kahramanı edasında anlatılır. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında olduğu gibi *Rahmet Yolları Kesti* romanında da olumlu ve olumsuz eşkıyalar bir arada verilmiştir. *Yediçınar Yaylası* romanında zaman olarak Osmanlı Devleti'nin son dönemleri karşımıza çıkar. Eşkıyalar köylerde daha çok boy göstermeye, ağalarla birleşip köylüden öşür vergisini fazlasıyla almaya, hayvanlarını kesmeye, köyleri basmaya başlamışlardır. Yazar bu romanında, olumlu eşkıya tipi çizmemiştir.

Eski sosyal örgütlerden başağalık ile Yaşar Kemal ve Orhan Kemal'in incelediğimiz romanlarında karşılaşmamaktayız. Başağalık, Sağırdere köyünde gençler için önemli bir örgütlenmedir.

Romanda, köyün başağasının ne gibi görevleri olduğu, köyün gençlerinden hangi yönlerden sorumlu olduğu, düğünlerdeki görevleri gibi birçok özelliği ayrıntılı şekilde verilmiştir. *Sağirdere* romanında başağalığın sorumlulukları belirtilirken *Körduman*'da başağanın köydeki erkeklerin ortak kararı ile seçildiği, başağalığı kimlerin yapabileceği, bu örgütün köy içindeki ve erkekler arasındaki yeri ve etkinlikleri ayrıntıları ile aktarılmıştır.

Lonca teşkilatı sadece Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanında karşımıza çıkan eski sosyal örgütlerden biridir. Olaylar Çorum'da geçtiği için leblebi esnafının ürünlerini elde etmesini sağlayan lonca yiğitbaşlarının halk arasında saygın bir kişi olarak görüldüğü çizilmiştir.

İncelediğimiz romanlarda hayatın muhtelif safhalarına bağlı merasimlerde doğuma dair gelenekler yok denecek kadar azdır. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında Hatçe'nin çocuğunu doğurması romandaki tek doğum sahnesidir. Çocuğun adını koyma baba İnce Memed'e düşer. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında kadın doğum yapmakta bile suçlu, günahkâr durumundadır. İşçilerin yanında doğum sancısını dahi belli edemez ve ağanın ahırında tek başına çocuğunu doğurur. Kocasını karısına erkek doğurursa daha ilgili davranır, kız doğurursa karısını da bebeğini de umursamaz, onları acıları ve çaresizlikleri ile baş başa bırakır. Kadın kendini toparladığında tarlada çalışmaya devam eder. Kemal Tahir'in *Köyün Kamburu* romanında doğum, Parpar Ahmet'in eşinin Çalık Kerim'i doğurması ve bebeğin tuzlanarak kundaklanması geleneği ile karşımıza çıkar. Bununla birlikte bebeğe isim vermede İslamiyet inancının getirdiği bebeğin kulağına ezan okuyarak ismini tekrarlama geleneği de kendini göstermiştir.

İncelediğimiz romanlarda mektebe başlama, köyde okul bulunduğuna dair bir anlatı sadece Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında yer yer kendini gösterir. Yazarın *Sağirdere* romanında çocuklar için devlet okulu ve köydeki hocadan Kur'an derslerini alma olarak ikiye ayrılmış bir eğitim düzeni vardır. Kimisi devlet okulunun eğitiminin iyi olduğuna inanırken kimisi devlet okulunu yerer ve hocanın Kur'an derslerini beğenir. *Köyün Kamburu* romanında köyde eğitim, köyün imamının çocuklara Kur'an dersi vermesi ve Çorum'da medrese hocaları tarafından yapılan sınavdan geçen erkekler için medrese eğitimi olarak görülmektedir.

Evlenme Yaşar Kemal’de de Orhan Kemal’in incelediğimiz romanında olduğu gibi bir merasimle olmaz. Hatçe ve İnce Memed kaçarak evlenmek durumunda kalırlar.

Orhan Kemal’in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında köylü işçilerin bir evleri bile olmazken evlilik kurumu ve onunla ilgili merasimin olması romanın olay örgüsü dokusuna ters düşerdi. Bu yüzden, romanda köylü kahramanların gençlikleri de sevdaları da evlilikleri de kaldıkları derme çatma evlere, odalara benzer niteliktedir. Köylerde kaçarak evlenme motifi karşımıza çıkmakla beraber kasabadaki kadınlar artık resmi nikâhın peşindedirler.

Kemal Tahir’in *Sağirdere* ve *Körduman* romanlarında evlenme- gençlik- karasevdalık romanların olay örgüsünün ana unsurudur. Gençlerin sevdalı oldukları kızlara hemen açılmaması bunu türlü oyunlarla, araçlarla, hediyelerle ifade etmeye çalışmaları aktarılmıştır. Görücü gelen kıza damat adayını isteyip istemediği sorulmaz, annesi ya da babası karar verir. Köyde birden fazla kadınla imam nikâhı ile evlenme yaygındır. Evlenme merasimi *Sağirdere* romanında tüm ayrıntılarla, Çankırı ve çevresindeki halkın gelenekleri ile çizilmiştir. Yazarın, *Körduman* romanında düğün merasimine rastlamayız. Köyde evlilik ilişkilerinin nasıl olduğu, köyün gençlerinin genç kızları etkilemek için neler yaptıkları daha belirgin çizilmiştir. Köydeki çok eşlilik ve bakire kız isteme durumu bu romanda da kendini göstermiştir. *Rahmet Yolları Kesti* romanında evlilik merasimine dair bir bilgi olmamakla birlikte köy yerinde çok eşliliğin varlığı, kıza evlenmek istediği kişinin sorulmadığı, kız kaçırma olaylarının varlığı, davet edilen düğüne katılma mecburiyeti gibi unsurlar yer almaktadır. *Yediçınar Yaylası* romanında ise evlenmeye dair merasim *Sağirdere* romanında olduğu gibi derinlemesine anlatılmaz. Ancak, köy yerinde düğün hazırlıklarının nasıl yapıldığına, dair kısa bilgiler verilmiştir.

“Üç Kemal”lerin incelediğimiz romanlarında ölüm ve gömme merasimi de yok denecek kadar azdır. Yaşar Kemal’in *İnce Memed 1* romanında ölümle ilgili gelenekler ayrıntılarıyla verilmemiştir. Ölen kişinin ardından merasimin düzenlendiği, mezar kültürü ve ardından söylenen “Başın sağ olsun.” sözü ile her şey açıklanmıştır.

Kemal Tahir'in *Körduman* romanında ölümle ilgili merasim uzun uzun anlatılmaz sadece ölen kişinin ardından kadınların sabaha kadar o kişinin evinde ağladığı ve erkeklerin de köy odasında oturduğunu, odada kâğıt oynamanın, eğlenmenin tüm gece yasak olduğu görülür.

Sınıflandırmanın inanışlar bölümü incelediğimiz romanlarda geniş yer alır. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında inanışlardan İslamiyet inancı ağırlıktadır.

Allah'a iman, ondan korkma, onun adaletine inanma, umut etme, kader ve ahiret inancı kendini gösterir. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında inanışlara dair İslamiyet inancı yaygın olmakla birlikte kahramanların bilgileri kulaktan dolmadır.

Allah'a inanç ve bunun yansımaları sadece günlük dile yansımıştır. Bunun yanında Kemal Tahir'in incelediğimiz tüm romanlarında köylünün İslamiyet inancına bağlı olduğu görülmektedir. Allah'ın varlığına inanma, ahiret inancı, oruç tutma, namaz kılma gibi İslamiyet inancı ve kuralları kendini gösterir.

İnce Memed 1 romanında tabiat kuvvet, unsur ve olaylarına dair inanç, belirgin olmamakla birlikte, Değirmenoluk suyunun olağanüstülüğüne dairdir. Bunun yanında Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanında, tabiat kuvvet, unsur ve olaylarıyla ilgili inanmalarda köyün bir pınarının şifa verdiğiğine dair inanç kısa olarak verilmiştir.

Yaşar Kemal'in *Teneke* romanında inanışlara dair unsur ağırlık olarak bitkiler ve hayvanlarla ilgili olanlardır. Bu inanışlar daha çok mala mülke nazar değmemesi, kötü ruhlardan korunmak için köylünün mavi boncuk, at nalı, tavuk pisliğinden yararlanması gibi günlük hayattaki yaygın davranışlarla karşımıza çıkar.

İncelediğimiz romanlarda doğaüstü kudretlere ilgili inanışlara dair unsurlar, köylülerin birbirlerini, özellikle kadınları, cin, peri ve şeytana benzetmeleri ile çizilmiştir.

Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanında tabiatüstü kuvvetlere inanma, köyün imamının, Parpar'ın durmak bilmeyen, dizginlenemeyen öfkesini "kenef ecinnisi" olarak saptaması ve bu ecinniye çıkarmak için türlü yöntemler geliştirmesi ve bunların sonunda Parpar'ın ölmesi, bu inançların cahilliğin birer parçası olduğu, sorunun kökenine inilmeden geçici ve tehlikeli yöntemlere başvurulduğu gerçeği ile karşımıza çıkar.

Yaşar Kemal ve Orhan Kemal'de ruhsal kişiliklerle ilgili inanmalar ve din görevlilerinden hocalara inanış da yüzeyseldir. Kemal Tahir'in romanlarında peygamberlere inanç kendini gösterir. Özellikle Hazreti Ali, Hazreti Ebubekir ve Hazreti Musa gibi peygamberlere inancın yaygın olduğu, isimlerinin zikredildiği görülmektedir. *Sağırdere* romanında ruhsal kişiliklerden peygamberlere inanma da Hz. Muhammed'in sözüne iman olarak verilmiştir.

Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanında ruhsal kişiliklerle ilgili inanmalarda Hızır-İlyas inancı kendini yer yer göstermekle birlikte özellikle, Hızır inancı ağır basmaktadır. Köy yerindeki din görevlileri olarak hocalar göze çarpar. Köyün hocası, köyde önemli bir yere sahiptir. Düğünlerin lideri, danışman ve bazı zamanlar da muska, büyü yapan üfürükçü konumundadır.

Rahmet Yolları Kesti romanında Kemal Tahir, Alevi köylerinde dedelerin varlığına, dedelerin köy yerindeki otoritesine, her konuda karar verme yetkisini elinde bulunduran din görevlilerine ve bunların karıştığı yolsuzluklara da yer verir. Bunu yaparken anlatıcı, hocaların ya da, özellikle Alevî dedelerin, gerçekten bu yolsuzluklara karışıp karışmadığını net bir şekilde çizmemiştir.

"Üç Kemal"lerden sadece Kemal Tahir'in *Körduman* romanında yer alan türbe ve makam ziyaretleri ile ilgili net bir bilgi verilmemekle birlikte "Küskün evliya" kıssası altında bu inançların köyde varlığını sürdürdüğü anlaşılmaktadır.

İncelediğimiz yazarlar ve romanları içinde yine, sadece, Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında batıl inançlar kendini, nikâh kıyılacağı zaman birisinin bir bıçağı kınına sokması, saatinin kapağını kapatması ile damadın geline yaklaşamayacağı, yüz yıkamadan evden çıkmanın uğursuzluk getireceğine dair unsurlarla kendini gösterir.

Yazarın *Körduman* romanında da batıl inanç, köyde buğdayın verimliliğinin düşmesinin bir kadının bebeğinin altını başakla temizlemesine bağlanması motifıyla karşımıza çıkar.

Romanlarda otorite dağılımı farklı şekillerde kendini göstermiştir. Yaşar Kemal'in *Teneke* romanında, köydeki otorite dağılımı genel olarak zengin ağa- fakir köylü üzerine kuruludur. Ağalar, istediği her şeyi yapabilecek güce sahiptirler. Köyde karar verme yetisi köylülerden daha çok onlara aittir. Aynı zamanda romanda, evde otorite dağılımında da ataerkil toplum yapısına sahip olmanın yansıması olarak erkeğin söz sahibi olduğu görülür. Kadınlar ikinci plandadır. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında halk âdet ve geleneklerinde, aile akrabalık gelenekleri yaygındır. Özellikle, otorite dağılımı romanın olay örgüsündeki temel yapı taşlarından biridir. Köydeki otorite dağılımında göze çarpan ilk şey, köyün otoritesinin Abdi Ağa oluşudur.

Abdi Ağa köydeki tarla, iş, yiyecek, evlenme konularında karar verme, adaleti kendince sağlama, devlet otoritesinin simgesi jandarmalarla ve diğer memurlarla ilgilenme işlerini üstlenmiş durumdadır. Bunun yanında köylerde bir diğer otorite eşkıyalardır. Ailede ise çoğu yerde baba otorite sahibi iken Hatçe'nin ailesinde durum farklıdır, ailenin otoritesi kadındır. Köyde kadın erkekten büyük de olsa, Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında olduğu gibi, kadın erkeğe hürmet etmek zorundadır.

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında halk âdetleri ve geleneklerinden aile akrabalık geleneklerinin bir parçası olan otorite dağılımında köylerdeki ağaların yerini Çukurova'nın zengin patronlarının aldığı görülür. Fabrika sahipleri işçiler için mutlak otoritedir. Aile içinde otorite genellikle erkek olmakla birlikte kasabada çalışıp para kazanmaya başlayan kadınların erkeklerin baskıları ve zulümlerine başkaldırır mahiyetteki durumları ile kimi yerde otorite sahibinin kadınlar olduğu görülmektedir. Köyde, köylü ağaya çalıştığı için ağa otorite sahibi iken kasabada fabrikaların ve tarımsal faaliyetlerin çokluğu ile ırgatbaşları ve ustalar patronlardan sonraki otoritelerdir.

Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında otorite dağılımı Yaşar Kemal'in ve Orhan Kemal'in eserlerinde olduğu gibi ne bir ağa ile ne de zengin patronlar ile kendini gösterir. Romanda otorite aile içine yansımıştır. Ailelerde genelde, baba otorite sahibidir. Mustafa'nın ailesinde ise babanın yanında Murat ağabeyi de otoriteyi babasıyla paylaşır. *Körduman* romanında otorite dağılımında kadınların ikinci planda kalıp erkeklerin evde yaşı küçük de olsa otorite sahibi olduğu görülür. Yazarın incelediğimiz diğer romanlarında zengin oldukları için ağa konumunda olan beyler, eşkıyalar, eşkıyaların gücünü elinde tutan zeki ve kurnaz kişiler otorite sahibidir. Yazarın *Rahmet Yolları Kesti* romanında Alevî köylerinde dedelerin otorite sahibi olduğu vurgulanmıştır. Dede kimi zaman adaleti sağlayan kimi zaman kız isteme de kimin kime düşebileceğine karar veren, ekonomik gücü ve karar verme yetisini elinde bulunduran güçlü bir otorite sahibidir.

İnce Memed 1 romanında aile ve akrabalık beklentilerinde aile ilişkileri güçlü çizilmekle birlikte Iraz'ın eşinin ölmesi ile kaynının ona göz koyması, Iraz'ın onu kabul etmemesi ile amcanın öz yeğenini öldürmesi göze çarpan karşıt bir durumdur. Kemal Tahir'in incelediğimiz diğer tüm romanlarında da aile fertlerinin birbirine karşı tavırları son derece sevgisiz ve saygısızdır.

Aile ve akrabalık beklentileri yok denecek kadar azdır. Hepsi kendi çıkarını düşünür. Kimse kimseyi koşulsuz, saf bir niyetle sevmez. Sevse de altında bir çıkar ilişkisi kendini gösterir.

İncelediğimiz romanlarda hukuki geleneklerden dini gelenekler ve yerel kurallar kendini yer yer gösterir. Kemal Tahir'in *Körduman* romanında hukuki geleneklerin içinde dini kurallar kendini "haram" inancı ve öç alınacaksa kişinin malına zarar verilmeden alınacağı, adaletin sağlanması için suçluların Kur'an'a el basması gibi geleneklerle karşımıza çıkar. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında hukuki geleneklerden yerel kurallar, töreler, kendini daha çok göstermektedir. Kızı evden kaçan, atı, öküzü çalınan ailenin bireyleri köylülere ağır ithamlarda bulunur, karalar bağlar ve beddua eder. Iraz'ın kocasının ölmesi ile kayınbiraderi ile evlendirilmek istenmesi bir başka yerel kural olarak yorumlanabilir. Anadolu'da özellikle daha önceki yıllarda gelin yabancıya gitmesin ve miras bölünmesin diye kayınbiraderi ile evlendirme kendini göstermektedir. Bu romana da yansımıştır.

Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında birbirlerine saygı ve sevgi çerçevesi içerisinde olan köylü kahramanlar, yabancıya karşı da hoş görülüdür, Kemal Tahir'in *Yediçınar Yaylası* romanında köylülerin yabancıya karşı durumları biraz daha hoş görülü, ona sahip çıkma, yardım etme gibi gözükse de yabancının karısının güzelliğini duyan zengin Ömer Ağa'nın yabancı olan Abuzer Ağa ve ailesine sahip çıkma durumu kadına sahip olma isteğindedir. Kemal Tahir'in köy kahramanlarında sevgisizlik, çıkar, işgüzarlık her yerde kendini göstermiştir.

Yaşar Kemal ve Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında net bir şekilde karşılaşamayacağımız bir durum olarak Orhan Kemal'in romanında, akrabalık ve soy dışında farklı yakınlaşmalardan hemşerilik unsuru karşımıza çıkmaktadır. Roman, köyde samimi olan üç arkadaşın Çukurova'da hemşerileri bir patronun fabrikasında çalışma hayaline kapılıp trenle yolculukları ile başlar. Hemşeri olan bu üç arkadaş, hemşerileri fabrika sahibi çok isteyerek de olmasa iş verir. Hemşerilik çok önemli bir durumken, hemşeri üç arkadaş birbirlerinden ayrılmayacakları, birbirlerine sahip çıkacakları, köylerine para kazanarak dönecekleri sözlerini unuturlar ve ilerleyen zamanlarda işin rengi değişir ve hemşerilik de değer kaybeder.

Körduman romanında, halk ilimlerinden hava, iklim bilgisi motifi olarak, sonbaharda kavakların aşağıdan dökmesi ile kışın sert olacağını tahmin etme görülür.

"Üç Kemal"lerden sadece Kemal Tahir'in *Sağırdere* ve *Körduman* romanlarında büyü, muska gibi unsurlar karşımıza çıkar. Yazar, yarasa kemiği büyüünün nasıl yapıldığı, nelerin onun tılsımını bozacağını ayrıntıları ile açıklamıştır. Sıcaklık muskasında nelerin gerektiği, ne yapılması gerektiği ayrıntıları ile verilirken yazarın incelediğimiz diğer romanlarında muskadan belli belirsiz bahsedilmiştir.

Yaşar Kemal ve Kemal Tahir incelediğimiz romanlarında sağaltım/şifada halk hekimliğine başvurmuştur. Halk hekimliği araştırmacıların da vurguladığı gibi doktorsuzluk ve çaresizlik gibi nedenlerden dolayı başvuru bir yöntem olarak karşımıza çıkar. Yaşar Kemal *İnce Memed 1* romanında halk ilimlerinden sağaltım/şifada halk hekimliği daha çok, yaraya kendilerinin yaptığı, içine nelerin konulduğu tam belirtilmemiş bir merhemle tedavi etme olarak karşımıza çıkar.

Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında sağaltım/şifada ise halk hekimliği yarayan kanaya örümcek ağı bastırma ve kırılan kemiğe karaağaç sarılması ile görülür. *Yediçinar Yaylası* romanında halk hekimliği ise zehirlenince sabahları birer bardak zeytinyağı içme ve yaraya merhem sürme olarak karşımıza çıkar. *Yediçinar Yaylası* romanında halk hekimliği daha çok günlük hayatın pratik bilgilerine ve bitkisel ilaçlara dayanır. Hamamotu ile vücuttaki istenmeyen kıllardan kurtulma ve sıçanotu ile adam öldürme yoluna gitmeye kadar bitkisel ürünler kullanılmıştır. *Köyün Kamburu* romanında ise halk ilimlerinden hava, iklim bilgisinde köylüler gökyüzüne bakarak yağmurun yağıp yağmayacağını tahmin ederler ve bu günlük deneyimlerinden elde ettikleri bilgilerine göre hareket ederler. Halk hekimliğinde ise bir kişiye kara çıban düştüğünde o insana bitin gelmeyeceği inancı, yaraları da merhem ve sirke ile tedavi etme görülmektedir.

Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarından *Sağırdere*'de ölçüm birimi olarak köylülerin "okka"yı kullandığı görülür. *Körduman* romanında ise ölçüm birimlerinden okkanın yanında "hak", "hakla" denilen kişilere eşit ölçüde paylaşım yapmak için helkelerle yapılan ölçü de karşımıza çıkar.

Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında, Orhan Kemal ve Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında çok sık karşılaşmadığımız halk el sanatları kendini işlemlerde gösterir. Ağaç işlemesi, tahtalardan kaşıklar, kirmenler, bardaklar ve tesbihler yapma olarak karşımıza çıkar.

Dokumacılıkta ise, halı ve kilim dokumacılığı, göçebe yaşayan Yörüklerin çadırlarında rengârenk nakışlar ve motiflerle kendini gösterir. Kumaşta ise kumaştan ziyade çorap kendini gösterir. Motiflerin, renklerin her biri acının, sevdanın, umudun yansımasıdır. Yaşar Kemal, halkın yaşamında önemli bir yere sahip olan bu durumu ayrıntıları ile bir masal anlatıcısı edasında aktarmıştır. Romanda, incelediğimiz diğer romanlarda göremediğimiz semer işlemeciliği de kendini gösterir. Köylü için gerekli olan semer aslında semer yapan kişi için ekonomik gelir kaynağıdır.

Sınıflandırmanın giyim-kuşam-süslenme bölümünde Yaşar Kemal, Orhan Kemal ve Kemal Tahir köylülerin giyim-kuşam-süslenme durumlarına romanlarında belli belirsiz yer vermiştir.

Ağaların gücünü göstermek için birer simge olan çizme, kırbaç ve tesbihi, köylünün yokluğunu simgeleyen çarık, yırtık naylon ayakkabı, şalvar, etek ve bunların yanında kadınların özel günlerde takındıkları rengârenk yazmalar kendini gösterir.

“Üç Kemal”lerin incelediğimiz köy romanlarında halk ekonomisi kendini oldukça yoğun bir şekilde göstermiştir. Halk ekonomisinde pazarda ve pazar dışında alım satım ilişkileri daha çok Kemal Tahir’in romanlarında kendini gösterir. Yazarın *Körduman* romanında halk ekonomisi tarıma ve hayvancılığa dayandığı gibi bu romanda köy yerinde bakkal gibi çeşitli esnaf türleri olmadığı için recilik kendini gösterir. Köyün ihtiyacını recilik yapan kişi karşılar, kasabadan ya da şehirden aldığı malları nasıl alması ve nasıl satması gerektiğine dair bilgiler de verilmektedir. Yazarın *Rahmet Yolları Kesti* romanında halk ekonomisinde Sungurlu’da kurulan “Sultan” pazarı kendini göstermiş, hayvanlarını satmak isteyen kişi ile satın almak kişiler arasındaki diyaloglar, pazar yerindeki âdetler yansıtılmıştır. *Köyün Kamburu* romanında halk ekonomisinde pazarcılık, tarım ve hayvancılığın getirdiği bir ihtiyaç olarak karşımıza çıkar. Kemal Tahir’in Çorum Cezaevi’nde bulunması sebebiyle köylülerin ürünlerini Çorum’un Çarşamba Pazarı’nda satmak için sabah erkenden yola çıktığı, para alıp vermeden daha çok ürün değiş tokuşunun yapıldığı bir pazar geleneğini gözlemlediği ve eserine yansıttığı görülür.

Halk ekonomisinde tarımın ve hayvancılığın öneminin farkında olan yazarlarımız bu durumu romanlarına yansıtmıştır. Yaşar Kemal’in *Teneke* romanında olaylar Çukurova yöresinde geçtiği için çeltik tarlaları ve bunların dikim-sulama-toplama kuralları kendini gösterir. *İnce Memed 1* romanında halk ekonomisinde tarım ön plandadır. Çukurova ve yöresinde buğday ve özellikle pamuk gibi tarımsal ürünlerin köylüler için önemini bilen, ırgat kâtipliği yapmış Yaşar Kemal bu durumu romanında yansıtmıştır. Pamuk işleme sürecini, tarlada öküzlerle çift sürme gibi âdetleri kısa kısa bilgilerle sunmuştur. Köylü için önemli bir gelir kaynağı da hayvancılıktır. Makineleşmenin daha yaygınlaşmadığı dönemde, tarımda öküzler kullanıldığı için, köylülerin sahip olduğu hayvanlar çok değerlidir, onlara çocukları gibi bakarlar, yeni doğanları evlerinde beslerler, hayvanlar için evin yanında ya da bir tarafında özel bir yer yaparlar.

Bereketli Topraklar Üzerinde romanında da köylünün ekonomisi tarıma dayanır. Yazar, pamuk fabrikasında işlerin nasıl yürüdüğünü, pamuğun hangi işlemlerden geçtiğini, iş bölümlerini ayrıntısıyla vermiştir. Ancak, yazarın asıl amacı bu fabrikalarda yaşanan uygunsuz koşulların varlığını, köylü işçilerin nasıl ezildiğini, tarlalarda nasıl çalıştırıldıklarını anlatmaktır. Ali'nin iş bilmediği halde aç gözlü patronların ve ırgatbaşların kararı ile patozun başına geçirilmesi ve ölüme yavaş yavaş sürüklenmesi, sonunda patozda paramparça olması Orhan Kemal'in vermek istediği iletiyi net bir şekilde vermesini sağlar. Fabrika, tarla ekonominin baş ögesi olunca romandaki işçiler de sınıflandırılır. Romanda incelediğimiz diğer romanlardan farklı olarak, ırgat, amele çavuşu, duvar ustası, ırgatbaşı, kâtiplik gibi meslekler karşımıza çıkar.

Yediçınar Yaylası romanında çobanlık önemli bir meslektir. Çobanlığın da bazı püf noktaları olduğu, herkesin bu işi yapamayacağı Abuzer Ağa'nın kendi yöntemlerini aktarması ile karşımıza çıkar.

Sağırdere romanında hizmet görevlileri olarak hayvanlardan sorumlu kişi olan sığırtmaçlık ve hizmetçilik kendini gösterirken tren yolunda çalışan işçiler, memurlar, köyün muhtarı ve öğretmeni, köy korucusu, köy köy gezip leblebi satan leblebi satıcısı karşımıza çıkan diğer meslek gruplarıdır.

Sağırdere romanındaki mesleki gruplar *Körduman* romanında da kendini gösterir. Ayrıca, Cumhuriyet'in yeniliklerinden kadınların da devlet işlerinde yer alabilmesi, muhtar olması dikkat çeken bir unsurdur. Romanda arıcılık ve kalaycılık incelediğimiz diğer romanlarda karşılaşmadığımız meslek gruplarıdır.

Yaşar Kemal, *Teneke* romanında ve Orhan Kemal, Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarında çok sık karşılaşmadığımız biçimde *İnce Memed 1* romanında köylünün beslenme-mutfak-kilerine dair bilgileri sunmuştur. Çukurova yöresinde yapılan döğme çorbası, sütlü bulgur çorbası, tarhana çorbası gibi birçok yemek ismi sıralar. Diğer incelediğimiz romanlardaki gibi köylünün geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olduğu için buğday, yağ ve yumurta gibi ürünler ve azık kültürü bu romanda da karşımıza çıkar. Ayrıca, köylerde daha çok tüketilen ayranın yerini kasabada şerbetin aldığı vurgulanmıştır. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında beslenme-mutfak-kiler unsuru diğer halk kültürü unsurları gibi yok denecek kadar azdır.

Romanda işçi köylüler, yiyecek ekmek dahi bulamazlar, çalıştıkları tarlanın sahipleri işçilere küflenmiş, taş kesilmiş, günlerin değil haftaların ekmeklerini verirler. Yemek olarak mercimek çorbası, mırırmık çorbası ve bulgur pilavı ana yemeklerdir. Yazar, Yaşar Kemal gibi yemeklerin sadece adını verip nasıl ve neyden yapıldığına dair net bir bilgi vermemiştir. Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında köyün beslenme-mutfak-kilerine dair bilgiler net olmamakla birlikte, bulgur çorbası, katık, nohut, mercimek, fasulye, düğün yemeği, köy ekmeği kısa bilgilerle belirtilmiştir. *Körduman* romanında köylülerin beslenmeleri tahıl ve hayvan ürünleri iledir. Burada farklı olarak Çorum'un ilçesi İskilip'in turşusu önemli ve beğenilen bir besin olarak karşımıza çıkmıştır.

Sınıflandırmada yer alan halk kültürü unsurlarından barınma-mesken-aydınlanma-ısınma incelediğimiz tüm eserlerde belli belirsiz çizilmiştir. Yaşar Kemal'in *İnce Memed 1* romanında köylülerin barınma-mesken açısından, sosyal adaletsizliğin belirtisi olarak ağaların, beylerin avlulu, iki katlı ve çok odalı evleri; fakir köylünün iki göz oda, varsa bir dam evleri kendini gösterir. Köyde durum böyle iken yazar, kasabanın meskenlerinin kimisinin sazdan kimisinin tuğladan yapıldığını, boyalı badanalı evlerin olduğunu da vererek köy ve kasaba arasındaki farkı yansıtmıştır. Bunun yanında Yörüklerin göçebe yaşantısının birer yansıması olan çadırda barınma ve çadırın içinin nasıl olduğu ayrıntıları ile verilmiştir. Aydınlanma, incelediğimiz tüm romanlardaki gibi, gaz lambası ile gerçekleştirilir. Isınmaya dair çok fazla bir bilgi olmamakla birlikte, incelediğimiz tüm romanlarda, köy evlerindeki ocakta odun yakıldığı kısa bir bilgi olarak geçer. Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında barınma-mesken-aydınlanma-ısınma unsuru yok denecek kadar azdır. Ancak yazar, işçilerin çok kötü şartlarda, ev sayılamayacak, hayvan barınağından bozma odalarda, derme çatma barakalarda yaşadığını ayrıntısıyla vermiştir.

Kemal Tahir'in *Sağırdere*, *Körduman* romanlarında, köyde herkesin evi eşit konumdadır, evleri avlulu, birkaç odalıdır. Bu romanlarda muhtar odası göze çarpar, köyün sosyal yaşamının merkezi konumundadır. Köyde sadece muhtar odasında bulunan telefonun varlığı dikkat çeker. *Körduman* romanında mesken olarak evler *Sağırdere*'deki ile aynı olmakla birlikte romanının olay örgüsüne bağlı olarak hapishanenin nasıl olduğu ayrıntıları ile verilmiştir.

Kemal Tahir'in incelediğimiz romanlarından *Rahmet Yolları Kesti* romanında romanlarında barınma-mesken unsurları açısından zengin ile fakir köylü arasındaki ayırım belirgindir. Zenginlerin evi daha büyük, avlu kanatlarına(kapılarına) sahiptir. Fakirlerin meskeni ise derme çatma bir iki odalı bir evdir. Isınma olarak da evin bir köşesinde kurulmuş ocakta yakılan odunlar göze çarpar.

Sınıflandırmanın son bölümünü oluşturan köy tarihinde köydeki akraba bağları, aile tarihleri *İnce Memed 1* romanında karşımıza çıkar. Romanda, Çukurova'da geçmişte bulunmuş çeşitli aşiretlerin isimleri ve özellikleri kısaca belirtilmiştir. Köyde yaşanmış tarihi olaylar ve köye etkisinde ise Osmanlı Devleti'nin iskân politikası ve bunun aşiretlerde, köy yerlerinde yarattığı kaos, güç savaşı ve bu savaşta yine kurban edilen köylülerin durumları kısaca anlatılır. Romanda, I. Dünya Savaşı, Fransızların Çukurova'yı işgali, Kurtuluş Savaşı'nın kazanılması, Cumhuriyet'in ilanı, Toprak Reformu gibi tarihi olayların köylere ve köylünün yaşamına etkisi de vurgulanan bir unsurdur.

Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanında köyde yaşanan tarihi olaylar ve bunların köye etkisi olarak I. Dünya Savaşı'nda sakat kalan erkekler, Cumhuriyet Dönemi ve yenilikleri, bunlardan Soyadı Kanunu'nun hâlâ köylere ulaşmadığı diyaloglar içerisinde geçmiştir. Kemal Tahir'in *Sağırdere*, *Körduman* romanlarında köyde yaşanmış tarihi olaylar ve etkisi olarak Balkan Harbi, Kurtuluş Savaşı'na dair savaşın olumsuz etkileri tam olarak açıklanmasa da ince söylemlerle duyurulur. Yazar, *Rahmet Yolları Kesti* romanında köy tarihinden Sakarya Savaşı'na ve Kurtuluş Savaşı'na giden erkeklerin bu savaşlarda koşullara dayanamayıp kiminin köyüne kaçtığına kiminin savaşta öldüğüne ve köyde dul bir kadın ve yetim çocuk kaldığına dair savaşın acı izlerine yer vermiştir. Ayrıca, eşkıyaların varlığı, Cumhuriyet'in ilanı ve ardından eşkıyalar için af kararı ile kimi eşkıyaların köyüne dönmesine kiminin ise dağda kalmayı tercih etmesine yer verilmiştir.

Yediçınar Yaylası romanında köyde yaşanmış ve etkisini göstermiş tarihi olaylar Osmanlı Devleti'nin devleti ayakta tutmak için yenileşme çabalarına giriştiği dönemlerde Sened-i İttifak özellikle Tanzimat Fermanı, I. ve II. Meşrutiyet'tir.

İstanbul'da yaşanan bu gelişmelerin, köylere çok büyük etkisi olmamakla birlikte, farklı duyular alınması, herkesin bir şeyler söylemesi ve doğru olanın ne olduğuna karar verememe ile köylülerde kafa karışıklığı oluşur ve alınan vergiler artar. *Köyün Kamburu* romandaki olaylar I. Dünya Savaşı zamanında geçtiği için savaşın olumsuz etkileri görülmüştür. Erkeklerin çoğu savaşa gönderilmiş, köylerde yaşlı ve küçük çocuklar dışında erkek kalmamıştır. Bu durumdan faydalanan eşkıyalar köylülerin yokluklarına ve acılarına yokluk, acı katmıştır. Zenginler daha da zenginleşmiştir.

Köylerdeki göçler ve köye etkisi incelediğimiz romanlarda kendini oldukça sık gösteren unsurlardan birisidir. Yaşar Kemal *İnce Memed 1* romanında, köylerdeki yoksulluğun yarattığı ekonomik sıkıntı ile kasabaya işçi olarak göç etme, orada kalınan yerler, yaşanan acılar, yorgunlukları vurgulamıştır. İncelediğimiz romanlarda dış göç yoktur. O dönemin koşullarına uygun olarak, gerçeklik dokusu içinde Orhan Kemal ve Kemal Tahir gibi Yaşar Kemal de köylünün daha çok iç göçe yöneldiğini aktarmıştır.

Orhan Kemal'in *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanının asıl dokusu olan köyden kasabaya çalışmak için iç göç hemen hemen her sayfada kendini daha çok olumsuz etkileri ile gösterir. Bir umutla gelen köylüler, herhangi bir mesleğe sahip olmadıkları için kendilerine ne görev verilirse yapmak durumunda kalırlar. Bu işlerin içinde ahlaklı olmayanlar da bulunmaktadır. Zor şartlarda horlanarak, emeğinin karşılığını alamayarak çalıştırılan köylülerin çok azı memleketine geri dönebilmiştir. Birçoğu ya dönmek istememiştir ya da ölmüştür. Köylülerine ölüm haberleri bile tam ulaşmaz.

Kemal Tahir'in *Sağırdere* romanında köyden Ankara'ya göç yoğunluktadır. Çoğu erkek ömrünün bir kısmını Ankara'da çalışarak geçirir. Sıladaki karısını ve çocuğunu en güvendiği kişilere emanet eder. Bazı köylüler gurbete alışamaz hemen köyüne dönerken bazıları alışır ve para kazanmak için yıllar yılı Ankara'da kalır, meslek edinmiş olarak döner. Gurbetten dönen kişi Ankara'nın yaşam standartlarını, giysilerini, kokularını, eşyalarını köye yansıtır. Gurbetten dönenin köyde kalan kişilere hediye götürmesi de bir gelenek haline dönüşmüştür. Göçün köye olumsuz etkileri olmakla birlikte daha çok olumlu etkileri *Sağırdere* romanında ve devamı olan *Körduman*'da kendini göstermiştir.

Yaşar Kemal'in hemen her romanında köy yaşamı ile ilgili unsurlar yer almakla birlikte onu, köy romancısı olarak nitelendirmek doğru olmayacaktır. Yazar, Anadolu insanını merkeze yerleştirdiği romanlarında evrensele ulaşma amacını başarıyla gerçekleştirmiştir. Böylece, yalnızca Çukurova köylüsünü anlatan bir yazar olarak değerlendirilmemeyi başarmıştır. Halk kültüründen geniş ve başarılı biçimde yararlanması Yaşar Kemal'in Türk ve dünya edebiyatında önemli yazarlar arasında yer almasını sağlayan unsurlardandır. Kendi ülkesinin gerçeğini yansıtan kişinin dünyanın her yerinde insan gerçeğine de dokunacağına inanan Yaşar Kemal'in, ulusallıktan evrenselliğe erişmesinin sebeplerinden biri de bu olmuştur.

Köy romanı deyince akla gelen isimlerden olmakla birlikte Yaşar Kemal gibi Orhan Kemal de sadece köy romanı yazarı değildir. Yazdığı eserlerle bunu ispatlar niteliktedir. Onun amacı, ülkesindeki halkı ve halkının yaşadıklarını hayal yeteneği ile birleştirip gerçekçi bir gözlemlerle anlatmaktır. *Bereketli Topraklar Üzerinde* romanını incelediğimiz Orhan Kemal ise, Adana ve civarında çalışan işçiler ile zaman geçirmiş, onların dertlerini, sıkıntılarını, yaşam şartlarını yakından görmüş ve tüm bunları gerçekçi gözlemlerle anlatmış ancak köyün kültür özelliklerini Yaşar Kemal ve Kemal Tahir kadar geniş bir yelpazede sunamamıştır. Orhan Kemal, Anadolu halkının derya deniz kültürünü yansıtmaktan ziyade, köylülerin tarım ekonomisinde nasıl köleler gibi çalıştırıldığını, beden ve ruh sağlıklarının yavaş yavaş tüketildiğini, ahlak anlayışlarının bozulduğunu yansıtmak istemiştir. Bu yüzden halk kültürüne dair izler net değil, belli belirsizdir.

Romanlarını incelediğimiz son romancımız Kemal Tahir ise, Anadolu insanı ile yetişmiş bir yazar olmasa da tutuklanıp hapisanede, Anadolu'nun çeşitli kasaba ve köylerinden olan mahkûmlarla on beş yıl geçirmiş olmanın verdiği birikimle ve kendi zengin bilgisi, romancı zekâsıyla halk kültürü unsurlarını, Yaşar Kemal derecesinde olmasa da, zengin bir çerçeve içerisinde sunmuştur. Bu unsurları kimi zaman Orhan Kemal gibi diyaloglarda, kimi zaman Yaşar Kemal gibi kendi yorumları ile sunmuştur. Kemal Tahir'in her romanı Anadolu'nun köy ve köylüsüne dair anlatılanların toz pembe hayaller olduğu, ama aslında köy gerçeğinin başka türlü olduğu tezini kanıtlamak için birer araç konumundadır.

“Üç Kemal”lerin köy ve köylüyü ele alırken nesnel tutum sergilediklerini söylemek güçtür. Onların halk kültürü unsurlarından yararlanmış biçimleri ve yoğunlukları da farklılık gösterir. Yaşar Kemal, bu meseleye daha “içerden” bir bakış açısıyla yaklaşmıştır. Orhan Kemal toplumsal sınıf duyarlılığını, köy ve köylü konusuna da yansıtmıştır. Kemal Tahir ise, söz konusu diğer yazarlara göre köylüye karşı daha acımasız, sevgisiz bir görüntü içindedir. Ancak, onun bu tutumunu gerçekçi olma arzusu ile bağlantılı görmek gerekir. Ayrıca yazar, köy ve köylünün tüm gerçekliğiyle anlatılmasını köylünün eğitilmesi, cehaletten kurtulması için bir ilk basamak olarak da görmüştür. Bu bağlamda, onun köylüye yaklaşımını da yalnızca sevgisizlik olarak değerlendirmek eksik olacaktır. Yazarların yaşam öyküleri, yaşam felsefeleri, edebiyat görüşleri, bilgi birikimleri, ideolojik tavırları, köy ve köylüyü ele alış ve bu ele alışta halk kültürü unsurlarından yararlanmış biçimlerini ve yoğunluklarını farklılaştırmıştır.

Köy romanı ile ilgili yapılmış pek çok çalışma, bu romanların estetik değeri üzerine yoğunlaşmış ve bu bağlamda daha çok olumsuz yargılara ulaşmıştır. Çalışmamızda, köy romanı deyince akla gelen ilk eserlerden ve isimlerden yola çıkarak bu eserlerde halk kültürü unsurlarının nasıl ve ne ölçüde kullanıldığını belirlemeye çalıştık. Bu konudaki tespitlerimizin hem halk kültürümüzü tanıma hem de köy romanını daha doğru bir bakış açısıyla değerlendirme noktasında katkı sunacağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. A. (2013) *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü- Atasözleri Sözlüğü 1*, İnkılâp Kitabevi: İstanbul.
- Alptekin, A. B. (2010) “Türk Halk Hikâyelerinde Halk Hekimliği”, *Milli Folklor Dergisi*, ss. 5.
- Andaç, F. (2002) “Yaşar Kemal’in Sözlerinde Yaşamak”, *Adam Sanat*, ss. 13.
- Anday, M. C. (1949) Köy Enstitüleri Üzerine Düşünceler, *Yaprak Dergisi*, ss. 1.
- Anday, M. C. (1950) Orhan Kemal Hakkında, *Yaprak Dergisi*, ss. 1.
- Araslan, H. ve Demirci, S. (2012) “Eşkıyalar ve Osmanlı Devleti: Maraş Eyaleti Örneğinde devlet Görevlilerinin Eşkıyalık Faaliyetleri ve Bunların Merkez-Taşra Yazışmalarındaki Yansımaları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ss. 48.
- Bezirci, A. (1994) *Orhan Kemal –Yaşamı, Sanatı, Eserleri, Anıları-*, Evrensel BasımYayın: İstanbul.
- Binyazar, A. (1967) “Yaşar Kemal’in Efsaneleri”, *Varlık*, ss. 7.
- Binyazar, A. (2002) “Kişisel Kinden Evrensel Barışa”, *Adam Sanat*, ss. 29.
- Boratav, P. N. (1982) *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Gerçek Yayınevi: İstanbul.
- Bozkuş, M. (2014) *Türklerin İslamiyeti Kabulü ve Aleviliğin Türkler Arasında Yayılması*, www.eskidergi.cumhuriyet.edu.tr
- Çevik, S. (2003) “Kemal Tahir Okuma Kılavuzu”, *Kılavuz*, ss. 49.
- Demirtaş, C. (1995) “Edebiyatımızda Köy, Köylü ve “Köy Edebiyatı” Akımı”, *Varlık*, ss. 39.
- Devellioğlu, F. (2007) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük*, Aydın Kitabevi Yayınları: Ankara.

- Dilçin, C. (2005) *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*, Türk Dil Kurumu: Ankara.
- Dino, A. (1950) “Halk Türküsü Aldı Yürüdü” , *Yaprak Dergisi*, ss. 1.
- Düzgün, D. (1992) *İlk Köy Romanlarımızda Halk Kültürü Unsurları*, Erzurum.
- Elçin, Ş. (1981) *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara.
- Ertan, H. (2012) “Spor Bilimlerine Giriş, *Anadolu Üniversitesi Yayını*, ss. 19.
- Frazer, J. G. (2004) *Altın Dal (Büyü ve Din Üzerine Bir Çalışma)*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Gündüz, A. ve Kaya, M. ve Aydemir, C. , (2012) “Ahilik Teşkilatlarında ve Günümüzde Tüketicilerin Korunmasına Yönelik Çalışmalar Üzerine Bir Değerlendirme” *Afyon Kocatepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, ss. 38-41.
- Gürel, İ. (1977) “Yaşar Kemal Anlatıyor”, *Varlık*, ss. 24.
- Işık, C. (2008) “*Derviş Ruhân*” *Örneğinde Alevi-Bektaşî Dervişlik Geleneği*, Doktora Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Van.
- Kabaklı, A. (1994) *Türk Edebiyatı Tarihi 1*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Kabaklı, A. (1997) *Türk Edebiyatı Tarihi 3*, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları: İstanbul.
- Kalafat, Y. (1995) *Doğu Anadolu’da Eski Türk İnançlarının Etkisi*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu: Ankara.
- Kaplan, R. (1997) *Cumhuriyet Dönemi Türk Romanında Köy*, Akçağ Yayınları: Ankara.
- Karaman, H. ve Bardakoğlu, A. ve Apaydın, Y. (2012) *İlmihal 1- İman ve İbadetler*, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: Ankara.
- Kemal, O. (2010) *Bereketli Topraklar Üzerinde*, Everest Yayınları: İstanbul.
- Kemal, Y. (2010) *Teneke*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.

- Kemal, Y. (2012) *İnce Memed 1*, Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
- Kırcı, E. (1998) *Türk Kültüründe Ateşle İlgili İnanışlar*, www.turkoloji.edu.tr
- Kudret, C. (1999) *Türk Edebiyatında Hikâye Ve Roman 3- Cumhuriyet Dönemi (1923–1959)*, İnkılâp Yayınevi: İstanbul.
- Kutlu, Ş. (1976) *Başlangıçtan Günümüze Kadar Türk Romanları*, Toker Yayınları: İstanbul.
- Korkmaz, R. (2011) *Yeni Türk Edebiyatı El Kitabı (1839–2000)*, Grafiker Yayınları: Ankara.
- Lewis, B. (2011) *Modern Türkiye'nin Doğuşu* (Çev. B. B. Turna), Arkadaş Yayınevi: Ankara.
- Makal, M. (2008) *Bizim Köy*, Literatür Yayınları: İstanbul.
- Mercan, H. (1983) “Yaşar Kemal: “Ben Değişmenin Romancısıyım”, *Varlık*, ss. 10-11.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2005) *Türk Halk Saneti*, www.hbogm.meb.gov.tr
- Milli Eğitim Bakanlığı (2007) *Halk Oyunları*, www.hbogm.meb.gov.tr
- Ocak, A. Y. (1992) *Kültür Tarihi Kaynağı Olarak Menâkıbnâmeler (Metodolojik Bir Yaklaşım)*, Türk Tarih Kurumu Basımevi: Ankara.
- Oy, A. (1972) *Tarih Boyunca Türk Atasözleri*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Ögel, B. (1995) *Türk Mitolojisi*, Türk Tarih Kurumu: Ankara.
- Öztürk, A. *Geleneksel Halk Seyirlik Oyunları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları:
- Öztürk, S. “Eşkılar, Kabadayılar, Külhanbeyler ve Silah Toplama”, *Bilgi ve Bellek*, ss. 138.
- Pamir, A. (2009) “Orta Asya Türk Hukukunda “Töre” Kavramı, *Atatürk Üniversitesi hukuk Fakültesi Dergisi*, ss. 362-368.

- Polat, H. “Ezilenlerin Kavga Şairi: Dadaloğlu”, *Çağrışım*, ss. 33-34.
- Püsküllüoğlu, A. (2003) *Türkçe Deyimler Sözlüğü*, Arkadaş Yayınevi: Ankara.
- Safa, P. (1999) *Objektif: 2 (Sanat Edebiyat Tenkit)*, Ötüken Neşriyat: İstanbul.
- Slattery, M. (2011) *Sosyolojide Temel Fikirler* (Çev. Ö. Balkız, G. Demiriz, H. Harlak, C. Özdemir, Ş. Özkan, Ü. Tatlıcan), Sentez Yayıncılık: İstanbul.
- Sümbül, M. (1997) “Halk Oyunlarının İşlevleri” *Folklor ve Edebiyat Etnoloji Halkbilim Antropoloji Üç Aylık Kültür Dergisi*, ss. 1.
- Tahir, K. (1990) *Notlar/Roman Notları 1*, Bağlam Yayıncılık: İstanbul.
- Tahir, K. (2002) *Köyün Kamburu*, Adam Yayınları: İstanbul
- Tahir, K. (2008) *Yediçınar Yaylası*, İthaki Yayınları: İstanbul.
- Tahir, K. (2011a) *Sağırdere*, İthaki Yayınları: İstanbul
- Tahir, K. (2011b) *Rahmet Yolları Kesti*, İthaki Yayınları: İstanbul.
- Tahir, K. (2013) *Körduman*, İthaki Yayınları: İstanbul.
- Tavkul, U. (2001) “Karaçay-Malkar Kültüründe Avcılık ve Av Tanrısı Apsatı”, *Kırım Dergisi*, ss. 36-41.
- Tükel, T. (Haz.), (1960) *Beş Romancı Köy Romanı Üzerinde Tartışıyor*, Düşün Yayınevi.
- Türkçe Sözlük* (2005) Türk Dil Kurumu: Ankara.
- Üstünova, M. (2005) “Yaşar Kemal’in Romanlarında Saz Şairleri”, *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, ss. 205.
- Walls, D. W. (1963) “Bir Yabancı Gözüyle Orhan Kemal”, *Varlık*, ss. 7.
- Yalçın, A. (2006) *Siyasal ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Türk Romanı (1920–1946)*, Akçağ Yayınları: Ankara.

Yaman, A. (2006) *Orta Asya'dan Anadolu'ya Yesevilik, Alevilik, Bektaşilik*, Elips Kitap: Ankara.

Yılmaz, E. (haz.) (2008) Uyku ve Rüyalar, <http://www.biltek.tubitak.gov.tr>

Tanzimat'tan Bugüne Edebiyatçılar Ansiklopedisi (2001), Cilt II, Yapı Kredi Kültür Sanat Yayınları: İstanbul.

Tezcan, M. (2014) *Bir Yaygın Eğitim Kurumu Olarak Çankırı Yârân Örgütü*, dergiler.ankara.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı :Satı SARIASLAN
Doğum Yeri ve Tarihi :Çorum 23/11/1987

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Adnan Menderes Üniversitesi Fen Edebiyat
Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yüksek Lisans Öğrenimi : Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler
Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı
Bildiği Yabancı Diller : İngilizce
Bilimsel Faaliyetleri :

İş Deneyimi

Stajlar : Aydın - Efeler Zübeyde Hanım Kız Teknik ve
Meslek Lisesi
Projeler :
Çalıştığı Kurumlar : Aydın - Germencik Ortaklar - Anadolu Öğretmen
Lisesi

İletişim

e-posta Adresi :rafonsel@hotmail.com

Tarih : 18/09/2014